

KATI KAURAVAARA

*MITÄ SITTEEN, JOS EI LIIKUTA?
ETNOGRAFINEN TUTKIMUS NUORISTA MIEHISTÄ*

Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 276

Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 276

MITÄ SITTEEN, JOS EI LIIKUTA?
Etnografinen tutkimus nuorista miehistä

Kati Kauravaara

Esitetään Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston päärakennuksen salissa C4
kesäkuun 14. päivänä 2013 klo 12.

LIKES-tutkimuskeskus
Jyväskylä 2013

Liikunnan yhteiskuntatieteiden väitöskirja
Jyväskylän yliopisto
Liikuntatieteellinen tiedekunta
Liikuntakasvatuksen laitos

Tekijän osoite   Kati Kauravaara
LIKES-tutkimuskeskus
Viitaniementie 15a, 40720 Jyväskylä

Ohjaajat   Professori Hannu Itkonen
Liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto

Erikoistutkija Esa Rovio, LitT
Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES

Esitarkastajat   Professori Tapio Aittola
Jyväskylän yliopisto

Professori Leena Koski
Itä-Suomen yliopisto

Vastaväittäjä   Professori Kimmo Jokinen
Jyväskylän yliopisto

Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 276

ISBN (nid.)   978-951-790-342-4
ISBN (pdf)   978-951-790-343-1
ISSN   0357-2498

Toimittaja   Tuija Tammelin

Jakelu   LIKES-tutkimuskeskus
Viitaniementie 15a, 40720 Jyväskylä
www.likes.fi

Copyright © 2013, Kati Kauravaara ja LIKES-tutkimuskeskus

Valokuvat   Kati Kauravaara

Painatus   Kopijyvä Oy, Jyväskylä
Kirjapaino Kari Ky, Jyväskylä (kannet)

ESIPUHE

Istuessani Liikuntapoliittisilla neuvottelupäivillä vuonna 2007 ihmettelin jopa hieman ärtyneenä, kuinka onnistuneita liikunnan edistämistoimenpiteitä voidaan tehdä ilman vähän liikkuvien kohderyhmän tuntemusta. Jos ei tiedetä, keitä vähän liikkuvat ovat ja mitä he ajattelevat, suunnitellaan toimenpiteitä ylhäältä alaspäin. Pohdin, mistä vaikuttamista toimenpiteet silloin ponnistavat ja ovatko ne eettisesti kestäviä. Siltä istumalta päätin, että olen kiinnostunut vähän liikkuvista, vaikkei kukaan muu olisikaan. Lämmin kiitos pääohjaajalleni liikuntasosiologian professori Hannu Itkoselle, joka otti vastaan innostuneisuuteni ja on sen jälkeen kannustanut ja tukenut minua valitsemallani tiellä.

Enkä lopulta joutunut toimimaan yksin, sillä samaan aikaan toisaalla erikoistutkija Esa Rovio kumppaneineen oli virittelemässä vähäiseen liikkumiseen liittyvää tutkimushanketta. Sattumien kautta löysimme toisemme puolentoista vuoden pohdintojeni jälkeen, mistä kuuluu kiitos myös ohjelmajohtaja Jyrki Komulaiselle, joka kannusti minua ottamaan yhteyttä Liikunnan ja kansanterveyden edistämistäitiö LIKESiin. Koin saavani lottovoiton, kun työsuhteeni LIKESissä sinetöitiin opetus- ja kulttuuriministeriön tutkimushankeavustuksen turvin ja saatoin keskittyä reilut kolme vuotta kokopäiväisesti tutkimuksen tekemiseen. Esasta tuli toinen ohjaajani, ja tutkimuksestani osa Liikuntakynnyksen yli -tutkimushanketta. Kiitos Esalle, johtaja Eino Havakselle, tutkimusjohtaja Tuija Tammelinille ja yksikönjohtajalle Kaarlo Laineelle, että uskoitte ja luotitte minuun, vaikka tutkijana olin niin noviisi. Sain teiltä erittäin arvokasta apua tutkimusmatkani eri vaiheissa.

Kokosin väitöskirjahankkeeni ympärille ohjausryhmän. Mieleeni ovat jääneet ryhmän jäsenen Tommi Hoikkalan kokouksessa lausumat sanat: ”Missään ohjausryhmän kokouksessa ei ole ollut näin hauskaa. Ryhmässä saa puhua melkein mistä vain: lapsista, itsestä ja yhteiskunnasta.” Lämmin kiitos rikkaista ja rönsyilevistä keskusteluista kaikille ohjausryhmän jäsenille: Tommille, Arto Tiihoselle, Kallelle, Esalle ja Hannulle.

Kiitos tutkimukseni esitarkastajille professori Tapio Aittolalle ja professori Leena Koskelle. Teidän kannustavat kommenttinne ja arvokkaat kehittämisohjeuksenne auttoivat minua tutkimusraportin loppuun saattamisessa. Annaleena Airalle kiitos oikoluvusta ja Martta Walkerille kiitos kirjan taittamisesta. Tutkimukseni eri vaiheissa lukuisat muutkin henkilöt ovat auttaneet minua eteenpäin ajatustyössä, litteroinnissa, kääntämisessä... Kiitos siis kaikille teille työtovereille, jotka olette olleet tavalla tai toisella mukana tässä prosessissa.

Tutkimustani ei olisi syntynyt ilman tutkittavia. Olen hyvin kiitollinen ammattioppilaitoksen opiskelijoille ja opettajille, jotka suhtauduite suunnitelmiini myötämielisesti ja ennakkoluulottomasti ja ennen kaikkea huolitte minut mukaan ne koulun arkeen ja muuallekin. Erytyskiitos kuuluu nuorille miehille. Pääinformantit eli Mikko, Janne, Oskari, Kasper, Joonas ja Atte, te annoitte minulle enemmän kuin uskoittekaan. Muut päätutkimusryhmään kuuluvat Iiro, Mika, Arttu ja Roni, teidän panoksenne oli niin ikään hyvin tärkeä. Vaikka olettekin kaikki saaneet kirjassani uudet nimet, uskon teidän tunnistavan itsenne. Te annoitte minulle

mahdollisuuden tutustua vieraaseen kulttuuriin tutkimusmatkailijana ja avartaa maailmankuvaani. On niin monta erilaista tapaa elää hyvää elämää.

Koin totisesti olleeni tutkimusmatkalla itselleni vieraassa kulttuurissa. Laina-
naan käsitteen puolisoni tyttäreltä, joka eräänä iltana kuvaili kolmannelle henkilö-
le minun olevan ammatiltani tutkimusmatkailija. Ajattelin, että oikeastaanhan se
kuvaa tehtävääni oivallisesti. Koin etnografian omalle tutkijan persoonalleni hyvin
mielekkäänä ja luontevana tapana olla läsnä ja työskennellä kentällä sekä kirjoit-
taa. Monet etnografian ja antropologian keskeiset periaatteet, kuten toisen toisena
ymmärtämisen, koen tärkeiksi periaatteiksi myös jokapäiväisessä elämässäni. Ar-
voni ja asenteeni ovat läsnä kaikilla elämäni osa-alueilla: kotona ja harrastuksissa,
työssä ja tutkimustyössä.

Tutkimusmatkailija joutuu työskennellessään selvittämään itselleen omien
arvojen ja antropologisen suvaitsevaisuuden välisen suhteen. Optimaalista on
löytää tasapaino oman maailmankuvan arvostamisen ja vieraan elämäntavan kun-
nioittamisen välillä. Tasapainon etsimisen koen edelleenkin tarpeelliseksi, kiinnos-
tavaksi ja haasteelliseksi. Lämmin kiitos läheisille ja tärkeille ystävilleni Sannalle ja
Karinille, joiden kanssa teen henkistä matkaa riippumatta tästä tutkimuksesta.
Kiitos työtoverilleni ja ystävälleni Hansulle kaikista niistä keskusteluista, joita
olemme käyneet. Läheskään aina ne eivät ole liittyneet tutkimuksen tekemiseen,
mutta elämään yleensäkin ja ovat siten olleet erityisen arvokkaita.

Kiitos Hanne ja Jani hyvästä seurastanne ja yösijasta, jota olen tarvinnut toi-
sinaan Jyväskylän reissuillani. Kiitos jatko-opiskelijakollegani Elina, joka olet jaka-
nut kanssani tutkimuksen tekemiseen – ja muuhunkin elämään liittyviä murheita
ja iloja. Siskonpojat, mainiot poikaset Max ja Alex, olen kiitollinen, että kuulutte
elämääni. Te tuuletatte täydellisesti joskus liian ajatuksentäyteistä päätäni. Monet
muutkin ystävät ja läheiset olette tärkeitä. Tavalla tai toisella moni teistä on vai-
kuttanut tähän työhöni.

Samaan aikaan aktiivisen väitöskirjaprosessini kanssa olen käynyt läpi tois-
takin prosessia. Olen rakentanut parisuhdetta perusteellisesti ja kaikkia kiviä
käännellen. Kiitos Juha, että olet kulkenut rinnallani, ja kiitos, että olet hyväksynyt
minut sinun kanssamatkustajaksesi. Sosiologi ei liene niitä helpoimpia kumppaneita.

Työhuoneellani huhtikuussa 2013

Kati Kauravaara

TIIVISTELMÄ

Kansaa kannustetaan liikkumaan terveyspyrkimysten oikeuttamana, jotta yhteiskunnan taloudellinen taakka keventyisi. Tieteellinen tutkimusnäyttö liikunnan terveysvaikutuksista on lisääntynyt ja ihmisen fyysiselle aktiivisuudelle on olemassa vankkoja perusteita. Moni ei silti liiku. Tässä tutkimuksessa pohdin, miksi liikunnan edistäminen ei useinkaan kohtaa vähän liikkuvaa. Vähän liikkuvan näkökulma jää liian usein liikunnan edistäjiltä näkymättömiin ja kuulumattomiin, ja siksi olen nostanut sen liikuntasosiologisen tutkimukseni keskiöön.

Tarkastelen etnografisessa tutkimuksessani vähäisen liikunnan ilmiötä 18–20-vuotiaiden kone- ja metallialaa opiskelevien nuorten miesten arjessa ja elämäntavassa. Kiinnitän erityistä huomiota siihen, etten arvota tutkittavieni valintoja, vaan pyrin tarkastelemaan niitä heidän omista lähtökohdistaan käsin. Arkielämän ymmärtämisen ja valintojen taustalla olevien selitysten kautta pääsen kärsiksi myös siihen, miksi nuori mies ei valitse tai tule valinneeksi liikkumista.

Näen nuoren miehen aktiivisena toimijana, joka vapaa-ajallaan hengaa mielellään kavereidensa kanssa, autoilee ja istuu ruudun ääressä. Hän nauttii alkoholia ja tupakoi. Nuori mies tekee paljon muutakin, jos sattuu huvittamaan, eikä se vaadi kohtuuttomia henkisiä tai fyysisiä ponnisteluja hyötyn nähden tai varsinkaan erikseen sovittavia aikatauluja. Hän ei mieti tulevaisuutta, vaan elää kiireetöntä, omasta mielestään mielekästä ja hyvää elämää tässä ja nyt.

Nuori mies ei ole juurikaan valmis joustamaan ulkopuoliseksi kokemiensa normien edessä, jos ne ovat ristiriidassa omien elämän suolojen ja kulttuurisesti jaettujen käsitysten kanssa, ainakaan ilman kamppailua. Kamppailu ei ole kuitenkaan itsetarkoitus, vaan keino säilyttää oma arvokkuus. Erityisesti kamppailu näkyy ammattikoulussa, jossa poissaolot, myöhästymiset, aikaisin lähtemiset ja työn vieressä hengailumiset ovat arkipäivää. Nuori mies neuvottelee jatkuvasti opettajien kanssa menemisistään, tulemisistaan ja osallistumisistaan.

Vähäinen liikunta näyttäytyy nuoren miehen näkökulmasta mielekkäänä valintana. Se on itsestäänselvyys, joka merkitsee muiden asettamista velvoitteista ja tavoitteista vapaata aikaa, kiireettömyyttä ja mahdollisimman vähällä pääsemistä. Vähäinen liikkuminen ei ole kiinni pelkästään yksilön itsenäisestä ja vapaasta tahdosta. Se on seurausta myös vallitsevista kulttuurisista ja rakenteellisista ehdoista. Pierre Bourdieun ajattelua mukaillen: nuori mies on omaksunut yhteiskuntaluokalleen tyypillisen elämäntavan. Näyttää siltä, ettei hänellä ole hallussaan sellaista kulttuurista pääomaa, joka muuttuisi omaa kehoa liikuttaviksi terveyden edistäjien arvottamiksi elämäntavallisiksi valinnoiksi. Nuoren miehen maun liikkumisen suhteen voi ajatella olevan rationaalista sopeutumista vähäisiin kulttuurisen ja taloudellisen pääoman tarjoamiin mahdollisuuksiin. Nuori mies joutuu tyytymään ikään kuin välttämättömyyteen, vaikka tuskin pitää itse sitä joutumisena tai edes tunnistaa sitä. Hänelle vähäinen liikkuminen on luonnollinen ja mielekäs tapa elää.

Keräsin etnografisen aineistoni noin vuoden kestävästä intensiivisestä kenttätöiden aikana pääosin osallistuvan havainnoinnin ja haastattelujen keinoin. Ammatillinen oppilaitos muodosti keskeisen tutkimusympäristön. Analysoin aineistoni käyttämällä teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä, jonka räätälöin tutkimustani varten. Teemoittelussa ja sisällön luokittelussa käytin apuna Atlas.ti-ohjelmaa.

Avainsanat: ammattioppilaitos, arki, elämäntapa, etnografia, liikuntasosiologia, lähikulttuuri, nuori mies, vähäinen liikunta

ABSTRACT

People are encouraged to engage in regular physical activity for health reasons, but also in order to lessen the economic burdens placed on society. Increased scientific evidence of health benefits provides a solid foundation for the promotion of physical activity. Nevertheless, many of us do no exercise at all. In this study, I will discuss the reasons why promotion of physical activity commonly does not reach the less active segment of the population. My focus in this Sociology of Sport study is on the viewpoint of the sedentary person, which is too often ignored by those who promote physical activity.

In my ethnographic study, I examine the phenomenon of reduced physical activity in the daily lives and lifestyles of 18- to 20-year-old male students of metal work and machinery. My specific aim was to avoid any value judgments regarding the participants' choices, in an attempt to view them from their own vantage points. By understanding the background of their daily lives and choices, I was also able to address the reasons why a young man may not choose (or happens not to choose) a physically active way of life.

I see the young man as an active individual, who in his leisure time likes to hang out with friends, drive his car and sit at a screen. He drinks alcohol and smokes. He also does many other things, if he happens to feel like it, and they do not call for unreasonable mental or physical effort, in relation to the reward, or require a separate schedule. He does not reflect on the future but rather seizes the day, leading a leisurely life, which he finds fitting and good.

The young man is not particularly willing to conform to the external norms if they are in conflict with his own "spices of life" and culturally shared ideas, at least not without protest. However, protest is not an end in itself, but a means of preserving one's dignity. Such protest is particularly apparent at vocational institutions, where arriving late, leaving early, having absences and hanging around are part of daily school work. The young man negotiates with teachers about his comings, goings and participation.

From a young man's perspective, a low amount of physical activity seems like a meaningful and natural choice, allowing him time that is free of obligations and goals set by others, with no hurry and as few involvements as possible. A physically inactive lifestyle does not only depend on an individual's independent free will, it is also the result of prevailing cultural and structural conditions. In line with Pierre Bourdieu's ideas, the young man has adopted a lifestyle that is typical of his social class. It seems that he does not possess the cultural capital to adopt a lifestyle choice generally valued by health promoters, which would also make his body move. The young man's lack of interest in physical activity can be regarded as reflecting a rational adaptation to the few opportunities offered by cultural and financial capital. In a way, the young man has to settle for the essentials – even though he himself hardly sees this as "having to" and he may not even recognise it. For him, physical passiveness is a natural and sensible way of life.

I collected my ethnographic data over approximately a year of intensive field work, mainly through participatory observation and interviews at a vocational institution. I analysed the data by means of theory-driven content analysis, which I customised for my research. Thematisation and content classification were implemented with Atlas.ti software.

Keywords: daily life, ethnography, microculture, physical inactivity, sociology of sport, vocational institution, way of life, young man

SISÄLLYSLUETTELO

ESIPUHE
TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYSLUETTELO

OSA I	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	9
1	KOHTI VÄHÄISEN LIIKUNNAN KULTTUURISTA YMMÄRTÄMISTÄ	10
1.1	Vähäinen liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä.....	10
1.2	Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rakenne	15
1.3	Tutkimuksen paikantuminen, tutkijan positio ja eettiset kysymykset ..	17
1.4	Elämäntavan tutkimuksesta.....	25
2	NUORET MIEHET.....	32
2.1	Kolmannen vuosikurssin opiskelijat	34
2.2	Yhdeksän nuorta miestä	35
2.3	Kuusi pääinformanttia.....	41
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	49
3.1	Ammattikoulu tutkimusympäristönä.....	49
3.2	Kentälle meno ja tutkimuksen eteneminen	58
3.3	Aineiston käyttö ja analyysi	64
OSA II	NUOREN MIEHEN ARKIELÄMÄN KUVAUS.....	70
4	OPISKELU	73
4.1	Läsnäoloja ja innostuneita tekemisen hetkiä	76
4.2	Paljon poissaoloja.....	83
4.3	Lyhenevä koulupäivä	87
4.4	Kamppailua sitoutumisesta.....	92
5	VAPAA-AIKA	100
5.1	Hengaaminen kavereiden kanssa	101
5.2	Autoilu	106
5.3	Ruudun ääressä istuminen	110
5.4	Nuoren miehen nautinnot.....	119
5.4.1	Tupakointi	121
5.4.2	Juominen.....	124
5.5	Muita vapaa-ajan valintoja	132
5.6	Nuoren miehen tulevaisuus	142

OSA III NUOREN MIEHEN VALINTOJEN SOSIOLOGISET SELITYKSET 147

6	ELÄMÄN SUOLAT JA ARKIELÄMÄN VALINNAT.....	149
7	ARKIELÄMÄN VALINTOJEN RAKENTEELLISET EHDOT	164
7.1	Vanhemmat ja kaverit vaikuttajina	165
7.2	Lähikulttuurissa yhteisesti jaetut käsitykset.....	173
7.3	Ammattikoulu yhteiskuntaluokan uusintajana	183
7.4	Normien ristipaineessa.....	208

OSA IV VÄHÄINEN LIIKUNTA NUOREN MIEHEN MIELEKKÄÄNÄ VALINTANA 212

8	VÄHÄISEN LIIKKUMISEN SOSIOLOGISET SELITYKSET.....	213
8.1	Nuoren miehen suhde liikkumiseen	214
8.2	Nuoren miehen intressit ja liikkumisen funktiot.....	216
8.3	Vähäisen liikkumisen rakenteelliset selitykset	221

9	POHDINTA: KOHTAAMISEN MAHDOLLISUUDET	233
---	--	-----

LÄHTEET	.....	240
---------	-------	-----

LIITTEET	.....	264
----------	-------	-----

LIITE 1	Tutkimuksen pääinformanttien esittely.....	264
---------	--	-----

LIITE 2	Kohderyhmän valinta ja tutkittavien valikoituminen	268
---------	--	-----

LIITE 3	Tutkimusaineistot ja niiden hankinta.....	271
---------	---	-----

LIITE 4	Oppilaitoksen järjestyssäännöt.....	277
---------	-------------------------------------	-----

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Pääinformanttien vanhempien sosioekonominen asema.....	45
------------	--	----

TAULUKKO 2	EG-luokituksen vastaavuus yhteiskuntaluokkajakoon ja sosioekonomisen aseman mukaisiin ryhmiin	47
------------	---	----

TAULUKKO 3	Tutkimuksen pääinformanttien esittely	264
------------	---	-----

TAULUKKO 4	Tutkimuksen haastatteluaineistot	273
------------	--	-----

OSA I TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Pihan poikki kuljettuna matka ruokalarakennukseen on pari-kolmesataa metriä, mikä siis liikuntaihmissen mielestä on oikein hyvä mahdollisuus jaloittelulle ja taukoliikunnalle. Kuitenkin melkein heti istuuduttuani 'asemiin' tietokoneen ja kahvikupposen ääneen laitoin merkille, että aika moni tulee ruokalan pihaan mopolla tai moottoripyörällä, joka tapauksessa kaksipyöräisellä ajoneuvolla tai autolla. Vahva epäilykseni on, että opiskelijat ovat kulkeneet tuon nimenomaisen parin sadan metrin mittaisen matkan ajoneuvolla oppilaitoksesta ruokalaan. Mikähän saa opiskelijat valitsemaan moottorin alleen? Nopeita arvioita voisi olla esimerkiksi se, että ruokalan edessä he ovat ikään kuin näyteikkunassa, jossa on hyvä esitellä ajoneuvoaan. Tai puhdas laiskuus. Tai ryhmäpaine. Tai onko taustalla kenties pelko siitä, että moottoripyörä varastetaan tai sitä vahingoitetaan sillä aikaa, kun on syömässä.

Juttelin asiasta hetken päästä *opettajan* kanssa. Hän tuli pöytäni istumaan ja jutustelemaan. Samalla sain hyvän tilaisuuden tarkentaa joitakin asioita ja kiittää häntä myönteisestä suhtautumisesta tutkimukseen. Sanoin *opettajalle* ääneen huomioni siitä, että opiskelijat ajavat pihaan moottoripyörillään. Hän vahvasti arveluni siitä, että opiskelijat todella kulkevat oppilaitoksen pihasta ruokalan eteen autolla tai kaksipyöräisellä. Samalla hän tunnusti valitsevansa itsekin välillä moottorin alleen tullessaan syömään, vaikka yrittääkin kävellä usein. Tämäkin vahvistui hetken päästä, kun näin *hänen* hypäävän kollegansa kyytiin ruokalan pihasta. Olisiko niin, että opettajat ylläpitävät ja vahvistavat (uusintavat) kulttuuria ja toimintatapoja omalla esimerkillään?
(Ote tutkimuspäiväkirjassani kenttätöön alkutaipaleella. H02MA20.9.2010)

Suomalaisten liikkumista on tutkittu tavallisesti määrällisin menetelmin. Subjektiiivisten kyselyjen ja päiväkirjojen sekä nykyään myös yhä useammin objektiivisten mittareiden avulla on tuotettu tietoa siitä, mitä liikkumismuotoja ja -tapoja suositaan, kuinka paljon tai vähän, kuinka usein ja kauan liikutaan ja miten liikkuminen jakautuu eri väestöryhmien kesken. Näin tiedetään, ketkä liikkuvat paljon ja ketkä vähän. (Helakorpi ym. 2011; Huotari 2012; Husu ym. 2011; Laine ym. 2011; Luopa ym. 2010; Mäkinen 2010; Palosuo ym. 2007) Määrälliset väestöaineistot antavat tarpeellista ja ajantasaista tietoa suomalaisten liikuntakäyttäytymisestä. Määrällisen tutkimuksen rinnalle tarvitaan kuitenkin laadullista tutkimusta, jonka avulla päästään tarkastelemaan määrällisten mittareiden tuottamien luku- ja prosenttiarvojen takana olevia tekijöitä. Minkälaisissa tilanteissa tehdään valintaa liikkumisen ja ei-liikkumisen suhteen? Miksi fyysinen aktiivisuus on tai ei ole eri tilanteissa itsestään selvä valinta?

Tämä tutkimus on tieteellinen etnografinen kertomus vähän liikkuvista nuorista miehistä, heidän arkisista valinnoistaan ja valitsematta jättämisistään. Arkielämään liittyvät tietyt, nuorelle miehelle merkitykselliset, pitkälti vakiintuneet ja samanlaisina toistuvat toiminnot ja käytännöt muodostavat subjektiivisesti mielekkään kokonaisuuden, nuoren miehen elämäntavan. Tärkeänä tavoitteenani on tuoda esiin vähän liikkuvan nuoren miehen oma näkökulma. Pohdin, miksi liikkuminen tai fyysinen aktiivisuus ei ole hänelle välttämättä merkityksellinen valinta.

1 KOHTI VÄHÄISEN LIIKUNNAN KULTTUURISTA YMMÄRTÄMISTÄ

1.1 Vähäinen liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä

Vähäisen liikunnan ilmiöstä on kehkeytynyt yhteiskunnallinen haaste, sosiologian näkökulmasta kiinnostava tarkastelun kohde. Ytimessä lienee se, että osa ihmisistä liikkuu hyvin niukasti, mihin moni toivoisi muutosta. Tiedämme koko lailla paljon muutosta haluavien tavoitteista ja motiiveista, mutta tiedämmekö tarpeeksi siitä, mitkä ovat niukasti liikkuvien tarpeet ja tavoitteet?

Käytän tutkimuksessani käsitteitä *vähäinen liikunta* ja *vähäinen liikkuminen* ”liikkumattomuuden” (esim. Husu ym. 2011) käsitteen sijaan. Miellän liikkumattomuuden täydellisenä ruumiin ja mielen passiivisuuden tilana. Niiniluodon (2007, 9) mukaan liikkumattomuus esiintyy maailmassa, elämässä ja yhteiskunnassa vain teoreettisena abstraktiona ja käytännöllisenä mahdottomuutena. Ihminen kykenee moniin ruumiin, ajattelun ja tunteiden liikkeisiin. Vähän liikkuva on harvoin kaiken aikaa täysin paikallaan ja liikkumatta. Eikä hän useinkaan taida olla edes passiivinen, vaan voi olla hyvinkin aktiivinen kansalainen, joskaan ei fyysisesti. Tästä syystä en katso liikkumattomuuden käsitteen soveltuvan käytettäväksi tässä tutkimuksessa.

Vähäisen liikunnan ilmiö näyttäytyy liikunnan, liikkumisen, urheilun ja fyysisen aktiivisuuden vastakohtana: on suuri joukko yksilöitä, joiden elämään sisältyy vähän fyysistä aktiivisuutta. Keskityn tässä tutkimuksessani tarkastelemaan ilmiötä aikuisten näkökulmasta, jolloin täsmällisintä olisi puhua suomalaisen aikuisväestön vähäisen liikunnan ilmiöstä. Lyhennän sen kuitenkin vähäisen liikunnan tai liikkumisen ilmiöksi.

Vähäisen liikunnan ilmiö on kehkeytynyt yhteiskunnan ja länsimaisen elämäntavan muuttumisen myötä. Aiemmin suomalaiset joutuivat liikkumaan eläkkeeseen, varmistakseen turvallisuutensa ja tyydyttääkseen perustarpeensa. Leipä oli fyysisen ponnistelun takana, paikasta toiseen liikkumiseen tarvittiin ruumiillista työtä ja vapaa-ajanvietto sisälsi fyysistä aktiivisuutta vaikkapa kisailujen, pelien ja leikkien muodossa (esim. Ahponen & Järvelä 1983; Kärkkäinen 1986, 29–32; Mälkiä 1986; Klemola 1975, 173–174; Jokinen & Saaristo 2006; Zacheus 2008). Nyky-yhteiskunnassamme selviytymisessä tarvitaan yhä vähemmän oman kehon käyttämistä, eivätkä olosuhteet kannusta kaikkia fyysiseen aktiivisuuteen. Yhdyskuntarakenne on hajaantunut ja välimatkat kasvaneet, sillä työssäkäyntialueet ovat laajentuneet, pendelöinti on yleistynyt ja palvelut löytyvät yhä kauempaa (esim. Antikainen ym. 2006, 17–18; 124–125; Lehtola 2008). Moneen paikkaan pääsee parhaiten autolla.

Erityisesti ulkomailta on viitteitä siitä, että ympäristön turvattomuus vaikuttaa liikkumisen määrään. Vanhempien ympäristöön kohdistuvat pelot rajoittavat lasten ja nuorten liikkumista. (Esim. Carver ym. 2010; myös Koskela 2009, 132–139) Suurin osa suomalaisista kokee kuitenkin olonsa turvalliseksi liikkuessaan

jalkaisin ulkona (Suominen 2009), ja oma kotikaupunki koetaan turvalliseksi ja saasteettomaksi paikaksi asua (Aho & Turja 2010). Suomalaisten turvallisuuden tunne on silti hieman heikentynyt 2000-luvun loppupuolella. Vuonna 2009 suomalaisista 34 prosenttia koki turvattomuutta oman asuinkuntansa keskustassa ja 15 prosenttia omalla asuinalueellaan. (Suominen 2009) Ympäristö saattaa siis myös pelottaa, mikä vähentää etenkin iäkkäiden ihmisten ulkona liikkumista (Rantakokko ym. 2009).

Myös yhteiskunnan teknistyminen on vähentänyt tarvetta oman kehon käyttämiseen. Teknologian avulla kompensoidaan etäisyyksiä, kevennetään työtaakkaa ja nopeutetaan toimintoja. Näin myös työn sisältämä fyysinen rasittavuus on vähentynyt viime vuosikymmeninä (Peltonen ym. 2008, 13). Teknistymisen, autoistumisen ja elämän helpottumisen sivutuotteena yhteiskunta on vaivihkaa alkanut tukea vähäisen liikunnan ilmiön olemassaoloa.

Vähäisen liikunnan ilmiö on olemassa myös määrittelykysymyksenä. Tieteellinen tutkimusnäyttö liikunnan terveysvaikutuksista ja hyödyistä on lisääntynyt merkittävästi kahden viime vuosikymmenen aikana. Liian pitkä paikallaan olo (Vuori & Laukkanen 2010; Helajärvi ym. 2013) ja vähäinen liikkuminen on todettu vakaviksi terveysriskeiksi. WHO:n arvion mukaan vähäinen liikunta on maailmanlaajuisesti neljänneksi yleisin elintapasairauksista johtuvien kuolemantapauksien riskitekijä (WHO 2009, 11). Tutkimusten pohjalta asiantuntijat ovat luoneet liikunnan minimisuosituksen¹, jonka vähintään tulisi täytyä, jotta voi saavuttaa fyysisiä terveysvaikutuksia (Fogelholm & Oja 2011, 67–75; Husu 2011, 16–17; Liikunta: Käypä hoito -suositus 2010). Kaikki, jotka liikkuvat tämän tilastollisen käsitteen raja-arvoja vähemmän, eivät liiku terveytensä kannalta tarpeeksi ja liikkuvat siis vähän.

Suomessa liikunnalla on kautta aikojen uskottu olevan terveyden lisäksi myös muuta välineellistä yhteiskunnallista arvoa. Liikuntaa on pidetty kasvatuksellisesti merkittävänä. Se on valjastettu muun muassa kansallisen identiteetin ja yhteisöllisyyden rakentamiseen, taistelu- ja sotakuntoisuuden nostamiseen sekä aatteellisen ja poliittisen toiminnan vahvistamiseen (Kokkonen 2008, 43, 50–57; Laine 2000b, 133–155, 186–201, 281–284; Pihkala 1943; Vasara 1997, 113–135; ks. myös Puolustusvoimien liikuntastrategia 2007–2016 2007, 6–9; vrt. Salasuo 2009) ja maahanmuuttajien kotouttamiseen (Zacheus 2010). Liikunnalla on myös itseisarvonsa: se on merkittävää kansalaistoimintaa (Vasara 1992, 402–409; Niiniluoto 1994, 229, 231–232; Itkonen 1996, 47, 190–194, 209–251; Koski 2000a).

Liikkumisen puolesta on vankkoja perusteita, mutta moni ei silti liiku. Kyselytutkimusten mukaan vapaa-ajan liikunnan harrastaminen on viime vuosikymmeninä lisääntynyt, mutta fyysinen aktiivisuus työssä ja työmatkoilla on vähentynyt. Vähäisen liikunnan ilmiössä on kyse massailmiöstä. Suuri osa suomalaisista nimittäin liikkuu terveytensä kannalta riittämättömästi. Arvioiden mukaan työikäisistä noin puolet (46 %) liikkuu terveytensä kannalta liian vähän. Vähemmän kuin

---

¹ Liikunnan vähimmäissuositus 18–64-vuotiaille: Kestävyystyypistä liikuntaa kohtuukuoritteisena (esim. reipas kävely) ainakin 2,5 tuntia viikossa tai raskaana liikuntana (esim. juoksu) vähintään 1 tunti ja 15 minuuttia viikossa. Lisäksi lihaskuntoa ja liikehallintaa harjoittavaa liikuntaa vähintään kahtena päivänä viikossa. (Fogelholm & Oja 2011, 67–75; Husu 2011, 16–17; Liikunta: Käypä hoito -suositus 2010)

kerran viikossa liikkuu oman ilmoituksensa mukaan 21 % miehistä ja 17 % naisista. (Husu ym. 2011, 30–37) Runsaat kymmenen prosenttia 15–64-vuotiaista suomalaisista puolestaan täyttää sekä kestävyys- että lihaskuntoliikunnan suosituksen kokonaisuudessaan. Parhaiten suosituksen täyttävät nuoret miehet (15–24-vuotiaat), sillä heistä kolmannes harjoittaa riittävästi kestävyys- ja lihaskuntoliikuntaa. (Helakorpi ym. 2011; Peltonen ym. 2008; Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010) Työikäisiltä aikuisilta kuluu keskimäärin yli seitsemän tuntia päivässä istumiseen. Eniten istuvat nuoret miehet, jolle istumista tulee keskimäärin 8,5 tuntia päivässä. (Husu ym. 2011, 37–38)

Liikuntatottumukset eivät jakaudu tasaisesti eri väestöryhmien kesken sosioekonomisen aseman² mukaan tarkasteltuna. Vähäinen liikkuminen näyttää kasaantuvan pienituloisiin ja vähän koulutusta saaneisiin. Poikkeuksen muodostavat työntekijäasemassa olevat naiset, jotka liikkuvat työmatkansa muissa ammatti-asemassa olevia useammin. Liikunnan sosioekonomiset erot näyttävät pysyneen samankaltaisina jo yli kaksikymmentä vuotta. (Borodulin 2010; Mäkinen 2010; 2011) Vähäinen liikunta liittyy suomalaisten terveydentilaan, sairastavuuteen ja kuolleisuuteen ja on yhteydessä systemaattisiin sosioekonomisiin terveyseroihin (Palosuo 2007; Laaksonen & Silventoinen 2011). Siltikään vähäisen liikkumisen ei voida sanoa olevan ratkaisevin väestöryhmien terveyserojen selittäjä.

Vähäinen liikkuminen näkyy myös suomalaisten fyysinen kunnan huonontumisena. Kunnan huonontumista kuvaa esimerkiksi se, että varusmiespalvelukseen astuvien kestävyyskunto (mittarina 12 minuutin juoksutesti) on romahtanut asteittain kahden viime vuosikymmenen aikana. Vuonna 2010 huonon testituloksen sai yli viidennes (22 %) testatuista. Myös reserviläisten kestävyyskunto on laskenut ja huonokuntoisten osuus on kasvanut 2000-luvulla. (Santtila ym. 2006; Husu ym. 2011, 38–40) Vuonna 2011 julkaistun tutkimuksen³ mukaan 25–29-vuotiaista miehistä 40 % on keskivertoa heikommassa kunnossa (kolmessa heikoimmassa kuntoluokassa). Seuraavista ikäluokista eli 30–34-vuotiaista 42 % on keskivertoa heikommassa kunnossa ja 35–39-vuotiaista 41 %. Naisista kahteen heikoimpaan kuntoluokkaan kuului 25–29-vuotiaista 15 %, 30–34-vuotiaista 16 % ja 35–39-vuotiaista 22 %. (Heiskanen ym. 2011)

Vähäinen liikunta lisää sekä lyhyiden että pitkien sairauspoissaolojen riskiä sosioekonomisesta asemasta riippumatta (Lahti ym. 2010). Liikunnan vähäisyyden ja huonon fyysisen kunnan sekä näistä johtuvien sairauksien taloudellisista kustannuksista on kuitenkin niukasti tietoa, ja kansantaloudellisia laskelmia on haastavaa tehdä. Joka tapauksessa ilmiöstä uskotaan aiheutuvan yhteiskunnalle ja työnantajille runsaasti suoria ja epäsuoria kustannuksia (esim. Fogelholm ym. 2007, 87–89). Vähäisen liikunnan ilmiöstä johtuvat kokonaiskustannukset ovat euroina miljardiluokkaa, kun huomioidaan terveydenhuollon kokonaiskustannukset, sairauspoissaolokustannukset ja työn tuottavuuden vähenemisestä johtuvat

---

² Sosioekonomisen aseman osoittimina ovat esimerkiksi koulutus, ammatti- ja työmarkkina-asema, tulotaso ja varallisuus.

³ N = 12 616, josta miehiä 51 % ja naisia 49 %. Mittaukseen osallistuneet olivat 25–64-vuotiaita työssä käyviä suomalaisia. Tutkimuksessa arvioitiin kestävyyskunto polkupyöräergometritestillä ja mitattiin antropometria sekä verenpaine. Mittauksiin osallistuneet jaettiin kestävyyskunnan osalta seitsemään kuntoluokkaan.

kustannukset (Vasankari 2011). Toisen arvion mukaan liian vähäisen liikunnan kustannukset terveydenhuollolle ovat 200–250 miljoonaa euroa vuodessa (Paronen & Nupponen 2011, 188–189).

Liikunnanedistämisen taloudellista hyötyä on pyritty arvioimaan maailmalla. Valtaosa tutkituista liikunnanedistämistoimenpiteistä on kustannusvaikuttavuudeltaan edullisia verrattuna terveydenhuollon yleisesti käytössä oleviin menetelmiin. (Kiiskinen ym. 2008, 42–43, 71–75; ks. myös esim. Katzmarzyk 2011; Wolfenstetter & Wenig 2010) Tutkimusnäyttöä tarvitaan kuitenkin lisää.

Terveydenhuollon kustannukset ovat joka tapauksessa suuret, eivätkä kansansairauksien ja niin sanottujen elintamosairauksien ennusteet tai väestöllisen huoltosuhteen⁴ ennakoitu kasvaminen helpota kustannuksia tulevaisuudessa. Koska yhteiskunnan resurssit ovat rajalliset, ne eivät riitä kaikkiin tarpeisiin. Kriittisen näkemyksen mukaan kuitenkin mitkään rahavarat ja resurssit eivät koskaan riitä ratkaisemaan kaikkia jatkuvasti kasvavia terveysongelmia. Väestön todelliset terveystarpeet voitaisiin tyydyttää nykyistä kevyemmällä tavalla, mikäli keskityttäisiin ”oikeisiin” asioihin ja tehtäisiin ne järkevästi. (Myllykangas 2009, 8)

Yksilön terveydellä on erityistä yhteiskunnallista arvoa, joka on myöhäismodernissa yhteiskunnassa valjastettu usein tehokkuuden ja tuottavuuden nostamiseen ja taloudelliseen kasvuun (Tuomainen 1999, 40, 98–101). Koska kansalaiset eivät liiku tarpeeksi, he vaarantavat oman terveytensä ja lisäävät yhteiskunnan taloudellista taakkaa. Vähäisen liikunnan ilmiötä pidetään siten helposti yhteiskunnallisena ongelmana, jopa talouskasvun ja hyvinvointivaltion uhkana.

Vähäisen liikunnan ilmiön problematisointi voidaan yhdistää medikalisaatiokeskusteluun (ks. myös Niiniluoto 2003, 1858, 1860; Pelkonen 2003, 1902). Medikalisaatiossa yhteiskunnan arkisia ilmiöitä ja toimintoja diagnosoidaan ja selitetään yhä enemmän lääketieteellisin argumentein ja käsittein (Zola 1972; Tuomainen ym. 1999, 15–17). Medikalisoituneessa yhteiskunnassa terveydellä intoillaan, sairauden käsitettä käytetään ikävimmillään leimaamistarkoituksessa ja poikkeavuudet pyritään korjaamaan. Lääketieteen kontrolli laajenee uusille alueille. Vähän liikkuva on poikkeava, ja hänet tulee hoitaa kuntoon. (Niiniluoto 2003, 1860; Tuomainen 1999, 40–47) Saattaa olla suorastaan houkuttelevaa määritellä sairaudeksi kaikki se, mikä lisää kansalaisten terveydenhuollon kustannuksia (Niiniluoto 2003, 1860), jolloin esimerkiksi vähäiseen liikkumiseen puuttuminen on entistä oikeutetumpaa. Nevanlinnan kärjistettyä mielipidettä mukaillen liikuntaa ei propagoida, jotta ihmiset voisivat paremmin, vaan jotta ihmiset tuntisivat itsensä huonommiksi ja heidät saataisiin ponnistelemaan kohti normaaliutta. Normaalisuuden mitta ei ole ihmisen omassa ruumiissa vaan tilastollisessa ruumiissa. (Nevanlinna 1999, 58–59)

Medikalisoituneessa yhteiskunnassa kansalaista pidetään usein passiivisena vastaanottajana eikä aktiivisena toimijana ja itsensä toteuttajana, jolloin hänellä ei ole enää tarvetta tai kykyä selviytyä itse elämässään vastaan tulevista haasteista ja vastata omasta terveydestään. Asiantuntijat kertovat hänelle, miten tulisi elää ja

---

⁴ Väestöllinen huoltosuhte on väestötieteen käsite, joka kuvaa, kuinka monta huollettavaa eli lasta ja vanhuseläkkeellä olevaa on kutakin huoltajaa kohden.

toimia välttyäkseen sairauksilta, ja kuuliainen kansalainen on velvollinen toimi-
maan käskyjen mukaan (ks. Tuomainen 1999, 61–64; 79–82). Ihmiselle muodoste-
taan kuva reippaasta, raittiista ja terveestä ihmisen ideaalista (Myllykangas &
Tuomainen 2010, 9), jota kannattaa tavoitella.

Vähän liikkuva kansalainen ei siis täytä niitä oman terveytensä ylläpitämi-
seen ja vahvistamiseen liittyviä vaatimuksia, toiveita tai velvollisuuksia, joita hä-
neen kohdistetaan. Näiden vaateiden esittäjät ovat päätöksiä tekeviä poliitikkoja,
liikunnan edistämistyötä tekeviä viranomaisia tai kolmannen sektorin toimijoita,
yksityissektorin liikuntatoimijoita, tutkijoita tai valistuneita kansalaisia. Valistu-
neet kansalaiset voivat olla äänekkäitä, tai he voivat mahdollistaa muiden toimet
hiljaisella hyväksynnällään. Yksityissektorin toimijat valjastavat liikunnan myös
voiton tavoittelun välineeksi. Kutsun jatkossa tätä moni-ilmeistä joukkoa liikun-
nan edistäjiksi. Yhteistä heille kaikille on se, että he jakavat saman ajatuksen lii-
kunnan tärkeydestä ja merkityksestä. Siinä ajattelutavassa vähäistä liikkumista
pidetään usein ei-hyväksyttävänä yhteiskunnallisena ja yksilöllisenä uhkana. Ter-
veyden nimissä tehtyjen liikunnan edistämistoimien uskotaan olevan puhtoisia ja
niiden sanoman hyvä ja oikeutettu.

Vähäisen liikunnan ilmiön ongelmanratkaisu näyttää yksinkertaiselta: akti-
voidaan vähän liikkuvia ja kannustetaan ihmisiä tekemään sellaisia valintoja, jotka
lisäävät oman kehon käyttöä ja siten fyysistä aktiivisuutta arjessa. Tämän päivän
liikunnan edistämistoimenpiteet voidaan nähdä jatkumona 1960-luvulta alkaneelle
kuntoliikunnan nousulle. Jo tuolloin liikunnalla katsottiin olevan terveydellistä
merkitystä⁵. Massojen liikuttaminen koettiin tärkeänä keinona saavuttaa hyvin-
vointia, ja kuntoliikunta sai virallisen aseman osana suomalaista liikuntakulttuuria.
Kuntoliikunnan nousulle oli edellytyksiä, koska muun muassa kaupungistumisen,
palkkatyöläistymisen ja työviikon lyhentymisen vuoksi suomalaisille jäi yhä
enemmän vapaa-aikaa. (Itkonen 1996, 225–226; Itkonen 1997, 50; Vasara 2004,
198–204, 208, 210) Valtion ja kuntien keinoina suomalaisten liikuttamiseksi oli
tuolloin luoda edellytykset käytännön liikuntatoiminnalle. Se tarkoitti panostamis-
ta rakenteiden kuten lainsäädännön, hallinnon ja rahoituksen kehittämiseen, lii-
kunnan yhdyskuntasuunnitteluun, liikuntapaikkojen rakentamiseen ja tutkimus-
toimintaan. (Hentilä 1992, 354–356; Kokkonen 2010; vrt. Itkonen 1996, 399–400).
Kun liikunnan olosuhdetekijät alkoivat olla kunnossa, voitiin ryhtyä kiinnittämään
huomiota sisältöihin, kuten liikuntakasvatukseen tapoihin ja käytäntöihin.

Kuluvalla vuosituhannella liikunnan edistämisen keinoja ovat olleet liikunta-
kasvatuksen ohella liikuntaa edistävä yhteiskuntapolitiikka ja liikunnanäkökohtien
huomioon ottaminen kaikessa päätöksenteossa, liikkumiseen kannustavien ympä-
ristöjen luominen, yhteisöllisyyden vahvistaminen ja liikuntapalvelujen kehittämi-
nen ja tehostaminen (ks. terveyden edistämisen keinoista Savola & Koskinen-
Ollonqvist 2005, 39). Erilaisten sisällöllisten keinojen, kuten viestintäkampanjoi-
den, interventioryhmien ja tempausten avulla tavoitellaan vähän liikkuvia ja kan-
nustetaan heitä valitsemaan liikuntaa sisältävä elämäntapa (esim. Fogelholm ym.

---

⁵ Esimerkiksi vuonna 1964 suuri joukko järjestöjä ja virallisia tahoja toteutti Terveiden elä-
mäntapojen edistämivuoden (ns. TEE-vuosi), jonka keskeisenä elementtinä oli liikunta kä-
velytempauksineen ja haastekilpailuineen (Klemola 1975, 191–192).

2007, 71–87; Aittasalo & Vasankari 2011; Koivuniemi & Suutari 2010; Hovi & Malvela 2012). Se, mitä kansalaisten on suotavaa ja mitä ei ole suotavaa valita ja tehdä, normitetaan tiukasti. Päättäjille, työnantajille, medialle ja muille yhteiskunnassa päätösvaltaa käyttäville tahoille perustellaan, miksi vähäinen liikkuminen on ongelma ja miksi sen poistamiseen kannattaa resursoida.

Liikunnanedistäjällä on käytössään vahvoja argumentteja liikkumisen puolesta. Jos ongelmanratkaisu vähäisen liikunnan haasteeseen olisi helppo, suomalaiset liikkuisivat jo tarpeeksi. Elämäntapainterventioiden vaikuttavuudesta on vahvaa näyttöä tutkimusolosuhteissa, mutta arjessa toteutettavissa interventioissa vaikuttavuus liudentuu (Absetz & Hankonen 2011). Ponnisteluista huolimatta liikunnanedistämistoimet eivät ole pystyneet saavuttamaan kaikkia toivottuja tuloksia eli tavoittamaan vähän liikkuvia, kääntämään kehityssuuntaa ja lisäämään liikunnan määrää eritoten vähän liikkuvien keskuudessa (Fogelholm ym. 2007, 104; ks. myös esim. Abraham & Graham-Rowe 2009; Baker ym. 2011; Conn ym. 2009; Rhodes & Pfaeffli 2010; vrt. Pavey ym. 2011; Foster ym. 2012; Hirvonen ym. 2012).

Liikunnanedistämistoimenpiteillä on kuitenkin aina vaikutuksia, toivottuja ja ei-toivottuja. Toimenpiteet saavat aikaan erilaista suhtautumista: joku innostuu, joku syyllistyy, joku lannistuu, joku ottaa vaarin, joku torjuu. Aina on joku, joka ei reagoi mitenkään, ei tunnista puhetta. Tuloksia ei synny, eikä vähän liikkuva toimi niin kuin hänen haluttaisiin toimivan. Miksi liikunnanedistämistyö ei kohtaa vähän liikkuvaa?

1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rakenne

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä vähäisen liikkumisen ilmiöstä sekä tarjota uusia näkökulmia ilmiön tarkasteluun ja liikunnanedistämiskeskusteluun. Vähän liikkuvan näkökulma jää liian usein liikunnanedistäjiltä näkymättömiin ja kuulumattomiin, ja siksi olen nostanut sen tämän tutkimuksen keskiöön.

Tutkimuskohteenani ovat erään ammattillisen oppilaitoksen 18–20-vuotiaat kone- ja metallialaa opiskelevat nuoret miehet. Etenkin vähän liikkuvista nuorista miehistä suuri osa ei ole kiinnostunut liikuntaan liittyvästä informaatiosta (Hirvonen ym. 2012). Nuoret miehet ovat kuitenkin kohderyhmä, joita liikunnanedistämisessä halutaan tavoittaa⁶. Esimerkiksi varusmiesmiesten huonosta kunnosta (Santtila ym. 2006; Salasuo & Ojajarvi 2009, 341–348; Taanila ym. 2010; 2011a; 2011b; Husu ym. 2011, 38–40) on oltu huolissaan.

Nuorta aikuisuutta on pidetty väestön terveyttä ajatellen ratkaisevan tärkeänä elämänvaiheena, sillä elämäntapa kehittyy sosialisatioprosessissa ja vakiintuu nuoruudessa hiljalleen kohtuullisen pysyväksi. Nuoret tulevat olemaan uuden sukupolven vanhempia, joiden elinolosuhteet ja elämäntapa vaikuttavat myös heidän lastensa elämäntapaan. Lisäksi väestöryhmittäiset erot nuoruudessa ennakoivat eroja myös nykyisten nuorten aikuistuuessa ja ikääntyessä. (Koskinen ym. 2005; Huotari 2012; Myllyniemi 2012, 47–51) Nuorten kotona omaksutut elämäntavat

⁶ Miesten hyvinvoinnista esim. Rintanen 2000; Koskinen ym. 2005; Palosuo ym. 2007; Oikarinen 2008; Pietilä 2008; Stengård ym. 2008; Mikkonen & Tynkkynen 2010.

saavat usein vahvistusta yhteiskuntaluokkasidonnaisissa ympäristöissä, jota myös ammattikouluinstituutio edustaa. Siten oli luontevaa lähteä etsimään tutkittavia ammattikoulusta. (Lisää kohderyhmän valikoitumisesta liitteessä 2)

Tärkein tavoite tutkimuksessani on selvittää, minkälaisena vähäisen liikunnan ilmiö näyttäytyy nuoren miehen arjessa ja elämäntavassa. Tarkastelen tutkimustehtävääni kolmesta näkökulmasta:

1. Minkälainen on 18–20-vuotiaiden nuorten miesten arki ja elämäntapa?
2. Minkälaisia sosiologisia selityksiä on löydettävissä nuorten miesten arkielämän valintojen takaa?
3. Minkälainen valinta vähäinen liikkuminen on nuorille miehille ja miksi nuorten miesten näkökulmasta se voi olla itsestäänselvyys?

Lähestyn tutkimuksessani vähäisen liikkumisen ilmiötä elämäntavan ja arjen valintojen näkökulmasta, enkä siis perinteisestä liikunnan näkökulmasta. Arkielämän ymmärtämisen ja valintojen taustalla olevien selitysten kautta pääsen käsiksi myös siihen, mitä ei valita ja miksi, ja kykenen tässä tapauksessa tekemään vähäiseen liikkumiseen liittyviä tulkintoja. On haasteellista tutkia sellaista, mitä ei ole. En myöskään usko, että hedelmällisiin tuloksiin päästään tarkastelemalla liikkumista silloin, kun tutkitaan ei-liikkumista tai vähäistä liikkumista. On aika katsoa, voidaanko liikuntatutkimuksessa löytää jotakin uutta totutusta poikkeavalla lähestymistavalla.

Ensimmäiseen kysymykseen pyrin vastaamaan tutkimuksen toisessa osassa. Toinen osa toimii tiheänä (Geertz 1973, 3–30) etnografisena kuvauksena. Empirialuvut 4–5 rakentavat kumpikin tärkeän osansa kertomukseen nuorten miesten tavasta elää arkea ammattikoulussa ja vapaa-ajalla. Kuvaan, mitä nuoren miehen elämäntapaan kuuluu, mitä hän valitsee arjessaan ja minkälaisia asioita hän pitää tärkeänä. Toisinaan peilaan tutkittavien valintoja esimerkiksi tilastoaineistoihin tai aikaisempiin tutkimuksiin taustoittaakseni havaintojani ja lisätäkseni ymmärrystä siitä, kuinka tutkittavien joukko suhteutuu laajempaan kontekstiin. Kokonaisvaltainen kuvaus ei kykene tavoittamaan nuorten miesten arkea ja sen monimuotoisuutta täydellisesti, mutta se tuo esille, että näinkin toimivia ja valitsevia nuoria miehiä on olemassa.

Tutkimuksen kolmannessa osassa vastaan toiseen tutkimuskysymykseen ja tarkastelen, mitkä asiat ovat vaikuttaneet nuorten miesten elämäntavan muotoutumiseen. Pohdin, miksi nuori mies elää niin kuin elää ja mikä ohjaa hänen toimintaansa. Tavoitteenani on ymmärtää, millä edellytyksillä hänen valintansa ovat mielekkäitä hänen omasta näkökulmastaan tarkasteltuna.

Tutkimustehtäväni kannalta kolmas kysymys on tärkein, mutta siihen vastaaminen edellyttää vastauksia kahteen ensimmäiseen kysymykseen. Tutkimukseni viimeisessä osassa pohdinkin, miten kaikki edellä kuvattu on lisännyt ymmärrystäni vähäisen liikunnan ilmiöstä. Etsin sosiologisia selityksiä nuorten miesten vähäiseen liikkumiseen. Tarkastelen, minkälaiset asiat voivat olla yhteydessä

liikunnan vähäisyyteen ja pohdin, miten vähäinen liikunta liittyy nuorten miesten elämäntapaan subjektiivisesti merkityksellisenä asiana.

Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena on lisätä ymmärrystä vähän liikkuvan työväenluokkaiseksi nimeämäni nuoren miehen elämäntavan kokonaisuudesta, sen muotoutumisesta ja subjektiivisesta merkityksestä. Yhden ryhmän tarkastelulla ei ole mahdollista tuoda esiin tyhjentävästi vähäisen liikkumisen ilmiön monimuotoisuutta ja olemassaolon ehtoja. Yhden ryhmän tarkastelu auttaa kuitenkin näkemään, minkälaisia ulottuvuuksia vähäisen liikkumisen ilmiöllä voi olla ja minkälaisiin asioihin huomiota kiinnittämällä voidaan löytää ratkaisuja ilmiön lähestymiseen ja haltuun ottamiseen.

1.3 Tutkimuksen paikantuminen, tutkijan positio ja eettiset kysymykset

Sosiologinen ajattelu kannustaa totunnaisten suhtautumis- ja ajattelutapojen sekä arkikäsitteiden kyseenalaistamiseen. Tutkimukseni paikantuu täsmällisesti liikunnan yhteiskuntatieteiden ja tarkemmin liikuntasosiologian alueelle. Lainaan lähestymistapani ja tutkimusmetodini sosiaali- ja kulttuuriantropologeilta, sillä ajattelen tekeväni tutkimusmatkan itselleni vieraaseen kulttuuriin siitäkkin huolimatta, että kerään aineistoni kotimaani kentillä (Kauravaara 2011).

Tämän päivän etnografin tutkimuskenttä löytyy usein kaukaisten ja eksootisten paikkojen sijaan maantieteellisesti läheltä tutkijaa modernista yhteiskunnasta. Omassa yhteiskunnassa tehtävää kenttätöitä voi kutsua myös kotiantropologiaksi. (Eriksen 2004, 50–51; Honkasalo 2008, 45–46) On kuitenkin tärkeää huomata ero ns. nojatuoliantropologiaan, jossa tutkija varsinaisen kenttätöiden sijaan tukeutuu muiden kirjoittamiin ja kertomiin tarinoin (Grönfors 1985, 16–17). Tutussa tai melkein tutussa ympäristössä tutkijan etuna on, että hän hallitsee kielien ja kulttuuriset konventiot paremmin kuin kulttuurisesti etäällä olevassa paikassa. Haittana on taipumus pitää liian monia asioita itsestänselvyytenä, jolloin ei näe tai erota asioita kirkkaasti. Niin kutsutun kotisokeuden voi ainakin osittain välttää valmentautumalla tutkimukseen kunnolla. (Eriksen 2004, 50–51)

Antropologinen ote näkyy tutkimuksessani monissa metodologisissa, asenteellisissa ja eettisissä valinnoissa. Ensinnäkin antropologeille tärkeä kulttuurirelatiivismin periaate kannustaa tarkastelemaan vierasta kulttuuria aina sen omasta näkökulmasta käsin (Söderholm 1996, 119; Aro ym. 2002, 46; Eriksen 2004, 21–22). Tavoitteenani on aktiivisten muuttamisponnistelujen sijaan ymmärtää⁷ informanttien elämää ilman, että pyrin arvottamaan heidän valintojaan. Haluan oppia ymmärtämään heitä heidän omista lähtökohdistaan käsin, toista toisena (Spradley 1979, 34; Eriksen 2004, 21–22). Tämä näkökulma tulee mielestäni liian

⁷ Yleensä antropologiassa pyritään nimenomaan ymmärtämiseen, eikä kohteen muuttamiseen. Poikkeuksena tästä on ns. antropologinen ”osallistava tutkimus”, jossa tutkijalla saattaa olla aktivointipyrkimyksiä kohteeseensa (Grönfors 1985, 118–124; ks. myös Eriksen 2004, 332–333). On myös hyvä muistaa, että vaikka tutkimus sinänsä ei pyri muuttamaan mitään, on sillä aina kuitenkin vaikutuksia kohteeseensa.

harvoin esille tarkasteltaessa liikuntaan, terveyteen ja hyvinvointiin liitettäviä valintoja.

Antropologien tapaan näen tutkimukseen osallistuvat henkilöt tietävinä subjekteina ja oman elämänsä asiantuntijoina. Tällöin ei ole olennaista, ovatko tutkittavat sinänsä oikeassa vai väärässä tai onko heidän kertomansa totta vai ei. Tärkeää on nimenomaan se, minkälaisia merkityksiä he antavat asioille, esimerkiksi valinnoilleen.

Tutkimuksessani on vahva etnografinen ote, mikä tarkoittaa tietynlaista antropologista tutkijan asennetta, intensiiviseen ja pitkäjänteiseen kenttätööhön pohjautuvaa tutkimusmenetelmää sekä monipuolista kirjallista kuvausta tutkimuskohteesta sen omassa kontekstissaan. Antropologit ovat käyttäneet etnografista lähestymistapaa jo reilu vuosisata sitten perehtyessään tutkimusmatkoillaan kaukaisten kulttuurien ja heimoyhteiskuntien elämään. Myös sosiaalitieteissä etnografia on ollut jo varhain keskeinen tutkimusmenetelmä. Suomalaiset etnografit ovat tutkineet vieraita kulttuureja vieraissa ympäristöissä ulkomailla (esim. Assmuth 1997). Kotimaassa etnografista tutkimusotetta on käytetty esimerkiksi instituutioiden ja erityisesti kouluinstituution (esim. Lappalainen ym. 2007; Paju 2011; Paju 2013), organisaatioiden, kylä- ja muiden yhteisöjen tutkimisessa sekä lääketieteen (esim. Honkasalo 2008), kasvatussosiologian (esim. Käyhkö 2006) ja nuorisotutkimuksen (esim. Vaaranen 2004) alueilla. Liikuntatutkimuksessa on toistaiseksi hyödynnetty vaatimattomasti etnografisen tutkimuksen tarjoamia mahdollisuuksia (ks. kuitenkin esim. Berg 2010; Ojanen 2011; myös Hoikkala ym. 2009; Paju 2013). Joitakin ulkomaisia liikuntaan liittyviä etnografisia tutkimuksia löytyy (esim. Sands 2002; Wood & Danylchuk 2011), mutta vähäisen liikkumisen ilmiötä ei ole lähestytty etnografisella tutkimusotteella aikaisemmin sen enempää ulkomailla kuin kotimaassakaan.

Etnografisessa tutkimuksessa tavoitellaan kokonaisvaltaista ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimuksen tuloksena syntyy tyypillisesti tiheä (Geertz 1973, 3–30), rikas ja yksityiskohtainen kirjallinen kuvaus tutkimuskohteesta. Koska vähäisen liikkumisen ilmiössä kohderyhmän ääni ei ole päässyt kuuluviin, koen tässä tutkimuksessa erityisen tärkeäksi ruohonjuuritason todellisuuden ja monimuotoisuuden julki tuomisen etnografian avulla. En kuitenkaan edes kuvittele kertovani koko totuutta tutkimastani kohteesta, vaan teen havaintojeni perusteella ainoastaan tulkintoja niistä todellisuuksista, joita ihmiset luovat ja joissa he elävät (Vasenkari 1996, 9).

Etnografinen tutkimusote sopii liikunnan alueella erityisesti vähäisen liikkumisen ilmiön tutkimiseen, koska ilmiö tarjoaa tutkijalle usein vieraan kentän ja kohteen. Joskus vieraan ja oudon ilmiön tutkimiseen tutkijan on jopa välttämätöntä valita etnografinen tutkimusote (vrt. Rastas 2010, 65) tavoittaakseen ymmärrystä.

Tutkijan positioni

Etnografisessa tutkimuksessa tutkijan oma persoona on subjektina mukana ja osallistuu intensiivisesti tutkittavien arkielämään ja aineiston tuottamiseen. Etnografi tukeutuu tutkimuksessaan vahvasti omaan persoonallisuuteensa (Eriksen 2004, 48). Tutkijan vahva läsnäolo tekee aineistonkeruusta toisinaan työlää ja vaativan, mutta aina myös hedelmällisen ja antoisan. Erityisesti se värittää aina tavalla tai toisella tutkimusta, vaikka tutkija pyrkisikin läpinäkyvyyteen ja vaikutusten minimoimiseen.

Juuri mikään ei olekaan tutkijasta riippumatonta. Niinpä tämänkin tutkimuksen taustalla vaikuttavat arvomaailmani ja subjektiivinen käsitykseni ihmisestä. Tutkijana en voi koskaan toimia täysin objektiivisesti, sillä olen aina oman kulttuurini, henkilöhistoriallisten, henkilökohtaisten ja persoonallisten ominaisuuksieni ja ennakkokäsitysteni vanki, halusinpa sitä tai en. (Grönfors 1982, 177–178; Vasenkari 1996, 9) Voin kuitenkin aina pyrkiä tunnistamaan, tiedostamaan ja tuomaan mahdollisimman näkyväksi oman subjektiviteettini, mikä auttaa minua työskentelyssäni, mutta myös tutkimusraportin lukijaa hänen arvioidessaan tutkimustani.

Tutkimuksen kannalta koin tärkeäksi tehdä itselleni selväksi omat vaikuttimeni tutkimuksen tekemiselle. Olin tehnyt liikunnanedistämistyötä aikaisemmin ja suhtauduin liikkumiseen lähtökohtaisesti myönteisesti. Olin toiminnallani pyrkinyt hyvään ja halunnut tarjota mahdollisuuksia ja tukea omaehtoista kehittymistä kuitenkin ihmisen omaa autonomiaa kunnioittaen. Toisaalta olin törmännyt siihen, että liian usein liikunnanedistäminen näytti tarkoittavan monelle ammattilaiselle etuoikeutta kertoa toiselle, miten kuuluu elää ja mitä on hyvä elämä, ilman halua tarkastella asiaa vähän liikkuvan itsensä näkökulmasta. Tällainen ylhäältä alaspäin suuntautuva asenne harmitti.

Jouduin vielä moneen kertaan tutkimukseni aikana törmäämään entiseen liikunnanedistäjäminäni. Se ajatteli, että liikunta on lähtökohtaisesti hyvä asia kaikille, aina ja joka paikassa ilman kyseenalaistamista. Joka törmäyksessä jouduin pohtimaan uudelleen, että toisinkin voi olla. Tein selväksi itselleni, etten tutkijana voi enkä halua lähteä arvottamaan asioita omasta näkökulmastani käsin. Ja myöhemmin tulin siihen johtopäätökseen, että jo liikunnanedistäjänä minun olisi ollut syytä oivaltaa sama asia. Mutta ennen kuin ymmärsin, että katseeni oli värittänyt, minun tuli ylipäänsä tunnistaa kantavani ”silmälaseja”. Kenttätyöhön valmistauduinkin kirjoittamalla huolellisesti auki ne silmälasit, joiden takaa ymmärsin katselevani maailmaa. Silmälasini vaikuttavat aina siihen, mitä näen ja kuinka arvioin näkemääni. Kirjoittaessani tein samalla näkyväksi perusolettamuksiani tutkimuksen kannalta olennaisina pitämistäni asioista.

Minulle pyrkiminen parhaaseen totuuteen tarkoittaa hyväksyvää tietoista läsnäoloa ja rehellisyyttä. Se kannustaa panemaan merkille, miten asiat todella ovat kullakin hetkellä riippumatta siitä, onko totuus lopulta itselle myönteinen, neutraali vai kielteinen ja riippumatta siitä, minkälainen totuuden haluaisi ja toivoisi olevan. Totuuteen pyrkiminen vaatii tarkkaa ja rehellistä itsetutkiskelua, tottumukseen perustuvan ajattelun epäjohdonmukaisuuksien tunnistamista, joskus oman viisauden ääri rajoilla kulkemista ja eritoten rohkeutta. Kaikkea ei aina haluaisi nähdä. Uskon, että ”parhaaseen” totuuteen päästään lähestymällä totuutta

mahdollisimman monesta eri näkökulmasta.⁸ Totuushan näyttäytyy erilaisena eri ihmisille jo siksi, että ihmiset kokevat ja tulkitsevat asioita eri tavoin ja eri viitekehuksesta käsin. Yksi tapa ajatella on se, että on ”yksi totuus, mutta monta tapaa ymmärtää ja ilmaista se ajan ja tilan valtavuudessa ja kulttuuristen olosuhteiden moninaisuudessa” (Kabat-Zin 2008, 121). Koin, että tutkijana tehtävänäni oli selvittää se totuus, jota kukin tutkittavani elää.

Uskon myös avoimeen ja rikastavaan vuorovaikutukseen ja asioiden yhteiseksi tekemiseen. Rikastavan vuorovaikutuksen käsitteen olen lainannut Pekka Himaselta (esim. Himanen 2010, 145–149). Rikastavassa vuorovaikutuksessa halutaan tukea toisia kohti kunkin omaa ainutlaatuista potentiaalia, johon yksin voisi tuskin koskaan yltää yhtä hyvin. Avoin vuorovaikutus ei voi syntyä ilman luottamusta. Uskon, että luottamusta taas syntyy oikeudenmukaisuudesta, omien sanojen takana seisomisesta, läpinäkyvistä pyrkimyksistä ja arvokkuuden tunteen tuottamisesta toisille. Pidän näitä kaikkia tavoittelemisen arvoisina ja haluan omalta osaltani olla ylläpitämässä niitä sisältävää toimintakulttuuria. Avoimuus, läpinäkyvyys ja luottamus olivat siten myös tutkimustyössäni läpileikkaavia arvoja. Pidän niitä itselleni arvoina itsestään selvyyksinä, mutta niiden ilmeneminen ei ole suinkaan itsestään selvää, vaan vaatii työtä ja halua.

Arvostava suhtautumiseni tutkittaviin pitää sisällään ajatuksen siitä, että tutkittava on itse oman elämänsä paras asiantuntija. Ajattelen, ettei tutkijalla voi olla viisautta tutkittavansa elämästä ja arjesta, vaan se viisaus on tutkittavalla itsellään. Tutkijan on kuitenkin mahdollista oppia tätä viisautta vapaaehtoisuuteen ja luottamukseen perustuvassa vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. (Spradley 1979, 34) Tarkoitin sitä, että minulla ei ollut aikomusta eikä mielestäni edes oikeutta sanoa, että informantin kuuluisi tehdä jotakin, mikä minun mielestäni olisi oikein. On myös muita, yksilön omasta näkökulmasta katsottuna yhtä arvokkaita ja mielekkäitä tapoja elää kuin se elämä, jota minä elän. Tutkijana olin utelias tietämään, mitä sellaiset tavat ovat.

Tutkija viestii paljon jo pelkän ilmiasunsa perusteella. Minusta näkee heti, että olen nainen ja iältäni tutkittaviani vanhempi. Jo pelkästään nämä kaksi ominaisuutta erottivat minut tutkittavistani konkreettisesti. Huomasin pukeutuneeni havaintopäivinä siten, ettei naisellisuuteni ainakaan korostuisi. Jätin korut kotiin. Suosin hameen sijaan farkkuja ja tennareita, mikä myötäili myös tutkittavien pukeutumiskoodia. Lisäksi kun pelkkä olemukseni kieli liikunnallisuudesta, halusin

---

⁸ Totuutta ja sen luotettavuutta tutkimuksessa voidaan tarkastella neljän eri alueella liikkuvan totuusteorian näkökulmista. Korrespondenssiteorian mukaan väite, joka vastaa aistihavaintojamme todellisuudesta, on totta. Havaintojen perusteella laaditaan malleja todellisuudesta ja tehdään yleistyksiä. On väitetty, että korrespondenssiteoria sopii hyvin luonnontieteisiin ja kvantitatiiviseen tutkimukseen, mutta ihmisten merkitystodellisuutta tutkittaessa teorian mukainen objektiivisen tiedon mahdollisuus on pieni. Sen sijaan totuuden tarkasteluun laadullisessa tutkimuksessa voisivat soveltua paremmin kolme muuta totuusteoriaa. Koherenssiteoria pitää väitettä totena, mikäli se sopii yhteen tai on johdonmukainen aikaisemmin todennetun tiedon kanssa. Pragmaattisessa eli käytännöllisessä totuusteoriassa tiedon toimivuus ratkaisee sen luotettavuuden: mikäli väite toimii käytännössä ja on hyödyllinen, se on luotettava. Ihmiset voivat yhteisymmärryksessä sopia totuudesta sopimuksien, sääntöjen ja kielikuvien avulla, jolloin puhutaan konsensukseen perustuvasta totuusteoriasta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 134–136; ks. myös Puolimatka 2002)

olla korostamatta sitä lisää. Siten vältin myös varsinaisiin urheiluvaatteisiin pukeutumista.

Muutamina harvoina yksittäisinä kertoina lähdin havaintopäivän jälkeen juoksulenkille suoraan kenttätöpaikastani ammattikoulusta⁹, ¹⁰. Tällöin huomasin vältteleväni sitä, että pojat näkisivät minut trikoissani ja lenkkitosuissani. Ehkä siinä pyrin jo liikaa häivyttämään liikunnallisuuttani taka-alalle. Aikomukseni oli kuitenkin olla ilmiäsultani liikunnan suhteen hyvin neutraali huolimatta omista tottumuksistani.

Pohdin myös sukupuoleni vaikutusta tutkimukseen. Rehellisesti sanottuna on vaikea kuvitella, miten olisi ollut toisin, jos olisin ollut tutkittavien kanssa samaa sukupuolta. Kun tutkija on vastakkaista sukupuolta tutkittavien kanssa, saattaa esiin nousta romanttisia tunteita olettaen, että molemmat osapuolet tai ainakin toinen on heteroseksuaalisesti suuntautunut. Tiedostin tämän riskin etukäteen miettien, mitä sellaisessa tilanteessa tekisin. Suurimmat ihastumiseen vähänkään viittaavat havainnot olivat sellaisia, että joku informanteista halusi istua vieressäni elokuvateatterissa. Tämäntyyppiset huomioni liittyivät mielestäni enemmän kuitenkin siihen, että ainakin osa pojista piti minusta aidosti ilman sen kummempia romanttisia tunteita. Tulkintaani tuki se, että pojat puhuivat minulle avoimesti tyttöystävistään ja ”naisistaan”. Voi olla, että olen naiivi tässä asiassa, mutta se oli vilpittömän tulkintani.

Osa yhteisten aineiden naisopettajista oli saanut kuulla seksistisiä kommentteja pojilta. Itse en kertaakaan törmännyt siihen, että seksistinen lausahdus olisi kohdistunut minuun. Tulkitsematta sen enempää, mitä pojat tahtoivat opettajille puheillaan osoittaa, ajattelen, että he suhtautuivat minuun arvostaen. Lisäksi pojat olivat toisinaan minua kohtaan kohteliaita ilman, että se oli teennäistä:

Ilahduin kovasti, kun eräs poika sanoi 'Sinuna käyttäisin näitä.' ja toi minulle kertakäyttöiset korvatulpat. Kieltämättä meteli oli aika kova, mutta kun se oli alkanut pikkuhiljaa, en ollut kiinnittänyt siihen huomiota.
(H06T128.9.2010)

Jannella oli kuuma ja hän avasi pihan puoleisen tuuletusikkunan. Sitten hän tuli avaamaan ikkunan mun edessä ja osasi ottaa mut huomioon. Kysyi nimittäin seuraavalla tavalla, häiritseekö ikkunan auki oleminen mua: ”Tuleeks sulle kylmä?” Vastasin, ettei tule ja jos tulee, voin laittaa sen sitten kiinni.
(H56MA18.4.2011)

Atte saattoi minut bussipysäkille. Oli menossa samalla käymään kaupassa. Hän odotti niin kauan, kunnes bussini tuli.
(H66T030.6.2011)

---

⁹ Käytän tässä sanaa ”varsinainen” siksi, että viittaan nimenomaan urheiluasuorituksissa käytettäviin vaatteisiin. Tutkittavathan itse pukeutuvat mielellään huppareihin ja tennareihin, jotka ovat kyllä liikunnallisia, mutta joita en itse kuitenkaan käyttäisi silloin, kun liikun aktiivisesti. Silloin valitsen ”kunnolliset” (esimerkiksi hengittävästä materiaalista valmistetut) urheiluvaatteet, joita saatan silloin tällöin käyttää muutoinkin.

¹⁰ Joskus mietin, olisinko saavuttanut jotakin vielä autenttisempaa, jos olisin samastunut informantteihin myös siten, että olisin lopettanut oman liikkumiseni kokonaan kenttätöyden ajaksi.

Samanlaista huomioonottamista en pojilta havainnut ainakaan suhteessa heidän luokkakavereihinsa.

Mikolla oli tapana kysyä silloin tällöin, kuinka tutkimukseni etenee. Vaikka hän ei jaksanutkaan kuunnella kovin pitkää selostusta tutkimustyöskentelystäni, tuntui hän olevan aidosti kiinnostunut siitä. Siinä vaiheessa, kun pojat tekivät omaa opinnäytetyötään, pystyin rinnastamaan oman opinnäytteeni heidän tekemiensä, jolloin lienen saavuttanut vielä suurempaa ymmärrystä omalle tekemiselleni.

Vaikka seuraavasta päiväkirjamerkinnästä voisi nopeasti päätellä, että informantit rinnastivat minut opettajiin, uskon silti informanttien mielessä häilyneeni jossakin opettajien ja opiskelijoiden välimaastossa.

Joonas oli jossain vaiheessa tullut työsaliiin, samoin Mika. Joonaksen opinnäytetyö oli valmis, mikä selvisi siinä samalla. Hän tuli luokseni sanoen seuraavanlaisen repliikin: 'Sä ku oot ku opettaja, ku sulla on noi silmälasitkin ja oot saman ikänen ku opettajat (johon mä kuiskasin, että kyllä mä oon nuorempi), ni voisiksä katsoa, onko nää ok.' Hän näytti piirustuksia, joita on lopputyöstään piirtänyt viime yönä vaikka kuinka myöhään. Piirustukset olivat ihan hienot ja niissä oli mitatkin. Tosin ne olivat paperilla ja jotenkin ne pitäisi liittää kirjalliseen lopputyöhön (*tietokoneelle*).
(H62TI24.5.2011)

Oppilaitoskonteksti antoi minulle tutkijana tietynlaisen legitiimin aseman työskennellä. Pojat eivät juuri kyseenalaistaneet olemistani koulussa, korkeintaan aluksi ihmettelivät sitä. Raja tuli vastaan siinä, kun toivoin pääseväni mukaan heidän arkeensa kouluympäristön ulkopuolella. Osa halusi selkeästi rajoittaa osallistumiseni ainoastaan kouluun. Osalle taas virallisessa kouluympäristössä minuun tutustuminen loi pohjan sille, että he halusivat päästää minut tiiviimmin osalliseksi myös vapaa-ajastaan.

Koulussa hengailin ensisijaisesti opiskelijoiden parissa, mikä tarkoitti esimerkiksi sitä, että pyrin viettämään välitunteja opiskelijoiden kanssa työsaleissa ja istuutumaan lounaspöydässä opiskelijoiden viereen. Joskus söin myös opettajien pöydässä ja saatoin käydä kahvilla opettajien taukokuoneessa. Pidin kuitenkin hyvin tiukasti kiinni siitä, etten opettajien kanssa keskustellessani paljastanut informantteihin liittyviä luottamukselliseksi katsomiani asioita, vaikka opettajat paljastivatkin niitä minulle.

Kaikkia positioitaan tutkija ei voi valita tai ennakoita (Ojajärvi 2009). Joonas kutsui minua muutaman kerran toimittajaksi. Tämä tapahtui erityisesti silloin, kun oli puhetta joistain kolmansista henkilöistä (äiti, työkaverit), jotka jollakin tavalla ottivat kantaa minun rooliini. Joskus olin leikillisesti myös "täti", kuten seuraavassa esimerkissä:

Klo 13.37 Laukesi lapsellinen pieni 'sota', kun Joonas ja Janne jahtasivat toisiaan joillakin liuotinumutepulloilla. Joonas huusi mulle ohikulkeissaan: 'Hei täti, toi kiusaa mua.' Leikillään. Mua hymyilytti täti-sanan käyttö ja sanoinkin ääneen: 'Kutsuttekste mua tädiksi?' Se kuulosti niin hassulta.
(H30TI30.11.2010)

Tutkijan sijoittumista suhteessa tutkittaviin kannattaa tässä tarkastella vielä yhteiskuntaluokkautuvuuden näkökulmasta. Olen kasvanut työväenluokkaisessa

kodissa, jossa vanhemmistani toinen on välillä tehnyt kahta työtä perheemme elättämiseksi ja toinen ollut työttömänä 90-luvun laman seurauksena. Taloudellista pääomaa meillä ei juuri ollut, mutta perheessämme oli kuitenkin kaikkea, mitä koettiin tarpeelliseksi. Sittemmin lapsuudenkodista irtaantumisen jälkeen olen tehnyt luokkaretken pääosin kouluttautumalla. Nykyisin elän varsin keskiluokkaisuutta elämää. Siten vaikka koenkin, että osa informanttien työväenluokkaisesta kulttuurista sisältää tuttuja piirteitä, olen kuitenkin vieraantunut siitä jokapäiväisessä arkisessa elämässäni. Toki tutkimuksessani vierautta korostavat lisäksi vaikkapa miehisuus ja ammattialan vieraat sisällöt ja käytännöt. Hyvä esimerkki yhteiskuntaluokkaan liittyvistä esiin tulleista eroista on vaikkapa se, kuinka informanttien ilmaisu ”mennä lukemaan lakia” viittasi mielessäni ensin itsestäänselvästi siihen, että henkilö oli keskeyttänyt opintonsa ammattikoulussa päästessään oikeustieteelliseen tiedekuntaan opiskelemaan. Pojat tietenkin tarkoittivat, että henkilö oli joutunut lopettamaan opintonsa joutuessaan vankilaan. Ymmärsin tämän vasta myöhemmin ja silloin tunsin itseni typeräksi.

Vieras kulttuuri piti yllä näkökykyäni, kunnes aloin ”sokeutua” ja menettää herkkyyttäni adaptoiduttuani tarpeeksi ympäristöön. Toisinaan olikin hyvä etäännyttää itsensä kohteesta, mikä havahdutti jälleen näkemään poikien lähikulttuurin itsestäänselvyyksiä. Etäännyminen tapahtui luonnollisesti esimerkiksi koulun joululoman aikaan¹¹. Välillä kävin havainnoimassa myös esimerkiksi aikuisopiskelijoiden toimia, mikä auttoi erojen kautta näkemään itsestäänselvyyksiä.

Etnografilta vaaditaan avoimuutta kohdata vierasta ja uutta sekä valmiutta heittäytyä odottamattomiin tilanteisiin. Oscar Lewis (1989, 16) on kirjoittanut, että ”antropologin tehokkaimmat työkalut ovat sympatia ja myötätunto niitä ihmisiä kohtaan, joita hän tutkii.” Sympatian ja myötätunnon käsitän tässä arvostavaksi. Yritin muistaa ajatuksen informanttien kanssa hengaillessani.

Tutkimuksen eettiset kysymykset

Etnografinen tutkimusote vaatii tinkimätöntä ja kaiken aikaa tapahtuvaa eettistä pohdintaa. Niinpä tässäkin etnografiassa eettiset kysymykset ovat esillä niin kentälle menon kuvauksissa, oman kenttätöön reflektoinnissa kuin monessa muussakin yhteydessä. Etiikan oleminen läsnä kaikkialla ja kaiken aikaa vaikuttaa siihen, että on jokseenkin keinotekoisesti eriyttävä eettiset kysymykset omaksi alaluvukseen. Tässä kiteytän kuitenkin joitakin sellaisia teemoja, jotka eivät juuri tule esiin muualla tässä raportissa.

Kaupunki, jossa ammattioppilaitos sijaitsi, myönsi minulle tutkimusluvan 13.9.2010–30.11.2011 väliseksi ajaksi. Käytännössä lupa mahdollisti aineistonkeruun kyseessä olevassa oppilaitoksessa. Kun tapasin kone- ja metallialan koulutuksen johtajan ensimmäistä kertaa, kävimme läpi tutkimuksen tekemiseen liittyviä asioita. Hän toi ilmi kaksi asiaa, joiden takia oli suostunut siihen, että kerään

---

¹¹ Muistan pelänneeni ennen joululomalle lähtöä, että loma katkaisee luottamuksen kehittymisen tutkittavien ja minun välillä ja joutuisin aloittamaan luottamuksen rakentamisen alusta. Näin ei hämmästykseni käyntykään, vaan tapasimme loman jälkeen poikien kanssa vanhoina tuttuina. Etäännyin siis sopivasti terävöittäkseni näkökykyäni, mutta en liikaa menettäkseni luottamuksen.

tutkimusaineistoni hänen osastollaan. Ensinnäkin hän toivoi, että läsnäoloni oppitunneilla ja yleensäkin oppilaitoksessa rauhoittaisi opiskelijoita. Hänen toiveensa kohdistui erityisesti ensimmäisen lukuvuoden opiskelijoihin, jotka olivat kuulemani mukaan kaikkein levottomimpia ja riehakkaimpia. Minun kohderyhmäni muodostivat ensisijaisesti kolmannen vuosikurssin opiskelijat, minkä toinkin esiin. Ajattelin kuitenkin, että jos oppilaitokselle koituu läsnäolostani toivottuja sivuvaikutuksia, ei se huonokaan asia voi olla.

Toista toivetta jouduin pohtimaan huolellisesti. Osastonjohtaja nimittäin ehdotti, että kenties voisin toimia jonkinlaisena urkkijana opiskelijoiden keskuudessa. Käytännössä hän toivoi, että jos havaitsen jotakin sellaista, mikä ei välttämättä edes liity tutkimukseeni, mutta jonka tietäminen voisi auttaa häntä ja muita opettajia työssään, toisin näitä asioita esille. Ymmärsin, että tutkimusluvan saaminen voi edellyttää vaihtokauppaa, mikä voi olla aivan kohtuullista edellyttäen, että vaatimukset eivät pakota minua tinkimään tutkimuksen etiikasta. Lisäksi tutkijana ja etnografina koin omaavani aivan samat arkielämän kohteliaisuussäännöt ja halun tehdä ystävällisiä tekoja, joita noudatan muussakin elämässä.

Päätin, että voin auttaa opettajia omalla tavallani. Tein sitä varten itseni kanssa muutaman sopimuksen. Tärkeimpänä asiana pidin sitä, että en pettäisi opiskelijoiden luottamusta. Siten en kertoisi opettajille mitään, minkä kokisin luottamuksen pettämiseksi. Päätin myös pitää matalana kynnyksen olla kertomatta. Hyvänä kriteerinä pidin esimerkiksi seuraavaa: voin kertoa opettajille ainakin kaiken sen, mitä aikoisin julkaista tutkimusraportissanikin. En kuitenkaan halunnut ennenaikaisesti nostaa esiin sellaista, josta en ollut aivan varma. Niinpä lupasin, että voin tutkimuksen valmistumisen jälkeen käydä pitämässä koulussa tilaisuuden, jossa kerron tutkimusprosessin aikana tekemiäni havaintoja. Alun perin ajattelin, että en raportoi tutkimuksessani kouluun liittyviä asioita kovin tarkasti, mutta tutkimuksen edetessä niistä tuli yhä tärkeämpiä kontekstin rakentajia myös vähäiselle liikkumiselle. Niinpä uskon, että lopulta jopa tutkimusraporttini saattaa kiinnostaa ja hyödyttää ammattioppilaitoksen opettajia. Eettisestä näkökulmasta koin tärkeäksi, etten kiirehtinyt opettajille raportoinnissa, vaan säästin sen tutkimusraportin valmistumisen jälkeiseen aikaan.

Takaan tutkimuksessani informanttien ja opettajien anonymiteetin siten, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Olen antanut jokaiselle raportissa esiintyvälle henkilölle peitenimen. Lisäksi olen yrittänyt häivyttää muita mahdollisia tunnistettavuutta lisääviä tekijöitä (esimerkiksi puhetapa tai murre). Päädyin suojaamaan myös oppilaitoksen tunnistamiselta. Käytän raportissani oppilaitoksesta ilmaisua ”pääkaupunkiseudulla sijaitseva ammatillinen oppilaitos”.

Aiemmin kuvasin jo sitä, millä tavalla arvostukseni informantteja kohtaan näkyy. Koska etnografi työskentelee toisinaan hyvinkin lähellä tutkittavia, on kunnioitettava yksityisyyttä ja kunkin henkilökohtaisen reviirin rajoja. Oli hetkiä, jolloin tarvitsin erityisiä tuntosarvia. Esimerkiksi silloin, kun informantti kertoi haastattelussa tai vapaamuotoisessa keskustelussa kanssani jotakin hyvin henkilökohtaista, intiimiä tai arkaluontoista, jouduin miettimään, kuinka kommentoin kuulemaani. Usein saatoin toistaa aiemmin sanomani, että minulle ei tarvitse kertoa mitään sellaista, mitä ei halua. Saatoin myös kysyä: ”haluatko puhua siitä?” Huomasin hämmästyväni, kun informantti halusi usein jatkaa keskustelua ja kertoa lisää.

Olin tuonut kirjallisessa tutkimustiedotteessa selvästi esiin, että jokainen sai vapaasti päättää, millä tavalla osallistuu tutkimukseen. Korostin myös, että yksittäisissä tilanteissa oli mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen, vaikka yleisesti olisikin antanut suostumuksensa. Lisäksi jokainen pääinformantti antoi kirjallisen suostumuksensa tutkimukseen osallistumisesta. He rastittivat kaksi kohtaa lomakkeessa ja antoivat siten minun käyttää keräämäni aineistoa tutkimuksessani ja myönsivät osallistuvansa vapaaehtoisesti. Ennen ensimmäisiä haastatteluja kerroin vielä, kuinka varmistan informanttien anonymiteetin ja mihin haastateltavat voivat luottaa. Kysyin myös, olisiko jotakin, mitä informantti vielä haluaisi tietää tutkimuksestani. Yleensä kenelläkään ei ollut kysymyksiä minulle.

Kun halusin siirtyä koulusta havainnoimaan informanttien vapaa-aikaa, koin tärkeäksi korostaa, että myös muilta mahdollisesti läsnä olevilta henkilöiltä tulisi kysyä suostumus havainnointiin. Niissä tapauksissa, joissa havainnoin koulun ulkopuolisilla kentillä, sainkin suostumuksen. Kuitenkin esimerkiksi Joonaksen äiti kielsi minun tulemiseni heidän kotiinsa havainnoimaan, mitä tietenkin kunnioitin.

Varauduin etukäteen myös mahdollisiin vaarallisiin tai epämiellyttäviin tilanteisiin, joita olisi voinut sattua, jos olisin hengailut informanttien kanssa esimerkiksi heidän ollessaan päihtyneenä. Lopulta en joutunut vaarallisiin tilanteisiin. En joutunut edes tilanteisiin, joita olisin luonnehtinut kiusallisiksi.

Informantit eivät ole lukeneet tekstiäni ennen sen julkaisemista. Olen sopinut, että lähetän raporttini heille myöhemmin, jolloin he voivat tutustua siihen haalamassaan laajuudessa.

Huomaan mieltäväni, kuinka ylipäänsä kykenen yhden tutkimusraportin avulla tuomaan esille kaiken sen, mitä olen itse oppinut. Ja totean, etten kykenekään. Puen tässä tutkimani kohteen ja ilmiön kirjalliseen muotoon. Voin tutkimuksellani tarjota yhden näkökulman ja tulkinnan siihen, minkälaista nuoren miehen elämä ja arki voivat olla tämän päivän yhteiskunnassamme, mutta tyhjentävä se kuvaus ei millään muotoa ole.

1.4 Elämäntavan tutkimuksesta

Tutkimukseni jatkaa suomalaista etenkin 1970- ja 1980-lukujen taitteessa alkanutta yhteiskuntatieteellistä elämäntavan tutkimuksen¹² perinnettä. Suomalaiset elämäntapatutkimukset ovat keskittyneet ensisijaisesti eri yhteiskuntaluokkien, kerrostumien ja ryhmien elämäntapojen tai elämäntapojen muutosten kuvaamiseen ja tulkitsemiseen. Keskeisiä teemoja ovat olleet esimerkiksi yhteiskunnan muutos maatalousvaltaisesta jälkiteolliseksi yhteiskunnaksi sekä maaltamuutto, kaupungistuminen ja lähiöiden syntyminen, jotka on ymmärretty elämäntapoja muokkaviksi prosesseiksi. Suomalaista elämäntapatutkimusta ovat tehneet muun muassa

---

¹² Marja Järvelä käyttää Janus-lehdessä kirjoittamassaan Pirkkoliisa Ahposen juhlaKirjan arvostelussa "vanhan elämäntapatutkimuksen" termiä. Sillä hän viittaa 1970- ja 80-luvun elämäntapatutkimukseen, joka sai alkunsa J. P. Roosin käynnistämästä ja johtamasta Elämäntavan muutoksen tutkimusprojektista. Projektissa julkaistiin kolme kirjaa: Kortteisen "Lähiö" (1982), Ahposen & Järvelän "Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen" (1983) sekä Roosin "Suomalainen elämä" (1987). (Järvelä 2005)

Kasvio (1982); Kortteinen (1982), Ahponen ja Järvelä (1983), Eskola (1985), Sul-kunen, Alasuutari, Nätkin ja Kinnunen (1985) ja Roos (1987). Kaikkia heitä yhdis-tää kiinnostus siihen, miten ihmiset todella elävät ja minkälaisia käytäntöjä ja va-lintoja heidän arkeensa kuuluu. Elämäntapatutkimuksen keskeisiä tutkimusaineis-toja ovat olleet syvähaastattelujen ja osallistuvan havainnoinnin avulla kerätyt laa-dulliset aineistot sekä elämäkertakirjoitukset.

Elämäntapojen tutkimuksen on sittemmin (1980-luvun jälkeen) luonnehdittu eriytyneen, koulukuntaistuneen ja ajanmukaistuneen (Järvelä 2005). Tutkijat ovat tarttuneet kulloinkin ajankohtaisiin aiheisiin, kuten esimerkiksi Kortteinen ja Tuomikoski (1998), jotka tarkastelivat työttömyyttä työttömien itsensä näkökul-masta. Elämäntavan tutkimuksen traditiota ovat jatkaneet 2000-luvulla muutamia mainitakseni esimerkiksi Heli Vaaranen (2004) kuvatessaan autolla kaahaavien poikien elämäntapaa; Mari Käyhkö (2006), jonka tutkimus kertoo siivoojaksi opis-kelevien tyttöjen kouluttautumisesta ja työläisnaiseksi kasvamisesta, sekä Leena Vuorinen (2009) tutkiessaan ikääntyvien kyläläisten arkielämää pienessä maalais-kylässä.

Elämäntavan tutkimuksessa keskeistä on kuvata ihmisten tai heidän muo-dostamansa ryhmän tai yhteisön arkielämää ja/tai sen muutosta¹³ sekä tulkita ja ymmärtää niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat tai ovat vaikuttaneet elämäntavan muo-toutumiseen tai muuttumiseen. Omaan tutkimukseeni sovellettuna tämä tarkoittaa, että nuori mies valitsee tai tulee valinneeksi itselleen merkityksellisiä asioita arkielämäänsä, mikä näkyy elämäntavan monimuotoisena kokonaisuutena. Hän antaa aikaansa ja resurssejaan merkityksellisille asioille, keskittyy ja sitoutuu nii-hin. Merkityksellisyys sellaisenaan ei kuitenkaan vielä tarjoa kovin hedelmällistä selitystä nuoren miehen valinnoille, jos se jää perustelematta. Ei nimittäin ole ole-massa mitään universaalia ihmiskunnalle kuuluvaa normatiivista orientaatiota, jonka pohjalta esimerkiksi ihmisen toiminnan merkityksellisyyteen liittyvät tul-kinnat olisivat yhtenäisiä ja läpileikkaisivat eri kulttuurit ja yhteiskunnat.

Sosiologian keskeinen ajatus on, että yhteisöllinen elämä ja erilaiset yhteis-kunnalliset tekijät ohjaavat ihmistä toimimaan jonkin yleisemmän säännönmukai-suuden mukaan silloinkin, kun yksilö ajattelisi toimivansa subjektiivisen harkin-tansa ja vapaan tahtonsa mukaan. Kutsun näitä tekijöitä tutkimuksessani yleisesti rakenteiksi. Sosiaalinen rakenne on yksi sosiologian hankalimmista käsitteistä, koska sitä on käytetty ja määritelty lukuisilla eri tavoilla ja monissa yhteyksissä jätetty täysin määrittelemättä. Tässä tutkimuksessa viitataan rakenteen käsitteellä sellaisiin hitaasti muuttuviin toiminnan ulkoisiin ehtoihin kuin muotoutuneisiin hierarkkisiin kategorijärjestelmiin (yhteiskuntaluokka ja sosiaalinen asema, kou-lutus ja ammatti), yhteiskunnan instituutioiden normeihin ja yksilöille asetettuihin odotuksiin (ammattikoulun virallinen kulttuuri) ja kulttuurisiin arvo- ja merki-tysrakenteisiin.

Miellän yksilöllisten valintojen sävyttämisen sosiaalisen toiminnan ja yhteis-kunnalliset rakenteet toisistaan riippuvaisiksi ja toisiinsa kietoutuneiksi proses-seiksi. Toisaalta nuoren miehen on mahdollista tehdä tiettyyn rajaan asti omaa

---

¹³ Esimerkiksi arjen käytäntöjä, työtä, opiskelua, kulutusta, vapaa-aikaa tai perhettä; yksilön tai perheen elämänvaiheita, elinolosuhteita, elämäntoimintaa ja vuorovaikutusta (esim. Roos 1987, 46).

elämäänsä koskevia valintoja aktiivisena toimijana, toisaalta hänen toimintansa on aina enemmän tai vähemmän yhteiskunnallisesti ehdollista ja määrittynyttä eli sosiaalisten rakenteiden ohjaamaa. Nuori mies on teoillaan itse synnyttämässä ja uusintamassa yhteiskunnan rakenteita, jotka vakiintuessaan määrittelevät hänen toimintansa edellytyksiä, ehtoja ja mahdollisuuksia. (Ks. Heiskala 2004, 13–15)

Sosiologia tarjoaa ihmisen toiminnan ja yhteiskunnan ilmiöiden ymmärtämiseksi, tässä tutkimuksessa nuoren miehen elämäntavallisten arjen valintojen selittämiseksi, erilaisia ratkaisumalleja, jotka eivät ole saman yhtenäisen kattavan teoriakehyksen alla. Erilaiset yhteiskuntateoriat voidaan jakaa kahteen eri tutkimukselliseen lähestymistapaan: metodologisesti individualistisiin teorioihin ja metodologisesti holistisiin teorioihin (Heiskala 2004; Aro & Jokivuori 2010, 268–270).

Metodologisen individualismin mukaisissa selityksissä yhteiskunnallista todellisuutta ja sosiaalista maailmaa jäsennetään yksilön toimintana. Lähtökohtana käytetään toimivien yksilöiden yksittäisiä tekoja ja tekojen ryhmiä, joihin kaikki yhteiskunnalliset selitykset voidaan purkaa. Lähestymistapa on toimintateoreettinen. Sosiologian klassikoista Max Weber edusti metodologisen individualismin mukaista näkemystä siitä, miten yhteiskunnallisia ilmiöitä tulisi selittää (Aro & Jokivuori 2010, 267–269).

Metodologisesti holistisissa yhteiskuntateorioissa keskeistä on se, että sosiaalinen toiminta on aina sosiaalisten rakenteiden ja olosuhteiden ohjaamaa. Selitysmallien lähtökohtana on rakenne. Rakenneteoreettisten selitysten avulla löydetään pakkoja ja välttämättömyyksiä; sääntöjä, normeja ja määräyksiä sekä tapoja ja konventioita, jotka ohjaavat yksilöiden mahdollisuuksia toteuttaa pyrkimyksiään. Klassikoista esimerkiksi Émile Durkheimin sosiologia ilmentää metodologisen holismin mukaista näkökulmaa (ks. myös Durkheim 1982; 1990).

Heiskalan (2004, 14–15) mukaan toisiin sosiologian tutkimuskysymyksiin tai -ongelmiin sopii paremmin metodologisen individualismin (toimintateoreettinen) näkökulma ja toisiin metodologisesti holistinen (rakenneteoreettinen) lähestymistapa. Hedelmällisintä lienee pyrkiä sovittamaan näkökulmia toisiinsa ja hakea toisiaan täydentäviä selityksiä sekä yksilön toiminnan että sosiaalisten rakenteiden kautta, kuten teen tässä tutkimuksessa.

Tiivistettynä voisi sanoa, että suomalaisessa sosiologisessa tutkimuksessa (esim. Kasvio 1982) toisen maailmansodan jälkeen korostettiin rakenteiden merkitystä sosiaalisten ilmiöiden selittämisessä toimijuuden ja toimijoiden jäädessä vähemmälle huomiolle. Niin sanotun kulttuurisen käänteeseen käsitteellä luonnehditaan elämäntavan tutkimusta, jossa huomio alkoi 1980-luvulta alkaen kiinnittyä erityisesti kulttuuristen rakenteiden korostamiseen unohtamatta kuitenkaan välttämättä yhteiskunnallisia rakenteita (esim. tutkimus Lähiöravintolasta: Sulkunen ym. 1985). Erityisesti Pierre Bourdieun käsitteistö¹⁴ auttoi tarkastelemaan kulttuurisia ja yhteiskunnallisia rakenteita yhtä aikaa. Myöskään Birminghamin

---

¹⁴ Esimerkiksi homologian ja habituksen käsitteet. Homologiolla viitataan siihen, kuinka ala- tai pienoiskulttuurista on löydettävissä rakenteellisia vastaavuuksia valtakulttuuriin nähden. Habitus käsittää yksilön uskomusten, asenteiden, tottumusten, suhtautumistapojen ja kielen käyttämistapojen kokonaisuuden. Se antaa mahdollisuuden yksilöllisiin valintoihin sisältäen kuitenkin tietyt raamit, joiden sisällä valintoja on mahdollista tehdä. (Ks. Bourdieu 1984; 1998) Habituksesta lisää tässä tutkimuksessa luvussa 6 ja luvussa 8.3.

koulukunnan¹⁵ vaikutusta suomalaiseen elämäntapatutkimuksen kulttuuriseen käännteeseen ei sovi unohtaa. (Ks. esim. Alapuro 2001; Kortteinen 2005; Alasuutari 2006; Jokinen 2006) Hyviä esimerkkejä koulukunnan kulturalistista lähestymistapaa edustavista etnografisista tutkimuksista ovat kaksi Paul Willisin tutkimusta. *Learn-ing to labour* -tutkimuksessaan (1984) hän tarkastelee sitä, kuinka työväenluokkaiset nuoret saavat työväenluokkaiset työt. Tutkimuksessa korostetaan kulttuuristen ehtojen muodostumisen ja uusintumisen logiikkaa selityksinä tutkittaville ilmiöille. Tutkimuksessaan *Profane culture* (1978) Willis on kiinnostunut birminghamilaisesta työläisnuorten moottoripyöräjengistä, jossa hän näkee moottoripyöräharrastuksen olevan homologisessa suhteessa nuorten miesten työhön meluavista koneista koostuvissa tehtaissa. Kortteisen tutkimuksissa Lähiö (1982) ja Kunnian kenttä (1992) sovelletaan myös toimijakeskeistä perspektiiviä.

Tässä tutkimuksessa tarjoan nuoren miehen toiminnan perusteiksi selityksiä, jotka voidaan jäsentää sosiologian kiinnostavan klassisen vastakkainasettelun avulla lähestymistavaltaan toimintateoreettisiin ja rakenneteoreettisiin tulkintoihin. Teen siis tulkintoja ja johtopäätöksiä sekä toimijuuden että rakenteen näkökulmista ja ajattelun lähestymistapojen täydentävän toisiaan. (ks. Heiskala 2004, 15) En pyri löytämään tyhjentävää ratkaisua subjektin ja rakenteiden väliseen suhteeseen, vaan pyrin löytämään vuorovaikutusta niiden välille. Osoitan tarkasteluni avulla, että nuori mies pyrkii tekemään aktiivisesti yksilöllisiä valintoja, mutta tulee samanaikaisesti ohjautuneeksi ulkoapäin. Kahden metodologisen lähestymistavan yhdistäminen muodostaa tutkimukseni kolmannen osan ja neljänteen osaan kuuluvan kahdeksannen luvun teoreettisen jäsennyksen (ks. esim. Penttinen 2006; Käyhkö 2006). Sen avulla pyrin löytämään kokonaisvaltaisen tavan ymmärtää ja arvioida nuoren miehen valintojen mielekkyyttä ja vähäisen liikkumisen ilmiön olemassaolon ehtoja.

Elämäntapa¹⁶ näyttäytyy arkisina käytäntöinä, ajankäytöllisinä valintoina ja kiinnostuksen kohteina. Elämäntavan tutkimus on siten myös arjen tutkimusta. Arjella tarkoitan päivittäisiä toimintoja sekä toistuvia ja usein tottumuksesta noudatettavia rutiineja, jotka ovat toteuttajalleen usein niin itsestään selviä, ettei niitä aina tule edes tiedostaneeksi (ks. lisää arjen tutkimuksesta Andersson ym. 2011; Felski 2000; Heinonen 2012; Highmore 2002; 2004; Jokinen 2005; rutiineista myös Giddens 1991, 44–46, 113). Eeva Jokisen (2005, 12) tiivistys siitä, ettei yksilön arki ole täysin vapaata, mutta ei täysin säädelyäkään, sopii tutkimukseni kantavaan ajatukseen yhteiskunnan rakenteiden ja toimijuuden vuorovaikutuksesta. Arkea tutkimalla voidaan samalla tarkastella sekä yhteiskunnan rakenteita että inhimillisen toiminnan mahdollisuuksia ja edellytyksiä.

Viittaan tässä tutkimuksessa elämäntavan käsitteellä arkielämään liittyviin vakiintuneisiin, selviöiksi muodostuneisiin ja samanlaisina toistuviin toimintoihin

---

¹⁵ Birgminhamin koulukunta viittaa Birminghamin yliopistoon vuonna 1964 perustettuun Nykykulttuurin tutkimuskeskukseen (CCCS eli Centre for Contemporary Cultural Studies).

¹⁶ J. P. Roos on määritellyt elämäntapa-käsitettä useissa teoksissaan ja artikkeleissaan. Katso esim. Roos 1986; 1987; 1988; Rahkonen 1985 (ks. myös Roos 1998). Hänellä on ollut merkittävä rooli elämäntapa-käsitteen levittämisessä suomalaisen yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen.

(erotuksena mielivaltaisesti ilmenevistä toiminnoista), jotka jäsenyvät sosiaalisiksi rakennekokonaisuudeksi. Nuori mies antaa näille toiminnoille erilaisia merkityksiä riippuen siitä, kuinka hän hahmottaa ja tulkitsee asioita. (Ks. Kortteinen 1982, 279) Elämäntapa voi olla tietoinen tai tiedostamaton valinta tai ehkä oikeammin valintojen kokonaisuus, jonka avulla nuori mies ilmaisee itseään muille ja tavoittelee tunnustusta, hyväksyntää tai asemaa.

Elämäntapaa voidaan tarkastella ensisijaisesti joko kulttuurisena ilmiönä tai sosiaalisena / yhteiskunnallisena ilmiönä. Tässä tutkimuksessani näen elämäntavan sekä kulttuuristen että yhteiskunnallisten olosuhteiden määrittämänä ilmiönä ja jäsentämisen tapana, jolloin ymmärrän kulttuuriset reunaehdot niin ikään rakenteiksi objektiivisten yhteiskunnallisten rakenteiden rinnalla. Rakenteina katsen niiden kuitenkin asettuvan hivenen lähemmäksi subjektiivista toimijuutta muihin rakenteisiin verrattuna. Ehkäpä kulttuurisen näkökulman voi siten ajatella luovan siltaa toimijuuden ja rakenteiden vastakkainasettelussa.

Elämäntapaan liittyvät kulttuurisesti jaetut valinnat ovat kollektiivisen tajunnan¹⁷ ohjaamia. Tällöin elämäntapa voidaan määritellä yksilön (lähi)kulttuuris- saan omaksumien arvojen, asenteiden, merkitysten, normien, tunteiden ja käyttäytymistäipumusten muodostamaksi kokonaisuudeksi. Myös yhteiskunnan rakenteisiin liittyvät sukupuoli, ikä, asuinpaikka, koulutus, ammatti ja sosiaaliset suhteet vaikuttavat elämäntavan muodostumiseen. (ks. Eskola 1985, 166) Siten elinolosuhteet saattavat määrätä arkielämää tavalla, joka ei anna tilaa yksilölliselle harkinnalle. Ulkoaohjautuneisuus ja yhdenmukaisuuden paine vähentävät yksilön mahdollisuuksia tehdä merkityksellisiksi kokemiaan asioita. (Kortteinen 1982, 231–233, 256) Välttämättä yksilöllä ei siten ole valinnan mahdollisuuksia, vaan hän on pakotettu valitsemaan tietyllä tavalla esimerkiksi reaktioina ulkopuolisten toimenpiteisiin ja odotuksiin ja omien tarpeiden vaatimuksiin.

Elämäntapa ilmenee elämäntavallisina valintoina (ks. myös luku 6, jossa puhun elämänpoliittisista valinnoista) muodostaen valintojen ja ominaisuuksien kasauman. Mielestäni on kuitenkin liioittelua nostaa yksi valinta ylitse muiden ja määritellä koko yksilön elämäntapa sen kautta ilman painavaa perustelua. Näin saattaa tapahtua silloin, kun elintavan käsite sekoittuu elämäntavan käsitteeseen ja esimerkiksi liikunta tai vähäinen liikkuminen nostetaan elämäntavan keskiöön kutsumalla elämäntapaa liikkunnalliseksi elämäntavaksi. Se että liikkuu tai ei liiku, ei vielä tee kokonaista elämäntapaa. Liikunta tai vähäinen liikkuminen voivat olla yksilön elämäntapavalintoja, mutta yksilön koko elämäntapa koostuu monista muistakin elementeistä. (Ks. Roos 1989; Vuolle 2000) Mikäli koko muu elämäntapa muotoutuu tämän hallitsevan toiminnon (liikunta elämäntapana) tai ideologian (esimerkiksi ekologinen elämäntapa) kautta, se voi olla riittäväperuste koko elämäntavan leimaamiselle (esim. Koski 2000b). Omassa tutkimuksessani koen perustelluksi olla puhumatta vähän liikkuvasta elämäntavasta, koska vähäinen liikkuminen ei nouse sellaisessa elämäntavassa erikseen keskiöön nuoren miehen näkökulmasta. Tällöin elämäntavan olisi liki mahdotonta määrittäjä vähäisen liikkumisen kautta. Toisin sanoen nuori mies ei ymmärrä olevansa erityisesti vähän

---

¹⁷ Kollektiiviseksi tajunnaksi kutsutaan sukupolvien ylitse ulottuvaa kulttuurista arvo- ja merkitysjärjestelmää (ks. lisää Durkheim 1982, 114–115; Aro & Jokivuori 2010, 125–126).

liikkuva, eikä määritä itseään liikunnan tai liikkumisen kautta. Vähän liikuntaa sisältäviä elämäntapoja on luultavasti monia erilaisia, jolloin yksi tutkimus ei tyhjennä ilmiötä. Siitäkään näkökulmasta aei ole perusteltua kutsua yhtä elämäntapaa vähän liikkuvaksi.

Samaan aikaan, kun kulttuurisilla ja yhteiskunnallisilla tekijöillä on vaikutusta nuoren miehen (ja hänen lähiyhteisönsä) elämäntavan muodostumiseen, nuorella miehellä on myös vaikutusta kulttuuriin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Elämäntavan tutkimuksen saatetaankin ajatella antavan vastauksia myös kysymyksiin siitä, millä tavalla ihmisten pitäisi elää (Rahkonen 1985, 31). Tällöin tutkijan odotetaan ottavan kantaa siihen, minkälaista sitten on hyvä ja oikea elämä erilaisista näkökulmista katsottuna. Tahdon korostaa, että tässä tutkimuksessa minua kiinnostaa, minkälaista on hyvä ja mielekäs elämä nimenomaan ja ainoastaan informanttien, nuorten miesten näkökulmista. Se riittää. Elämäntapatutkimukseni pyrkimyksenä on lisätä ymmärrystä siitä, minkälaista elämää nuori mies todella elää ja millä tavalla se näyttää mielekkäältä valintojen kokonaisuudelta hänen näkökulmastaan katsottuna.

Lienee syytä tarkastella vielä hiukan eri käsitteiden välisiä suhteita. Tulen määrittelemään käyttämäni käsitteet ainakin osittain vielä myöhemminkin siinä yhteydessä, kun ne ovat esillä. Käsitteiden keskinäisten suhteiden ymmärtämiseksi kokoaan kuitenkin tähän tutkimukseeni joidenkin keskeisten käsitteiden määritelmät.

Tässä tutkimuksessa tarkoitan

1. *kulttuurilla* kullekin yhteisölle ominaista sukupuolvelta toiselle siirtyvää arvojärjestelmää ja arvoista johdettua normistoa. Nuoren miehen tärkeimpien ryhmien (kaverit koulussa ja kotona) muodostamaa lähiyhteisöä kutsun nuoren miehen *lähikulttuuriksi*. Siten nuoren miehen lähikulttuuri tarkoittaa hänen lähiyhteisöissään vallitsevaa opittua yhteisesti jaettujen merkitysten, arvojen, normien ja käytäntöjen muodostamaa järjestelmää, jonka kautta nuori mies tekee havaintoja ja tulkitsee maailmaa. (Lähi)kulttuuri yhdistää yhteisöön kuuluvia toisiinsa ja toisaalta erottaa ryhmän tai yhteisön muista ryhmistä tai yhteisöistä.
2. *elämäntavalla* yksilölle tai yhteisölle tunnusomaista ja vakiintunutta tapaa toimia, eräänlaista valintojen kokonaisuutta. Se sisältää ajatuksen valintojen taustalla vaikuttavista yksilöllisistä, kulttuurisista ja yhteiskunnallisista tekijöistä.
3. *elämänpolitiikalla* niitä yksilön elämäntapavalintoja (ja valintojen kokonaisuutta), joiden avulla hän pyrkii hallitsemaan enemmän tai vähemmän tietoisesti elämänsä ja pääsemään kohti päämääriään ja joilla on laajemmalle, esimerkiksi yhteiskuntaan ulottuvia seurauksia.¹⁸

---

¹⁸ Marja Järvelän ja Pirkkoliisa Ahposen määritelmä elämäntavasta – ”elämäntapa on ihmisten arkielämän prosessi edellytyksineen ja pyrkimyksineen” (Järvelä 1996, 75) – sisältää elämäntavan objektiivisten ja subjektiivisten aineiden painottamisen näkökulman. Siten se on mielestäni lähempänä elämänpolitiikka-käsitettä kuin edellä esittämäni elämäntavan määritelmä. Elämänpolitiikan käsitteestä lisää Giddens 1991; Roos & Hoikkala 1998. Ks. myös luku 6 tässä tutkimuksessa.

Kulttuurin ja elämäntavan käsitteillä tarkoitetaan toisinaan lähes samaa asiaa, jolloin molemmat voidaan nähdä ihmisen enemmän tai vähemmän valittavissa olevien toimintojen ja merkitysten määritelmänä (Roos 1998; Jokinen 2012, 162–163). Tällöin ne ovat toisiinsa nivoutuneita, eivätkä ainakaan kokonaan toisistaan erotettavissa. Tässä tutkimuksessa näen kulttuurin enemmänkin elämäntavan taustalla olevana sitä osittain määrittävänä tekijänä. Olen aiemmin jo kirjoittanut näkeväni elämäntavan myös yhteiskunnallisesti rakentuneena kokonaisuutena. Kulttuuri luo edellytykset erilaisille elämäntavoille, jolloin elämäntapa syntyy kulttuurin puitteissa ja ilmentää kulttuuria. Kuten Roos toteaa, olisi virhe puhua elämäntavoista osakulttuureina. Elämäntavan avulla voidaan jäsentää kulttuuria, sillä sama kulttuuri voi sisältää erilaisia elämäntapoja, joskin niillä kaikilla tulee olla jokin yhteinen nimittäjä. Esimerkiksi työväenkulttuuriin voi perustua useita enemmän tai vähemmän homologisia elämäntapoja. (Roos 1988, 9–42)

Elämäntyylin käsite on lähellä elämäntavan käsitettä. Vaikka käsitteitä pidetään toisinaan lähes synonyymeina, käsitän elämäntyylin elämäntapaa ohuemmaksi ja yksilön paremmin tiedostamaksi käsitteeksi (Roos 1986, 38–39; Tolonen 2008c, 227–228). Lisäksi elämäntapa on elämäntyyliä stabiilimpi (vrt. Roos 1989, 9–11), mikä tarkoittaa sitä, että yksilön on kohtuullisen helppo muuttaa elämäntyyliään, mutta elämäntavan muuttaminen on hitaampaa ja työläämpää ja tapahtuu joskus tiedostamatta esimerkiksi olosuhteiden pakosta. Miellän elämäntyylin liittyvän arkisiin toimintoihin, kuten kuluttamiseen, jolloin elämäntyyliä voi ilmentää esimerkiksi ostokäyttäytymisellä, pukeutumisella tai vaikkapa niin sanotulla ”fanittamisella”. Järvelä (1996, 76–77) tuo lisäksi esiin näkökulman, jossa elämäntavan tutkijat ovat kiinnostuneita tavallisten ”pienien” ihmisten elämäntavoista, kun taas elämäntyylin tutkijoita kiinnostaa niiden ihmisten elämä, joilla elämäntahallinnan resurssit ovat suurimmat ja tyylyttely runsainta.

2 NUORET MIEHET

Tutkimukseni keskiössä on 18–20-vuotias ammattikoulussa kone- ja metallialaa opiskeleva nuori¹⁹. Vuonna 2010 Suomessa oli samanikäisiä miehiä yhteensä 103 863 (vuonna 2011 vastaava luku oli 103 289) (Suomen virallinen tilasto: Väestörakenne). Samaisena vuonna ammattikouluopiskelijoita oli yhteensä 133 770²⁰. Ammattikouluopiskelijoista alle 25-vuotiaita kone-, metalli- ja energiatekniikan alan opiskelijoita oli 9 220. Heistä miehiä oli 96,1 % (8 864). (Suomen virallinen tilasto: Ammatillinen koulutus) Metallialan miesvaltaisuus näkyy myös siinä, että alan ammattiliittoon (Metallityöväen Liitto ry) kuuluvista ammattilaisista 18,8 % on naisia ja 81,2 % miehiä liiton oman tilaston 31.12.2011 mukaan.

Kutsun tutkimukseeni osallistuneita opiskelijoita ensisijaisesti ”nuoriksi miehiksi” ja joskus liiallista toistoa välttääkseni myös ”pojiksi”. Käsitteet toimivat tässä tutkimuksessa synonyymeina (vrt. Käyhkö 2006, 14). Kirjoitan heistä myös tutkittavina tai informantteina silloin, kun haluan korostaa heidän osallistuneen tutkimukseen, ja opiskelijoina etenkin kouluympäristöön liittyvien kuvausten yhteydessä. Keräsin aineistoni lukuvuoden 2010–2011 aikana, jolloin tutkittavat opiskelivat viimeistä vuottaan pääkaupunkiseudulla sijaitsevassa tekniikan alan toisen asteen oppilaitoksessa.

---

¹⁹ Nuoruudesta on viimeisen reilun sadan vuoden aikana tullut erillinen kulttuurisesti ja sosiologisesti erottuva elämänvaiheensa. Länsimaissa se ymmärretään tietyksi biologiseksi ikä- ja kehitysvaiheeksi tai kulttuuriseksi ja sosiaalisesti siirtymäksi lapsuuden ja aikuisuuden välissä. (Aapola & Kaarninen 2003, 12–13) On kuitenkin olemassa viitteitä siitä, ettei nuoruus ole vain moderniin yhteiskuntaan liittyvä käsite. Esimerkiksi Schlegel ja Barry III totesivat antropologisia kenttätutkimuksia tarkastellessaan, että nuoruus on ollut sosiaalisesti määrittyneenä elämänvaiheena yleinen myös esiteollisissa yhteisöissä. (Schlegel & Barry III 1991; ks. myös Puuronen 2006, 22–51)

Nuorisolaissa nuorilla tarkoitetaan kaikkia alle 29-vuotiaita. Toisaalta taas esimerkiksi työttömyystilastoissa nuoria ovat 15–24-vuotiaat. Nuoruuden alaikäraja on häilyvä ja vaihtelee ikävuosien 12–16 välillä. Joskus alaikärajan perusteena on oppivelvollisuuden päättymisen 16-vuotiaana (esim. Koste 2010). Esimerkiksi Nuorisosaian neuvottelukunnan vuodesta 1994 asti julkaisemissa Nuorisobarometreissa ja vuodesta 2001 alkaen julkaisemissa Nuorten elinolot -vuosikirjoissa kohderyhmänä ovat 15–29-vuotiaat nuoret. (vrt. Aapola & Kaarninen 2003, 13–14)

²⁰ Vertailun vuoksi tutkintotavoitteisessa lukiokoulutuksessa oli vuonna 2010 yhteensä 111 800 opiskelijaa, joista miehiä oli 43 % (48 445) (Suomen virallinen tilasto: Lukiokoulutus).

Kone- ja metalliala ei ole muodissa tällä hetkellä. Sillä ei ole kyseessä olevan ammattikoulun opinto-ohjaajan sanojen mukaan ”vetovoimaa” tai ”imua”²¹, mikä eijastuu hakijamääriin vähentävästi ja opintojen keskeyttämiseen lisäävästi. Metallialan työllisyystilanne on kuitenkin jokseenkin hyvä ja alan tulevaisuuden näkymät ovat melko myönteiset (Metalliliiton suhdannekatsaus, kevät 2011). Erään opiskelijoiden työssäoppimispaikkana toimivan yrityksen toimitusjohtaja sanoi, että ammattitaitoiselle työvoimalle ainakin heidän yrityksessään on kysyntää (4.3.2011), vaikei varsinaisesta työvoimapulasta voikaan puhua. Opinto-ohjaajan mielestä opiskelijalle on etua siitä, että hän suorittaa kone- ja metallialan ammatillisen perustutkinnon:

– – et ne, jotka saa tutkinnon, niin työllistyy varmasti. Että duunin saa aina. Et hyvät työpaikat on tarjolla ja palkka on suht koht kiva, kohtuullinen. Että jos vaan opiskelija halua olla hyvä, niin on mahdollisuus myöskin päästä hyviin töihin ja hyviin ansioihin. (Heikki-opettaja)

”Suht koht kiva ja kohtuullinen” metallimiehen säännöllisen työajan keskiansio on käytännössä keskimäärin noin 2 630 euroa kuukaudessa (Suomen virallinen tilasto: Palkkarakenne)²².

---

²¹ Suomen Kuvalehti julkaisi numerossaan 20/2010 (21.5.2010) artikkelin suomalaisten ammattien arvostuksesta. Suomen Kuvalehti teetti kuudetta kertaa tehtävän tutkimuksen Taloustutkimuksella, joka postitti kyselylomakkeen kahdelle tuhannelle satunnaisotannalla valitulle 15–64-vuotiaalle suomalaiselle. Asianmukaisesti täytetyn lomakkeen palautti 545 vastaajaa. Vastaajia pyydettiin pisteyttämään ammatteja arvostuksen mukaan järjestykseen. Kyselyn tulokset osoittavat, että 380 ammatista kone- ja metallialan ammatit ovat suomalaisten arvoasteikolla sijoilla 133–225 seuraavasti: sijalla 133 asentaja; sijalla 175 hitsaaja; sijalla 176 koneistaja; sijalla 200 levyseppä; sijalla 219 automaatio suunnittelija ja sijalla 225 valimotyöntekijä. Edelliseen, vuonna 2007 tehtyyn kyselyyn verrattuna kaikki edellä mainitut ammatit ovat laskeneet sijoituksissa. Hitsaaja oli kymmenenneksi nopein laskija, ja se laski edellisestä sijoituksesta 34 sijaa. (Lappalainen 2010). Mielikuviin pohjaavana arvostettujen ammattien lista on suuntaa antava. Se ei kuitenkaan mittaa ammattien todellista merkitystä yhteiskunnalle.

²² Tilastokeskuksen virallisessa tilastossa ammattiluokituksen pohjana on käytetty vuoden 2010 ammattiluokitusta (Ammattiluokitus 2010). Siinä kone- ja metallialan ammatit sijoittuvat pitkälti luokkaan ”72 Konepaja- ja valimotyöntekijät sekä asentajat ja korjaajat” esimerkiksi seuraavilla ammattinimikkeillä hitsaaja, levyseppä, koneenasentaja ja koneistaja. Ko. ammattiluokan säännöllisen työajan keskiansio vuonna 2010 oli 2 631 euroa/kk (miehet 2 639 euroa/kk). Samaan ammattiluokkaan kuuluvilla 20–29-vuotiailla säännöllisen työajan keskiansio oli 2 296 euroa/kk (miehet 2 297 eur/kk). (Suomen virallinen tilasto: Palkkarakenne)

Metallityöväen Liiton mukaan metalliteollisuuden säännöllisen työajan tuntiansiot olivat keskimmaisessa palkkaluokassa B (palkkaluokka määräytyy työn vaativuuden mukaan siten, että palkkaryhmään A kuuluvat työntekijät tekevät pääasiassa erittäin vaativia ammattitöitä ja palkkaryhmään C kuuluvat työntekijät tekevät tavanomaisia ammattitöitä) 1311 senttiä / tunti molemmat sukupuolet yhteen laskettuna ja miesten osalta 1340 senttiä / tunti. (Metalliteollisuuden palkkakehitys 4. nelj.2011)

Taloussanomien verkkolehden uutisen mukaan 7.10.2011 hitsaajan kokonaisansio vuonna 2010 oli 2803 euroa. Vuodesta 2001 Hitsaajan kokonaisansio on noussut 27 %. Uutisen mukaan metalliteollisuudessa ansioiden kasvu on kuitenkin jäänyt keskiarvosta jälkeen. Taloussanomien selvityksessä käytettiin hyväksi muun muassa Elinkeinoelämän keskusliiton ja Tilastokeskuksen tilastoja. (+60 prosenttia – Katso kenen tienestit nousivat eniten 2011)

2.1 Kolmannen vuosikurssin opiskelijat

Tutkimuksen kohteena olevat ammatillisen oppilaitoksen kone- ja metallialan viimeisen vuosikurssin opiskelijat olivat aloittaneet kolmivuotiset opintonsa vuonna 2008. Tällöin kussakin neljässä opetusryhmässä aloitti 20 opiskelijaa. Useimmilla kone- ja metalliala ei ollut ensimmäinen hakuvaihtoehto, vaikka ensimmäisellä hakutoiveellakin sisään tulleita oli yhdestä kahteen jokaisessa ryhmässä. Levyseppähitsaajien ryhmä oli poikkeus, sillä siinä ryhmässä oli enemmän niitä hakijoita, joilla ala oli ensimmäisenä hakutoiveena.

Opinto-ohjaajat tekevät töitä sen eteen, että opiskelijapaikat ovat täynnä lukuvuoden ensimmäisenä laskentapäivänä syyskuussa. Koulu saa rahoituksensa niin kutsutun yksikköhinnan mukaan. Yksikkönä toimii opiskelijoiden määrä tietynä laskentapäivänä. Koulun rahoituksen varmistamiseksi ja opettajien työllisyyden takaamiseksi on tärkeää, että laskentapäivänä koulun opiskelijapaikat ovat mahdollisimman täynnä. Koska maksimiopiskelijamäärä ei kone- ja metallialalla tule täyteen niistä opiskelijoista, jotka ylipäänsä ovat valinneet alan viiden hakutoiveensa joukkoon, on opiskelupaikkoja aina vapaana. Kaikki halukkaat siis pääsevät sisään oppilaitokseen kyseiselle alalle, minkä lisäksi opinto-ohjaajien tehtävänä on etsiä opiskelijoita oppilaitokseen vapaille paikoille. Käytännössä he soittelevat kesäisin niille nuorille, jotka ovat jääneet vaille opiskelupaikkaa ja etsivät uusia aloittajia niin kutsutun hakevan toiminnan kautta.

Koska opiskelijat eivät ole päässeet opiskelemaan sitä alaa, mikä heitä ensisijaisesti kiinnostaa, eivät he aina ole kovin motivoituneita opiskelusta kone- ja metallialalla. Kone- ja metallialan tutkinnon läpäisyaste onkin huono. Vaikka opiskelijoita saataisiinkin ensimmäisenä vuonna sisään oppilaitokseen lähestulkoon aloituspaikat täyteen, eivät kaikki aloittaneet jatka valmistumiseensa saakka. Keskeyttäjiä on paljon. Välttämättä kaikki eivät saavu paikalle edes aloituspäivänä, ja osa lopettaa jo ensimmäisten viikkojen aikana. Keskeyttämissyitä kerätään. Yleisiä keskeyttämisen syitä ovat motivaation puute ja alan vaihto (esimerkiksi peruutuspaikan saaminen toisesta oppilaitoksesta). Osa keskeyttäneistä opiskelijoista menee töihin, osa palaa kymppiluokalle, osa ei tee mitään ja osa jättäytyy elämään sosiaalietuuksien varassa, jos se on mahdollista.

Tutkimuksen kohteena olevan vuosikurssin saapuessa kolmannelle lukuvuodelle jäljellä oli edelleenkin neljä opetusryhmää. Oppilasmäärä oli kuitenkin vähentynyt oleellisesti, epävirallisesti yhteensä vähän reiluun kolmeenkymmeneen. Virallinen luku lienee ollut suurempi, mutta se ei kerro totuudenmukaisesti sitä, kuinka moni tosiasiallisesti kävi koulussa. Tutkimuksen kohteena olevasta oppilaitoksesta kolmannen vuosikurssin jälkeen keväällä 2011 valmistui seuraava määrä opiskelijoita:

Ryhmä A: automaatioasentaja (tutkintonimike), valmistuneita 6

Ryhmä B. kunnossapitoasentaja, valmistuneita 6

Ryhmä C: koneistaja ja levyseppähitsaaja, valmistuneita 9

Ryhmä D: levyseppähitsaaja, valmistuneita 11

Näin valmistumisprosentiksi tuli 40 (valmistuneet/aloittaneet), mikä on hieman suurempi kuin oppilaitoksessa yleisesti.

Tutkimukseni kenttätyövaiheen alussa seurasin kolmannen vuosikurssin kaikkia neljää ryhmää osallistuen heidän opetukseensa. Lisäksi vertailun vuoksi ja tutkijan näköni kirkastamiseksi seurasin muutaman kerran ensimmäisen ja toisen vuosikurssin opiskelijoiden opetusta, ammattistartti-ryhmän opetusta sekä aikuisopiskelijoiden (oppisopimuskoulutus ja näyttötutkintokoulutus) opetusta. Nämä vertailuryhmien havainnointituntimäärät jäivät kuitenkin pieniksi.

2.2 Yhdeksän nuorta miestä

Tutkimukseni kenttätyön keskiössä on yhdeksän nuorta miestä, jotka muodostavat päätutkimusryhmän: Mikko, Janne, Oskari, Joonas, Atte, Kasper, Iiro, Mika ja Roni²³. Opiskeluryhmän kymmenes jäsen on Arttu. Muun muassa suurien poissaolomäärien takia hän ei tule valmistumaan ajallaan eikä kuulu kiinteästi ryhmään. Edellä luetellut nuoret miehet muodostavat ammattioppilaitoksen kolmannen vuosikurssin opiskeluryhmän C. Kenttätyön alkuvaiheessa havainnoin kaikkia kolmannen vuosikurssin opetusryhmiä, mutta vähitellen C-ryhmä valikoitui tärkeimmäksi tutkimuskohteeksi.

Valikoitumiseen vaikutti tärkeänä tekijänä ryhmän vastuuolettajan myönteinen suhtautuminen tutkimukseen. Hän koki tutkimuksen merkitykselliseksi opiskelijoille itselleen. Se näkyi esimerkiksi siinä, että opettaja oli tehnyt pyytämättä puolestani ennakkoon pohjatyötä kertomalla tutkimuksestani opiskelijoille. Hän oli jopa laittanut opettajalle sähköpostilla lähettämäni tiedotteen työsalin ilmoitustaululle ja antoi opiskelijoiden osallistua haastatteluihin oppituntien aikana, jos heillä ei ollut mitään kiireellistä kesken sillä hetkellä.

Ryhmä C oli kolmannen vuosikurssin ryhmistä syyslukukaudella eniten koulussa, sillä ryhmän opiskelijoiden työssäoppimisjakso sijoittui vasta kevätlukukaudelle. Kaikkien muiden kolmannen vuosikurssin ryhmillä työssäoppimisjaksoja sijoittui ainakin osittain syyslukukaudelle. Esimerkiksi B-ryhmä oli syyslukukaudella jopa kahteen otteeseen työssäoppimassa. Siten vietin C-ryhmän kanssa eniten aikaa ja pystyin rakentamaan hyvää ja molemminpuolista luottamusta välillemme.

Päätutkimusryhmä on niin sanottu työvaltainen ryhmä²⁴. Ryhmässä piti aloittaa syksyllä 2008 yhteensä 21 opiskelijaa, mutta yksi heistä lopetti jo ensimmäisen

---

²³ Kaikkien tutkimukseen osallistuneiden nimet on muutettu.

²⁴ Työvaltaisen ryhmän opiskelijoilla on saattanut olla vaikeuksia teoria-aineiden opiskelussa yläasteella, ja he ovat tietoisesti halunneet hakeutua työvaltaiseen opiskeluryhmään. Ryhmä ei ole varsinaisesti erityisryhmä, eivätkä ryhmän opiskeluvaatimukset poikkea muiden ryhmien opiskeluvaatimuksista. Työvaltaisessa opiskeluryhmässä erityisesti ammattiaineiden opetus pyritään toteuttamaan mahdollisimman käytännönläheisesti työsalissa teoriaosioita minimoiden. Ns. yhteisten aineiden opetus, joka usein on teoriatyypistä luokkahuoneopetusta, on sijoitettu tasaisesti kolmen vuoden ajalle, jolloin teoriaopetus ja käytännön opetus rytmittävät toisiaan. Työvaltaisuus tarkoittaa nimensä mukaisesti myös sitä, että muihin ryhmiin verrattuna työvaltainen ryhmä on pidempään työssäoppimassa. Ryhmän opettajana ammatillisissa oppiaineissa toimii pääosin koko ajan sama opettaja, heidän ryhmänohjaajansa. Työvaltaisen ryhmän toteuttamiseen suunniteltiin haettavan opetus- ja kulttuuriministeriön hankerahoitusta, mutta lopulta se toteutettiin ilman erillisrahoitusta.

päivän jälkeen. Viisi aloittaneista oli edelliseltä vuodelta luokalle jääneitä, mutta heistä ainoastaan yksi oli jatkanut enää kolmannelle vuosikurssille. Hän valmistui-kin aikanaan muiden kanssa.

Yhdeksästä opiskelijasta kolme (Iiro, Mika ja Roni) halusi osallistua tutkimukseen ainoastaan osallistuvan havainnoinnin kohteina. He antoivat havainnoida itseään koulussa sekä ammattiaineiden että yhteisten aineiden opetuksessa ja työssäoppimisjaksolla. Sen sijaan kuusi nuorta miestä (Janne, Oskari, Atte, Joonas, Mikko ja Kasper), joita kutsun jatkossa myös pääinformanteiksi, halusi osallistua intensiivisempään tutkimukseen eri tavoin. He antoivat haastatella itseään. Osa suostui ottamaan käyttöönsä kertakäyttökameran ja kuvaamaan omaa arkeansa. Joku huoli minut havainnoimaan arkielämäänsä myös koulun ulkopuolelle. Kuu-destakymmenestäkuudesta (66) havainnointipäivästä vietin intensiivistä aikaa juuri päätutkimusryhmän tai siihen kuuluvien yksittäisten opiskelijoiden kanssa vähintään neljänäkymmenenäviitena (45) päivänä. Lisäksi niinä päivinä, kun tein yleisiä havaintoja esimerkiksi koulun ruokalassa tai havainnoin muita ryhmiä, pidin aistini herkkinä kaikelle muullekin, myös päätutkimusryhmään kuuluviin nuoriin miehiin liittyville havainnoille. Tarkempi kuvaus tutkimuksen aineistoista löytyy liitteestä 3.

Kaksi päätutkimusryhmän informanteista asuu pääkaupunkiseudun ulkopuolella Uudellamaalla ja heidän koulumatkansa on siten pitkä, mikä kertaantuu ruuhka-aikaan. Seitsemän informanttia asui tutkimuksen alkaessa oppilaitoksen kanssa samalla paikkakunnalla. Heidän koulumatkansa saattoi silti olla pitkä, mikäli he asuivat toisella puolella kaupunkia. Yksi heistä muutti kevätlukukauden aikana vieraalle paikkakunnalle, mutta kävi silti koulun loppuun uudesta kodista käsin.

Osa tutkittavista on jonkun verran tekemisissä toistensa kanssa vapaa-ajalla, mutta pääosin kaikilla on toinen kaveripiiri koulun ulkopuolella vapaa-ajalla. ”Koulussa on *tietenkin* eri kaveriporukka kuin kotona”, Janne totesi. Oma opiskeluryhmä muodostaa kuitenkin tärkeimmän ja läheisimmän osan koulun sosiaalisesta ympäristöstä yhden opiskelijan näkökulmasta.

Kati: Viihdytkö koulussa?

Janne: Kyl mä yleensä. En kyl tosissaan aina.

Kati: Mikä lisää sitä viihtyvyyttä?

Janne: No se, että luokkalaiset ois täällä. Luokkalaiset tai siis kaverit, Atte, Oskari, Mikko, Joonas.

Kati: Joo. Mitä ne tuo sulle siihen elementtejä lisää?

Janne: No on joku jonka kanssa jutella, siis sillei niinkun, ettei tarvi olla yksin. Ei tarvi tehdä asioita yksin.

Kati: Mikä siel kuitenkin toimi tai mistä sä pidit?

Atte: Luokkakavereista.

Kati: Joo. oliko teil hyvä niin kun henki siellä?

Atte: Oli. Oli meil tosi hyvä henki, et ei sen kaa ollu mitään ongelmaa.

Luokkaa pääsääntöisesti opettaneen opettajan mukaan ryhmän sisäinen järjestys on muuttunut kolmen vuoden aikana. Kolmantena lukuvuonna tilanne on vakiintunut sellaiseksi, että havaitsin ryhmän jakaantuneen kolmeen tai neljään osaan. Niin kutsumani ydinryhmän muodostavat Janne, Oskari, Joonas, Mikko ja Atte. Iiro

ja Mika liikkuvat jonkun verran keskenään ja Roni on aika usein yksin. Kasperin sukkuloi porukoiden välillä. Silloin kun opiskeluryhmään enää löyhästi kuuluva Arttu on paikalla, Kasperin ja Arttu lyöttäytyvät yhteen.

Ydinryhmä erottuu muista esimerkiksi siten, että se on hankkinut työsalin nurkkaukseen oman kahvinkeitin ja minijääkaapin kahvimaidon säilyttämistä varten. Kaikki ydinryhmässä polttavat tupakkaa. Ryhmään kuulumisen merkinä tupakoiminen tuli näkyväksi Oskarin kautta. Toisena kouluvuonna Oskari oli vielä liikkunut Mikan ja silloin luokkaan kuuluneen Peten kanssa. Tupakanpolton myötä Oskari liittyi luontevasti ydinryhmään jo pelkästään siksi, että ydinporukka tarjosi hänelle seuraa tupakkapaikalla.

Ydinryhmänkin sisällä on havaittavissa hierarkiaa. Ryhmän vastuuopettajan mielestä luokassa pätee ”vahvimman laki”. Hän pitää luokan ”kärkimiehinä” Jannea ja Mikkoa. Tunnistin tämän itsekkin varhaisessa vaiheessa, jolloin pystyin käyttämään Mikon asemaa hyväksi pyytäessäni poikia haastatteluihin. Mikko on opettajan analyysin mukaan juuri kolmannen vuoden aikana kasvanut tasavertaiseksi Jannen rinnalle. Opettaja itsekkin käyttää tätä tietoa hyväksi esimerkiksi silloin, kun poikia täytyy nuhdella tai heidän kanssaan tulee ottaa puheeksi tärkeä asia. Opettaja ottaa asian esille Mikon kanssa ja tämä vie asian eteenpäin muille pojille. Kerran pojat olivat käyttäytyneet yhteisten aineiden tunneilla provosoivasti puhumalla toistuvasti seksististä kieltä, mistä eräät naisopettajat olivat hermostuneet. Ryhmän vastuuopettaja oli puuttunut asiaan, soittanut Mikolle ja pyytänyt Mikkoa puhumaan muiden poikien kanssa.

Mikolle on luontevaa asettua työnjohtajan asemaan ohjeistamalla muita ja kannustamalla porukkaa tarttumaan työtehtäviin, vaikkei hän itsekään aina osoita aktiivisuutta. Kuitenkin Mikko on se, joka useimmiten havahtuu kesken laiskottelun ja miettii ääneen, pitäisikö töitäkin tehdä. Seuraava katkelma tutkimuspäiväkirjastani havainnollistaa Mikon asemaa. Siinä pojat valmisteleivät kevään viimeisillä viikoilla oppilaitoksen muuttoa väistötiloista pysyviin tiloihin.

Muut pojat pakkasivat ja siirtelivät joitain pöytiä ja kiinnittivät ne. Mikko oli jonkinlaisena työnjohtajana ja ohjeisti muuta porukkaa. Hän oli myös se, joka koetti kannustaa muita, että 'tehdään nyt nää jutut alta pois, niin päästään täältä'. Vois luulla kyllä, että tällainen äijäporukka sais enemmän aikaiseksi, jos olisivat tehokkaita. Samalla kun kirjoitin tämän lauseen, Mikko sanoikin ääneen: 'yks tekee ja neljä vaan kattoo'.
(H64TI31.5.2011)

Kukin pojista voi halutessaan itsensä oikeuttamana käyttää valtaa komentelemalla ja käskyttämällä hierarkiassa hänen alapuolellaan olevia. Luokassa valtaa alapuolellaan olevia kohtaan käyttävät erityisesti Janne; Joonas ja Atte. Janne saattaa opettajan sanojen mukaan ”työntää heikommat pois edestään”, vaikkakin nimenomaan Mikko ja myös Atte saavat useimmiten olla häneltä rauhassa. Vallankäyttö koulussa saattaa ilmetä esimerkiksi siten, että Joonas juoksuuttaa Mikaa kutsumalla tätä katsomaan milloin mitään asiaa, vaikka olisivat eri työsaleissa. Tai Janne kommentaa toisia toimimaan oman tahtonsa mukaan esimerkiksi käskävällä äänensävyllä ilmoittamalla, että jonkun pojan kädessä oleva vajaa Pepsi-pullo tulee viedä heidän omaan pullonkeräykseensä. Janne onkin saavuttanut asemansa ryhmässä nimenomaan komentamalla ja osoittamalla mieltään. Valta-asema antaa väljyyttä toimia omalla tavallaan. Janne ei käy koskaan ruokalassa syömässä lounasta. Hän

ei halua syödä ”tuntemattomien” ihmisten kanssa, vaan suostuu ruokailemaan samassa ruokapöydässä vain hyvin läheisten ihmisten kanssa. Kukaan koulukavereista ei ole hänelle niin läheinen. Kuitenkaan Janne ei tule jääneeksi ryhmän ulkopuolelle, vaan kuten sanottu, on jopa porukan johtaja. Hänellä on vastaavanlainen valta-asema myös omassa kaveripiirissään.

Luokan hierarkian alimmaisena ovat Mika ja Roni. Eritoten Janne, Joonas ja Atte vahvistavat tätä asetelmaa omalla toiminnallaan. Tosin Atte sanoutuu itse irti Roniin kohdistetusta vallankäytöstä. Sekä opiskelijat itse että heidän opettajansa ovat huomanneet Mikan ja Ronin aseman ryhmässä, mikä käy ilmi esimerkiksi seuraavasta Aten haastattelusta koulun loppumisen jälkeen:

- Kati: Jos sä mietit teijän luokkaa, niin oliko siellä niin kun erilaisia rooleja sun mielestä havaittavissa?
- Atte: Mimmosia rooleja?
- Kati: Tai niinku et oliko siel selkeesti niin kun, mites mä nyt sen sanoisin, no esimerkiksi et joku, joka oli niin kun enemmän semmonen, jota seurattiin, vaikkapa?
- Atte: Ei ollu, et tota. – – Ei ollu mitään semmosta oikeestaan.
- Kati: Et sä koit, et kaikki oli niinku aika tasavertases asemassa?
- Atte: Joo, et olihan tos sitte noita muutamaa lukuun ottamatta, jotka nyt oli vähän mitä oli. – – Ne on ehkä semmosii jotka joutu ehkä lievän kiusauksen kohteeks joidenki henkilöiden toimesta. – – Mut ei ne siit niinku ottanu itteensäkkä että. – – Se oli enemmänki vitsi. – – Läppää.
- Kati: Sä tarkotat esimerkiks vaikka Mikaa?
- Atte: Nii, et se otti iha hyvin sen rasvaläpänki.
- Kati: Entäs toi Roni? Siis kiusasitteks te sitä?
- Atte: No mä en ainakaa siihen, sillee osallistunu millään tavalla, että kyl sielt jotkut kiusas sitä.
- Kati: Siis ihan niin kun tosissaan vai oliko se niin kun ikään kuin huumoria sekin?
- Atte: No, Joonaksen, nii sil oli kyl huumori kaukana siitä yks päivä, mutta kyl jotkut sano vähä kovastiki sille, ku ei, ku ei se mitään tehny siellä, enkä ymmärrä et miks se ees pääs läpi sieltä, mutta.
- Kati: Nii eli tavallaan siis teil on, tai siis sulla on sellanen kokemus, että teitä ei kohdeltu kaikkii samanarvosesti- niinku opettajien taholta esimerkiks?
- Atte: No ei sinänsä, et. – – Opettajat katto vähän sormien läpi ainaki sen Ronin touhuu, et sen ois voinu ihan hyvin jättää luokalle.– – Ku eihän se osaa ees hitsaa ja silti pääs sielt läpi.
- Kati: Nii, samat paperit.
- Atte: Nii.
- Kati: Osasko kaikki muut hitsata?
- Atte: Kyllä vissii, et.

Mika on opiskeluryhmän tunnollisimpia opiskelijoita, mikä on saattanut vaikuttaa siihen, että häntä kohdellaan toisinaan huonosti. Keskeinen teema Mikaan kohdistuvassa kiusaamisessa on ”homottelu”. Se ilmentää samalla sitä, mistä metallimies haluaa erottautua. Koulun kulttuuri on miehisyttä korostava, jolloin feminiinisiksi katsotut piirteet, kuten tunnollisuus tai tietynlainen kunnollisuus (ei polta, ei juo), eivät ole tavoiteltuja. Kun jotakuta halutaan vahingoittaa, korostetaan hänessä sellaisia piirteitä, jotka luokittelevat hänet ryhmän ulkopuolelle, oli syytöksissä perää tai ei. Samalla kiusaaja pönkittää omaa ryhmään kuulumistaan ja vähentää omia mahdollisuuksia altistua ryhmän ulkopuolelle jäämiseen. Hän pelastaa itsensä

tois(t)en kustannuksella. Mikan kohdalla homottelua tukevaa tarinaa keksittiin mielikuvituksen voimalla mistä tahansa.

Joskus jouduin itsekin osaksi kiusaamistilannetta:

Kerroin Mikalle, että olin hairahtunut tulemaan koululle jo kahdeksaan ja että alaovi jopa oli ollut kiinni silloin. Saman kerroin myöhemmin Atellekin, sillä hän tuli kouluun hetken päästä. Atte tuli suoraan luoksemme ja aloitti jutustelun näin: "Moi tytöt!". En oikein tiedä, miten siihen pitäisi puuttua. Mikan kannalta tosi ikävästi sanottu. No, en lähtenyt alleviivaamaan tätä laisinkaan, vaan ohitin sen ja jatkoin rupattelua.
(H59KE11.5.2011)

Mika itse ei kuitenkaan alistu kiusaamisen edessä, vaan hakeutuu aktiivisesti muiden pariin eikä suostu jäämään syrjään. Pojat antavat hänelle jopa tunnustusta siitä, että hän pystyy suhtautumaan "hyvin" kiusaamiseen. Tosin tämä tieto tuskin koskaan saavutti Mikaa itseään.

Eniten Mikan kanssa tekemisissä on Iiro. Hän ei varsinaisesti kiusaa Mikaa, mutta ei puolustakaan, vaikka tulee joskus huomaamattaan vahvistaneeksi muiden toimintaa Mikaa kohtaan. Iirolla lienee tarve suojella itseään, ettei itse joutuisi kiusattavaksi. Hän tekee töitä sen eteen, että kuuluisi ryhmään:

Klo 10.33 – – Mikko huusi jotain Ronille ja Mikalle tyyliin 'hyvä, jaksaa painaa' (vitsinä siis) ja Iiro jatkoi sitä samaa toistaen Mikon sanoman sanasta sanaan samana. Tähän Joonas kommentoi: 'Miks sun täytyy aina toistaa sama, jonka joku muu on juuri sanonut?'
(H64TI31.5.2011)

Iiro onnistuukin pysyttelemään sinnikkäästi neutraalilla maaperällä: ei joudu suuremmin kiusatuksi, mutta ei liioin kuulu ydinporukkaankaan.

Roni vetäytyy mielellään muusta ryhmästä ja keskusteleee ainoastaan Iiron ja Mikan kanssa, mutta ei juuri muiden kanssa. Joonas kertoi asiasta seuraavaa:

Joonas: Mut on tollakin alalla et pitää puhua jonkun verran. Ei siit tuu mitään, ei tuu ikinä pääsee töihin jos ei avaa suuta. Se on se Roni, se on aina hiljaa. Se ei sano ikinä sanaakaan, ellei sitä suututa. Jos sen suututtaa, ni sit se avaa suunsa. Aika kovaakin se huutaa takas.
Kati: Okei. Niin et se on joskus tapahtunu?
Joonas: Joo. Mä saan sen aika usein suuttumaan ja sit se huutaa mulle takas.
Kati: Mitä se huutaa?
Joonas: Se huutaa aika kovaa perkele. – – Sit se niin kauan ku sitä ääntä riittää niin se puhuu, mut sit se yhtäkkiä hiljenee ja.
Kati: Kiusaat sä sitä?
Joonas: Oha sitä pakko kiusata, ei se muuten ala puhumaan.
Kati: No miks sä haluat sen puhumaan?
Joonas: No et me saadaan joku yhteisymmärrys johonkin asiaan. Ku mä oon ollu sen työparina, nii sit mä en kuule sanaakaan mitä se sanoo. Mulla on tosi huono kuulo toisessa korvassa. – – Ni mä en kuule sanaakaan mitä se sanoo, ni sit se pitää suututtaa, et sen sais sanomaa jotain kovempaa. Kukaan muu ei sitä oo vielä tajunnu näköjään meiän luokalla.

Joonas siis näyttäisi oikeuttavan kiusaamisensa sillä, että toinen ei toimi niin kuin hän haluaisi. Pojat kokevat epäreiluna myös sen, että opettajat kohtelevat Ronia

epätasa-arvoisesti. Heidän kokemuksensa mukaan Ronilta ei esimerkiksi vaadita niin paljon kuin muilta. Roni jää usein yksin. Opettaja käytti tästä ilmaisua, että ”Ronina syrjitään, eivätkä kaikki ota häntä huomioon”.

Suhtautuminen toisiin luokkatovereihin on yleisesti hyvin mutkatonta ja välitöntä. Jos on jostain asiasta eri mieltä muiden kanssa, se sanotaan yleensä aika reippaasti ja suoraan. Esimerkiksi Atte valmisteli kevätlukukauden aikana muuttoa toiselle paikkakunnalle ja toteuttikin sen muutama kuukausi ennen koulun loppumista. Hän ei saanut toisilta tukea aikeilleen, vaan pikemminkin muut kritisoivat avoimesti muuttosuunnitelmia turhaksi kuitenkin tekemättä sitä ilkeästi. Kuulin myös luokkatovereille tarkoitettua myönteistä kannustusta, mistä seuraava on hyvä esimerkki:

Mikko: 'On vähän voittajaolo, ku saa lauantaina spettarin.' Mikko katsoo erityisesti Kasperia ja sanoo hänelle: 'sulla varmaan erityisesti, ku oot käynny tätä neljä vuotta.' Kasperin sano itsensä luuseriksi, ku on niin monta vuotta täällä pyöriny, johon Mikko kannusti, ettei Kasperin oo mikään luuseri: 'Mieti nyt niitä (ja tässä välissä hän luetteli nimeltä eri tyyppisiä, jotka ovat keskeyttäneet koulun), jotka keskeytti, eikä käynny mitään loppuun. Sä et oo mikään luuseri.'

(H64TI31.5.2011)

Koulukavereita tavataan vapaa-ajalla harvakseltaan. Roni ei ole koulukavereiden kanssa tekemisissä vapaa-ajalla, kuten eivät myöskään Mika tai Mikko. Mikalla ei ole edes kenenkään hänen luokallaan olevan puhelinnumeroa muistissa. Janne on joskus Oskarin kanssa tekemisissä vapaa-ajalla, koska he asuvat samalla suunnalla. Janne ja Atte saattaisivat olla enemmän tekemisissä vapaa-ajallaan, mikäli asuisivat samalla puolella kaupunkia. Koulukavereista Atte ja Joonas sekä Kasperin ja Arttu ovat eniten keskenään yhteydessä myös vapaa-ajalla. Atte ja Joonas tuntevat toisensa muista poikkeavasti jo yläasteelta asti, ja heidän ystävyytensä onkin kehittynyt vahvaksi erityisesti ammattikouluvuosien aikana. Tommi-opettaja kuvaili Aten ja Joonaksen ystävyyttä siten, että Joonas on Aten vasen käsi. Joonas itse mieltää Aten parhaaksi ystäväkseen ja kuvaili heidän ystävyytään seuraavasti:

Mä voin sen kaa puhuu melkein mistä vaan. – – Se itekin puhuu mulle aina kaikista asioista. Kyl sit luulee, et voi luottaa myös siihen samalla tavalla, se luottaa muhun.

Kummatkaan eivät kuitenkaan kuulu toistensa ydinkaveriporukkaan vapaa-ajalla, vaikka heillä on myös yhteisiä kavereita. Joonas ei ole juuri muiden koulukavereiden kanssa tekemisissä vapaa-ajalla. Hän saattaa kuitenkin soitella koulukavereille ”kännipäissään”. Tarkoituksena on ”aina mennä jonnekin niiden kanssa, mut sit se vaan unohtuu”.

Kasperin näkee vapaa-ajallaan koulukavereista Arttua, vaikka he asuvat Artun kanssa eri puolilla Uuttamaata. Kun kysyin häneltä, onko hän muiden kanssa tekemisissä, hän vastasi ”en mä oikein näiden kaa oo” painottaen sanaa ”näiden”.

2.3 Kuusi pääinformanttia

Kaikki yhdeksän päätutkimusryhmän nuorta miestä osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti. He saivat myös itse valita, millä intensiteetillä osallistuivat tutkimukseen. Kolme heistä osallistui tutkimukseen siten, että he antoivat minun havainnoida omia tekemisiään koulun puitteissa, ja kuusi lähti tutkimukseen mukaan muita intensiivisemmin. Intensiivisempään tutkimukseen lupautuneita kutsun pääinformanteiksi, ja he ovat Oskari, Janne, Joonas, Atte, Mikko ja Kasper. Kaikki kuusi pääinformanttia antoivat haastatella itseään, joku kerran, joku viisi kertaa (haastattelut lueteltu liitteessä 3). Haastattelut nauhoitettiin. Lisäksi kaksi informanttia (Atte ja Joonas) päästivät minut havainnoimaan myös omaa arkeaan koulun virallisen ympäristön ulkopuolella.

Kaikki kuusi pääinformanttia huolivat kertakäyttökameran ja ottivat sillä kuvia omasta arjestaan. Tunnollisimmin valokuvausprojektiin suhtautuivat Oskari ja Joonas, jotka palauttivat kamerat ja joiden kanssa kävin seikkaperäiset keskustelut kuvauskohteista ja niihin liittyvistä ajatuksista. Myös Atte ja Mikko palauttivat kamerat, jolloin sain heidän ottamansa kuvat teetettyä. Kummankaan kanssa en saanut sovittua keskusteluhetkeä kuvista. Kasperin ja Jannen kameroita en koskaan saanut takaisin, vaikka hekin oman kertomansa perusteella olivat ottaneet kuvia. Tutkimusaineistojen tarkempi kuvaus on luettavissa liitteessä 3.

Kuutta tutkimukseni avainhenkilöä yhdistää moni asia. Kaikille yhteistä on se, että he liikkuvat nykyään vähän ja satunnaisesti, jos sitäkään. Oskari on pelannut aiemmin koripalloa, Atte on harrastanut palloilu- ja kamppailulajeja ja Joonas on nyrkkeillyt. Muilla ei varsinaisesti ole liikuntaharrastusta. Kaikki ovat lopettaneet aiemmat liikuntaharrastuksensa, eikä kukaan varsinaisesti harrasta mitään muutakaan, varsinkaan organisoidusti. Se ei silti tarkoita, etteivät pojat liikkuisi lainkaan. Eniten liikkuu Oskari, joka kesällä skeittaa ja pelaa kavereidensa kanssa itse kehiteltyä palloa, ”yköstä”. Talvella hänkin liikkuu niukasti. Atte puolestaan ohjaa talvella kerran viikossa salibandykerhoa alakoululaisille yhdessä kahden muun ohjaajan kanssa ja pelailee itsekin kerhossa mukana. Muiden liikkuminen on vieläkin satunnaisempaa. (Lisää liikkumisesta luvussa 5.5.)

Kaksi pojista asuu yksin. Toinen muutti kotoa pois tutkimuksen aikana. Molempien vanhemmat ovat eronneet. Neljä pojista asuu kotona yhdessä kahden vanhemman kanssa. Kaikilla on sisaruksia vähintään kaksi, vaikka osalla sisaruksista on informantin kanssa eri isä tai äiti. Osa sisaruksista on muuttanut jo pois kotoa. Osalle pojista perhe on tarjonnut turvalliset puitteet kasvaa ja kehittyä, mutta ainakin parin kolmen tutkittavan kotona alkoholi ja/tai väkivalta ja niiden uhka ovat varjostaneet lapsuutta. Viisi poikaa on lähiön kasvatteja, yhdellä on juuret haja-asutusalueella.

Esittelen pojat edellä kuvattua tarkemmin taulukossa 3 (liite 1). Taulukko ei anna täysin oikeutta informanteille, koska se väistämättä pelkistää ja yksinkertaistaa. Taulukon avulla pyrin kuitenkin korostamaan sitä, että jokainen informantti on oma persoonansa ja ainutlaatuinen yksilönsä siitä huolimatta, että näen hänet tutkimuksessani usein yhtenä edustamansa ryhmän jäsenenä.

Työväenluokkaisia nuoria miehiä

Tutkimukseni keskiössä olevat kuusi pääinformanttia ovat kaikki myös työväenluokkaisia poikia. Pyrin perustelevaan väitteeni seikkaperäisesti ja monipuolisesti tarkastelemalla asiaa ensin tilastollisten ammattiluokitusten kautta, jonka jälkeen perustelen luokan määrittymistä sosiologisesti.

KUVA 1 Pääinformantit kuuluvat valmistuttuaan EG-luokituksen mukaan luokkaan ammattitaitoinen työväestö.

Käsitän tässä tutkimuksessa ammatillisten erojen kautta määrittyvän yhteiskuntaluokan²⁵ yhdeksi tärkeäksi yhteiskunnalliseksi jakoperusteeksi. Ryhmillä ja luokilla on käytössään eri määrä erilaisia resursseja, voimavaroja ja mahdollisuuksia toteuttaa pyrkimyksiään yhteiskunnan jäseninä. Yksilöt kiinnittyvät yhteiskunnan rakenteisiin esimerkiksi ammattiasemansa kautta, sillä ammatilla on yhteyttä työstä maksettavaan palkkaan ja siten aineellisiin resurssieroihin ja elinoloihin. Ammatti ja ammattiasema toimivatkin usein yhteiskuntaluokkien ilmaisijoina (indikaattoreina). Luokan käsite auttaa jäsentämään eriarvoisuuden jakautumista:

²⁵ Karl Marxin (1818–1883) mukaan yhteiskunta jakaantuu tuotantosuhteiden omistuksen mukaan kolmeen yhteiskuntaluokkaan: tuotantovälineet omistavaan luokkaan (porvaristo), joka toimii työnantajana ja ei-omistavaan työtä tekevään työväenluokkaan (proletariaatti). Näiden väliin jää keskiluokka, jonka Marx uskoi olevan häviävä luokka. Yhteiskuntaluokilla on toisilleen vastakkaiset intressit, mikä pitää yllä luokkataistelua. (Gronow 1996; Aro & Jokivuori 2010, 63–68; ks. myös Marx & Engels 1976)

Toinen eurooppalaisessa sosiologiassa keskeinen luokkatutkimuksen perinne pohjaa Max Weberin (1864–1920) tuotantoon. Weberin mukaan ihmisten materiaaliset resurssit, kuten koulutus, ammatti ja tulot selittävät yhteiskunnallisia eroja. Ne määrittävät, minkälaiset mahdollisuudet ihmisellä on tyydyttää omia tarpeitaan. Taloudellisesti määräytyvät yhteiskuntaluokat jakautuvat omistuksen tai saavutetun sivistystason perusteella seuraaviin luokkiin: omistajat eli etuoikeutettu luokka, ei-omistava sivistyneistö sekä pikkuporvaristo ja työväestö. Weberin mielestä yhteiskunnan monet jaot eivät kuitenkaan selity ainoastaan talouden kautta, vaan myös sosiaalisten suhteiden eli statuksen, ihmisen saaman arvostuksen kautta. Status ilmentää kasvatusta, koulutusta ja/tai ammatin tai syntyperän luomaa arvostusta. (Blom 1987; ks. myös Weber 1968, 302–307)

Weberin ja Marxin ajatukset ovat sittemmin innoittaneet lukuisia tutkijoita ja teoreetikointa pohtimaan yhteiskunnan kerrostuneisuutta. Yksi oman tutkimukseni kannalta tärkeä sosiologi on Pierre Bourdieu (1930–2002), joka on lainannut distinktioteoriaansa aineksia sekä marxilaisesta luokkateoriasta että weberiläisestä luokka-analyysistä. Hän erottaa toisistaan (ranskalaisessa yhteiskunnassa) kolme yhteiskuntaluokkaa: taloudellinen ja kulttuurinen yläluokka; keskiluokka ja työväestö. Merkittävin luokka-asemia erottava tekijä on pääomien määrä: kuinka paljon ihmisellä on taloudellista, kulttuurista ja sosiaalista pääomaa. Ihmisen asema jollakin sosiaalisen toiminnan kentällä määräytyy sen mukaan, kuinka paljon hänellä on kentällä pätevää pääomaa. Bourdieun mukaan koulutuksella on keskeinen merkitys yhteiskunnallisten jakojen tuottajana. Yläluokka pyrkii erottautumaan kulttuurisesti alemmista luokista ja määrittelee ns. hyvän maun. Keskiluokalla on hyvä kulttuuritahto, ja keskiluokka tavoittelee yläluokan valintoja. Työväestön on puolestaan tyytyminen välttämättömiin valintoihin. (Bourdieu 1984)

Suomessa luokkarakenne on ollut muutoksessa viimeisen sadan vuoden aikana. Suomi teollistui verrattain myöhään ja nopeasti. Teollistumisen myötä palkkatyöläistyminen lisääntyi. (Esim. Alapuro 1985, 78–80, 87; Alestalo 1985, 103–107) Muutaman viime vuosikymmenen aikana Suomessa työväenluokkaan kuuluvien määrä on pysynyt vakaana erityisesti miesten keskuudessa. Suomessa työväenluokan osuus yhteiskuntaluokista on suurempi kuin Isossa-Britanniassa, jota on perinteisesti pidetty luokkayhteiskuntana. Palkkatyötä tekevän keskiluokan koko on kasvanut erityisesti maanviljelijöiden osuuden laskiessa. (Eerola 2010b, 36–38) Vaikka väitetäänkin, että Suomi on keskiluokkainen yhteiskunta, työväenluokka on silti suurin luokkaryhmä yhteiskunnassamme (Melin & Blom 2011, 204, 206).

On argumentoitu, ettei nyky-Suomessa väestö enää jakaantuisi selkeästi yhteiskuntaluokkiin (esim. Tolonen 2008b, 9–10). Luokkakeskustelu on kuitenkin saanut vauhtia 2000-luvulla, sillä monet tutkijat ovat perustelleet omaelämäkerrallisissa kirjoituksissaan, empiirisissä analyyseissään ja yhteiskunnallisissa keskusteluissa yhteiskuntaluokkien olemassaoloa (esim. Blom 2004; Käyhkö 2006; Järvinen & Kolbe 2007; Berg 2008; Tolonen 2008a; Hiidenheimo ym. 2009; Sundström & Söderling 2009; Eerola 2010; Katainen 2011). Monet yhteiskuntatieteilijät ja muut tutkijat jakavat ajatuksen siitä, että Suomen voidaan edelleen sanoa olevan perinteinen luokkayhteiskunta, jossa luokka-asema vaikuttaa elämisen ehtoihin ja resurssit jakautuvat pitkälti luokka-aseman mukaan (esim. Eerola 2010b, 38; Kahma 2011; Melin 2010, 224–226; Melin & Blom 2011).

kuinka taloudellinen eriarvoisuus, sosiaalinen arvostus ja yhteiskunnallinen valta jakautuvat ja elämäntavat eriytyvät. Luokka-asema myös selittää yksilön toimintaa, mutta toisaalta vaikkapa koulutusvalinnat vaikuttavat luokka-aseman määräytymiseen.

Sosioekonomisen aseman tarkastelu on eräs tapa lähestyä yhteiskunnan sosiaalista kerrostuneisuutta eli stratifikaatiota.²⁶ Esimerkiksi Tilastokeskus yhdistää sosioekonomisen aseman operationalisoinnissa ammattiluokituksen, ammatti-asemaluokituksen ja toimialaluokituksen tietoja. Keskeiset henkilön asemaan vaikuttavat tekijät ovat elämänvaihe, ammatti ja ammatissa olevien osalta ammatti-asema sekä ammatin ja/tai työn luonne. (Sosioekonomisen aseman luokitus 1989 2001) Täsmällisesti ottaen tutkimukseni pääinformantit kuuluisivat sosioekonomiselta asemaltaan Tilastokeskuksen sosioekonomisen luokituksen ryhmään 6 opiskelijat. Tutkimukseni kannalta on kuitenkin järkevää määritellä tutkittavien sosioekonominen asema sen mukaan, mihin ammattiin he koulusta valmistuvat, jolloin tutkimukseni kohdejoukon kuvaus täsmentyy. Koulutus onkin tutkimuksessa todettu tärkeimmäksi tekijäksi, jonka kautta päädytään eri luokka-asemiin (Hout & DiPrete 2004). Koulutus ohjaa tiettyihin työtehtäviin, ammattiin ja ammattiasemaan, mikä taas puolestaan määrittelee ne aineelliset resurssit, jotka henkilöllä on käytettävissään²⁷.

Tilastokeskuksen Ammattiluokituksen (Ammattiluokitus 2010) mukaan informantit ovat valmistuttuaan esimerkiksi hitsaajia (ammattiluokka 7212), levyseppiä (ammattiluokat 7213/7214) tai koneenasentajia ja koneistajia (ammattiluokka 7223). Tilastokeskuksen aineistojen perusteella (luokitusavain: Ammattiluokitus 2010/Sosioekonominen asema 1989 2001) määrittelin pojat sosioekonomisen aseman mukaan luokiteltuna²⁸ kuuluviksi työntekijöiden ryhmään 5 ja tarkemmin sen alaryhmään teollisuustyöntekijät.

Luokittelussa tulee kuitenkin ottaa huomioon se, että kaikki pääinformantit eivät arvioineet haluavansa tulevaisuudessa toimia siinä ammatissa, johon he olivat opiskelemissa. Koska oman aikuisuudessa kehkeytyvän sosioekonomisen aseman taustalla vaikuttaa aina myös vanhempien sosioekonominen asema, on

²⁶ Luokka-asemien määrittäminen ja yhteiskunnan luokkarakennekuvaus on vain yksi osa luokkatutkimusta. Muita luokkatutkimuksen tasoja ovat luokkatilanteen tutkiminen, luokkatietoisuuden ja järjestäytymisen tutkimus sekä luokkien ja yhteiskunnallisten voimien muotoutumisen tutkimus. (Blom 2004, 5-7; Melin & Blom 2011, 201-203; ks. myös Luokkaprojekti 1984, 33-38)

²⁷ Jos koulutusta sinällään tarkastellaan sosioekonomisen aseman indikaattorina, voi mittarina toimia esimerkiksi korkein suoritettu tutkinto tai koulutusvuosien määrä. Yksilön sosioekonominen asema voidaan määritellä koulutuksen avulla täsmällisesti riippumatta siitä, onko henkilö työssä vai ei. Koulutusta tarkasteltaessa voidaan huomioida aineellisten resursien lisäksi esimerkiksi tietoja, taitoja ja asenteita. (Lahelma & Rahkonen 2011, 46-47)

²⁸ Tilastokeskuksen sosioekonomisen aseman luokitus perustuu kansainvälisiin suosituksiin. Sosioekonomisen aseman luokituksen pääluokat ja pääluokkien 4 ja 5 alaluokat ovat seuraavat: 1 yrittäjät (alaluokat 11-29); 3 ylemmät toimihenkilöt (alaluokat 31-39); 4 alemmat toimihenkilöt (alaluokat: 41 työnjohtotehtävissä toimivat alemmat toimihenkilöt; 42 itsenäistä toimistotyötä tekevät alemmat toimihenkilöt; 43 epäitsenäistä toimistotyötä tekevät alemmat toimihenkilöt; 44 muut alemmat toimihenkilöt; 49 alemmat toimihenkilöt, erittelemätön); 5 työntekijät (alaluokat: 51 maataloustyöntekijät; 52 teollisuustyöntekijät; 53 muut tuotantotyöntekijät; 54 jakelu- ja palvelutyöntekijät; 59 työntekijät, erittelemätön); 6 opiskelijat; 7 eläkeläiset (alaluokat 71-79); 8 muut (alaluokat 81-82) sekä 99 sosioekonominen asema tuntematon. (Sosioekonomisen aseman luokitus 1989 2001)

perusteltua tarkastella tässä yhteydessä myös pääinformanttien vanhempien yhteiskunnallista asemaa. Pääinformanttien vanhemmat asettuivat sosioekonomisiin luokkiin taulukon 1 mukaisesti.

TAULUKKO 1 Pääinformanttien vanhempien²⁹ sosioekonominen asema.

Sosioekonominen luokka	Alaluokka
Luokka 4 alemmat toimihenkilöt	
vuoropäällikkö (isä)	41 työnjohtotehtävissä toimivat alemmat toimihenkilöt
huolitsija (äiti)	42 itsenäistä toimistotyötä tekevät alemmat toimihenkilöt
kultaseppä (isä)	44 muut alemmat toimihenkilöt
lähihoitaja (äiti)	44 muut alemmat toimihenkilöt
toimistovirkailija (äiti)	44 muut alemmat toimihenkilöt
Luokka 5 työntekijät	
rakennusurakan valvoja (isä)	52 teollisuustyöntekijät
levyseppähitsaaja (isä)	52 teollisuustyöntekijät
sisäilmamittaaja (isä)	53 muut tuotantotyöntekijät
talonmies (isä)	54 jakelu- ja palvelutyöntekijät
tarjoilija (äiti)	54 jakelu- ja palvelutyöntekijät
Luokka 8 muut	
nuoriso-ohjaaja ³⁰ (äiti)	81 muut pitkäaikaistyöttömät

Sosioekonomisen aseman rinnalla myös luokka-käsitteen³¹ avulla voi tarkastella yhteiskunnan kerrostuneisuutta. Kansainvälisessä yhteiskuntatutkimuksessa nykyisin eniten käytetty luokkaluokittelu on ns. Eriksonin-Goldthorpen yhdeksänportainen luokittelu, joka perustuu Max Weberin ajattelulle (Erola 2010b, 29; Melin 2010, 216). Kutsun tätä luokkaluokittelua myöhemmin EG-luokitteluksi. Luokittelussa kiinnitetään huomiota siihen, (1) onko henkilö työntekijä, työnantaja vai yrittäjä; (2) kuinka paljon työ vaatii erityisosaamista, -tietoja ja -taitoja ja (3) kuinka itsenäistä työ on ja kuinka helposti työn tekeminen on valvottavissa (Erikson & Goldthorpe 1992; Goldthorpe 2000).

²⁹ Analyysissä on huomioitu kuuden pääinformantin kahdestatoista vanhemmasta yhdentoista sosioekonominen asema, sillä yhden informantin äidin ammatti ei ollut tiedossani.

³⁰ Luokitusavaimen (luokitusavain: Ammatiluokitus 2010/Sosioekonominen asema 1989) mukaan nuoriso-ohjaaja luetaan sosioekonomiselta asemaltaan kuuluvaksi ”muihin alempiin toimihenkilöihin”.

³¹ Yhteiskuntaluokka määritellään tutkimuksissa useimmiten ammatin perusteella siten, että käytössä on eri määrä yläluokista työväenluokkiin, mahdollisesti myös esim. pitkäaikaistyöttömiin ulottuvia luokka-asemia (esim. Räsänen 2003; Kahma 2010; Rose ym. 2001, 31–32). Päädyin soveltamaan nimenomaan EG-luokittelua tässä, koska luokittelu on kansainvälisesti yleisesti käytetty luokkaluokittelu (Erola 2010b, 29; Melin 2010, 216). Ammatteihin perustuvaa yhteiskuntaluokkamallia on kritisoitu esimerkiksi siitä, että pelkkä ammatti ei ole yksiselitteinen luokkakriteeri. Samoissa ammateissa toimivat henkilöt voivat sijoittua työpaikalla esimerkiksi arvo- tai päätöksentekovallan näkökulmasta mitattuna erilaisiin luokka-asemiin. (Ks. esim. Blom 2004)

EG-luokittelun mukaiset yhteiskuntaluokat ovat seuraavat (ns. työväenluokat merkitty *kursiivilla*):

- I ylemmät professioammatit
- II alemmat professioammatit
- IIIa toimistotyöntekijät
- IIIb asiakaspalvelutyöntekijät*
-
- IVa+b yksityisyrittäjät
- IVc maanviljelijät
-
- V– VI ammattitaitoinen työväestö
- VIIa muu työväestö*
- VIIb muu työväestö maataloudessa*

EG-luokkien mukainen luokkarakenne suomalaisine esimerkkiammatteineen on kuvattu muun muassa artikkelissa Luokkarakenne ja luokkiin samastuminen Suomessa (Erola 2010b, 31). Sovelsin EG-luokittelua määrittellessäni pääinformanttini työväenluokkaisiksi pojiksi sekä heidän oman koulutusalsansa ja tulevaisuuden ammattinimikkeensä perusteella että heidän vanhempiansa ammattien perusteella.

Pääinformantit itse kuuluvat valmistuttuaan yksiselitteisesti luokkaan V–VI ammattitaitoinen työväestö. Ammattitaitoisella työväestöllä on sellaisia erityistaitoja, joita ei voi hyödyntää suoraan toisissa tehtävissä (Erola 2010b, 30). Sen sijaan heidän vanhempiansa määrittely tiettyyn luokkaan kuuluviksi ei ole niin itsestään selvää.

Edellä määrittelin pääinformanttien vanhempien kuuluvan sosioekonomiselta asemaltaan pääosin alempien toimihenkilöiden ja työntekijöiden ryhmiin. Työntekijäryhmä voidaan helposti mieltää EG-luokitusta mukaellen työväenluokaksi. Sen sijaan alempien toimihenkilöiden ryhmän osalta ratkaisu ei ole yksiselitteinen. EG-luokitusta voidaan yksinkertaistaa muodostamalla luokista neljä kategoriaa: yläluokka, ylempi keskiluokka, alempi keskiluokka ja työväenluokka (ks. esim. Erola ym. 2005; Sarpila ym. 2010). EG-luokitusten ammattiesimerkkien perusteella laadin taulukon, jossa tulkitsen, kuinka EG-luokituksen mukaiset kategoriat voivat vastata yksinkertaistettua yhteiskuntaluokkajakoa ja edelleen sosioekonomisen aseman mukaisia ryhmiä (taulukko 2). Pohjana taulukon rakentamiselle toimivat Erolan ajatukset (2010b, 38–39; ks. myös Erola ym. 2005; Sarpila ym. 2010).

TAULUKKO 2 EG-luokituksen vastaavuus yhteiskuntaluokkajakoon ja sosioekonomisen aseman mukaisiin ryhmiin.³²

EG-luokituksen mukaiset luokat	Yksinkertaistettu kategorisointi	Sosioekonominen asema
I ylemmät professioammatit (esim. lääkäri)	yläluokka	ylemmät toimihenkilöt
II alemmat professioammatit (esim. opettaja)	ylempi keskiluokka	ylemmät toimihenkilöt
palvelussuhteessa olevat IIIa toimistotyöntekijät (esim. toimistovirkailija)	alempi keskiluokka	alemmat toimihenkilöt
työsuhteessa olevat IIIb asiakaspalvelutyöntekijät (esim. tarjoilija)	työväenluokka	alemmat toimihenkilöt/ työntekijät
V–VI ammattitaitoinen työväestö (esim. hitsaaja)	työväenluokka	työntekijät
VIIa muu työväestö		
VIIb muu työväestö maataloudessa		

EG-luokituksen luokat IIIa ja IIIb erottuvat toisistaan sillä, että luokkaan IIIa kuuluvat palvelussuhteessa olevat työntekijät ja luokkaan IIIb kuuluvat työsuhteessa olevat työntekijät³³. Siten luokittelen siis osan sosioekonomisen aseman mukaan alempiin toimihenkilöihin luokitelluista ammattiteistä (esim. lähihoitaja) EG-luokituksen luokkaan IIIb, yksinkertaistettuna työväenluokkaan.

Yllä olevan perusteella arvioin, että suurin osa pääinformanttieni vanhemista kuuluu työväenluokkaan. Yhteiskuntaluokkiin samastumista tutkittaessa on havaittu, että nimenomaan työväenluokkaan samastumista selittää osin isän työntekijäasema (Kahma 2010, 93). Tämä vahvistaa sitä käsitystä, että tässä tutkimuksessa on perusteltua puhua työväenluokkaisista nuorista miehistä.

Yhteiskuntaluokan voi siis nähdä sosioekonomisena kategoriana, johon yksilö voidaan sijoittaa tiettyjen, esimerkiksi taloudellis-tuotannollisten taustamuuttujien perusteella. Samanaikaisesti ymmärrän luokka-asemien olevan myös sosiaalisten toimijoiden itsensä rakentamia. Rakentaminen tapahtuu usein tiedostamatta yhteistyössä ja kamppailussa toisten toimijoiden kanssa, jolloin luokka-asemien tuottamiseen osallistuu koko yhteiskunta. (Bourdieu 1984; 1998, 23). Yhteiskuntaluokan kautta määrittyvät tietynlaiset sosiaaliset, kulttuuriset ja materiaaliset elämänehdot: toisilla on enemmän tai tarkoituksenmukaisempi yhdistelmä pääomia kuin toisilla. Tietynlaiset elämänehdot puolestaan tuottavat keskenään enemmän

³² Taulukosta on jätetty pois EG-luokituksen yksityisyrittäjät (IVa+b) ja maanviljelijät (IVc).

³³ Palvelussuhde on kyseessä silloin, kun työ vaatii erityisosaamista ja työn valvominen on vaikeaa. Työnantaja ja työntekijä neuvottelevat tasavertaisina kumppaneina. Kun työ ei vaadi niin suurta erityisosaamista ja kun työn tekemistä ja tulosta voidaan arvioida, on kyse työsuhteesta. (Erola 2010b, 29–30)

tai vähemmän homologisia elämäntapoja. Siten yhteiskuntaluokat poikkeavat toisistaan esimerkiksi kulttuurisen kulutuksen ja maun suhteen. (Bourdieu 1984)

Yhden yhteiskuntaluokan sisällä voi siis olla useita eri tapoja elää luokkiinnittynyttä elämää. Kuvaankin tutkimuksessani yhden tavan elää työväenluokkaiseksi nimeämäni nuoren miehen elämää. Lisäksi on syytä huomioida, että kukin yksilö tekee lähikulttuurinsa sisällä omia individualistisia valintojaan.

Aineistossani luokka ei varsinaisesti näyttäyty ääneen lausuttuina informanttien henkilökohtaisina tai yhteisöllisinä luokkaidentiteetteinä ja -tietoisuuksina. Kuitenkin jonkun kerran joku nuorista miehistä kertoi äänestyskäyttäytymisestään eduskuntavaaleissa tai sanoitti erontekoja esimerkiksi suhteessa lukiolaisiin tai insinööreihin, mikä kuitenkin viittaa oman luokkataustan jonkinasteiseen tunnistamiseen. Näissä eronteoissa oma asema näyttäytyi aina itselle parhaalta, perustelluimmalta ja mielekkäimmältä.

Myöhemmin tässä tutkimuksessa viitataan työväenluokkaisuudella yhteiskunnan sosiaaliseen luokkajakoon eli yhteiskunnan hierarkkisiin rakenteisiin, kulttuurisiin arvo- ja merkitysrakenteisiin sekä näiden pohjalta muotoutuvaan elämäntapaan.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Huomasin sanoneeni puhelimessa, että vähän jännittää kentälle meno. Huominen on kuitenkin ensikontaktini johonkin sellaiseen maailmaan, joka on minulle hyvin vieras. Tulee mieleen Himasen luennot viime viikolla. Olin kirjoittanut muistiinpanoihini muun muassa näin: 'kannattaa haastaa itseään menemällä sinne, mistä ei ole vielä aivan varma. Epäonnistuminen on pienempi paha kuin se, ettei olisi koskaan rohkaistunut. Kaikkein mielenkiintoisinta ja elämisen arvoisinta saavuttaa usein silloin, kun on uskaltanut heittäytyä epämukavuusalueilleen.

Heittäydyn nyt epämukavuusalueelleni. En oikeastaan tiedä yhtään, mitä tuleman pitää. Toisaalta en ole myöskään ottanut siitä stressiä, vaan lähden uteliaana katsomaan, mitä löydän. Hyvin kiinnostavaa!

(Tutkimuspäiväkirjamerkintä 16.9.2010)

Etnografi kerää tutkimusaineistonsa kenttätöiden aikana tutkittavien omassa arkisessa ympäristössä (Spradley 1980; Whyte 1984; Silverman 1997; Hammersley & Atkinson 2007; Davies 2008). Tutkimuskentän ei kuitenkaan tarvitse aina olla yksiselitteisesti tietty maantieteellinen paikka tai yhteisö, vaan kentän voi hahmottaa fyysisen paikan lisäksi myös esimerkiksi sosiaalisen tilan kautta. Kenttä voi sijoitua konkreettisesti useampaan paikkaan³⁴. Omassa tutkimuksessani kenttä muodostuu ammattikoulusta, tutkittavien lähiympäristöistä sekä virtuaalisesta ympäristöstä tekstiviestien ja puhelujen muodossa. Kaikkiin näihin ”paikkoihin” minulla oli pääsy tavalla tai toisella.

Vietin koulussa kuudestakymmenestäkuudesta (66) havainnointipäivästä kuusikymmentäkaksi (62). Näistä viitenäkymmenenä (50) päivänä havainnoin ammattiaineiden opetustiloissa, seitsemänä (7) päivänä yhteisten aineiden opetustiloissa ja viitenä (5) päivänä ydinryhmän työssäoppimispaikoissa. Lisäksi viitenä (5) päivänä havainnoin muissa kuin kouluun liittyvissä ympyröissä (yksi päivä näistä oli sellainen, jolloin olin päivällä koulussa havainnoimassa ja illalla muualla). Kuvaan tutkimusaineistot ja niiden hankinnan täsmällisesti liitteessä 3.

3.1 Ammattikoulu tutkimusympäristönä

Aluksi ajattelin, että koulu toimii ensisijaisesti paikkana, jonka kautta tavoitan tutkittavat. Kuitenkin tutkimuksen kuluessa koulu alkoi näyttäytyä yhä merkittävämpanä havainnointiympäristönä, etenkin kun kävi selväksi, että tutkittavien vapaaajan ympäristöihin oli vaikeaa päästä. Koulusta muodostui tutkimuksen näkökulmasta legitiimi paikka kerätä aineistoa, sillä tutkittaville se oli tarpeeksi neutraali maaperä osallistua tutkimukseen.

³⁴ Tätä kutsutaan monipaikkaiseksi etnografiaksi (multi-sited ethnography, Marcus 1995; Hannerz 2003). Monipaikkainen etnografia tarjoaa mahdollisuuden valita tutkimuskohteeksi myös sellaisia ryhmiä, joita ei voi havainnoida yhdessä ja samassa fyysisessä ympäristössä. Tällöin kenttä voi muodostua esimerkiksi jonkun epäyhtenäisen ihmisryhmän tai ilmiön kautta. (Esim. Honkasalo 2008, 30–32)

Mikäli nuorten miesten opiskelu olisi ollut perinteistä luokkahuoneessa opettajajohtoisesti tapahtuvaa, se ei olisi tarjonnut minulle kovinkaan hyviä mahdollisuuksia päästä kiinni nuorten miesten arkeen kokonaisuutena. Siinä tapauksessa vähäisen liikunnan ilmiön osalta tutkimukseni olisi kenties keskittynyt tarkastelemaan sitä, kuinka ammattioppilaitos tukee vähäistä liikkumista. Tutkimukseen osallistuvien nuorten miesten toiminta ammattiaineiden opetuksessa oli kuitenkin hyvin vapaata ja opiskelijajohtoista. Se mahdollisti opiskelijoiden vapaan ja välittömän keskinäisen vuorovaikutuksen, mitä seuraamalla ja mihin osallistumalla oli mahdollista löytää johtolankoja nuoren miehen arkielämän kokonaisuuteen.

Ammattikoulu muodostaa kone- ja metallialaa opiskelevien nuorten miesten fyysisen, sosiaalisen ja henkisen oppimisympäristön. Se käsittää fyysisten tilojen osalta varsinaisen ammattiaineiden opetukseen keskittyvän koulurakennuksen ja ruokalarakennuksen, yhteisten aineiden opetustilat toisella puolella kaupunkia, työssäoppimispaikat alan yrityksissä sekä muut koulun käyttämät tilat. Opiskelijat matkustavat koulurakennusten välillä omatoimisesti ja omakustanteisesti. Lukujärjestykset on pyritty kuitenkin tekemään niin, että siirtymisiä saman päivän aikana on mahdollisimman vähän.

Koulurakennus, jossa kone- ja metallialan ammattiaineiden opetus pääasiallisesti tapahtuu, sijaitsee kenttätyöluvuonna tilapäisesti toisaalla kuin missä se perinteisesti on sijainnut. Varsinainen koulurakennus on remontissa. Kun remontti on ohi, kone- ja metallialan koulutusta ei siirretä enää takaisin edelliseen toimipisteeseen, vaan se saa uudet tilat eri puolelta kaupunkia. Kone- ja metallialan osalta koulun toiminta tapahtuu siis tutkimusvuonna väistötiloissa toisella puolella kaupunkia erään teollisuuslaitoksen entisissä tiloissa. Samassa yhteydessä toimii muun muassa linja-autovarikko. Osa rakennuksesta on muutettu tilapäisesti koulukäyttöön, eivätkä tilat vastaa niitä tarpeita, joita opetuksella olisi. Ympäristö on betoninen ja ”kylmä” eikä lainkaan oppilaitosmainen. Välttämättä ei edes heti arvaisi rakennuksen kätkevän sisäänsä ammatillista opetusta.

Kun lähestyin koulurakennusta kävellen, laitoin merkille, kuinka rumalta sisäänkäynti silmissäni näytti. Tietenkin kontrasti oli suuri, koska aurinko helotti kauniisti kullaten ympäristön. Voimalaitosaluetta kiertävät muurit toivat mieleeni vankilan muurit. Kävelijöiden käyttämä portti ei ole mitenkään houkutteleva. Sen ympäristö muurin ulkopuolella on epäsiisti, sillä opiskelijat käyttävät portin ympäristöä tupakointipaikkanaan. – – Alueen muuri ja portti eivät siis houkuttele sisään alueelle.

Astuin kuitenkin portista. En jatkanut matkaani suoraan eteenpäin koulurakennukseen, vaan käänsin askeleeni vasemmalle viistoon. Kävelin ison bussivarikkokentän poikki ja suuntasin kulkuni ruokalarakennukseen. Yöllä oli ollut pakkasta ja asfaltilla oli mustaa jäätä. Sain olla varovainen.

(H23MA8.11.2010)

KUVA 2 Kävelyportti oppilaitoksen alueelle.

Aika moni opiskelija ja opettaja kulkee autolla kouluun. Pihalla on hyvin tilaa linja-autojen lisäksi myös henkilöautoille, ja aina löytyy autoilijalle pysäköintipaikka. Parkkipaikalla opettajien laadukkaammat autot seisovat rinta rinnan opiskelijoiden vanhojen mersujen ja italialaisten ”makaronivehkeiden” vieressä.

Itse koulurakennuksessa on viisi kerrosta. Pihan puolelta tullaan suoraan toisen kerroksen aulaan. Takapihan puolelta pääsee ensimmäiseen kerrokseen, jossa ei opetusta järjestetä. Toisessa kerroksessa sijaitsevat koneistussali, robottisali ja levyseppähitsaajien sali. Kolmatta kerrosta ei rakennuksessa olekaan. Neljännessä kerroksessa ovat oppilashuollon tilat, opettajien kahvihuone ja työtiloja, joitakin hallinnollisia tiloja, opettajien vessat, atk-luokka ja teorialuokka sekä aulassa biljardipöytä. Viidennessä kerroksessa sijaitsevat neljä teorialuokkaa, neljä työsalia (pneumatiikka ja sähköpneumatiikkasali, hydraulikkasali, koneenasennussali ja ohutlevytyösali) sekä osa opettajien työtiloista.

Mikäli tulee sisään koulurakennukseen parkkipaikan puolelta toisen kerroksen pääovesta ja suunnittelee vähintäänkin vaatteiden vaihtoa viidennen kerroksen pukukaapeilla, on portaissa kiivettävää. Ponnistelua on luonnollisesti enemmän, jos käyttää esimerkiksi ruokalasta tullessaan ensimmäisessä kerroksessa sijaitsevaa takaovea. Opiskelijoilla ei ole lupa käyttää hissiä, eikä hissi kuljekaane kuin yleisavainta käyttäen. Nuori mies on kuitenkin kekseliäs. Koska hissin voi kuitenkin tilata eri kerrokseen nappia painamalla, on ryhmän yhteishengestä hyötyä. Yksi poika kiipeää portaat ylös muiden jäädessä odottamaan alakertaan hissin eteen. Hissi painetaan ensin alakertaan ja poikajoukko astuu sisään. Ylös kiivennyt poika painaa hissin viidennen kerrokseen, jolloin sisällä olevat saavat kyydin ylös. Myös puhelimia käytetään apuna. Alhaalla olevat soittavat ylhäällä oleville, koska sopii tilata hissi ylös.

Portaat lisäävät opetustilojen välistä etäisyyttä, ja opiskelijat kokevat ne rasitteeksi, kuten Atte kuvaa koulun loppumisen jälkeen:

- Atte: *Väli aikaistiloissa* oli muutenki, tää vuos oli nii vaikee, että. Vähä huonot olosuhteet loppujen lopuks niin.
- Kati: Niinku koulun puolesta siis?
- Atte: Nii, että joutu aina sinne pohjakerrokseen mennä hakee rautaa ja tämmöst, sit taas ylös ja sit aina kävellä sinne ylös, alas, ylös, alas.

Myös työsalien iso koko aiheuttaa toisinaan päänvaivaa vähentäen kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta:

Pikkuhiljaa suurin osa pysäytti työnsä ja tuli hengaillemaan pukukaappien luokse. Joku oli huomannut toisen opiskelijan soittaneen parikin kertaa puhelimeensa ja selitys oli se, että toinen opiskelija olisi tarvinnut apua jonkun ison koneen kanssa. Siis tämän hallin (työsalin) sisällä opiskelijat eivät malta aina kävellä toisen luo, vaan koettavat tavoittaa toisiaan puhelimella. Puhelimiahan periaatteessa tulisi pitää äänettömällä ja pidättäytyä käyttämästä niitä oppituntien aikana.

(H09PE1.10.2010)

Opetustiloja ei merkitä lukujärjestykseen. Usein opiskelijat tietävät, missä tilassa opetus tapahtuu, etenkin silloin, jos samaa oppiainetta on ollut aiemmin ja tunnilla jatketaan edellisen tunnin töitä. Joskus opettaja antaa vinkin opetustilasta edellisellä tunnilla, joskus hän ei muista kertoa opetustilaa. Toisinaan hän ei vielä edellisellä tunnilla tiedä, mikä luokkatila on vapaana seuraavalla tunnilla. Usein käy siis myös niin, etteivät opiskelijat tiedä, mihin luokkatilaan tai työsaliin heidän tulisi mennä. Opettajan tai opiskelutovereiden kanssa soitellaan tilakoordinaateista tai opetustilan etsintään käytetään aikaa. Jos opiskelijat eivät löytäneet aina opetustilaa, en minäkään luonnollisesti aina löytänyt. Ja huomasin turhautuvani epäteutoisuuteen. Aloin opetella yhdistämään tietyn oppiaineen tunnit tiettyyn luokkaan, mikä auttoi oikean luokan löytämisessä, vaikkei logiikka ollutkaan aukoton.

Etenkin ydinryhmää seurattessani oppiaineet sekoittuivat keskenään. Tiettyä työtä tehtiin, vaikka oppiaine olisi ollut mikä tahansa. Hyvä esimerkki löytyy peräkkäisiltä päiviltä tammihelmikuun vaihteesta 2011. Lukujärjestyksen mukaan maanantaina oli määrä olla koko päivän oppiainetta nimeltä "hydrauliikka- ja pneumatiikkajärjestelmät 1" ja tiistaina "koneiden ja laitteiden korjaus 1" -nimistä oppiainetta. Vaikka oppiaine vaihtui, työ ja tehtävät eivät vaihtuneet, vaan opiskelijat jatkoivat tiistaiamuna siitä, mihin olivat maanantai-iltapäivällä kotiin lähtiesseen jääneet. Ydinryhmän osalta opetus tapahtui kuitenkin lähes aina samassa viidennen kerroksen työsalissa, eikä oppiaine siten määritellyt opetustilaa.

Luokkahuoneet muistuttavat perinteistä luokkahuonetta siten, että opettajalla on pöytä ja opetusta havainnollistava välineistö opetustilan edessä ja opiskelijoiden pöydät sijaitsevat riveissä kohti luokan etuosaa. Työsalit sen sijaan ovat isoja avoimia tiloja, jotka on sisustettu suurilla ja pienillä koneilla ja laitteilla, työskentelypöydillä ja jakkaroilla, materiaali- ja tarvikkehyllyillä ja työkalukaapeilla.

Tässä tutkimuspäiväkirjaani päätynyt kuvaus eräästä työsalista:

Kyseessä on sisääntulokerroksen työsalin numero 242. Virallisesti tämä on kai levyseppähitsaajien sali eli ns. lehi-sali. Oikeastaan halli kuvaisi tilaa hyvin, sillä se on korkea, varmaan 15 metriä korkea ja pinta-alaltaankin suuri, karkean arvioni mukaan noin 18 m x 23 m. Seinät ja lattia ovat harmaata betonia. Ainoa väripilkku on oikeastaan punainen paksu ilmastointiputken näköinen putki toisen pitkän seinän keskellä pystyssä. Takaseinässä tosin on muutaman metrin matkalta maalattu seinän alaosa vihreällä vaajaan parin metrin korkeudelta. Maalauksen tuoma mahdollinen piristävä värivaikutus jää kuitenkin vaatimattomaksi, sillä takaseinää ja toista sivuseinää reunustaa paksuilla harmailla verhoilla eristettyjen hitsauskoppien rivi. Takaseinällä on muutama ikkuna, joka tuo vaatimattomasti luonnonvaloa tilaan. Toisaalta se, että katto on korkealla, tuo ilmavuutta, avaruutta ja tilan tuntua. Keskellä tilaa on leveä, n. kuusimetrisen varastohylly täynnä erilaisia isompia ja pienempiä tarvikkeita. Vaikka halli on iso, tyhjää ja vapaata tilaa on kuitenkin suhteellisen vähän. Lattiapinta-alaa peittävät suuret koneet ja laitteet (jonkun opettajan mukaan järeämmät ja hienommat kuin mitä oikeasti tarvittaisiin, mutta kun loppuvuodesta on joskus ollut ylimääräistä rahaa tuhlattavaksi asti, on ostettu kalliita, yli 200 000 euroa maksavia koneita) ja työpöydät ja -tasot. Kokonaisvaikutelma on hiukan sekainen. Toisaalta muutosta ei ole vielä kovin kauan aikaa, ja monet opettajat päivittelevät sitä, että paikat ovat vielä sekaiset. (H09PE1.10.2010)

KUVA 3 Työsalin koneita.

Kolmannen vuosikurssin C-ryhmän "kotityösalina" toimii viidennen kerroksen koneenasennussali. Sen takaseinustalla sijaitsee ydinryhmän poikien, mutta myös muutamien muiden ryhmien opiskelijoiden pukukaapit. Pukukaapeissa säilytetään

haalareita. Koulun pukeutumissääntöjä on kaksi: työsalissa työskenneltäessä pu-
keudutaan työhaalareihin ja turvajalkineisiin ja teoriaopetuksessa, ruokalassa tai
muualla pukeudutaan omiin vaatteisiin. Työhaalarin ja turvajalkineiden käyttö on
ennen kaikkea työturvallisuuskysymys. Työvaatteet suojaavat myös omia vaatteita
likaantumasta.

Nyt kello on 16.02 ja Roni ja Oskarikin ovat vaihtaneet haalarit siviileihin. Mikko ja Iiro
olivat iltapäivän normaalivaatteissa. Mikko kommentoi 'ettei jaksanut vaihtaa vaatteita'.
Ja kun ei kuulemma ollut 'likaisia' töitä iltapäivällä niin ei ollut niin väliä. Juteltiin siitä-
kin, kuinka haalareita pitäisi kuulemma työturvallisuudenkin vuoksi (että olisivat edel-
leen esim. paloturvallisia) vaihtaa uusiin vähintään vuosittain. Opiskelijoilla sama haala-
ri on ollut käytössä kohta jo kolme vuotta. Odottavat kuulemma, milloin joku syttyy pa-
lamaan hitsauskipinästä.

(H42T11.2.2011)

Väliaikainen tilaratkaisu vaikuttanee siihen, ettei koulutilojen viihtyisyyteen kiin-
nitetä juuri huomiota. Viihtyisyyttä vähentää myös tilojen sotkuisuus, likaisuus ja
epäsiisteys. Koulussa harvakseltaan lähijaksoille osallistuneet aikuisopiskelijat
kiinnittivät asiaan erityistä huomiota:

Jatkoimme (aikuiset näyttötutkinto-opiskelijat) siis sähköluokassa, jossa jokainen teki
yksin tai pareittain omia kytkentöjään harjoitusmonisteen pohjalta. Seurasin toimintaa
sivusta ja tein samalla myös omia kirjoitustöitäni. Välillä opiskelijat kävivät vessassa ja
tupakalla. Joku kommentoi vessasta tullessaan: "Niitä ei varmaan pestä ikinä!" Erityises-
ti vessassa on kuulemma paha hajua. *Opettaja* puuttui heti vessa-asiaan ja kysyi, kuuliko
hän oikein, että vessa on ongelma. Hän ehdotti, että voisi avata neljännen kerroksen
opettajien vessan näiden aikuisopiskelijoiden käyttöön.

Tämä kouluympäristö ei tosiaan varmaan aikuisopiskelijoissa herätä ihastusta, koska
monessa paikassa on likaa ja vaikkapa metallipölyä ja yleisilme on välillä epäsiisti. Epä-
siisti vaikutelma saattaa tulla esimerkiksi siitä, että kun toimitaan väliaikaisissa tiloissa
ja kun muutosta on vähän aikaa, eivät kaikki tavarat ole löytäneet paikoilleen. Minähän
käyn opettajien vessassa, jolloin en ole saanut käsitystä opiskelijoiden käyttämien ves-
sojen siisteydestä.

(H18T028.10.2010)

Kirjoitin sotkuisuudesta ja epäsiisteydestä tutkimuspäiväkirjaani useita merkintö-
jä, joista tässä pari esimerkkiä:

Joka paikassa on mittapuuni mukaan likaista: metallipölyä ja ylipäänsä pölyä on kaik-
kiällä, tuoleilla saattaa olla kengänjälkiä, työkalut, paperit, ilmaisjakelulehdet ja muut
isommat ja pienemmät tavarat ovat levällään ympäri työsalia, lähinnä kuitenkin pöytien
päällä.

(H31T02.11.2010)

Janne: 'Tää on ihan vitun paska tää koulu. Kaikki on ihan vitun paskaa. Kaikki vaan sot-
kee täällä.' Aiemminkin Janne tehdessään pneumakytkentöjä laatikkoonsa jupisi siitä, et-
tä pöydällä on niin paljon paskaa (kun pöydällä oli roskia, ylimääräisiä johdon ja letkun-
pätkiä).

(H44T18.2.2011)

Virittelin tuttuun tapaan koneeni kuntoon ja lähdin etsimään jatkojohtoa. Sitä etsiessäni kiertelin työsalissa ja laitoin merkille, kuinka sotkuista ja likaista siellä oikeastaan on. Pukukaappien edessä puoliksi erään pöydän alla on joltain kaatunut kahvinporoja muutamaman desin verran lattialle. Nämä purut huomasin jo ainakin silloin, kun olin viimeeksi tässä salissa eli pari viikkoa sitten. Voi olla, että huomaamisestani on kauemminkin aikaa. Lisäksi pöydillä ja lattioilla on sikin sokin käytettyjä sinisen käsipyyhepaperin riekaleita (paperi on oven vieressä lavuaarin lähellä telineessä rullassa, josta sitä voidaan repiä). Muutakin roskaa pyörii lattioilla ja pöydillä etenkin, mitä lähempänä pukukaappeja ollaan.

(H51T031.3.2011)

Kerran kuulin erään opettajan puuskahtavan näin:

70-luvulla kaikki tavarat olivat paikoillaan ja joka työkalulle oli omat paikkansa. Ei ollut varaa ostaa työkaluja, jolloin olemassa olevista pidettiin hyvää huolta. Nyt kun katsoo tätä menoa (viittaa kädellä ympäri työsalia), niin miettii, onkohan tää maailma mennyt hyvään suuntaan. Täällä on usean sadan tuhannen euron tavarat levällään ympäriinsä.

(H62TI24.5.2011)

Työsaleissa tehdään töitä, eivätkä kone- ja metallialan työt ole aina siistejä töitä. Kuitenkin sotkuisuus on myös työturvallisuuskysymys. Kerran lukuvuoden aikana kävi niin, että koulurakennuksessa, vaikkakaan ei oppilaitoksen tiloissa, sattui pieni tulipalo, jonka yhteydessä palomiehet olivat käyneet tarkistamassa myös koulun tilat. Paloturvallisuusasioita oli laiminlyöty, sillä muun muassa palo-ovet olivat olleet auki ja sähkökaapin edessä oli ollut tavaraa. Tämän johdosta työsuojeluviranomaiset tulivat yllätyskäynnille ja puuttuivat epäkohtiin. Olin paikan päällä heidän käyntinsä aikana ja he kertoivat saaneensa vinkin, että rakennus olisi remontoitu koulukäyttöön liian huolettomasti paloturvallisuutta ajatellen. Huomautuksen jälkeen ainakin osa epäkohdista korjattiin, mutta siisteyden suhteen en huomannut muutosta.

Sotkuisuuden syinä väliaikaisissa tiloissa oleminen ja muuttamisesta kulunut lyhyt aika eivät kokonaan riitä selittämään asiaa. Jos esimerkiksi työturvallisuuden suhtauduttaisiin vakavammin, panostaisi kaupunki siivoukseen enemmän. Erään opiskelijan mukaan epäjärjestys ei liittynyt ainoastaan väistötiloihin, vaan ilmiö oli esillä jo ennen muuttoa.

Atte: Ne on ne työkalutki vähän mitä on ja eihän ne oo ees siel missään järjestyksessä.

Kati: Oliko ne paremmin järjestyksessä silloin, ku te olitte siel vanhassa paikassa?

Atte: Oli, mut olihan ne silloinki aina hukassa, että.– – Sit oli vähän sitä tavaraa liikaa niissä luokkahuoneissa ja, tai työsalissa.

Uskallan väittää, että oppilaitoksen siisteydellä on vaikutusta myös siihen, kuinka hyvin opiskelijat viihtyvät koulussa. Työsalit ovat myös meluisia. Toisinaan opiskelijat käyttävät kertakäyttöisiä korvatulppia tai kuulosuojaimia. Tosin opettajat eivät aina itse käyttäneet kuulosuojaa, vaikka altistuivat samalle melulle opiskelijoiden kanssa.

Ruokala sijaitsee toisessa rakennuksessa muutamaman sadan metrin päässä varsinaisesta koulurakennuksesta. Sinne kuljetaan ulkokautta, eikä ole tavatonta, että opiskelijat ja opettajat kulkevat matkan autolla. Toki moni myös kävelee

ruokalaan joko tietä pitkin tai oikaisten nurmikon poikki, jolloin joutuu ylittämään matalan tiiliaidan. Joku jättää maksuttoman koululounaan kokonaan väliin.

Yhteisten aineiden opetus järjestetään toisella puolella kaupunkia remontissa olevan koulurakennuksen viereen pystytetyissä parakeissa. Parakkirakennuksen yläkerrassa on opettajien työskentely- ja taukotilat ja alakerrassa opetustilat. Lisäksi pieni osa kone- ja metallialan yhteisten aineiden opetuksesta, lähinnä muutamamat valinnaiset kurssit, järjestetään varsinaisessa koulurakennuksessa, sillä osa tiloista on jo valmistunut käyttökuntoon. Toimintatavat uusien remontin alta valmistuneiden opetustilojen käytöstä eivät ole vielä vakiintuneet. Opasteita puuttuu, ja toisinaan on vaikea löytää oikea luokka, vaikka tietäisikin opetustilan nimen. Väliovet ja käytävien ovet saattavat olla lukossa, mikä vaikeuttaa opetustiloihin pääsyä. Tämä on jopa turvallisuuskysymys, mihin opettajatkin saattavat suhtautua välinpitämättömästi:

Ensimmäisellä vartin tauolla kävin vessassa alakerrassa. Aika jännittävää oli se, että vessaan piti mennä aivan alakertaan ja käytävän ovi oli sisäpuolelta lukossa. Pääsin siis rappukäytävästä sisään käytävään, jonka varrella vessat ovat, mutta en päässyt enää vessakäytävältä takaisin rappukäytävään, koska siihen olisi tarvittu avainta. Vieressä oli luokka, jossa oli opetus käynnissä ja kysyin luokan opettajalta, tulisiko hän avaamaan käytävän oven. Samalla sanoin hänelle, että on varsin vaarallista, että tällaiset ovet ovat lukossa, koska mahdollisen hätätilanteen sattuessa rakennuksesta ei pääse ulos. Oven avannut opettaja myönsikin, että asia on ongelmallinen, mutta myös huomioitu ja sille suunnitellaan tehtävän jotakin. Hyvä niin. Tosin kun tauolta palattuani mainitsin asiasta *ryhmän opettajalle*, hän ei halunnut nähdä ongelmaa. Hän sanoi, ettei itse ole törmännyt koskaan siihen, että ko. ovi olisi lukossa.

(H11PE8.10.2010)

Yhteisten aineiden opetus tapahtuu perinteisissä luokkahuoneissa lukuun ottamatta liikunnanopetusta ja satunnaisia käyntejä koulun ulkopuolella esimerkiksi elokuvateatterissa tai museossa. Myös liikuntasali on remontissa, jolloin liikunnanopetustiloina hyödynnetään erillisiä liikuntapaikkoja (uimahalli, liikuntahalli) ja läheisen paloaseman liikuntasalia.

Opiskelijoiden työssäoppimispaikat ovat keskenään hyvin erilaisia: sairaalan apuvälinekorjaamo, sairaalan tietotekninen osasto, sisäilmamittauksiin erikoistunut yritys, metallialan yritys, kaupungin kalustevuokraamo ja niin edelleen. Osa työssäoppimispaikoista on täsmälleen kone- ja metallialan työpaikkoja, mutta osa ei vastaa koulutusta. Työssäoppimispaikkojen olosuhteet vaihtelevat työpaikkojen mukaan. Seuraava kuvaus on tyypillisestä kone- ja metallialan koulutusta vastaavasta työpaikasta, jonka olosuhteista löytyy yllättävän paljon yhtäläisyyksiä oppilaitoksen olosuhteisiin verrattuna:

Kahvihuone, josta tavoitimme pomon, oli harmaasta tupakansavusta sakea. – – Me tulimme ulos tästä savukopista ja *opiskelija* vei meidät toiseen kahvihuoneeseen, jossa oli ihan raikas ilma. Siellä vaihdetaan vaatteet, voi keitellä kahvia ja syödä eväitä. – – Kengät on siististi pukukaappien edustalla, mutta esimerkiksi pöytä on täynnä roinaa. Itse asiassa huomaa, että *opiskelija* oli jättänyt joitain ruokapapereita ja limupullon kruunukorkin jälkeensä. Muuten hän kyllä näytti korjaavan omat tavarat pois. – –

Koko halli on aika epäsiisti ja täällä on kaikenlaista romua, laitteita, työaihoita, työkaluja iloisesti sekaisin. Firma korjailee isoja kontteja ja jätteenkeräyslaatikoita. Esimerkiksi *opiskelija* on askarrellut ison vihreän paperinkeräyskontin saranan kanssa. *Toinen opiskelijahan* aiemmin sanoi, että täällä työssäoppimispaikassa pääsee hitsailemaan. – –

– – Isoja hallin ovia aukaistaan aika ajoin. Tämä tarkoittaa myös sitä, että mulla on aivan liian vähän päällä. Täytyy oikeesti hakea kohta se talvitakki. Ei mun villakangastakki kyllä millään tavalla sovi tähän ympäristöön, muttei mahda mitään. Ja lisää vaan autoja pukkaa lisää halliin. Nyt juuri tuli sisään pakettiauto. – –

Meteli täällä työhallissa on kova. Radio pauhaa yhdellä seinustalla, mutta vaikka se lienee kovalla, ei sen mölinästä saa selvää. Juuri nyt hallin keskellä on lavakuorma-auto käynnissä. Sen lavalla on iso pyöreänmuotoinen lasinkeräysastia. En tiedä, mitä miehet duunaavat auton kimpussa.”

(H50KE23.3.2011)

Tupakansavua ei tosin oppilaitoksesta löydy sisältä, sillä tupakointi on kielletty koulun alueella. Kuitenkin tupakointi yleensäkin yhdistää työpaikkoja ja koulua. Myös epäsiisteys ja meteli toivat mieleeni työskentelyn koulun työsalissa.

Fyysisten puitteiden lisäksi oppilaitos tarjoaa sosiaalisen ja henkisen ympäristön, joka tukee oppimista ja ihmisenä kasvamista. Se muodostuu pääasiassa opettajien, koulun muun henkilökunnan ja opiskelijoiden välisestä vuorovaikutuksesta, ilmapiiristä ja toimintakulttuurista.

Kone- ja metalliosaston ammattiaineiden opettajia on yhteensä viitisentoista. Kaikki ovat miehiä. Yksi heistä toimii opettamisen ohella osastonjohtajana ja yksi on kokopäiväinen opinto-ohjaaja. Ammattiaineiden opettajien lisäksi opiskelijoita opettaa joukko yhteisten aineiden opettajia. Opiskelu- ja oppimisvaikeuksiin, poissaoloihin tai elämänhallintaan liittyvissä ongelmatilanteissa opiskelijalla on mahdollisuus saada tukea koulun puolesta. Ryhmänohjaajan ja opinto-ohjaajan lisäksi apua saa erityisopettajalta, arkiohjaajalta, oppilastukihenkilöltä, kuraattorilta, psykologilta, terveydenhoitajalta ja tsemppariohjaajalta (psykiatrinen sairaanhoitaja).

Vaikka en havainnoinutkaan kaikkien opettajien tunneilla, opin kuitenkin tuntemaan kaikki ammattiaineiden opettajat nimeltä. Olin heidän kanssaan tekemisissä vähintään opettajainhuoneessa, jossa kävin silloin tällöin kahvilla tai lämmittämässä eväitäni silloin, kun en käynyt syömässä lounasta ruokalassa. Koin saaneeni opettajien aidon hyväksynnän tutkimukseni tekemiselle.

Erityisesti olin tekemisissä kolmen kolmannen vuosikurssin ryhmänohjaajien kanssa jo siitä syystä, että seurasin heidän luotsaamiaan opiskeluryhmiä (ryhmät A, B ja C) eniten. Lisäksi haastattelin tutkimuksessani yhteensä neljää ammattiaineiden opettajaa: Tommia, Heikkiä, Tapania ja Ramia.

Vaikka en erikseen tutkinutkaan opettajien keskinäistä vuorovaikutusta, jäin sellaiseen käsitykseen, että ilmapiiri opettajien kesken oli hyvä. Eräs opettaja kuvasikin työyhteisöä myönteiseksi, sellaiseksi, jossa ei ole kyräilyä. Opettajien yhteinen rintama rakoili kuitenkin silloin, kun oli kyse yhteisten pelisääntöjen noudattamisesta. Opettajien kesken oli saatettu sopia esimerkiksi puuttumisesta opiskelijoiden käyttäytymiseen tai opiskelijoiden tekemään tiettyyn asiaan, mutta käytännössä osa oli valmis katsomaan läpi sormien. Erään opettajan sanoin: ”Tääl on vaikka kuinka monta hyvää esimerkkiä päätetty, että tehään näin, mutta ei me kuitenkaan sitten tehdä niin.”

Koulun rutiineihin kuuluu koulupäivän alkaminen, aamukahvitauko, lounas ja koulun päätyminen. Koulu alkaa usein klo 8.15, mutta onpa joillakin opiskelijoilla päiviä, jotka alkavat vasta aamupäivätuntien jälkeen klo 12.30. Keskiviikko

on poikkeus, sillä silloin koulu alkaa aina aikaisintaan klo 9.15. Opettajilla on nimitäin aamun ensimmäisellä tunnilla opettajain kokous, jossa käsitellään kaikkia koskevia ajankohtaisia asioita. Kymmeneltä opettajilla on yhteinen sovittu aamukahvihetki, joka on samalla välitunti opiskelijoille.

Lounastauon pituus vaihteli havaintojeni mukaan varsin paljon, puolesta tunnista reiluun tuntiin. Yleensä ruokatauolle lähdettiin yhdentoista ja puoli kahdentoista välillä. Opettajien iltapäiväkahvihetki oli klo 14.15–14.30. Kuitenkaan päivän välitunnit eivät välttämättä noudattaneet erityistä kaavaa erityisesti ammattiaineiden opetuksessa: Taukoja pidettiin tarvittaessa, ja niiden pituus vaihteli suuresti. Aina ei voinut sanoa täsmällisesti, milloin tauko päättyi, koska työsalityöskentely oli varsin vapaata. Opiskelijat saattoivat kyllä käydä tupakalla tauon aikana, mutta siirtyä sen jälkeen työsalin johonkin nurkkaan jutustelemaan pitkäksi aikaa.

3.2 Kentälle meno ja tutkimuksen eteneminen

Kiertäessämme eri tiloissa ja Ramin esitellessä koulua, tiloja ja toimintaa huomaan hypänneeni samalla tutkimusmatkalle kone- ja metallialan maisemiin. Lupaani itselleni ottaa tämän matkan myös yleissivistävänä ja avartavana kokemuksena. Olen nimittäin suhteellisen pihalla metallialan termeistä, koneista ja laitteista, tuotantovaiheista, lopputuloksista ym. En ryhdy peittelemään tietämättömyyttäni, vaan uteliaana kysyn, jos en ymmärrä, pyydän tarkennuksia ja kuuntelen intensiivisesti koettaen omaksua mahdollisimman paljon.

--

Kierrämme siis saleja ja tiloja ja olen vaikuttunut siitä määrästä tietoa, mikä yksistään tuon yhden ihmisen päähän sisään mahtuu, puhumattakaan siitä osaamisesta, mitä on koulun seinien sisäpuolella. Sellaista osaamista, josta en ole tiennyt mitään. Kuinka suppea onkaan se maailma, jossa yksi ihminen elää.

--

Saan samalla avaimen oppilaitokseen. Pääsen avaimella kulkemaan luokkatiloihin, opettajainhuoneeseen ja muihin tarpeellisiin tiloihin. Tämä kielii Ramin luottamuksesta minuun. Puhumme myös turvakengistä ja työtakista. Välttämättä minulle ei löydy sopivia kokoja, joten katsotaan, realisoituuko tämä ajatus koskaan. Toisaalta oman turvallisuuden vuoksi ne voisivat olla hyödyllisiä, mutta uskon ja oikeastaan jopa toivon pärjääväni ilman niitä.

(H01PE17.9.2010)

Saavuini ensimmäisen kerran koululle syyskuun puolivälissä. Tapasin kone- ja metallialan koulutuksen johtajan, joka esitteli minulle kolmen tunnin aikana koulua, koulun toimintaa ja rutiineja. Koulutuksen johtajan vinkistä kiinnitin kenttätöni alussa erityistä huomiota siihen, että kone- ja metallialan ammattiaineiden opettajat hyväksyisivät minut oppilaitokseensa ja tunneillensa havainnoimaan. Lähetin opettajille ensin sähköpostitiedotteen. Sen jälkeen kerroin heille tutkimuksestani useaan otteeseen kahvitauoilla ja osastopalaverissa. Tällöin järjestin myös aikaa kysymyksille ja keskustelulle. Opettajat suhtautuivat tutkimukseeni myönteisesti ja antoivat luvan osallistua tunneilleen.

Ammattiaineiden opettajien lisäksi informoin tutkimuksestani koko koulun oppilaskuntaa, vanhempainyhdistystä, kahta liikunnanopettajaa sekä yhteisten aineiden yhteysopettajaa (yhteisten aineiden opetus tapahtuu fyysisesti toisaalla kuin ammattiaineiden opetus). Lisäksi kirjoitin tutkimuksestani pienen jutun henkilökunnan viikkotiedotteeseen. Yritin informoida tutkimuksesta mahdollisimman hyvin oppilaitoksen sisällä, jotta tulisin hyväksytyksi yhteisöön.

Sitä mukaa kun tapasin opiskelijoita luokissa, jaoin heille yleisen tiedotteen tutkimuksestani. Kerroin, kuka olen, mitä tutkin ja mitä teen koulussa. Mainitsin ohimennen tutkivani vähäistä liikkumista, mutta painotin olevani erityisesti kiinnostunut opiskelijoiden arjesta ja elämäntavasta. Harva jaksoi lukea tiedotteen loppuun, vielä harvempi näytti toteuttavan toiveeni tiedotteen kotiin viemisestä. Suurin osa vilkaisi paperia, taiteili siitä paperilennokin, rytisti palloksi tai ”unohti” pöydälle. Keräilin ylimääräisiä tiedotteita lattioilta ja pöydiltä uusiokäyttöä varten. Valmiiksi monistamiani tiedotteita jäi ylen määrin käsiini. Joku opettaja pyysi, että kertoisin tutkimuksestani opiskelijoille tunnin alussa. Mitä pidemmälle syksy eteni, sen lyhyemmin kerroin tutkimuksestani. Huomasin, ettei opiskelijoita kiinnosta. Heille riitti tieto siitä, että minulla on hyvä syy hengailta oppilaitoksessa.

Kentälle ensimmäisen kerran meneminen toteutui tavallaan useammankin kerran. Ensin menin oppilaitoksen ammattiaineiden opetuspaikkaan. Seuraavat kentälle menot tapahtuivat aina menessäni uuteen paikkaan: yhteisten aineiden opetustiloihin, työharjoittelupaikkoihin, pääinformanttien vapaa-ajan ympäristöihin. Silti ensimmäinen kerta jäi parhaiten mieleeni. Se vaati eniten ”rohkeutta vain mennä ja katsoa, mitä siitä tulee” (lainaus tutkimuspäiväkirjastani). Aloin noudattaa ”koskaan ei tiedä, mitä seuraavan oven takaa avautuu” -periaatetta, joka piti minut päivästä toiseen uteliaana, valppaana ja kiinnostuneena. Aloin elää hetkessä – tutkittavieni tapaan.

Ensimmäisten viikkojen aikana puhkuin tyytyväisyyttä:

Itse asiassa olen ollut erittäin tyytyväinen kaiken kaikkiaan siihen, miten tutkimukseeni on suhtauduttu ja miten olen päässyt käyntiin. Olen päässyt oppilaitokseen sisään paremmin kuin ikinä olisin osannut kuvitella. Toisaalta odotukseni olivat aika matalalla ja ajattelin edetä hyvin vaatimattomin askelin ollen kuitenkin utelias ja valmis seuraamaan erilaisia johtolankoja, joita eteeni asettuu tai asetetaan. Olen jo tässä vaiheessa kiitollinen opettajakunnalle, joka on hyväksynyt minut joukkoonsa. He ovat olleet jopa kiinnostuneita tutkimuksestani ja kyselevät jo nyt, mitä olen saanut selville. Kaikki ovat päästäneet oppitunneilleen seuraamaan, ja osa on kysellyt jopa yksittäisten oppiaineiden osalta, mitä olen havainnut. Olen toistaiseksi aika vähän halunnut sanoa mitään, sillä oikeestaan minulla ei ole vielä oikein mitään sanottavaakaan. Ja toisaalta vaikka olisikin, olen päättänyt olla aika tarkka siitä, mitä sanon ääneen opettajille, jotta en vahingossakaan pettäisi opiskelijoiden luottamusta.

(H08T030.9.2010)

Tunsin myös uupumusta:

Huomaan itse asiassa olevani aika väsynyt, sillä olen saanut aikamoisen määrän informaatiota lyhyessä ajassa. Olen samaan aikaan perehtynyt metallialan käytänteisiin ja sisältöihin (sanasto, koneet, laitteet ovat kaikki aivan uusia asioita), tutustunut taloon, koettanut päästä jyvälle oppilaitoksen rutiineista ja päiväjärjestyksestä, tutustunut opettajiin ja pikkuhiljaa opiskelijoihin.

(Sähköpostiviesti ohjaajalleni 7.10.2010)

Luottamuksen rakentuminen

Kiinnitin tutkimuksessani erityistä huomiota luottamuksen rakentamiseen minun ja tutkittavien välille (ks. myös esim. Grönfors 1985, 57–73). Koska etnografisessa tutkimuksessani aineistonkeruu perustui tutkittavien määrällisen kattavuuden sijaan aineiston syvyyteen, oli onnistumisen kannalta tärkeää, että pääsin sisään tutkittavien muodostamaan yhteisöön ja tutkittavat hyväksyivät minut lähelleen.

Omassa kenttätöyssäni tunnistin kolme keskeisintä asiaa luottamuksen rakentumisen edellytyksiksi. Ensinnäkin pidin erityisen tärkeänä sitä, että olin tietoinen omista toimintaa ohjaavista arvoistani ja asenteistani. Se vaati minulta arvotyöskentelyä, joka olikin kiinteä osa kenttätööhön valmistautumistani. Työskentelin muun muassa kirjoittamalla ihmiskäsityksestäni, taustastani, oletuksistani ja arvomaailmastani. Ponnistelin tunnistaakseni, tiedostaakseni ja tehdäkseni itselleni näkyväksi omia tutkimukseen ja sen aiheisiin liittyviä ennakkokäsityksiäni ja perusolettamuksiani.

Perustin tutkimukseni pyrkimykseen ymmärtää toista toisena ja olin uskollinen tälle pyrkimykselleni loppuun saakka. Lisäksi halusin rakentaa erityisesti avoimuuteen, läpinäkyvyyteen ja vilpittömyyteen pyrkivää vuorovaikutusta tutkittavieni kanssa. Uskoin nimittäin alusta asti, että arvostava suhtautumiseni tutkittaviin auttaa luottamuksen syntymistä.

Toisena luottamuksen syntymisen edellytyksenä pidin tarpeeksi pitkälle ajanjaksolle sijoituvaa kenttätöyöskentelyä, sillä luottamus tutkittavien kanssa rakentui hiljalleen. Oma kenttätöyöjaksoni oli reilun lukuvuoden mittainen. Opiskelijat hyväksyivät minut hiljalleen koulussa ja työharjoittelupaikoissa mukaansa. Luottamuksen raja asettui monen informantin kohdalla koulun puitteisiin. Haastattelujen tai tapaamisten sopiminen koulun ulkopuolelle ei onnistunut kuin kolmen pääinformantin kanssa, joista yhden kanssa sopiminen tuotti erityisiä hankaluuksia esimerkiksi erilaisista aikakäsityksistämme johtuen. Toki hengailin informanttien mukana esimerkiksi kauppakeskuksessa, mutta se tapahtui koulun puitteissa: meillä jäi kulttuuripäivänä aikaa museokäynnin jälkeen ennen sovittun elokuvan alkamista.

Voi olla, että esimerkiksi Mikan suhteen kenttätöyöjaksoni oli kuitenkin liian lyhyt. Hänhän ei ollut pääinformantti, mutta osoitti kenttätöyöni loppuvaiheessa mielenkiintoaan yhä enemmän, kuten seuraavasta päiväkirjakatkemastani käy ilmi:

Istuin asemapaikallani, eikä työsalissa ollut minun lisäkseni muita. Mika tuli siihen lähettyvilleni pyörimään ja sanoi mulle 'moi'. Olin jo moikannut häntä aiemmin, mutta moikasin uudelleen. Hänellä oli tavallinen (ei siis light) puolen litran cocispullo kädessä ja hän istahti eteeni jakkaralle. Olin hyvin hämmästynyt, sillä näin ei ole tapahtunut koskaan. Hän siis oma-aloitteisesti otti kontaktia ja tuli luokseni juttelemaan. Mika, joka ei ole halunnut antaa haastatteluakaan. Alkaisiko hänen kohdallaan pikku hiljaa luottamus kasvaa niin suureksi, että hän uskaltaa lähestyä? Alkaisiko hän pikku hiljaa olla valmis haastattelulle? Tai valokuvaamiselle? En halua kuitenkaan säikäyttää häntä pois. Voisin yrittää tehdä niin, että pyörisin tässä keväällä aika paljon vielä täällä koulussa rakentaen läsnäolollani luottamusta.

(H55TI12.4.2011)

Kolmantena tärkeänä luottamuksen syntymisen edellytyksenä pidin kenttätöiden alussa tutkijan läsnäoloa ilman vaatimuksia tutkittaville. Aluksi olinkin pelkästään läsnä työsalissa, luokassa tai ruokalassa. En esittänyt hankalia kysymyksiä, en lyötätynyt ”väkisin” seuraan, en salakuunnellut keskusteluja. Näin opiskelijat tottuivat minuun ja tulivat jopa uteliaiksi, mikä näkyi vapautuneen keskustelun sekä opiskelijoiden keskustelualoitteiden lisääntymisenä. Oli hienoa huomata pieniä minuun kohdistettuja konkreettisia luottamuksen osoituksen hetkiä, joiden avulla tiesin, että valitsemani etenemistapa oli onnistunut. Näin tulin kertoneeksi erälle opettajalle hänen haastattelunsa yhteydessä 18.11.2011:

Oon ottanu sieltä luottamuksen rakentamisen yheks isoks teemaks, et miten se tutkittavien ja tutkijan niin kun välille rakennetaan. Niin tota koen sen, et mä oon siinä onnistunu. Ja se näkyy esimerkiks siinä, että nää ei kavahda sitä, että mä johonkin keskustelutilanteeseen meen mukaan kuuntelee, niin se (*keskustelu*) siis jatkuu sellaisena kuin se on. Niin semmoset niinku näyttää mulle sen, et nyt. Mut se on vaatinu tosi pitkään, se ei tapahdu näin (*sormien napsautus*), vaan se on ollu se, et mä oon koko syksyn ollu täällä ja niinku on ollu sitä tilaa myös sillä lailla, että mä en oo pakottanu heitä mihinkään siinä. En oo kyselly, en oo, niin kun pyytän haastatteluja. Mä oon vaan ollu siellä.

Pidin luottamuksen osoituksina esimerkiksi sitä, että minulle haluttiin kertoa asioita, erityisesti opiskelijoille itselleen tärkeiksi luokittelemiani asioita. Minulta kysyttiin mielipidettä, minut huolittiin samaan lounaspöytään istumaan, minun tekemisistäni oltiin kiinnostuneita. Aluksi iloitsin jo pelkästään siitä, että minua alettiin tervehtiä. Olin tullut noteeratuksi. Hienoja hetkiä oli, kun joku poika otti tuolin ja siirsi sen asemapaikkani viereen ja aloitti keskustelun. Eikä Mika ollut ainoa, joka toimi näin.

Useampi opettaja ihmetteli, kuinka päätutkimusryhmäni pojat olivat niin tottuneita minuun, ettei havainnut mitään muutosta ilmapiirissä tai poikien käyttäytymisessä olin minä läsnä tai en. Eräs opettaja sanoitti hämmästelyään näin: ”Nehän on ottanu sut jo ihan yhtenä.” Jälkeenpäin mietin, ettei ”yhtenä ottaminen” voinut olla itsestäänselvyys. Olin tehnyt tietoista ja tinkimätöntä työtä luottamuksen rakentumiseksi.

Reflektointia kenttätöiden keskellä

Aluksi yritin kirjoittaa kentällä muistiinpanojani pieneen vihkoon. Pian totesin muistiinpanojen puhtaaksi kirjoittamisen liian työlääksi. Ensinnäkään en jaksanut kirjoittaa käsin täydellisiä lauseita, kun tiesin, että joudun kirjoittamaan kaiken vielä uudelleen. Oikaisin, ja lopulta muistiinpanot jäivät mielestäni liian suppeiksi ja köyhiksi. Toiseksi havainnointipäivän jälkeen tuntui raskaalta ajatukselta käyttää vielä tuntikausia aikaa muistiinpanojen puhtaaksi kirjoittamiseen kotona. Muutaman kenttätöypäivän jälkeen päätinkin kaikkialla leijuvan metallipölyn tietokoneelta tuhoavasta vaikutuksesta huolimatta kirjoittaa havaintopäiväkirjaani tietokoneella paikan päällä.

Työsalissa otin tavakseni etsiytyä salin seinustalle, jossa saisin tietokoneeni virtajohdon tarvittaessa seinään. Havainnointipäivien aamurutiineihini kuuluikin usein jatkojohdon etsiminen, joka löytyi joskus helposti ja joskus ei millään edes

opiskelijoiden avustamana. Teorialuokissa kiirehdin saamaan paikan takapulpetista, jotta kenelläkään ei ollut mahdollisuutta nähdä, mitä kirjoittelin. Joskus jouduin turvautumaan fonttikoon pienentämiseen voidakseni kirjoittaa muistiinpanojani rauhassa.

Asemapaikkani oli sellainen, johon opiskelijat ja opettajat saattoivat pysähtyä jutustelemaan yksin tai isommalla joukolla. Saatoin myös itse huikata ohikulkijoille ja pysäyttää heitä tarvittaessa. Etenkin työsalissa jätin usein asemapaikkani ja kiertelin katselemassa, mitä salissa tapahtuu ja ottamassa osaa keskusteluihin. Teorialuokassa istuin paikoillani, kuten opiskelijatkin.

KUVA 4 Asemapaikkani työsalissa.

Joskus havainnoiminen oli tylsää ja pitkästyttävää. Saatoin haukotella opiskelijoiden tavoin etenkin silloin, kun kaikki näytti sujuvan tavanomaisesti, eikä mitään erityistä näyttänyt tapahtuvan. Toisinaan havahdutin itseni tylsyydestä ajatteleamalla, että juuri rutiinit ja arjen tavanomaisuus ovat tärkeitä havainnoitavia ja kaipaavat tutkijan valpasta katsetta. Havaitsin, että usein kun olin itse tylsistynyt, opiskelijatkin olivat tylsistyneen oloisia. Passiivinen ja laiska tunnelma tarttui, mene ja tiedä mihin suuntaan...

Osa pitkästyemisestä saattoi liittyä siihenkin, etteivät oppiaineiden asiasisällöt kuuluneet ensisijaisiin kiinnostukseni kohteisiin. Mietinkin, kuinka hauskaa olisi

ollut havainnoida sellaisella alalla, joka olisi sisällöllisesti itseä kiinnostavaa. Voi olla, että nyt saatoin keskittyä paremmin omaan varsinaiseen työhöni, joka ei siinä liittyänyt lainkaan itse oppiaineiden sisältöihin. En osallistunut varsinaiseen opetukseen muutamia harvoja kertoja lukuun ottamatta. Joskus joku opettaja yritti kysyä minulta asioita liittyen opetettavaan asiaan, mutta jouduin vastaamaan, etten pysty keskittymään samanaikaisesti omiin tutkimustehtäviini kannalta kiinnostaviin asioihin, havaintomuistiinpanojeni tekemiseen ja oppiaineen sisältöön.

Olin myös innostunut. Sytyin silloin, kun pääsin hyvään keskusteluyhteyteen opiskelijoiden tai opettajien kanssa. Niitä hetkiä oli paljon. Innostuin myös, kun kerroin tutkimuksestani jollekulle ulkopuoliselle. Silloin saatoin hypähtää kentän tasolta astetta ylemmäs ja kertoa kiihkeästi havainnoistani. Samalla tein aina jonkunlaista synteesiä kokemuksistani ja havainnoistani ja toivoin, että olisin saanut innostuneen puheeni nauhalle. Kirjoitin näin:

Innostun myös silloin, kun syvennyn kirjoittamaan ajatuksiani ja pohtimaan asioita. Vielä noista keskusteluista muiden kanssa. Silloin puen tavallaan sanoiksi sitä, mitä olen matkan varrella oppinut, mitä on jäänyt taskuihini ja mitä lopulta olen saanut aikaiseksi. Välillä keskellä tylsyyttä ja passiivista seuraamista saattaa tulla voimaton olo. Ajatukset risteilevät: 'Onko tässä mitään järkeä?'; 'Mahtaako tämä lähestymistapa tuottaa yhtään mitään?'; 'Johtaako tämä mihinkään?'; 'Miten tästä voi tulla yhtään mitään?'. Tällaisten ajatusten hetkinä olisi hyvä muistaa hypätä vaikka pari askelmaa ylemmäs tarkastelemaan, mitä olen oikeastaan tekemässä ja mihin parhaimmillaan tämä kaikki voi johtaa. Tämä auttaisi heikkona hetkenä näkemään tekemisen mielekkyyden, sen pitkän tähtäimen päämäärän, johon polun sinnikäs tamppaaminen ja raaka arkityö jonakin päivänä johtavat.

(H07KE29.9.2010)

Asiat etenivät usein sykleittäin: jotakin piti tapahtua ennen kuin jotakin muuta saattoi tapahtua. Koskaan en aamulla tiennyt, mitä havainnointipäivä tuo tullessaan. Päätin ottaa kaiken etenemisen myönteisenä, liittyi se sitten aineistonkeruuseen tai luottamuksen rakentumiseen. Jokaisen havainnointipäivän päätteeksi löysin vähintään yhden asian, jonka takia kannatti käyttää päivä havainnointiin.

Moni asia ei ole tutkijasta kiinni, eivätkä asiat mene useinkaan niin kuin on suunnitellut tai toivonut. Pettymyksen tunteita tuottivat esimerkiksi seuraavanlaiset hetket: informantille tuli parempaa tekemistä kuin sovittu tapaaminen kanssani; tunnit oli peruttu eikä minulle ollut muistettu kertoa; opettajat unohtivat, mitä olivat sopineet kanssani, ja menin turhaan koululle; en löytänyt oikeaa työsalia tai luokkaa ja harhailin oppilaitoksessa, kuten opiskelijatkin joutuivat toisinaan tekemään.

Kenttätyöjaksoon mahtui kuitenkin enemmän ilahtumisen hetkiä kuin pettymyksiä. Tuntui hyvältä, kun opiskelijat tervehtivät minua tai kysyivät tutkimukseni edistymisestä; kun syntyi spontaani keskusteluhetki informanttien tai opettajien kanssa; kun joku halusi kertoa minulle itselleen tärkeän asian tai kun tunnelma oli muuten myönteinen ja vapautunut. Laitoin keskusteluissa peliin koko oman persoonani ja annoin tutkittaville myös itsestäni. En tuputtanut omia asioitani, mutta jos kysyttiin, vastasin ja saatoin joskus muutoinkin heittää keskusteluun esimerkkejä itsestäni. Olin kuitenkin oma itseni: kun en ole jutunkertoja, en ottanut sitä roolia nytkään, vaikka siitä luultavasti olisi ollut joskus apua.

Erityisen tärkeiksi kenttätöissäni osoittautuivat hetket, joina olin yhteydessä informanttien kanssa varsinaisen kouluinstituution ulkopuolella. Ne olivat teksti- viesti- ja puhelinkeskusteluja, lyhyitä tapaamisia esimerkiksi kertakäyttökameran viemiseksi tai hakemiseksi, pidempiä tapaamisia jonkun toiminnan merkeissä tai haastatteluja esimerkiksi informantin kotona, kirjastossa tai kuppilassa. Viritin itseni tilaan, jossa olin aina valmis tarttumaan hetkessä vastaan tuleviin tarjoumiin tutkittavieni taholta, jos se vain oli suinkin mahdollista. En halunnut hukata yhtäkään mahdollista tilaisuutta.

Hyvästit kenttätöille

Kenttätöjäkseni koulussa päättyi päätutkimusryhmään kuuluvien opiskelijoiden valmistumiseen kesäkuun alussa 2011. Koulun päärakennuksen remontin takia valmistujaisjuhla pidettiin poikkeuksellisesti erikseen vuokratussa tilassa. Sinne mahtui vain rajoitettu määrä osallistujia. Sain kuitenkin puhuttua itselleni luvan osallistua valmistujaisiin. Vaikka joidenkin informanttien osalta yhteydenpito ja aineistonkeruu jatkuivat vielä valmistajaisten jälkeenkkin, koin tärkeäksi rituaaliksi osallistua valmistujaisseremoniaan. Se tarjosi minulle samalla tilaisuuden kiittää erikseen päätutkimusryhmään kuuluvia.

Kiinnitin huomiota siihen, ettei kenelläkään muulla ollut ruusuja jaettavana kuin minulla (lukuun ottamatta ruusuja koulun puolesta jaettavaksi kaikille valmistuneille todistusten mukana). Pystypäin kannoin kuitenkin ruusujani, sillä olin ylpeä tutkittavistani. Pojatkin tiesivät, että ruusut ovat heille. *Opettaja* ehdotti, että tulisin jakamaan ruusut samaan aikaan, kun hän jakaa todistukset pojille.
(H65LA4.6.2011)

Ensin ruusujen antaminen todistusten jakamisen yhteydessä tuntui hassulta, sillä koko koulun monisatapäinen yleisö seurasi todistusten jakoa ryhmä kerrallaan. En halunnut ”varastaa show’ta” ruusuineni, sillä poikkesin selkeästi ”kaavasta”. Opettaja sai kuitenkin houkuteltua minut kanssaan jakamaan todistuksia, mikä tuntui lopulta oikealta. Katsoin jokaista päätutkimusryhmään kuuluvaa nuorta miestä silmiin, sanoin: ”Onnea ja kiitos avustasi!” ja ojensin ruusuni.

3.3 Aineiston käyttö ja analyysi

Ajattelen etnografiaa kokonaisvaltaisena tutkimusotteena sen sijaan, että pitäisin sitä ainoastaan teknisluonteisena osallistuvaan havainnointiin perustuvana aineistonkeruutapana (Huttunen 2010). Etnografinen tutkimusote perustuu intensiiviin kenttätööhön, jonka aikana tutkija kerää usein laajan, monipuolisen ja erilaisista aineksista koostuvan aineiston. Tämän tutkimukseni etnografinen aineisto koostuu osallistuvan havainnoinnin avulla kerätyistä kenttämuistiinpanoista ja muista tutkimuspäiväkirjan merkinnöistä, tutkimuspäiväkirjan liitteistä, haastatteluista sekä valokuvista. (Spradley 1980; Whyte 1984; Silverman 1997; Silverman 2006; Davies 2008) Tiheä (Geertz 1973, 3–30) etnografinen kuvaus syntyy tutkitavan ilmiön monipuolisesta ja vivahteikkaasta tarkastelusta, mikä on mahdollista

yhdistämällä erilaisia aineistoja. Kerron tutkimusaineistoistani ja niiden hankinnasta seikkaperäisesti liitteessä 3.

Aineistojen suhde toisiinsa

Tutkimukseni keskeisimmäksi aineistoksi muodostui havainnointiaineisto. Monia, usein juuri tutkittaville itselleen itsestäänselvyyksiä ja arkisia asioita informanttien oli vaikea pukea sanoiksi haastattelutilanteessa – enkä osannut niitä aina kysyäkään. Siten arjessa esiin nousseet keskusteluteemat, tapahtumat ja tekemisiin ja valitsemisiin liittyvät havainnot ”paljastivat” usein haastattelutilanteita enemmän. (Käyhkö 2006, 37–38; Huttunen 2010, 43)

Tein havainnointia viidellä tasolla. Tärkeimpänä havainnointikohteena olivat *pääinformantit* (taso 1), joiden kautta pääsin käsiksi myös nuoren miehen arkielämään koulun ulkopuolella. *Päätutkimusryhmään kuuluvat muut pojat* (taso 2) tarjosivat välähdyksiä arjestaan, mutta pääosin heihin liittyvä havainnointi tarjosi eväitä tehdä tulkintoja nuoren miehen opiskeluun liittyvistä valinnoista. Lisäksi havainnoin *kaikkia kolmannen vuosikurssin opiskelijoita* (taso 3), mikä tarjosi lisää perspektiiviä nuoren miehen opiskeluun liittyviin tulkintoihin. Muutamia päiviä vietin myös *muiden ryhmien*, kuten aikuisopiskelijoiden tai ensimmäisten vuosikurssin opiskelijoiden kanssa (taso 4). Lisäksi tapasin muita ryhmiä esimerkiksi koulun ruokalassa tai muissa yleisissä tiloissa. Muiden kuin kolmannen vuosikurssin opiskelijoiden havainnointi antoi mahdollisuuden nähdä päätutkimusryhmä tuoreesti aina uudestaan. Tarpeeksi pitkään kentällä oltuani alkoi moni asia jo näyttää silmissäni itsestäänselvyydeltä, eikä havainnointikykyäni siten ollut enää terävimmillään. Esimerkiksi aikuisopiskelijoiden kanssa viettämäni hetket auttoivat jälleen katsomaan asioita toisin. Nämä neljä edellä lueteltua tasoa on lueteltu samalla syvyysjärjestyksessä: pääinformanttien kanssa pääsin havainnoinnissani luonnollisesti syvemmälle kuin vaikkapa ensimmäisten vuosikurssin opiskelijoiden kanssa. Se on olennaista myös tutkimukseni kannalta.

Viidennen havainnointitason tutkimuksessani muodostaa *opettajien* toiminta, joka lähtökohtaisesti oli toissijainen nuoriin miehiin nähden. Kuitenkin tutkimuksen edetessä koulun kontekstista muodostui tärkeämpi kuin osasin alussa kuvitella, jolloin myös opettajien toiminta alkoi taustoittaa yhä tiiviimmin kokonaisuutta.

Kaikista haastatteluista pidin informanttien haastatteluja opettajien haastatteluja ensisijaisempina niin, että ajattelen opettajien haastattelujen täydentävän informanttien haastatteluja ja kokonaiskuvan muodostamista. Opettajien haastattelut tuovat tutkimukseeni mielenkiintoisen jännitteen tarjotessaan etenkin koulunkäyntiin liittyviin esiinnostoihin yhden lisänäkökulman. Opettajienkaan haastattelut eivät ole irrallaan osallistuvan havainnoinnin avulla kerätystä materiaalista, sillä kävin kenttätöiden aikana opettajien kanssa lukuisia lyhyempiä tai pidempiä keskusteluja, jotka eivät tulleet nauhalle, mutta joita pyrin dokumentoimaan kenttäpäiväkirjassani.

Informanttien ottamat valokuvat ”käänsin” kirjalliseen muotoon niistä käydyn dokumentoidun keskustelun (osana haastatteluja) kautta. Tutkimuspäiväkirjan liitteet puolestaan toimivat pääasiassa taustoittavana aineistona ja auttoivat aineistojen kontekstoisissa.

Vaikka edellä erittelin aineistojen käyttöä tutkimuksessani, lienee täsmällisintä ilmaista kuitenkin niin, että analyysissäni eri aineistot kietoutuvat toisiinsa. Lopulta niiden tarkka erittely toisistaan ei palvele tutkimustani, sillä aineistot rikastavat toisiaan ja muodostavat yhden ehyen kokonaisuuden.

Aineistojen käyttö raportoinnissa

Aineistot, teoreettinen tausta, aikaisemmat tutkimukset sekä analysoinnin kautta löytämäni tulkintamahdollisuudet kulkevat käsi kädessä painottuen aina hieman eri tavoin tutkimukseni eri osissa. Olen liittänyt etnografiaani runsaasti lainauksia käyttämäni aineistoista. Haastattelujen osalta merkitsen toisinaan haastateltavan anonymisoidun nimen sulkeisiin haastattelusitaatin perään tai kirjoitan vuoropuheluun nimen repliikin alkuun. Toisinaan jätän erityisesti tunnistettavuuden estämiseksi nimenkin mainitsematta. Tällöin asiayhteydestä käy ilmi, onko kyseessä opettajan vai pääinformantin sitaatti. Jos se ei käy muutoin ilmi, kirjoitan sulkeisiin esimerkiksi ”opettaja”.

Tutkimus- ja havaintopäiväkirjamerkinnyt kirjoitan useimmiten muotoon H25MA15.11.2010. Silloin merkintä viittaa siihen, että olen ollut kyseisenä päivänä kenttätöissä ja päivä on niin kutsumani havaintopäivä (H). Luku havaintopäivän jälkeen kertoo, kuinka mones kenttätöni havaintopäivä kyseinen päivä on. MA viittaa viikonpäivään (maanantai) ja sen jälkeiset luvut havaintopäivän päivämäärään. Joskus päiväkirjamerkintänä on vain päivämäärä (esimerkiksi ’Tutkimuspäiväkirjamerkintä 16.9.2010’), mikä kertoo sen, ettei kyseinen päivä ole varsinainen havaintopäivä.

Aineistoesimerkkien avulla haluan kutsua lukijan mukaan kentälle. Lainaukset antavat myös osaltaan mahdollisuuden tarkastella analyysiäni ja tulkintojani kriittisesti. Tutkittavien sitaatit antavat haastatelluille nuorille miehille ja opettajille mahdollisuuden kertoa ajatuksistaan ja näkemyksistään omin sanoin. Omilla päiväkirjamerkinnoillani pyrin ensisijaisesti elävöittämään tekstiäni. Haastattelulainauksista tai -katkelmista olen poistanut mielestäni turhia täytesanoja (niin, sit, että), millä olen pyrkinyt parantamaan katkelmien luettavuutta. Olen myös hälvettänyt tunnistettavuutta muokkaamalla mahdollisia murreilmaisuja sekä vaihtamalla henkilöiden ja paikkakuntien nimet. Tutkimus- ja havaintopäiväkirjamerkinnoista olen korjannut omia räikeimpiä kirjoitusvirheitäni (esimerkiksi yhdyssanavirheitä), mutta en ole koskenut esimerkiksi puhekielisiin ilmauksiin.

Aineiston analyysi

Tutustuin aineistooni jo kenttätyön aikana sitä mukaa, kun sitä syntyi. Kuuntelin haastatteluja erityisesti kulkiessani työmatkoja, ollessani juoksulenkillä, ripustaessani pyykkejä ja silittäessäni (ks. myös esim. Pajun asics-menetelmä, Paju 2011). Lisäksi lueskelin tutkimuspäiväkirjani kenttämuistiinpanoja ja haastattelujen litte-rointeja sekä katselin valokuvia yksin ja yhdessä tutkittavien kanssa. Aineistoon tutustuessani tein samalla ensimmäisiä muistiinpanojani ja merkintöjäni huomioistani. Koska en itse litteroinut haastatteluja, pidin tärkeänä käydä ainakin ker-ran haastattelut läpi samanaikaisesti kuuntelemalla ja lukemalla litteroinnit.

Analyysiäni voi kutsua sisällönanalyysiksi, sillä olen saanut vaikutteita Tuomien ja Sarajärven kuvaamasta sisällönanalyysistä (Tuomi & Sarajärvi 2011; vrt. Grönfors 1985, 160–161). Olen kuitenkin suunnitellut analyysini kokonaisuudessaan siten, että se palvelee mahdollisimman hyvin tutkimuskysymyksiäni ja sitä tehtävää, jonka olen itselleni määritellyt.

Käytin aineiston analyysissä apuna Atlas.ti-ohjelmaa (Dohan & Sánchez-Jankowski 1997; Jolanki & Karhunen 2010) sekä Word-tekstinkäsittelyohjelmaa. Tietokoneavusteinen analyysiohjelma auttoi erityisesti laajan tekstimuotoisen aineiston hallinnassa ja helpotti sen luokittelua ja teemoittelua. Aloitin työskentelyn valmistelemalla aineiston ohjelmaa varten. Erilaisten kokeilujen jälkeen pilkoin lopulta tutkimuspäiväkirjan yhteensä 68 erilliseksi dokumentiksi. Erottelin päiväkirjasta 66 havaintopäivää, muina päivinä tehdyt havainnot ja muistiinpanot (sisältää esimerkiksi teksti- ja sähköpostiviestittelyt tutkittavien kanssa) sekä tutkimuksen etenemiseen liittyvän oman reflektion. Vein Atlas.ti-ohjelmaan tutkimuspäiväkirjaan liittyvät dokumentit sekä pääinformanttien ja opettajien haastattelut.

Lähdin käymään aineistoa järjestelmällisesti läpi ja etsimään vastauksia tutkimustehtäviini. En usko, että mikään laadullinen tutkimus voi olla puhtaasti aineistolähtöistä, sillä tutkijan lienee mahdotonta irtaantua kaikista ennako-oletuksistaan, esiymmärryksestään ja siitä tietoisuudesta, joka ohjaa hänen toimintaansa. Niinpä kutsun lähestymistapaani teoriaohjaavaksi. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 95–100) Käytännössä pohdin etukäteen, kuinka ryhtyisin jäsentämään aineistoani. Etsin kirjallisuudesta elämäntavan jäsennyksiä ja mietin, kuinka lähestyisin aineistoani. Laadin itselleni alustavan koodiluettelon, joka täydentyi aineistosta käsin työn edetessä. Koodilistaukseni sisälsi muun muassa erilaisia elämäntapaa ja sen muotoutumiseen liittyviä teemoja ja niiden alateemoja. Kunkin alateeman alle mietin koodeja. Kirjoitin kuhunkin koodiin niin kutsumani koodiavaimen, joka kertoi siitä, minkälaisia asioita merkitsen kunkin koodin alle. Tämän jälkeen ryhdyin poimimaan aineistosta koodeja vastaavia ilmaisuja. Ne olivat lausumia, sanoja, lauseita tai pidempiä katkelmia, jotka vastasivat koodiavaimessa määrittelemiäni kriteerejä.

Tässä yksi esimerkki siitä, kuinka lähdin rakentamaan koodistoa:

Tutkimustehtävä: nuoren miehen elämäntavan kokonaisuuden hahmottaminen

Teema: nuoren miehen arkielämä/ajankäyttö

Alateemat: opiskelu, ansiotyö, kotityö, vapaa-aika

Alateemojen vapaa-aika ja opiskelu koodiesimerkki: joutilaisuus ja hengailu

Koodiavain: Koodaa ne kohdat, joissa puhutaan tekemättömyydestä, joutilaisuudesta, 'vain olemisesta'; käytetään hengailu- tai hengaaminen-sanoja eri muodoissaan.

Em. koodilla koodattu aineistokatkelmä:

esimerkki 1:

Toinen havaintoni on se, että monet opiskelijat kerääntyvät pikku porukoihin ruokalan ulkopuolelle. Tyypillistä on, että jokaisella porukan jäsenellä on tupakka suussa ja että porukan sijaintipaikka on jonkun ajoneuvon ympärillä.

(H02MA20.9.2010)

esimerkki 2:

Janne: Valintatalo.

Kati: Joo.

Janne: Siel käydään, siel hengataan, siel käydää ostaa tavaraa ja kaikkee tämmöstä.

Kati: Siis siellä hengataan?

Janne: Joo. Välillä mennää vaa siihen istuu. Niin no välillä ajetaa autolla siihen parkkipaikalle ja jäädään siihen.

Olin tietoinen siitä, että koodauksessa tapahtuu jo hyvin paljon tulkintaa. Tutkija tekee koodausvaiheessa monia tärkeitä päätöksiä, jotka vaikuttavat tuleviin analyysivaiheisiin esimerkiksi jo yksinkertaisesti päättämällä, mitä kunkin koodin alle koodaa. Tästä tietoisena pyrin pitämään seikkaperäistä päiväkirjaa siitä, kuinka etenin analyysissäni. Se myös auttoi silloin tällöin kyseenalaistamaan sitä, mitä olin tekemässä.

Aineiston luokittelu ja uudelleen järjestäminen koodauksen avulla eteni prosessimaisesti. Kävin aineistoa huolellisesti ja systemaattisesti läpi dokumentti dokumentilta. Välillä tarkistin koodauksia ja vertasin niitä keskenään. Jouduin myös jakamaan ja yhdistämään joitakin koodeja sekä muokkaamaan koodijärjestelmäni aika ajoin. Lisäksi koodilistani täydentyi myös aineistosta käsin. Minulla oli käytössä koodi "kaatoluokka", jonne koodasin sellaisia asioita, jotka tuntuivat tavalla tai toisella merkityksellisiltä, mutta joille ei oikein tässä vaiheessa löytynyt paikkaa. Saatoin käyttää "kaatoluokasta" löytyneitä sisältöjä myöhemmin hyväkseni.

Koodaus oli samalla jo aineiston teemoittelua, sillä hiljalleen koodauksen aikana aineistoni alkoi hahmottua mielessäni uudelleen ja uudessa järjestyksessä. Kun olin pilkkonut aineistoni koodauksen avulla osiin, ryhdyin tarkastelemaan, mitä kunkin koodin alta löytyi. Tässä vaiheessa siirryin käyttämään Word-tekstinkäsittelyohjelmaa, jonne siirsin koodattujen katkelmien listaukset. Tiivistin ja pelkistin aineistoa. Ryhdyin etsimään logiikoita, joiden avulla kykenin yhdistämään yksittäisiä aineistopätkiä ja rakentamaan kokonaisuuksia. Etsin samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Hiljalleen paperille alkoi muotoutua nuoren miehen elämäntavan kokonaisuus ja siihen vaikuttavia seikkoja. Päättelyä ja lähilukua apuna käyttäen käsitteellistin aineistoa. Peilasin samalla havaintojani tutkimuskirjallisuuteen

ja tarkastelin, kuinka tekemäni havainnot ovat yhteneväisiä tai poikkeavat siitä, mitä jo tiedetään. Etenin synteeseini auki kirjoittamisessa loogisesti ja järjestyksessä osasta II osan III kautta osaan IV. Alun perinkin ajattelin, että edellisessä vaiheessa karttunut ymmärrys vie minua eteenpäin: minun tulee tietää arjen valinnoista ennen kuin voin ymmärtää niitä. Ja ennen kuin voin päästä käsiksi siihen, miksi jotakin (liikuntaa) ei valita, tulee minun ymmärtää, mitä valitaan ja miksi.

Olen analyysissäni käyttänyt sekä havaintomateriaalia että haastatteluja yhäaikaisesti. Vaikka aineistot ovat konkreettisesti eri dokumenttejaan, ne sekoittuvat mielessäni keskenään. Koska olen itse kokenut kenttätyön, sisältyy tutkimukseeni paljon myös sellaista näkymätöntä osaamista ja tietoa, jota on hyvin vaikea eritellä, dokumentoida ja raportoida (Rastas 2010, 74). Aineistoa analysoidessani ja raporttia kirjoittaessani informantit ikään kuin heijastuivat koko olemuksellaan silmiäni eteen ja toivat väkisinkin mieleeni sellaista, jota en aina pystynyt edes tiedostamaan. Halusin käyttää tätä tietoisesti hyväkseni, jolloin ponnistelin kutsuakseni esiin ne kokemukset ja tuntemukset, joita minulla tutkittavista ja heihin liittyvistä ilmiöistä oli. Siitä syystä säilytin informantit aineistossani anonymisointimattomina ja tein raporttini anonymisoinnin mahdollisimman myöhäisessä vaiheessa.

Etnografisen aineiston analyysissä on keskeistä sitoa aineiston tarkastelu kontekstiinsa (Huttunen 2010, 42–45). Grönfors kutsuu tätä kontekstianalyysiksi (Grönfors 1985, 161). Aineistoa ei esimerkiksi voi jäsentää ikään kuin tutkittavan yhteisön ulkopuolelta käsin. Mielestäni se ei kuitenkaan poissulje teoriaohjaavaa lähestymistapaa. Se kuitenkin pakotti minut tutkijana asettautumaan tarkastelemaan asioita ikään kuin informanttien silmälasien takaa (ks. Rastas 2010, 83). Useinkaan informantit itse eivät osaa sanoittaa tai tiedostaa tutkijan esiin nostamia suhteita, selityksiä ja kulttuurisia kategorioita, koska ne ovat heille itsestäänselvyyksiä. Tutkijan tehtävänäni oli löytää nämä piilossa olevat itsestäänselvyydet.

OSA II NUOREN MIEHEN ARKIELÄMÄN KUVAUS

Vähän liikkuvien nuorten ammattikoululaismiesten joukko ei ole yhtenäinen. Tiheä (Geertz 1973, 3–30) ja yksityiskohtainen etnografinen kuvaukseni vähän liikkuvan nuoren miehen arkielämästä pätee moneen nuoreen mieheen, mutta ei kata kaikkien tapaa elää.

Tutkimukseni tässä osassa piirrän kuvan nuoren miehen arjesta ja tunnusomaisista arkisista käytännöistä. Nostan kertomuksessani esiin tutkittavalle itselleen itsestään selviä jokapäiväisiä asioita, jotka ovat usein muille vieraita ja uusia. Kuvaukseni antaa samalla äänen informanteilleni. Se tekee näkyväksi ruohonjuuritason monimuotoisuutta ja tuo silmien eteen jotakin olennaista vallitsevasta kulttuurista ja yhteiskunnan järjestyksistä. Kuvaukseni osoittaa, että myös näin toimivia ja näin ajattelevia nuoria miehiä on olemassa.

Arkielämän kuvaamisen jäsenykseni mukailee löyhästi Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen³⁵ toimintoluokitusta (Pääkkönen & Hanifi 2011, 106–109). Toimintoluokituksessa ajankäyttö jaetaan neljään pääluokkaan: 1) välttämättömiin toimintoihin, kuten nukkuminen, syöminen ja hygienia; 2) sopimukseen perustuviin toimintoihin, kuten ansiotyö ja opiskelu; 3) sidottuihin toimintoihin, kuten kotityöt ja 4) aikaan, joka jää edellisistä yli eli vapaa-aikaan³⁶ (Ås 1978).

Keskityn tässä kuvaamaan erityisesti nuoren miehen opiskelua ja vapaa-aikaa³⁷, koska ne näyttivät tutkittavien elämässä vievän eniten sekä henkisiä, fyysisiä, sosiaalisia ja taloudellisia resursseja että aikaa. Välttämättömät toiminnot, kuten nukkumisen, ruokailun sekä peseytymisen ja pukeutumisen (Pääkkönen & Hanifi 2011, 107) rajaan suurimmaksi osaksi tarkasteluni ulkopuolelle. Aineistoni ei anna mahdollisuutta tarkastella näitä täsmällisesti ja seikkaperäisesti. Toisinaan

---

³⁵ Tilastokeskuksen Ajankäyttötutkimus on haastattelututkimus, johon osallistuvat pitävät kahden vuorokauden ajan tarkkaa kirjaa ajankäytöstään. Eri toimintoihin käytetyn ajan lisäksi selvitetään ajankäytön päivä- ja viikkorytmejä sekä yhdessäoloa. Uusimman ajankäyttötutkimuksen aineisto on kerätty vuosina 2009–10. Tutkimus toteutetaan noin kymmenen vuoden välein (tiedot olemassa vuosilta 1979, 1987–88 ja 1999–2000). (Pääkkönen & Hanifi 2011)

³⁶ Alun perin norjalainen Dagfinn Ås ja venäläinen V. D. Patrushev kehittivät Maslowin tarvehierarkiaan perustuvan ajankäytön nelijaon (Ås 1978). Uusimmassa ajankäyttötutkimuksessa ajankäyttöpäiväkirja-aineiston pää- ja sivutoiminnot on koodattu yhteensä 146 toimintoluokkaan (Pääkkönen & Hanifi 2011, 106–109).

³⁷ Koin aluksi hankalaksi löytää sopivaa jäsentelyä nuoren miehen elämäntavan ja arkielämän kuvaamiseen. Esimerkiksi J. P. Roos on tiivistänyt useiden erilaisten elämää koskevien jaotte-lujen pohjalta jäsenyksen elämäntavan seitsemästä ulottuvuudesta (elämänvaiheet, elinolosuhteet, elämäntoiminta, interaktio, arkielämä, subjektiviteetti). Sen mukaan hän on analysoinut elämäkertaa-aineistoja. Hänen mielestään vähintään mainitut elämänaalueet kuuluvat jokaisen täysi-ikäisen henkilön elämään. (Roos 1987, 46–47) Ahponen & Järvelä (1983, 3–5, 24–25) ovat puolestaan jäsentäneet omassa tutkimuksessaan elämäntavan ulottuvuudet kolmeksi rakennetasoksi: elämäntavan puitteet, ajankäyttö ja elämäntavan perspektiivit. Elämäntavan puitteilla he tarkoittavat rakenteellisia tekijöitä, kuten työn muotoa ja asumista; ajankäytöllä arkielämän jäsentymistä sekä elämäntavan perspektiiveillä merkitystekijöitä, kuten kulutukseen liittyviä asioita, suhdetta luontoon tai yhteisöllisyyttä. Päädyin kuitenkin lopulta itse tiivistämään elämäntavan kuvaukseni lähinnä kahteen kokonaisuuteen: opiskeluun ja vapaa-aikaan, koska niihin aineistoni tuntui antavan eniten eväitä ja ne ovat keskeisellä sijalla nuoren miehen elämässä.

välttämättömät toiminnot luetaan eri yhteyksissä myös elintapoihin (esim. Koskinen 2005, 40–70). Elintavat sisältävät useimmiten lisäksi esimerkiksi tupakoinnin, alkoholinkäytön ja liikunnan. Tupakointi ja alkoholinkäyttö liittyvät keskeisesti nuoren miehen arkielämään vapaa-ajan nautinnollisina ja ajankäytöllisinä valintoina. Siksi sisällytän molemmat toiminnot tähän vapaa-ajan kuvaukseen. Fyysinen aktiivisuus ja liikunta ovat tutkimukseni keskiössä käänteisesti (vähäinen liikkuminen), jolloin käsittelen aineistoni nuoren miehen liikkumistottumuksia tässä osassa vapaa-ajan toimintojen kuvauksen yhteydessä (alaluku 5.5 Muita vapaa-ajan valintoja). Muiden elintapojen tarkastelu ei ole tutkimuksessani mahdollista aineiston rajallisuuden ja tarkastelun tietoisesta rajaamisesta. Ne eivät myöskään näytä problematisoituvan nuoren miehen arjessa hänen omasta näkökulmasta käsin katsottuna.

Pääinformanttini tekivät varsinaista ansiotyötä vähän, jos kouluun liittyvää työharjoittelua ei lasketa mukaan. Ainoastaan yksi informantti aloitti tutkimuksen aikana jokseenkin säännöllisen työnteon koulunkäynnin ohessa. Muut työskentelivät hyvin satunnaisesti lähinnä kesätöissä tai yksittäisinä päivinä lukuvuoden aikana joko perheensä yrityksessä, työharjoittelupaikassa tai vanhempiensa palkkaamana kotona niin sanotuissa hanttihommissa. Ymmärrykseni mukaan tätä kautta ansaittu tulo on kuitenkin vaatimatonta, eikä se ole merkittävä rahanlähde nuoren miehen elämässä.

Vanhemmat ja vanhemmat sisarukset antavat rahaa joko vastikkeetta, lainaksi tai pieniä kotiaskareita vastaan. Aineistostani voi havaita, että nuori mies tekee kotitöitä enemmän silloin, kun asuu omassa taloudessaan, ja vähemmän asuessaan lapsuudenkodissaan, mikä lienee luonnollista. Kotitöistä kahvinkeitto ja kaupassa käynti ovat kaikille yleisiä. Muitakin kodin askareita tehdään riippuen kodin käytännöistä. Silloin ajatellaan esimerkiksi sitä, että kotitöitä vastaan voi asua vielä maksutta kotona tai voi paremmalla mielellä pyytää rahaa.

Faijalla on tosi huonossa kunnossa jalat. Sillä on tota polvi paskana, se ei pysty kantamaan mitään oikeestaan. Et mä teen himassa kaikki semmoset, nurmikon leikkaus on mun homma. Sit tota, kaikki ku pitää kantaa jotain. Et esimerkiks ku ne (*vanhemmat*) tulee kaupasta, mä kannan ruokakassit sisään. – – meil on sähkölämmitteinen talo, mut aika paljon käytetään tota takkaa ja saunaa, niin kaikki puut mä kannan sisään. Käytännössä nää kaikki raskaat hommat on sit mun. Kun pitää jotain roudaa jostain jonnekin, soitetaan mulle ja sanotaan, et ota kaks vahvaa kaveria mukaan. Sit tietenkä et, mutsi pyytää sitte, et voitko tyhjentää tiskikoneen tai siivota tai jotain, niin kylhä se on pakko tehdä. – – Ja silleen kesällä tuli oltua tosi paljon mökillä auttaa, kun me alotettiin kaks pientä projektii, et siellä rakennettiin kevythirsiaitta. Se on niinku, et käytännössä mä olin siel, et faija istu siinä vieressä ja huuteli ohjeita. Et me sitten parin kaverin kanssa tehtiin. Ens kesäks siellä on sit viel rantasaunaprojekti. Se on aina, et niitä kun lähtee tekemään, niin se tietää rahaa. Et ei se oo palkallist ollenkaan, et sit mä en saa siitä mitään, paitsi kun mä pyydän rahaa, mä saan sitä. – – Ei se koskaan tunnu kivalta esimerkiksi pyytää paljoo rahaa kerralla, ku tietää kuitenkin, et meilläkin on iso talo ja se on lainattu käytännössä, et se on lainaa ja näin, et ei se oo koskaan kivaa. Tietää, et ei se raha kuitenkaan puussa kasva. Toisin ku aika monet muut kaverit luulee. (Janne)

Ne, jotka asuvat omillaan, elävät pitkälti sosiaalietuuksien varassa.

Kotitöistä kaupassa käynti liittyy eritoten omien tarpeiden tyydyttämiseen eikä niinkään perheen ruokahuoltoon osallistumiseen. Kaupasta ostetaan tupakkaa, virvoitus-, energia- tai alkoholijuomia ja välipaloja. Epäsäännöllisillä tuloilla

rahoitetaan myös vapaa-ajan toimintoja, kuten autoilua, baarissa käyntiä, pikaruokapaikoissa syömistä ja tupakointia. Nuoren miehen rahatilanne on kuitenkin kohdalaisen huono, eikä rahaa ole tarpeeksi. Jos sitä olisi enemmän, ajeltaisiin vielä enemmän, tuunattaisiin autoa entistä hienommaksi tai ostettaisiin jotakin itselle hyödyllistä, kuten vaatteita tai koulussa sämpylä. Omassa taloudessa asuvien menot koostuvat tavanomaisista asumiskustannuksista vapaa-ajanvietteiden lisäksi.

Aineistoni valossa opiskelu ja vapaa-aika näyttäytyvät toistensa vastakohtina. Vapaa-ajalla tarkoitan nimenomaan koulusta vapaata aikaa. Informanttini kokevat opiskelun välttämättömyydeksi ja velvollisuudeksi, kun taas vapaa-aika on omaa aikaa: sitä aikaa, josta päätetään itse. Toisaalta vapaa-ajan vapauden halutaan ulottuvan myös opiskeluun. Esimerkiksi vapaa-aikaan kiinteästi liitettyä hengaanista, "oleskelua, istuskelta, juttelta ja kuljeskelua" (Aaltonen 2011, 44) tapahtuu myös koulussa. Nuori mies tekee kaikkensa voidakseen määritellä itse oman koulunkäyntinsä ja koulutyön tekemisen aikataulunsa ja rajansa.

4 OPISKELU

Kone- ja metallialan perustutkinnon laajuus on 120 opintoviikkoa³⁸, ja sen opiskelamiseen käytetään aikaa yleensä kolme vuotta. Kone- ja metallialan opiskelija voi hakea seuraaviin koulutusohjelmiin: levyseppähitsaus, koneenasennus ja valmistustekniikka³⁹. Ammatillisen perustutkinnon suorittaminen tarjoaa myös jatko-opintokelpoisuuden, mistä on etua, jos haaveilee ammattikorkeakoulu- tai yliopistotutkinnosta.

Ammattitutkinto koostuu ammatillisista aineista (ammatilliset tutkinnon osat, 90 ov), niin kutsutuista yhteisistä opinnoista (ammattitaitoa täydentävät tutkinnon osat, 20 ov) sekä vapaasti valittavista aineista (vapaasti valittavat tutkinnon osat). Ammatillisiin opintoihin sisältyy ohjattua työssäoppimista alan työpaikoissa vähintään 20 opintoviikon verran. Se vastaa käytännössä yhteensä noin puolen vuoden opintoja, vaikka sijoittuukin kolmen vuoden ajalle.

Yhteiset opinnot⁴⁰ ovat samat kaikille ammatillista perustutkintoa suorittaville. Sisällöt on kuitenkin suunniteltu tukemaan opiskeltavaa alaa. Esimerkiksi kielten opinnoissa keskitytään alan sanastoon. Valinnaisiin opintoihin voi sisällyttää myös muualla kuin oppilaitoksessa suoritettuja opintoja. Esimerkiksi ajokortin tai hygieniapassin suorittamisen voi hyödyntää valinnaisissa opinnoissa.

Yhteisiin pakollisiin opintoihin sisältyy liikuntaa ja terveystietoa yksi opintoviikko kumpaakin, ja ne opiskellaan ensimmäisen vuosikurssin aikana. Lisäksi liikuntaa voi sisällyttää myös valinnaisiin opintoihin.

---

³⁸ Yksi opintoviikko (ov) vastaa noin 40 tunnin työpanosta. Se sisältää oppilaitoksessa ja työpaikoilla annettavan opetuksen ja ohjauksen sekä itsenäisen opiskelun.

³⁹ Levyseppähitsaajan työ koostuu sekä levyseppä- että hitsaajan työtehtävistä. Hän valmistaa metallilevyistä (esim. teräs, alumiini) ja profiilitangoista kappaleita ja tuotteita. Levyseppähitsaajan tulee osata käsitellä eri metalleja, ohjelmoida levytyökoneita ja hallita koneiden käyttöä sekä lukea piirustuksia. Levyseppähitsaajat työskentelevät muun muassa konepajoilla, levytuotteita valmistavissa yrityksissä, rakennustyömailla ja laivatelakoilla.

Koneenasentaja kokoaa, asentaa paikalleen ja huoltaa koneita ja laitteita piirustusten ja osaluetteloiden avulla. Hän voi erikoistua erilaisten koneiden, kuten esimerkiksi metsä- ja työkoneiden, nostolaitteiden, teollisuuden automaatiolaitteiden tai kulkuvälineiden asentamiseen ja kunnossapitoon. Koneenasentaja tarkastaa asennettavaksi toimitetut osat ja komponentit sekä tekee niihin tarvittavat muutokset. Koneenasentaja huolehtii myös koekäytöstä, tarkistuksesta ja tarvittavista huolloista. Ammattitaitoinen koneenasentaja osaa itse valmistaa pienimuotoisia osia ja laitteita.

Valmistustekniikan koulutusohjelman suorittaneista tulee koneistajia. Koneistajat valmistavat työpiirustusten mukaan koneiden ja laitteiden osia ja muita kappaleita sorvaamalla, jyrsimällä, poraamalla ja hiomalla. He työskentelevät muun muassa metallituotteita ja -rakteita valmistavissa yrityksissä, sähkö- ja elektroniikkateollisuudessa sekä konekorjamoissa monipuolisissa valmistus- ja asennustehtävissä.

(Lähteenä käytetty oppilaitoksen verkkosivujen tutkintoesittelyä.)

⁴⁰ Yhteiset aineet ovat: äidinkieli 4 ov; toinen kotimainen kieli ruotsi 1 ov; vieras kieli englanti 2 ov; matematiikka 3 ov; fysiikka ja kemia 2 ov; yhteiskunta-, yritys- ja työelämä-tieto 1 ov; terveystieto 1 ov; taide ja kulttuuri 1 ov; liikunta 1 ov sekä vuosittain vaihtuvat tarjolla olevat valinnaiset opinnot.

Terveystieto on jaettu kahteen kurssiin (à 0,5 ov), joiden aiheet ja sisällöt ovat seuraavat:

Terveystieto 1 (0,5 ov):

- 1) Terveys, hyvinvointi, toimintakyky
- 2) Kansansairaudet
- 3) Luotu liikkumaan
- 4) Tupakka ja alkoholi
- 5) Seksuaaliterveys

Terveystieto 2 (0,5 ov):

- 6) Elämäni eväät
- 7) Mielenterveys, ihmissuhteet ja uni
- 8) Ensiapu

Ensimmäisellä terveystiedon kurssilla käsitellään liikuntaa, jolloin aiheena ovat muun muassa terveystieteiden liikunta, kunnan osa-alueet sekä huonon motorisen kunnan terveysvaarat ja liikuntasuosituksiset (liikuntapiirakka). Näitä kysytään myös terveystiedon kirjallisissa kokeissa.

Liikunnanopetus on käytännön liikuntaopetusta. Yhteisten aineiden opetus tapahtuu usein neljän oppitunnin mittaisissa peräkkäisissä periodeissa, eikä liikuntaopetus poikkea tästä. Yhteisten aineiden opetus liikuntaa lukuun ottamatta on lähinnä perinteistä opettajajohtoista luokkahuoneopetusta, jossa opiskelijat istuvat pulpeteissaan ja opettaja opettaa luokan edessä.

Ammattiaineiden opetus puolestaan tapahtuu usein työsaleissa. Opiskelijat tekevät töitä itseohjautuvasti ja edeten kukin omaa tahtiaan, jolloin opiskelu sisältää enemmän vapauksia kuin opettajajohtoinen opetus. Opetus on hyvin opiskelijakeskeistä, ja opiskelijalla on paljon päätösvaltaa omaan opiskeluunsa liittyen. Opiskelija päättää itse esimerkiksi, milloin aloittaa ja milloin lopettaa tietyn työn tai työvaiheen sekä millä tempolla ja intensiteetillä hän työskentelee. Toki ammattiaineiden opetusta toteutetaan perinteisissäkin luokkahuoneissa esimerkiksi silloin, kun käydään läpi teoriaa.

Nuoren miehen opiskelua leimaa kolme keskeistä teemaa. Ensinnäkin hän on koulusta paljon pois. Toiseksi koulupäivä tyypistyy usein lyhyeksi myöhästymisten ja aikaisin lähtemisten takia. Kolmanneksi vain harva sitoutuu koulutyöhön. Nuori mies ei sitoudu sellaiseen, mitä hän ei koe itselle merkitykselliseksi.

Nekään opiskelijat, jotka aikovat tavalla tai toisella suorittaa aloittamansa ammattiopinnot loppuun, eivät näyttäytyä tutkimuksessani motivoituneina ja opiskeluun sitoutuneina opiskelijoina. Jokaisesta kolmannen vuosikurssin opiskeluryhmästä löytyy kuitenkin yksi tai kaksi poikkeusta tästä. He ovat alalle halunneita nuoria miehiä ja siten halukkaita oppimaan ja olemaan läsnä opetuksessa. He

olivat niitä, jotka olivat useimmin ajoissa ja malttoivat olla loppuun asti. Toki turhautuneisuus ja vetelehtimisen kulttuuri tarttui heihinkin, mutta heidät saatoin muita useammin nähdä aktiivisina töiden parissa.

Lisäksi yksi neljästä opiskeluryhmästä on kokonaisuudessaan muista ryhmisestä poikkeava. Kone- ja metallialan motivoituneimmat opiskelijat löytyvät tästä levyseppähitsaajien ryhmästä (ryhmä D). Siellä keskeyttäneitä on vähemmän ja poissaoloja niukemmin. Eräs opettaja puki asian sanoiksi näin:

Sen eron (*opiskelijoiden motivaatioeron*) näkee nyt tosta meidän lehistä (*levyseppähitsaajat*) ja näistä automaatio-kunnossapitoasentajistaki. – – ne (*levyseppähitsaajat*) käy hyvin paikalla. Suhteellisen hyvin. Ei se nyt liian hyvin ois vieläkään mut tota...

D-ryhmän opiskelijat myös tekevät useammin niitä töitä, joita opettajat heille antavat. Heidän oppituntiansa havainnoimisesta löysin monta merkintää, jossa kuvaan ilmapiiriä sanoilla ”tekemisen meininki” ja ”intensiivinen keskittyminen”. Saatoin myös ihmetellä, missä on muille kolmannen vuosikurssin ryhmille tyypillinen pysähtynyt ja flegmaattinen tunnelma. Tämän ryhmän opiskelijoista löytyi itseohjautuvuutta ja omatoimisuutta, mikä näyttäisi puuttuvan monen muun ryhmän opiskelijalta. Toki myöhästelyä, taukojen venymistä ja oheistoimintoja ilmeni, mutta vähemmän kuin muualla. Tämän ryhmän kanssa olin kaikista vähiten, koska he olivat varsinkin lukuvuoden alkupuolella työssäoppimisjaksolla.

Mainittua poikkeavaa ryhmää voisi kutsua eliittiryhmäksi sillä perusteella, että ryhmään ovat päässeet vuosikurssin parhaimmat opiskelijat ja he ovat saaneet valita sen suuntautumisalan, joka opiskelijoiden keskuudessa koetaan kaikkein kiinnostavimmaksi. Syystä tai toisesta hitsaaminen tuntuu opiskelijoiden keskuudessa olevan arvostettua työtä ja metallimiehen ominta aluetta. Kone- ja metallialan osastopäällikön mukaan noin 75 % opiskelijoista haluaisi levyseppähitsaajan koulutusohjelmaan, mutta vain parhaat voidaan valita. Näin ollen ei ole ihme, että levyseppähitsaajien opiskeluryhmä erottuu arvostusasteikossa hierarkkisesti muiden ryhmien yläpuolelle. Tosin opettajat eivät ole valmiita heti myöntämään tätä hierarkkisuutta, vaan kertomansa mukaan tekevät töitä sen eteen, että kaikki ryhmät olisivat tasa-arvoisia.

Opettajilla ei riitä tarpeeksi aikaa opastaa alasta kiinnostuneita, osaavia ja edistyneitä opiskelijoita. Moni opettaja suorastaan päätteli, että niiden muutamien hyvien opiskelijoiden motivaation täytyy olla alussa hyvin korkealla. Vaarana on, että motivaatio laskee kolmen vuoden aikana liian alas siitä johtuen, että heidän opinhalujaan ei ehditä tukea tarpeeksi. Toisaalta hyvälle opiskelijoille on tarjolla muutamia kannustimia, joiden tarkoituksena on muun muassa tukea motivaation säilymistä. Kannustin voi olla vaikkapa pääsy mukaan koulun maksamalle ystävyyskoulumatkalle Tarttoon tai osallistuminen koulun edustajana ammattitaitokilpailuihin. Keväällä 2011 Taitaja – Ammattitaidon SM-kilpailuihin osallistui eräs koulun metallialan kolmannen vuosikurssin opiskelija.

Kuitenkin eliittiryhmän ja muutamien motivoituneimpien opiskelijoiden keskuudessakin ilmenee yhtä lailla luvuissa 4.2–4.4 esiteltyjä löydöksiä, mutta vähemmän kuin valtajoukossa. Aloitan kuvaukseni kuitenkin siitä, mitä ja miten koulussa tehdään silloin, kun ollaan läsnä ja innostutaan.

4.1 Läsnaoloja ja innostuneita tekemisen hetkiä

Tulin syömästä noin 12.15. Pojat (Mikko, Oskari, Roni ja Iiro) olivat laatikoidensa kimpussa opettajansa kanssa. Mikko viritteli laatikkoonsa ilmanpainetta ja sai sen avulla laatikon kannen nousemaan ja laskemaan.

Laatikat ovat siis metallia, neliön muotoisia ja kooltaan noin 20 cm x 20 cm x 20 cm. Itse laatikko on ollut poikien hitsauksen näyttö eli he ovat jollakin tavalla taidokkaasti (taisi olla yhdellä kädellä) hitsanneet laatikon. Koska laatikkoa ei kannattanut tehdä 'turhaan', sitä jatkoehdynnettiin niin, että siihen tehtiin hydraulikka- ja pneumaattikamekaniikalla 'pumppu', joka avaa napista painettaessa laatikon kannen ja sulkee sen hetken päästä. Tätä aukomis-sulkemistekniikkaa pojat olivat kokeilemassa.

Mikko sai omansa valmiiksi, jonka jälkeen Iiro testasi itselleen toimivat asetukset (esim. millä nopeudella ja/tai kiihtyvyydellä laatikon kansi avautuu ja sulkeutuu). Ja sitten oli Jannen vuoro. Oikeastaan heidän ei tarvitse enää sen jälkeen kuin kiinnittää laatikon seinämään se systeemi, jolla ilmanpainetta ohjataan.

En osaa selittää tätä täsmällisemmin. Pojat ja opettaja kertoilivat kyllä mulle systeemejä, miten laatikko toimii, mutta kaikkea en pysty älyämään. Se kävi kuitenkin selväksi, että laatikko voisi teoriassa toimia esimerkiksi mun keksimänä biojäteastiana. Käytännössä se ei kuitenkaan pelittäisi. Idea kaatuisi vähintäänkin siihen, että laite tarvitsee toimiakseen kompressorin, joka tietysti vie tilaa, pitää meteliä ja maksaa. (H42TI1.2.2011)

Työsalissa tapahtuu ammatilliselta näkökulmalta katsottuna paljon sellaista, mitä toisen alan tutkijana sain seurata ilman suurempaa ymmärrystä. Vajaassa lukuvuodessa ei sivusta seuraajasta tule metallimiestä, mutta kolmessa lukuvuodessa täysipäiväisesti opiskelevasta pitäisi tulla. Pääinformanttien mielestä hyvä metallimies osaa perusasiat, kuten hitsata ja koneistaa sekä hallitsee perusasennus- ja kunnossapitotehtävät. Metallimiehen työ näyttäisi kulminoituvan kuitenkin hitsaamiseen, mikä on opiskelijoiden mielestä mielenkiintoisinta ja hauskinda tekemistä koulussa. Eräs opettaja vahvistaa käsitystäni hitsaamisen mielekkyydestä esimerkiksi seuraavalla mielipiteellään:

Mun mielestä oikee metallimies on niin kun joku hitsari. Se on niin kun sellanen vanhan ajan hitsari, se on niin kun metallimies. Mutta mää luulen, ei niitä paikkoja oo olemassa. Tai niitä on hirvittävän vähän. – – Mutta ei mun mielestä metallimies oo semmonen, että sil on paskaset haalarit ja hitsauskypärä päässä ja se hitsaa koko ajan jotai, emminä usko, ei niitä paikkoja oo olemassa, ei semmosia ihmisiä tarvita enää Suomessa. (Tapani-opettaja)

Lopussa hän viittaa siihen, että pelkästään hitsaamisen osaaminen ei kuitenkaan riitä takaamaan työtä. Täytyy osata muutakin. Opettajat jatkavat opiskelijoiden listaa siten, että hyvä koneistaja hallitsee ohjelmoinnin ja hänellä tulee olla loogista ajattelukykyä ja käsinäppäryyttä.

Opiskelijoiden mielestä hyvä ammattimies osaa yhdistää ”tietoo ja kädentaitoo”, lukea kuvia ja mittailta. Tietojen ja taitojen soveltaminen olisi myös hyvä taito. Lisäksi metallialan ammattimies on hyvä tyyppi. Hyvä tyyppi ei ole tiukkapipoinen, vaan hän on huumorintajuinen ja sosiaalinen ja hoitaa työnsä.

Kyllähän nyt kaikkien työntekijöiden pitää olla niinkun ei se yksin kato sitä, niinku onks metallimies vai joku raksamies. Pitää olla niinku sillei sosiaalinen ja tulla toimeen noitten kaikkien muitten ihmisten, hemmojen, paitsi niitten helvetin diplomi-insinöörien kanssa, niiden kaa ei tuu kukaan toimeen. (Janne)

Jannen mielestä diplomi-insinöörit luulevat tietävänsä jotakin, mutta lopulta he eivät tiedä asioita kuin teoriassa. Käytännön työn tietävät ja tuntevat ne, jotka ovat tehneet koko elämänsä käytännön työtä ammatikseen. Hän siis vertaa itseään ylemmän koulutuksen saaneisiin ja haluaa erottautua heistä (Bourdieu 1984) pyrkimään kenties diplomi-insinöörejä väheksymällä nostamaan omaa arvoaan. Sen, kuinka Janne puhui diplomi-insinöörien ja käytännön työn tekijöiden arvostamisesta, voi ajatella viittaavan myös oman ammattiyhpeyden rakentumiseen. Hän arvostaa sitä ammattia, johon on valmistumassa, joskaan ei koe olevansa ihan oikealla alalla. Eräs opettaja mainitsi erikseen halunsa tukea opiskelijoiden ammattiyhpeyden muodostumisesta (ks. Käyhkö 2006, 143–145). Hänen mielestään oman tekemisen arvostaminen on ammattimiehen tärkeä ominaisuus. Samalla hän vahvistaa opiskelijan halua hyväksyä oma paikkansa yhteiskunnassa. Ammattiyhpeyteen kasvattamisen pontimena voidaankin nähdä myös pyrkimys tukea työväenluokkaisia poikia haluamaan tehdä työväenluokkaisia töitä. (Käyhkö 2006, 145; ks. myös Willis 1984)

Pojat näyttävätkin olevan ylpeitä ammattikoulussa opiskelusta, mikä käy ilmi esimerkiksi Oskarin seuraavassa sitaatissa:

Oikee (polkupyörän) merkki on Jamis, mut oon laittanu siihen tarran et siin lukee amis. Se kuvastaa sitä et oon amiksessa, tolle huomasin vaan et siitä sais tollasen amiksen ja laitoin sit tollasen tarran siihen läpällä. Laitoin tarran melkein heti ku ostin pyörän. (Oskari)

Ammattikoulussa opiskelu arvotetaan omista lähtökohdista käsin paremmaksi kuin esimerkiksi lukiossa opiskelu. Tätä perustellaan muun muassa sillä, että ammattikoulusta saa ammatin, mutta lukiosta ei valmistu vielä varsinaisesti mihinkään. Vaikka Janne ei muutoin olisi välittänyt juhlia valmistujaisiaan sukulaistensa kanssa, hän sanoi olevansa kuitenkin isomman juhlan arvoinen kuin ylioppilaat. Omaan paikkaan yhteiskunnassa ollaan siis tyytyväisiä ja oma paikka selitetään itselle parhaimmaksi mahdolliseksi. Toisaalta kyseinen ammattiala ei kuitenkaan kiinnosta kaikkia, vaan osa miettii alan vaihtoa, niin Jannekin (ks. luku 5.6).

Opettajat arvostavat metallialan ammattimieheissä itsensä kehittämisen halua ja sosiaalisuutta, joista ainakin jälkimmäisen ajatuksen myös pääinformantit jakavat. Heikki (opettaja) kiteyttää ammattimiehen tärkeimmät ominaisuudet näin:

Työnantajat arvostaa eniten sitä, että on luotettava ja säännöllinen ja se, että on kyky tehdä oma-alotteisesti sitä työtä. Näe kaksi ominaisuutta, muuta ei tarvita. Näe kaksi asiaa, jotka on kunnossa, joihin jätkä pärjää, saa töitä ja pysyy työpaikassaan ja työnantaja on tyytyväinen. (Heikki-opettaja)

Muut opettajat ovat samaa mieltä. Mielenkiintoinen havainto on se, että nuoren miehen on haasteellista pyrkiä saavuttamaan juuri näitä ominaisuuksia, täsmällisyyttä ja oma-alotteisuutta, kuten seuraavien lukujen aikana tulen osoittamaan. Opiskelijat itse korostavat sitä, että hyvä ammattimies hoitaa työnsä. He eivät niinkään tuo esille, millä tavalla työ tulee hoidetuksi. Työhän voi hoitaa esimerkiksi säännöllisen ja täsmällisen työajan puitteissa tai vapaiden ja itse valittujen aikataulujen mukaan.

KUVA 5 Itse rakennettu laatikko, jonka testaaminen oli opiskelijoista kiinnostavaa.

Ammattiaineiden opiskelu työsalissa on toisinaan innostunutta, erityisesti silloin, kun tekeminen on opiskelijan mielestä mielekästä. Luvun aloittaneessa katkelmassa kuvattu työvaihe ("laatikoiden" testaaminen) oli mieluinen, koska harjoitustyö oli lähes valmis. Oli aika tarkastella lopputulosta, työn toimivuutta ja tehtävän onnistumista. Kaikki paikalla olijat olivat läsnä yhteisessä opetushetkessä. Usein oli niinkin, että opiskelijat tekivät työsalissa kuka mitäkin siirtyen sujuvasti työn ääreltä toisen työn äärelle tai työorientoituneesta tekemisestä hengailuun ja toisin päin.

Yleensä kaikki tekevät samaan aikaan samaa harjoitustyötä. Kunkin tulisi kuitenkin keskittyä ensisijaisesti omaan tekemiseensä.

Joonas: Ja sit me myös tehtiin myös loppukuukaudesta se (*vatsa*)penkki. Me tehtiin se homma kahessa viikossa.

Kati: Niin just.

Joonas: Kun me alettiin tekee kunnolla hommia et.

Kati: Niin et kyl te sitten kun tsemppaatte, niin saatte aikasekskin?

Joonas: Joo. Jos on niinku yksin siellä, ni siel saa paljon aikasekskin. Ettei oo, tai jos on kahestaan niin saa paljon aikaseks. Sillon saa tosi paljon aikaseks. Jos on kolme, se on jo liikaa.

Kati: Niin sit se menee lorvimiseks.

Joonas: Niin.

Kati: Niin mä mietin sitäkin, kun sä teit sitä sormusta, niin siis sähän teit sitä tosi ahkerasti sillon.

Joonas: Joo. Mut jos sinne ois jääny joku Atte tai ihan sama kuka sinne olis jääny, ni siin ois menny paljon paljon aikaa.

Kati: Niin just. Eli tiät sä mistä se johtuu?

Joonas: Emmä oikeestaan tiä. Se on vaan hauskeempi puhuu paskaa, kun tehä töitä. Kai se siinä on.

Kati: Ja kaikkien sisäinen laiskuus pääsee jotenkin niinkun oikeuksiinsa.

Joonas: Niin. Siel on aina semmone, yks tekee töitä ja muut puhuu paskaa aina. -- Se on vähän niinku tuolla työelämässä. Se on iha sama, ku mä oisin tuol töissäkin. Neljä puhuu paskaa ja yks tekee töitä ja se oon minä. Joo, et en mä siel töissäkään oo muuta tehny, kun pelannu golfia nyt viikon.

Joonas kuvaa hyvin sitä, kuinka keskittyminen onnistuu yleensä parhaiten silloin, kun työskentelee yksin. Tein samasta asiasta useita havaintoja itsekin. Yksin työskennellessä muut eivät ole vieressä häiritsemässä tai viemässä huomiota muualle. Silloin ei myöskään itse innostu häiritsemään muiden työskentelyä. Tosin pojat itse eivät koe sitä negatiivisena häiritsemisenä, vaan myönteisenä hengailuna, laiskotteluna tai yhdessä "säheltämisenä", joka usein on kiinnostavampaa kuin itse harjoitustöiden tekeminen. Myös parityöskentely saattaa lisätä työtehoa. Sitä useamman henkilön yhdessä tai vierekkäin työskentely lisää kuitenkin riskiä keskittyä muihin kuin koulutyöhön liittyviin asioihin.

Välttämättä samaan tehtävään samassa paikassa ei jakseta kovin kauan aikaa keskittyä. Joskus kuitenkin joku toiminto tempaa mukaansa niin, ettei huomata tai haluta lähteä syömään tai kotiin. Se on kuitenkin harvinaista.

Nyt kello on siis 13.15 ja paikalla on enää minä kirjoittamassa, Joonas joka tuli reilu pari tuntia myöhässä kouluun ja viimeistelee sormustaan ja *opettaja*, joka tekee välillä omia juttujaan ja välillä, kuten esimerkiksi nyt, auttaa Joonasta eteenpäin. Tämä päivä oli varmasti monelle aika kiinnostava päivä. Kaikki paikallaolijat tuntuivat olevan motivoituneita. Ainakaan normaalia lorvimista ja paikallaan istumista ei todellakaan ollut nähtävissä. Minusta motivoitumisesta kertoi sekin, että kaikki muut lähtivät kotiin, kun saivat sormuksensa valmiiksi eli viimeistään siinä puoli kahden maissa, mutta Joonas, joka oli tullut reilu pari tuntia myöhässä (oli mennyt nukkumaan vasta viideltä aamulla, kun ei ollut saanut aikaisemmin unta) jatkoi sitkeästi yksin oman sormuksen loppuun työstämistä.

(H37TI21.12.2010)

Kirjoitin joskus myös näistä intensiivisen työskentelyn hetkistä. Samoissa yhteyksissä usein ihmettelin intensiivisyyttä ja mainitsin sen olevan harvinaista.

Opiskelijoilla on mielikuvitusta, ainakin ammattikouluopintojen alkutaipaleella. Jos heidän luovuuttaan ei rajoita, saattaa taukojen – ja myös koulutyön aikana syntyä hetken mielijohteesta omia töitä.

Joonas: Kyl me tehtiin amiksen ekalla kaikkii miekkoja ja noita haarniskoja ja kaikkee.

Kati: Ai siis tuolla?

Joonas: Joo. Mut sit tota, sit yks opettaja suuttu meille. – – Se suuttu meille, et se on materiaalin hukkaamista. Ku ne on jämpäloja, ja niit sais käyttää ihan mihin vaan.

Kati: Niin just.

Joonas: Mut sit se suuttu siitä nii. Me tehtiin kaikkii heittotähtii ja kaikkii hienoi juttui.

Kati: Siis ihan vaan huvikseen teitte?

Joonas: Ihan vaan huvikseen. Ei jaksanu väkällä mennä ulos, kun oli niin kylmä. Tai syömään, jos oli pahaa ruokaa. Niin sit me tehtiin niitä. Sit yks *kaveri*, ni se rakens kunnan haarniskan itelleen. Miekat ja kaikki. Kilvet. Se oli iha hieno. Vaik se rakens ne jossain puolessa tunnissa, mut ihan makeit ne oli.

Opettaja voi tiedostamattaan tappaa innostuksen, jolla saattaa olla vaikutusta myös varsinaisten harjoitustöiden tekemiseen. Opettaja päättää pitkälti virallisista harjoitustöistä, joita koulussa tehdään. Kuitenkin esimerkiksi opinnäytetyön kukin saa valita itse. Mitä pidemmälle kevätlukukausi eteni, sitä tiiviimmin pojat työskentelivätkin opinnäytetöidensä parissa. Joku teki halonhalkaisukonetta, joku toinen askaroi peräkärryn kanssa.

Omista onnistumisista iloitaan ja niistä kerrotaan mielellään myös muille. Minullekin esiteltiin aikaansaannoksia ylpeinä. Aina kaikki tehtävät työt eivät kuitenkaan ole opiskelijoista mieluisia. Seuraavasta esimerkistä käy ilmi myös se, että opiskelijat kutsuvat opettajaa harvoin opettajaksi. Opettajia kutsutaan nimeltä ja heistä puhutaan nimellä, yleensä pelkällä sukunimellä.

Atte: En mä ymmärrä, et miks me kolmannel luokalla tehään joku pullonkorkinavaaja, että... Mun mielest se oli ihan turha tehdä sellanen, mutta Karekoski halus, ni.

Kati: Miks se oli sust turha?

Atte: No kyl nyt kaikkien taito vähä parempaanki pystyy ku johonki pullonkorkinavaajaan, eikä sillä tee ees mitään.

KUVA 6 Sormustyöpajassa oli innostunut tekemisen meininki.

Opettajat koettavat sisällyttää perusopetukseen (yhteiset aineet ja ammattiaineet) myös perinteisestä opetuksesta poikkeavaa mielekästä sisältöä, joka kuitenkin tukee opiskelun tavoitteita. Oppiaineissa ”taide ja kulttuuri” ja ”nuorisokulttuuri” opettaja vei opiskelijat samalla reissulla Helsingin kaupunginmuseoon, Helsingin kaupungin taidemuseoon Tennispalatsiin sekä elokuviin. Joulun alla tehtiin työpajatyöskentelynä luokkasormukset, mikä korvasi ammattiaineiden opetusta. Eri-tyisesti sormusten tekeminen innosti opiskelijoita. Motivoituneimpia ja opiskelussaan parhaimmin edistyneitä opiskelijoita koetetaan auttaa jaksamaan myös muiden kannustimien, kuten matkojen ja kilpailuedustusten avulla.

Työssäoppimisjaksot koetaan pääosin mielekkäinä. Oikea työ motivoi ja innostaa (ks. myös Niemi 2010, 148). Kaikki työharjoittelupaikat eivät kuitenkaan ole varsinaisesti alan harjoittelupaikkoja, kuten esimerkiksi sisäilmamittauksia tekevä yritys. ”Oikeesti järkeviin paikkoihin” ei aina oteta harjoittelijoita tai sitten niihin on vaikea päästä. Saattaa käydä niin, että sama opiskelija on kolmatta kertaa samassa työharjoittelupaikassa tekemässä tehtäviä, jotka eivät täsmällisesti vastaa hänen opiskelemaansa alaa.

Tää oli niin varma paikka missä mä oon jo kaks kertaa ollu, niin mennään nyt kolmannenkin kerran vielä. (Mikko)

Tuttuun paikkaan on helppo mennä. Toisaalta asian voi tulkita niinkin, että opiskelija on hoitanut työharjoittelunsa hyvin, koska hänet on haluttu ottaa uudelleen samaan paikkaan. Opiskelijaa saattaa houkuttaa samaan paikkaan menemisessä mukavuudenhalu (tietää, että työharjoittelupaikassa pääsee helpolla eikä vaatimustaso ole korkea), helppous (ei tarvitse opetella käytäntöjä, koska ne ovat entuudestaan tuttuja) ja mahdollinen korvaus työstä.

Työharjoittelusta maksettava korvaus tosin aiheuttaa ristiriitoja. Koulun virallisen kannan mukaan työharjoittelusta ei saa ottaa vastaan palkkaa eikä palkallista työharjoittelua tulisi laskea työharjoitteluksi. Opettajat pitävät tästä kuitenkin hyvin epätasaisesti kiinni. Toisten opiskelijoiden kohdalla sama opettaja katsoo asiaa läpi sormien, mutta kuulin myös tarinoita, joissa kyseinen opettaja on ottanut korvauksen takia opiskelijan pois työharjoittelupaikasta. Joskus työnantaja maksaa palkkaa koko ajalta, joskus opiskelija saa lähtiessään rahallisen kiitoksen hyvästä työstä. Opiskelijat luonnollisesti arvostavat palkanmaksua, eivätkä he aina kerro siitä koulussa. Tiesin kuitenkin useita työssäoppimispaikkoja, joista opiskelijat olivat saaneet korvausta.

Parhaimmassa tapauksessa työssäoppimisjaksot opettavat myös työelämän realismia ja motivoivat työskentelemään koulussa:

– – ne (opiskelijat) on niinku tällä osaamisella kuitenkin siel rinta rottingilla kunnes ne tajuaa sen, että nyt ne ei osaakaan, eikä ne pysty siihe tehtävään. No se on sillä viisii hyvä, et ku jos se käy viel niinku kouluaijana esille, ehkä ne vähän niinku siitä itteki tajuaa et hetkinen, oliskohan seki pitäny sit niinku, sekin asia kuunnella ja opetella.
(Heikki-opettaja)

Panin merkille, että esimerkiksi Mikko ja Atte joutuivat heräämään työssäoppimisjaksolla aikaisemmin kuin kouluun tullessaan. Mikko meni töihin jo seitsemään, enkä kuullut hänen valittavan asiaa. En tosin tiedä, myöhästelikö hän töistä samalla tavalla kuin koulusta. Työnantajan arvioidessa Mikon työskentelyä ei myöhästyminen ainakaan tullut esille, vaan Mikko sai hyvän arvion työskentelystään. Joonakselle työssäoppimispaikan töihintuloajoilla ei juuri ollut merkitystä, sillä hän raportoi olevansa myöhässä joka tapauksessa joka aamu.

Koulussa yhteisten aineiden opetuksessa innostutaan esimerkiksi niistä tehtävistä, jotka antavat konkreettisia työkaluja tulevaisuuteen.

Tämä oli äidinkieli 3 -kurssin ensimmäinen tunti ja opettaja kertoi heti aluksi, että kurssin aikana pidetään kokousta, neuvotellaan, laaditaan erilaisia asiakirjoja eli tulkintani mukaan työskennellään hyvin käytännönläheisesti. Ensimmäisellä tunnilla etsittiin työnhakuilmoituksia ja laadittiin työhakemuksia. Yllätyksekseni opiskelijat näyttivät motivoituvan tehtävästä, mikä näkyi konkreettisesti siinä, että he kyselivät aiheeseen liittyviä kysymyksiä, pyysivät selailuapua etsiessään työpaikkailmoituksia ja kommentoivat esimerkiksi sitä, että on aika kova vaatimus se, että 'kaikki työnantajat vaativat työkokemusta'.
(H11PE8.10.2010)

Myös koe näyttää motivoivan opiskelemaan. Koulussa on tapana, että kokeisiin luetaan sitä edeltävällä tunnilla. Käytäntö mahdollistaa sen, että koulusta voi päästä läpi, vaikka ei opiskelisi yhtään omalla ajalla kotona, mikä sopii nuorelle miehelle mainiosti. Havainnoin normaalitilanteeseen verrattuna erityisen intensiivistä ja

aktiivista opiskelua eritoten koetta edeltävillä tunneilla, oli kyse sitten yhteisistä aineista tai ammattiaineiden teoriaopetuksesta.

Opiskelijat jäivät kaipaamaan ensiapukurssia, jonka piti sisältyä opintoihin, mutta joka oli jostain syystä jäänyt pois opinto-ohjelmasta. Joitakin pieniä haave-reita, kuten viiltohaavoja, oli sattunut, mutta onneksi suuremmilta onnettomuuksilta oli välttytty. Atte ja Joonas toivat molemmat haastatteluissa esille työturvallisuuden tärkeyden, vaikka Atte myönsikin, että se unohtuu välillä. Työturvallisuus ei poikien mielestä ole pelkästään omasta turvallisuudesta huolehtimista, vaan myös toisten huomioon ottamista. Kun kysyin Joonakselta tarkemmin, mitä hän tarkoittaa sillä, että hyvä metallimies huolehtii turvallisuudesta, hän vastasi seuraavasti:

Joonas: Jos niinku tota rälläköi.

Kati: Mitä se tarkoittaa? (naurua)

Joonas: Siis tota niinku hioo sellasella rälläkällä jotain metallii.

Kati: Joo.

Joonas: Niin tota, et kattoo vähä, et mis suunnas ne kaverit on siel nii, ettei ihan tai kattoo mihin suuntaan ne kipinät lentää, et ne ei lennä mihinkää roskakasaan, et alkais syttyä tulipalo tai jotai.

Moni sanoikin oppineensa koulussa hitsaamaan, ja osa hitsaamista on myös työturvallisuusasioiden huomiointi. Lisäksi oli opittu myös vähän koneistamaan. Sähkötekniikka ja pneumatiikka koettiin yleisesti hankaliksi oppiaineiksi: "Niit ei vaan tajuu." Mielenkiintoista oli kuulla, että Joonas sanoi oppineensa myös työntekoa ja ahkeruutta. Nuoren miehen filosofian mukaan yksinkertaisesti, "jos on ahkera, niin saa tehtyä töitä". Janne odottaa sitä, että jos hän työskentelee tulevaisuudessa kone- ja metallialalla, hänen tulevassa työpaikassaan on sellaisia työntekijöitä, jotka osaavat opastaa häntä. Vaikka hän sanoo oppineensa hitsaamaan, hän ei kuitenkaan koe osaavansa esimerkiksi korjata laitteita.

Mikko puolestaan myöntää kierrellen, että "kai hän sitten jotakin osaa" ja "on sitä kait tullu jotain opittuu joo". Hän on päätutkimusryhmässä niitä harvoja, jotka pitävät alasta. Myös Mika on kiinnostunut alasta. Hän kertoi menevänsä mieluummin alan töihin kuin korjaamaan isänsä firmaan traktoreita.

4.2 Paljon poissaoloja

Poissaoloja koulusta esiintyy paljon: ollaan pois ilmoittamatta, otetaan omavaltaisesti vapaata, myöhästetään tai lähdetään aikaisemmin kuin on määrä (ks. Willis 1984, 34). Valtaosa valmistumiseen tähtäävistä nuorista miehistä kokee koulussa käymisen ikäväksi velvollisuudeksi eikä suhtaudu poissaoloihin vakavasti. Kuitenkin lain (laki ammatillisesta koulutuksesta 34 §) mukaan opiskelijan velvollisuus on osallistua opetukseen, jollei hänelle ole myönnetty siitä vapautusta. Lisäksi opiskelijan on suoritettava tehtävänsä tunnollisesti ja käyttäytyttävä asiallisesti. Myös koulun omien järjestyssääntöjen mukaan opiskelijan tulee osallistua säännöllisesti kaikkiin oman opintolinjansa pakollisiin ja valitsemiinsa valinnaisiin opintoihin, ellei hänelle ole hyväksytty korvaavuutta aiempien suoritusten

perusteella. Eräs opettaja tosin arvioi, että kaikki oppilaat eivät edes tiedä läsnäolopakosta, jolloin opiskelijat eivät näe itsellään olevan suoritusvelvollisuutta.

Havainnointipäiväkirjamerkinnöistäni on luettavissa, että saman ryhmän kaikki opiskelijat ovat harvoin paikalla yhtä aikaa. Havainto läpileikkaa kaikki havainnoimani nuoriso-opetusryhmät. Eräs opettaja kiteytti haastattelussa saman asian seuraavasti:

Siis ei oo mitenkään harvinaista, että kun mä kuljen tuolla, niin mä näen, että siellä paikalla on neljä viis oppilasta, joskus vähemmänki. Siis luokassa. Kun niissä kaikissa on kuitenkin toistakymmentä opiskelijaa ihan kirjoilla. (Heikki-opettaja)

Hänen havaintonsa koski koko koulua, siis myös ensimmäisen ja toisen vuosikursin opiskelijaryhmiä. Seuraava katkelma on poimittu tutkimuspäiväkirjastani sellaisena koulupäivänä, jolloin koulu alkoi klo 10.15.

Olin koululla ihan ajoissa, asemapaikallani kymmenen yli kymmenen. Löysin jatkojohdonkin hetimiten ja sain viriteltyä koneeni. Näin Mikon hetken päästä täysissä haalareissa, jolloin luulin, että hän oli tullut jo aiemmin kouluun. Moikkasin häntä. Jututin sitten enemmän, kun hän tuli lähemmäksi. Hän itse asiassa avasi itse keskustelun ja sanoi, että 'on vähän oppilasvajetta tänään'. Niin näytti olevan, koska Mikko oli ainoa paikalla oleva. Tiesin Aten ja Joonaksen jättävän koulun tänään väliin ja sanoinkin Mikolle, että pojat juhlistivat eilen Joonaksen synttäreitä. – – *Opettaja* meni juttelemaan Mikon kanssa. Kuuluvat keskustelevan siitä, missä muut opiskelijat ovat. Mikko kertoi, mitä tiesi: osa oli kipeä, osa ei tule. Kuulemma Oskari olisi vielä tulossa. Tässä vaiheessa Iiro oli tullut työsaliiin ja saanut haalarit päällensä.
(H42TI1.2.2011)

Joskus havainnoimillani tunneilla oli paikalla ainoastaan yksi tai kaksi opiskelijaa koko tunnin ajan. Joskus tunnin tai tuntien alkaessa paikalla ei ollut yhtään opiskelijaa, mutta päivän edetessä osallistujamäärä hiljalleen lisääntyi. Poissaolojen lisäksi seurasin luonnollisesti myös läsnäoloja. Poissaolo- ja läsnäoloraportointi koki kuitenkin haasteelliseksi, koska opiskelijamäärä yhdenkin oppitunnin aikana saattoi vaihdella monta kertaa: yksi tuli ja toinen lähti omia aikojaan. Usein saman aineen oppitunteja oli monta peräkkäin, jolloin menemisiä ja tulemisiä sai kirjata ylös yhtenäin. Työsaliyöskentelyn osalta menemisiä ja tulemisiä oli liki mahdotonta havainnoida täsmällisesti, koska opiskelijat saattoivat tehdä töitä myös muualla kuin siinä tilassa, jossa varsinaisesti oltiin. Yhteisten aineiden perinteisessä luokkahuoneopetuksessa läsnäolojen kirjaaminen oli helpompaa. Kuitenkin voi sanoa, että harvassa olivat ne havainnointikerrat, jolloin koko opiskelijaryhmä oli samaan aikaan läsnä.

Poissaoloista ilmoitetaan joskus suoraan opettajalle, joskus luokkakaverille, mutta usein jätetään kokonaan ilmoittamattakin. Opettajat raportoivat siitä, ettei poissaoloille anneta välttämättä mitään selitystä tai syytä edes pyydettyäessä. Havaintojeni mukaan jokin yleisesti hyväksyttävissä oleva syy lisää ilmoittamisen mahdollisuutta. Aineistoni valossa näyttäisi siltä, että esimerkiksi seuraavat syyt ovat koulussa hyväksyttäviä poissaolon syitä: sairaus, koulun edustaminen messuilla, kilpailuissa tai matkoilla, hygieniapassin ja ajokortin suorittaminen, liikuntakerhon ohjaaminen, töissä käyminen, elämäntilanteen muuttumiseen liittyvä asioiden järjesteleminen ja matkustaminen silloin, kun lupa kysytään etukäteen.

Esimerkiksi ajokortin tai hygieniapassin suorittamisesta voi saada jopa valinnaisia opiskelusuorituksia. Toki ei liene tarkoituksenmukaista, että voisi tehdä kahta eri opintosuoritusta täsmälleen samaan kellonaikaan. Luen edellä mainitut poissaolon syyt hyväksyttäväksi sillä perusteella, etten juuri kuullut opettajan antavan moitetta opiskelijalle silloin, kun hän ilmoitti jonkun yllä olevan syyn poissaolon selitykseksi. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tämä olisi koulun virallinen kanta. Vaikkei opettaja moitikaan edellä mainittuihin poissaolon syihin vetoavaa opiskelijaa suoraan, hän saattaa silti muussa yhteydessä mainita esimerkiksi toiselle opettajalle tai minulle epäilevänsä opiskelijan lintsaaavan koulusta.

Voi olla, että opiskelijat ovat pikku hiljaa saaneet uusia syitä sisällytetyksi hyväksyttävien poissaolosyiden listaan. Olin kuuntelemassa esimerkiksi sellaista keskustelua, jossa opiskelija kertoi lähtevänsä koulusta ajotunnille. Hänen perusteensa oli, että hän joutuu maksamaan tunnista joka tapauksessa, myös silloin, jos peruisi sen opettajan estämisen perusteella. Eikä opettaja kieltänyt opiskelijaa lähtemästä. Hän sinetöi syyn hyväksytyksi sillä, ettei hän aktiivisesti ilmaissut olevansa toista mieltä. Syy tuli legitimoiduksi nuoren miehen eduksi.

Opiskelijoille itselleen poissaolon kynnys on matala. Tarvittaessa he löytävät sellaisen syyn, joka oikeuttaa poissaoloon ainakin heidän omissa silmissään. Tyypillistä on, ettei vain jakseta tulla ajoissa tai lainkaan kouluun tai olla siellä loppuun saakka. Jaksamattomuuden takana on usein fyysinen väsymys, joka johtuu myöhään valvomisesta. Valvomiseen puolestaan johtaa se, ettei malteta lopettaa pelaamista, television katselamista tai muuta itselle merkityksellistä ajanvietettä nukkumisen kustannuksella. Kuitenkaan pojat eivät koe saavansa liian vähän yöunta, joten he ottanevat yöunensa koulun ajasta.

Joskus koulunkäynti ei vain huvita. Opiskelijat kertovat myös siitä, ettei koulussa ole aina järkevää tekemistä tai mahdollisuuksia oppia. Tästä raportoi esimerkiksi poika, joka teki omatoimisesti opinnäytetyötään muiden ollessa työharjoittelussa. Hänellä ei ollut tarvittavia materiaaleja käytettävissään, jolloin hän koki koulussa olon turhauttavana. Palaan aiheeseen vielä luvussa 4.4.

Usein kouluun tulemista kartoitetaan etukäteen kavereilta. Joskus jopa sovietaan yhdessä, tullaanko kouluun vai ei. Nuori mies osaakin raportoida melko täsmällisesti, kuka on tulossa kouluun ja milloin ja kuka ei. Tieto pysyy pääasiassa ryhmän sisällä, mutta harkitusti se saatetaan paljastaa myös opettajalle.

Olen aiemmin pitänyt yleisenä lähtökohtana sitä, että opiskelijat ovat ryhmänä läsnä koulussa ja yksilöiden poissaolot ovat poikkeuksia tästä. Kuitenkin lukiesani päiväkirjamerkintöjäni huomaan siirtyneeni pitämään pikemminkin poissaoloa normaalina ja läsnäoloa poikkeuksellisena. En niinkään puhu yksittäisestä opiskelijasta vaan ryhmästä. Eri opiskelijat ovat pois eri aikaan, jolloin ryhmässä tapahtuva poissaolo korostuu. Poissaolo ei siis kasaannu välttämättä yhdelle ihmiselle, joka on aina pois, vaan pikemminkin poissaolemiset jakaantuvat tasaisesti ryhmän kesken muutamia poikkeuksia lukuunottamatta. Saatan kirjoituksissani hämmästellä vaikkapa sitä, että osa pojista jaksaa tulla iltapäivän viimeisille tunneille, tai sitä, että joskus koko ryhmä on yhtä aikaa paikalla tai vain yksi opiskelija puuttuu.

Osittain edellä kuvattuun suhtautumiseeni lienee vaikuttanut myös opettajien samansuuntainen suhtautuminen asiaan. Poissaoloja pidetään niin tavallisina,

että opettajienkin yleisenä oletuksena on, että kaikki eivät ole läsnä yhtä aikaa. Sakean lumimyyräkän kaltainen sääilmiö, jääkiekon MM-kilpailujen voitto, jonkun opiskelijan syntymäpäivät, oppituntien pitäminen poikkeuksellisessa paikassa tai jokin muu poikkeava tilanne tai tapahtuma antaa monelle opettajalle aiheen olettaa, että vain harva opiskelija tulee paikalle. Odotusarvo on jo valmiiksi alhaalla. Tällöin opettaja saattaa pitää osallistujamäärää jopa hyvänä, vaikka toistakymmentä henkilöä käsittävästä ryhmästä vain viisi opiskelijaa olisi paikalla. Kun hän ilmaisee asian ääneen opiskelijoiden kuullen, hän saattaa huomaamattaan viestiä läsnä oleville opiskelijoille siitä, että nyt olisikin ollut hyväksyttävää olla poissa.

Eräs opettaja kuvaili onnistumisen kokemuksiaan seuraavasti:

Sillee et jos on vähän poissaoloja, kundit käy, nii sillon tietää et on menny (*hyvin*), koska se on paljon todennäköisempää et niit myöhästelyjä, poissaoloja on. (Tommi-opettaja)

Hän kiteytti ääneen omat havaintoni samasta asiasta: kuinka opettaja kokee onnistuneensa ja kokee iloa, kun on vähän poissaoloja. Sain joistain kommentteista viitteitä siitä, että opiskelijoiden poissaolot ovat myös opettajien keskinäisen kilpailun väline: opettaja seuraa oman ryhmänsä poissaoloja ja vertaa niitä muiden luokkien poissaoloihin. Osittain tähän kannustaa järjestelmä, jonka mukaan koulussa kirjoilla olevien opiskelijoiden määrä tietyinä laskentapäivinä vaikuttaa koulun saamaan rahoitukseen ja siten myös opettajien työtilanteeseen.

Joskus opettaja soittaa oppitunnin aikana puuttuvia opiskelijoita läpi ja kyselee, missä nämä ovat ja milloin aikovat tulla kouluun. Esimerkiksi erään opettajan henkilökohtainen periaate on toisesta ihmisestä huolen pitäminen. Hän soittaa opiskelijalle, jos tätä ei ole näkynyt pariin päivään oppitunneilla, ja kysyy, onko sattunut jotakin.

Opettajat myös penäävät asiallisesti poissaolon syitä. Vastauksen saadessaan he ilmaisevat eri tavoin hyväksyvänsä syyn (pään nyökkäys, neutraali tai myönteinen ilmaisu, hiljaa oleminen) tai olevansa tyytymättömiä annettuihin selityksiin (huutaminen, jupiseminen hiljaa, pään puistelu ja muut ei-hyväksymistä ilmaisevat eleet ja ilmeet).

Opettajat keräävät poissaolotietoja, ja tarvittaessa opiskelija joutuu suoritamaan rästiin jääneitä opintojaan. Opettajat eivät kuitenkaan näytä suhtautuvan poissaolorästien suorittamiseen vakavasti. Poissaolorästit tietävät heille lisää työtä. Tutkimuksessani ei käy ilmi, milloin poissaolot johtavat kurssin hylkäämiseen. Selvää on, etteivät kaikki poissaolot siihen johda, koska niiden paljouden takia rästien suorittajia olisi enemmän. Osaa poissaoloista katsotaan siis läpi sormien.

Jos useita kursseja jää suorittamatta runsaiden poissaolojen takia, opinnot saattavat viivästyä. Kuitenkin lähes aina saa mahdollisuuden paikata opintojaan. Se tosin teettää paljon lisätöitä opinto-ohjaajille ja opettajille. Opiskelijalle räätälöidään oma lukujärjestys, joka mahdollistaa sen, että hän suorittaa rästiin jääneet opinnot osallistuessaan uuden lukujärjestyksen mukaiseen opetukseen.

Kun ne on pudonnu vauhdista nää pojat niin aika monet niinku ne jotka on jäänyt ikään kuin luokalle, kun meillä nykyään ei voi jäädä luokalle – – mutta niin sanottu neljännen vuoden opiskelijat joiden opinnot siis venyy yli tän säädetyn kolmen vuoden, niin niille kaikille on tehtävä jonkunlainen lukujärjestys, minkä mukaan ne opiskelee sitten niinku sitä neljättä vuotta. Ja mä joudun niitä hyppyyttää siten, että se sama opiskelija voi olla, olla monella eri luokalla opiskelemissa niitä suorituksii, jotka sil on jääny rästiin.

Opinto-ohjaajan karkean arvion mukaan vain kolmasosa lähtee noudattamaan uutta lukujärjestystä. Suuri osa siis jatkaa ”entistä menoa”, jää lopulta jälkeen rästienkin suorittamisesta ja tarvitsee pian uuden lukujärjestyksen. Uusien lukujärjestysten tekemistä opinnot laiminlyönneille opiskelijoille jatketaan niin kauan kuin opiskelija on kirjoilla oppilaitoksessa. Yhden uuden lukujärjestyksen laatiminen vie opinto-ohjaajalta vajaan päivän verran työaikaa.

Mikäli opiskelija joutuu suorittamaan opintojaan uudelleen eri opiskeluryhmien mukana, hän on sen armoilla, mitä tehtäviä opettajat hänelle antavat. Välttämättä hän ei käy uudelleen täsmällisesti juuri sitä kurssia, mikä hänellä on jäänyt väliin. Hän saattaa suorittaa poissaoloja jopa sellaisilla oppitunneilla, jotka hän on jo hyväksytysti suorittanut. Eräs opettaja kertoi ajattelevansa, ettei kertaus ole opiskelijalle pahitteeksi. Usein kriteeriksi riittää, että joku opettaja ylipäänsä suostuu ottamaan opiskelijan tunnilleen suorittamaan rästiopintoja. Opettajalle saattaa riittää opintorästien hyväksytysti suorittamiseksi sekin, että opiskelija tulee kouluun sovittuna aikana. Havainnoin erästä kolmannen vuosikurssin opiskelijaa (Manua), joka tunnollisesti tuli paikalle suorittamaan rästejä sovittuna aikana:

Manu, jolta äsken ohimennen kysyin, onko täällä työsalissa sekaisin eri ryhmistä porukkaa (kun en keksinyt, mikä yhdistää näitä henkilöitä). Hän sanoi olevansa ainoa heidän opiskeluryhmästään ja hän on paikalla siksi, että suorittaa hylättyä kurssia. Olin juuri katsonut *lukujärjestysten hallintaohjelmasta*, että hänen ryhmänsä tulee vasta puolen päivän jälkeen ja heillä on aamupäivä vapaana, joten olinkin ihmetellyt, miksi hän on paikalla. Kysyin, mitä hän tekee, niin kuulemma kaikkea sitä, mitä opettaja käskää. – – Manu norkoilee edelleenkin toimeettomana tässä työsalissa. Hän kyseli, olenko nähnyt *opettajaa*, mutta en ollut. Hänellä ei siis ole mitään tekemistä. Kun kysyin asiaa, hän sanoi tarkoittaneensa juuri tätä sillä, että opettajat ovat välinpitämättömiä: ”Kukaan ei tiedä, mitä pitäisi tehdä ja tuntuu, ettei opettajia edes kiinnosta.” Ja täällä poika kuitenkin norkoilee aamupäivän. Myöhemmin huomasin, että jotain tekemistä hän koettaa itse kehitellä, kuten harjailla metallipölyä pöydiltä. Jotenkin tuntuu aika hullulta tällä tavalla suorittaa hylättyä kurssia. (H48T010.3.2011)

4.3 Lyhenevä koulupäivä

Tunneilta myöhästyminen on poissaolojen rinnalla toinen keskeinen nuorten miesten koulunkäyntiin liittyvä tyypillinen ilmiö (ks. Käyhkö 2006, 126–129). Toisinaan on hankala vetää rajaa myöhästymisen ja poissaolon välille, koska myöhässä olemisen kesto vaihtelee muutamista minuuteista useisiin tunteihin. Erään opiskelijan mukaan ajoissa olemisen kriteeri on tulla kouluun tai tunnille viimeistään varttitunti alkamishetken jälkeen.

Hyvin pieni osa nuorista miehistä on usein ajoissa. Osa on ajoissa hyvin harvoin. Ne jotka myöhästelevät, eivät tunnu piittaavan opetuksen alkamisajosta eivätkä ole myöhästymisestään pahoillaan. He tulevat kouluun silloin, kun huvittaa

ja kun jaksavat. Nuori mies ei edes peittele myöhästelytaipumustaan. Moni kuvaillee omaa toimintaansa käyttämällä sanaa ”aina” tyyliin: ”Mä olen aina myöhässä.” Tällöin myöhästymisen on kuin osa normaalia toimintaa.

Myöhästymistä tapahtuu myös koulun ulkopuolella. Tätä pääsin itse todentamaan sopiessani tapaamisia informanttien kanssa:

Odottelin metroasemalla varttitunnin. Kymmenen minuutin odottamisen jälkeen Joonakselta tuli tekstiviesti: ’Moi niin jos oot siin asemal niin ootatko hetken vie’. Vastasin, että ootan ja taisin laittaa hymiön perään. Ja kohta Joonas olikin jo siinä.
(H45TI15.2.2011)

Eräs poika ilmaisi asian niin, että ketään ei työharjoittelussa haitannut hänen myöhästymisensä. Pikemminkin kaikki ihmettelivät, jos hän joskus oli ajoissa. Ajoissa oleminen oli hänelle niin harvinaista, että hän erikseen mainitsi kerran, kun hän muisti olleensa ajoissa työharjoittelussa. Sen hän muisti siksi, että oli ollut erään kaverinsa mökillä toisella paikkakunnalla ja tuli sieltä jostakin syystä kymmenen minuuttia etuajassa.

Osa opettajista kirjaa myöhästymiset hyvinkin tarkasti, kuten seuraavasta aineistokatkelmasta käy ilmi:

Joskus puoli kymmenen aikaan *opettaja* kysyi opiskelijoilta: ’Kukas tuli myöhässä?’ Ja moni vastasi siihen rehellisesti, että minä. Minusta oli yllättävää, että opiskelijat ilmaisivat niin rehellisesti myöhästymisensä. Ja *opettaja* kirjasi myöhästymiset kirjaansa samalla kun kirjasi tulleet läsnäoleviksi. Ja samalla tajuan, että siinähan se syy tietenkin on: jotta tulee kirjatuksi läsnäolevaksi, täytyy tunnustaa tulleensa myöhässä.
(H31TO2.11.2010)

Nuori mies siis myöntää myöhästymisensä auliisti, ei häpeä sitä. Hän pitää myöhästelyään normaalina ja itsestäänselvyytenä, jopa normina. Seuraavassa esimerkissä olen havainnoimassa erään kolmannen vuosikurssin ammattinaisten opetusta. Kuvaus on tyypillinen kuvaus koulupäivän alkamisesta:

Koulun olisi pitänyt alkaa klo 8.15, mutta silloin ei ketään ollut paikalla. *Opettaja* alkoi puoli yhdeksän aikaan soitella opiskelijoille.

Ensimmäinen opiskelija tuli paikalle klo 8.45.

Seuraava opiskelija saapui klo 9.10 kahvimukin kanssa. Hän pyysi anteeksi sitä, että on myöhässä, johon *opettaja* vastasi: ”niin olet”. *Opiskelija* vastasi siihen vielä, että ’parempi etten ole kokonaan pois’.

Kolmas opiskelija saapui paikalle klo 9.21. – – Selkeästi *opettajan* pinna alkoi kiristyä, mikä näkyi puheen hienoisena kiihtymisenä. Aika hyvin hän kuitenkin säilytti malttinsa, vaikka porukkaa valui myöhässä ja kaksi kolmesta vaikutti siltä, ettei oikein pääse jyvälle asioista. *Opettaja* manaili hiljaa itsekseen ’Voi perjantai...’

Neljäs opiskelija saapui klo 9.33.

Klo 9.55–10.20 kahvitauko. Kun kahvitauko päättyi, tulimme luokkaan *opettajan* kanssa. Pian saapuivat *neljä opiskelijaa* perässä ja heidän jälkeensä saapui kouluun myös *viides opiskelija* (klo 10.25).

Klo 10.35 saapui *kuudes opiskelija*.

(H10TO7.10.2010)

Esimerkissä kouluun saavutaan yli kaksi tuntia myöhässä, eikä se ole tavatonta. Kaiken kaikkiaan havaitsen kirjoittaneeni myöhästymisistä jollakin tavalla vähintään 37 havainnointipäivänä 66 päivästä. Raportoin myöhästymisistä kaikkia

kolmannen vuosikurssin opiskelijaryhmiä havainnoidessani sekä satunnaisesti myös alempia vuosikursseja (ykkösiä, kakkosia) havainnoidessani. Siten pidän myöhästymisiä koko koulun haasteena.

Pääinformanttieni ryhmässä kaikki opiskelijat myöhästelevät eikä kukaan ole aina ajoissa. Kahdeksan yhdeksästä myöhästelee säännöllisesti, yksi on useimmiten ajoissa. Myöhästymistä tapahtuu sekä yhteisten aineiden opetuksessa että ammattiaineiden opetuksessa. Ammattiaineiden opetus on usein vapaata, ja opiskelijat tekevät töitä omatoimisesti. Opettaja ei ole aina edes työsalissa. Näin ollen opetus ei aina keskeydy opiskelijan myöhästymiseen, ja siten myöhästymiset ovat vähemmän näkyvissä kuin yhteisten aineiden opetuksessa. Yhteisten aineiden opetuksessa opettaja huomaa helposti myöhässä saapuneen, koska luokan ovi käy ja opettajajohtoinen opetus keskeytyy.

Eräs opettaja kuvasi hiukan turhautuneena myöhästymistä näin:

Nää tälläset yhteiset alotukset, mitkä niin kun aikanaan kuulu niin kun opettajan tehtäviin, ja yhteiset lopetukset, emmä oo nähny sellasia ikinä täällä. – – Sinne vaan niinku hiippaillaan ja hiippaillaan pois. (Heikki-opettaja)

Kommentissaan hän kuvailee opiskelijoiden toimintaa, mutta myös opettajien toimintaa. Samalla hän tulee sisällyttäneeksi näkemykseensä historiallisen perspektiivin. Moni muukin opettaja jakaa ajatuksen siitä, että toiminta koulussa on muuttunut, useimpien mielestä esimerkiksi myöhästelyjen suhteen huonompaan suuntaan. Hiippailu-sana kuvaa hyvin ainakin sitä, kuinka myöhästelemiset ja tunnilta omine aikoiheen lähtemiset tapahtuvat usein hiljaisesti ilman, että niistä tehdään numeroa. Myöhästyjä itse, opettaja tai muut opiskelijat eivät välttämättä kommentoi myöhästymistä millään tavalla.

Myöhästymisen yleisin syy näyttäisi olevan se, ettei jakseta herätä kouluun ajoissa. Myöhään valvomista ja pitkään nukkumista arvostetaan. Koulunkäynnistä tingitään usein nukkumisen hyväksi, mistä kirjoitin jo kertoessani poissaolojen syistä. Monen mielestä lukujärjestys näyttää hyvältä silloin, kun niin sanottuja kahdeksan aamuja on mahdollisimman vähän. Myöhästymiset keskittyvätkin juuri päivän aloitukseen. Kun ollaan jo valmiiksi koulussa, muille tunneille on ensimmäistä tuntia helpompaa tulla ajoissa. Yhdessä oppilaitoksen toimipaikassa oli keikeltu jopa koulun aloittamista tuntia myöhemmin, mutta se ei ollut riittänyt vähentämään myöhästymisiä.

Toisinaan on hankala arvioida, onko jokin tekeminen myöhästymistä vai sitä, että ei vain tartuta tehtäviin. Tauot nimittäin venyvät aina vähän pidemmiksi kuin niiden kuuluisi olla. Opiskelijoiden mielestä ”se ei oo silleen tarkkaa”. Tutkimuspäiväkirjaan kirjoitin, että taukoja on välillä taukojen perään. Kahvitauon perään saattaa olla tupakkatauko. Kerran eräs poika kommentoi oma-aloitteisesti, että heidän ryhmänsä taitaa olla minulle hyvä tutkittava ryhmä, koska he ovat koko ajan tauolla. Niinpä. Sillä kerralla kahvitauko oli tunnin mittainen. Myöhästytäänkö silloin oppitunnilta vai ollaanko vain tekemättä mitään, jos pidetään kahvitaukoa samassa työsalissa, jossa opetuskin tapahtuu?

Lukuisat myöhästymiset haittaavat opetusta myös ammattiaineissa silloin, kun opetus on opettajajohtoista. Opettajan on hankala suunnitella päivän tai tunnin alkuun tärkeää yhteistä tekemistä, koska osa ei ole paikalla. Se, että oppituntia

ei aloiteta yhteisesti, viestii opiskelijoille siitä, ettei tunnille ehkä kannatakaan tulla ajoissa.

Tunnista huomattava aika saattaa mennä siihen, että opettaja soittaa myöhästyneitä läpi ja kyselee, ovatko nämä tulossa kouluun tai mikä heidän aikataulunsa on. Erityisesti näin toimitaan ammattiaineiden puolella. Myös opiskelijat itse soittavat kavereilleen tiedustellakseen heidän aikeitaan tai herättääkseen ”pommiin” nukkujat. Opettajilla on suorastaan velvollisuus puuttua poissaoloihin ja myöhästelyihin, minkä opettajat kokevat toisinaan ”lastentarhahommaksi” etenkin, kun puuttumista olisi paljon (ks. lisää opettajien keinoista luku 7.3). Joustavin opettaja antaa kuitenkin myöhästyjälle jopa lisäaikaa tulla kokeeseen, mistä seuraava ääriesimerkki kertoo:

Manu sai ensin kokeen valmiiksi noin puolen tunnin työskentelemisen jälkeen ja Petri muutama minuutti sen jälkeen. Tässähän pitäisi aamulla olla yhteensä neljä oppituntia, mutta rupeama näyttää pahasti typistyvän lyhyeen. Opettaja pyysi Petriä soittamaan Lasselle ja kysymään, missä hän on. Lasse heräsi juuri silloin eli vartin yli yhdeksän. Petri lupasi opettajan kuullen puhelimesta, että jos Lasse nyt lähtee tulemaan koululle, hän ehtii vielä tehdä kokeen. Lasse lupasi ehtiä kymmeneen mennessä. Manun ja Petrin kanssa sovittiin, että kymmenen kahvitauon jälkeen he tulisivat luokkaan ja saisivat kuulla tulokset kokeesta. Manu ja Petri lähtivät jonnekin ja opettaja jäi juttelemaan kanssani. – – Lasse tuli klo 10.45 aloittaakseen kokeen. Opettajalla loppuisi työaika kello yksitoista, mutta hän otti Lassen kuitenkin sisälle. Lasse sanoi muutaman aika mielenkiintoisen sanan: ’ei mul oo kynääkään.’ – – *Opettaja* kävi hakemassa Lasselle kynän. – – Sitten hän jätti minut ja Lassen kahdestaan luokkaan ja lähti itse opettajien taukotilaan. Hän sanoi Lasselle lähtiessään, että tämä saa tarvittaessa tulla pyytämään apua. Lupasi itsekkin tulla pyörähtämään siinä jonkun ajan kuluttua. Lasse sai puolessa tunnissa valmiiksi oman kokeensa.

(H30TI30.11.2010)

Tapauksen mielenkiintoa lisää se, että kun opiskelija myöhästyy uudelleen neuvottelustakin ajankohdasta, on opettaja edelleen myötämielinen ja päästää opiskelijan tekemään koetta. Panin myös merkille, ettei opettaja yrittänyt tavoittaa systemaattisesti kaikkia puuttuvia opiskelijoita vaan poimi porukasta jostain syystä Lassen, jonka halusi osallistuvan kokeeseen.

Oppituntien pituuksia tarkasteltaessa voidaan havaita, kuinka oppitunnit typistyvät huomattavan vajaamittaisiksi myös muulla tavalla kuin opiskelijoiden myöhästymisten johdosta. Joskus opettajat myöhästyvät tunnilta itse ja tulevat siten omalla esimerkillään vahvistaneeksi nuorten miesten omaa normistoa. Joskus käy niin, että opiskelijoille unohdetaan ilmoittaa opetuksen poikkeusjärjestelyistä. Silloin opiskelija saattaakin olla ajoissa, mutta koulun alkua on myöhäistetty jonkin syyn takia.

Toisinaan yksi oppitunti lyhenee jopa puoleen oppitunnin oikeasta pituudesta. Jos oppitunti ei ole koulupäivän viimeinen tunti ja jos opiskelija ei ole lähtemässä aikaisin koulusta pois, opettajalla on hyvät mahdollisuudet vaikuttaa oppitunnin pituuteen.

Seuraava esimerkki ei ole kuitenkaan tavaton kolmannen vuosikurssin opiskelijoiden ammattiaineiden teoriaopetuksessa:

Välitunti loppui klo 13.40. Monella oli kahvia pahvimukissa mukana. Tauon jälkeen neljä tyyppiä seitsemästä näkyy seuraavan opetusta, kolme takapulpetin poikaa tekee omiaan: Yksi kuuntelee musaa kännykällä toisessa korvassa nappikuuloke ja piirtelee samalla vihkoonsa. Tällä kaverilla on edelleenkin luokan ainoana kirjat mukana. Hän lopetti musiikin kuuntelun. Ehkä huomasit, että tarkkailin. Istun nimittäin takapulpetissa, josta on hyvät näkymät. Yksi soittaa välillä puhelimesta jollekulle ja välillä pelaa kännykällä tai kirjoittelee tekstiviestiä. Hänellä on yhtenä hetkenä molemmat jalat laiskasti pöydällä, mihin Rami (*opettaja*) tosin puuttuikin huomauttamalla asiasta. Klo 14.15 lähdetään taas kahvitauolle eli reilun puolen tunnin opiskelun jälkeen!"
(H05MA27.9.2010)

Juuri koskaan ei olla koulussa loppuun saakka, vaan opettajat päästävät opiskelijat kotiin lähes aina aikaisemmin. Erityisesti tämä korostuu ammattiaineiden opetuksessa. Pääinformanttien ryhmässä ammattiaineiden opetuksen tulisi loppua useimmiten kello 16.15, mutta eräs opiskelija totesi:

Yleensä (*loppuu*) vähän aikaisemmin, et siin puol neljä aletaan siivoamaan ja sit sen jälkeen päästään. (Oskari)

Viimeinen tunti ammattiaineiden opetuksessa menee usein "hukkaan", mikä ei tosin näytä olevan opettajan tarkoitus. Tarkoituksena on vähintäänkin laittaa paikat kuntoon ja siivota jäljet. Kuitenkin opiskelijat itse raportoivat, että oikeastaan he usein vain odottavat, että pääsevät kotiin.

– – siin sitte ku päästään himaan, niin tietenkkin ennen sitä puol tuntia pitää aina rauhoittua, et pääsee kotiin asti. Istuttaa sen ajan, puhutaan paskaa ja ootellaan, et päästään kotia. Sit vähä laitetaan paikkoja kondikseen, tota vaihetta kamat ja mennään tota kaikki sitte mihin meneekään, himaa tai jonneki. (Janne)

Edellä oli Jannen tapa ilmaista asia. Samasta kirjoitin lukuisia kertoja tutkimuspäiväkirjaanikin, mistä tässä näyte:

Klo 15.45. – – kello on tullut jo varttia vaille neljä. Huomasin, että lopultakaan muutamat opiskelijat eivät olleet saaneet kovin paljon aikaiseksi koko iltapäivänä. He nimittäin kerääntyivät muutaman metrin päähän minusta keskustelemaan niitä näitä keskenään – –. Sanoisin, että puolisen tuntia olivat tappaneet aikaa ennen kuin Tommi (*opettaja*) tuli heille juuri hetki sitten sanomaan, että saavat lähteä kotiin, jos jokainen tulee huomenna ajoissa paikalle.
(H15MA25.10.2010)

Opettaja neuvottelee opiskelijoiden kanssa asettamalla kotiin päästämislle ehdon. Samalla opettaja saa siinä hetkessä oikeutuksen toiminnalleen: koska opiskelijat lupaavat tulla seuraavana päivänä ajoissa kouluun, hän voi hyvällä syyllä palkita heidät ajoissa päästämislle. Kuitenkin niin opettaja kuin opiskelijatkin taitavat tietää, että huomenna tällä lupauksella ei ole enää mitään merkitystä.

Opettajilla on toisinaan miettimistä siinä, millä keinolla he saavat opiskelijat työskentelemään iltapäivän viimeisillä tunneilla. Eräs opettaja sai opiskelijat työn ääreen uhkaamalla, että "olemme täällä klo 16.15 asti, jos ette nyt ala hommiin". Samalla kun opettajan sanat tehosivat opiskelijoihin, opettaja tuli paljastaneeksi

oman suhtautumisensa: vaikka oppituntien tulisi jatkua klo 16.15:een asti, norma on, että koulu loppuu jo aikaisemmin.

Yhtä lailla kun nuori mies ottaa omia vapauksiaan tulla myöhässä kouluun, hän ottaa omia vapauksiaan lähteä aikaisemmin koulusta (ks. myös Käyhkö 2006, 128–129), oli kyse sitten ammattiainneiden opetuksesta tai yhteisten aineiden opetuksesta. Eräs opiskelija kuvasi asiaa niin, että koettaa olla koulupäivän loppuun asti, mutta välillä käy niin, ettei se onnistu. Koulusta aikaisemmin lähtemistä helpottaa, mikäli opettaja ei ole työsalissa tai luokassa. Tosin todistin kerran myös erästä harvinaista tapahtumaa eli kahden opiskelijan pohdintaa siitä, uskaltavatko he lähteä ennen kuin opettaja tulee takaisin päästämään heidät kotiin. Poikkeustapauksen selittänee se, että toinen pojista on luokan motivoitunein opiskelija. Ryhmän muut pojat olivat jo lähteneet, ja nämä opiskelijat jäivät odottamaan takit päällä opettajaa. He pohtivat, soittaisivatko opettajalle vai tyytyisivätkö vain odottamaan. Opettaja tuli ja ihmetteli, mihin muut opiskelijat olivat kadonneet, ja yritti pitkittää vielä tuntia. Lopulta hän ei kuitenkaan voinut muuta kuin päästää nämäkin kaksi lähtökuopissaan olevaa poikaa neljän minuutin päästä kotiin. Joskus siis käy niin, että opettajalta viedään mahdollisuudet pitää tuntia loppuun saakka, vaikka tahtoa ja yritystä on. Kun kukaan ei jaksa keskittyä, kun huudellaan levottomina opetusyritysten väliin toiveita kotiin pääsemisestä ja kun istutaan tai melkein jo seistään takit päällä, vaaditaan opettajalta aikamoista viileyttä jatkaa tuntia sinnikkäästi loppuun asti.

4.4 Kamppailua sitoutumisesta

Pelkkä ajoissa paikalla työsalissa tai luokassa oleminen ei tarkoita sitä, että opiskelu aloitettaisiin täsmällisesti. Toiminnan käynnistyminen vie aikaa ja työt aloitetaan verkkaisesti. Usein opettaja saa monta kertaa pyytää poikia ryhtymään töihin. Tässä yksi tyypillinen kuvaus myöhästymisestä ja siitä, kuinka toiminta käynnistyy:

Tulin kahdeksaan, koska B-ryhmä aloittaisi klo 8.15. Talossa oli tosi hiljaista, siis todella hiljaista. – – ensimmäinen B-ryhmän opiskelija Manu tuli paikalle. Rami (opettaja) pyysi Manua vaihtamaan työhaalarit ylle. – – Manu ryhtyi hommiin, porailemaan johonkin pohjalevyyn reikiä. Hänen työnsä alkoivat kuitenkin vasta puoli yhdeksän jälkeen. Pian tuli Eetu paikalle työhaalarit päällä. Hän mietti ja suunnitteli puolitoista tuntia, mitä hän ryhtyisi tekemään. Välillä hän haki lisää materiaalia työn tekemistä varten ja istuutui jälleen tuolille miettimään. – – Jouni soitteli pariinkin otteeseen Eetulle ja kyseli, missä oltaisiin. Hän tuli sitten paikalle noin klo 9.15, mutta vetkutteli haalareiden vaihtoa siihen asti, kunnes Ville saapui paikalle n. klo 9.40. – – Jouni istui paikoillaan takki päällä risaisissa farkuissaan ja joi energiajuomaa. Hän tuntui olevan ihan unessa vielä ja tarvitsi aikaa heräämiseen. Hän ei myöskään jaksanut tai viitsinyt lähteä vaihtamaan haalareita juuri siitä syystä, että pukukaapit ovat viidennessä kerroksessa. Odotti kuulemma Villeä. Villen ja Jounin lähtiessä haalareiden vaihtoon, lähti Manu samalla tupakalle poikien kanssa. Lopulta kävi niin, että kun Ville ja Jouni palasivat haalareiden vaihdosta, kello oli kymmenen ja kahvitauon paikka. Niinpä he eivät olleet saaneet yhtään mitään tehtyä ennen kello kymmentä!
(H27T123.11.2010)

Opettajat ilmaisevat opiskelijoiden verkkaista tekemistä tai suoranaista tekemätömyyttä esimerkiksi ”työn vieressä olemiseksi” ja ”äärimmäisen tehokkaaksi tyhjäkäynniksi”. Eräs opettaja kuvasi opiskelijoiden toimintaa seuraavanlaisesti:

Aikataulut ei pidä, työtahti on ihan mitätön, aikaansaavuus niis hommissa, niin ei synny, ei synny mitään. Opiskelijat pystyy käyttään kaheksan tuntia siihen, ettei ne tee yhtään mitään. Jopa yksittäinen opiskelija, joskus on semmostaki nähny, et neljä tuntii se istuu pöyän reunal ja heiluttelee jalkojaan ja räplää kännykkää. Muut on sentään niinku, no, iso osa porukast on lintsamas et siel ei oo enää, sattunu jäämään ne pari työtätekevää mukaan ja sit tää yks heiluttelee jalkoja ja tappaa aikaa. – – Sitte se et nii no nyt ei onneks oo pahoja luokkia niinku sen metelin suhteen, et ne antaa niinku aika hyvin opettajan kuitenkin tehä töitä, et siinä mieles ovat niinku ihmisystävällisiä opiskelijoita. Mut sit jos sattuu oikee paha luokka, nii se ei sit oo vielä sekuntiakaan hiljaa siin vielä, että ne saa kyllä aika hyvin sabotoituu sen opetuksen... (Rami)

Tutkimuspäiväkirjastani löytyy merkintöjä, jossa pitkiä aikoja, jopa kolmesta varmistista puoleentoista tuntiin saattaa kulua niin, ettei kukaan työsalissa tee mitään opiskeluun liittyvää (ks. Willis 1984, 34–36; Käyhkö 206, 134). Seuraavassa on tyypillinen kuvaus tällaisesta tilanteesta:

Atte lähti kahden maissa kotiin. Paikalle jäivät ainoastaan Oskari, Mikko, Iiro ja Mika. Heillä ei ollut mitään kummempaa tekemistä ja vain tappoivat aikaa. Menin heidän kanssaan juttelemaan ennen kolmea ja tosiaan 45 minuuttiin ei tapahtunut yhtään mitään muuta. Minulle jutustelu kelpaa kyllä, mutta opiskelujen näkökulmasta he eivät saaneet aikaan mitään. Jokainen vain istui ja välillä ihmetteli ääneen sitä, että vielä niin ja niin kauan siihen kunnes pääsee kotiin. Minullehan se sinänsä sopi, että istuttiin vaan ja juteltiin. Minusta se oli jopa mielenkiintoista. Heistä varmaan vähemmän mielenkiintoista. Varttia vaille neljä *opettaja* sanoi, että nyt laitetaan paikat kuntoon ja sitten pääsette kotiin. Mitään paikkoja ei tarvinnut laittaa kuntoon, koska opiskelijat eivät juuri mitään olleet tänään tehneetkään. Näin ollen he kiirehtivät suoraan pukukaapeille vaihtamaan vaatteita ja jo viidessä minuutissa olivat ulkona työsalista. (H26MA22.11.2010)

Työsalissa oleminen näyttäytyy sinä samana hengailuna (ks. luku 5.1), mitä nuoret miehet vapaa-ajallaankin tekevät. Hengaaminen työsalissa on useimmiten jonkin istuskelemaan kokoontumista. Jutellaan kahvikupin ääressä. Joskus näytetään tylsistyneiltä: haukotellaan, istutaan huonoryhtisenä tuolilla tai nojataan pöytään. Kulutetaan aikaa, joka kulkee nuoren miehen mielestä liian hitaasti. Voi olla, että yhden iltapäivän tai jopa päivän aikana saadaan aikaiseksi yksi pieni asia, kuten metallilaatikon levyjen leikkaaminen tai muutaman reiän poraaminen. Opiskelijat myöntävät itsekkin, että konkreettiset aikaansaamiset eivät ole useinkaan kovin suuria ja että istuttua tulee aika paljon. Eräs opiskelija kuvasi, että juttelemisen ja muun oheistoiminnan ”lomassa tehdään välillä vähän töitä. Kirjaimellisesti yleensä aika vähän.” Toinen opiskelija kertoi auliisti välttelevänsä aktiivisesti joitakin tehtäviä, joita ei osaa.

Opiskelijat kestävät myös pientä vitsailua ”löysäilyistään”. Kerran opinto-ohjaaja toi viisi yhdeksäsluokkalaista yläkoululaista tutustumaan kouluun. He tulivat erään kolmannen vuosikurssin ryhmän tunnilla käymään. Ryhmän opettaja kysyi yläkoululaisilta: ”Ootteko pojat ottaneet löysemmin nyt ysiluokalla? Jos olette, täällä sitten toiminta muuttuu. Meillä on alusta alkaen tiukka meininki täällä...” Hän ei

saanut lausettaan loppuun, kun kolmannen vuosikurssin opiskelijat ratkesivat hultavattomaan nauruun. Minä nauroin, opettaja itse nauroi ja opinto-ohjaaja nauroi.

Nauru tuo mieleen Paul Willisin tutkimuksen Koulun penkiltä palkkatyöhön, jossa hän tulkitsee koulun olevan otollista maaperää ”nauruille”. Willisin koulu-poikien kyky saada aikaan naurut on yksi keskeisistä ryhmään kuulumisen kriteereistä (Willis 1984, 36–42). Omassa tutkimuksessani naurujen saaminen ei korostunut kuitenkaan yhtä paljon. Tässä esimerkissä tulkitsin naurun paljastavan spontaanisti virallisen ja epävirallisen normin välisen ristiriidan: tavoitellaan tiukkaa ja täsmällistä opiskelua, mutta todellisuus on jotakin muuta. Kaikki naurajat tietävät tämän julkisen salaisuuden.

Kirjoitan havaintopäiväkirjassani usein siitä, kuinka vähän oppitunneilla on saatu aikaiseksi opetettavaan asiaan tai aiheeseen liittyen, oli kyse sitten ammattaineiden opetuksesta tai yhteisten aineiden opetuksesta. Uskalsin arvioida aikaansaamisen vähäiseksi, koska raportoin samalla, mitä kaikkea muuta tekemistä oppitunnit sisälsivät. Aikaa menee tavattoman paljon muuhun kuin opiskeluun liittyvien tehtävien tekemiseen. Esimerkiksi tällaisesta toiminnasta käy vaikkapa erään vieraan kielen oppitunti:

Uskomattoman vähän on saatu neljän oppitunnin aikana aikaiseksi: risti-nolla-peli, yhden kappaleen kuuntelu, lukeminen ääneen ja suomentaminen, lauseiden kääntäminen englanniksi sekä kuunteluharjoitus. Aikaa menee ylimääräiseen häsläämiseen, kuten esimerkiksi siihen, että kun jokaisen piti kirjoittaa yksi lause englanniksi taululle, haukuttiin toisten käsialoja. Eritoten Atte sai haukkuja siitä, että hänen käsialansa oli hyvin epäselvä. Janne: ’Mua ärsyttää, jos pitää lukea Aten tekstiä, kun siitä ei saa mitään selvää.’ Tätä käsialojen epäselvyyksiä ja mikä mikäkin kirjain on, puitiin kauan. Jokaisen piti kirjoittaa taululta toisten kirjoittamat lauseet omaan paperiinsa ja se vasta hidasta olikin. Tehtävän tekemiseen meni 45 minuuttia. – Kuuntelun jälkeen opettaja päästi pojat kotiin, kello 15.47. Hänen saatesanansa kotiinlähtöön olivat: ’Saatiin paljon aikaiseksi.’ Tulkintani oli niin kovin erilainen.
(H56MA18.4.2011)

Edellisestä käy ilmi myös se tyypillinen piirre, että opettaja itse hyväksyy hitaan etenemisen kannustavilla sanoilla, jolloin opiskelija voi olla aikaansaamiseensa ainoastaan tyytyväinen. Opettajan hyvänä tarkoituksena lienee vahvistaa opiskelijoiden itsetuntoa, mikä kuitenkin samalla myös normittaa sitä, mikä on sopivaa etenemistä.

Myöskään tyhjäkäynti ei ole salaisuus tai tabu, vaan hyvin tiedostettu: opiskelijat tunnustavat ja opettajat tunnistavat sen. Tyhjäkäynti näkyy joka päivä, ja siitä keskustellaan usein. Opiskelijat esimerkiksi sanoittavat itse ”laiskuuttaan”. Opettajat puolestaan tekevät tyhjäkäyntiä näkyväksi toteamalla esimerkiksi: ”sä olet samassa vaiheessa kuin viimeksikin”. Tähän opiskelijat eivät yleensä vastaa mitään.

Eräs ryhmä kolmannen vuosikurssin poikia kiteytti turhautuneen maleksimisen ja vetelehtimisen syyt kahteen kategoriaan: ensinnäkin joskus he eivät jaksa tehdä mitään, vaikka tarjolla olisi tarkoituksenmukaista tekemistä, ja toiseksi aina ei ole tarkoituksenmukaista tekemistä ja he tappavat vain aikaa.

Moni asia kelpaa syyksi olla tekemättä annettuja tehtäviä: ei ole välineitä tai tarvikkeita, ei osata tai koulussa vaaditaan liikaa. Käytettiinpä joskus minunkin

olemassaoloani hyväksi. Opiskelijat eivät voineet tehdä tehdä töitä, koska kyselen heiltä ”kaikenlaista”.

Harvalla opiskelijalla on mukanaan opiskelutarvikkeita, kuten koulukirjoja, vihkoja tai kyniä. Siten se on aina aiheellinen syy olla tekemättä tehtäviä. Viiden kuuden opiskelijan ryhmässä vain yhdellä saattaa olla kynä mukana, jos hänelläkään. Monella ei ole edes laukkuja mukana koulussa. Koekaan ei ole hyvä syy kantaa tarvikkeita mukana. Nuori mies luottaa siihen, että jostakin löytyy aina kynä lainattavaksi. Asiat järjestyvät ilman, että tarvitsee itse huolehtia. Minä toimin usein kynän lainaajana, kuten myös opettajat, jolloin me myös mahdollistimme sen, ettei omia muistiinpanovälineitä tarvinnut kantaa mukana.

Opettajalla on valta määrätä, mitä töitä tulisi tehdä ja mitä ei. Kun opiskelija ei saa poissaolojen tai aikaansaamattomuutensa takia jotakin vaadittua tehtävää valmiiksi, hän saattaa mielessään sysätä syyn opettajan päälle.

Sit me tehtiin sitä laatikkoo, niin sit tota sit ku se sano, et se pitää saada tänään valmiiks, niinku sillon tänään valmiiks. Mä aloin takomaan sitä ja se meni vähän rikki, ni sit se sano, että nyt sun pitää lopettaa työt. Lopeta työt hetkeks. Sit mä lopetin mitä vittua huusin vaa sille. Mä suutuin sille, ku mä en saanu tehdä töitä. Sit mä kysyin siltä, et saanks mä nyt jatkaa. Se sano, et saat jatkaa ja mä en saanu sitä sen takii valmiiks. Niinku mun piti lopettaa pariks tunniks työt, niin mä en saanu sitä valmiiks. (Joonas)

Esimerkiksi yllä olevan kuvauksen kertoja oli juuri ollut kaksi päivää luvatta pois koulusta. Hän ei kantanut vastuutaan työn valmiiksi saamisesta, vaan vyörytti syyn opettajan kontolle.

Aineistoni valossa näyttäisi siltä, että ääneen lausutut syyt eivät läheskään aina ole todellisia työnteon välttämisen syitä. Keksittyjen syiden avulla testataan opettajaa, mitä hän uskoo ja mitä ei. Opiskelijat puuttuvat oppitunnin kulun kannalta epäolennaisiin asioihin ja neuvottelevat siten itselleen lisää aikaa olla tekemättä töitä (ks. Käyhkö 2006, 82–86). Useaan kertaan näin sellaisen kohtauksen, jossa opiskelija ensin kertoo monia syitä, miksi hän ei voi tehdä jotakin annettua tehtävää ja jonkun ajan päästä hän kuitenkin ryhtyy työskentelemään. Työskentely saattaa alkaa sillä, että hän hakee kaipaamansa puuttuvan tarvikkeen tai välineen tai ryhtyy tosissaan opettelemaan työtehtävää. Kutsun tätä strategiaa pitkittämissstrategiaksi (ks. luku 7.3). Jos ei jakseta opiskella eikä koeta opiskelua tarpeelliseksi tulevaisuuden kannalta tai siinä hetkessä merkitykselliseksi, päästään helpomalla, jos ehditään vähemmän. Samalla voidaan käyttää aikaa muuhun, nuoren miehen kannalta oleelliseen, kuten oman paikan lunastamiseen ryhmässä, hengähtämiseen ja itselle mielekkääseen tekemiseen.

Ei ole tavatonta tehdä omia puhteita opettajan silmienkään alla. Oheistekeminen on usein keskustelua. Keskustelu saattaa siivittää myös itse työntekoa, mutta usein itse työnteko keskeytyy ja istahdetaan alas sopivaan asetelmaan. Lisäksi työsälissa tehtäviä töitä kiinnostavampaa tekemistä tarjoavat puhelimella pelaaminen ja puhuminen, ilmaisjakelulehtien lukeminen ja lehdistä löytyvien pikkutehtävien ratkominen, musiikin kuunteleminen, energiajuoman tai limun juominen, työkalujen ja itsetehtyjen välineiden käyttäminen leikkimiseen ja pelaamiseen. Näitä tehdään yksin tai yhdessä toisten kanssa. Kokoonpanot myös vaihtelevat: joskus osa

tekee jotakin opiskeluun liittyvää työtä ja muut istuvat, joskus kaikki laistavat koulutehtävistä, joskus yksi laistaa ja muut työskentelevät. Jos yksi tai kaksi ahkeroi, saatetaan tälle jopa vitsailla ”hyvä, jaksaa painaa”.

'Miksu! Mika pitää meidän luokan imagoo yllä!' Huuteli Atte joka istui itse laiskana lavan päällä. Atte sanoi, ettei hänellä ole mihinkään kiire, ku ei ole mitään tekemistä missään. Hän voisi vaikka kuuteen asti istua tässä puhumassa paskaa.
(P153: H64TI31.5.2011)

Yhteisten aineiden opetuksessa ja joskus myös ammattiaineiden teoriaopetuksessa käytetään tietokoneita apuna. Tietokoneiden käyttö on aina mahdollisuus opiskelijoiden näkökulmasta ja riski opettajien näkökulmasta. Opettajan on haastavaa kontrolloida, että tietokoneita käytetään ainoastaan tehtävien tekemiseen. Tapanani oli istua aina luokan perällä, jotta kenelläkään ei ollut mahdollista tarkkailla, mitä kirjoitin koneelleni. Lisäksi asemapaikkani mahdollisti sen, että näin varsin kattavasti luokan yli. Samalla pystyin tarkkailemaan opiskelijoiden tietokoneruutujen näkymiä. Vaikka en varsinaisesti tekstiä erottanutkaan, pystyin helposti tunnistamaan Facebook-sivujen latauksia ja iltapäivälehtien sivujen selailuja. Toisinaan seurasin mielenkiinnolla sitä asetelmaa, jossa opiskelijat valppaana keskittyvät omaan, opetuksen näkökulmasta kyseenalaiseen tekemiseensä tietokoneella ja samanaikaisesti tarkkailevat opettajan liikkeitä. Mikäli opettaja tulee lähemmäksi, vaihdetaan kiireesti sivustoa ja näytetään olevan keskittyneitä annettuihin tehtäviin.

Erään kerran yhteisten aineiden opetuksessa opiskelijat työskentelivät tietokoneilla. He vastasivat opiskelijoille suunnattuun verkkopohjaiseen kyselyyn, jossa kaupungin opetustoimi kyseli opiskelijoilta opintojen keskeyttämiseen liittyviä asioita. Kyselyn johdannossa mainittiin, että kyselyyn vastaaminen kestää viisi minuuttia. Tällä tunnilla kyselyyn vastaamiseen käytettiin yhteensä kuusikymmentä minuuttia aikaa (eli yli yhden oppitunnin verran). Opiskelijat vastasivat kyllä kyselyynkin, sillä pari opiskelijaa teki sellaisia aiheeseen liittyviä kysymyksiä opettajalle, että ainakin heidän oli pakko olla tutustuneita kyselyyn. Kuitenkin tuntiin mahduttui myös omaehtoista tekemistä tietokoneella, mihin opettaja ei puuttunut.

Joskus opiskelijat kertovat turhautuvansa siitä, ettei heille anneta heidän kriiteereillään mitattuna kunnollisia ja tarkoituksenmukaisia tehtäviä. Opiskelijat kokevat opettajan aliarvioivan heitä ja kokevat jäävänsä toissijaisiksi opettajan mielessä.

Seuraavalla tunnilla *opettaja* kehitti opiskelijoille kullekin joitain pikkutehtäviä, jotka eivät arvioni mukaan kaikki olleet kovin motivoivia. Tuntui, että *opettaja* oli keksinyt tehtävät ex tempore omasta päästä. Tosin parilla opiskelijalla oli joitakin vanhoja omia projekteja kesken ja he saattoivat jatkaa niitä. *Opettajan* hyväksi on sanottava se, että hän oli kuitenkin suunnitellut jotakin ennakkoon, mutta se laite, jolle hän oli suunnitellut tekemistä, oli varattu toisaalle ja hän joutui sen takia keksimään uusia suunnitelmia.

Klo 15.24 oli osa vielä kahvitauolla, vaikka tunnit loppuisivat kokonaan aika pian. Täytyy sanoa, että oppitunnit ovat tylsistyttäviä. Opiskelijat eivät ole saaneet nyt iltapäivällä oikein mielekkäitä tehtäviä ja he näyttävät touhuavan välillä omiaan. Kaikki vaan odottavat, milloin pääsee pois. Opiskelijat puhuvat keskenään siitä, että heille ei ole nyt kunnan tekemistä. Esimerkki keksimällä keksitystä tehtävästä on vaikkapa se, että opiskelijat joutuivat raivaamaan erääseen nurkkaukseen tilaa. Joku kommentoikin, että heidän pitäisi saada samalla todistus muuttomiehen papereista, koska ovat joutuneet niin

paljon koulussa ihan muun alan töihin (siivous-, roudaamis- ja muuttotöihin) kuin siihen, mihin heidän pitäisi olla opiskelemaan. Myöhemmin kävi ilmi sekin, että kone- ja metalli-osaston muuttoon liittyvät pakkaamiset ja purkamiset ovat hoitaneet opettajat ja opiskelijat yhdessä. Erään opettajan mukaan se haittasi jo hiukan koulutyötäkin. – – Jäi vielä lopussa mieleen *opettajan* kommentti, kun hän päästi opiskelijat normaalia aikaisemmin kotiin: 'Tästä on hyvä jatkaa herrojen'. Ja tosiasiahan oli se, että opiskelijat eivät olleet iltapäivällä saaneet aikaiseksi juuri mitään. Esimerkiksi kahdella opiskelijalla oli tehtävänä koota eräs metallikaappi ja he olivat saaneet vain puretuksi kaapin siniset ovet pois pakkauksista. (H05MA27.9.2010)

Erityisesti opiskelijat tuntuivat olevan harmissaan siitä, että he olivat joutuneet valmistelemaan oppilaitoksen muuttamisen edellisenä keväänä remontissa olevasta oppilaitosrakennuksesta väliaikaistiloihin ja järjestelemään tavaroita paikoilleen väliaikaistiloissa. Ydinryhmän mielestä heille oli luvattu, ettei heidän tarvitse osallistua enää muuton valmisteluihin väliaikaistiloista pysyviin tiloihin lukuvuoden lopussa. Tämä lupaus ei pitänyt, vaan toukokuussa ennen valmistumistaan pojat viimeisinä töinään osallistuivat jälleen tavaroiden pakkaamiseen.

Tarkoituksenmukaisia tehtäviä on niukasti tarjolla myös silloin, kun opetusryhmiä joudutaan yhdistämään. Se ei ole tavatonta, vaikkakin aina tilapäistä. Opiskelijoiden ei voida olettaa olevan kovin aktiivisia, jos heidät otetaan "kappaletavara-automaation ohjaukset ja mittaukset" -nimisen oppiaineen sijaan lyhyellä varoitussajalla kunnossapitotekniikan tunnille. Esimerkissä olevan tunnin opettaja aloitti anteeksipyydellen: "A-ryhmä on täällä B-ryhmän kanssa. Ei voi mitään, koittakaa oppia jotain."

Joskus sama opettaja kulkee kahden tai jopa kolmen opetusryhmän välillä eri luokissa tai työsaleissa yrittäen antaa kaikille luokille mahdollisimman hyvää opetusta. Mikäli opetuksen onnistumista arvioidaan sillä, kuinka opiskelijat osallistuvat opetukseen ja saavat tehtäviä tehdyksi, eivät tulokset ole havaintojeni mukaan kovin hyviä. Seuraava esimerkki ei ole tavaton. Siinä yksi opettaja yrittää opettaa samaan aikaan kolmea ryhmää. Kaksi ryhmää on samassa teorialuokkatilassa (ryhmät A ja B) ja opettajan oma ryhmä (ryhmä C) on viereisessä työsalissa. Opettaja kulkee näiden kahden opetustilan välissä.

Seuraamallani opiskeluryhmällä pitäisi olla Ramin (*opettaja*) tunteja 13.15 asti, mutta Rami oli sopinut viimeiselle tunnille sijaiseksi Tommin (*opettaja*). Tommilla olikin yhteensä kolme luokkaa huollettavanaan, koska hän hoiteli oman opetusryhmänsä ohella samalla myös Tapanin (*opettaja*) ryhmää. Näin ollen sähköluokkaan tuli yhteensä seitsemän opiskelijaa, mikä on hyvin vaatimaton määrä ottaen huomioon, että tässä pitäisi olla kaksi ryhmää samassa. Paikalla oli siis vain puolet.

Tommi antoi jonkunlaiset monisteniput B-ryhmän neljälle opiskelijalle, joista osa teki tehtävää ja osa rupatteli keskenään. A-ryhmällä ei ollut oikeasti mitään tekemistä: yksi pyöritteli kädessään ruuvimeisseliä, yksi piirteli housuihinsa tussilla ja yksi näpytteli kännykkäänsä. Kaikki olivat välillä aivan hiljaa. Vain tietokoneen naputteluni rikkoi hiljaisuuden. – – Luokkatilassa on siis kaksi ryhmää yhdessä, mutta ryhmät eivät kommunikoi lainkaan keskenään. Jos vuorovaikutusta on, niin sitä on ryhmien sisällä.

Ihmettelin opiskelijoille ääneen, että eihän tällainen opetus voi olla kovin motivoivaa opiskelijan näkökulmasta, johon opiskelijat naurahtivat ja joku kommentoi, että näin se vaan menee ja näin se vaan on aina mennyt. Tuntuu ristiriitaiselta, että opettajat vaativat opiskelijoilta jäämäkkyyttä, läsnäoloa ja osallistumista ja itse hoitavat työnsä vasemmallä kädellä. Nyt Rami ja Tapani (*opettajia*) ovat tapaamassa jotakuta yritysmaailman edustajaa ja siksi ovat pyytäneet Tommia hoitamaan nämä tunnit. Tommi ei mitenkään pysty handlaamaan kolmea ryhmää kerralla ja nämä opiskelijat jäävät kyllä täysin ilman

opetusta. Käytännössä opiskelijat vaan lojuvat tuoleillaan, keskustelevat väsyneesti ('täällä kuluu aika niin hitaasti') ja tekevät pikku puhteita, kuten leikkivät mittanauhalla. Osa B-ryhmän opiskelijoista kyllä tekee merkintöjä monisteeseen, jonka Tommi heille jakoi. Välillä Tommi tuli katsomaan, miten luokassa menee. Lähinnä hän auttoi B-ryhmän opiskelijoita täyttämään monistetta.

Kello kolmentoista maissa Tommi antoi B-ryhmälle luvan lähteä. A-ryhmä jäi vielä paikalle. Tommi jutusteli heidän kanssaan esimerkiksi eilisestä pelistä. Tommi päästi toisenkin ryhmän välitunnille klo 13.09. (H12KE13.10.2010)

Opettaja saattaa laiminlyödä opettamisen myös vastaamalla puhelimeen tai poistumalla työsalista tai luokasta ilman syytä. Kun opettaja lähtee työsalista tai teoria-luokasta, se on usein opiskelijoille sanaton vihje siitä, että voi suunnata mielenkiinnon koulutehtävien sijaan muihin kiinnostaviin asioihin. Opettaja saattaa palat-tuaan sanoa tämän ääneen opiskelijoille:

Taas neljä äijää istuu siinä. Suunnitelkaas! -- Joku hakee porakoneen ja joku tekee jotain muuta. Koittakaa nyt organisoida tätä työtä. Aina kun selkä kääntyy, kaikki vaan istuu.

Yhteisten aineiden opetuksessa havaitsin jonkun opettajan palkitsevan opiskelijoita aiemmin suoritetuista tehtävistä ja ylipäänsä paikallaolosta tarjoamalla opiskelijoille loppupäiväksi "vapaata aikaa". Vapaa-aika tarkoitti noin 45 minuutin aikaa, jolloin oli lupa olla vapaasti "netissä" tai "sähköpostin ääressä". Tulkintani mukaan opettaja piti näin itse yllä kulttuuria, jossa on hyväksyttävää olla koulussa paikalla ilman virallisia tavoitteita.

Kävin seuraamassa jonkun kerran myös koulun järjestämää aikuisopetusta (oppisopimuskoulutusta ja näyttötutkintoa suorittavien ryhmiä). Aikuisopetuksen seuraaminen terävöitti sopivan kontrastin avulla näkökykyäni (ks. myös Paju 2011, 77). Havaitsin, kuinka aikuisopiskelijat olivat motivoituneita oppimaan uutta ja suorittamaan tutkintoa. Se näkyi muun muassa siinä, että tunneille saavuttiin täsmällisesti ja opettaja aloitti tunnit täsmällisesti. Annettuihin tehtäviin keskityttiin eikä oheistoimintaa, kuten puhelimen näpräämistä tai musiikin kuuntelua, juurikaan esiintynyt oppituntien aikana. Tunnelma oli opinhaluinen, ja turha hälinä oli poissa. Aikuisopiskelijat ovat työnantajansa kustantamana koulutuksessa, ja opiskelu on heille työajalla tapahtuva mahdollisuus. Se on heille myös vaihtelua, sillä lähipäiviä saattaa olla harvakseltaan.

Opettajien tyhjäkäynniksi nimeämä ilmiö ei pysähdy vain kouluun, vaan se näkyy muuallakin (vrt. myös luku 5.1). Työtehtävien vältteleminen on kuitenkin vähäisempää työssäoppimisjaksoilla työpaikoissa kuin koulussa. Työssäoppimisjaksoilla ollaan yleensä yksin, jolloin ryhmästä ei saa tukea oheistoimintojen tekemiseen samalla tavalla kuin koulussa. Tosin eräs poika raportoi, että työssäoppimispaikassakin päivät kuluvat työkavereiden kanssa välillä muutoin kuin töitä tehden: itse keksittyä minigolfpeliä pelaten, videoklippejä katsellen ja radiota kuunnellen.

Työssäoppimispaikka saattaa opettaa nuorelle miehelle myös työnteon moraalialia. Erään työssäoppimispaikan kahvihuoneen seinällä oli lappu:

Työaika alkaa klo 8.00, joka tarkoittaa sitä että klo 8.00 ollaan työpaikalla työvaatteet päällä. 15.30 voi alkaa laittamaan työkalut paikalleen ja siivoamaan työnsä jälkiä. Kotiin

lähdetään klo 16.00 jota ennen ollaan käyty kirjaamassa päivän työtunnit ylös, jos ei ole erikseen sovittu muuta. Jos on menoja ilmoita niistä ajossa. (H50KE23.3.2011)

Viesti kertoo siitä, milloin työpäivä alkaa ja monelta työpaikalta sopii poistua, mutta se ei kerro mitään työpäivän aikaisesta toiminnasta. Eräs opiskelija kertoi kyseessä olevassa työssäoppimispaikassa töissä olevasta vanhasta miehestä, joka ”istuu aina vaan kahvilla ja pelaa pasianssia”. Kahvi- ja tupakkataukoja saa ylipäänsä pitää, milloin haluaa. Kun seurasin toimintaa työssäoppimispaikassa, muistutti se etäisesti toimintaa koulussa. Työskentely oli tehokkaampaa kuin koulussa, mutta toisinaan saatoinkin hyvinkin todistaa yhden työntekijän työskentelevän ja muiden katselevan vieressä tai käyttävän aikansa rupattelun.

Nuoret miehet kertoivat tehtävien välttelmisestä ja laistamisen yrityksistä myös kotona. Mikäli asutaan kotona, pyritään livistämään erityisesti kotitöistä. Toisaalta moni kokee, että kun kerran asuu kotona, on velvoitettu ottamaan muita huomioon ja tekemään jotakin sen eteen, että saa ilmaisen ylläpidon. Ne, jotka asuivat yksin, eivät kuvailleet kotitöiden laiminlyömistä livistämiseksi tai laistamiseksi.

Sovituista asioista luistaminen näkyi selkeästi siinä, miten informantit toimivat minun kanssani. Tämä kävi parhaiten esille niiden kuuden pääinformantin kanssa, jotka antoivat haastatella ja havainnoida itseään ja ottivat valokuvia. Haastatteluajankohtien sopiminen oli niin kauan kohtuullisen vaivatonta, kun haastattelut tehtiin koulupäivän yhteydessä oppituntien aikana. Kun haastattelut, havainnoinnit tai valokuvaamiseen liittyvät tapaamiset, kuten kamerasoutaminen tai palauttaminen, tapahtuivat koulupäivän ulkopuolella, niihin sisältyi paljon neuvottelua. Neuvottelua käytiin pääosin kasvotusten keskustelemalla, tekstiviestittelemällä tai puhelimesta puhumalla. Jokaisen kuuden pääinformantin kanssa kävi useamman kerran niin, että yhden tapaamisen ajankohdasta jouduttiin neuvottelamaan monta kertaa. Milloin informantin puhelin oli ollut hukassa, milloin sovittu ajankohta ei sopinutkaan, milloin kamera oli unohtunut kotiin tai oli hukassa, milloin en vaan saanut tapaamisen varmistusviestiäni vastausta. Joskus informantit vastasivat vain, etteivät ole kotona tai vapaana sovittuun aikaan ilman selityksiä ja joskus taas selityksenä oli esimerkiksi huono muisti tai muu meno. Työläiksi osoitautuneiden tapaamisneuvottelujen jälkeen osasin iloita niistä hetkistä, jolloin koulun ulkopuolelle sovittu tapaaminen todella toteutui.

Pohdin kuitenkin myös sitä, oliko nuoren miehen helpompi laistaa sovitusta erilaisin verukkein kuin sanoa suoraan, ettei hän halua tavata minua tutkimukseen liittyvissä asioissa vapaa-ajalla. Oliko hänen helpompi kertoa selityksiä ja laistaa kuin ottaa asia puheeksi, tarttua toimeen tai kantaa vastuuta omista lupauksistaan? Ainoastaan yksi poika esitti toiveen, että hoitaisimme kaikki tutkimukseen liittyvät asiat koulussa, mihin minun toki oli helppo suostua.

Koska en loputtomiin jaksanut aina vain sopia uudelleen tapaamisaikoja, päätin useiden yritysten jälkeen lopettaa neuvottelun. Näin jäin paitsi kahdesta kamerasta ja kolmesta kuviin liittyvästä keskustelusta.

5 VAPAA-AIKA

Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksessa vapaa-ajan ajatellaan olevan ns. jäännösaikaa eli sitä aikaa, joka jää jäljelle välttämättömien toimintojen, työn ja opiskelun sekä kotitöiden jälkeen (Pääkkönen & Hanifi 2011, 10). Aineistoni mukaan nuoren miehen vapaa-aika näyttää määrittyvän kuitenkin eniten suhteessa kouluun ja opiskeluun: koulu on velvollisuus ja kaikki muu on omaa aikaa ja vapaa-aikaa (ks. myös esim. Määttä & Tolonen 2011, 5–6; Ylikännö 2011, 47–48). Nuorten vapaa-aikatutkimuksen mukaan vapaa-aika koetaan yleensäkin sitä enemmän omaksi, mitä vapaampaa ja vähemmän muiden organisoimaa se on (Myllyniemi 2009a, 24–26).

Ajankäyttötutkimuksen mukaan 10–64-vuotiaiden vapaa-aika sisältää pääasiassa television katselua, lukemista, sosiaalista kanssakäymistä, liikuntaa ja ulkoilua sekä erilaisia harrastuksia (Pääkkönen & Hanifi 2011). Tutkimukseni nuori mies valitsee vapaa-aikaansa sellaista, minkä hän kokee merkitykselliseksi. Aineistoni perusteella hän hengaillee usein kavereidensa kanssa, autoilee istuen joko kuljettajan paikalla tai kyytiläisenä, istuu ruudun ääressä televisiota katsellen, verkkosivuja selaillen tai pelaillen sekä käy baarissa. Nämä tekemiset näyttäytyivätkin keskeisinä vapaa-ajan toimintoina, joita lähes jokainen aineistoni nuori mies tekee. Keskeisten vapaa-ajan toimintojen lisäksi löytyi suuri joukko toimintoja, joita tehdään harvakseltaan ja satunnaisesti tai eriytyneen kiinnostuksen mukaan. Nuori mies saattaa siten myös innostua kuuntelemaan musiikkia, lueskelemaan päivän lehtiotsikoita, matkustelemaan, ”pelehtimään” tyttöystävänsä kanssa, toimimaan koiravahtina, sukuloimaan, temppuilemaan pyörällä, shoppailemaan, mitä nyt tulee mieleen. Keskeistä on, että omassa kaveripiirissä tehdään sitä, mikä on kehkeytynyt porukan tavaksi olla yhdessä, mikä on kaveripiirissä vallitsevien normien mukaista ja mikä ylipäänsä kiinnostaa.

Kukaan pääinformanteista ei ensin myöntänyt harrastavansa mitään. Harrastaminen miellettiin ulkoa ohjatuksi ja tavalla tai toisella organisoiduksi ja normatiiviseksi toiminnaksi (ks. myös Aaltonen ym. 2011, 43). Tämä kävi ilmi kysyessäni haastattelussa, mitä informantit harrastavat. Säännönmukainen vastaus jokaisella oli ”en mitään”. Kuitenkin myöhemmin harrastamis-sanaa käytettiin kuvailemaan sellaista vapaa-ajan toimintoa, mikä on itselle mieluista ja mitä tekee usein:

– – en harrasta oikein mitään. No käytännössä pelaan, mä lasken pelaamisen harrastukseks. Et mä tykkään siitä, ni mä teen sitä tosi paljon – – ja sit autot on yks harrastus. Tai muutenki, no ennen tuli rakenneltuu mopoja ja nyt se on siirtyny autoihin, ku on itelläki ajokortti ja oma auto. Ni sit tulee autoo laiteltuu ja kavereitten autoi laiteltuu ja et aina porukalla laitetaan jonku autoon jotain. – – (Janne)

Atte puolestaan mainitsi myöhemmin harrastukseksi ”kavereiden kanssa olemisen”. Kun keskustelimme Oskarin kanssa skeittaamisen merkityksestä hänelle, hän kertoi sen olevan ”lähinnä harrastus”.

Opettajien haastatteluissa esittämät arviot nuorten miesten ajanvietteistä osuivat osittain oikeaan. Pääinformanttien ryhmänohjaajan mielestä poikien ajanvietteisiin kuuluvat ”autoilu, tytöt ja pelaaminen”. Hän ei ollut juuri kuullut

opiskelijoiden puhuvan ”urheilusta”. Hän epäili jopa, etteivät pojat tunne ”edes Teemu Selännettä”. Toinen opettaja arveli, että pojat ”ryyppäävät keskellä viikkoa, hengaavat kavereidensa kanssa ja roikkuvat netissä”.

Kaikki tässä pääluvussa esitetyt toiminnot eivät esiinny pelkästään vapaa-ajalla, joten siltä osin pääluvun otsikko on harhaanjohtava. Esimerkiksi tupakointi näkyy vahvasti myös koulussa. Perustelen jäsenystäni kuitenkin sillä, että kaikki luvussa kuvatut toiminnot ovat arkisia toimintoja, jotka läpileikkaavat nuoren miehen koko arjen. Ne todennäköisesti toteutuisivat siitä huolimatta, opiskeleeko nuori mies vai ei.

5.1 Hengaaminen kavereiden kanssa

Hengaaminen tai lyhyemmin hengailu on olennainen osa nuorten vapaa-aikaa (Aaltonen ym. 2011, 44), mikä näkyy myös omassa tutkimusaineistossani. Nuoret miehet liittyvät hengaan aina jollakin tavalla toisiin ihmisiin: hengataan yhdessä muiden kanssa, harvoin yksin. Hengamisella kuvataan myös ”ei minkään tekemistä”, vaikka hengaan sinänsä koetaan jo tekemiseksi. Aineistoni perusteella se tekeminen on vähintäänkin istuskelua, seisoskelua, oleskelua ja jutustelua tähän tapaan:

Kuhan vaan jossain hengaillaan ja jutellaan. (Atte)

Meil on autois jengii ja ajetaan jonnekin vaa ja sit jäädään hengailee jonnekin. (Janne)

Hengailu näyttäisi siis olevan jollakin tavalla aktiivista olemista, ei pelkkää joutilaisuutta. Pojat nimittäin puhuivat hengailemisesta eri yhteydessä kuin varsinaisesta passiivisesta ”perse homeessa makoilusta”, lepäilystä tai laiskottelusta, joita he siis myös raportoivat tekevänsä. Toisaalta täsmällistä rajaa hengailun ja niin kutsutun passiivisen oleilun väliin on vaikea vetää. Esimerkiksi kun Joonas ollessaan yksin ”ei tehnyt mitään”, hän saattoi istua tietokoneen ääressä tai katsoa televisiota, mutta ei kutsunut sitä hengailukseksi. Ei minkään tekeminen yksin oli hänestä tylsää. Keskeistä on se, että hengailuun tarvitsee useimmiten kaverin.

Hengaaminen näkyy aineistossani poikien keskuudessa aina jollakin tavalla myönteisesti virittyneenä, jopa tavoiteltavana ajanvietteenä. Koska hengaan saattaa näyttää joutenololta, sitä saatetaan työtä ihannoivassa kulttuurissa ulkoapäin myös paheksua (Kuusisto-Arponen & Tani 2009; Oinas ym. 2010, 108; Aaltonen ym. 2011, 50). Toisaalta hitaan elämän puolesta puhuvat tavoittelevat hetkessä elämistä, arjen hidastumista sekä hengailun ja joutenolon lisääntymistä. Nuorella miehellä on kyky nauttia hetkestä tekemättä mitään olematta kuitenkaan omasta mielestään varsinaisesti laiska tai jouten.

Kaverisuhteet ja lapsuudenperhe ovat aineistoni nuoren miehen merkittävimpiä ihmissuhteita. Se vahvistaa käsitystä, jonka mukaan ystävyys- ja kaverisuhteet ovat merkittävä osa nuoren elämää ja vapaa-aikaa (Aaltonen ym. 2011, 29, 31). Oleellista on kuulua ryhmään, joka tarjoaa mielekästä sisältöä elämään.

Pojat itse kertoivat kavereiden merkityksestä seuraavaa:

No kaikista tärkeimmät on tietenkin perheenjäsenet ja tälle näin, tämmöset jotka on koko ajan lähellä, mut tota mulle on kaverit tosi tärkeitä. Et siis niinkun, no niistäkin on niinkun semmosia tosi tärkeitä, mitä niinkun ilman ei käytännössä voi olla, et se on tosi hankalaa, olla ilman jotain kavereita. (Janne)

Jos ei oo kavereita, ni on ihan helvetin tylsä elämä. Kavereihin voi aina luottaa ja. Nii. Niille voi kertoo asioita, kaikenlaisii. (Joonas)

Nuoren miehen ympärillä on ammattikoulun ulkopuolisista läheisistä kavereuksista koostuva noin 3–7 henkilön muodostama ydinporukka, joka on yhteydessä toisiinsa päivittäin. Yleensä nähdään, mutta joskus näkemisen sijaan ollaan yhteydessä puhelimitse, tekstiviestitse tai sosiaalisen median, kuten Facebookin kautta. Yhdistävänä tekijänä on ystävyys, joka on alkanut usein vuosia aiemmin peruskoulussa. Joidenkin kanssa on tutustuttu kavereiden välityksellä. Ydinporukka on ”tuolt meilt päin sellanen porukka”, joka asuu lähellä toisiaan samalla alueella ja ”viereisillä piholla”.

No ne (*kaverit*) on ihan tuolta yläasteajoilta, et me alettiin hengaa samoissa paikoissa ja sit ne tuli tutuiksi eri kavereitten kautta ja tälle ja sit mentiin vaan muutama kesä hengattiin. Ja ne asuu siinä lähellä, niin me ollaan vaan hengattu siitä asti. (Janne)

Joku ydinporukasta on saattanut muuttaa yhteisen kaupunginosan ulkopuolelle, mutta usein side säilyy silti. Autoilun kautta reviiri laajenee, ja kauemmaksi muutaneen lähiympäristö saatetaan ottaa esimerkiksi ajelemisen määränpääksi tai eräänlaiseksi tukikohdaksi.

Eryteisesti viikonloppuna, joskus myös arki-iltaisina ja -öisin, kaveripiiri laajenee ydinporukan ulkopuolelle. Silloin ydinporukka liittyy suurempaan ryhmään hakeutumalla hengaillemaan sellaisiin paikkoihin, jotka keräävät nuoria laajalta alueelta. Ydinporukkaa laajempi ryhmä käsittää pari-kolmekymmentä henkilöä, joskus jopa satakunta nuorta. Myös laajempaan ryhmään kuuluvia kutsutaan mielellään kavereiksi eikä tuttaviksi, ja heitä pidetään tärkeänä osana omaa sosiaalista verkostoa.

Kaikki eivät halua erottaa ydinporukasta itselleen parhaimpia ystäviä. Tällöin ryhmän jäsenet mielletään samanarvoisiksi. Kuitenkin usein yksi tai kaksi kaveria koetaan muita läheisemmiksi. He ovat sellaisia uskottuja ystäviä, joiden kanssa voi puhua esimerkiksi vaikeista kotioloista tai henkilökohtaisista ongelmista ja murheista. Joonas kuvaili omaa parasta ystäväänsä kahdessa eri yhteydessä:

Atte on ehkä paras. – – Mä voin sen kaa puhuu melkein mistä vaan. – – Se itekin puhuu mulle aina kaikista asioista. Kyl sit luulee, et voi luottaa myös siihen samalla tavalla, se luottaa muhun. – –

Esimerkiks toi Atte. Mä olis siel kaupungissa sillon pari viikkoo sitten, nii sit se sano sen muijalle, et toi Joonas on iha ku mun veli, sille mä voin kertoo ihan mitä vaan. Sit mä sanoin sen Aten muijan siskolle, et toi Atte on ihan ku mun veli, sille voi kertoo ihan mitä vaan. Sit Atte kerto mitä se oli sanonu sen muijalle ja mä kerroin mitä mä olin sanonu sen siskolle. Sit oltiin, et ai perkele, joo-o, joo-o. Atte tietää melkein kaikki asiat, mitä mun broidit ei yhtää tiä.

Kavereiden kanssa tullaan yleisesti ottaen hyvin toimeen ja heidän kanssaan on helppo olla. Joskus tulee jotakin pientä riitaa, mutta nekin on saatu sovittua pääosin jo seuraavaan päivään mennessä. Se, mitä kavereille luvataan, pyritään myös pitämään, vaikka muuten saatettaisiinkin livetä lupauksista. Nimenomaan kavereille ollaan lojaaleimpia.

Kaverit tarjoavat mielekästä ajanvietettä ja hyvän vaihtoehdon tehdä jotakin muuta kuin istua yksin kotona tylsistyneenä. Kuitenkin esimerkiksi Joonaksen kaveripiiri ehti muuttua tutkimusvuoden aikana: osa vanhoista kavereista muutti toiselle paikkakunnalle ja osa keskittyi työn tekoon. 18–20-vuotiaan nuoren miehen elämäntilanne on monella tapaa murrosvaiheessa ja luonnollisia muutoksia totuttuihin rutiineihin tulee väistämättä.

– – Ei sitä kauheesti enää nää sitä jätkää, kun nyt se siel *vieraassa kaupungissa* asuu. – – Kyl se välillä soittaa mulle, et tuu rөөkille tohon sun pihalle. Sit se lähtee saman tien töihin. Ei sitä oikein oo muuten oo mitään muuta. – – Muit kavereita tulee harvoin nähtyy, kun ne on töissä tai ne on jossain mökillä tai jossain muualla. – – No mä yritän aina soittaa niille, mut harvoin ne vastaa mulle enää. Mul oli yks sellanen kaveri se hylkäs kaikki vanhat kaverit ja otti uudet kaverit tilalle. – – En tiä. Varmaan se, ku sil on niin paljon rahaa. Kaikki muut kaverit on sen rahan perään ja sit se unohti kaikki vanhat kaverit, jotka ei oo sen rahan perään, vaan tosiystävii. Joo, en tiä. Nous kusi hattuun. (Joonas)

Koska ”tyypit ei enää sit oo niin kauheesti yhteyksissä”, Joonas koki jääneensä yksin. Aiempi sinnittely kaveriporukan mukana toisinaan myös vastoin omaa tahtoa ei sittenkään auttanut varmistamaan itselle (mielekästä) seuraa ja kivaa tekemistä. Siten aiemmin raportoimani Joonaksen lausahdus ”jos ei oo kavereita, ni on ihan helvetin tylsä elämä”, saa entistä syvemmän merkityksen.

Maantieteellisesti lyhyt etäisyys kavereihin näyttäisi edistävän ystävyysuhteiden jatkumista murrosvaiheesta huolimatta. Voisikin tiivistää, että mitä lähempänä fyysisesti toisiaan asutaan ja mitä enemmän on koulunkäynnistä tai työnteosta vapaata aikaa, sen tiiviimmin ollaan kavereiden kanssa tekemisissä. Jannen ydinkaveriporukkaan kuuluva ystävä oli muuttanut omaan asuntoon, joka sijaitsee eri kaupunginosassa kuin missä pojat ovat lapsuutensa viettäneet. Koska autoilu on mahdollistanut poikien liikkumisreviirin laajenemisen, ei toinen kaupunginosa vielä ole liian kaukana. Sen sijaan kokonaan toiselle paikkakunnalle muutto vähentää yhteydenpitoa, mistä Joonaksen edellä oleva sitaatti kertoi.

Luonnollisesti vastakkainen sukupuoli⁴¹ kiinnostaa nuorta miestä. Informanttini eivät juuri kertoneet tai keskustelleet tytöistä tai naisista ilman toiseen sukupuoleen kohdistuvaa jännittyntä latausta. Oman ikäisistä tytöistä ja naisista puhuttiin lähes aina joko tyttöystävinä tai mahdollisina (seksi)kumppaneina. (Ks. Willis 1984, 54–60)

⁴¹ Kaikki pääinformantit ovat ymmärtääkseni heteroseksuaaleja, miksi käytän tässä valitsemaani ilmaisua. Yhtä lailla tekstiä voi lukea myös niin, että kiinnostuksen kohteena on se sukupuoli, jota kohtaan kokee seksuaalista ja romanttista virittäytymistä ja jännitettä. Tosin aineistoni nuorten miesten keskuudessa näyttäisi olevan tärkeää, että seksuaalinen suuntautuminen kohdistuu nimenomaan vastakkaiseen sukupuoleen.

Keskusteluun parisuhdekiemuroista otetaan kantaa riippumatta siitä, seurusteleeke itse vai ei:

Mikko, Atte, Joonas ja Kasper i puhuivat keskenään tyttöystävistään. Tai Mikolla ja Joonaksella ei taida olla tyttöystävää, mutta muilla on. Kasperin tyttöystävällä on vauvakuume. Pojat alkoivat keskustella siitä, kuinka helppoa 'muijan' on vaan lopettaa ehkäisytablettien syönti. Mikon ohje oli, että pillerit kannattaa murskata salaatin tai appelsiinimehun joukkoon.
(H64TI31.5.2011)

Tulkintani mukaan keskusteluun osallistumalla osoitetaan tietoisuutta seurusteluasioista ja annetaan ymmärtää, että kokemusta on, vaikka juuri nyt ei olisikaan seurustelukumppania. Tyttöystävän olemassaololla varmistetaan, että on hyväksytty naisten keskuudessa. Se on tärkeä asia ja nostaa omaa statusta. Siten jos ei ole tyttöystävää, on syytä jollakin muulla tavoin osoittaa olevansa varteenotettava vaihtoehto naisrintamalla. Tärkeää poikien kulttuurissa näyttää olevan juuri kiinnostus vastakkaista sukupuolta kohtaan. Seksuaalinen kiinnostus omaa sukupuolta kohtaan ei ole informanttien keskuudessa arvostettavaa, mistä kieli se, että henkilöön kohdistuvia homoepäilyjä käytetään aseena häntä vastaan (ks. Jokinen 2010, 133). Naisista kiinnostuneen ja/tai naisten keskuudessa menestymisen maine lisää uskottavuutta. Sen avulla on ainakin helppo lunastaa paikkansa ryhmässä, eikä joudu leimatuksi tai kiusatuksi.

Kuudesta pääinformantista seurustelee vakavasti kolme (Janne, Atte ja Kasper i). Kaksi pojista ei seurustele. Heistä toinen ei tytöistä paljon puhu (Oskari), mutta toinen (Mikko) sen sijaan kokee elämänsä huonoksi puoleksi sen, ettei hänellä ole naista. Yhdellä pojista puolestaan on "säättöjä ja virityksiä". Hän tutustuu tyttöihin helposti sosiaalisessa mediassa ja onkin varannut "mesettämisen" yksinomaan tyttöihin tutustumiseen. "Säädöt ja viritykset" tuovat kyllä piristystä hänen elämäänsä, mutta aiheuttavat myös päänvaivaa:

Tai no ei niin hyvää (*kuulu*) itse asiassa, mut tota ni sillei hyvää. Aika paljon naissotkuja on nyt tällä hetkellä. Niist tulee sit harmii. – – Kaks naista on nyt niinkun, pitää valita kumman ottaa. (Joonas)

Tyttöystävää, kuten tyttöjä ja naisia yleensäkin, kutsutaan tyypillisesti "mujaksi", "akaksi" tai ihan vaan "naiseksi" (vrt. Willis 1984, 56). Mikään nimityksistä ei kuitenkaan ole ymmärrykseni mukaan tarkoitettu halventavaksi, vaan neutraaliksi ilmaisuksi. Useimmiten tyttöystävä asuu seurustelukumppaninsa kanssa samalla paikkakunnalla, usein samassa kaupunginosassakin. Tästä poikkeuksena eräällä pojalla on etäsuhde tyttöystävänsä kanssa, minkä myös toinen poika näkee itselleen mahdollisena vaihtoehtona. Tyttöystävän kanssa ollaan tekemisissä päivittäin, ja hänet koetaan yhdeksi elämän tärkeimmistä ihmisistä. Tyttöystävän kautta nuoren miehen kaveripiiri myös laajenee entisestään, sillä tyttöystävän kavereista ja sisaruksista tulee myös nuoren miehen kavereita. Tyttöystävät liittyvät usein sujuvasti mukaan aiemmin kuvaamaani nuorta miestä lähinnä olevaan ydinkaveriporukkaan. Silti nuorella miehellä näyttäisi olevan myös sellaisia kavereita, jotka hän haluaa tietoisesti pitää erillään tyttöystävästään syystä tai toisesta.

Myös tyttöystävien kanssa olemista kutsutaan hengamiseksi. Silloin oleskelaan jossakin julkisessa tilassa, kuten kierrellään päämäärättömästi kaupungilla tai

pyöritään ostoskeskuksessa ilman ostoaikeita. Jos tyttöystävän kanssa vietetään kahdenkeskisiä intiimejä hetkiä, peلهditään.

Vapaa-ajan hengaamisen paikkoja ovat autolla liikuttaessa esimerkiksi huoltoasemat, parkkipaikat, metsä ja satama. Ilman autoa hengataan yleisesti ”ulkona”, lähikaupassa, kauppakeskuksissa, kaverin luona. Hengaileminen ei siis ole paikkaan sidottua (ks. myös Kuusisto-Raponen & Tani 2009). Koulussakin hengailaan koulukavereiden kanssa, jolloin hengaileminen on jotakin muuta kuin koulutehtävien tekemistä. Huomasin itse käyttäväni tutkimuspäiväkirjoissani usein poikien koulussa oleilusta hengaila-verbiä. Poikien haastatteluissa tulkitsin esimerkiksi seuraavanlaisen sitaatin kuvailuksi hengaamisesta, vaikkei kyseinen sana tullutkaan siinä esille:

No, välitunnilla ollaan vaan tos kaapeilla ja sillei. Puhutaan vaan jotai. (Oskari)

”Oleminen vaan” ja ”puhuminen vaan” viittaavat juuri sellaisiin toimintoihin, joita pojat vapaa-ajan tekemisissään omien esimerkkiensä mukaan kutsuisivat hengaimiseksi. Hengailemisen käsitteen etuna nuoren miehen näkökulmasta on, että se jättää toisinaan sopivasti epämääräiseksi sen, mitä tarkasti ottaen tehdään. Kuulijalle ei siten tarvitse kuvailla viitseliään tarkasti tekemisiä tai raportoida häveliään täsmällisesti vaikkapa intiimiä kanssakäymistä tytön kanssa.

Toisinaan hengailemista kuitenkin jaksettiin tarkentaa, jolloin kävi ilmi, että hengaillessa esimerkiksi juodaan kahvia, katsotaan elokuvaa, pelataan tietokoneella, poltetaan tupakkaa. Hengailemisen verbilla kuitattu tekeminen näyttäisi olevan jotakin hyvin normaalia, tuttua ja jopa rutiininomaista, eikä siten itsessään arjessa erottuvaa ja erillisen maininnan arvoista. Pojat usein itsekin korostavat hengailemista ja siihen liittyvää sanalla ”vaan”, jonka tulkitsen viestivän sitä, ettei tekeminen ole heidän mielestään erityistä, vaan tavanomaista:

Kuhan vaan jossain hengailaan ja jutellaan. (Atte)

Ryypäiltiin ja koitettiin tehdä avantoo ja saunottiin ja hengattiin vaan. (Janne)

Hengataan vaan silleen. (Oskari)

Monen kohdalla hengaaminen liittyy kiinteästi autoiluun, mistä tässä pari esimerkkiä:

Mul ja sit yhel mun kaveril Joonaksel, niin ni otetaan sillee, et meil on autois jengii ja ajetaan jonnekin vaa ja sit jäädään hengailee jonnekin. (Janne)

Meit lähtee yleensä ajelemaan vaan joku kolmistaan tai nelistään. Sit me hengailaan jossain metsäs tai satamas tai ihan missä vaan niinkun, niin sit siel onki varmaan viistoista ihmistä. (Joonas)

Koulussa havaitsin, että monet opiskelijat kerääntyvät pikku porukoihin ruokalan ulkopuolelle jonkun ajoneuvon ympärille. Jokaisella porukan jäsenellä on tupakka suussa. Tämä on tyypillistä myös koulun ulkopuolella: auto ja tupakka luovat hengailulle tyypilliset puitteet.

5.2 Autoilu

Klo 10.02 viisi C-ryhmän opiskelijaa lähti ruokalasta. Kolme heistä jäi ruokalan pihaan punaisen henkilöauton ulkopuolelle polttamaan tupakkaa. Mikko joi lisäksi pahvimukista kahvia. Klo 10.08 he lähtivät ruokalan pihasta kaartaen aika näyttävästi vaimean moottorinulvahduksen kera.

(H14TI19.10.2010)

Autoilu on kiinteä osa nuoren miehen elämää. Autoa käytetään paitsi koulumatkojen kulkemiseen myös lyhyiden välimatkojen kulkemiseen koulussa ja vapaa-ajalla. Auto ei ole pelkästään instrumentaalinen väline eri notkumis- ja hengailupaikkojen välillä, vaan se on keskeinen osa itse paikkoja. Autoa voisi jossain mielessä kutsua jopa nuoren miehen olohuoneeksi, jossa keskeistä on olla yhdessä toisten kanssa ja kuulua ryhmään. Lisäksi auton omistamisella on symboliarvoa: autosta pidetään huolta, sitä tuunataan ja halutaan esitellä. Kolme pääinformanttia kertoi ajaneensa ylinopeutta tai ottaneensa autoista mittaa kavereidensa kanssa. Autoilemiseen liittyy siten myös mahdollisuus nautintoa tuovaan riskinottoon (ks. myös Vaaranen 2004; vrt. Aaltonen 2010).

Pääinformanteista ainoastaan yksi ei puhunut autoilusta. Sen sijaan hän puhui kesällä käyttämistään temppupyörästä ja skeittilaudasta samaan tapaan kuin muut autoistaan. Tosin hän ei käytä kumpaakaan juurikaan välimatkojen kulkemiseen. Hän tuunaa pyörää ja hengailee pyörän tai skeittilaudan ympärillä kesäisin kavereidensa kanssa samoin kuin muut hengailevat autot rekvisiittanaan.

Kolmella pääinformantilla Kasperilla, Jannella ja Mikolla on oma auto ja Aten on mahdollista käyttää toisinaan esimerkiksi isänsä autoa. Oskarilla ja Joonaksella ei ole kummallakaan omaa autoa. Joonaksen perheelläkään ei ole autoa eikä Joonaksella ajokorttia. Kuten aiemmin mainitsin, Oskarilla on pyöränsä ja skeittilautansa, jotka toimivat hänen omassa kaveripiirissään legitiimeinä ajopeleinä.

Joonas ottaa ajelemiseen osaa kyydissä istujana. Tämä saattaa merkitä sitä, ettei hänellä nimenomaan autottomana ole päätösvaltaa esimerkiksi siihen, missä ajellaan, milloin ajellaan tai milloin ajeleminen loppuu. Janne arvelee oman johtajasemansa juontuvan siitä, että hänellä on Mersu. Auton omistajuus ja nimenomaan se, minkälaisen auton omistaa, näyttäisivät määrittelevän asemaa poikien omissa yhteisöissä. Toisaalta pelkästään jo se, että on auto – minkä merkkinen tahansa – helpottaa elämää. Keskeistä on se, että ylipäänsä on auto ja se kulkee. Mikkoa harmittivat ne päivät, jolloin auto oli rikki ja hän joutui turvautumaan yleisiin kulkuneuvoihin. Auton omistajuuden jälkeen tärkeäksi nousee se, minkä merkkinen auto on.

Jos joku ostaa Fiatin, niin kyllä me sitä haukutaan et, niinku vittu miks sä et ostanu autoo tai jotain tollasta. (Janne)

Auton tulee olla saksalainen tai ruotsalainen, koska

saksalaiset autot on kestäviä ja sit ne on hienoi ja niillä on pikkasen parempi maine, kun tollasilla italialaisilla tai ranskalaisilla tai jollai. Ne on vähän sellasia patonkiautoja, markaronivehkeitä. (Janne)

KUVA 7 Nuori mies on ylpeä autostaan.

Mielikuvat ovat syntyneet osin omien kokemusten ja osin kavereiden ja vanhempien näkemysten kautta. Jollakulla on saattanut olla italialainen tai ranskalainen auto, jotka on koettu huonoiksi ajaa. Auton merkki voi olla niin tärkeä, että huonon merkinen auto saatetaan ajaa tahallaan penkkaan lunastuksen toivossa. Jos on hyvä itsetunto, voi ajaa muiden haukkumallakin autolla ja saada jopa arvostusta siitä, että auto on tuunattu hienoksi. Kuitenkin silloin joutuu kestäämään myös muiden piikittelyä ja nimittelyä. Mielikuvia uusinnetaan ja vahvistetaan koko ajan.

Janne: Kyl se niinku, ei kukaan osta oikeesti (italialaista tai ranskalaista autoa). Ainoo jolla on joku muu, kun saksalainen auto tai tota ruotsalainen auto on Antti ja sillä on Ford Fiesta ja sille kaikki kettuilee. – – Ohan se hieno auto, siihen on laitettu kaikki ihan helvetin hienosti ja niin, mut se on vähän semmonen pikku koppi. Se on pienellä koneella ja semmonen pieni, kananmuna pyörillä, niin ni tota kaikki sitä aina vähän piikittelee siitä autosta. – –

Kati: Tiedäksä miks se halus sen kuitenkin valita?

Janne: Se oli halpa. Se sai sen niin halvalla, niin se osti sen. Se oli halpa ja helvetin hyvässä kunnossa. Se oli ollu jollain vanhalla äijällä, niin sillä ei ollu ajettu, kun alle sata tonnia ja se on kuitenkin -91 vai -92 vuosimallia.

Erään opettajan mukaan jotkut opiskelijat ajavat paremmilla autoilla kuin opettajat. Se lienee totta, mutta ei yleistä. Nopea katsaus koulun parkkipaikalla antoi kuitenkin aihetta arvioida, että suurin osa opettajien käyttämistä autoista oli ”parempia” kuin opiskelijoiden käyttämät autot. Ainakin jos paremmuutta mitataan auton

iällä, kunnolla, merkillä ja hinnalla. Toisaalta auton paremmuutta on hankala mitata objektiivisesti. Nuoret miehet arvostanevat autoissaan eri ominaisuuksia kuin opettajat.

Koska on mietittävä, minkälaisella autolla kehtaa ajaa, auton ostaminen ei ole yksinkertainen asia. Autoa voidaan tarvittaessa käydä katsomassa pitkänkin matkan päässä. Kaiken kaikkiaan auton hankintaan vaikuttavat perusteet ovat halpa hinta hyvään kuntoon, laatuun, merkkiin ja ikään nähden sekä bensankulutus. Jos auto kuluttaa polttoainetta kymmenen litraa sadalla kilometrillä, se on paljon, koska bensa maksaa. Jollakulla oli ollut auto, joka kulutti polttoainetta jopa kaksikymmentä litraa sadalla kilometrillä, ja se oli liikaa. Silläkin on merkitystä, kuinka kovaa autolla pääsee. Joskus nimittäin autoja vertaillaan, esimerkiksi ”kehä kolmosella katotaan, kumpi kulkee kovempaa”. Silloin ei piitata nopeusrajoituksista tai valvontakameroista.

Kun auto on hankittu, sitä tuunataan. Auto ei ole koskaan valmis, vaan aina löytyy uutta laitettavaa ”poppivehkeistä” penkin päällisiin. Auton laittaminen ja tuunaaminen eivät ole välttämättä korjaamista, vaan usein myös auton ehostamista ja varustamista entistä hienommaksi. Ennen tuunattiin mopoja, nyt autoja.

Autot. Nii no, me käydään iha ajelee, sit ku me korjaillaan monen kaverin autoo, et ne tulee aina sillei jos niissä on jotain vikaa, ne ajaa vaa pihaa ja sit meit on viis jätkää siellä, konepelti auki ja sit kaikki tuijottaa, et mikä siel on vikana. Et se on ihan hauskaa. Laitetaan, korjataa, sit tietenkin et just no nyt seuraavaks, mulle tulee tos muutaman viikon päästä, et aletaa asentaa poppivehkeitä autoon. Ku saa rahaa, niin sitten, niin tollasta, ni kaverit tulee heti aina, ei tarvii kun soittaa, niin sit sielt tulee asentaja-apuu. – – Ainoo on joka tekee suurimman osan yksin on Jukka ja sit se auttaa kaikkia muita, mut se on auto-puolella, se on siellä töissä, niin. (Janne)

Tuunaaminen on siis hyvin riippuvaista rahatilanteesta: autoa laitetaan silloin, kun on rahaa käytettävissä etenkin, jos kyse ei ole välttämättömästä korjauksesta. Auton laittaminen on ajankulua. Sitä tykätään ja osataan tehdä. Kesällä tuunataan ulkona. Talvella tuunataan vähemmän, mutta silloinkin hoidetaan ”akuuttijutut” esimerkiksi jonkun tutun hallissa sisätiloissa.

Aten kaveripiirissä jokaisella on omat autot illan ja yön kokoontumisissa. Kasperinkin mukaan ”kaikilla on tietenkin omat autot”. Kuitenkin silloin, kun ei ole töissä eikä rahaa oikein tule mistään, polttoaine kustannetaan siten että ”muut saa tankkailla”. Ja ne muut on niitä, ”ketä istuu autossa”. Eli normina on autoilla kukin omassa autossaan, mutta siitä voidaan poiketa esimerkiksi kustannussyistä.

Normisto kuitenkin vaihtelee tältä osin kaveripiireittäin. Jannen kaveripiirissä auton omistaja maksaa polttoaineen, ellei joku nimenomaisesti pyydä kyytiä ”vaikka Järvenpään moikkaa jotain”. Siinä tilanteessa kyydin tarvitsijalta pyydetään bensarahaa. Jannen mielestä ”on kyllä aikamoista bensan tuhlausta”, jos auton kyydissä on vain kaksi henkilöä, mutta niinkin on toisinaan. Häntä haastatellessani vedin tästä suoran johtopäätöksen siihen, että pojat ajattelevat ympäristötietoisesti. Mainitsin jotakin siihen suuntaan ja sain todeta, että katsoin asioita taas liikaa omasta näkökulmastani. ”Ei kiinnostakaan ainakaan mua”, sanoi Janne viitatessaan ympäristöasioihin. Bensan tuhlaus on taloudellisesti kallista, eikä sitä siksi suosita. Rahatilanne vaikuttaakin suoraan ajelun määrään siten, että kun ei ole rahaa, ei voi ostaa polttoainetta ja on pakko rajoittaa ajelamista. Eräällä pojalla oli kuitenkin

isänsä kanssa sopimus siitä, että kun käy koulussa, isä maksaa polttoaineen. Isä haluaa tukea nimenomaan koulunkäyntiä. Tällaiset isät tuntuivat kuitenkin olevan harvassa.

Joskus kaksi hyvää kaverusta lähtee ajelemaan keskenään, eikä mukaan huolitaita muita. Se ei ole epäluottamuksen osoitus muille kavereille, vaan tarkoituksena lienee vahvistaa keskinäistä ystävyyttä, vaikkei sitä välttämättä tunnustetakaan sellaiseksi.

Yksi autoilun muoto on toimia kuljettajana eli kuskina, joka mahdollistaa paikasta toiseen liikkumisen silloinkin, kun ajanvietossa on mukana alkoholia. Vaikka joskus ajetaan myös humalassa, pyritään useimmiten toimimaan siten, ettei tarvitsisi syyllistyä rattijuoppouteen. Silloin sovitaan kuskista. Jos ei kuljettajaa heti löydy, soitellaan sen etsimiseksi monta puhelua kavereille ja kaverien kavereille. Kuljettajana toimiminen tarjoaa oivallisen tavan lunastaa paikkansa porukassa, mikäli ei halua juoda alkoholia. Itsekin olisin kelvannut kerran kuskiksi. Liekö silloin ollut kysymys mahdollisuudesta lunastaa paikka porukassa? Arvelen kuitenkin, että tarve saada kuka tahansa apuun oli suurempi kuin antaa tutkijalle arvonto porukkaan kuulumisesta. Atte ja Joonas kävivät läpi kaikki vähänkin potentiaaliset mahdollisuudet kyydin saamiseen, jolloin minäkin olisin kelvannut siinä vaiheessa, kun vaihtoehdot olivat jo vähissä.

Kavereita ja perheenjäseniä, kuten sisaruksia, kuljetetaan mahdollisuuksien mukaan. Auton avulla saa tuntea olevansa tarpeellinen, mikä tuonee mielekkyyttä elämään. Esimerkiksi Mikko mainitsi silloin tällöin kuljettavansa siskoaan, minkä tulkitsin hänelle mieluisaksi tehtäväksi. Se kävi ilmi myönteisestä sävystä, jolla hän mainitsi asiasta.

Auto on tärkeä, nopea ja aikatauluttoman elämän mahdollistava kulkuväline. Sen avulla on vaivatonta kulkea päämäärään: kouluun, kauppaan, vierailulle. Autolla voi ottaa ”nopeita lähtöjä” esimerkiksi ”jos joku soittaa”. Auto on helppo valita myös ennalta suunniteltujen pidempien matkojen, kuten sukuloimismatkojen tai lomamatkojen kulkuvälineeksi yhtä lailla Itä-Suomeen kuin Lappiinkin. Auto mahdollistaa aikatauluttoman elämän.

Huvikseen ajeleminen näyttäytyi kuitenkin tyypillisimpinä ajelemisen muotona. Siihen käytetään aikaa jopa tunteja päivässä useina päivinä viikossa. Yleensä huvikseen ajelu tapahtuu illalla ja yöllä. Jopa puolen yön aikaan saatetaan lähteä ajelemaan. Auto siis mahdollistaa paikasta toiseen liikkumisen lisäksi hengailun maantieteellisesti laajalla alueella. Autoilla ajetaan kokoontumispaikkoihin, kuten metsään, huoltoasemalle, satamaan tai kaverin luokse. Vaikka kokoontumispaikat olisivat taivasalla, ei huono sää silti välttämättä haittaa hengailua autoilla:

Kati: Mitä te teette jos on huono ilma? Rajottaaks se teiän ulkona olemista?

Joonas: No eihän sitä, autossa on katto.

Kati: Eli vaikka te ootte niinkun kaikki yhdessä jossain, niin te ootte kenties autoissa?

Joonas: Joo.

Kati: Okei. Vaihatteks te niinkun autoja, vai miten te pääsette niinkun, kuitenkin aika rajallinen määrä mahtuu yhteen autoon porukkaa?

Joonas: No kaverilla on sellanen iso pakettiauto, niin sinne mahtuu aika monta.

Voidaan myös ajaa ”ei minnekään”, jolloin ajellaan päämäärättömästi tai keksitään kohde sattumanvaraisesti. Hetken mielijohteesta nousevat ideat voivat viedä pitkälle, kuten Järvenpäähän tai Turkuun. Lähtöjä suunnitellaan harvoin etukäteen. Ajelut ovat tutkimusmatkoja, ikään kuin reviirin valloittamista: ”tutkitaan paikkoja” ja ” ajetaan sellaisia teitä joita ei oo ennen ajeltu”. Oman lisänsä ajeluun tuo se, että samalla voi kuunnella musiikkia. Kunnolliset musiikkilaitteet ovat siten tärkeä osa auton varustelua.

Atte toi haastattelussaan esille myös toisenlaisen näkökulman. Hänen mukaansa autoilun viehätys on hiukan laantunut siitä, mitä se oli silloin, kun ajokortti oli tuore ja autoilu uusi mahdollisuus. Voisikin kiteyttää yleisesti niin, että mitä kauemmin ajokortti ja auto ovat olleet käytössä, sitä enemmän ajelemisen muoto liittyy paikasta toiseen liikkumiseen huvikseen ajelemisen sijaan. Yleistyksestä poikkeavat ne nuoret miehet, jotka kokevat autoilun niin tärkeäksi, että nimeävät sen harrastukseksi. He jatkavat huviajelua kauemmin ja jaksavat puurtaa autojensa parissa niitä tuunaten riippumatta siitä, kuinka kauan se on ollut heille mahdollista.

- Kati: Minkälaiset asiat sulle on tärkeitä niinkun, tekemiset vaikkapa? Tai yli-päättänsä asiat?
- Janne: No, kaverit on aika tärkeitä ja sit no autot, mopot kaikki tollaset.
- Kati: Mikä niissä autoissa ja mopoissa on tärkeitä?
- Janne: No mä en tiä, ne on vaan sellanen.
- Kati: Osaat sä sanoo mitä ne symboloi sulle tai merkitsis? Koska se on mun mielestä mielenkiintosta ja koen sen ite tärkeeksi.
- Janne: En mä tiä, mun mielest ne on ihan, siis mä tykkään tehdä, laittaa autoja, korjata kaikkee tollasta ja sit se on niinkun ja sit mä tykkään just ajaa autolla, mopolla, moottoripyörällä, kaikilla tolle noi.
- Kati: Miks niillä on kivaa ajaa?
- Janne: En mä tiä, siinä on joku semmonen. Moottoripyörät on vielä hauskempi, mut toi auto sen takii ku, se on aika paljon mukavampi, kun bussi. – – Sil pääsee paikasta toiseen ja sit niinkun se on niin vaivatonta ja tollasta, sit sitä on kiva korjailla ja noin. Sit tota moottoripyörä on se, et siin tulee se kesäl kun pääsee ajamaan, niin se on se joku oma tunne. Ei sitä osaa selittää.
- Kati: Joo. Onks se jotain vapautta?
- Janne: No sul on se kaasuu siinä, et sä oot sä oot niinku se.

Heille moottoriajoneuvot ovat tärkeitä: jossakin elämänvaiheessa ne olivat mopoja, nyt autoja. Moottoripyörästä haaveillaan.

5.3 Ruudun ääressä istuminen

Ruudun ääressä ajan viettämisellä tarkoitan tässä kaikkia sellaisia ajanvietteitä, jotka tapahtuvat useimmiten istuen tai makoillen jonkinlaisen näytön äärellä. Käytännössä se on television katsomista, elokuvien, tallennettujen sarjojen ja muiden ohjelmien katsomista, erilaisten tietokone-, pelikonsoli- tai verkkoa hyödyntävien pelien pelaamista, sosiaalisen median käyttämisestä sekä internetin verkkosivujen selaamista. Tutkittavat eivät puhuneet kertaakaan vuorovaikutuksellisista tai

liikunnallisista konsolipeleistä, joita saa liitettyä esimerkiksi X-boxin tai PlayStationin konsoleihin. Näin ollen on perusteltua käyttää ruudun ääressä olemisesta nimenomaan verbiä ”istua”.

Siurala (1982, 123–124) on ryhmitellyt ajankäytön muodot kolmeen kategoriaan: sosiaalisesti ja toiminnallisesti passiiviset toiminnot, aktiivisuutta edellyttävät ilmaistoinnot ja taloudellista panostusta vaativat kaupallis-viihteelliset toiminnot. Luokitusta mukaellen Ylikännö (2011, 46–47) on tutkimuksessaan luokitellut television katselun ja tietokoneella pelaamisen passiiviseksi toiminnaksi. Tietokone ja internet voidaan nähdä myös aktiivisen osallistumisen areenana, jossa kuka tahansa voi olla aktiivisessa vuorovaikutuksessa toisten kanssa ja tuottaa sisältöä esimerkiksi muokkaamalla pelihahmoja ja muodostamalla ryhmiä. Näin ollen tietokone ja internet voivat olla aktivoivampi mediaväline kuin esimerkiksi televisio. (Joensuu 2011, 19)

Tutkimukseni nuori mies katsoo televisiota vaihtelevasti: joku katsoo televisiota kolme tuntia viikossa ja joku toinen kaksi tuntia päivässä. Vuoden 2009 Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen (Pääkkönen & Hanifi 2011, 34–37) mukaan 10–64-vuotiaat miehet katsovat televisiota päätoimintona 2 tuntia 26 minuuttia vuorokaudessa (sivutoimintona 11 min/vrk)⁴². Yllättävää on se, että vähiten televisiota katsovat 15–24-vuotiaat (naiset ja miehet), 1 tunti 39 minuuttia vuorokaudessa. Sosioekonomisen aseman mukaan tarkasteltaessa työntekijäryhmään kuuluvat henkilöt katsoivat televisiota eniten.

Nuori mies valitsee katsottavakseen televisiosarjoja ja elokuvia.

– – tai katon telkkaria, et on siis semmosia, esimerkiksi tänään ja huomenna sieltä tulee ”Kaksnelonen”, et se on semmonen, et mä meen ihan himaan. Yleensä otan pullon limua viereen ja asetun sohvalle hyvää asentoo, avaan telkkarin ja katon sit sitä. Sit jotain leffoiki, mitä viikol tulee, tulee katottua. (Janne)

Usein selataan kanavia ja katsotaan sitä, mikä sattuu olemaan kiinnostavin meneillään olevista vaihtoehdoista. Ainoastaan Janne ja Atte katsovat urheilua, lähinnä ”lätkää” MM-kilpailuissa ja olympialaisissa. Urheilun katsominen on siten kausiluontoista: jääkiekon MM-kilpailuja talvisaikaan ja olympialaisia neljän vuoden välein. Jos olisi Urho-TV, molemmat pojat seuraisivat myös SM-liigaa. Joonas katsoisi nyrkkeilyä, jos sitä joskus sattuisi tulemaan. Atte on pääinformanteista ainoa, joka saattaa käydä katsomassa jääkiekkoa joskus kotikatsomon ulkopuolella ”jos sain baarissa isolta skriiniltä” tai SM-liigaan kuuluvan seuran kotiotteluita jäähallengissa. Tosin jääkiekon MM-kilpailujen Suomen kultamitalijuhlinta vuonna 2011 kosketti myös niitä, jotka eivät muutoin jääkiekkoa tai urheilua seuraa. Esimerkiksi Joonas kertoi, ettei jääkiekko kiinnosta häntä, sillä hän kokee olevansa ”ihan ulapalla” pelistä. Siitä huolimatta hän oli kansalaisille suunnatussa jääkiekon kultamitalijuhlissa Helsingin keskustassa juhlimassa muiden mukana.

---

⁴² Vrt. Finnpanel Oy:n television katselua koskeva TV-mittaritutkimus, jonka mukaan vuonna 2009 keskivertosuomalainen katsoi televisiota lähes kolme tuntia vuorokaudessa (176 min / vrk; vuonna 2010 vastaava minuuttimäärä oli 178). Samana vuonna 10–24-vuotiaat miehet katsoivat televisiota keskimäärin yhden tunnin ja 19 minuuttia päivittäin (vuonna 2010 vastaava aika oli 95 min). (Finnpanel Oy: TV-mittaritutkimus).

Televisiota katsotaan yksin sekä yhdessä perheenjäsenten ja kavereiden kanssa. Televisionkatselu on myös tyypillinen hengailuun liitetty toiminto. Jonkun kaverin luokse ajellaan autoilla. Siinä rupattelun, kahvinjuonnin ja tupakanpolton siivittämänä katsotaan televisiota tai pelataan ruudun ääressä.

Televisionkatselun ohella illan, myöhäisillan ja yön tyypillistä ajanvietettä on tietokoneen käyttäminen. Tietokoneen käyttö keskittyy vuorokauden loppuun, mutta "tietokoneella käydään" pitkin päivää moneen otteeseen: aamulla ennen kouluun lähtöä, koulusta kotiin tultaessa ja viimeiseksi ennen nukkumaan menoa. Tutkimukseni nuoret miehet käyttävät kaikki tietokonetta, viidestätoista minuutista jopa yhdeksään tuntiin päivässä riippuen päivän muusta ohjelmasta. Tietokoneen käyttömäärä vaihtelee yhden nuoren miehen kohdalla paljon. Sama poika viivähtää toisena päivänä varttitunnin chattailemassa kaverinsa kanssa ja toisena päivänä pelaa kahdeksan tuntia yhteen menoon.

Käyttömääristä ja puheista päätellen tietokone on nuorelle miehelle merkityksellinen laite. Janne kiteytti asian näin:

Tietokone on mulle aika tärkeä, et se on niinku se. Ilman sitä, niin, se on aika tuskasta.

Tietokoneella voi pitää yhteyttä kavereihin, ja se tarjoaa mielekästä ajanvietettä. Tietokone pitää tarvittaessa myös hereillä toisin kuin televisio, jonka ääneen nukahdetaan väsyneenä helposti. Eniten tietokoneaikaa näyttää kuluvan pelaamiseen ja sosiaaliseen mediaan, kuten Joonas kuvaa seuraavassa:

Kati: --no sit sä aika paljon ruudun eessä käytät aikaa, istut.

Joonas: Joo, ku ei oo muuta tekemistä ni mitäs muutakaan sit vois tehdä.

Kati: Kauan sulla menee päivässä?

Joonas: Jos mul ei oo muuta tekemistä, niin kyl siin menee ainakin viis tuntii. Jos joku broidi halua siihen. Kyl jos kukaa ei oo himassa ni kyl siinä saattais mennä joku yheksän tuntiinkin.

--

Kati: --sä oot siellä mesessä?

Joonas: Meses joo ja pelailen jotain pelejä. Sit oon Facebookissa ja sit jossain chateissa pyörii.

Ainoastaan Kaspero ei raportoinut varsinaisesti pelaamisesta. Hänen tietokoneen käyttönsä painottuu sosiaalisen median kautta kommunikointiin.

Jos nuori mies asuu vielä kotona, on aivan tavallista, ettei hänellä ole omaa tietokonetta. Tällöin tietokone on perheen yhteisessä käytössä, mikä vaikuttaa omaan tietokoneen käyttöön. Ainakin Janne ja Joonas kertoivat, että heidän koneella oloaan rajoittaa se, että kone on yhteiskäytössä. Näin ollen se ei ole aina vapaana. Lisäksi kun tietokone on yhteisissä tiloissa, sen myöhäinen käyttö saattaa häiritä muita perheenjäseniä, mikä tiedostettiin. Molemmat pojat käyttävät silti tietokonetta varsin paljon, useita tunteja päivässä pelaamiseen ja yhteydenpitoon.

Kukaan tutkittavista ei maininnut missään yhteydessä pelaavansa rahapelejä, vaan kaikki esille tullut pelaaminen oli viihdepelaamista. Digitaalisten pelien eli tietoteknisillä laitteilla pelattavien pelien pelaamisen tapoja on monia. Kallio, Mäyrä ja Kaipainen (2009) ovat tunnistanee ainakin yhdeksän erilaista tapaa pelata ja

suhtautua pelaamiseen⁴³. Pelaamisasenteet, -tavat ja -tyylit vaihtelevat samallakin pelaajalla ja painottuvat eri tavoin ajankohdasta, paikasta, pelistä ja pelitilanteesta riippuen. Näitä tapoja ja suhtautumisia tutkijat kutsuvat pelaamismentaliteeteiksi. Sama pelaaja voi siis eri tilanteessa ilmentää useita erilaisia pelaamismentaliteetteja. (Kallio ym. 2009)

Tunnistin nuorella miehellä myös useita erilaisia tapoja pelata ja suhtautua pelaamiseen, minkä kuvaan tässä pelaamismentaliteettien InSoGa-mallia⁴³ yllämainitsemmin. Ensinnäkin aineistoni nuori mies pelaa koulussa matkapuhelimellaan, joka on luonnollisesti tietokonetta kätevämpi laite kodin ulkopuolella. Tällainen pelaaminen on ajan tappamista ja lääkettä tylsyyteen. Nuori mies irrottautuu opiskelun velvollisuuksista ja pelaa saadakseen lisää virikettä mielenkiinnottomaksi kokemaansa tekemiseen, kuten opiskeluun. Kenties pelaamisessa on kyse myös oman ajan ottamisesta. Samaan aikaan hän saattaa seurata, mitä ympärillä tapahtuu ollakseen valppaana tarvittaessa, kuten silloin, kun opettaja kohdistaa huomionsa häneen. Pelaaminen saatetaan yhdistää myös työsalissa hengaamiseen: istuskellaan rykelmässä, jossa osa pelaa yksin omilla puhelimillaan. Puhelimen pelit tarjoavat viihdykettä myös silloin, kun odotellaan seuraavan tunnin alkua tai kun pidetään tupakkataukoja eikä tupakka maistu. Samaan tapaan aina mukana oleva, tuttu ja helposti käytettävä peli matkapuhelimessa on nuoren miehen kumppani myös julkisissa kulkuvälineissä tai eteen tulevissa odotustilanteissa.

Ajan tappamiseksi pelataan myös kotona tietokoneella iltaisin ja öisin. Tällöin nuori mies saattaa olla myös tylsistynyt ja yksinäinen, eikä hänellä ole muuta tekemistä. Toisaalta hän voi hakea pelaamisella myös rentoutumista ja vastapainoa muulle elämälle, ei välttämättä pelkästään opiskelulle, vaikka ei olisikaan yksinäinen ja tylsistynyt. Pelaamissessiot voivat olla pitkiä, ja niitä sisältyy säännöllisesti arkeen. Eräs poika kertoi menevänsä pelaamaan silloin, kun tyttöystävä ”kitisee ja kiukuttelee” ja hän itse sitten ”suuttuu helvetisti”. Tosin hän kertoi, ettei pelaamisesta silloin useinkaan tule mitään, jolloin hän suuttuu vielä enemmän. Pelaaminen ei siten aina tarjoakaan pakopaikkaa todellisuudesta tai muuta ajateltavaa. Kun pelaaminenkaan ei auta kiihtyneeseen mielentilaan, laitetaan tupakaksi ja lähdetään käymään vaikka kaupassa.

Myöhään illalla ja yöllä pelataan yleensä yksin tai tuntemattomien kanssa virtuaaliyhteisössä, on pelaaminen sitten ajan tappamista tai rentouttavaa iltatekemistä. Virtuaalisessa kosketuksessa oleva kanssapelaaja on vastustaja, jonka kanssa kilvoitellaan. Useimmiten vastustaja ei ole entuudestaan tuttu, vaan hän voi asua toisella puolella maapalloa.

Yhdessä kavereiden kanssa pelataan niin, että kokoonnutaan samassa fyysisessä tilassa, esimerkiksi jonkun luona. Samalla voidaan tehdä muutakin, kuten katsoa televisiota, juoda kahvia ja jutella. Sosiaalinen orientaatio on tärkeää. Keskeistä on se, että pelaaminen tarjoaa yhden yhteisen ajanvietteen.

---

⁴³ Pelaamismentaliteetit on kuvattu ns. InSoGa-mallin avulla. Sosiaalisen pelaamisen profiileja on kolme: (1) lasten kanssa pelaaminen, (2) ystävien kanssa pelaaminen ja (3) seuran vuoksi pelaaminen. Toinen kolmen pelaamistavan ryhmä on nimetty satunnaisiksi tavoiksi pelata ja niitä ovat (4) ajan tappaminen, (5) taukoharraste ja (6) rentoutuminen. Viimeisen ryhmän eli sitoutuneen pelaamisen tapoja on niin ikään kolme: (7) hauskanpito, (8) viihde ja (9) uppoutuminen. (Kallio ym. 2009)

Poikien käyttämät pelit ovat maksuttomia. Korkeintaan pelilaite, peli ja sen mahdolliset päivitys- ja lisäosat on joskus ostettu, mutta itse pelaaminen on maksutonta. Pelaaminen tapahtuu X-boxilla, PlayStationilla tai jollakin muulla pelikonsolilla tai nettiselaimen välityksellä. Pelit näyttäisivät olevan tyypillisesti toiminta-, taistelu- ja sotapelejä sekä yksin pelattavia pikkupelejä ja älypelejä.

- Kati: Eli kun sä aikasemmin sanoit, että meet tietokoneelle, niin se käytännössä on että meet pelaamaan tietokoneelle.
- Janne: Joo.
- Kati: Mitä sä pelaat?
- Janne: No pelin nimi vai mimmonen peli?
- Kati: No ihan voit vaikka valita, mulle ei välttämättä sano se pelin nimi mitään, mut että...
- Janne: No Call of Duty, on niinku Velvollisuuden kutsu. Se on tämmönen sotapeli, joka on tää, mitä mä nyt pelaan on fiktiivinen peli. Ei liity mihinkään niinku tämmösiin tositahtumiin, et siel ei oo mitään niinku sellasta käytännössä todellista. Siis se sijottuu tähän aikaan, modernia sodankäyntiä, et se on niinkun nykyaikasta tällasta juttua, et se on kuitenkin käytännössä realistinen. Tämmönen nykyaikainen taistelupeli. No netissä mä sitä pelaan muita ihmisiä vastaan. Se on tällä hetkellä tosi suosittu peli, et sitä pelataan käytännössä ympäri maailmaa.

Eräs poika kertoi omistavansa ainakin viisi sotapeliä, joita kaikkia hän pelailee vuorotellen.

Vaikka pelaaminen tapahtuisikin yksin kotona eikä internetinkään kautta oltaisi tekemisissä toisten kanssa, on se silti usein myös sosiaalista toimintaa. Pelaamisesta nimittäin puhutaan kavereiden kanssa esimerkiksi koulussa: mitä pelejä pelataan, mitä uusia pelejä on hankittu, miten pelaamisessa on onnistuttu.

Sain tutkimuksessani viitteitä siitä, että jollakin pääinformanteistani olisi ongelmia pelaamisen kanssa. Pääinformanttien ryhmänohjaaja arvioi yhden pojan kärsivän jopa peliriippuvuudesta, mitä oli käsitelty myös oppilashuoltoryhmässä. Panin merkille, että eräs poika oli usein pois koulusta maanantaisin ja tuli mielellään kouluun aloitusaikaa myöhempään, mikä voisi viitata myöhäiseen pelaamiseen ja ”koukkuun jäämiseen”. Asiaa sivuttiin tutkimuksen aikana vain kerran pääinformanttien puheissa:

Istuin koneella ja mä katoin jonkun leffan tv:stäni. Se loppu joskus kahen aikaa ja sit istuin koneella. Pelasin jotai helvetin tyhmää peliä, mihin mä jäin koukkuun. – sit mä huomasin, et kello oli neljä ja sit mä päätin mennä nukkumaan. (Joonas)

Joonas ei kuitenkaan ollut se poika, jota olin opettajien puheen mukaan epäillyt peliriippuvaiseksi. Ei myöskään Janne, joka erikseen mainitsi, ettei pelaamisen takia jää pois koulusta.

- Janne: Se (pelaaminen) riippuu ihan tosi tosi paljon päivästä.
- Kati: Niin just, et mitä muuta siinä on.
- Janne: Niin et mimmonen fiilis on, et jaksako pelata, koska sitäkään ei aina jaksaa. Mut tota, en mä nyt oikein osaa sanoa. Jostain tunnista varmaan, mitä nyt sanois, välil se voi mennä jopa kaheksaan tuntiin.
- Kati: Sit puhutaan jo viikonlopusta?
- Janne: Öö, no siis kyllä ihan viikollakin, et jos on niinkun sillei, ettei oo oikein mitään. Ei jaksaa lähteä ulos, paska sää tai jotain tai sit mä katon elokuvaa tai tällai näin.

- Et jos mä haluun olla koko päivän himassa, niin mä pelaan sit käytännössä koko päivän.
- Kati: Voiks se olla niin, et sä jäät koulusta pois?
- Janne: Ei, en mä pelaamisen takii jää.
- Kati: Niin just.
- Janne: Et en mä jää, ei siis niinku. Ei siinä ois mitään järkeä.
- Kati: Niin niin, eikun mä laskin vaan sitä kaheksaa tuntia, kun ne on varmaan sit aika harvinaisii päivii, et siinä menis niin kauan.
- Janne: Siis, on. Tai sillon kun mä oon sairaslomalla, ni se oli ihan yleinen juttu.

Aineistoni nuori mies pelaa yleensäkin paljon ja toisinaan keskeytyksettä pitkiä aikoja kerrallaan. Useampikin poika raportoi pelaavansa joskus monta tuntia päivässä, joten aineistoni perusteella on hankalaa vetää rajaa suurkuluttamisen ja riippuvuuden väliin. Nuori mies itse luonnehtii pelaamistaan harrastukseksi, ajan kuluksi ja hauskaksi tekemiseksi. Pelaamisen haittoihin liittyen maininnan arvoista on se, että eräs poika on joutunut vähentämään pelaamistaan ”grafiikkapahoinvoinnin”⁴⁴ takia. Muuten kukaan ei raportoinut pelaamisesta aiheutuvan minkäänlaisia haittoja.

Aineistoni nuori mies kulkee pelaamisessa ikäluokkansa valtavirtaa. Digitaalisten pelien pelaaminen on nimittäin tänä päivänä kaikenikäisten suomalaisten ajanvietettä. Pelaajabarometrin (Karvinen & Mäyrä 2011) kolmen vuoden aineiston keskiarvon mukaan lähes puolet (49,0 %) suomalaisista pelaa digitaalisia viihdepelejä⁴⁵ ainakin kerran kuukaudessa.

20–29-vuotiaista miehistä⁴⁶ digitaalisia viihdepelejä pelaa 96,6 % satunnaisesti ja 83,6 % aktiivisesti. Nuorten miesten digitaalinen viihdepelaaminen näyttää yleistyvän koko ajan. Kahden vuoden (2009–2011) aikana aktiivisten digitaalisia

⁴⁴ Joonas käytti sanaa ”grafiikkapahoinvointi”. Hän oli kuullut termin eräässä peliohjelmassa ja oivaltanut, että se kuvaa hyvin hänen omia kokemuksiaan. Hänelle tulee tietynlaista grafiikkaa käyttävistä peleistä oksettava olo ja päänsärkyoireita. Joskus olen kuullut raportoitavan myös pelipahoinvoinnista (eng. Simulator sickness).

⁴⁵ Digitaalisilla viihdepeleillä tarkoitetaan tässä yksin pelattavia tietokonepelejä, konsolipelejä, käsikonsolipelejä, monen pelaajan verkkopelejä, Facebookin pelejä ja muita internetin kautta ladattavia pelejä, ladattavia PC- ja konsolipelejä sekä mobiililaitteiden pelejä (Karvinen & Mäyrä 2011, 15).

⁴⁶ Pelaajabarometrin tilastollisesta päättelystä raportoidaan seuraavaa: ”Raportoidut prosentiosuudet ovat sitä luotettavampia, mitä suurempaa vastausjoukkoa ne koskevat. Aineistosta analysoidaan eri pelaajaryhmien osuuksia miehistä ja naisista. Koko väestöä koskevien prosentiosuuksien osalta 95 % todennäköisyydelle laskettu virhemarginaali on noin ± 3 %, pienemmissä ryhmissä kuten yksittäisessä kymmenen vuoden ikäryhmässä virhemarginaali saattaa kasvaa jopa ± 10 prosenttiyksikköön. Yksityiskohtaisemmissa huomioissa pyritään ottamaan huomioon myös edellisistä pelaajabarometreistä saadut prosentiosuudet. Myös aineiston mahdolliset systemaattiset vinoumat voivat vaikuttaa tuloksiin. Pieniä ryhmiä koskevia huomioita tulee joka tapauksessa pitää lähinnä suuntaa-antavina.” (Karvinen & Mäyrä 2011, 15–16)

Analyyseissa on kysymys pelaamisen määrästä, eivätkä vastaukset kuvaa niinkään harrastuneisuutta tai pelaamisen tärkeyttä vastaajille. Esimerkiksi joku innokas harrastaja saattaa ehtiä pelaamaan harvoin ja toisaalta taas joku saattaa pelata usein ajankulukseen mieltämättä itseään peliharrastajaksi. Nimitän tässä satunnaisiksi pelaajiksi sellaisia vastaajia, jotka kuluneen 12 kuukauden aikana ovat ainakin silloin tällöin pelanneet ko. pelejä. Aktiiviseksi pelaajiksi kutsun noin kerran kuukaudessa tai enemmän pelanneita. Kyselylomakkeen vastausvaihtoehdoista aktiivisen pelaamisen alle on luettu vastaukset ”päivittäin”, ”viikottain” ja ”noin kerran kuukaudessa” pelaamiset. (Karvinen & Mäyrä 2011, 16)

viihdepelejä pelaavien 20–29-vuotiaiden miesten määrä on noussut 75,8 prosentista 87,1 prosenttiin.

Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen mukaan 10–24-vuotiaat käyttävät aikaa tietokoneen ääressä tunnin ja 55 minuuttia vuorokaudessa (115 min/vrk), josta pelaamiseen kuluu n. 55 minuuttia⁴⁷. Nuorten miesten osalta tietokoneen käyttö on 2000-luvulla ohittanut television katselun suosituimpana vapaa-ajanviettomuotona. (Suomen Virallinen Tilasto: Ajankäyttötutkimus)

Pelaamisen ohella nuori mies käyttää tietokonetta yhteydenpitoon kavereiden kanssa. Kaikki pääinformantit ovat tavalla tai toisella aktiivisia toimijoita sosiaalisen median parissa. Ensinnäkin jokaisella on Facebook-profiili, vaikka Facebookissa ei kovin paljon käytäisikään.

Kati: Käytäks sä nettiä muuten?

Mikko: Maksan laskut. Mitä nyt käyn kerran kuukaudessa Facebookissa, mut en mä muuta.

Kati: Sä oot kuitenkin Facebookissa?

Mikko: Oon, mut en mä jaksa siel koko aika käydä. Mä en älyy miten joku jaksa vittu rampkaa siellä joka päivä vittu viiden minuutin välein.

Kati: Eli jos sä siellä käyt niin laitaks sä sinne itestäs tietoja vai riittääks sulle lähinä...

Mikko: Mä käyn kattoo onks joku laittanu viestejä. Sen jälkeen mä lähen menee.

Kati: Niin just.

Mikko: En mä jaksa siellä olla.

Facebookin kautta pidetään yhteyttä esimerkiksi kavereihin, kotoa pois muuttaneisiin perheenjäseniin ja vanhoihin tuttuihin, joista jotkut saattavat olla esimerkiksi leikkipuisto-ohjaajia, joiden kanssa aikoinaan on ollut ”livenä” tekemisissä. Mikko oli yhteydessä kavereihin X-boxiin kuuluvan ”nettijutun” kautta. Moni puhui mesettämisestä⁴⁸. Meseä käytetään kuitenkin eriytyneesti. Esimerkiksi Oskari neuvottelee kavereiden kanssa ulos lähtemisestä mesessä, jolloin tuokiot ovat lyhyitä. Mese toimii maksuttomana viestintävälineenä esimerkiksi maksullisen puhelimen vaihtoehtona. Joonas puolestaan mesettää lähes ainoastaan tyttöjen kanssa. Hänellä ei juuri poikien meseosoitteita olekaan. Hän saattaa mesettää pitkiäkin aikoja yhteen menoon. Kaava on se, että ensin tyttöön tutustutaan jonkun chattipalvelun kautta anonyymisti ja sen jälkeen yhteydenpitoa jatketaan mesettämällä. Näin Joonas itse kertoo eri yhteyksissä:

Joonas: – –sit jossain chateissa pyörii ja.

Kati: Joo.

Joonas: Niis ei kyl enää kannattais pyörii, ku niist tulee vaa harmii.

Kati: No kerro mulle miten se toimii?

Joonas: Hä? Siel vaa mennään..

Kati: Siis onks sulla joku oma profiili siellä vai vastaillet sä johonkin vai miten se?

⁴⁷ Tietokoneen käyttämiseen lasketaan tiedon etsiminen, viestintä tietokoneella, ohjelmointi, asennus, pelaaminen ja myös pelikonsoleilla pelaaminen. Miehet käyttävät tietokonetta enemmän kuin naiset. Miehillä tietokoneen parissa kului 51 minuuttia ja naisilla 28 minuuttia päivässä. (Pääkkönen & Hanifi 2011, 40–41). Eniten tietokonetta käyttävät juuri 10–24-vuotiaat (Suomen Virallinen Tilasto: Ajankäyttötutkimus).

⁴⁸ Mesettämisellä tutkittavat tarkoittavat reaaliaikaisten pikaviestien lähettämistä esimerkiksi internetin keskustelupalstoilla.

- Joonas: Siis, mikä suomi24, eihän siellä. No nykyään siel tarvii itse asias oman profiilin, et en pääse muuten enää. -- Sit tota, ni ku ennen ei tarvinnu, niin laitto vaan oman nimimerkin siihen ja meni juttelee, alkaa juttelee jonkun kanssa ja sit se vaan lähtee, kun jonkun kaa alkaa synkkaamaan. Sit se vaa lähtee, pyytää meset ja sit jutellaan mesessä ja pyydetään tapaamaan, sit me tavataan ja sit se lähtee taas siitä ja sit mä oon taas iha kusessa, niin.
- Kati: Kuinka paljon sä oot tavannu uusii ihmisiä? Ne on varmaan naisii nyt kaikki siten tätä kautta?
- Joonas: Joo. Venaas, suomi24:stä...
- Kati: Tai yleensäkin...
- Joonas: Yleensäkin..
- Kati: ...tommosten kautta?
- Joonas: Oon mä varmaan joku öö -- (mieltii) varmaan joku viis tai kuus. Et ei nii paljo.
- Kati: Okei, niin just. Mut oot sä ne kaikki tavannu kuitenkin?
- Joonas: Joo, oon.
- Kati: Niin just. Ja sit on niitä joiden kanssa sä vaan käyt juttelee?
- Joonas: Joo, juttelen mesessä aika paljonkin. Juttelen vaa niiden kanssa. Ja sit totaa, tota öö kahen kaa oon seurustellu, mitkä mä oon neljästä napannu.
-
- Joonas: Netis tapaa paljon tyttöjä.
- Kati: (naurua) Ainakin jos menee sillä mielellä, et haluaa tavata tyttöjä niin.
- Joonas: Monet sanoo, miten se on mahdollista, et sä tapaat netissä tytön. Mut mä oon tavannu niin helvetin monta jo.
-
- Kati: Mikä näissä meseilyssä ja chattaillyssä ja semmosessa kiinnostaa?
- Joonas: Sekin vaan on enimmäksee sitä ajan kuluu ja mesessä on se, öö mesessä on vaa sillee, et kiva jutella kavereitten kanssa tai jotai. Tai niittenkin kanssa, joit ei oo ikinä tavannukaan, niittenki kans on ihan kiva jutella, et siel on aika paljon sellasta porukkaa jonka kaa mä oon jutellu nyt jo kolme vuotta. Mä en oo kumminkaa ehtiny ikinä ehtiny tavata niit. Ne asuu niin pitkällä aina, et ei oo ollu rahaa mennä sinne. Tai sit on ollu rahaa mennä sinne, mut sit on aina tullu jotain muuta. Et ei käy.
- Kati: Niin sit sulla on tavallaan ihan oma kaveripiirinsä vielä siellä?
- Joonas: Joo, mistä kukaan muu ei tiä.
- Kati: Niin niin. Virtuaalisessa ympäristössä

Sosiaalisessa mediassa tutustuu siis ihmisiin. Se on nuorelle miehelle yksi mahdollinen väylä saada kontaktia vastakkaiseen sukupuoleen. Mesekontaktit vastakkaisen sukupuolen kanssa ovat joskus myös eroottisesti latautuneita. Tällöin seksuaalinen intressi on molemminpuolinen ja keskustelukumppaneilla on "vaan se yks asia mielessä", kuten eräs informantti kertoi. Sosiaalinen media tarjoaa siten nuorelle miehelle myös paikan tyydyttää seksuaalisia tarpeitaan.

Sosiaalisen median kautta saatu kaveripiiri saattaa siis olla aivan erillään muusta kaveripiiristä, mutta ei välttämättä. Vaikka asia ei varsinaisesti tullut aineistossani esille, arvelen, että jos uusista mesen kautta löydetyistä kavereista tulee hyviä kavereita tai tyttökavereita, heidät tutustutetaan omaan jo olemassa olevaan kaveripiiriin ennemmin tai myöhemmin. Siten verkon kautta ja kasvokkain luodut sosiaaliset suhteet sekoittuvat ainakin osittain ennen pitkää. Päättelemme juontaa juurensa siitä, että esimerkiksi tyttöystävä on usein mukana hengailmassa kaveriporukassa, jolloin ei liene merkitystä sillä, mitä kautta tyttöystävän kanssa on tutustuttu.

Mesettäminen näyttäisi olevan siinä mielessä paikkaan sidottua, että sitä tehdään useimmiten kotona ja silloin ollaan yksin riippumatta siitä, ovatko mesekaverit itselle entuudestaan tuttuja vai eivät. Vaikka mesessä kommunikoidaan usein lempinimellä, eivät tutkimukseni pojat kuitenkaan aina suojaa henkilöllisyytään tiukasti. Internetistä löytyi helposti heidän nimellään erinäisiä, jopa arkaluontoisiakin tietoja. (Ks. Aalto ym. 41–42)

Sähköpostia pidetään vanhanaikaisena ja sitä käytetään harvoin, mikä kävi ilmi haastatteluissa. Silti sain tutkittavilta heidän sähköpostiosoitteensa, kun sitä erikseen pyysin. Tosin sähköpostin kautta sain vain muutaman vastauksen, vaikka laitoinkin joskus viestiä pojille esimerkiksi tapaamisten sopimiseen liittyen. Kun ihmettelin, olinko kirjoittanut sähköpostiosoitteen väärin, kun en ollut saanut vastauksia, oli selitys se, ettei sähköposteja oltu käyty katsomassa. Sähköposti osoitautui siten melko turhaksi viestintävälineeksi informanttien kanssa.

- Mikko: Kyl mä käyn sitä (sähköpostia) aina lukee säännöllisin väliajoin.
Kati: Niin just. Käyt sä kuitenkin kerran päivässä?
Mikko: Een käy niin usein.
Kati: Joo, aivan.
Mikko: Kerran kuukaudessa ehkä.
Kati: Okei, no se on varsin harvoin sitten.

Nuorisobarometrin (Myllyniemi 2009b, 88–89) mukaan vuonna 2009 neljä viides- tä (83 %) 15–29-vuotiaasta nuoresta käytti internetiä päivittäin⁴⁹. Keskimäärin internetissä vietetään aikaa pari tuntia päivässä (15–29-vuotiaat 121 minuuttia; 15–29-vuotiaat miehet 124 minuuttia; toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevat 122 minuuttia; lukiolaiset 102 minuuttia).

Nuoren miehen internetin käyttö ei rajoitu pelkästään koko aineiston läpileikkaaviin toimintoihin eli pelaamiseen ja yhteydenpitoon kavereiden kanssa. Niiden lisäksi internet tarjoaa lukuisia erilaisia viihteellisiä ja hyödyllisiä mahdollisuuksia tehdä ja toimia. Nuori mies kuittaa mielellään kaiken tietokoneen avulla tekemisen tietokoneella leikkimiseksi. Tutkimuksessani kävi ilmi, että hän käyttäi internetiä esimerkiksi iltapäivälehtien lukemiseen, laskujen maksamiseen ja musiikin kuunteluun. Nämä toimet olivat sellaisia, jotka tulivat esille yksittäisinä toimintoina, eivätkä kaikki pääinformantit välttämättä maininneet niitä. Esimerkiksi kaksi poikaa eri yhteyksissä kertoi aikuisviihteen kuluttamisesta. Se ei silti kerro sitä, etteikö aikuisviihde olisi kuulunut myös muiden poikien ajanvietteisiin. Siitä vain ei ollut puhetta.

- Kati: Sit sä joskus mainitsit, et sä aikuisviihdettä kattelet sieltä netin kautta.
Joonas: Joo, sitä tulee katottua aika paljonkin, et ei siinä mitää.
Kati: Mikäs ois paljon?
Joonas: No sillei joku pari tuntii.

⁴⁹ Nuorisobarometrin kysymyksessä ei eroteltu internetin vapaa-ajankäyttöä ja opiskelu- ja työkäyttöä toisistaan. Oletus on myös, että jotkut vastaajat ovat tulkinneet käytöksi sen, että yhteys tai selain on auki, vaikka eivät itse aktiivisesti internetin parissa työskentelisiväkään koko ajan.

Vrt. myös Findahlin (2010) tutkimus, jonka mukaan Ruotsissa 16–24-vuotiaista nuorista peräti 92 % käyttää internetiä päivittäin. Heistä 60 % tekee useimmiten samaan aikaan jokin muuta, kuten katsoo televisiota.

Kati: Päivässä?
Joonas: Mm.
Kati: No kerro siitä vähän siis, mikä siis netti, netissä?
Joonas: Niin netissä.
Kati: Joo, mut se on maksutonta myöskin?
Joonas: Joo.
Kati: Joo, okei. No kerro vielä, että mikä siinä on sulle merkityksellistä?
Joonas: Ajankulu.
Kati: Edelleenkin sama. Niin just.
Joonas: Ku on nii tylsää, en mä sitäkään kattois tai tekis mitään muuta, jos... Esim. siel *toises kaupungis*, siel oli koko ajan menoo.
Kati: Joo.
Joonas: Ei tarvii kattoo mitään tai istuu koneella tai kattoo tv:tä, jos on muuta tekemistä ni. Kyl mä ku pääsen sinne inttiin, ni saan muuta tekemistä. Ei tarvii kattoo mitään.

Tietokoneen kanssa vietetystä ajasta ollaan valmiita luopumaan ainakin osittain, jos tilalle tarjoutuu muuta mielekästä tekemistä. Mikä sitten on niin merkityksellistä muuta tekemistä, että se saisi pois esimerkiksi aikuisviihteen parista, ei käynyt ilmi lukuun ottamatta Joonaksen mainintaa armeijaan menosta.

Internetiä hyödynnetään sujuvasti myös tiedonhankinnassa, mikä nousi esiin kouluympäristössä. Minua pyydettiin useaan otteeseen tarkistamaan jokin asia internetistä, kun opiskelijat näkivät, että tietokoneeni oli auki. Milloin tarkistin terveydenhoitajan yhteystietoja, selvitin anniskelupassikokeen suoritusajankohtia ja -paikkoja, hain ratkaisua kiistaan käärmeen luurangon olemassaolosta, etsin tietoa kihlasormusten hinnoista tai selvittelin, onko huhussa Hartwallin Jaffan tuotannon lopettamisesta perää.

Salasuo (2006, 64) on nimennyt tutkimukseeni osallistuneiden nuorten ikäluokan internetin lävistämäksi sukupolveksi, mikä tarkoittaa sitä, että internetin ja muun tekniikan käyttö yhdistää keskeisellä tavalla ikäluokan. Internet on yhtä arkinen väline tämän päivän nuorille kuin polkupyörä oli takavuosina. Aineistoni perusteella tähän väitteeseen on helppo yhtyä. Internet laajentaa nuoren miehen toimintaympäristöä ja reviiiriä tarjoten mielenkiintoisen areenan toimia, toteuttaa itseään ja solmia ja pitää yllä vuorovaikutussuhteita. Nuoren miehen käyttämät ja täyttämät verkon sisällöt heijastavat verkon ulkopuolista elämää ja toisinpäin (vrt. Joensuu 2011, 21).

5.4 Nuoren miehen nautinnot

Nuorella miehellä on lukuisia nautinnon lähteitä, jotka ovat arjen tärkeitä peruspilareita. Tällaisia nautintoaineita ovat tupakka, alkoholi, energia- ja virvoitusjuomat, kahvi sekä jossain määrin myös huumausaineet.

Tavallista on kulkea koulussa limu- tai energiajuomapullon kanssa. Limupullon koko vaihtelee puolesta litrasta puoleentoista litraan. Puolentoista litran pullo ostetaan kuitenkin useammin kotiin kuin kouluun, mutta joskus näin koulussakin isompia pulloja. Ei liene merkitystä, onko limu kevytlimua vai tavallista sokeroitua limua, sillä molempia käytettiin.

Joonas sanoi, ettei pizzeriaan varmaankaan voi mennä, jos ei tilaa mitään ja niinpä kävin tilaamassa meille Cokikset, laitticokikset. Kysyin nimittäin Joonakselta lähtiessäni tekemään tilausta, mitä hän haluaa ja kun hän halusi jotakin juomaa, kysyin huoliiko hän laitticokiksen vai tavallisen. Joonas arveli, ettei koko paikasta saisi laitticokista. Mun mielestä se oli jännä pieni yksityiskohta, koska nykyään kai melkein joka paikasta saa jonkun sortin laittilimua. (H46PE25.2.2011)

Nuorella miehellä kuluu myös kahvia. Sitä juodaan kotona ja koulussa, yleensä enemmän silloin, kun ollaan yhdessä tyttöystävän tai kavereiden kanssa kuin yksin oltaessa.

Kahvin juominen yhdistyy luontevasti tupakan polttamiseen. Ne maistuvat hyvältä yhdessä ja ovat tyypillistä taukopuuhaa. Pääinformantit ovat tuoneet kouluun kotityösalinsa nurkkaan kahvinkeitin ja minijääkaapin. Jääkaapissa säilytetään kahvimaitoa. Kahvinkeitininkin kuuluminen on rationaalinen valinta: se tulee halvemmaksi kuin kahvin ostaminen joka päivä koulun ruokalasta. Itse keitetty kahvi juodaan omasta posliinimukista, ostettu kahvi pahvimukista.

Karkin syönti ei näyttäytynyt aineistossani kovin merkittävänä nautinnon lähteenä. Havaintoja siitä on niukasti. Sen sijaan huumausaineiden käyttö oli esillä⁵⁰. Ei ole tavatonta, että tutkittava itse tai hänen kaverinsa tai sisaruksensa käyttää tai kokeilee tai on ainakin käyttänyt tai kokeillut huumausaineita⁵¹. Asiasta ei keskusteltu kovin yksityiskohtaisesti, mutta tein huumausaineisiin liittyen useita havaintoja.

Yksi poika kertoi haastattelussa vajaan vuoden takaisista pilvenpolttokokeiluistaan. Niiden seurauksena välit vanhempiin viilenivät ja vuorokausirytmii muuttui huonoksi. Hän kuitenkin jätti kokeilemisen sikseen, vaikka vanhempien puuttuminen asiaan ”vitutti”. Jälkeenpäin hän kuitenkin koki puuttumisen hyvänä. Myös ainakin kahdella muulla pääinformantilla on omakohtaista kokemusta huumausaineista. Toisen kannabiksen käyttö on jäänyt kokeiluasteelle. Toiselle aineiden käyttö on tuottanut ongelmia, joita on ratkottu yhdessä koulun oppilashuollon ja poliisin kanssa.

Keskeisimmät aineistossani esiin nousseet nautinnonlähteet olivat kuitenkin tupakka ja alkoholi. Ne olivat eniten esillä puheissa ja teoissa, haastatteluissa ja havainnoissa. Molemmat nautintoaineet ovat kulutushyödykkeitä, joiden voidaan ajatella Willisin (1984, 21–27) mukaan symboloivan nuorelle miehelle miespuolista työväenluokkaista aikuisuutta. Seuraavissa alaluvuissa keskitynkään kuvaamaan nimenomaan tupakan polttamista ja alkoholin juomista.

---

⁵⁰ Koska aineistoni antaa kuitenkin varsin niukasti mahdollisuuksia tarkastella nuoren miehen huumausaineiden käyttöä, niputan tässä kaikki huumausaineet samaan. Olen samalla täysin tietoinen siitä, että niputtaminen antaa siten varsin ylimalkaisen ja epätasällisen kuvan huumausaineiden käytön koko kirjosta ja pelkästään siksi, että huumausaineita on lukuisia erilaisia ja niiden vaikutukset vaihtelevat.

⁵¹ Kouluterveyystutkimuksen (Kouluterveyskysely. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos) vuosina 2010–2011 kerätyn aineiston mukaan ammattikoulun 1. ja 2. vuosikurssin opiskelijajoista 50 % vastasi tietävänsä tuttaviansa joukossa vähintään yhden henkilön, joka viimeisen kuluneen vuoden aikana on kokeillut huumaavia aineita. 21 % oli kokeillut tai käyttänyt marihuanaa tai hasista vähintään kerran. Ekstaasia oli kokeillut tai käyttänyt vähintään kerran 3 %. Heroiinia, kokaiinia, amfetamiinia, LSD:ta, gammaa tai muita vastaavia huumeita oli kokeillut tai käyttänyt vähintään kerran 4 %. Mitä tahansa em. huumaavia aineita viimeksi kuluneen 30 päivän aikana oli käyttänyt vähintään kerran 8 % ammattikoululaisjoista.

5.4.1 Tupakointi

Ammattikoululle metrolla ja kävellessä tultaessa poiketaan kävelytieltä pienen metsikön läpi kulkevalle pienelle tielle. Tie johdattelee portille, jonka takaa avautuu koulun pihamaa, käytännössä parkkipaikka. Eräänä aamuna kuljin portista ja kiinnitin huomioni ympäristöön.

Kävelijöiden käyttämä portti ei ole mitenkään houkutteleva. Sen ympäristö muurin ulkopuolella on epäsiisti, sillä opiskelijat käyttävät portin ympäristöä tupakointipaikkanaan. Portin edusta ja pienen pieni metsikkö sen ympärillä on täynnä roskaa: tupakantumppeja, tyhjiä tupakka-askeja, paperimukeja ja sen sellaista roskaa, mitä voi kuvitella tauko-paikalla lojuvan. Paikalle on kannettu viisi kuusi ilmeisesti oppilaitoksessa rakennettua metallista penkkiä, jotka jonakin päivänä ovat siististi pystyssä portille johtavan kävelytien molemmiin puoliin ja toisena päivänä niistä yksi on pystyssä ja loput on heitetty ja kaadettu lähiympäristöön. (H23MA8.11.2010)

Erityisesti tupakointiin liittyviä havaintoja tein usein ja kaikilla aisteillani. Milloin tupakkapaikan siivottomuus paljasti toiminnan; milloin näin tupakan koristavan korvan taustaa; milloin se oli kädessä aikomuksena laittaa suuhun; milloin savuvana suussa; milloin taas tupakoinnista oli puhetta joko minun kanssani tai pojilla keskenään. Tupakointi tuli esiin myös valokuvissa, joita pojat itse ottivat arjestaan. Seuraava hajukokemus oli tyypillinen tilanne, jossa kiinnitin tupakointiin huomiota:

Istuskelen luokan takaosassa. Janne, Atte ja Joonas istuvat aivan edessäni. – – Tupakan haju leijaillee sieraimissani tässä poikien takana. Harvoin olen kiinnittänyt huomiota havainnoidessani hajuihin, mutta nyt haju on niin läpitunkeva, että se on pakko kirjata ylös. Haju on sellainen, joka tarttuu sisällä tupakoitsijan vaatteisiin, kodin verhoiluihin ja huonekaluihin. Saman hajun olen tunnistanut isäni luona. (H32KE8.12.2010)

Tupakointi ammattikoulussa on sanalla sanottuna läpitunkevaa ja tulee yleisenä ilmiönä vastaan joka päivä. Nuoren ammattikoululaismiehen tupakointi on yleistä niin koulussa kuin vapaa-ajallakin. Todettakoon kuitenkin, että pääinformanteista kaikki kuusi polttavat tupakkaa, mutta samassa opiskeluryhmässä olevat kolme poikaa, jotka eivät osallistuneet intensiivisempään tutkimukseen, eivät polttaneet.

Eräs opettaja kuvasi tupakoinnin yleisyyttä koulussa näin:

- Kati: Tiedäksä kuinka moni polttaa? Siis suurin piirtein, onks sulla joku oma arvio?
Rami: Sanotaan et suurin osa. Luulen että minunkin tästä omasta ryhmästä niin oiskohan toi Jussi niitä harvoja, jotka ei polta. Mä luulen et kaikki muut polttaa.
Kati: Nii just. Joo.
Rami: Ja se tuntuu aika sillee pitävän se linja muilki ryhmillä et iso osa polttaa.

Edellä mainitut kolme savutonta poikaa kuuluvat siis vähemmistöön. Sitä tulkintaa vahvistavat myös omat havaintoni kaikista kolmannen vuosikurssin opiskelijoista.

Kouluterveystutkimuksen mukaan yli puolet ammattikoululaisista tupakoi.⁵²

Saattoi käydä niinkin, että olin jostain syystä mielessäni ajatellut, että joku vastaan tuleva opiskelija ei varmaankaan tupakoi ja myöhemmin hämmästykseni näin hänet tupakka suussa tauolla. Olinkin kirjoittanut tutkimuspäiväkirjaani näin: ”kaikki polttaa, nekin joista olin kuvitellut muuta” (H56MA18.4.2011). Tupakointi on siis aineistossani nuoren miehen arkea. Pojat itsekin pitävät tupakointia varsin arkisena askareena, minkä päättelin esimerkiksi seuraavanlaisista kommentista (korostukset omiani):

Mun perusostos on, että mä ostan askin tupakkaa ja limun. (Janne)

Kyllä aina jostain neljä euroa saa. Mitä se aski maksaa. (Kasper)

Osa on aloittanut tupakanpolton vasta ammattikoulussa, mutta osa on alkanut tupakoida jo ennen sitä. Esimerkiksi Janne oli alkanut polttaa jo 13-vuotiaana, jolloin hän myös oli ostanut ensimmäisen kerran itse tupakkaa.⁵³ Oskari polttaa keskimäärin kymmenen tupakkaa päivässä, mikä on hänen arvionsa mukaan vähemmän kuin hänen kaverinsa⁵⁴. Viikonloppuna alkoholia juodessa tulee poltettua enemmän. Atengin savukkeiden kulutus riippuu päivästä, eikä hän pystynyt kysyttäessä arvioimaan vuorokaudessa kuluttamaansa tupakkamäärää.

Nuori mies polttaa monta kertaa vuorokauden aikana. Ensimmäinen tupakka sytytetään heti herättyä:

Kati: Tota mitä sä teet siinä välillä, ennen kun sä hyppäät bussille?

Atte: Juon kahvii, poltan tupakan ja sit menoks.

Kati: Joo. Tota, syöt sä aamupalaa?

Atte: E.

Koulussa käydään röökillä monta kertaa päivässä, vähintään ”virallisilla” kahvi-, välitunti- ja ruokatauoilla. Usein pidetään myös ”tupakan mittaisia” omia taukoja, jotka eivät välttämättä ole ajallisesti kuin muutaman minuutin kestäviä. Tupakointi on hyvin tyypillistä välituntitekemistä. Samalla saatetaan hakea ruokalarakennuksesta kahvia tai sitä keitetään itse.

Kerran kuulin Jannen mainitsevan aikeistaan olla polttamatta koulupäivän aikana. Kuitenkin hän hetken päästä välitunnin koittaessa lähti tupakalle. Kun

---

⁵² Kouluterveystutkimuksen (Kouluterveyskysely. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos) vuosina 2010–2011 kerätyn aineiston mukaan ammattikoulun 1. ja 2. vuosikurssin opiskelijajoista 52 % polttaa tupakkaa, joskin 7 % tupakkaa polttavista polttaa harvemmin kuin kerran viikossa. Päivittäin tupakkaa polttaa 40 % ammattikoululaisista. Vastaavat luvut lukiolaispojilla ovat seuraavat: 27 % polttaa tupakkaa ylipäänsä ja heistä 10 % polttaa päivittäin ja 12 % harvemmin kuin kerran viikossa.

Terveys 2000 -tutkimuksen (Patja 2005) kyselyaineiston mukaan 18–24-vuotiaista nuorista miehistä 36,6 % tupakoi päivittäin. Nuorten terveystapatutkimuksen (Raisamo ym. 2011, 53–55) vuonna 2011 kerätystä aineistosta kävi ilmi, että 18-vuotiaista pojista 25,4 % polttaa päivittäin savukkeita.

⁵³ Suomalaiset aloittavat tupakoinnin keskimäärin 14 vuoden ikäisenä, minkä jälkeen tupakointi vakiintuu nopeasti (Paavola ym. 2001).

⁵⁴ Nuorten terveystapatutkimuksen (Raisamo ym. 2011, 53) vuonna 2011 kerätyn aineiston mukaan 18-vuotiaat päivittäin savukkeita polttavat pojat kuluttavat keskimäärin 11,9 tupakkaa päivässä.

myöhemmin aprikoin asiaa ääneen, hän totesi aikomuksensa kariutuneen siihen, että sai tietää kahvituon koittaneen. Vaikutti siltä, ettei pyrkimys olla polttamatta ollut kovin vahva.

Lounaan jälkeen poltetaan tupakkaa lähes poikkeuksetta. Koululounas syödään hyvin nopeasti ja sen jälkeen on aikaa jäädä hengaillemaan ja tupakoimaan. Koulun alueella eli käytännössä muurien ja porttien sisäpuolella ei saisi tupakoida, mutta säännöstä laistetaan tämän tästä. Harva siirtyy oven edestä polttamaan kauemmas ennen kuin joku opettaja ohikulkiessaan mainitsee asiasta. Joskus jaksetaan kävellä pidemmälle, esimerkiksi portin ulkopuolelle opiskelijoiden rakentamalle tupakkapaikalle tai sellaiseen piilopaikkaan, jota minulle ei kerrottu.

– – jossain vaiheessa Atte, Joonas ja Janne lähtivät tupakalle. Se meni niin, että Joonas ehdotti muille, että lähdetään röökille. Janne ei itse jaksanut hakea omaa takkinsa, joten Joonas ja Atte toivat sen. Ja sitten pojat lähtivät, kaikki kolme. Mulle ei ole vielä selvinnyt heidän tupakointipaikkaansa. Kyselinkin siitä, mutta he vaan myhailivät arvoituksellisesti ja sanoivat sen olevan salainen paikka.
(H30TI30.11.2010)

Koulun tupakointikielto toimi kuitenkin siten, ettei työsalissa työn tekemisen lomassa poltettu. Tosin tupakka oli toisinaan esillä myös sisällä, esimerkiksi korvan takana tai kädessä.

Nuori mies jatkaa tupakan polttamista koulun jälkeen vapaa-ajalla. Usein kotona polttaa joku muukin, vähintään tyttöystävä, jos sellainen on, mutta usein myös vanhemmat ja sisarukset. Esimerkiksi Joonaksen kotona polttavat kaikki, ja heillä tupakoidaan sisällä. Jannen sisaret polttavat tupakkaa vähintäänkin satunnaisesti, mutta hänen vanhempansa ovat lopettaneet tupakoinnin.

Vanhemmat tietävät poikien tupakoivan, mutta suurin osa vanhemmista ei pidä tästä tottumuksesta. Esimerkiksi Jannen isä ei hyväksy Jannen tupakointia eikä halua mahdollistaa sitä antamalla rahaa tupakan ostamiseen (sen sijaan hän antaa rahaa auton polttoaineeseen). Hän kuitenkin saattaa tarjota työntekotilaisuuksia, jota kautta Jannen on mahdollista tienata tupakkarahoja.

Koskaan en kuullut tutkittavien mainitsevan minkäänlaisia perusteluja tupakoinnilleen. Itsestään selvää tapaa ei liene syytä perustella tai reflektoida, kun sitä ei kyseenalaisteta (ks. Katainen 2011, 52). Löysin aineistostani kuitenkin kolme perustelua sille, miksi nuori mies polttaa. Perustelut eivät kata kaikkea polttamista, mutta antanevat mahdollisuuden ymmärtää nuoren miehen valintaa.

Ensinnäkin tupakointi rakentaa ammattimiehen imagoa ja takaa ryhmään kuulumisen, kuten edellä kuvailin. Toiseksi tupakan polttaminen tarjoaa nuorelle miehelle aikalisän ja tuumaustauon. Sen aikana syntyy tekemis- ja toteuttamisideoita, jotka ovat hetkessä elävälle nuorelle miehelle tärkeitä:

Janne menee Pertun pihalle tupakalle. Siinä yhteistuumin he päättävät lähteä ajelemaan johonkin, kun on tylsää, eikä kotona jaksaa olla. Sitten he löytävät itsensä Sipoosta tai jostain muualta.
(H49KE16.3.2011)

Kolmanneksi tupakoinnin avulla säädellään tunteita. Esimerkiksi ärtymykseen tai suuttumukseen poltettu tupakka rauhoittaa. Siinä missä joku toinen laskee kymmeneen tai vetää henkeä, nuori mies voi laittaa tupakaksi.

Tupakkaan liittyvä riippuvuus⁵⁵ ei tullut esiin kenenkään tutkittavan puheessa. Kuitenkaan esimerkiksi nikotiinin aiheuttamaa fyysistä riippuvuutta ei tule jättää huomiotta mietittäessä syitä nuoren miehen tupakointiin. Nuori mies on riippuvainen tupakasta.

Tupakka liittyy arkisiin toimintoihin ja tilanteisiin (ks. myös Laine 1997, 74). Edellä kävi ilmi, että nuori mies yhdistää mielellään tupakanpolton työntekoon. Toisaalta myös hengailu ja autoilu sisältävät usein sauhuttelua. Niin ikään tupakka näyttää liittyvän alkoholin juomiseen, mutta myös kahvin juomiseen (ks. myös Kattainen 2011, 52). Tupakka ei siis ole läsnä erityistilanteissa: nuori mies polttaa arkisissa ja tavanomaisissa tilanteissa, niin yksin kuin seurassakin.

5.4.2 Juominen

Kaikki tutkimukseni pääinformantit käyttävät alkoholia. Sen perusteella väitänkin, että nuori mies pitää tavallisena ja hyväksyttävänä alkoholin juomista, jota hän kutsuu useimmin ryyppäämiseksi, mutta myös juomiseksi, dokaamiseksi, kaljan, kupin tai hörpin ottamiseksi ja juhlimiseksi. Kun juodaan paljon ja humalahakuisesti, vedetään pää täyteen, vedetään perseet niin, ettei tajuu enää mistään mitään tai ollaan kännissä tai hyvissä. Alkoholin juomisesta puhutaan ilman häpeää tai peittelyä.

Toisaalta juomisesta puhumiseen liittyy ristiriitoja, eikä nuoren miehen suhde alkoholiin ole yksiselitteinen. Tarina vaihtuu sen mukaan, ketkä kaikki ovat kuulijoina. Kavereiden kuullen juomisen useutta ja humalatilaa syvyyttä suurennellaan mielellään. Kun keskustelimme asioista kahdestaan havainnointi- tai haastattelutilanteissa, juominen sai hillitympiä sävyjä.

Alkoholin juominen on aloitettu usein yläkoulussa. Janne ei jäänyt kiinni dokaamisesta, paitsi muutaman kerran.

Janne: Tai no ysiluokalla (*aloitti alkoholin juomisen*) varmaan. Se oli tosi harvoin kyllä.

Kati: Mut sun vanhemmat puuttu siihen kuitenkin?

Janne: Ei ne yleensä, en mä jääny kiinni dokaamisesta. Oon mä muutaman kerran jääny, mut ei ne silloin siihen puuttunu.

Kati: Mitä sit tapahtu kun sä jäit kiinni?

Janne: Ei mitään, oikeestaan. Kauhee saarna.

Kati: Oliko sillä vaikutusta?

Janne: No ei, ei ilmeisesti.

Lyhyt keskustelu on hyvä esimerkki siitä, kuinka alkoholiin liittyviin asioihin saatettiin vastata peräkkäisissä lauseissa täysin päinvastaisesti.

---

⁵⁵ Tupakkariippuvuus on monisäikeinen fyysisen, sosiaalisen ja psyykkisen riippuvuuden muodostama oireyhtymä. Tupakan ainesosa nikotiini aiheuttaa fyysistä riippuvuutta. Vähitellen tupakoinnin jatkuessa nikotiinin sietokyky kasvaa niin, että päivittäin poltettavien savukkeiden määrä nousee, jotta kasvanut nikotiinintarve tulee tyydytettyä. Tupakkariippuvuus on kuitenkin myös muuta kuin nikotiiniriippuvuutta. Se on muun muassa ehdollistunut opittua käyttäytymistä, ns. tapariippuvuutta, jota esimerkiksi sosiaalinen ympäristö vahvistaa. Myös psyykkiset tekijät liittyvät voimakkaasti tupakkariippuvuuteen. (Ks. lisää esim. Mustonen 2004; Tupakkariippuvuus ja tupakasta vieroitus: Käypä hoito -suositus 2012)

Vanhempien mahdollisilla moitteilla ei juuri ollut vaikutusta, eikä juominen jäänyt ensikokeiluihin. Koska nuori mies tekee asioita usein hetken mielijohteesta, ryyppääminenkin voi saada alkunsa sattumalta ilman etukäteissuunnittelua. Esi-merkiksi Joonas kertoo näin:

Atte tuli hakemaan ja tuli juttelee siihen. Se tulee aika usein juttelee mun kaa siihen mun kämpille. Siinä poltettiin yhet röökkit ja sit mentiin ajelee vähäks aikaa jonnekin ja sit se sano, et mennään ottaa yhet. Noo mennään sit ottaa yhet. No sit me mentiin ottaa yhet siinä ni. -- Yhet, mut ei se siihen jääny. (Joonas)

Alkoholi kuuluu myös kiinteästi tiettyihin hetkiin, kuten viikonloppuun. Tällöin juominen on rutiini, joka toistuu samanlaisella kaveripiirissä muotoutuneella kaavalla monta kertaa kuukaudessa. Kaava voi olla esimerkiksi sellainen, että ”mennään eka parin kaverin kaa ottaa kaljaa yhen tyyppin luokse, sitten lähetään siitä baariin”.

Juominen keskittyy siis viikonloppuihin⁵⁶ ja on tyyppillistä viikonlopputekemistä. Tyyppillisyyttä tuli ilmi siten, että pyytäessäni informantteja kertomaan, kuinka viikonloppu eroaa arkipäivistä muutoin kuin että silloin ei ole koulua, sisältyi vastaukseen useimmiten alkoholin juomiseen liittyvä maininta. Oskari ryyppää melkein joka viikonloppu, mutta yleensä vain yhtenä päivänä, joko perjantaina tai lauantaina. Muut juovat humalahakuisesti hiukan harvemmin, kerran-pari kuukaudessa. Nuoren miehen juomisen tiheydestä on kuitenkin vaikea saada täsmällisesti kiinni, koska juomisen useus vaihtelee samallakin henkilöllä paljon. Näyttäisi myös siltä, että kaikkea alkoholin juomista ei lasketa ”varsinaiseksi juomiseksi”. Kun lähdetään juomaan, lähdetään hakemaan humalaa. Juodaan niin, että nousee päähän. Näin ollen alkoholia saatetaan nauttia muutama olut ilman, että sitä laskeetaan varsinaisesti edes ryyppäämiseksi, mikä hankaloittaa tulkinnan tekemistä.

On tavallista, hyväksyttävää ja jopa suotavaa juoda ja tuoda esiin juomistaan. Juomista ihannoidaan ja romantisoitaan. Omilla juomistottumuksilla uhotaan ja rehennellään. Näyttäisi siltä, että alkoholin juomisen avulla osoitetaan kuulumista joukkoon. Jos ei halua juoda, tulee osoittaa muulla tavalla, että jakaa alkoholinhyväksymiskulttuurin. Muu tapa voi olla esimerkiksi kuskina toimiminen, mikä mahdollistaa muiden juomisen.

Juomisella rehvastellaan etenkin, jos kuulijoina on kavereita. Myös minä sain kuulla juomisella rehventelyä. Esimerkiksi Mikolla oli tapana kehuskella, kuinka hän hakee viirosta viinaa ja aikoo ryyppätä kunnolla. Viiro ja viina on hänen mielestään hyvä yhdistelmä, minkä vakuudeksi hän sanoo melkein kenen tahansa alkoholia juovan nuoren ajattelevan samoin. Kuitenkin ainakin Mikon, Joonaksen ja Aten haastatteluissa kävi ilmi, että rehvastelu liittyy useimmiten yhden juomiskerran voimakkaaseen päihtymisasteeseen eikä niinkään siihen, että juotaisiin hyvin usein. Esimerkiksi Mikko kertoi, kuinka hän ei näe järkeväksi juoda joka viikonloppu. Näin ollen päädyinkin ajattelemaan, että vaikka nuorella miehellä saattaa olla kausia, jolloin hän juo useana viikonloppuna peräkkäin, on kuitenkin realistisempaa ajatella, että humalahakuista juomista tapahtuu keskimäärin kerran pari

---

⁵⁶ Nuorten juominen ja erityisesti runsas juominen keskittyy yleisestikin viikonloppuun. Tutkimuksen (Mustonen ym. 2010, 58–59) mukaan 80 prosenttia nuorten miesten humalakerroista ajoittui viikonloppuun vuonna 2008.

kuukaudessa⁵⁷.

Viikonloppuna ei juoda, jos ei ole rahaa, jos on naisseuraa tai jos on mahdollisuus ajella. Kasperilla oli ajokortti hetken aikaa ylinopeuden takia ”hyllyllä”, jolloin hän ei päässyt viikonloppuisin ajamaan. Tällöin ajelemisen vaihtoehto oli juhliminen. Kun hän sai ajokortin takaisin, ryyppääminen vähentyi noin kerran kuukaudessa tapahtuvaksi. Atte puolestaan on mieluummin viikonloppuna töissä kuin ryyppäämässä. Hän saattaa siten juoda joskus viikolla.

Perjantai- ja lauantai-iltojen ryyppyhetket ovat arkisia ja tavanomaisia juomistilanteita. Lisäksi juodaan tietyissä erityistilanteissa, kuten juhlapäivinä, vapaa-päivien aattona ja lomalla. Juhlapäivistä etenkin vappu, juhannus ja uusivuosi kannustavat juomaan. Atte oli informanteista poikkeus siinä mielessä, että hän juhlisti ryyppäämisellä kannattamansa seuran voittamaa jääkiekon Suomen mestaruutta, koska ”piti vaa juhlii”. Ei siis ole tavatonta juoda viikollakaan, vaikka silloin usein tarvitaan juomiseen jokin erityinen kannustin. Etenkin viikolla saattaa juominen tempautua käsistä myös ennalta suunnittelematta.

Toisin kuin osa opettajista olettaa, lukujärjestysjakson vaihtuminen ei näytä olevan nuorelle miehelle syy juhliä. Sen sijaan koulusta valmistuminen on. Koska päättäjäisten alla koulua oli enää hyvin vähän, oli kavereiden kanssa helppo juhlistaa valmistumista jo etukäteen, jälkikäteen juhlimisen lisäksi.

Yhtä päivää pidempi, esimerkiksi kolmen päivän humalahakuinen juomisputki voi toteutua kerran, pari vuodessa. Varsinaiset pitkät juomisputket ovat kuitenkin harvinaisia. Tyypillisesti parin kolmen päivän karnevaalihenkinen juomisputki sijoittuu esimerkiksi vapun tai jonkun muun juhlapyhän yhteyteen. Vuonna 2010 vappuaatto sattui lauantapäivälle, jolloin esimerkiksi Mikko raportoi erityisen kovasta juomisviikonlopusta. Juomisputki saattaa toteutua myös loma-

---

⁵⁷ Terveys 2000 -tutkimuksen (Poikolainen & Pirkola 2005) kyselyaineiston mukaan lähes kaikki 18–29-vuotiaat nuoret aikuiset käyttävät alkoholia, useimmat noin pari kertaa kuukaudessa. Alkoholijuomia enintään pari kertaa kuukaudessa nauttavia oli miehistä 53 %. Kerran viikossa tai useammin juovia oli miehistä 41 %.

Samasta aineistosta tehdyn toisen analyysin (Kestilä & Salasuo 2007) mukaan 18–29-vuotiaista nuorista miehistä 88 % käyttää alkoholia. Alkoholin suurkuluttajia on 8 % nuorista miehistä. Suurkuluttaja on määritelty Käypä hoito -suositusten mukaisesti: alkoholinkulutuksen määrä enemmän kuin käytön riskiraja, joka on miehillä seitsemän annosta kerralla, neljä annosta säännöllisesti päivittäin tai 24 annosta viikossa (Alkoholiongelmaisen hoito: Käypä hoito -suositus 2011). 18–24-vuotiaiden ikäryhmässä alkoholin suurkulutus on hiukan yleisempää kuin 25–29-vuotiaiden ikäryhmässä, mutta tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä.

Vuosina 2010–2011 kerätyn Kouluterveyskyselyn (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos) aineiston mukaan ensimmäisen ja toisen vuosikurssin ammattikoululaispojista 69 % juo itsensä humalaan vähintään kerran kuukaudessa ja 57 % vähintään pari kertaa kuukaudessa (lukiossa opiskelevien poikien vastaavat luvut ovat 58 % ja 43 %). Kerran viikossa tai useammin juo itsensä tosi humalaan 11 % ammattikoululaisista (4 % lukiolaisista) ja vähintään pari kertaa kuukaudessa 42 % (26 %).

Nuorten terveystapatutkimuksen (Raisamo ym. 2011) vuoden 2011 aineiston analyysissä kävi ilmi, että 18-vuotiaista pojista 74 % käyttää alkoholia vähintään kerran kuukaudessa ja 41 % vähintään kerran viikossa. Samanikäisistä 38 % juo itsensä humalaan kuukausittain ja 9 % viikottain. Tosi humalaan itsensä kerran viikossa tai useammin juo 18-vuotiaista pojista 9 %, 1–2 kertaa kuukaudessa 29 % ja harvemmin 38 %. Vastaajista 24 % ei juo koskaan itseään tosi humalaan.

aikana, jolloin ollaan kavereiden kanssa esimerkiksi mökillä tai festareilla. Jannen mielestä kunnon lomaan kuuluu ryyppääminen, vaikka sitä ei joka päivä jaksaisikaan tehdä. Viikon lomalla, vietetään sitä sitten pohjoisessa mökillä kavereiden kanssa tai tyttöystävän kanssa etelässä, juodaan alkoholia ”ainakin nyt muutamana iltana”. Kunto ei kestä ryyppätä ihan joka päivä.

Saman viikon aikana saatetaan kuitenkin joskus juoda monena päivänä.

Siis se oli vaan sillei, et rankka työpäivä ja ketään ei ollu siinä nii, mä kävin ostaa jonkun, mikä se nyt on, sixpackin ja kotiin ja dokaamaan ja. Aamulla taas töihin ja. Huomen taas sama juttu. Ehkä viikon sisällä joku kolme kertaa sama asia. Siihen meni vähän rahaa. (Joonas)

Joonaksen sitaatti kertoo kesästä, jolloin hän oli kesätoissa ja muu perhe mökkeilemässä. Joonas onkin ainoa, joka saattaa juoda yksin kotona. Muutkin ryyppäävät omassa kodissa tai kaverin kotona, mutta silloin ei olla yksin. Kotona voidaan juoda, vaikka omat vanhemmatkin olisivat saman katon alla. Tosin silloin ollaan tosi pienellä porukalla.

Normaaliviikonlopun biletystyyppisen juomisen lomassa hengataan yhdessä: katsotaan televisiota, kuunnellaan musiikkia, tupakoidaan. Mikäli ilta on aloitettu jonkun kotona tai muussa kokoontumispaikassa, saatetaan jossain vaiheessa lähteä myös baariin tai kapakkaan, jota joskus räkäläksikin kutsutaan riippuen kuppi-lan maineesta ja laadusta. Baariin ei kuitenkaan koskaan lähdetä niin, ettei aikomuksena ole juoda. Poikkeuksen muodostavat ne, jotka toimivat kuskeina. Baaris- ja juominen jatkuu. Mahdollisesti lauletaan karaokeakin. Humalahakuista juomista jatketaan usein aamuun asti.

Joskus omat odotukset poikkeavat kavereiden odotuksista, ja juomiseen liittyy pettymyksiä. Esimerkiksi Joonas toivoi vappuna kosteaa juhlintaa, mutta joutui pettymään:

Juteltiin vappusuunnitelmista. – – Joonaksen suunnitelmat olivat sen sijaan auki. Hän kertoi syntymäpäivistään ja harmitteli, ettei kukaan vapun takia halunnut tulla hänen synttäreilleen, vaikka hänellä ’on kakkua jääkaapissa ja varattuna ilmapalloja’ (tämän tulkitsin siis vitsiksi). Mietin, eikö vapun ja syntymäpäivien juhlimista olisi voinut yhdistää.

(H57T028.4.4011)

Joonas sanoi, että hänen vappunsa oli mennyt ihan pieleen. Kaikki kaverit olivat vaan pelanneet korttia eivätkä juoneet mitään ja hän joutui siten dokaamaan yksin. ’Kaikki’ kuulemma olivat sitä mieltä, että vappu on mennyt pieleen. Vappu ei ollut tuntunut vapulta, vaan normilauantailta (käytin itse tätä sanaa, kun Joonas haki oikeaa sanaa, ja Joonas käytti sen jälkeen sanaa itsekin). Sää oli jokseenkin kehno, kun välillä satoi, joissain paikoin jopa rakeitakin. Eikä oikein ollut rahaa. Kaikki nämä olivat Joonaksen perusteita sille, miksi vappu ei ollut onnistunut. Hän ei sitten lopulta itsekään ollut juonut ’niin paljon kuin yleensä’. Joonas olisi saanut jonkun kaverin mukaan lähtemään lopulta baariin, jonne hän itse hinkusi. He olivat menossa Helsinkiin yökerho Circukseen, mutta sinne olisi maksanut sisään 15 euroa, jolloin Joonaksen ’kaikki rahat ois menny siihen’. Luulin, että yökerhoon olisi ikäraja isompi, mutta kun kysyin tästä, Joonas sanoi, että kyllä he olisivat päässeet sisään (päätelin siitä, että olin väärässä ikärajan suhteen).

(H58T13.5.2011)

Normaali lauantainen biletystyypinäkään juhlinta ei toteutunut, mutta todennäköisesti se ei olisi tässä tapauksessa riittänyt Joonakselle. Tulkintani mukaan hän kaipasi kollektiivista holtitonta juomiskokemusta. Runsas karnevaalihenkinen parin päivän juhliminen olisi legitimoitunut syntymäpäivän motiivilla, mikäli Joonas olisi edes tarvinnut juomiselleen oikeutusta. Joonaksen odotukset näyttäytyivät alusta asti epärealistisina ajatellen esimerkiksi hänen rahatilannettaan.

Viittasin edellä biletytys- ja karnevaalityyppiseen juomiseen. Molemmat juomisen tavat kuuluvat Törrösen & Maunun (2006) luomaan käsitteistöön. Tutkijat ovat tunnistaneeet juomispäiväkirja-analyysissään 23–35-vuotiaiden nuorten aikuisten viisi juomistilanteiden lajityyppiä, jotka eroavat toisistaan juomisen motiivien, säätelyn ja tapahtumakulkujen suhteen. Biletys- ja karnevaalityyppinen juominen ovat yksilöllisen juomisen ohella nimenomaan humalahakuisen juomisen tyyppiejä. Ei-humalahakuisen juomisen lajityyppiejä ovat istuskelu lasillisen ääressä korkeintaan parin juoman verran ja ruokajuominen.⁵⁸ (Törrönen & Maunu 2006) Karkeasti arvioituna nuori mies juo biletystyyppisesti, joskus karnevaalityyppisesti. Törrösen ja Maunun mukaan bilettyksessä on tärkeää, että omaa juomista säädellään ryhmän yhteistahtiin mukautuen (mts. 2006, 508, 511). Tältä osin aineistoni poikkeaa tyypittelystä. Ei nimittäin ole tavatonta, että nuoren miehen biletystyyppinen juominen on holtitonta, sosiaalisen ympäristön säätelystä vapautta ja niin runsasta, että lopulta sammutaan tai menetetään muisti. Siltä osin juominen saattaa olla lähellä yksilöllisen kulun juomistyyppiä, jossa juomisen aikana toteutetaan omia intressejä, mikä saattaa kääntyä lopulta erillisyydeksi ja irrallisuudeksi.

Aineistossani ei juuri noussut esiin nuoren miehen ei-humalahakuinen juominen. Alkoholin nauttiminen ruoan kanssa ei tullut yhdenkään tutkittavan puheissa tai teoissa näkyviin. Sen sijaan viitteitä oli nuoren miehen pyrkimyksistä juoda istuskelutyyppisesti. Tällöin hänen aikomuksenaan on nauttia lasillinen tai kaksi kuppilassa tai kotona. Tämä ei kuitenkaan yleensä onnistu, jolloin pyrkimys ei-humalahakuiseen juomiseen ei saa täyttymystä (ks. myös Törrönen & Maunu 2006, 506).

Toi yks kaveri sano, et mennää ottaa yhet, mut ei se ikinä jää siihen. Sit seuraavana aamuna pitäis tulla kouluun, mut sit ei me päästä tänne kouluun, kun on käyty ottaa hörppiä. (Joonas)

Kotona juotava olut ja muu alkoholi ostetaan itse kaupasta tai kaverilta. Janne on ostanut olutta ensimmäisen kerran 16-vuotiaana. Henkilöpapereita on näppärä väärentää. Toisaalta aina ei edes kysytty henkilöllisyystodistusta alkoholia ostaessa.

Tyypillinen humalaan johtava yhden illan annos on ”mäyrä ja pari kelkkaa”. Käytännössä se tarkoittaa kahtatoista olutta (à 0,33 l) ja viinaa päälle. Se, miten paljon viinaa juodaan olutlastin päälle, vaihtelee ilmaisusta ”vähän viinaa” ilmaisiin ”aika paljon viinaa” tai ”varmaan pullo viinaa”. Kirkas alkoholi on ”kossua” ja se sekoitetaan Coca-Colaan tai johonkin muuhun virvoitusjuomaan.

⁵⁸ Maunu & Simonen (2010, 90) ovat täydentäneet ei-humalahakuisen juomisen lajityyppien listaa vielä kolmannella juomisen lajilla, puuhajuomisella. Sillä he tarkoittavat ruoanlaiton tai muun tekemisen yhteydessä tapahtuvaa alkoholin siemilua.

Aineistoni nuori mies juo kerralla enemmän kuin 15–29-vuotias suomalainen mies keskimäärin. Tutkimuksen (Mustonen ym. 2010, 59–60) mukaan 15–29-vuotias mies juo viikonloppuna keskimäärin yhdeksän alkoholiannosta yhden käyttökerran aikana. Jo pelkästään ”mäyräkoira” tarkoittaa kahtatoista alkoholiannosta.⁵⁹ Toisaalta Maunun & Simosen (2010) katsauksen⁶⁰ mukaan nuorten suomalaisaikuisten keskuudessa kymmenen, viidentoista tai kahdenkymmenen alkoholiannoksen nauttimista ei välttämättä koeta itsen eikä toisten kohdalla ongelmallisena, mikäli juominen ei jatku yhtä päivää pidempänä juomisputkena (ks. myös Mäkelä ym. 2009, 285). Aineistossani ei tullut esiin, että pojat olisivat huolissaan omasta alkoholinkäytöstään tai pitäisivät sitä liian runsaana.

Juominen on nuorelle miehelle yksi yhdessä olemisen muoto. Nuori mies juo pitääkseen hauskaa, kuuluakseen porukkaan ja juhlistaakseen jotakin. Nuoren miehen itsensä mukaan alkoholi myös poistaa estoja, helpottaa kanssakäymistä tyttöjen kanssa ja tekee seksistä nautinnollisempaa. Joskus juomisen avulla yrittään hallita tunne-elämää. Esimerkiksi Janne lievittää suuttumusta oluen nauttimisella:

Kati: Mikä sut saa ärsyyntyneeseen tilaan?
Janne: Tyttöystävä, suurimmalta osin.
Kati: Joo. No miksi tai miten?
Janne: No ku se vaa ärsyttää mua välillä.
Kati: Mikä sua ärsyttää siinä?
Janne: Kun se kitisee, kiukuttelee. Ni mä suutun siitä aina ihan helvetisti.
Kati: No mitä tapahtuu kun sä suutut helvetisti?
Janne: No mä meen kotiin, pelaamaan. Ja sit siitä yleensä ei tuu mitään ja sit mä suutun vielä lisää. Sit mä lähen ulos tupakalle. Soitan Timille, sit me käydään kaupasta ostaa muutama kalja ja jäädään istuu ulos. Yleensä käy näin.

Aina ei edes ole mitään syytä juomiselle:

Ei mulla mitään syytä ollu, aattelin mennä ottaa yhet vaan mut se vähä sit venähti, et ei se jääny siihen yhteen. Niinku aina. (Joonas)

Etenkin alkuillasta juominen on hauskaa ajanvietettä:

– – Ei siin tuu mieleen, et siinä ku aluks juo, niin ei tuu mieleen, et tulis vedettyy niin paljon, mut ku aamul kysyy, niin mä en muista mitään. Sit ku mulle kerrotaan, et sä oot juonu kaks pulloa viinaa ja kaikki kaljat tosta noin ja aloit tappelamaan. Ei se oikein tarkoitus, joskus vaan käy niin. (Joonas)

Loppuillasta hyvin alkanut juomisreissu saattaakin näyttäytyä toisenlaisena – sikäli kun loppuillan tapahtumia muistetaan. Muistin menettämistä juomisen seurauksena pidetään aivan normaalina, eikä sammuminenkaan ole tavatonta. Joonas oli

---

⁵⁹ Yhdessä alkoholiannoksessa on noin 12 grammaa alkoholia ja sitä vastaa esimerkiksi pieni pullollinen (à 0,33 l) keskiolutta tai siideriä, 12 cl puna- tai valkoviiniä tai 4 cl viinaa. Puolen litran koskenkorvapullossa on 13 alkoholiannosta. Tuoppi A-olutta sisältää 2 annosta alkoholia. Käypä hoito -suositusten mukaan alkoholinkäytön riskiraja on miehillä 4 alkoholiannosta päivittäin tai humala (vähintään 7 annosta kerralla) kerran viikossa. (Alkoholi-ongelman hoito: Käypä hoito -suositus 2011)

⁶⁰ Katsaus perustuu viiteentoista viimeaikaiseen 15–35-vuotiaiden nuorten ja nuorten aikuisten juomista käsittelevään laadulliseen tutkimukseen.

kerran lumihankeen sammumisen seurauksena viety putkaan. ”Joskus vaan käy niin” viittaa siihen, ettei asialle voi itse mitään.

Kun muisti pätkii, ihmetellään aamulla kavereiden kertomuksia siitä, mitä on tullut tehtyä. Sama poika voi toisessa yhteydessä olla se, joka auttaa muita yöbusseihin, ja toisessa yhteydessä taas se, joka herää oudossa paikassa vieraassa kaupungissa muistinsa menettäneenä.

Siihen asti kun me menttiin parin kaverin kaa eka ottaa kaljaa yhen tyyppin luokse, sitten me lähetettiin siitä kapakkaan. Sen kapakkaan lähön jälkeen sumenee vähän homma. (Mikko)

Kuulin useita tarinoita, joissa humalan siivittämänä tehtiin sellaista, mitä selvin päin ei olisi tullut tehtyä, kuten käveltyä erityisen pitkiä matkoja, kuljeskeltua 26 asteen pakkasessa ilman takkia tai soiteltua ”kännipuheluja” kavereille. Jos itse ei ole humalassa ja toiset ovat, huomataan, että kännissä kaikki ihmiset ovat ärsyttäviä. Yksi tutkittavista päätyi pienessä humalassa kihloihin tyttöystävänsä kanssa. Kihloista oli kyllä puhuttu jo pidemmän aikaa. Arvoitukseksi kuitenkin jäi, kumpi oli syy ja kumpi seuraus, humala vai kihlat.

Joskus humalassa tulee otettua isoja riskejä. Kävi ilmi, että ainakin neljä pääinformanttia on ajanut humalassa tai ollut humalaisen kyydissä autossa.

Joonas: Ja sit toi Atte. Sen kans on kiva juoda kyl, mut harvoin sitäkään tulee tehtyy. Se on kyllä tosi tohelo jätkä, kun sen kaa menee juomaan. Se ajaa joskus kännissä, mä oon ollu sen kyydissä. Meinas sattuu kolari viimeks.

Kati: Ajaa kännissä?

Joonas: Se ajo viimeks kännissä et. Sit tota, ei se aja enää, ku se oli viimeks ni lähellä, ku se meinas ajaa tolppaan.

Kati: Millon se tapahtu?

Joonas: On siitä kauan. On siitä nyt varmaan joku neljä kuukautta.

Kati: Joo, okei.

Joonas: Et ei se enää aja.

Seuraavan päivän pahaa oloa, krapulaa pidetään asiaan kuuluvana. Silloin nukutaan sikeästi. Vaikka nuori mies ei suunnittele monia asioita etukäteen, krapulaan hän saattaa varautua siten, ettei järjestä ryyppäämistä seuraavaksi päiväksi mitään tärkeää ohjelmaa. Etukäteen saatetaan päättää esimerkiksi olla tulematta kouluun. Mikäli kouluun pääsee aamulla, omistaa hyvän viinapään. Tiukan juomisillan tai -viikonlopun jälkeisissä morkkiksissa vannotaan, ettei ”vittu enää koskaan vedetä tollasia”, mutta heittona annettu lupaus saattaa unohtua pian.

Juominen ei ole nuoren miehen mielestä ainoastaan myönteinen asia. Siihen kuluu rahaa. Joonas laski juoneensa eräänä kesänä 1500–2000 euroa, jotka hän oli ansainnut kesätöissä. Alkoholiin liittyvinä kielteisinä asioina tuli esiin alkoholin aiheuttama aggressiivisuus ja ajatuksen jumiutuminen. Humalassa saattaa myös kondomi unohtua ja sukupuolitautilien mahdollisuus kasvaa.

Kahden pääinformantin vanhempien alkoholinkäyttö on aiheuttanut ongelmia perheessä. Pojat pystyivät jonkun verran arvioimaan sitä, miten vanhempien alkoholinkäyttö on vaikuttanut heidän omaan alkoholinkäyttöönsä. Atte esimerkiksi sanoi, ettei halua olla tulevaisuudessa samanlainen kuin vanhempansa. Hänen juomisensa on silti selvästi humalahakuista. Oman kertomansa mukaan Atte ei

kovin usein juo. Kun ryhdyin yhdistämään muiden kertomuksia hänen omiin kertomuksiinsa, päädyin siihen, ettei hänen juomistottumuksensa juuri poikkea muiden poikien tottumuksista.

Joonaksen äiti ei juo lainkaan, mutta isä juo usein. ”Faijan” kanssa on jatkuvasti pientä sanaharkkaa, joka joskus realisoituu väkivaltaiseksi käyttäytymiseksi.

Joonas: Vähän sillei jos, kaikki nyt jos on kännissä, niin kaikki on aika ärsyttäviä sillon. Se on niin ärsyttävä sillon, kun se on juonu.

Kati: Joo. Juoks se usein?

Joonas: Eei se. Kun on vapaa päivä, niin silloin ottaa. Niin minäkin ottaisin.

Kati: Eli siis tyyliin kuitenkin siis sillei viikoittain?

Joonas: Niin, siis sillei viikonloppusin, jos on vapaapäivä. Lauantaina tai perjantaina.

Kati: Mistä se johtuu, että sä et tuu aina sun faijan kanssa toimeen?

Joonas: Aika usein kännissä, ni. Sit se on jäänyt siitä päälle, ku mä oon ollu ihan pieni ja se oli sillon kännissä. Sit aina ku se suuttu, niin mä lensin pihalle himasta.

--

Kati: Kuinka usein sun isä on kännissä?

Joonas: Noo, ei se kyllä enää oo niin paljo oo ku ennen. Ennen se oli tosi paljon, mut nykyään ei se niin paljoo. Kyllä se aina sillon jos on loma, niin se on sit koko loman kännissä. Jos on neljä päivää lomaa, niin se on vähintään sen kolme päivää kännissä.

Joonas: Kyl mäkin otin sillon ku mä olin kesätoissa. Mä join ehkä joka päivä sixpackin.

Kati: Joo, no mä muistan kun sä kerroit tosta.

Joonas: Ja siitä mun faija suuttu, se sano et mä oon hirvee juoppo, ku mä juon koko ajan. Sit mä vaan sanoin siihen nii et mä en sentään vedä perseitä joka päivä.

Joonas ei pidä isänsä juomisesta, mutta toimii silti osittain itse samalla tavalla. Hän saattaa esimerkiksi omalla käytöksellään ja sanoillaan ilmaista, että hänen isänsä toiminta on sellaista, mitä hän itsekin saattaa tehdä.

Aineistoni nuoren miehen kuuluu ryypätä lunastaakseen paikkansa ryhmässä. Arvostettavaksi ryypäämiseksi lasketaan humalahakuinen juominen vähintään kerran pari kuukaudessa. Osa ei kaipaa sen suurempaa todistusta. Näyttö puhuu puolestaan. Tosin näyttö on pakko antaa rehvasitelemalla silloin, kun kaverit eivät ole näkemässä omaa toimintaa. Näin tapahtuu esimerkiksi koulussa, koska opiskeluryhmän jäsenet eivät juuri ole toistensa kanssa tekemisissä vapaa-ajallaan. Ehkä juuri siitä syystä koulussa kuuluu paljon juomiskokemuksiin liittyvää puhetta. Osalle kiusaus tottumusten ja kokemusten liioitteluun on suuri, sillä rehellisyyden hintana voi olla hyläytyksi joutuminen.

Päätutkimusryhmään mahtui alkoholia käyttävien päänformanttien lisäksi myös niitäkin nuoria miehiä, jotka eivät käytä alkoholia mutta eivät pidä siitä ääntä. He eivät koskaan pääse tutkimukseen osallistuneiden nuorten miesten ”eliittijoukkoon”. Jos kuitenkin hyväksyy alemman paikkansa hierarkiassa, muutkin sen hyväksyvät. Siten esimerkiksi liron ei tarvitse rehvastella juomisellaan, sillä hän ei havittele paikkaa eliittijoukossa. Riittää, että hän jättää ottamatta osaa keskusteluun aiheesta.

Mika on luokan tunnollisin opiskelija ja jonkinlaisen ”nössön” maineessa. Hänellä näyttää olevan tarve lunastaa paikkansa ryhmässä. Hyväksytyksi tuleminen toivossa hän on valmis käyttämään juomisesta rehentelyn keinoa.

Mika oli ollut (joululomalla) Lapissa laskettelemassa perheensä kanssa. Heillä oli kahden viikon ajan vuokramökki ja he kulkivat matkat lentokoneella. Eivät kuulemma lasketelleet ihan joka päivä. Kun kysyin, mitä he tekivät niinä päivinä, jolloin eivät lasketelleet, Mika sanoi, että joivat. Olin kuulevinani lievää rehentelyä. En oikein jaksa uskoa tätä (ellei sitten hän tarkoita sitä, että vanhemmat joivat). Luultavasti eivät muutkaan kuulijat uskoneet, sillä erotuksella että minä en kommentoinut tätä, mutta joku pojista kommentoi sanomalla, että 'joit varmaan yhden siiderin'.
(H38TI11.1.2011)

Aineistoni nuori mies käyttää siis alkoholia humalahakuisesti ja kuluttaa kerralla paljon.⁶¹ Lisäksi hän ihannoii ja tavoittelee mainittua kuluttamisen mallia myös puheissaan, mikä uusintaa juomiskulttuuria ja antaa lopulta oikeutuksen juomiselle. Humalahakuinen juominen on arvostettavaa ja siten tavoiteltavaa nuoren miehen kaveripiirissä.

5.5 Muita vapaa-ajan valintoja

Edellisissä alaluvuissa esillä olleet nuoren miehen vapaa-ajan viettotavat, kuten kavereiden kanssa hengaaminen, autoilu, ruudun ääressä istuminen sekä tupakointi ja alkoholin juominen ovat näkyvillä vuoden ympäri. Hyvin monen nuoren miehen arki ja vapaa-aika täyttyy juuri luetelluista ajanvietteistä.

Myös musiikin kuuntelu kuuluu tyypillisesti nuoren miehen vapaa-aikaan. Mikko laulaa jopa itse baarissa karaokea. Mikko on kuunnellut Leevi and the Leavingsia "koko ikänsä" ja osaa kappaleet ulkoa. Se onkin tyypillistä musiikkia, joka soi kovalla volyymilla hänen autossaan. Kun hän päättötyönään rakensi koulun pihakatoksen alla Oskarin kanssa peräkärriä, vieressä oman auton ovet olivat auki ja Leevi and the Leavings kuului stereoista. Muutkin kuuntelevat musiikkia auton musiikkilaitteiden ja puhelimen tai MP3-soittimen välityksellä. Musiikkimaku näyttää painottuvan suomirockin lisäksi ainakin raskaampaan heavy metal ja hard rock -tyyppiseen musiikkiin.

---

⁶¹ Aineistoni nuori mies poikkeaa hieman sosioekonomiselta asemaltaan siitä miesten ryhmästä, johon alkoholin humalakulutus ja suurkulutus kasaantuvat. Mäkelä (2010) analysoi artikkelissaan vuoden 2008 juomatapatutkimuksen aineistosta, kuinka yhteiskunnallinen asema vaikuttaa juomiseen. Hänen mukaansa nimittäin alkoholin suurkulutus ja usein toistuva humalakulutus ovat miesten osalta yleisimpiä erikoistumattomilla työntekijöillä. Humalakulutuksen erot olivat selkeimmät kaikkein suurimpien kerralla käytettyjen alkoholimäärien kulutuksessa, joka oli miehillä 13 annosta kerralla ylittävissä juomistilanteissa. Huomionarvoista on, että miehillä erikoistuneiden työntekijöiden, mihin ryhmään lasken myös tutkittavani, alkoholinkäyttötavat eivät näyttäneet erityisen haitallisina, vaan ero kahden työntekijäryhmän (erikoistuneiden ja erikoistumattomien työntekijöiden) välillä oli suurempi kuin erikoistuneiden työntekijöiden ja ylempään toimihenkilöryhmän välillä. Ylempät toimihenkilöt juovat alkoholia kaikkein useimmin, mutta alkoholia juodaan pieniä määriä kerralla eikä tottumuksiin kuulu humalahakuista juomista tai suurkulutusta. (Mäkelä 2010; ks. myös alkoholinkäytön sosioekonomisista eroista Helakorpi ym. 2007, 146; Kestilä & Salasuo 2007; Poikolainen & Pirkola 2005)

Sen sijaan Kouluterveyskyselyaineistossa tuli selvästi esiin ammattikoululaisten ja lukio-
laisten erot alkoholinkäytössä. Ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevat juovat humalahakuisesti yli puolitoista kertaa useammin kuin lukio-opiskelijat. (Puusniekka & Jokela 2009; Luopa ym. 2010)

Aineistossani tuli esille myös koko joukko sellaisia vapaa-ajanviettotapoja, jotka eivät yhtä kattavasti tavoittaneet kaikkien tutkittavien mielenkiintoa tai jotka tulivat esiin kausiluontoisina esimerkiksi vuodenaikoihin sidottuina tai epäsäännöllisesti toistuvina toimintoina.

Esimerkiksi liikunta tulee tutkittavilla esille nimenomaan kausiluontoisena tekemisenä. Tosin pääinformanteista Oskari on ainoa, jonka vapaa-aikaan kausiluonteisestikaan kuuluu säännöllisempää liikkumista. Hänen liikkumisensa painottuu kesään, mutta talvella hänkään ei juuri liiku. Jos muut tutkittavat hengailevat kavereidensa kanssa autojen ympärillä, Oskarin kaveriporukka kokoontuu kesällä pyörien tai skeittilautojen ympärille.

Kahella kaverilla on skeittilaudat, me ollaan niin ku periaattees kaikki samaan aikaan ulkona, silleen asfaltilla. Muut hengaa siinä vieressä, kun mä skeittaa. (Oskari)

Oskari: Ja sit just tota tommosta vähä temppuillu pyörien kaa.

Kati: Okei, onks siellä joku paikka missä te temppuilette?

Oskari: Ei sillei. Et ihan missä vaan sillei et kaduilla vaan.

Kati: Ne on vähän pienempii pyörii vai?

Oskari: Eikun siis se on iha normaali pyörä, et se on sellasta et takapyörällä keulii ja sillee.

Kati: Joo okei.

Oskari: Kaikke semmosta temppuu. Ja sit just skeittausta. Semmosta.

Skeittipuistot ovat niin kaukana, ettei sinne jaksa koskaan mennä. Niinpä skeittailaan piholla ja koulun kentällä, missä vaan on asfalttia. Lisäksi Oskari kavereineen pelaa ulkona ”yköstä”. Se on heidän itse keksimänsä peli, jota pelataan jalkapallolla. Ykösessä pidetään palloa mahdollisimman kauan ilmassa.

Pelin idea on tiputtaa muut pelaajat pelistä. – – Siin on yks kosketus. Siin on aina kaikki mukana. Sit ku mokaa, tippuu aina pois pelistä, jokainen pelaa yksin toisia vastaan. (Oskari)

Ykösen säännöt on keksitty itse. Se, joka häviää, saa rangaistuksen. Häviäjä menee maaliin ja pyllistää. Voittaja saa potkaista pallon maaliin ja tähtää tietenkin häviäjään. Yksi peli yköstä kestää kymmenisen minuuttia, ja yhden illan aikana pelataan yleensä monta peliä. Oskari voittaa tasaisesti muiden kanssa, sillä kaikki ovat harjaantuneet hyviksi. Pelin elementtejä ovat selvästi voittaminen, häviäminen ja häviäjän nöyryyttäminen.

Törmäsin myös itse kehitelyyn variaatioon Haluatko miljonääriksi -televisiovisailusta. Joonas nimittäin soitti minulle kerran oljenkorsipuhelun kysyäkseen, kasvaako ananas puussa vai maassa. En osannut auttaa. Se ei ollut liikunnallinen peli, mutta kertoo nuoren miehen kekseliäisyydestä, kuten ykönenkin. Vuosisata sitten lapset kehittivät leikkikaluja luonnosta löytyvistä materiaaleista. Tämän päivän tavarayhtäkylläisyydessä kehittäminen on materiaaleiltaan jalostunutta, mutta mielikuvituksen rikas käyttö edelleen voimissaan: itseä viihdytetään keksimällä mielekästä puuhaa niistä tarpeista, joita kulloinkin on käytössä. Perinteisten pelien (esimerkiksi jalkapallo) sijaan valitaan itse kehitelty peli, jossa voi itse määritellä säännöt ja toteuttaa luovuuttaan (ykönen).

Joskus fyysistä aktiivisuutta sisältyy hetken mielijohteesta tapahtuviin toimiin. Janne oli ollut talvilomalla Levillä kavereidensa kanssa. Hän kertoi, että he olivat eräänä iltana laskeneet pulkalla Levin päältä tulevaa autotietä pitkin. He olivat kyllä ajaneet autolla ylös, mutta tulleet kahdella pulkalla alas. Välillä pulkan nopeus oli ollut 50 km/h, mikä todennettiin sillä, että joku ajoi autolla perässä näyttäen samalla valoa pimeässä myöhäisillassa.

Tyttöystävä saattaa saada houkuteltua nuoren miehen kävelylle, mikä ei ole yleistä mutta ei tavatontakaan. Muuten varsinainen lenkkeily tai välimatkojen kulkeminen omaa kehoa käyttäen on vähäistä kesälläkin.

Aten tyttöystävä: Lenkille sä aina yleensä päähänpistosta, et nyt mä lähen lenkille.

Atte: Njoo. Kävin mä tos lenkil kolme päivää sit se.

Kati: Okei, mitäs se lenkillä käyminen tarkoittaa sulle?

Atte: Juoksemista.

Kati: Minkälainen juoksulenkki sul oli?

Atte: Juoksin sen verran ku jaksoin. Et siihen asti mä juoksen yleensä.

Kati: Eli minkälainen, kuinka pitkälle sä jaksotit?

Atte: Emmä, se...

Kati: Katoitsä kellosta-

Atte: Emmä-

Kati: aikaa?

Atte: kattonu että.

Kati: Joo. Joo, okei. Millon sä sitä ennen kävit lenkillä?

Atte: On siitä aikaa, että vuosia vierähtäny.

Kati: Nii just. Mikä sut sai nyt sit lähtee?

Atte: Varmaa just toi armeija, et ois sit helpompaa ku kunto on vähä nousu.

Kati: Minkälaine ajatus sulla sit on niinku tän loppukirin suhteen?

Atte: No se loppukiri on kyllä loppunu lyhyeen. Siinähan se, emmä tiä jos sitä innostuu viel jossai vaihees menee.

Joskus pakon edessä kuitenkin kävellään pitkiäkin matkoja. Ne ovat kuitenkin äärimmäisiä poikkeustilanteita:

Kati: No kerro siitä viime viikonlopusta.

Mikko: En muista siitä!

Kati: (naurua) Niin sehän oli se, et kun et muista perjantaista yhtään mitään.

Mikko: Niin.

Kati: No mihin asti sä muistat?

Mikko: Siihen asti kun me mentiin parin kaverin kaa eka ottaa kaljaa yhen tyyppin luokse, sitten me lähettiin siitä kapakkaan. Sen kapakkaan lähön jälkeen sumenee vähän homma.

Kati: Joo. Mihin kapakkaan, siis missä se oli?

Mikko: Me mentiin tossa Pasilassa, mä en muista sen nimee. Joku semmonen räkälä.

Kati: Joo, okei. Tota olikse se yks tyyppi niin ku sanoit, että meette yhen tyyppin luokse, niin olikse se teiän kaveri kanssa?

Mikko: No mää en sitä itte tuntenu.

Kati: Joo.

Mikko: Tai sillei kummemmin.

Kati: Just.

Mikko: Tiiän, mut en tunne.

Kati: Ja sit sä seuraavan kerran löysit ittes lauantaina Porvoosta?

Mikko: Joo.

Kati: Se seuraava muistikuva?

Mikko: Kyllä.

Kati: Joo. Eikä mitään hajua mitä siinä välillä on tapahtunu?
Mikko: Ei oikeestaan.
Kati: Ootko tehny salapoliisin työtä tässä välissä, että joku olis kertonu sulle?
Mikko: Een, eipä mua oikeesti kiinnostakaan.
Kati: No kerro siitä, kun sä lauantaina heräsit sieltä sun kaverin siskon luota? Etkä vielä siinä vaiheessa tienny missä sä oot?
Mikko: No kyl mä aika heti nopeesti tiesin kun mä heräsin. Oon mä siellä sen siskon luona käyny aika monta kertaa.
Kati: Okei, niin just. Joo.
Mikko: Joo. Niin mitä?
Kati: Niin mitä sit tapahtu kun sä heräsit siellä? Sä olit yksin.
Mikko: Noo oli vähän aikaa semmonen olo et what a fuck? Sen jälkeen mä tajusin missä mä oon ja sit lähin räpimään.
Kati: Eli kello oli jotain kaks? Niinks sä sanoit silloin lauantaina?
Mikko: Joo.
Kati: Lähit rämpi. Se oli aika pitkä räpiminen.
Mikko: Nyt mä tiän, muistan vielä senkin minkä takii mä en soittanu kenellekään.
Kati: Niin, kun mä kysyin sulta.
Mikko: Mun puhelimesta oli akku loppu.
Kati: Okei. Niin justiisa, joo.
Mikko: Se oli siinä syynä, et mä jouduin rämpi huitsin helvettiin.
Kati: Niimpä. Sä jouduit vähän miettii, et mitä tässä nyt tekis. Oliko sulla rahaa yhtään?
Mikko: Oli mulla rahaa, mut siinä oli se, et se bussi tuli niin helvetin myöhällä niinkun oishan päässy nopeemmin sillä bussilla. Jonkunlainen pähänpisto.
Kati: Paljon sulla oli kilsoja sinne sun kaverille?
Mikko: Ei se ollu, mä sanoin viimeks 14, niin ei se ollu totuudessa ainakaan, siihen on joku 11 tai.
Kati: Niin just, mut on sekin aika paljon. (naurua) Et kyllä sulla siihen varmaan, mitä pari tuntia meni. Tai kauemminkin itse asiassa varmaan.
Mikko: Kyl siihen, kyl siihen jonkun aikaa meni.
Kati: Niin just.
Mikko: Rämpiessä.
Kati: Mitä sä mietit siinä, kun sä kävelit?
Mikko: (naurua) En mä muista enää.
Kati: Joo. Niimpä. Okei ja sitten sä pääsit joskus kaheksan maissa kotiin?
Mikko: Suurinpiirtein joo.

Fyysinen aktiivisuus näkyy aineistossani pienimuotoisesti myös siten, että ainakin Janne ja Joonas saattavat pelata kotona sisällä sovellettua minisählyä, -jalkapalloa, -tennistä tai -jääkiekkoa – ja pelätä, milloin ikkunat menevät rikki. Eikä itse ikkunan rikki meneminenkään tunnu olevan niin vakavaa, mutta jos siitä aiheutuvista lasinsirpaleista koituu vahinkoa, ”ollaan kusessa”. Pienpelejä keksitään joskus myös koulussa ja työssäoppimispaikoissa.

Joonas: – – et en mä siel töissäkään oo muuta tehny, kun pelannu golfia nyt viikon.
Kati: Millä sä pelaat sitä?
Joonas: Golfmailalla.
Kati: Onks siellä joku simulaattori vai miten sä siis?
Joonas: Ei vaan siel on tota noin.– – Siis se työalue vaa. Siinä on niinkun vaa semmonen paja ja sit tota se on aika pieni se paja kumminki ja sit siel on semmonen toimisto. Sit siinä välissä menee niinku ovi. Sen oven saa auki. Niin sit sieltä toimistosta lyödään sinne pajalle, mis on sellasii paskaämpäreitä, niin niihin voi zipata. Mikä on aika vaikeeta.
Kati: (naurua) Joo joo, okei.

Joonas: Se on ihan hauskaa.
Kati: Joo.
Joonas: Se vaatii taitoo et osuu siihen.

Atte ohjaa kahden muun ohjaajan kanssa kerran viikossa seurakunnan sählykerhoa alakoululaisille. Kerhossa pelataan farkut jalassa, ohjaajat lasten mukana. Joonas puolestaan ei innostu varsinaisista fyysisistä peleistä:

Joonas: Tiistaina mä olin tuolla mutsin työpaikal oli jotkut rekrytointimessut tai jotkut tommoset. Siel oli kaikkee. Sit mä en tajunnu miks mä olin siellä, siellä oli niin tylsää.
Kati: Siis mitä sä olit siellä tekemässä?
Joonas: Siis mä olin siellä vaan pikkubroidin seurana, joka halus heti pois, kun me mentiin sinne. Niin mun mutsin iloks me oltiin siellä niinkun.
Kati: Joo.
Joonas: Mutsi tarjos mulle kahvin ja munkin, niin sano, et oo täällä pari tuntii.
Kati: Siis te vaan pyöritte siellä vai?
Joonas: Joo, niin pyörittiin vaan siellä, ku ei siellä ollu oikein mitään meille.
Kati: Siis mitä ne niinkun rekrytoi?
Joonas: Öö, siis..
Kati: Siis työntekijöitä itellensä?
Joonas: Siis se oli joku nuorten messu tai joku tämmönen. – – Ei siellä messuilla oikei ollu mitään kivaa.
Kati: Teille?
Joonas: Oli siellä kaikkii pelejä. Pelattiin kaikkee tietokonepelejä ja parkouria sitä jotai hyppimistä ja jotai korista ja mä aattelin, et nä ei oo meiän juttuja oikein.

Sen sijaan hän tappelee välillä kunnolla veljiensä kanssa, mikä kuulostaa toisinaan hyvin rankalta ottelemiselta. Se on fyysistä ruumiin harjoittamista ja totista mittelöintiä, josta huumori ja leikkimielisyys ovat kaukana.

Kati: Nii elikä tappelette usein?
Joonas: Joo. Se on ihan piristävää aina välillä, se on kivaa. Sekin käy urheilusta jo.
Kati: Niin, jos se on ihan fyysistä.
Joonas: Niin.
Kati: Tyyliin se on jotain painimista?
Joonas: Joo. No se on semmosta painimista.

Joonas on harjoitellut jonkun verran nyrkkeilyä, mistä on jäänyt kipinä kaivaa nyrkkeilyssä joskus esille kotonakin.

Joonas: Koneella oon ja sit jos jaksaa, niin jotain pientä urheiluu siinä niin. Sit taas ulos illalla.
– –
Kati: Satuit mainitsemaan, et viikonloppuna saattaa olla jotain pientä urheilua. Mitä se käytännössä tarkoittaa?
Joonas: Niin mä tota, mun piti alottaa toi laihdutuskuuri, niin mä aattelin, et jos pieni urheilu tekis ihan hyvää. Ni sit mä nyrkkeilen noin pari tuntii ja kaikkee muuta teen siinä ohella.
Kati: Tota, ooks sä jossain seurassa nyrkkeily?
Joonas: En, en enää. Mä olin joskus, mut en mä sitä enää.
Kati: Millon sä oot lopettanu?
Joonas: Mä alotin kun mä olin 13 ja lopetin sen silloin 14-vuotiaana.
Kati: Niin joku vuoden verran pari?
Joonas: Joo.

Kati: Vajaa pari vuotta, joo. Okei, eli nyrkkeilet sä ihan omatoimisesti kotona vai?
Joonas: Joo.
Kati: Okei, sulla on joku säkki siellä?
Joonas: Joo.
Kati: Hanskat ja muuta?
Joonas: Joo.

Edellinen lainauspätkä liittyy haastatteluun, jonka teimme Joonaksen kanssa 3.11.2010. Seuraavalla haastattelukerralla 25.2.2011 palasimme nyrkkeilyn harrastamiseen (korostus omani):

Kati: Sä kävit fysioterapeutilla silloin neljä kertaa ton...
Joonas: Joo, ne loppu.
Kati: ...akillesjännevaivojen takia?
Joonas: Joo. Tai itse asiassa noiden jalkojen takia, ne oli niin jumissa. Selkäkin oli vähän jumissa, niin niiden takia kävin. Nyt ne loppu niin sit mä harjottelen himassa niit liikkeitä jonkun verran aina kun mä kerkeen ja sit pitäis tehdä tai mun pitäis mennä salille ja mennä johonkin treenaamaan, et mä saisin tän selän kuntoon.
--
Joonas: Mä harrastin nyrkkeilyä ja sit siin pitää olla koko ajan näin hartiat ylhäällä ja sit aina unohti venyttellä vähän. Tai mä venyttelin väärin varmaan ja sit ne on jumissa aina.
Kati: Millon sä oot niinkun nyrkkeilyä?
Joonas: No mä harrastin silloin, kun mä olin 13 ja sit mä lopetin. Mä harrastin sitä vuoden. Sit mä harrastin himassa sen jälkeen.
Kati: Joo.
Joonas: Ainakin pari kertaa viikossa. Sit tuli nää selkävaivat meni niin pahaks ja jalkavaivat, niin sit se jäi. Siit on varmaan puoltoista vuotta, kun siihen säkkiin oon viimeks koskenut.
Kati: Just. Onks sulla kotona säkki?
Joonas: On.
Kati: Joo. Totaa no kuinka usein sä nyt sitten kun sanoit, et sä kerkeet vai miten se meni, jaksat
Joonas: Niin.
Kati: niin sä teet niitä fysioterapeutin ohjeilla?
Joonas: Kerran viikossa.
Kati: Niin just.
Joonas: Jos ei oo mitään häslinkii himassa, ni sit mä teen.
Kati: Minkälaisii liikkeitä ne on?
Joonas: No semmosii, että jalat suoraan ja pitää saada kädet suoraan ja maahan ja sit semmosii ihan perus venytyksiä vaan. Niillä pitäis. Ja paljon pitää pumppaa noit pohkeita sillei rappusilla pitää nostaa joku 40 kertaa oma paino ylös. Yhellä jalalla. Se on aika rankkaa, kun mä sentään painankin aika paljon ni.
Kati: Et se on tavallaan myös sellasta vahvistavaa liikettä sille pohkeelle?
Joonas: On on, joo.
Kati: Joo. Okei. Tuntuuks et se on auttanu?
Joonas: No on se vähä auttanu et. On ne nyttenkin kipeet, tuntuu et ne palais aina kun kävelee rappuset ylös.
Kati: Niin just.
Joonas: Siis kyl se on auttanu. Kyl ne auttaa. Niit pitäis jaksaa vaan himassakin tehdä paljon. Ei siel ikinä pysty tekee mitään oikein. Tai sit mä en vaa jaksaa tehdä, se on yks syy. Mä oon nii väsyny.

Ajatuksia liikkumisen aloittamiseen on paljon, vaikka käytännön toteutus ei ota onnistuakseen. Aina löytyy hyviä syitä olla toteuttamatta aikeita.

- Joonas: Niin mä aattelin, et jos tota noin menis salille, ni siellä pystyis jotenkin kuntouttaa noita jalkoja paremmin. Pääsis vaikka pyöräilemää tai jotain.
- Kati: Niin vähän vahvistaa?
- Joonas: Niin vahvistaa. Nostaa painoi noilla jaloilla, niin ehkä ne jaksais nostaa, jaksais kävellä tän yläkropan kanssa paremmin.
- Kati: Totta. Mistä se on kiinni? Salille meneminen?
- Joonas: Se on siit rahasta kiinni. Rahat on loppu.
-
- Joonas: Tarkotus olis salille mennä ja sit tota noin päästä tohon semmoseen, kun inttikondis-ryhmään.
- Kati: Okei. Kenen järjestämä se on?
- Joonas: Se on, en mä tiä, jonkun liiton järjestämä se oli.
- Kati: Okei.
- Joonas: Helsingin urheiluliiton järjestämä joo.
- Kati: Niin just.
- Joonas: Se on ilmanen, niin.
- Kati: Joo joo. Elikä siinä on ideana se, että inttiä varten kohottaa kunto, että pärjää siellä?
- Joonas: Niin.
- Kati: Niin just. Tota, millon se alkais?
- Joonas: Ne lupas ottaa yhteyttä, mut ei...
- Kati: Sitä odotellessa.
- Joonas: Sitä odotellessa.

Joonas sai viimein kutsun erään urheiluseuran järjestämään inttikondis-ryhmään. Hänellä oli mahdollisuus valita omatoimista tai ohjattua harjoittelua useampana päivänä viikossa. Lopulta Joonas osallistui toimintaan kaksi kertaa, joista toisella kerralla olin mukana. Olimme sopineet yhteisestä harjoittelukerrasta inttikondisryhmässä monta kertaa, mutta aina Joonakselle tuli esteitä. Joskus hän ei ollut syönyt kunnolla koko päivänä ja joskus taas hän oli ollut juhlimassa edellisenä iltana eikä krapulassaan tohtinut lähteä liikkumaan. Lopulta pääsimme ryhmään, mikä jäikin Joonaksen viimeiseksi osallistumiskerraksi. Jatkossakaan ei löytynyt oikein sopivaa osallistumisen hetkeä, koska ”on ollu muita juttui”.

Kouluympäristössä havainnointi ei myöskään tuo liiemmin esille nuoren miehen fyysistä aktiivisuutta. Pikemminkin näyttäisi siltä, että nuori mies pyrkii välttämään fyysistä ponnistelua. Myös moni opettaja pyrkii minimoimaan askeleita ja näyttää siten esimerkkiä hissillä ja autolla kulkemisessa. Tein liikkumisen välttämistä useita huomioita:

Lähdettiin yhtä matkaa pois ruokalasta ja ruokalan ulkopuolella Heikki (*opettaja*) kysyi, mihin olen menossa. Sanoin, että koululle viidenteen kerrokseen, jonka jälkeen hän tarjosi mulle autokyytiä. Jouduin kyllä kieltäytymään, koska halusin kävellä sen matkan. Sanoin haluavani nauttia auringonpaisteesta ja kiitin kohteliaasti. Ja kun hän ajoi ohitseni, hän nosti vielä iloisesti kättään.
(H49KE16.3.2011)

Rami (*opettaja*) pyysi Heimoa vaihtamaan työhaalarit ylle. Hän meni itse käymään työhuoneessaan, Heimo lähti viidenteen kerrokseen vaihtamaan työhaalarit. Myöhemmin pojat harmittelivat, että heidän pukukaappinsa sijaitsevat viidennessä kerroksessa, kun sinne ei jaksaisi alakerrasta kävellä. He olivat kuulemma työharjoittelussa silloin, kun

pukukaappeja oli jaettu ja näin ollen eivät saaneet kaappeja ensimmäisestä kerroksesta. Ja kun kerran hissiäkään ei saa käyttää, ei millään viitsisi kävellä ylös.
(H27TI23.11.2010)

Toisessa kerroksessa törmäsin ensimmäisenä itse asiassa Atteen ja Joonakseen. He olivat menossa mittailemaan jonkun laatikon mittoja. Aten puhelin soi. Janne soitti ja pyysi Attea painamaan hissin nappulaa. Opiskelijoilla ei ole mahdollisuutta käyttää hissiä, koska se toimii vain avaimella. Mutta hissiin pääsee kyllä sisälle ja silloin jos joku painaa toisessa kerroksessa nappulaa, hissi liikkuu. Todistin siis nyt itse tätä tapahtumaa, josta olin kuullut jo aiemmin.
(H38TI11.1.2011)

Opettaja lähti tauolle noin kymmenen aikaan ja viiden minuutin päästä opiskelijat huhuilivat toisilleen, että on tauko. Käytännössä huhuilijat lähtivät tauolle, mutta moni muu jäi työnsä ääreen. Pikku hiljaa suurin osa pysäytti työnsä ja tuli hengailemaan pukukaappien luokse. Joku oli huomannut toisen opiskelijan soittaneen parikin kertaa puhelimeensa ja selitys oli se, että toinen opiskelija olisi tarvinnut apua jonkun ison koneen kanssa. Siis tämän hallin sisällä opiskelijat eivät malta aina kävellä toisen luo, vaan koettavat tavoittaa toisiaan puhelimella.
(H09PE1.10.2010)

KUVA 8 Lukitun hissin käyttämiseen keksittiin keinoja.

Tosin työsalissa työskenteleminen, silloin kun töitä oikeasti tehdään, ei ole passiivista paikallaan olemista. Käytännön töiden parissa puuhastellaan koko ajan eri asennoissa. Jokin työvaihe voi toki vaatia samassa, joskus huonossakin pitkään olemista. Asentoa voi kuitenkin helposti vaihtaa, jos vain ymmärtää ja osaa. Sen

sijaan luokkahuoneopetuksessa opiskelijan ainoa työasento on istuma-asento pöydän ääressä. Se on harvoin ryhdikäs.

Fyysinen aktiivisuus ei usein tule spontaanisti esille poikien puheessa. Pääinformanteista Joonas ilmaisee vahvimmin liikkumistarpeitaan tai -toiveitaan, mutta ei kuitenkaan juuri toteuta aikeitaan. Oskari puolestaan liikkuu kausiluonteisesti, vaikka ei itse miellä skeittaamista, pyörällä keulimista tai ykösen pelamista varsinaiseksi liikkumiseksi. Atte on aikoinaan liikkunut aktiivisesti, kuten Oskarikin, mutta ei juuri enää saa itseään liikkeelle. Mikon ponnistukset ovat harvakseltaan ja ennalta suunnittelematta tapahtuvia äärisuorituksia, jotka palvelevat ensisijaisesti jotakin muuta tarkoitusta kuin ruumiin harjoittamista. Kasperin kanssa ei fyysinen aktiivisuus noussut lainkaan esille. Jannekin toi oikeastaan esille vain sitä, kuinka hän on laiska ja kulkee siksi autolla. Joonasta lukuun ottamatta kukaan ei juuri edes mieti, että pitäisi liikkua. Joonaskaan ei varsinaisesti harmittele niukkaa fyysistä aktiivisuuttaan. Nuoret miehet tuntuvatkin olevan tyytyväisiä vähäiseen liikkumiseensa.

Tulkintani mukaan aineistoni nuoren miehen liikkuminen ja fyysinen aktiivisuus on siis niukkaa ja satunnaista⁶², oli kyse sitten koulussa vietetystä ajasta tai vapaa-ajasta. Tämän he itsekin vahvistavat, mikä kiteytyy Oskarin puheisiin:

Kesäsin oikeestaan tulee liikuttua, talvella se sit vähän jää. – – Talvella ei oikeestaan tuu liikuttuu melkein yhtään, mitä nyt hengailee ulkona jonkun aikaa, kavereitten kaa vaan juttelee jotain ja semmosta, Ollaan jossain ulkona vaan tai kavereilla sisällä. Sisällä saatetaan pelata jotain pelikonsolilla. Talvella mitä jos kävelee sinne kauppaan ei muuta erikoista, jos ei tarkene. (Oskari)

Kukaan muu meidän luokalta ei oo puhunu koskaan mitään, et ne liikkuis, emmä tiedä et urheileeks ne sit mitään. (Oskari)

---

⁶² Kouluterveyskyselyn (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos) vuosina 2010 ja 2011 kerätyn aineiston mukaan ammattikoululaispojat liikkuvat vähemmän kuin lukiolaispojat (kyselyyn vastanneet opiskelijat olivat ammatillisen oppilaitoksen tai lukion 1. ja 2. vuosikurssin opiskelijoita). Urheilua tai liikuntaa harrastaa vapaa-aikanaan vähintään puoli tuntia vähintään kerran päivässä 22 % ammattikoululaispojista ja 30 % lukiolaispojista. Kerran viikossa tai harvemmin vähintään puoli tuntia päivässä liikkuu 25 % ammattikoululaispojista ja 14 % lukiolaispojista. 4 % ammattikoululaispojista ja 2 % lukiolaispojista vastasi, ettei liiku koskaan puolta tuntia päivässä.

Samaisen kyselyn mukaan 14 % ammattikoululaispojista ja 8 % lukiolaispojista ei harrastaa lainkaan hengästymistä ja hikoilemista aiheuttavaa vapaa-ajan liikuntaa. Vähintään 2–3 tuntia viikossa hengästymistä ja hikoilua aiheuttavaa liikuntaa harrastaa vapaa-ajallaan 57 % ammattikoululaisista ja 73 % lukiolaisista.

Nuorten terveystapatutkimuksen (Husu ym. 2011, 22–24) vuoden 2009 aineistosta käy ilmi, että 32 % 18-vuotiaista pojista osallistui urheiluseuran harjoituksiin viikottain. Samankäisistä pojista 77 % harrasti urheiluseuran ulkopuolista liikuntaa vähintään kerran viikossa. Vähintään neljä kertaa viikossa urheiluseuran ulkopuolista liikuntaa harrasti 20 % 18-vuotiaista pojista.

Husu ym. (2011, 24–25) ovat arvioineet, että vuonna 2009 terveytensä kannalta riittävästi liikkuvia 18-vuotiaita nuoria miehiä oli 27 %. Arvio on tehty Nuorten terveystapatutkimuksen aineiston perusteella. Riittäväksi liikkunaksi määriteltiin ”liikkuminen vapaa-ajalla vähintään viisi kertaa viikossa joko urheiluseurassa ja/tai urheiluseuran ulkopuolella”. Tutkijat uskovat määritelmän enemmän yli- kuin aliarvioivan riittävästi liikkuvien määrää. Toisaalta voi olla, että koulumatkaliikkuminen ja sellainen liikkuminen, jota nuoret eivät itse pidä liikuntana ja urheiluna, saattaa jäädä tavoittamatta.

Liikunnan ohella lukeminenkaan ei saa kovin suurta jalansijaa nuoren miehen arjessa. Joonas on pääinformanteista ainoa, joka ylipäänsä on maininnut lukeneensa jotakin.

Pitäis lukee yhtä kirjaa. Ostin viime kesänä Minä ja Ossi (Ozzy Osbourne) -kirjan, joka jäi kesken viime kesänä. Oon nyt alottanu sen uudelleen. Kirja oli vähäks aikaa hävinny, ku isobroidi luki sitä intissä. Se jätti sen pöydälle ja kun pyysin mutsilta kaksikymppiä ja mutsi laitto sen rahan sinne kirjan väliin ja sit mä alotin sen kirjan lukee. En mä rahan takia aloittanu kirjan lukemista, mut en mä ois muuten tarttunut kirjaan, jos se raha ei ois ollu siellä välissä. Toi on hyvä kirja, se on ihan hauska. Siin kirjas joku jätkä on tehny samaa työtä ku me täälläkin. Siin on vaan pari pientä juttua, esim. joku kitaristi, joka on tehny jotain hitsaushommia. En mä muuten lue paljon. Ainoa kirja, mitä oon pitkään aikaan lukenut. Pari kesää sitten yritin lukea jotain Stephen Kingin kirjaa, joka jäi kesken. Alotin mökillä, enkä enää viiittiny himassa lukea. (Joonas)

Janne vilkaisee Helsingin Sanomien kansilehteä ja otsikoita, jos sieltä löytyisi jotakin mielenkiintoista. Vilkaaisu on kuitenkin nopea ja ylimalkainen. Atte ja Kasper saattavat lueskella silloin tällöin iltapäivälehteä.

Joskus matkustetaan. Silloin autoillaan kotikulmia pidemmälle. Mikko matkustaa Joensuuhun tervehtimään mummoaan. Joonas ja Janne mökkeilevät, nykyään enemmän kavereiden kuin perheen kanssa. Myös Lappiin, etelän lomakohteisiin tai festaripaikkakunnille saatetaan lähteä lomalla, mielellään kaveriporukalla tai tyttöystävän kanssa. Tyttöystävä tuo matkustusvalikoimaan uusia kohteita, varsinkin jos tämä asuu toisella paikkakunnalla.

Tyttöystävä saa nuoren miehen kokeilemaan sellaistaikin, joka muuten ei tulisi mieleenkään. Atte on rohkaistunut tyttöystävänsä kannustamana hoitamaan eläimiä, piirtämään ja askartelemaan. Tosin ainakin koiravahtina hän on toiminut aikaisemminkin. Joonas on myös ollut koirien kanssa tekemisissä, sillä heidän perheessään on koira. Sen ulkona käyttäminen on lähes yksinomaan Joonaksen vastuulla.

Täs on mun koira (*näyttää itse ottamaansa valokuvaa*). Se on bassetti. Tykkää hevimetallista, ainakin mä luulen niin. Pikkubroidi ku soittaa jotain hip hoppia tai räppiä, se menee portaiden alle. Ku mä laitan Black Sabbatin soimaan, se ei lähde mihinkään. Se on vanha koira, täyttää 11, mut käyttäytyy ku kolmevuotias. Nykyään se leikkii koko ajan.

--

Tavallaan se on mun koira, kun mä oon vieny sitä seittemän-kaheksan vuotta ulos. Mä leikin sen kanssa ja annan sille ruokaa. En mä tiiä, miks mä sitä vieläki vien ulos. Jos mä oon poissa ja kaikki muut kotona, ni mulle soitetaan, et vie se ulos. Jos broidit vie sen ulos, ne on sen kans ulkona pari minuuttia, eikä siinä oo mitään järkeä. -- Mä oon sitä kaheksan vuotta hoitanu. Koira varmaan kuolis, jos mä en ois olemassa.

--

Teen sellasia lenkkejä, mitä se koira itte haluaa. Se koira saattaa haluta parinkymmenen minuutin jälkeen takaisin kotiin ruokakupille. Pakkasella se haluaisi olla ulkona, mut mä jäädyn silloin. Muuna vuodenaikana se ei viihdy ulkona. Tietenkin kesällä se pääsee taas mökille. Siellä se viihtyy. (Joonas)

5.6 Nuoren miehen tulevaisuus

Nuoren miehen elämä on tässä hetkessä. Lyhyen aikavälin täsmällisiä suunnitelmia ei ole tapana tehdä, muttei liioin pitkänkään tähtäimen suunnitelmia.

- Kati: Pitääks sun siitä kuitenkin joku tyyliin arvosana saada?
Joonas: Joo, pitää saada.
Kati: Joo, no mites sä sen aiot taikoo?
Joonas: No se vähän on niinku sen ajan murhe, en tiiä, kun en mä osaa sitä yhtään.
Kati: Meinaaks sä kuitenkin nyt valmistuu keväällä
Joonas: Joo.
Kati: Normaaliajassa?
Joonas: Se olis tarkoitus.

Ylipäätään se, että sinnittelee koulun loppuun, tarjoaa joillekin turvaa tulevaisuuteen ja toimi koulun käymisen motiivina:

- Atte: Enkä mä nyt muutenkaa koskaa oikee pitäny koulusta.
Kati: Nii ylipäätänsäkään?
Atte: Nii, et mä oon vaan just sen takii käyny, että se tulevaisuus on valosampi.
Kati: Joo. No onkse nyt valosampi tämän koulun jälkeen?
Atte: No kyl se varmaan on sitte, ei välttämättä just nytten, mutta kyl se varmasti sitte tossa armeijan jälkee.

Yhdeksän päättökimurhman opiskelijaa lopulta valmistuikin. Heidän opettajansa uskalsi ennustaa sen jo tammikuussa 2011. Pojista Joonas oli vielä syksypuolella epävarma, saisiko todistuksen keväällä. Joonas valmistautui käymään koulua vielä neljännen vuoden, koska epäili, ettei pääse pneumatiikan kytkennöistä läpi. Toisaalta helmikuussa 2011 Joonas elätteli toiveita siitä, että hän saisi opinnäytetyönsä valmiiksi pian, jolloin hänellä loppuisi koulu aikaisemminkin kuin muilla ja hän voisi mennä kesätöihin. Toive ei ollut kovin realistinen ajatellen esimerkiksi poikien työtahtia yleensä. Lopulta Joonas valmistui normaaliin aikaan yhdessä muiden kanssa. Muut ryhmässä uskoivat valmistumiseensa ajallaan. Moni tosin tunnusti, ettei osaa tai hallitse kaikkia koulussa esillä olleita asioita tutkintotodistuksen saamisesta huolimatta.

Pääinformanteista yksi on saanut vapautuksen armeijasta. Muut haluavat suorittaa asepalveluksen mahdollisimman nopeasti koulun jälkeen aloittaen joko heinäkuussa tai tammikuussa. Ennen sitä suunnitellaan kesätöiden tekemistä, vaikka niitä ei olisikaan välttämättä löydetty tai edes haettu koulun loppumiseen mennessä. Kesätyötä vakituisempaa työtä kukaan ei suunnittele etsivänsä tässä vaiheessa, koska armeija tulisi katkaisemaan työt joka tapauksessa. Mikko arveli työnhaun olevan muutoinkin vaikeaa heti valmistumisen jälkeen, koska vastavalmistuneella ei voi olla sellaista työkokemusta, jota työnantajat vaativat. Sen takia moni suunnitteleeikin pyrkivänsä pääasiassa entuudestaan tuttuihin paikkoihin kesätöihin, paikkoihin, joissa ollaan oltu työssäoppimisjaksolla harjoittelemassa tai aiemmin kesätöissä esimerkiksi isän työsuhteen kautta.

Koulun ja armeijan jälkeisestä tulevaisuudesta ei olla huolissaan, eikä täsmällisiä suunnitelmia ole kenelläkään. On vain arveluja siitä, missä ammatissa haluaa toimia. Moni ei halua työllistyä ensisijaisesti opiskelemalleen alalle. Oskari voisi periaatteessa tehdä metallimiehen töitä, jos löytäisi itselleen sopivan paikan. Jos hän saisi tehdä hitsaus- ja koneistustyötä, se voisi kelvata. Muutoin hän saattaa mennä sinne, missä on tehnyt kaikki harjoittelunsa ja missä isäkin on töissä. Se ei ole hänen oman alansa työtä, joskin mielekästä ja tuttua työtä.

Myös Janne miettii, mitä oikein haluaisi.

Janne: Nyt mä aattelin, et mä koulutan itteni auto(alalle), joko peltipuolelle tai sit kone tai korjaajaks.

Kati: Eli intin jälkeen?

Janne: Kyllä.

Kati: Haeks sä nyt sitten, eikun yhteishaku meni jo.

Janne: Joo en mä niinkun, enkä mä tiiä onks se vielä varmaa et haenksmä.

Kati: Eli onks sulla ajatus, et sä et halua tehdä metallimiehen töitä?

Janne: Joo, siis en. Tai on nyt joitain, esimerkiksi sillä työssäoppimispaikassa kun pääsee hitsaamaan, niin se nyt on ihan sama, kyl mä sitä voin tehdä. Se on hauskaa hommaa ja siellä on hyvä työympäristö ja ne on rentoi ne jäbät. Niin, mut ei oikeesti, ei kauheesti kiinnosta toi koneasentajan duuni.

Eniten Janne haluaisi olla

vaik niinku firman isoin osakeomistaja, et mun ei tarviis tehdä yhtään mitään. Se ois se kaikkein kivoin paikka. Ehkä vähä täytellä papereita, kirjottaa nimii, se ois kaikkein paras paikka. Paras rahantulo ja ei tarviis tehdä mitään.

Hän säilyttää kuitenkin realistisuuden ja toteaa, että jos haluaa ”pomoksi”, täytyy lukea lisää, esimerkiksi hänen parjaamakseen insinööriksi (ks. Kortteinen 1992, 293–294). Siihen motivoisi palkka, mutta koulunkäynnin jatkaminen ei kuulosta houkuttevalta. Töihin on kai pakko mennä.

Atte kertoi marraskuussa 2010, ettei ole yhtään miettinyt tulevaisuuttaan. Kesäkuun lopussa 2011 hän uskaltautui paljastamaan haaveensa poliisikouluun pääsystä.

Atte: Kyl mä meinasin armeijan jälkeen hakee sinne.

Kati: Joo, et oo paljastanu tuollaista. Onks se ihan nyt tullu, vai onks se pidemmän aikaa sulla mielessä?

Atte: Oha se tossa niinku ollu mielessä, et sit se aina vahvistuu koko aika, että hakee sinne.

Kati: Joo. Mikä sua kiinnostais siinä?

Atte: Varmaan just se, että niinku ykskään päivä ei ois samanlainen.

Kati: Minkä alan poliisi, tai missä tehtävissä sä haluaisit olla?

Atte: Sen vois alottaa ihan dorkapoliisista.

--

Kati: Mut sähä voit hakee sinne (*poliisikouluun*) nytte kun sul on jo yks tutkinto takana. Millon tota sinne on pääsykokeet?

Atte: No siel mä sit otan selvää tost ku on toi armeija käyty et kauan siel nyt on sit siel armeijassa.

Kati: Nii sä et tiedä vielä sitä?

Atte: No eihän sitä koskaan tiiä ennen ku sit o sen käynny ni. Ei sitä tiiä, et venyykö se tai onks se sittenki vähemmän ja riippuu et mikskä ne laittaa, et onks siel sitte sotilaspoliisi tai joku tykkimies tai joku muu vastaava.

Kati: No eiks siihen saa ite vaikuttaa?
 Atte: Saa siihen toivomuksen, mut ite ne sitte päättää sen.
 – –
 Kati: Tiedäksä minkä, miten vaikee sinne (*poliisikouluun*) on päästä?
 Atte: Emmä sitä tiä, että kyl nihi vissiin nihi pääsykokeisiin kuiteski loppujen loppuks aika helposti pääsee.
 Kati: Mitä siel on pääsykokeissa?
 Atte: Jotai terveys ja kunto ja kaikkee tommost katotaa ja sit et onko pää kunnossa ja.
 Kati: Nii just. Joo. Luuleksä et sul on ihan hyvät mahikset?
 Atte: Kyl mul jos mä jaksan kunto pitää yllä intin jälkee ni. Mut en mä tällä kunnolla mihinkään pääsis, mikä nyt on.

Jos hän ei pääse poliisiksi, hän”jämähtää vaik taksikuskiaks mieluummin ku menee hitsaamaan”.

Joonas ei myöskään aio jäädä opiskelemaansa ammattiin, minkä hän tuo varmasti esille ensimmäisissä haastatteluissa. Myöhemmissä haastatteluissa hän sanoo saattavansa jo ajatella metallialaakin. Toisinaan hän haaveilee rakennusalan tai käsillä tekemisestä.

Joonas: Ne (työssäoppimispaikassa, jossa Joonas on ollut monta kertaa ja ollut kesätöissäkin) sano vaan mulle aika vittumaisesti, et ei sul oo mitää hommia tääl kusä valmistut, ku ei tä kuulu sun alaan oo ollenkaan. En mä ookkaan sinne mennossa. Mä haen varmaan intin jälkeen jostain muualta töitä.
 Kati: Niin just. Hei oikeestaan siihen voitaiskin mennä, et tota siis, et mitä sä meinaat sen intin jälkeen ylipäättänsä tehdä?
 Joonas: Kattoo mite hommat alkaa pyörii. Meenks mä takas opiskelemaan siihen ammattioppilaitokseen johki sormuksii tekemään tai jotain käsillä pääsis oikeesti tekemään vai meenks mä sit töihin. Johonkin hitsaamaan tai jotain. – – Laivoja hitsaamaan. Se on kyllä, niin en tiä.
 Kati: Mihin mennään laivoja hitsaamaan?
 Joonas: Tohon ABB:lle, sitä vois päästä.

Mikko yrittää etsiä oman alan töitä, vaikka uskoo töiden löytämisen olevan vaikeaa. Hän menee mielellään aluksi tuttuun paikkaan, jotta saa laskunsa maksettua. Kasperilla on kaikki suunnitelmat avoinna tai sitten hän ei halunnut paljastaa niitä:

Kati: Onks sulla mitään suunnitelmia sen (*armeijan*) jälkeen tai mitä sun toiveissa on, et mitä sä tulisit tekemään?
 Kasper: Aika näyttää.
 Kati: Oot sä kuitenkin aatellu, et sä teet tän alan hommia? Tai kiinnostaaks sua tää?
 Kasper: Se jää nähtäväks. En tiä.
 Kati: Et oo miettiny?
 Kasper: En oo.
 Kati: Joo, okei. Mitä sä oot tehny siellä teiän omassa firmassa?
 Kasper: Näit kierreportaita.
 Kati: Kierreportaita? Okei. Mut sekin onks se mitenkään sellanen, et se sua niinkun innostaa?
 Kasper: Kyl niitä hommia ehkä vois tehdä.

Pääinformanteista juuri kukaan ei osaa esittää arvelujaan siitä, mitä tekee viiden vuoden päästä. Tulevaisuudesta ajatellaan näin: ”En mä nää tulevaisuuteen, en mä osaa sanoo.” tai ”En oo ajatellu vielä niin pitkälle. Kun siinä yleensä ehtii suunnitelmia muuttumaa.” Mikko heittää ilmaan toiveen vakituisesta työpaikasta ja kommentoi: ”en mä kauheen suuruudenhalunen ihminen ole”. Yksi pääinformanteista toivoo asuvansa omassa kodissa, toinen toivoo löytävänsä tyttöystävän. Tulevaisuuteen luotetaan ilman sen isompaa suunnittelua.

Aineistoni nuorista miehistä juuri kukaan ei murehdi tulevaisuutta. Pikeminkin hyvää tulevaisuutta pidetään itsestään selvänä. Nuorella miehellä näyttäisikin olevan varsin hyvä usko huomiseen. Asiat järjestyvät ilman, että niitä tarvitsee erikseen miettiä, saati murehtia. Siten nuoren miehen elämä ei ole toivotonta. Hän jättää portteja auki. Lähes mikä tahansa voi olla mahdollista, mikäli ei itse sulje pois mahdollisuuksiaan liian tiukoilla suunnitelmilla.

Välillä on varaa vitsailla maalaillemalla synkkiäkin näkymiä, vaikka tietyissä hetkissä huolimattomiin heittoihin saattaa sisältyä puolittain totuuttakin.

Joonas: Tai sit jos löydän ton intin jälkeen jotai mielenkiintosta mitä mä teen sitten.

Kati: Niin just. No mikä olis sulla sellanen mitä sä haluaisit tehdä, jos ei olis millään niinkun mitään rajoituksia, siis että et mikä olis sun semmonen unelmatyö? Mistä sä haluaisit löytää ittes?

Joonas: Lasinpuhaltaja ois ihan kivaa hommaa.

Kati: Okei.

Joonas: Siihen mä halusin joskus. Sit mä halusin myös tohon, mikä puistoon töihin. Tohon lasten puistoon. Vähän niinku tarhaan, mut en mä siitä tiiä enää. Oishan sekin ihan kivaa, mut en mä tiiä enää siitä ni.

Kati: Niin siis lasten kanssa?

Joonas: Joo. En mä tiiä onks se sit enää. Ei siel puistossa tuu käytyy niin paljookaa enää.

Kati: Niin et sulla on tavallaan aika paljon vaihtoehtoja auki nyt sitten.

Joonas: Niin.

Kati: Niin justiinsa. No mitä sä aattelet tota, aa viiden vuoden päästä itseäs niin min-kälaisena sä näkisit sut?

Joonas: Makaan varmaan tuol katuojassa jossain.

Kati: (naurua)

Joonas: En mä tiiä..

Kati: Kait sillä on joku vaihtoehtonen skenaariokin?

Joonas: Niin.

Kati: Toivotaan, et on.

Joonas: Emmä tiiä..

Kati: Vähän positiivisempi?

Joonas: Mm, en mä tiiä, jotai. Kai mä jossain töissä oon. Asun jossai, varmaan *kaupungissa* tai jossain. Kyl mä veikkaan, et tääl on työpaikkoja enemmän, täällä näin.

Monen kohdalla suurin toive lieneekin se, että tulevaisuudessa olisi töitä (ks. Niemi 2010, 148–149). Työn saaminen ei kuitenkaan näyttäydy itsestäänselvyytenä (ks. Heinonen 2006, 98), vaikka sen saamiseen uskotaankin. Työhön myös halutaan nimenomaan siksi, että siitä saa palkkaa⁶³. Palkalla kustannetaan ”kämppä, mahdollinen perhe, auto, vähän lainaa”. Silloin pitäisi saada käteen palkkaa ”pari tonnia” kuukaudessa, jonka tiedetään olevan jo ”keskivertoo parempi liksa”.

⁶³ Ks. työn merkityksestä työläisille esim. Ahponen & Järvelä 1983; Heinonen 2006, 88, 93; Kortteinen 1992; Kortteinen & Tuomikoski 1998; Käyhkö 2006, 215–218, Willis 1984, 122–124.

Metallimiehen palkkaa pidetään kohtuullisena. Joillakin opettajilla on huoli siitä, että opiskelijat havittelevat ”helppoa elämää” sosiaalietuuksien varassa. Aineistoni ei kuitenkaan tue ajatusta. Huolimatta vähäisistä täsmällisistä tulevaisuudensuunnitelmista, työn tekeminen näyttää kuitenkin kuuluvan itsestäänselvyytensä nuoren miehen elämään armeijan jälkeen (ks. Heinonen 2006, 101–102; Koskiranta 1995, 119; vrt. Käyhkö 2006, 27–28).

Edellä kuvattu poikkeaa keskeisesti keskiluokkaisten nuorten tulevaisuudensuunnitelmista, joilla tähdätään kunnianhimoisesti hyvän koulutus- ja työuran saavuttamiseen⁶⁴ (Ahponen & Järvelä 1983, 156; Heinonen 2006, 95; Kortteinen 1992, 293–294; Willis 1984, 120–121).

---

⁶⁴ Anekdoottina mainittakoon Kortteisen havainto siitä, ettei konepajan koneistaja (”metallimies”) puhu työurasta, mutta että on väärin väittää, ettei hänellä olisi työuraa. Kirjassaan Kunnian kentät hän kuvaa yksityiskohtaisesti sitä, millä tavalla koneistajan ura etenee ja minkälaiset asiat siinä ovat merkityksellisiä. (Kortteinen 1992, 152–153)

OSA III NUOREN MIEHEN VALINTOJEN SOSIOLOGISET SELITYKSET

Nuoren miehen elämäntavan ilmiön ja arjen kuvaaminen antaa vähän viitteitä siitä, miten hänen valintojaan voi ymmärtää. Mielenkiintoni kohteena on, minkälaisia selityksiä nuoren miehen valinnoille löytyy, miksi nuori mies elää niin kuin elää ja mikä ohjaa hänen toimintaansa. Tärkeänä tavoitteenani on ymmärtää, missä määrin ja millä edellytyksin poikien valinnat ovat mielekkäitä tai mielettömiä heidän omasta näkökulmastaan käsin tarkasteltuna. Kun puhun nuoren miehen valinnasta, en tarkoita sillä ainoastaan yksilön tekemää aktiivista tietoisesta valitsemispäätöstä. Tarkoitan valinnalla myös sitä valintaa, jonka yksilö on *tullut tehneeksi* myös tiedostamattaan, on siihen vaikuttanut hänen oma vankka tahtonsa (arvo maailmansa) tai ympäröivät rakenteet.

Eri yhteiskuntateorioiden keskeisiä elementtejä ovat toimija, päämäärä, keinot ja toimintaympäristö. Omassa tutkimuksessani toimija on nuori mies, joka näyttää sekä aktiivisena omaan elämäänsä vaikuttavana toimijana että normatiivisten mallien seuraajana. Samaan aikaan yhteiskunnalliset reunaehdot vaikuttavat siihen valinta-avaruuteen, jonka puitteissa hänen ylipäättään on mahdollista valita keinoja ja toimia.

Jotta toimintateoreettisissa selitysmalleissa olisi mieltä, on keskeinen oletus se, että toiminta on intentionaalista. Sosiologisen määritelmän mukaan yksilö on toimija, vaikka hän ei ulospäin näyttäisikään tekevän mitään, mutta hänellä on aikomus, intentio toimia. Nuoren miehen voi olettaa tavoittelevan enemmän tai vähemmän tietoisesti joitakin päämääriä ja pyrkimyksiä. Ja vaikka nuoren miehen kaikki teot eivät olisikaan selkeään päämäärään suuntautuneita, niihin voi silti liittyä mietittyjä valintoja. Ei liene ylitulkintaa ajatella nuoren miehen tavoittelevan jonkinlaisena isona päämääränä hyvää elämää sellaisena kuin hän itse sen kokee itselleen parhaimpana. Väitän, että jossain mielessä jokainen ihminen tavoittelee itselleen mahdollisimman hyvää ja tasapainoista elämää omista lähtökohdistaan käsin. Eri asia on kuitenkin se, mitä hyvä elämä kullekin tarkoittaa. Hyvän elämän tavoittelun ei tarvitse tapahtua toisten kustannuksella, vaan hyvä elämä voi sisältää myös altruistisia elementtejä, jotka ottavat samaan aikaan huomioon myös toisten hyvän elämän. Tähän liittyy myös sosiologian keskeinen kysymys siitä, kuinka yhteiskunta on ylipäättään mahdollinen.

Kolmas elementti toiminnan tulkitsemisessä on kulloinkin toimintaympäristö. Toimintaympäristöön liittyviä oletuksia toimintateorioissa on vähän. Karkeasti ajateltuna mitä enemmän toimintakuvaus sisältää toimintaympäristön kuvausta, sitä lähempänä rakenneteoreettista lähestymistapaa ollaan. Nostan tässä tutkimuksessa tärkeäksi fyysiseksi toimintaympäristöksi ammattioppilaitoksen tarkastelllessani, minkälaiset puitteet kouluinstituutio tarjoaa nuoren miehen toiminnalle.

Kannustin tutkimuksessani informantteja analysoimaan, minkälaiset asiat vaikuttavat heidän tekemiinsä valintoihin. En voi tältä osin väittää onnistuneeni tutkimuskysymysten operationalisoimisessa, mikä käy ilmi esimerkiksi seuraavasta Joonaksen kommentista:

Kati: Onks nää samoja ihmisiä, jotka vaikuttaa sun elämään eniten?

Joonas: Mm. Sit yks Sakari.

Kati: Aa. Sakari?

Joonas: Joo, Saku.

Kati: Joo, okei. Niin siis ne vaikuttaa myös sun elämässä eniten?

Joonas: Joo. Outo kysymys kyllä.

Pojilla oli vaikeuksia tulkita omaa toimintaansa. Toisaalta Schützin (2007, 179–250) mukaan toiminnan perusteita tai tarkoitettua mieltä ei kukaan voi koskaan ymmärtää täysin sellaisena kuin toimija itse on sen ajatellut. Niinpä pyrin aineistoni perusteella ainoastaan tulkitsemaan nuoren miehen toiminnan selityksiä, vaikka tulkintani jäänee parhaimmillaankin likiarvoksi. Hyödynnän tulkinnassani tutkittavien ilmaisuja ja heidän tarjoamiaan vihjeitä, ovat ne sitten vastauksia miksi-kysymyksiin, sivulauseita tai muita sanoja ja virkkeitä tai poikien tekemisiä ja tekemättä jättämisiä.

6 ELÄMÄN SUOLAT JA ARKIELÄMÄN VALINNAT

Nuoren miehen elämänkulku ja arjen toiminta⁶⁵ rakentuvat yksilöllisten valintojen ja sosiaalisten rakenteiden vuorovaikutuksessa. Rakenteet raamittavat tutkittavien elämisen ehtoja ja tutkittavat vastaavat tähän omilla valinnoillaan ja tekemisillään tai tekemättä jättämisillään samalla uusintaen rakenteita. Nuori mies osoittaa toimijuuttaan myös esimerkiksi rikkomalla niin sanotun valtakulttuurin normeja, tulkitsemalla niitä omalla tavallaan ja toimimalla toisinaan ennakoimattomasti. Hänellä on omat vaikuttimensa tehdä päätöksiä ja valita, ja hänet voidaan nähdä aktiivisena toimijana, joka kykenee tekemään tietoisia ratkaisuja.

Näen nuoren miehen mielelläni yhtä aikaa kykenevänä ymmärtämään omaa toimintaansa⁶⁶ ja kykenevänä halutessaan muuttamaan sitä niissä raameissa, jotka yhteiskunta hänelle asettaa ja joita hän on itse luomassa. Toisinaan rakenteet voivat olla pakottaviakin ja yksilön mahdollisuudet toteuttaa toimijuuttaan rakenteiden puristuksissa varsin vähäisiä (esim. Skeggs 2004; Hogget 2001; Lähteenmaa 2011, 58) Aineistoni nuori mies ei kuitenkaan näytä aina tyytyvän rakenteiden ”kahleiden” pakottavuuteen, vaan pyrkii aktiivisesti irtaantumaa niistä. Se näkyy esimerkiksi hänen pyrkimyksessään ulottaa vapaa-aikaa kouluun – ja siinä onnistumisessa.

Jos halutaan ajatella toimijaa aktiivisena toimijana (jolloin kyse ylipäätään on toimintateoreettisesta lähestymistavasta eikä yksilön sattumanvaraisesta ajautumisesta tilanteista toisiin), on oletettava, että nuori mies on rationaalinen vähintäänkin siinä määrin, että hänellä on ainakin kyky ymmärtää päämäärän ja keinon suhde ja mahdollisuus tehdä valinta vähintään kahden keinon välillä. (Ks. Heiskala 2004, 16) Nuoren miehen keinoja oman hyvän elämänsä saavuttamiseksi lienevät juuri ne tietoiset tai tiedostamattomat valinnat, joita hän on vapaasta tahdostaan tai olosuhteiden pakosta tehnyt. Ne ovat juuri niitä ajankäyttöisiä valintoja, kiinnostuksen kohteita ja elämisen tapoja, jotka esittelin tutkimuksen osassa II.

---

⁶⁵ Sosiologian klassikon Max Weberin (1968) mukaan ihmisen toimintaa on sellainen käyttäytyminen, johon toimija liittää subjektiivisen merkityksen tai mielen. Sosiaalinen toiminta puolestaan on käyttäytymistä, jossa orientoidutaan toisten toimijoiden toimintaan ja otetaan huomioon ne merkitykset, jotka toiset omaan toimintaansa kytkevät. Esimerkiksi Alfred Schütz (2007) on kritisoinut tätä näkemystä, sillä hän katsoo, ettei Weber kehittelnyt ajatusta tarpeeksi pitkälle. Hänen mukaansa Weber jätti auki sen, kuinka toimija antaa toiminnalleen mielen.

⁶⁶ Kuitenkin katson Max Weberin tapaan, että tutkijan tehtävänä on ylittää tutkittavan itseymmärrys, mikä tarkoittaa sitä, että osa ihmisen toiminnasta on hänen aktiivisen tiedostamisensa ulkopuolella.

Nuoren miehen viisi elämän suolaa

Tarkastelen tässä luvussa toimijuutta elämänpoliittisesta näkökulmasta. Tällöin nuoren miehen valinnat voi nähdä ensisijaisesti hänen omaa elämäänsä koskevinä harkittuina päätöksinä. Giddens (1991, 215) tarkoittaakin elämänpolitiikalla (life politics) elämää koskevien päätösten politiikkaa. Roos ja Hoikkala (1998, 12) täsmentävät, että kyse on ihmisen pyrkimyksestä hallita ja kontrolloida elämäänsä ja toteuttaa itseään. Elämänpolitiikka voidaan siis nähdä yksilöllisistä elämäntapa- valinnoista rakentuvana⁶⁷ ja eräänlaisena summana valintatilanteissa tehdyistä päätöksistä (ks. Penttinen 2006, 281). Elämänpoliittisia kysymyksiä elämäntapa- valinnoista tulee nimenomaan silloin, kun niillä on laajemmalle ulottuvia vaikutuksia (Giddens 1991, 221–223). Kokonaisuutta voisi jossain määrin kutsua myös elämäntyyliseksi (esim. Roos 1998, 22).

Vaikka elämänpolitiikan käsitettä on myös kritisoitu⁶⁸, koen näkökulman tässä tutkimuksessa perustelluksi. Elämänpolitiikassa kyse on viime kädessä yksilön valinnoista, joihin hän vaikuttaa itse ja joihin ympäröivä yhteisö vaikuttaa. Kuitenkin yksilön valinnat ja valitsematta jättämiset muokkaavat myös rakenteita eli vaikutus on kaksisuuntainen. Valinnat tulevat poliittisina näkyviksi viimeistään silloin, kun ne kyseenalaistavat yleiseksi katsottavan edun tai ovat ristiriidassa sen kanssa. Näin ollen voi ajatella, että nuoren miehen toimijuus politisoituu siinä vaiheessa, kun hänen valintansa (esimerkiksi tupakointi tai alkoholin humalahakuinen juominen) ovat ristiriidassa muiden häneen kohdistamien toiveiden kanssa. Oman tutkimukseni kysymysten kannalta tämä on erityisen kiinnostava asia, koska vähäinen liikkuminen (liikkumattomuus) on noussut 2000-luvulla liikuntapolitiikan keskiöön (ks. Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla. Ehdotus kansalliseksi liikuntaohjelmaksi julkisen ohjauksen näkökulmasta 2008).

Yksilön elämänpoliittisiin valintoihin ja ratkaisuihin liittyy refleksiivisyys, johdonmukaisuus ja periaatteellisuus (Giddens 1991; Hoikkala & Roos 2000, 21–23). Elämänpolitiikka on tietoisista pyrkimistä kohti niitä asioita, jotka koee elämässään tärkeiksi. Siten nuoren miehen valinnat, siltä osin kuin ne voidaan tulkita elämänpoliittisiksi, ovat harkittuja ja tietoisia. Valintojen tekeminen aina refleksiivisesti täydellisessä tietoisuuden tilassa on kuitenkin mahdoton, jopa utopistinen

⁶⁷ Yksilön näkökulman ohella elämänpolitiikan voi ymmärtää myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Silloin elämänpolitiikka sisältää ne tavoitteet, ratkaisut ja toimenpiteet, joiden avulla yhteiskunnassa valtaa pitävät tai esimerkiksi eri instituutiot pyrkivät muokkaamaan yksilöiden elämää: ohjaamaan yksilöiden toimintaa, vaikuttamaan hyvin- ja pahoinvointiin ja tarjoamaan mahdollisuuksia toteuttaa itseään. Siten yhteiskunnassa eri tahot asettavat rajoja yksilön elämänvalinnoille, mahdollistavat tai estävät yksilön elämänpolitiikan toteuttamisen. (Ks. esim. Roos 1998, 20; Rose 2001) Tämä näkökulma muodostaa oikeastaan kuvaa siitä, minkälaiset rakenteet ohjaavat yksilön valintoja.

⁶⁸ Roos ja Hoikkala (Roos & Hoikkala 1998; Hoikkala & Roos 2000) arvioivat käsitteen monikäyttöiseksi, mutta epämääräiseksi ja laveaksi. He pyrkivät kuitenkin jatkamaan käsitteen täsmentämistä, mikä lisää sen käyttömahdollisuuksia. Heikkala (1998, 125) pitää Giddensin käsitteistöä elämänpolitiikka-käsite mukaan lukien abstraktina ja viitteellisesti kehiteltynä. Hän kritisoi erityisesti Giddensin tapaa ratkaista modernin maailman ongelmia esimerkiksi elämänpolitiikkaan liittyvien pohdintojen avulla. Eräsaari (1998, 105–106) näkee elämänpolitiikka-käsitteellä kuitenkin mahdollisuuksia silloin, kun se ymmärretään enemmän näkökulmana kuin ratkaisuna. (Kritiikistä myös esim. Karisto 1998, 56–58)

vaatimus⁶⁹. (Ks. Roos 1998, 22; Lähteenmaa 2011, 50–51) Giddens (1991, 44–46, 113) on ratkaissut refleksiivisyyden vaateen ja siihen liittyvän ongelman rutiinin käsitteellä. Osa yksilön toiminnasta perustuu rutiineihin, jotka mahdollistavat valintojen tekemisen omien periaatteiden mukaan ilman kokoaikaista tiukkaa ja täsmällistä ajattelua. Rutiinit luovat tuttuudellaan tekemiseen myös turvallisuutta. Nuoren miehen elämässä moni asia näyttää tapahtuvan hetken mielijohteesta, mutta moni toiminto noudattaa syvemmin tarkasteltuna tiettyä rutiininomaista kaavaa, joka toistuu monta kertaa viikossa. Esimerkiksi kavereiden kanssa hengailemisestä tai ajelemaan lähtemisestä sovitaan usein vain hetkeä aikaisemmin. Joskus ”nähdä vaa jossai”, joskus taas ulos lähtemisestä sovitaan soittamalla, mesessä tai Facebookissa. Joka tapauksessa kaikki kokoontuvat tiettyyn paikkaan tiettyä aikana melko samanlaisen totutun kaavan mukaisesti, on siitä ollut puhetta hetkeä aikaisemmin tai ei. Rutiininomaisuus ilmenee esimerkiksi näin (korostukset omiani):

Se et yleensä soittaa jollekin kaverille, sit lähtee sen kaa ulos ja sit soitellaan muit ulos sinne. (Oskari)

Yks on niinku sit sellanen joka käytännös aina soittaa, ku se pääsee töistä, et tulee vaan, et joo mä tuun teille. Okei, et se on semmonen, et se on ihan sama oonko mä tyttöystävällä vai kotona niin ni se tulee. Se soittaa vaa, et mä tuun sinne. (Janne)

Myös Bourdieun käsite *habitus* voi auttaa refleksiivisyyden vaateen pehmentämisessä (Roos 1998, 22). Habitusta voi luonnehtia sisäistetyksi kulttuuriksi. Nuoren miehen habitus on hänen sosiaalisesti tuotettu olemuksensa, jossa vaikuttavat hänen elinolonsa ja niihin sopeutuminen sekä koko hänen aikaisempi elämänsäkokemuksineen, uskomuksineen ja opittuine vuorovaikutus- ja suhtautumistapoineen. Se antaa mahdollisuuden yksilöllisiin valintoihin sisältäen kuitenkin tietyt raamit, joiden sisällä valintoja on mahdollista tehdä. (Ks. Bourdieu 1984; 1998; myös tämän tutkimuksen luku 8.3) Siten nuoren miehen elämänpoliittiset valinnat voidaan nähdä myös osittain automaattisina, sosiaalisesti muotoutuneiden asenteiden ja suhtautumistapojen ohjaamina ratkaisuina. Elämäntapa on nuorelle miehelle luonnollinen, osittain jopa automaattinen tapa elää.

Heiskala (1998, 120; ks. myös Roos 1998, 23–24) näkee elämänpolitiikassa vanhan teeman hyvän elämän ja onnen tavoittelemisesta. Itsekin tulini jo väittäneeksi nuoren miehen tavoittelevan hyvää elämää sellaisena kuin hän kokee sen itselleen parhaimpana. Ajattelen tässä tutkimuksessa elämänpolitiikan olevan nuoren miehen omaa elämää koskevien periaateratkaisujen kokonaisuus. Lähtökohtani on, että ratkaisuillaan ja valinnoillaan nuori mies tavoittelee hyvän elämän kokonaisuutta.

Etsin aineistostani elementtejä, joihin nuoren miehen hyvä elämä tiivistyy. Löysin viisi keskeistä asiaa, jotka näyttävät tekevän nuoren miehen elämästä mielekästä ja elämisen arvoista ja joista hän pitää tiukasti kiinni.

---

⁶⁹ Ks. myös tämän kirjan luku 7.2, jossa kirjoitan siitä, ettei nuori mies aina näe tarpeelliseksi, viitsi, halua tai osaa reflektoida tekemisiään kovin pitkälle.

Kutsun näitä tavoitteita, arvoja tai lähtökohtia – näkökulmasta riippuen – nuoren miehen elämän suoloiksi:

1. hetkessä eläminen
2. kiireettömyys
3. vapaa-ajan runsaus
4. mahdollisimman vähällä pääseminen
5. kaverit.

Olen täysin tietoinen siitä, että elämän suolat eivät ole samanlaisia hyvän elämän osatekijöitä, joita on totuttu luettelemaan kansalaisten hyvinvoinnin, elämänlaadun ja elintason osa-alueina ja indikaattoreina (Tählin 1990; Väisänen 2009; Hoffrén ym. 2010). Elämän suolat ovat pieniä huomioita siitä, minkälaisen asioiden kautta nuori mies arvioi maailmaa ja mikä on hänelle tärkeää riippumatta siitä, minkälaiset hänen elinolonsa, terveytensä, elämäntapansa tai vaikkapa kasvuolosuhteensa ovat. Elämän suoloissa kiteytyvät nimenomaan nuoren miehen subjektiiviset kokemukset ja asenteet. (Ks. myös Allardt 1998; Laitinen 2012)

Aineistossani on tunnistettavissa myös ”suurempia” asioita, jotka rakentavat nuoren miehen hyvää elämää. Hyvän elämän elementeiksi näyttävät muotoutuneen työpaikka, asunto, tasapainossa oleva talous, kaveri- ja perhesuhteet ja tyttöstävä. Kun nämä ovat jotakuinkin kunnossa nuoren miehen omat kriteerit täyttyvällä tavalla, ei nuorella miehellä ole valittamista. Janne kuvasi sitä, kuinka vaikea on vastata kysymykseen hyvästä elämästä:

Kati: Mitä on sulle hyvä elämä?

Janne: Hyvä elämä? Mä en yhtään tiedä. Ainahan kaikessa on jotain parannettavaa. Silleen, et..

Kati: Mut mikä olis sellanen hyvän elämän ideaali?

Janne: En minä tiedä. Ei mitään, en mä osaa sanoa. Mun mielestä nyt on ihan jees. Ei tarviis enää muuttaa oikeestaan mitään, muuta kun toi lumi helvettiin tuolta. Sit on kaikki. Niin, en mä osaa oikein vastata tohon mitään.

Nuorella miehellä ei siis näytä olevan paljon valittamista. Harmia aiheuttavat rahapula, sosiaaliset ongelmat perheessä (sikäli kun ongelmien kanssa on oltava tekemisissä), huonot koulunumerot, kivut ja säryt (selkäkivut, migreeni ja jalkakivut), riidat tyttöstävän kanssa, tyttöstävän puute tai naissotkut yleensäkin ja vaikkapa ajokortin menettäminen. Harmit ja ilot kuitenkin vuorottelevat, eikä harmien anneta muodostua elämää liikaa hankaloittaviksi tekijöiksi, vaikka ne hetkellisesti aiheuttavatkin tyytymättömyyttä. Kaikki pääinformantit luonnehtivat useaan otteeseen olevansa tyytyväisiä kokonaiselämäänsä. Janne pohti omaa tilannettaan suhteessa kavereihinsa:

Mun mielestä mul oikeesti niinku, no, totaa mullakin on vähän semmonen, osa kavereista vähä niinku ajautunu huonolle tielle, niin mä koen, että mul on asiat aika helvetin hyvin. (Janne)

Tyytyväisyyttä rakentavat esimerkiksi tyttöystävä, kaverit, hyvät perhesuhteet, oma auto, oma koti niiden osalta, jotka asuvat yksin, koulussa pärjääminen ja koulun loppuminen.

Esiin nostamani nuoren miehen elämän suolat ovat arvoja ja päämääriä, jotka on tunnistettavissa nuoren miehen vaikuttimiksi toteuttaa lyhyen tähtäimen toimia. Aiemmin olen raportoinut siitä, että nuorella miehellä ei ole varsinaisia tulevaisuuden tavoitteita tai tiedostettuja päämääriä, joiden eteen ponnistella pitkällä tähtäimellä. Elämän suolat auttavat valintojen tekemisessä lyhyellä aikajänteellä siitäkin huolimatta, että luultavasti ainakin osa elämän suoiloista on nuoren miehen tiedostamattomissa ja tunnistamattomissa.

Elämän suolat tekevät nuoren miehen elämästä mielekkään hänelle itselleen. Hän pitää niistä tiukasti kiinni silloin, kun ne ovat uhattuna. Nuori mies tekee ratkaisuja koulussa (esimerkiksi myöhästelee) ja hakee arkeensa itseä kiinnostavia asioita. Hän ei lupaudu sellaiseen, mikä ei kiinnosta, sitoo itseä liikaa esimerkiksi ajallisesti, vaatii liikaa ponnisteluja hyötyyn nähden tai ei näytä antavan mahdollisuuksia nauttia elämän suoiloista. Hän valitsee siten aktiivisesti oman tapansa toimia.

Hetkessä eläminen ja kiireettömyys

Nuoren miehen elämä on tässä ja nyt. Menneisyyden asioita ei juuri mietitä, eikä elämä ole liiemmin tulevaisuudessakaan. Käsitettä *laajentunut nykyisyys* (extended presenton, Nowotny 1994) on käytetty kuvaamaan sitä, kuinka nuoren aikaperspektiivi on lyhyt ja ulottuu lähitulevaisuuteen. Nuoret korostavat nykyhetken merkitystä tulevaisuuden ja menneisyyden sijaan. (Myös esim. Leccardi 2005; Kojo 2010) Tekemisiä ja menemisiä ei suunnitella kovin pitkälle eteenpäin, sillä elämää ei haluta lukita ennalta. Tässä hetkessä asiat tapahtuvat esimerkiksi seuraavaan tapaan:

Sit tulee aina jotain kivaa keksittyä siin... (Joonas)

Me vaan yhtäkkiä saahaan päähän jotaki ja sit saman tien jo lähetään tai mennään tai tähän. (erään pojan tyttöystävä)

Mitä nyt millonki tekee mieli. (Atte)

Ku sille päälle satutaa. (Joonas)

Niin, no se on vaa just sillei, et me lähetään sillei, noni nyt ulos. Okei, ja sit mennään autoon ja sit mennään jonnekin. Sit me vaan pyöritään ympyrää. (Janne)

Kati: Oliko se semmonen ex tempore lähtö, vai olitteks te sopinu siitä aikasemmin?

Janne: Ei me vaan lähettiin ajaa autolla ja mä kysyin, et minne mennään. Sit kukaan ei tienny. Sit mä sanoin, et mennään jonnekin tonne, mistä me ei tiedetä mitään ja sit me mentiin.

Hetkessä eläminen edellyttää sitä, ettei nuori mies aina tiedä, mitä seuraavaksi tapahtuu. Hänen ei tarvitse tietää, sillä ainakin siltä osin hän on valmis sietämään

epävarmuutta. Todennäköisesti hän ei edes itse koe elävänsä epävarmuudessa, vaan nauttii vapaudestaan mennä, tulla, olla ja tehdä.

Hetkessä elämisessä rutinoituminen näkyy siinä, että tilaa uteliaisuudelle, hetken mielijohteille ja arjen yllätyksellisille tarjoomuksille rakennetaan ilman miettimistä. On itsestään selvää, että kavereiden kanssa kokoonnutaan hengailemaan monta kertaa viikossa ilman täsmällisiä suunnitelmia siitä, mitä yhdessä tullaan tekemään. Paradoksaalista on, että usein tekemiset lopulta kuitenkin seuraavat totuttua kaavaa: hengailuun liittyy istuskelua, jutustelua, autoilua, tupakointia... Tilaa jää kuitenkin aina yllätyksille ja ennakoimattomille mahdollisuuksille, joita sitten tapahtuu tai on tapahtumatta.

Hetkessä eläminen vaatii suunnittelemattomuutta ja aikatauluttomuutta, ja niiden saavuttamiseksi tehdään töitä. Vapaata aikaa ei täytetä pitkälle etukäteen sopimalla tapaamisia tai menoja, mihin minunkin tutkijana tuli tottua. Tutkittava jättää mieluusti option sille, että mitä tahansa voi tapahtua, myös se kanssani sovittu tapaaminen. Tapaaminen onnistuukin, jos asiasta sopii vasta tarpeeksi lähellä ajankohtaa, mieluiten vaikka vain hetkeä aikaisemmin. Eräs nuori mies kuvasi tätä seuraavasti: "Ei aina tiedä, milloin voisi tapaaminen sopia, kun aina tulee kaikenlaista." Tilaa hetkessä elämiselle tehdään aktiivisesti kieltäytymällä ulkopuolisten vaateista, jos ne eivät palvele nuoren miehen hyvää elämää tai ole jostain syystä niin erikoislaatuisia, että niihin kannattaa tarttua hetken mielijohteille varatun tilan kustannuksella. Elämän mielekkyyttä haetaan enemmän tässä ja nyt -elämisestä kuin pitkän tähtäimen päämääristä.

Suunnittelemattomuus ja aikatauluttomuus tarkoittavat nuorelle miehelle myös sitä, ettei hän koe olevansa kiireinen. Niin ikään kiireettömyys tarjoaa mahdollisuuden tarttua hetkessä esitettyihin kiinnostaviin toimintatarjouksiin. Se voi näkyä myös joutilaisuutena, verkkaisena liikehdintänä, stressittömyytenä tai leppoisana suhtautumisena velvollisuuksiin. Kuitenkin nuori mies kykenee tarvittaessa nopeaankin toimintaan, kuten esimerkiksi aamulla, jolloin hän ottaa "nopeen lähdön suoraan sängystä". Hän haluaa optimoida nukkumiseen käytettävän ajan mahdollisimman pitkäksi. Myös lounas syödään nopeasti koulun ruokalassa.

Aikatauluja ei suunnitella kireiksi, jos niitä ylipäänsä edes suunnitellaan. Aikamääreet eivät myöskään ole täsmällisiä. Puoli tuntia on todellisuudessa usein kolme varttia tai tunti. Mikäli kaksi toimintoa uhkaa mennä päällekkäin, tingitään vähemmän tärkeästä. Siten nuoren miehen oman sisäisen logiikan mukaan tullaan myöhemmin kouluun, lähdetään aikaisemmin koulusta tai perutaan tapaaminen tutkijan kanssa. Sitä ei mielletä kiireeksi, vaan leppoisaksi elämäksi. Koskaan en nähnyt kenelläkään opiskelijalla kalenteria. Toisaalta kalenteri voi kulkea huomaamattomasti esimerkiksi puhelimessa. En kuitenkaan koskaan todistanut sellaista, että joku olisi tarkistanut puhelimen kalenterista aikataulujaan tai tehnyt sinne merkintöjä.

Aika on länsimaisissa yhteiskunnissa tavoiteltava hyödyke, resurssi ja voimavara. Nuorella miehellä on sitä paljon, jolloin hänellä on omassa yhteiskunnassaan arvokkaaksi luokiteltua pääomaa, ja enemmän kuin monella muulla. Ajanpuutteen ja kiireestä on nimittäin tullut jälkiteollisten yhteiskuntien ongelma (esim. Julkunen ym. 2004; Pääkkönen & Hanifi 2011, 32). Tiedetään, ettei kiire jakaannu tasapuolisesti. Kiireen kokemukset vaihtelevat väestöryhmittäin. Esimerkiksi

korkeasti koulutetut kokevat useammin aikapulaa, vaikka heidän vapaa-aikansa määrä on sama kuin muiden. (Ruuskanen 2004; Anttila ym. 2009; Myllyniemi 2009a, 20–23; Oinas ym. 2010; Pääkkönen 2010, 93–101; Pääkkönen & Hanifi 2011, 32) Kaikkein vähiten kiirettä näyttäisivät kokevan manuaalisissa työntekijä-ammateissa toimivat (Oinas ym. 2010, 120).

Ajankäyttöön ei näytä liittyvän stressiä. Kaksi poikaa eri yhteyksissä mietti sitä, että stressaaminen ylipäänsä on turhaa. He ihmettelivät, miksi ihmiset stressaavat. Heidän mielestään aina voi pyytää lisää aikaa esimerkiksi vaatimuksia esittävilta ystäviltä sanomalla, että soittaa takaisin myöhemmin, tai aina voi ottaa kysymättäkin lisääaikaa koulutehtäville. Tosin toinen näistä pojista, Janne, viittasi pari kertaa siihen, että koulutehtävät saattaisivat sittenkin stressata häntä. Kerran hän esimerkiksi aloitti kanssani keskustelun työsalissa sanomalla, että häntä stressaa. Häntä stressasi se, että hänen piti saada opinnäytetyö valmiiksi ja siinä oli vielä paljon tehtävää. Käytännössä hän ei ollut kunnolla aloittanutkaan sitä, mutta muiden ollessa työharjoittelussa ryhtyi lopulta yksin ahkeroimaan. Ja sai valmista. Hän taisi toteuttaa omaa sisäistä logiikkaansa ottamalla lisää aikaa opinnäytetyön tekemiselle.

Vaikka kiirettä ei todellisuudessa koeta, se kelpaa tarvittaessa hyväksi syyksi olla tekemättä jotakin tiettyä asiaa. Tulkintani mukaan pojat ovat oppineet kiireen olevan helppo syy, vaikka se ei olisikaan todellinen syy. Käyttämällä kiirettä motiivina välttyy muulta selittämisen tarpeelta, koska ihmiset näyttävät hyväksyvän kiireen kyseenalaistamatta sitä.

Vapaa-ajan runsaus

Vapaa-aika erotetaan selkeästi koulussa vietetystä velvoitteisesta institutionaalista ajasta. Vapaa-aika on omaa aikaa, jota muiden määrittämien velvoitteiden täyttämä aika ei ole. (Myös Willis 1984, 36; institutionaalista aikatyöstä esim. Laine 1997, 81–90)

– – kaikkein parhaimpiin päiviin on lomapäivät, tai niinku siis sillei, et ei oo kouluu, vapaa-päivä. Sillon kun on vapaapäivä, niin silloin on melkein aina hyvä fiilis. – – Kun ei stressaa mikään koulujuttu, kuhan vaan mennä, mite huvittaa. Joskus kesälläkin, ku ei oo töissä, niin voi olla vaik kolmeen asti yöllä ulkona, ei tarvii miettii sit heräämistä. (Janne)

Yleisesti pidettäneen itsestäänselvyytenä, että niin kutsuttu normaalirytmii rakentuu arjen vaatimuksista käsin ja vapaapäivinä vallitsee kenties siitä poikkeava rytmii. Aineistossani kuitenkin eräs informantti Joonas toi tärkeän näkökulman esille kertoessaan, että hänen mielestään perusrytmii on vapaapäivinä ja koulu sotkee tämän perusrytmin arkena. Tämä näkökulma selittänee monen nuoren miehen suhtautumista laajemminkin: vapaa-aika on henkilökohtaisena omana aikana tärkeintä aikaa ja kaikki muu rakentuu sen ympärille. Tulkintani on, että kyse on nimenomaan siitä, kokeeko nuori mies tietyn asian omaksi asiakseen vai jonkun toisen velvoittamaksi asiaksi. Merkityshierarkiassa oma aika arvotetaan velvoitteiksi koettujen asioiden tai tehtävien edelle ja siksi esimerkiksi koulunkäynnistä ollaan valmiita tinkimään.

Nuoren miehen vuorokausirytmä on iltapainotteinen⁷⁰. Parhaiten päivä näyttäisi käynnistyvän aamupäivällä tai jopa iltapäivällä. Koulu alkaa kuitenkin aamulla. Mikäli yritetään tulla kahdeksaan, herätys on useimmilla seitsemän maissa. Tyypillisesti kello on soinnut jo aiemmin, mutta herätystä siirretään myöhäisemmäksi. Monella on takanaan yöunta 6–7 tuntia, sillä nukkumaan on menty puolilta öin tai sen jälkeen. Nukkumaanmeno aika saattaa vaihdella samallakin pojalla varsin paljon. Kasperin raportoi suurimmasta nukkumaanmenoaajan vaihteluvälistä. Hän saattaa mennä nukkumaan kello 22.00–05.00 välillä myös arkipäivinä. Joskus yöunille annetaan aikaa vain pari kolme tuntia. Moni opettaja ihmetteli ääneen, kuinka opiskelijat selviävät niin vähällä yöunilla kysytyään nukkumaanmenoajoista. Eräs opettaja kuvasi asiaa seuraavasti:

Niil on eri kello ku meillä. Nuorten kello käy eri aikaan kun meidän, meidän opettajien tai aikuisten kello. Niiden elämä alkaa vasta siihen aikaan ku meikäläinen kattoo uutisia ja miettii nukkumaanmenoa. – – toi myöhästyminen siitä syystä, että ne menee niin myöhään nukkumaan kaikki. Siis niil on se iltaelämä ja se kaveripiiri – –

Viikonloppuna ja vapaapäivinä vuorokausirytmä on erilainen kuin arkena. Nukkumaanmenoa viivytetään usein pitkälle aamuyöhön, ja herääminen ajoittuu tyypillisesti pitkälle iltapäivän puolelle. Erään kerran (H46PE25.2.2011) olin sopinut haastattelevani Joonasta talvilomaviikon perjantaina klo 15.00. Joonas tuli kyllä tapaamiseen, mutta oli herännyt vain hetkeä aikaisemmin ja saapui paikalle kirjaimellisesti suoraan sängystä.

Moni nukkuu viikonloppuna pidempiä yöunia kuin arkena. Silti viikonloppun jäljiltä ollaan usein väsyneitä koulussa. Haastatteluissa näkemykset siitä, saako ylipäätään tarpeeksi yöunta, hajaantuivat. Puolet sanoo nukkuvansa tarpeeksi ja puolet kokee saavansa unta riittämättömästi. Tosin nekin, jotka sanovat saavansa tarpeeksi unta, saattavat koulussa näyttää väsyneiltä ja valittaa väsymystä. Vain yksi pääinformanteista raportoi täydentävänsä lyhyitä yöunia säännöllisesti päiväunia nukkumalla.

Omaa aikaa yritetään saada pidemmäksi ja velvollisuuksiin kuluva aikaa lyhyemmäksi. Keskeistä on lyhentää koulussa vietettyä aikaa ja maksimoida vapaaajan määrä, mikä näkyy jo aiemminkin mainittuina koulusta poissa olemisina, myöhästymisinä ja aikaisemmin pois lähtemisinä (ks. myös Käyhkö 2006, 128–129). Paul Willisin (1984, 35–36) tulkinnan mukaan aika ei ole työväenluokkaisille *kavereille* mitään, mitä tulisi säästellä huolellisesti tai käyttää harkiten. Kavereille, kuten myös informanteilleni aika on sellaista, jonka he haluavat varata itselleen.

Vapaa-aikaa ulotetaan opiskelun puolelle. Esimerkiksi ajoissa olemisella ei juuri ole arvoa, vaan ajan varastaminen itselle näyttäisi olevan jopa itseisarvo. Tupakointi on yksi keino saada aikaa itselle. (Ks. työväenluokkaiseen kulttuuriin kuuluvasta autonomian lisäämispyrkimyksistä myös esim. Willis 1984, 33–36; Kortteinen 1992, 251; Käyhkö 2006, 81–84; Katainen 2011, 62–63) Vaikka tupakointi on virallisesti kiellettyä koulun alueella, on tupakointi koulussa itsestäänselvyys (ks. luvut 5.4.1; 7.2 ja 7.3). Näin ollen opettajat eivät juuri kyseenalaista opiskelijoiden tarvetta lähteä tupakalle. Vaikka koulussa ei alkoholia juodakaan, alkoholin

⁷⁰ Pääkkönen & Hanifi (2012) raportoivat, että suomalaisten päivärytmä ylipäätään on myöhentynyt kolmen viime vuosikymmenen aikana.

juominen ja sitä seuraava krapula ovat hivuttautuneet epävirallisesti legitiimeiksi syiksi olla pois koulusta.

Eritoten oman ajan ottaminen koulussa näkyy hengailemisessa. Nuori mies irtautuu opiskelun velvollisuuksista ja notkuu koulukavereidensa kanssa. Hengailuun liittyy istuskelua, jutustelua, puhelimella tai tietokoneluokassa tietokoneella pelaamista tai vaikkapa kahvin juomista. Näin mielenkiinnottomaksi osoittautuneeseen tekemiseen, kuten opiskeluun, saadaan lisää virikettä.

Mahdollisimman vähällä pääseminen

Nuori mies suhtautuu ponnistelua vaativiin asioihin epäilevästi, oli kyse sitten fyysisestä, henkisestä tai vaikkapa sosiaalisesta ponnistelusta. Vähällä pääseminen ei kuitenkaan aina liene itseisarvo nuorelle miehelle. Keskeistä on se, että hän yrittää päästä mahdollisimman vähällä suhteuttaen ponnistelun määrän siitä saatavaan hyötyyn ja kokonaistilanteeseen.

Hyötyjen ja haittojen punnitsemista voi tarkastella myös *rationaalisen valinnan teorioiden* (rational action theory) (esim. Heiskala 2004, 24–48) valossa. Taloustieteilijät pitävät valintoja rationaalisina silloin, kun niillä pyritään maksimoimaan hyötyä (hyöty taloustieteilijöille on useimmiten rahaa, jota tässä vertaan siis ponnistelujen tuloksiin yleensä). Hyödyn maksimoinnilla tavoitellaan mahdollisimman suurta vaikuttavuutta (esim. omien tarpeiden tyydytys tai hyvinvointi) mahdollisimman pienellä panoksella eli ponnistelulla. Hyvä esimerkki hyödyn kalkyloinnista on erään tutkittavani pohdinta siitä, että hänen kannattaa ottaa kotona perheenjäsenet huomioon esimerkiksi miettimällä, miten paljon tekee kotitöitä voidakseen vielä asua ja syödä kotona.

Aina ei välttämättä ole kyse omasta henkilökohtaisesta hyödystä, vaan nuori mies voi tavoitella hyötyä myös esimerkiksi kavereiden tai koulukavereiden hyväksi. En kuitenkaan tässä tutkimuksessa tule pohtimaan enempiä sitä, minkälaisista lähtökohdista, minkälaisilla ehdoilla tai minkälaiden tietojen varassa informantit kalkyloivat rationaalisia keinoja ja niillä tavoiteltavia hyötyjä. Rationaalisen valinnan teoriaa tutkimusteorianä käytettäessä tulisi tunnistaa systemaattisesti erilaisia syiden ja seurausten ketjuja, eikä aineistoni anna siihen mahdollisuutta. Työdyn toteamaan, että nuori mies arvioi hyötyä omasta subjektiivisesta näkökulmastaan. Tällöin hän joko osaa tai ei osaa ottaa huomioon kaikkia mahdollisia ponnisteluun ja hyötyyn vaikuttavia asioita, mutta tekee siitä huolimatta toisinaan nopeita valintoja lyhyen arvioinnin perusteella. Toiminta saattaakin siten muuttua joissain olosuhteissa hänen kannaltaan rationaalisesta irrationaaliseksi.

Nuori mies lienee tottunut siihen, että asiat järjestyvät ilman omaa (turhaa) ponnisteluakin tavalla tai toisella. Välttämättä asiat eivät ilman omaa panosta mene täysin halutusti, mutta siitä ei olla harmissaan. Ponnistelun hinta arvioidaan suhteessa tulokseen. Jos hinta on liian kova, ei tehdä töitä. Mukavuudenhalu ei kannusta sekaantumaan mihinkään itselle epämieluisaan, vaikka tilanne sitä vaatisi. Mieluummin pysytään omalla mukavuusalueella ja tingitään lopputuloksesta. Joonas oli hetken aikaa töissä puhelinmyyjänä. Työehdot olivat epämääräiset ja

palkka huono. Hän ei kuitenkaan välittänyt siitä eikä ottanut asiaa puheeksi työnantajansa kanssa. Hän oli iloinen, että oli saanut edes jotakin työtä – ja jonkin ajan kuluttua lopetti.

Nuori mies suhtautuu tapahtumien kulkuun välinpitämättömästi usein silloinkin, kun hänellä on jokin ongelma. Ongelmien käsittely noudattelee usein seuraavaa kaavaa:

1. On jokin ongelma, joka häiritsee (ei ole kesätöitä; ei ole työssäoppimispaikkaa; ei ole asuntoa; opinnäytetyö ei etene; ei ole viikonloppusuunnitelmia kun kaverit on töissä jne.).
2. Harmitellaan ongelmaa ääneen, mutta ei kuitenkaan tehdä ongelmalle aktiivisesti mitään.
3. Odotetaan, että asia hoituu itsestään tai muiden toimesta ilman omaa ponnistelua. Ei mietitä aktiivisesti ratkaisuvaihtoehtoja eli sitä mitä itse voisi tehdä, tartuta toimeen tai nopeuteta omalla toiminnalla asioiden etenemistä.
4. Toisten ehdotuksia kuunnellaan. Jos ehdotukset liittyvät siihen, mitä itse voisi tehdä, niihin ei tartuta. Aina löytyy syy olla tarttumatta toimeen (ei tiedä puhelinnumeroa; on liian myöhäistä; opettaja ei ole tehnyt sitä tai tätä jne.).
5. Mahdollisia ratkaisuvaihtoehtoja punnitaan verkkaisesti ja apua huolitaan, jos joku toinen tekee puolesta.

Vähäininkin työskentely saatetaan kokea liialliseksi. Mielekkyyks löytyy siitä, että vähemmälläkin ponnistelulla tai kokonaan ilman ponnisteluja pärjää. Koska asiat kuitenkin järjestyvät tavalla tai toisella, ei ole tarvetta muuttaa suhtautumistapaa. Atella esimerkiksi oli sellainen tilanne, että hänen piti lähteä edellisestä väliaikaisesta asunnosta kahden viikon kuluessa (oli saanut tietää asiasta jo kuukausia aiemmin). Hän ei kuitenkaan kantanut huolta asiasta eikä tehnyt mitään uuden asunnon etsimiseksi, vaikka hänellä ei ollut tietoaakaan, mihin muuttaisi. Asiat järjestyivätkin, sillä hetkeä ennen kuin hänen oli lähdettävä aiemmasta asunnosta, vuokrayhtiöstä tarjottiin uutta asuntoa. Aina tulee uusia mahdollisuuksia (vrt. Giddensin käsite *toiset mahdollisuudet*, *second chances*, Giddens 1994, 172, 186–187).

Nuori mies haluaa päästä helpolla eikä ole aina valmis tekemään itse. Silloin suhtautumista voisi tulkita myös laiskuudeksi tai saamattomuudeksi (vrt. luvut 4 ja 5). Laiskuudeksi pojat joskus itsekin tulkitsevat toimintaansa:

Kun pikkubroidilta otettiin tavaroita pois, semmonen vaaka, jolla mitataan noita pilvee grammoja, sellanen otettiin pois ja me myytiin se pois, tai isobroidi myi sen pois, mut pikkubroidihan ei sitä tiedä, et se on myyty pois. En osannu käyttää vaakaa, oisin muuten voinu käyttää, oisin voinu mitata jauhoja, proteiinijauhoa. Ostin tos viime kesänä kaikkii painonpudotusjuttuja, kaikkii sellasii jauheita. En oo ehtinyt käyttää niitä ollenkaan. Tai oisin ehtinyt, mutten jaksanut, kun oon niin helvetin laiska. Mutsi on aina sanonu, et oon vähän pyöreä, et pitäis tiputtaa vähän painoa. (Joonas)

Asioiden annetaan helposti vaan tapahtua ja kuitataan: "Siin käy vähän silleen." tai "Ei se oikein tarkoitus, joskus vaan käy niin."

Joonas: Joo, mä meen tohon sairaalaan työharjotteluun, taas.

Kati: Joo.

Joonas: Mä sanoin viimeks kun mä olin siellä kesätöissä, et mä en tuu tänne enää ikinä töihin. Nyt mä meen taas sinne työharjotteluun.

Kati: (naurua) "Minä täällä taas."

Joonas: Niin, sit mä meen sinne varmaan todennäköisesti kesälläkin.

Joonashan voisi tehdä aktiivisesti töitä sen eteen, että hän saisi jonkun toisen työssäoppimispaikan tai ettei hänen tarvitsisi mennä samaan paikkaan kesätöihin. Hän ei kuitenkaan valitse tätä vaihtoehtoa. Moni asia jääkin korkeintaan aikomisen asteelle. Aina tulee esteitä asioiden aktiiviselle eteenpäin viemiselle tai parempaa tekemistä, joka voi olla vaikkapa hengailua kavereiden kanssa. Nuori mies tyytyy seuraamuksiin ja kantaa siten vastuun saamattomuudestaan. Hän ei harmittele laiminlyöntejään. Jos jokin asia on kiinni omasta viitseliäisyydestä, suhtautuminen on rentoa ja itseä kohtaan armollista.

Se (oma huone) on sellanen varasto, ku emmä jaksa avata tota kaapin lukkoo, ni mun sänky on aina täynnä vaatteita. Nukun toisessa huoneessa, missä on parempi sänky. (Joonas)

Janne: – – mä en saanu tota työssäoppimispaikkaa. Me oltiin siellä Levillä ja sit mä olin kipee. Sit se vaan jotenki jäi, ettei sinne tajunnu soitella minnekään ja sit se tuli niin lyhyellä varotusajalla, ettei kukaan firma suostunu ottaa, niin lyhyellä varotusajalla. Siinä olis ollu viikonloppu ja sit mun olis pitäny mennä jo töihin.

Kati: Joo. No haittaaks se sua?

Janne: Ei se haitannu mua yhtään. Enemmän se tuntu, et se haittaa tota meiän opettajaa.

Nuori mies on tyytyväinen siihen, mitä hänellä on, eikä hän haikaile epärealististen toiveiden ja tarpeiden perään. Hän ei myöskään syytä ponnistelun puutteesta ketään toista, mikä käy ilmi esimerkiksi keskustellessamme Jannen kanssa elämän "miinuspuolista":

Janne: Et mulla ei kauheesti oo tai ei oikeestaan oo paljoo miinusta mistää, et no mulla on katto pään päällä. Puhtaat kledjut, ruokaa, niin ni ei se paljoo enempää vaa-di siinä. Tietenkin sit siel on niitä plussii, et sit on näit just esimerkiks tietokone on mulle aika tärkee, et se on niinku se, ilman sitä, niin ei se on aika tuskasta. Et en mä oikein osaa miinustaa sitten. Tietenkin rahaa sais aina olla enemmän. (naurua) Kyl se ois ihan kiva voittaa lotossa. Mut sekin riippuu ihan tasan itestään, et kyl mä tiiän sen, että en mä voi aina fajian rahoissa olla, et pitää välillä itekin tehdä jotain, niin mä en syytä ketään, et mulla ei oo rahaa. Et se on vaan se, et mulla ei vaan oo sitä. Mut tulee ehkä joskus olemaan tai tuleekin. Mut ei, ei pysty tekee töitä, niin sit pitää olla pee aa. Se on ihan kurjaa. Mut en mä oikein osaa miinustaa paljoo. Tai sitä pitäis sit alkaa miettimään aika paljon. Päivät sais olla vähän pidempii.– –

Janne: Mä oon tosi huono miettii nit huonoi puolii, et mä löydän helposti hyvii puolii vaan asioista.

Kati: Eli sulla ei oo oikeestaan semmosta asiaa mihin sä olisit tyytymätön tällä hetkellä?
Janne: No ei oikeestaan.
Kati: Joo.
Janne: Ei, ei oikeestaan.

Janne on tyytyväinen elämänsä kokonaistilanteeseen. Hän hyväksyy sen, ettei hän pysty hankkimaan taskurahoja tällä hetkellä. Hän kokee, että ponnistelu olisi liian suurta siihen nähden, mitä hyötyä hän saisi. Kokonaistilanteeseen tyytyminen ja sen hyväksyminen lienevät edellytys sille, että voi elää ponnisteluja minimoiden silloinkin, kun on kyse pienemmistä asioista kuin työnteosta koulunkäynnin ohella. Joskus jotain saatetaan toivoakin, mutta omien toiveiden ei aina uskota toteutuvan. Silloin niiden eteen ei työskennellä. Toisaalta se, ettei odota omien toiveiden toteutumista, saattaa olla myös selviytymisstrategia. Kun ei odota liikoja, ei tule pettymäänkään. Kyse voi olla myös siitä, ettei nuori mies usko omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa. Tällaisissa asioissa hän ei ole valmis ottamaan riskiä, koska ei halua ponnistella turhaan.

Silloin kun asia on nuorelle miehelle merkityksellinen tai turhan ponnistelun riski on pieni, on nähtävissä myös päättäväisyyttä. Asioiden eteen saatetaan tehdä töitä tai asioita otetaan puheeksi, mikäli vaikutusten arvioidaan olevan suuremmat ja paremmat kuin vaadittu ponnistelu.

Kello 11.48 loppui minun ja yhteisten aineiden opettajan ruokatauko ja tulimme luokkaan. Luokassa pojat kuuntelivat netistä juttuja ja selailivat sivustoja. Ainoastaan Roni oli opinnäytetyönsä kimpussa. Opettaja moitti opiskelijoita siitä, että he eivät anna Ronille työrauhaa. Sen jälkeen opettaja ja Joonas kävivät kiistelyä siitä, miten pärjää elämässä parhaiten: opettajan mielestä sillä että on kiltti ja rauhallinen eikä koskaan sano mitään (> Roni ei pyytänyt muita lopettamaan möykkää saadakseen rauhan kirjoittaa) ja Joonaksen mielestä sillä, että ottaa asioita puheeksi (> Roni olisi voinut pyytää muita olemaan hiljaa).
(H56MA18.4.2011)

Tosin en huomannut, että Joonas olisi tutkimuksen aikana varsinaisesti pyrkinyt muuttamaan asioiden kulkuja ottamalla asioita itse puheeksi. Sen sijaan Oskari osoitti muista pojista poikkeavaa päättäväisyyttä esittämällä suoran toiveensa tutkimukseen osallistumisestaan:

Katin tekstiviesti Oskarille 14.3.2011 klo 14.59: "Moikka Oskari! Saitkohän s-postiviestini viime viikolla? Minkälainen aikataulu sulla on huomenna? Sopsisiko, että haastattelin sua huomenna töitteesi jälkeen? Kysyy kati kauravaara (siis se tutkija, joka on pyörinyt teidän kanssa)"

Oskarin viesti 14.3.2011 klo 15.04: "ai sori en ole käynyt katsomassa s-postia vähään aikaan, ja valitettavasti tulisin mieluummin haastatteluun vasta kun palaan kouluun"

Kukaan muu ei suoraan kieltäytynyt tapaamisistamme, vaan muut pojat toimivat epäsuorasti keksien aina verukkeita sille, miksi jo sovittu tapaaminen ei onnistuisikaan. Kuitenkin moni toi esille sitä, kuinka tosi paikan tullen kykenisi olemaan reipas ja tarttumaan asioihin.

Nuoren miehen usko itseensä taitaa kuitenkin säilyä:

Mä tiän kuiteskin, et mä pystyn sen petraamaan, sit ku se oikee tarve tulee. (Atte)

Ehkä se juuri antaa hänelle mahdollisuuden olla tarttumatta asioihin.

Vähällä pääsemisen tavoittelu minimoi pitäisi-tyyppisten velvollisuuksien määrän. Erään pojan mielestä hänellä ei ole lainkaan pitäisi-tyyppisiä velvollisuuksia, joita hänen tyttöystävällään on paljon. Ylipäätensä *pitäisi* tai *pitää*-sanojen käyttö aineistossani on vähäistä. Pääinformanteista ainoastaan yksi poika (Joonas) käytti haastatteluissa useammin kuin kerran *pitää* tai *pitäisi* -sanoja sellaisessa merkityksessä, että hän koki velvollisuudekseen tehdä jotakin (esimerkiksi ”mennä fysioterapeutille” tai ”autoilla muiden mukana”), mitä hän ei välttämättä halua. Silloinkin se, mitä hän lopulta teki (ei mennyt fysioterapeutille; autoili muiden mukana) määräytyi hänen omista lähtökohdistaan käsin.

Siispä nuori mies päästää itsensä helpolla, kun ei näe vaivaa. Hän uskoo olevansa oman elämänsä kuningas, vaikka voisi olla sitä vielä vahvemmin ohjailemalla itse tapahtumien kulkua siltä osin kuin se on mahdollista.

Kiteytettynä nuori mies arvostaa itseään niin paljon, että toimii ja tarttuu itselleen merkityksellisiin asioihin ja on piittaamatta niistä asioista, jotka eivät ole itselle tarpeeksi merkityksellisiä. Jos hän tekee virhearvioinnin asian merkittävydessä, hän ei jää harmittelemaan.

Kaverit

Viides nuoren miehen elämän suola on kaverit. Viime kädessä kaverit, koulukaverit ja kotikulmien kaveripiiri, tekevät nuoren miehen elämästä merkityksellisen. Kaverit ovat tärkeässä roolissa nuoren miehen elämässä, kuten hän itsekkin sanallisesti määrittelee (luku 5.1). Kaveruus ja siitä johdettu sosiaalisuus näyttäisikin olevan nuorelle miehelle keskeinen valintoja määrittävä arvo. Sulkusen (2006, 35) mukaan seurallisuus voi olla keskeinen osa elämää vain, jos se on itse valittua, sillä pakkositoutuminen yhteisöön on tukahduttavaa.

Ei lienekään sattumaa, että nuoren miehen arki rakentuu kaverisuhteiden ympärille (ks. Aaltonen 2011, 31; myös Willis 1984, 27–33). Jos kaverit ovat tärkeä elämän suola, vapaa-aikaan valitaan sellaisia toimintoja, jotka mahdollistavat yhdessäolon. Sosiaalisuuden tarve ja halu olla yhdessä kavereiden kanssa läpileikkaavatkin lähes kaikki aineistossani esiintyneet nuoren miehen arjen keskeiset toiminnot. Toisin sanoen monet nuoren miehen arjen valinnoista on valjastettu yhdessä olemiseen ja kavereuksien toteuttamiseen tai uusintamiseen. Esimerkiksi alkoholin juominen on aineistoni nuorelle miehelle yksi tärkeä yhdessä olemisen muoto. *Kollektiivinen päihtyminen* (collective intoxication, Demand & Østergaard 2007⁷¹) tarjoaa nuorelle mahdollisuuden laajentaa ystäväpiiriään sekä vahvistaa ystävyksiä ja yhteisöllisyyttä. Monet suomalaiset tutkimukset (viimeaikaisista esim. Törrönen 2005; Simonen 2007; Maunu & Simonen 2010) jakavat käsityksen,

⁷¹ Tanskalaiset Jakob Demand ja Jeanette Østergaard (2007) tutkivat juhlimisen ja kollektiivisen päihtymisen merkitystä 14–16-vuotiaille nuorille. Heidän mukaansa juhliminen ja siihen liittyvä kollektiivinen päihtyminen toimivat nuoria yhdistävinä tekijöinä.

että nuoret pyrkivät juomisellaan luomaan ja tiivistämään sosiaalisuutta⁷², eikä oma aineistoni poikkeakaan tästä.

Keskinäistä kaveruutta vahvistetaan myös yhdessä ajelemalla, katselemalla televisiota ja pelaamalla. Yhdessä tekemisen lisäksi kaveruutta rakennetaan puhumalla yhteisistä kiinnostuksen aiheista. Niin ikään tupakointi mahdollistaa yhdessä olemisen. Röökin ääreen on luontevaa kokoontua isommalla porukalla sauhuttelemaan, eikä sen kummempaa tekemistä tai puhumista yhdessä olon mahdollistamiseksi tarvita. Kaveripiiri vaikuttaa nuoren miehen valintoihin myös kulttuuristen rakenteiden kautta (luku 7).

Yhdessä oleminen on hengaamisen keskeisin elementti. Hengaaminen puolestaan näyttäisi olevan merkityshierarkiassa yksi tärkeimpiä nuoren miehen arjen toimintoja, joille halutaan antaa tilaa. Hengaaminen tavoittaa oikeastaan kaikki nuoren miehen elämän suolat: hengaaminen tapahtuu nykyhetkessä; se on kiireetöntä ja omaehtoista vapaata aikaa ja mahdollistaa erilaisia yllätyksellisiä tapahtumia; se ei vaadi turhaa ponnistelua ja sitä tehdään yhdessä kavereiden kanssa. Ei siis ihme, että hengailu on se, mitä halutaan valita ja mistä pidetään tiukasti kiinni.

Edellä kuvatut elämän suolat toimivat nuoren miehen tärkeänä resurssina ja pääomana. Nuori mies arvostaa esimerkiksi aikaresurssia niin kuin moni muukin mutta sillä erotuksella, että hän myös ponnistelee saavuttaakseen tahtomansa. Hän vaikkapa kieltäytyy sopimasta tapaamisia vedoten siihen, ettei vielä tiedä, mitä kyseisenä hetkenä tapahtuu. Ehkä on jopa niin, ettei hänen tarvitse erityisesti edes ponnistella aikatauluttoman elämän puolesta. Se on itsestään selvä ja rutiininomainen valintoja ohjaava tekijä. Moni kiireinen suomalainen tyytyy vain haaveilemaan elämän leppoistamisesta lueskelemalla naistenlehtien ohjeita siitä, millä keinoilla kalenterista raivataan tilaa olemiselle ja rentoutumiselle (vrt. hengailu) peläten samaan aikaan elämän lipumista ohi. Nuori mies ei ehkä arvaakaan, kuinka tavoiteltu hänen elämäntapansa siltä osin on ja miten arvokas pääoma hänellä on. Tosin hän saanee harvemmin kadehtivia katseita, sillä arvaan, että nuoren miehen joutilaisuus tulee liian monen mielessä tulkituksi sangen negatiiviseksi laiskotte-
luksi.

Roos ja Hoikkala (1998, 16) ehdottavat, että yksilötasolla tarkasteltuna elämänpolitiikka voisi muodostua kaikista niistä periaatteista, joiden avulla yksilö automatisoi, rutinoi ja systematisoi arjen valintojaan. Näin ollen nuoren miehen elämän suolat ovat käypiä elämänpolitiikan suuntaajia, vaikka ne eivät varsinaiselta poliittiselta merkitykseltään olekaan yhtä laajoja kuin Roosin ja Hoikkalan esimerkissä esittämä ympäristötietoisuus elämänpoliittisia valintoja ohjaavana tekijänä.

Elämänpoliittisten ratkaisujen avulla nuori mies voi toteuttaa itseään autonomisena ja vapaana toimijana, jolla on mahdollisuuksia elämänlaatunsa maksimointiin siltä osin kuin se yksilölle ylipäänsä on mahdollista. Elämänpolitiikasta voi

---

⁷² Esimerkiksi Simonen (2007) esittää, että nuorten juomisen sosiaalisuudessa on erotettavissa kolme sosiaalisuuden lajia, jotka noudattavat toisistaan poikkeavaa logiikkaa: pidäkkeettömän, tahdikkaan ja yksilökeskeisen sosiaalisuuden lajit. Oma aineistoni ei kuitenkaan anna mahdollisuuksia määritellä tarkemmin, minkälainen juominen ko. jaottelulla on nuorille miehille tyypillistä.

tulla nuorelle miehelle myös sopeutumiskeino, jonka avulla hän pyrkii sopeutumaan yhteiskuntaan säilyttääkseen omanarvontunteensa. Elämän suolojen tavoittelu voi siten toimia enemmän tai vähemmän tietoisesti valittuna strategiana selviytyä tässä maailmassa. Esimerkiksi vastoinkäymisten varalta hän voi aina valita sen, ettei tee itse mitään (mahdollisimman vähällä pääseminen).

7 ARKIELÄMÄN VALINTOJEN RAKENTEELLISET EHDOT

Nuori mies tekee valintoja sen mukaan, minkälainen merkitys⁷³ niillä on hänelle. Elämän suolat kuvaavat niitä merkityksiä, joita nuori mies valinnoillaan hakee. Merkitykset eivät synny kuitenkaan tyhjiössä, vaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa, jolloin toimintaa voidaan luonnehtia sosiaalisiksi. Tällöin nuoren miehen valintojen tulkinnoiksi eivät riitä yksinomaan nuoren miehen yksilöllisestä luovuudesta, mielikuvituksesta ja tahdosta käsin nousevat selitykset, vaan tarkastelun alle on otettava ne kategorisoinnit, joita sosiaalinen ympäristö tarjoaa. Toisin sanoen kulttuuriset ja yhteiskunnalliset rakenteet ohjaavat nuoren miehen toimintaa riippumatta siitä, onko tämä hänen tiedostettavissaan tai ei. Durkheimin (1982, 34) mukaan sosiaaliset rakenteet ovat yksilöön nähden ulkoisia sosiaalisia voimia, joilla on pakottavaa vaikutusta yksilöön nähden. Ne luovat kehykset, joiden puitteissa nuoren miehen on siis mahdollista tai pakko toimia, haluaa hän sitä tai ei. Rakenteet voivat olla yksilön vapautta ja pyrkimyksiä rajoittavia pakkoja ja välttämättömyyksiä, mutta yhtä hyvin myös mahdollistavia ja kannustavia tekijöitä.

Tässä luvussa keskityn tarkastelemaan rakenteita erityisesti kulttuurisesti määrittäneiden olosuhteiden kautta. Kulttuuriset oletukset luovat kuvaa siitä, mihin tiettyyn kategoriaan (esimerkiksi metallimies, nuori) kuulumisen oikeuttaa ja miltä se vapauttaa. Erään pääinformantin mukaan esimerkiksi pelkästään se, että on nuori, antaa jo mahdollisuuden saada lisävapauksia. Tämä kävi ilmi siitä, kun hän seuraavilla selityksillä perusteli ja oikeutti itselleen sen, että oli pettänyt tyttöystävänsä:

Nuorena täytyy käyttää tilaisuus hyväksi, ettei vanhana kaduta.

Nuorena saa hölmöillä.

Tarkoitan tässä tutkimuksessa *kulttuurilla*⁷⁴ sitä nuoren miehen lähiyhteisöissä vallitsevaa opittua yhteisesti jaettujen merkitysten, arvojen, normien ja käytäntöjen muodostamaa järjestelmää, jonka kautta nuori mies tekee havaintoja, jäsentää todellisuutta, tulkitsee maailmaa ja toimii vuorovaikutuksessa toisten kanssa (ks. esim. Jokinen 2006; Jokinen 2010, 162–164). Se yhdistää yhteisöön kuuluvia toisiinsa ja toisaalta erottaa ryhmän tai yhteisön muista ryhmistä tai yhteisöistä.

Tutkimukseni nuoret miehet ovat työväenluokkaisia poikia. Työväenluokkaisen kulttuurin, vaikkei se yhtenäinen olekaan, voi willisiläisittäin ajateltuna nähdä

⁷³ Tarkoitan merkityksillä tässä tutkimuksessa sitä, kuinka tärkeä jokin asia on. Joskus viittaa merkityksellä myös siihen, mitä jollakin asialla tarkoitetaan tietyssä kontekstissa.

⁷⁴ Kulttuurin käsitettä käytetään monissa erilaisissa yhteyksissä. Toisinaan sillä tarkoitetaan ihmisen älyllisiä ja sosiaalisia kykyjä, jotka erottavat ihmisen eläinkunnasta. Se sisältää ajatuksen sivilisaatiosta, vähitellen kehittyvästä kulttuurista (esim. kulttuuri vs. luonto). Erityisesti arkikielessä kulttuuri viittaa usein ihmisen taiteelliseen tai intellektuaaliseen toimintaan (esim. kulttuurin harrastaminen). Tässä tutkimuksessa käytän kulttuurin käsitettä tarkoittaessani arvoista, normeista, asenteista, uskomuksista, kielestä, tiedosta ja muista vastaavista symbolisista osista koostuvaa opittua ja sisäistettyä merkitysrakennetta, jonka yhteisön jäsenet kollektiivisesti jakavat. Kulttuuri luo edellytykset erilaisille elämäntavoille. (Ks. Williams 1976; vrt. Jokinen 2012, 162–164)

muodostavan niin kutsutun emokulttuurin, jonka alla omassa lähikulttuurissaan nuori mies toimii (lähikulttuurista lisää alaluvussa 7.1). Nuoren miehen lähikulttuurin ja emokulttuurin voi ajatella olevan homologisessa suhteessa keskenään, jolloin kulttuureista löytyy rakenteellisia vastaavuuksia. Siten tutkittavien elämäntavan voi nähdä heijastelevan työväenluokkaista emokulttuuria. (Willis 1984; Jokinen 2012, 170–172)

Kulttuurinen tieto on ryhmän jäsenten hallitsemaa ja yhdessä tekemää ja kokemaa. Willis (1984, 1–5; 143–168) käyttää kirjassaan *Koulun penkiltä palkkatyöhön* käsitettä *kulttuurinen ymmärrys*⁷⁵. Sillä hän tarkoittaa tietyn ryhmän itse tuottamaa sisäistä ymmärrystä omista mahdollisuuksistaan sekä ymmärrykseen liittyviä rajoitteita. Willis kuvaa sitä, kuinka *kavereiden* eli koulua vastustavien poikien kulttuurinen ymmärrys rajoitti heidän omia tulevaisuuden mahdollisuuksiaan. Pojat nimittäin näkivät ruumiillisen työn onnistumisena ja henkisen työn epäonnistumisena. Siten he arvostivat itse ruumiillista työtä enemmän kuin henkistä työtä tunnistamatta, että näkemys johti heidät lopulta huonosti palkattuun, ikävään ja yksitoikkoiseen työhön. Kuitenkin pojat kokivat aidosti olevansa vahvoilla, toimineensa etujensa mukaisesti ja valinneensa aktiivisesti vastarinnan. Willis osoittaa kirjassaan, että tämän prosessin kautta työväenluokan nuoret saavat työväenluokan työt.

Nuoren miehen toiminta ja valinnat ovat lähikulttuurin muovaamia samaan aikaan kun nuori mies muokkaa ja uusintaa omalla toiminnallaan lähikulttuuriaan. Näin ollen kulttuuri ei ole vain rakenne, vaan sen voi ajatella olevan myös toimintaa rakenteen tuottamiseksi.

7.1 Vanhemmat ja kaverit vaikuttajina

- Kati: Sä kuvailit, et *tyttöystäväsi* ainakin vaikuttaa suhun aika paljon, niin tota jos sä mietit sun valintoja, et nyt sä äsken kerroit, että sä oot ite aika paljon se joka saattaa näyttää suuntaa, mutta sitten, että ketkä ihmiset vaikuttaa niihin sun omiin valintoihin, et mitä sä elämään valitset? Mitä sä vastaisit?
- Janne: No ei kukaan tee niitä päätöksiä, mä ite valitsen kaikki. On niitä tiettyjä tekijöitä, mut en mä nyt osaa sanoa. Kyl nyt varmaan, varmaan yhtä paljon ku vanhemmat ja kaverit ja tollaset. Tai ei kyl vanhemmat enää päättä, oikeestaan vaikuta niihin paljon mitenkään, tollasii valintoihin. Et enemmän se on sieltä kaveripiiristä.
- Kati: Miten se vanhempien vaikuttami rooli on muuttunut?
- Janne: Tietenkin ihan kun junnu oli tai ku ne oli vielä virallisesti huoltajii, nii oliha niil paljon sanavaltaa siihen et. Nehän tekee ne valinnat lapselle, et ei sillai lapset yhtään mitään, muuta kun syö ja juo.
- Kati: Loppuks se kun seinään sillon kun sä täytit 18 vai?
- Janne: Eei, eihän se oo vieläkään loppunu, mut siis sillai merkittävästi niinku pienenty ny sillei. Ei ne esimerkiks enää niin no, tupakoinnista ja alkoholista ne jakso marmattaa aika pitkään, mut ei ne enää, kun mä täytin 17, niin ne ehkä hiffas, et se on ihan turhaa. Tollasta.

⁷⁵ Willis käytti alkuperäisessä tekstissään ilmaisua *penetration*, jonka tarkka suomennos lienee lävistys tai läpäisy. Käsite on kuitenkin suomennettu kirjassa käsiteparilla *kulttuurinen ymmärrys*, joka vastanee sisällöllisesti paremmin Willisin tarkoittamaa.

Tässä tutkimuksessa luen nuoren miehen lähiyhteisöön kuuluviksi ensisijaisesti seuraavat ryhmät:

- omassa ryhmässä opiskelevat koulukaverit
- saman oppilaitoksen muut kone- ja metallialan opiskelijat
- oma kaveripiiri kotona
- lapsuudenperhe.

Nuori mies on kiinnittynyt edellä lueteltuihin ryhmiin. Ryhmät ovat siten fyysisesti ja sosiaalisesti läsnä nuoren miehen arjessa lähes joka päivä. Kutsun näiden ryhmien muodostamaa kulttuuria nuoren miehen *lähikulttuuriksi*. Toisinaan viitataan lähikulttuurilla nimenomaan koulussa läsnä olevaan lähikulttuuriin, toisinaan kotona olevan kaveripiirin muodostamaan lähikulttuuriin. Useimmiten kuitenkin puhun näistä yhdessä, sillä molemmat lähikulttuurit tukevat toisiaan ja ovat muodostamassa nuoren miehen tärkeää sosiaalista ympäristöä. Lisäksi lähes samat kulttuuriset normit jaetaan kavereiden kesken sekä koulussa että kotona.

Voisin käyttää lähikulttuurista myös termiä *pienoiskulttuuri*, jota useimmiten voisi käyttää valitsemani lähikulttuurin synonyymina. Pienois-kulttuuri saattaisi kuitenkin viitata liian tiukasti erillisenä pelkästään joko esimerkiksi koulun pienois-kulttuuriin tai vapaa-ajalla kokoontuvaan kaveripiirin muodostamaan pienois-kulttuuriin, mutta ei ehkä sallisi niiden yhdistämistä väljästi. Lähikulttuurilla haluan viitata nimenomaan nuoren miehen lähellä oleviin pienois-kulttuureihin kokonaisuutena, koska arjessa lienee lopulta vaikea eritellä täsmällisesti eri pienois-kulttuurien vaikutuksia.⁷⁶

Myös lapsuudenperheen voi lukea tietyiltä osin nuoren miehen lähikulttuuriin. Lapsuudenperhe ei kuitenkaan ole enää nuoren arjessa samalla tavalla läsnä kuin lapsuudessa, ja osin lapsuudenperheen oma normisto saattaa poiketa siitä, mitä kutsun nuoren miehen lähikulttuuriksi ja sen normeiksi. Lapsuudenperheen vaikutusta ei kuitenkaan voi kiistää, sillä kotoa saadut vaikutteet rakentavat nuoren miehen käsityksiä ympäröivästä maailmasta sekä siitä, mikä on hyvää ja suotavaa sekä paheksuttavaa ja kyseenalaista toimintaa.

Alaluvun aloittaneessa haastattelukatkelmassa Janne tunnistaa vanhempien ja kavereiden merkityksen valintojensa takana. Samaa pohtii myös Oskari:

Perhe nyt ainakin silleen (*vaikuttaa omiin valintoihin*), et ei siel nyt voi olla ihan miten haluu vaik onki täysikänen, lähinnä vaik jotain kotitöitä siel pitää tehdä ja tommosii, ei ne nyt sinänsä silleen. (Oskari)

---

⁷⁶ Myös *alakulttuurin* käsite on lähellä valitsemani lähikulttuurin käsitettä. Se viittaa normiteoreettiseen näkökulmaan, jossa kiinnitetään huomiota erityisesti alakulttuurin ja ns. valtakulttuurin rajapintoihin. (Willis 1984; Jokinen 2012, 166–170; nuorten paikallisista tyyleistä, ryhmistä ja alakulttuureista esim. Lähteenmaa 2000; Salasuo 2006; Tolonen 2010)

Perhe ja vanhemmat ovat yksilön tärkeimpiä sosiaalistajia yhteisön toimintaan, jolloin monet nuoren miehenkin omaksumat hyväksytyt käyttäytymissäännöt ovat peräisin lapsuuden lähiympäristöstä. Vaikka pojista tuntuu, että vanhempien rooli vaikuttajana on pienentynyt heidän varttuessaan täysi-ikäisiksi, on monella valinnalla juurensa syvemmällä. Esimerkiksi tupakan polttamiseen moni on saanut mallin kotoa. Usein kotona tai lähipiirissä polttaa joku muukin, vähintään tyttöystävä, jos sellainen on, mutta usein myös vanhemmat ja sisarukset. Joonaksen kotona polttavat kaikki, ja heillä tupakoidaan sisällä. Jannen sisaret polttavat tupakkaa vähintäänkin satunnaisesti, mutta hänen vanhempansa ovat lopettaneet tupakoinnin. Perhe on usein mahdollistanut tupakoinnin myös silloin, kun pojat ovat tehneet sitä alaikäisenä puuttumatta toimintaan.

Toisaalta aineistossani oli merkkejä myös siitä, kuinka vanhemmat olivat puuttuneet johonkin huonona pitämäänsä tapaan, kuten alkoholin juomiseen. Vanhempien puuttuminen ei kuitenkaan ollut useinkaan johtanut siihen, että nuori mies olisi muuttanut toimintaansa vanhempien toiveen mukaiseksi. Poikkeuksena oli eräs informantti, jonka vanhemmat puuttuivat tuloksellisesti hänen pilvenpolttokokeiluihinsa:

- Informantti: No sinänsä, koska tossa just viime vuoden puolella, ku kokeiltiin kaverin kaa pilvee, niin siitä jäätii kiinni, niin sit oli vähän huonot välit (*vanhempiin*), mut nyt on sillei, kun en oo enää polteltu, niin hyvät välit taas.
- Kati: Okei.
- Informantti: Et on saatu hyvin, hyvin välit taas kuntoon.
- Kati: Niin just ja sä nyt arvostat sitä?
- Informantti: Niin.
- Kati: Joo. Tota, oot sä tyytyväinen siitä, et te jätite kiinni vai harmittikse sua?
- Informantti: No sinänsä se oli aluks sillei, et vitutti sillon, mut nyt kun ajattelee jälkeen päin, niin on se ihan hyvä sillei tietenkin.
- Kati: Mitä hyvää siitä on?
- Informantti: No silleen, et just ei polta enää. Sillon se oli vähän sillei, et tuli vähän myöhemmin kotiin ja tommosta. Et oli vähän sillee, rytmi oli vähä huono.
- Kati: Okei, olisko siin ollu niinkun mahdollisuuksii niinkun valita toisenlainen elämäntapa kokonaan, jos siihen ei olis kukaan puuttunu?
- Informantti: Niin no se olis ollu sitä varmaan aika samanlaista.

Ainakin Aten ja Joonaksen kotona on käytetty runsaasti alkoholia aivan heidän lapsuudestaan lähtien. Normaalin ja epänormaalin alkoholinkäytön välille on toisinaan vaikeaa vetää rajaa, kuten Attekin toteaa:

- Kati: Ja onks se niinkun, et se on myös sun isäpuolella ongelma vai onks tää vaan äidin?
- Atte: No on sillä mun ihan biologisella isällä on, myös vähän samaa taipumusta (*alkoholi-ongelmaan*).
- Kati: Joo, okei. Mut tää henkilö (*isäpuoli*), jota sä kutsut isäksi, onks hänen suhde alkoholiin ihan voinko sanoo normaali?
- Atte: No joittenkin mielestä saattaa olla normaali ja joittenkin ei. Kyl se välillä.
- Kati: Miten sä ite koet?
- Atte: No ei se mua ainakaan häiritse, et miten se ottaa, et se muutaman kerran viikossa käy toss niinku sen omassa vakiobaarissa, käy siellä, mut siihen se oikeestaan jääkin.

Normaaliuden rajat asetetaan kussakin kulttuurissa erikseen. Lisäksi joissakin tapauksissa esimerkiksi viranomaiset määrittelevät sen, mikä on normaalia ja mikä ei. Normaalius ja tavallisuus on kuitenkin aina suhteellista. Kullakin yhteisöllä on sille ominainen arvojärjestelmä ja arvoista johdettu normisto⁷⁷.

Aten ja Joonaksen kertoman ja tutkittavien havainnoinnin perusteella alkoholinkäytön riskirajaan verrattuna runsas alkoholinkäyttö on ollut normaalia monen tutkittavan lapsuudenperheessä. Sekä Joonas että Atte kokevat itse katkaisseensa runsaan alkoholinkäytön ja jopa alkoholin ongelmakäytön ketjun toimimalla itse toisin. Kuitenkin molempien alkoholinkäytössä oli vaikutteita kodin tarjoamasta mallista, sillä sain viitteitä siitä, että pojat uusintavat myös sitä, mitä ovat lapsuudenperheessään oppineet. Voi olla, ettei juominen ole niin rankkaa kuin toisella tai molemmilla vanhemmilla, mutta tulkintani mukaan he astelevat juomistottumuksissaan lähellä vanhempiansa jalanjälkiä. Joka tapauksessa alkoholi on tärkeä osa heidän molempien tämänhetkistä elämää.

Kotiolot vaikuttavat pieniin arkisiin asioihin ja ovat joskus pontimena elämän suurempiinkin ratkaisuihin. Joonas ei ”himassa olevan häslingin” takia aina pystynyt tekemään fysioterapeutin antamia tukilihasharjoitteita, tai ainakin hän sanoi sen syyksi olla harjoittelematta. Atte puolestaan muutti kotoa pois vanhempien alkoholinkäytön vauhdittamana. Hän ei jaksanut enää katsella juomista ja kuunnella nalkutusta. Joskus jonkun asian usein toistumisen myötä sietämisen toleranssi kasvaa. Joonas kertoi esimerkiksi siitä, kuinka huutamiseen tottuu. Ensin faija oli huutanut ”tosi kauan kotona”. Myös ala-asteen opettajan pedagogiikkaan kuului huutaminen, joten Joonas sieti aika hyvin lopulta myös ammattikoulun opettajan huutamista.

Ei ollut tavatonta, että koulun opiskelijoilla oli rankkojakin taustoja, jotka kävivät ilmi joko opiskelijoiden omista puheista tai opettajien kertomuksista, joista tässä esimerkkinä yksi:

- Kati: Onks teillä tietoo näiden, miten hyvin opiskelijoiden kotioloista?
Opettaja: Jonku verran on, ja... Joo ei välttämättä kaikkien kotioloista oo tietoo, mut kyl noi ongelmatapaukset, ni kyl niistä mun käsittääksee aika hyvä käsitys tulee sit et, vaikka se nyt o mahdollisesti on semmost salassapidettävää tietoa, mut aina sieltä nyt sen verran viitteitä saa, et pystyy jo päättelee aika paljo, et mikä tilanne on.
- Kati: Mitä kautta se tulee se tieto?
Opettaja: Oppilashuolto ja sitte aika helppo tapa on se et ku soittaa kotii ja kysyy että missäs tää juniori on. Oon kerran soittanu opiskelijan vanhemmalle, että tuleeks se millon kouluun, et sitä ei oo näkyny, nii selkeesti isä oli baarissa jossain ja vastas, et hän hoitaa tän homman kyllä, että tulee kouluun. Eipä sitä kaverii oo montaa kertaa senkää jälkee näkyny. Ja se oli sentää aamulla yheksän aikaa ku soittelin sen perään. Isi oli istunu baarissa selkeesti jo jonkun aikaa, et en tiä kyllä mikä baari nii aikasi aukeekaa mut selkeesti oli kyllä semmone disco käynnissä siellä jo, et...

---

⁷⁷ Sosiologiassa kulttuurilla tarkoitetaan usein juuri tätä yhteisön normijärjestelmän kokonaisuutta.

- Kati: No, miten näitä niin kun opiskelijoita, jos tietää, että siel on ongelmia kotona, nii pystytäänks niitä tukee jollai tavalla?
- Opettaja: Kyllähän niitä sit vähän niinku koittaa silkkihansikkain käsitellä niinku opettajakunta, jos on ees kohtuulliset tavat sil kaverilla, et tääkin mistä puhuin, niin seki oli ihan mukava kaveri ja ihan siivot käytöstavat. Ei vaan käy koulua. Oppilashuolto tietysti tossa ohjailee, että ottakaas vähän puheisiin tää kaveri, et mikä sen tilanne on, mut jossai vaiheessa sit vähän niinku heitetään hanskat tiskiinkin, et hakeutuu sitten muihin laitoksiin. Tietysti toi kuraattorit ja nää nii ne koittaa hoitaa tietysti eteenpäin sitä asiaa, mut kyl aika heikot, laihat tulokset on ollu kyl. Kyllä kotioloit ois äärimmäisen tärkeit. Näyttäs ainaki siltä, et jossei kiinnosta penskoja koulunkäynti yhtään, niin ei sitä pysty sit opettajakaan enää ihmeitä tekee siinä.

Opettajat saavat eri tavoin viitteitä opiskelijoiden kotioloista. He ovat vaihtelevasti tekemisissä vanhempien kanssa, useimmiten silloin, kun asiat eivät mene niin kuin koulun virallisen kulttuurin mukaan pitäisi. Joskus opettajalla on mahdollista todentaa sitä, kuinka opiskelijan käytös heijastelee vanhempien toimintaa:

- Kati: Niinpä. Ooksä miten paljon tekemisissä opiskelijoiden vanhempien kanssa?
- Tapani: En, en oikeestaan. Tänä vuonna en oo ollu yhtään. Viime vuonna mää olin kaiken oppilaan vanhempien kans tekemisissä, joo. Tänä vuonna en, en tippaakaan.
- Kati: Joo.
- Tapani: Ja viime vuonna, niin toisen oppilaan äiti, nii se ymmärti asioita hyvin, ja sitten toisen oppilaan äiti kans ymmärti asioita hyvin, mutta se tuntu niin kauheelta, kun se äiti haukku sitä poikaansa, että sellanen luuseri paska on ja... Ja sitte se poika haukku isäänsä, että isä on ihan täys paska, ja eihän sillä poikaparalla, niin eihän sillä kaikki asiat oo, ei, ei sillä ollu, eikä oo varmasti nyttenkää kunnossa.

Vaikka tutkimukseni aineisto ei anna mahdollisuuksia tehdä kovin pitkälle vieviä tulkintoja perheen ja kotiolojen vaikutuksesta nuoren miehen toimintaan, korostuu poikien puheessa erityisesti äidin merkitys. Ensinnäkin äiti on opettanut nuorelle miehelle paljon konkreettista hyödyllistä:

- Joonas: Jos on nainen kyseessä, niin kyl mä oon reipas silloin.
- Kati: (naurua) Okei. Missä se näkyy?
- Joonas: No oon mä ainaki ystävällinen. Mä oon hyvä avaa ovee.
- Kati: Eli kohtelias?
- Joonas: Joo. Kohtelias niin, herrasmies.
- Kati: Missä sä oot oppinu herrasmieheks?
- Joonas: Mutsilta. Se aina pyys avaa kaikille oven, ni sit mä avasin aina kaikille pienenä oven. Mä sain melkein rahaakin siitä, ku mä avasin sitä ovee koko ajan.
- Kati: Miten sä oot keksiny sen (*lihasuikalevokin reseptin*)?
- Mikko: Mutsi kerto.
- Kati: Okei. Niin justinsa. Mutsit on hyviä antaa vinkkei välillä.
- Mikko: On.
- Kati: Joo. Onks jotain muita mitä sun mutsis on opettanu sulle? Tuleeks mieleen?
- Mikko: Jauhelihakastike ja perunaa ja makkarakeitto, lihakeitto ja kalakeitto ja lasagne ja makaroonilaatikko.

Äitiä myös arvostetaan, jolloin hänen pyyntöihinsä ja toiveisiinsa saatetaan vastata muita useammin, jopa silloinkin, kun ei oikein koeta toiveisiin vastaamista omaksi tavaksi toimia.

Joonas: No mä en jaksa aina tehdä sitä mitä vaikka faija pyytää, et siivoo tai tyhjentää pesukone tai jotain muuta. Mut kyl mä sit teen jos joku muu pyytää, vaikka mun mutsi tai jotain.

Kati: Joo.

Joonas: Tai jos pitää korjaa jotain, niin kyl mä sitten teen.

Kati: Joo.

Joonas: Jos on siivoaminen kyseessä, niin sit mä oon tosi laiska.

Kati: Joo. Ai se myös riippuu siitä kuka pyytää?

Joonas: Joo. Se jos mutsi pyytää, ni kyl mä sit vähä jotai siivoon. Jos faija pyytää, niin ei mua kiinnosta, ku ei sekää tee ikinä mitään. Miks munkaan pitäs?

Toiveiden toteuttaminen ei silti ole automaattista, vaikka äiti tunnistetaan tärkeäksi valintoihin vaikuttavaksi henkilöksi. Se käy ilmi Joonaksen seuraavista kommentteista:

Kati: Tarkotan siis sitä, että keltä sä saat vaikutteita ja niinkun ketkä vaikuttaa siihen millasia valintoja sä teet?

Joonas: Aa. No sit siihen pitää laittaa mun äitikin.

Kati: Joo. No miten sun äiti vaikuttaa?

Joonas: No vittu, määrää koko ajan. Tee sitä, tee tota. Älä mee tonne, älä tee sitä.

Kati: Sä koet ne määräilyksi?

Joonas: On ne aika paljon.

Kati: Miten vakavasti sä suhtaudut niihin?

Joonas: Kyl mä välil tottelen niitä, mut en aina, et kyl se sanoo aina, et jos mä meen kavereitten kaa johonki, ihan sama mihin mä meen, niin se sit sanoo älä sit juo yhtään. Ni en mä sitä kauheesti tottele. Se tietää, et mä juon kumminkin. Se aina soittelee mulle, jos mä oon juomassa. Se soittelee mulle koko ajan. Johtuu siitä, ku mä jouduin 16-vuotiaana putkaan ni.

Kati: Joo.

Joonas: Se on siitä lähtien soitellu koko ajan mun perään.

Kati: Okei. Miks sä jouduit putkaan?

Joonas: Mä olin nii kännissä ja sit mä sammuin lumihankeen.

Kati: Okei. Sit ne ilmotti tietysti vanhemmille?

Joonas: Joo.

Joonaksen äiti ei käytä alkoholia, mutta isä käyttää runsaasti. Äiti esittää toiveitaan ja isä näyttää toiveiden kanssa ristiriidassa olevaa esimerkkiä. Vanhempien vaikutusten ristitulella Joonas tekee omat ratkaisunsa, joihin kavereiden muodostamalla lähipiirillä lienee vaikutusta.

Kaveripiiri muodostaakin nuoren miehen epävirallisen, mutta tärkeän ryhmän (ks. Willis 1985, 27–33). Koulukavereiden muodostama ryhmä ja vapaa-ajalla kokoontuva kaveriporukka ovat nuoren miehen lähikulttuurin kaksi perusyksikköä, jotka toisaalta muodostavat kulttuuriset rakenteet yksilön toiminnalle ja toisaalta tekevät mahdolliseksi ne toimet, joita yhdessä ja yksin tehdään. On mahdollista muodostaa yksin lähikulttuuriaan, joten pojat tarvitsevat toisiaan. He ovat kaikki yksilöinä ja yhdessä luomassa ja ylläpitämässä niitä kulttuurisia mahdollisuuksia ja pakkoja, joita heillä on koulussa ja vapaa-ajalla.

Myös kavereiden vaikutusta pojat arvioivat kaksijakoisesti: toisaalta vaikutus myönnettiin ja toisaalta sitä vähäteltiin. Poikien mielestä kaverit vaikuttavat etenkin omaan ajankäyttöön: tehdään sitä, mikä on yleisesti hyväksyttävää omassa lähikulttuurissa ja toisaalta sitä, mitä muutkin tekevät. Valintojen koetaan olevan yhteisiä, kuten Janne väittää:

- Kati: Vaikuttaaks, osaaksä sanoo, vaikuttaaks ne jollain tavalla, niinkun sun arjen valintoihin? Mitä sä teet, niin niihin valintoihin sun kaverit?
- Janne: Kyllähän ne toisaalta, tai sillei toisaalta vaikuttaa aika paljonkin. Siis kun mä oon aina, joka päivä kavereitten kanssa.
- Kati: Joo.
- Janne: Ja tietenkin siinä tulee sit ne valinnat tulee tai ne tehään käytännössä yhdessä.
- Kati: Joo. Neuvotteletteks te vai onks teillä joku kingi, joka antaa suuntaviivat?
- Janne: No ei oikeestaan, et tietty kaikki tekee mitä haluaa, mut yleensä ne on sellasii yhteisii.

Toisaalta Jannen rooli kaveripiirin ”johtotähtenä” antaa perspektiiviä hänen kertomukselleen.

- Janne: No itse asiassa yleensä mä oon se joka sanoo mitä tehään. – – Tai kaikki aina kysyy multa mitä me tehään. En mä sit tiä oonks mä se, no mulla on ainoo johtotähti, et mulla on Mersu. Mä taidan olla se.
- Kati: Silläkö sen lunastaa sen paikkansa? (naurua)
- Janne: Mersu on kato johtotähti, niin en mä tiä johtuaks se siitä. En mä nyt, siis kyllä se nyt tietenkin kavereis kaikki on samanarvosii tietenkin. Tota tota, ei meil oo oikeestaan mitään, tää ohan siellä sit tämmösii klovnit rooleja, jotka heittää läppää ja kaikki nauraa sille. Tollasta, mut niin ni, en mä tiä.
- Kati: Mut periaatteessa sulla on valta ikään kuin ohjailla, et mitä sä haluat tehdä niin.
- Janne: Joo, no mut enhän mä tietenkään pysty ketään määräämään siin hommassa. Mut yleensä jos mä haluan tehdä jotain, niin mä teen. Jos mä haluan lähteä johonkin, mä hyppään autoon ja kysyn tuleeks joku mukaan.
- Kati: Ja sit joku tulee?
- Janne: No sit yleensä kaikki tulee.

Oma rooli kaveriporukassa määrää sen, minkälaisia mahdollisuuksia itsellä on ohjailla tapahtumien kulkua, muuttaa rutiineja ja poiketa normista. Voi olla, että se, minkä Janne kokee yhteisesti sovituksi, on kyllästetty pitkälti hänen tahdollaan ja toimijuudellaan. Sen sijaan esimerkiksi Joonaksella on neuvotteluvaraa vähemmän. Hän haluaisi poiketa joskus totutusta kaavasta, mutta ei ole sellaisessa asemassa, että pystyisi tekemään sen. Ryhmäpaine ja toisaalta yksin jäämiseen liittyvä tylsyyden pelko pakottavat Joonaksen tekemään toisinaan vastoin omaa haluaan (korostukset omiani):

- Joonas: – – Eihän me paljoo muuta tehäkään, kun hengailaan vaan jossain samassa paikassa tai sit me ajellaan vaan. – – Monta tuntia autolla siellä. Mun mielestä se on tosi tylsää, kun mä en ite omista autoo. Tosi ärsyttävää kun pitää olla siel mukana, mut siel vaan pitää olla sit mukana.
- Kati: Miks siellä pitää olla mukana?
- Joonas: Mä en itse asiassa tiä sitä, mut kun mua ei päästetä aina heti himaan. Et ei sun tarvi mennä kotiin. Ne vaan sanoo, ettei sun tarvi mennä kotiin nytten. Kyl sä ehit tässä pari tuntii ajella. Et kai mä sit ajelen siellä. Oon mä siel nukkunu siel autossa mont kertaa, sen takii kun mä en oo jaksanu ajaa enää. Ajan vaan niiden kaa ja mä oon nukahtanu sinne autoon.

Kati: Ja sit sua ei niinkun viedä myöskään kotiin?
 Joonas: Niin mua ei viedä kotiinkaan sit myöskään. – – Ne ajelee vaan, ne on vähän joskus itsekkäitä, mut on siellä mukavaa myös sit kans.
 Kati: Niin. Kuitenkin sä kuulut siihen porukkaan?
 Joonas: Joo, mä kuulun siihen porukkaan.
 Kati: Tuleeks sulle sit mieleen, että sä et haluais lähtee?
 Joonas: No on siin välillä tullu mietittyä, et mä en nyt lähe, mut ei siin koneellakaan jaksa istuu, niin kyl mä sit lähen. – – Sit tulee aina jotain kivaa keksittyä siin ajaessa, et mullakin ois jotai tekemistä muutaki kun vaan istuu. Ei mulla muutaakaan tekemistä oo.

Joonaksen puhe kuvailee hyvin kulttuuristen rakenteiden asettamaa pakkoa: ”siel vaan pitää olla sit mukana”. Ja kun tarkemmin kysyy, miksi, ei pakkoa oikein pysty kuvaamaan. Sosiologiassa ajatellaan normin toimivan sellaisena vuorovaikutuksen muotona, jonka välityksellä yhteisö saa jäsenensä ajattelemaan tai toimimaan tiettyllä, usein yhdenmukaisella tavalla. Normin mukaisesta toiminnasta palkitaan ja normin rikkomisesta rangaistaan. Tässä tapauksessa palkinnon voi tulkita olevan se, että Joonas pysyy kaveripiirissä, jossa hän haluaakin pysyä eritoten, koska kokee elämän ilman kavereita hyvin tylsäksi eikä hänellä ole parempaakaan tekemistä. Joonaksella ei myöskään ole ajokorttia, joten hän ei voi olla päättämässä siitä, milloin yhteinen ajeleminen ylipäättään päättyy. Näin ollen Joonas joutuu olemaan kaveripiirissään ainakin osittain alistetussa asemassa muiden käyttäessä valtaa. Joonaksen kavereilla on kykyä saada Joonas toimimaan tahtomallaan tavalla ilman Joonaksen omaa tahtoa tai hänen tahdostaan huolimatta.

Kaverit vaikuttavat myös myönteisellä tavalla nuoren miehen valintoihin. Aten ulkona oleminen riippuu siitä, ”miten hauskaa siellä oikeestaan on, mut jos mä oikeen myöhään oon, ni saattaa jopa mennä siihen johonkin yhteen asti”. Jos ei ole hauskaa, hänellä on valta lähteä aikaisemmin pois.

Joonaksen aiemmin tässä alaluvussa esillä olleesta sitaatista kävi ilmi, että nainen saa hänet reipastumaan. Muutkin ovat samaa mieltä: ne joilla on tyttöystävä, kertovat tyttöystävän vaikuttavan omiin päätöksiin, ainakin joskus ja ainakin joihinkin valintoihin.

Kati: Miten niin kun ne ihmiset, keiden kanssa sä olet tekemisissä enemmän tai vähemmän niin on vaikuttaneet sun niinku valintoihin ylipäättensä tai vaikuttaa?
 Atte: En, en mä osaa sanoa. *Tyttöystävä* ehkä vaikuttaa jonku verran valintoihi.
 Kati: Joo, no kuvaile vähän, millä tavalla.
 Atte: No se vähä rii-, emmä oikeen osaa kuvailla. Aina jotkut sen motkotukset ni vaikuttaa joihinki valintoihi.
 Kati: Nii että tota sä teet niin kun *tyttöystävä* toivoo sitte?
 Atte: No en välttämättä aina, mutta joskus.

7.2 Lähikulttuurissa yhteisesti jaetut käsitykset

Lähiyhteisön jakamia normeja, käsityksiä, oletuksia ja asenteita voisi kutsua *kollektiiviseksi tajunnaksi* tai tietoisuudeksi. Se on tietoisuutta, joka on sekoitus yksilöllisiä ja yhteisöllisiä aineksia ja säilyy yhteisössä silloinkin, kun yhteisön jäsenet vaihtuvat. Yhteisesti jaetulla tajunnalla on yksilöön nähden pakottavaa voimaa. (Durkheim 1982) Nuoren miehen on usein pakko toimia kollektiivisen tietoisuuden mukaan halutessaan kuulua yhteisöönsä. Lähikulttuurin vaikutuksesta ei siten edes pääse aina irtautumaan, vaikka haluaisi.

Lähikulttuurin normit

Kavereiden muodostamassa lähikulttuurissa koulussa ja kotona ainakin seuraavat neljä normia ovat keskeisiä nuoren miehen ryhmään kuulumisen ja paikan lunastamisen kriteereitä:

1. tykätä tytöistä
2. juoda alkoholia, mieluiten humalahakuisesti ja viikonloppuisin
3. polttaa tupakkaa
4. sisäistää moniaikainen aikakäsitys.

Nämä normit kävivät ilmi erityisesti siinä, kuinka yksimielisesti havainnoimani opiskeluryhmän ydinryhmä jakoi ne keskenään. Ydinryhmän ulkopuolelle jääneet Iiro ja Roni eivät juuri halunneet pyrkiä ydinryhmään tavoittelemalla kaikilta osin norminmukaista toimintaa. Iiro ei ilmeisesti sairautensa takia pystynyt juomaan alkoholia ja polttamaan tupakkaa. Kuitenkin hän pyrki erottautumaan homoudesta aktiivisesti naureskelemalla muiden mukana Mikan homottelulle. Lisäksi hän jakoi muiden poikien kanssa moniaikaisen aikakäsityksen, mikä kävi ilmi esimerkiksi myöhästymisinä. Hän kuitenkin myöhästeli vähemmän kuin ydinryhmään kuuluvat pojat. Vaikka ydinryhmän toiminta saattoi kiinnostaa Iiroa, tämä oli hyväksynyt sen, ettei voisi täyttää normistoa kaikelta osin. Roni puolestaan oli erakoitunut koko opiskeluryhmästä, eikä häntä edes kiinnostanut kilvoitella ydinryhmään pääsemisestä. Sen sijaan kolmas ydinryhmään kuulumaton opiskeluryhmän jäsen (Mika) yritti ydinryhmään pääsyä usein siinä onnistumatta.

Pohdin myös tähän tutkimukseen osallistumista kulttuurisen yhdenmukaisuuden paineen näkökulmasta. Tahdon sanoa, ettei ole lainkaan yllättävää, että kyseessä olevan opiskeluryhmän ydinryhmä kokonaisuudessaan osallistui intensiivisempään tutkimukseen. Ydinryhmässä tutkimukseen osallistuminen nousi hyväksyttäväksi ja norminmukaiseksi toiminnaksi samalla tavalla kuin tupakointi, alkoholin juominen ja kahvinkeittoinkin kuuluminenkin. Kolme ydinryhmään kuulumatonta eivät halunneet antaa haastatteluja. Mitä pidemmälle tutkimus eteni, sen lähemmäksi Mika kuitenkin hivuttautui kohti intensiivisempää tutkimukseen osallistumista. Pohdin, olisiko hän suostunut haastatteluun jossain vaiheessa myöhemmin, mikäli tutkimus olisi jatkunut. Voi olla, että kysymys oli myös siitä, että Mikan

kanssa luottamus rakentui pidempään kuin pääinformanttien kanssa. Arvelen kuitenkin, että ainakin osa Mikan halusta osallistua intensiivisemmin tutkimukseen liittyi myös siihen, että hän halusi päästä mukaan ydinryhmään intensiivisen tutkimukseen osallistumisen näyttäytyessä ydinryhmän näkökulmasta myönteisenä.

Edellä luetelluista neljästä normista tytöistä tykkääminen liittyy siihen, että on hyväksyttävää olla hetero eli tykätä vastakkaisesta sukupuolesta. Parhaiten sen osoittaa sillä, että seurustelee tytön kanssa. Jos ei ole tyttöystävää, heteroseksuaalisuutensa voi osoittaa myös muuten, kuten esimerkiksi osallistumalla homoksi kiusaamiseen tai keskustelemalla asiantuntevasti tyttöjen kanssa seurustelemisesta (ks. Jokinen 2010, 133; myös luku 5.1). Siten antaa muiden ymmärtää, että on tietoinen tyttöihin liittyvistä asioista ja kiinnostunut nimenomaan vastakkaisesta sukupuolesta.

Alkoholin juominen on itsestäänselvyys ja juomisesta puhutaan koulussa usein. Koskaan en nähnyt kenenkään juovan alkoholia koulussa, joten juomishalua on vaikea koulussa osoittaa muutoin kuin puhumalla siitä (vrt. Willis 1984, 24–27). Alkoholin juomisella onkin sopivaa rehennellä, kunhan sen tekee uskottavasti. Esimerkiksi Mika ei onnistunut olemaan uskottava ja sai rehentely-yrityksilleen usein halveksivia kommentteja, joissa muut ilmaisivat, etteivät usko hänen puhettaan. Poikien tyypillistä rehentelypuhetta oli selittää ainakin osa koulusta poissaoloista juomisella. Esimerkiksi viikonlopun jälkeen oli juomispuheiden aika: kerrattiin miten paljon juotiin, missä juotiin, kenen kanssa juotiin ja minkälaisia seurauksia juomisella oli. Tulkitsinkin juomispuheet erityisesti haluksi ilmaista jakavansa juomiseen liittyvän normin ja sitä kautta pyrkimykseksi tulla hyväksytyksi muiden silmissä.

Tupakanpolttaminen on aineistoni nuorelle miehelle juomisen kaltainen itsestäänselvyys. Kiusaus siihen, että alkaa polttaa ammattikoulussa, oli ainakin Oskarille ja Mikolle suuri. Molemmat olivat kouluun tullessaan savuttomia, mutta alkoivat polttaa kolmen vuoden aikana. Tupakoinnin aloittaminen takasi pääsyn hyväksytyjen kavereiden joukkoon (ks. myös Willis 1984, 21–23). Koulun aikana nuori mies sosiaalistuu siihen, että tupakointi, tavanomaisemmin röökin polttaminen, on kiinteä osa metallimiehen arkea. Heidän opettajansa vahvistaa tulkintani historiaan viittaavalla katsauksellaan:

Tää on vähän kyllä tää ammattikoulu kyllä semmone, että... Itse olen ammattikoulun kans käyny, niin keskikoulussa alotin tupakanpolton ja sit ammattikoulus mä aloin polttaa vakituisee ja sitä kesti sit se kaksikymmentä vuotta. Sit oon ollu toistakymmentä vuotta ilman. (Tommi-opettaja)

Alkoholin juominen ja tupakanpolto ovat samalla toimintoja, joita nuori mies valitsee arkeensa. Vaikka ne vastaavat nuoren miehen muihinkin tarpeisiin (esimerkiksi nautinnon lähde, ajanviete, tunteiden hallinta), niillä näyttää olevan myös itsetarkoituksellinen funktio ryhmään hyväksymisen kriteerinä.

Neljäs selkeä lähikulttuurinen normi, yhteisen aikakäsityksen jakaminen, liittyy aiemmin esillä olleista elämän suoloista ainakin kolmeen ensimmäiseen: hetkessä elämiseen, kiireettömyyteen ja vapaa-ajan runsauteen. Kiireettömyys ja suunnittelemattomuus tekevät nuoren miehen elämästä hänelle itselleen mielekkään: mielenkiintoisen, leppoisan ja jossain määrin siis myös stressittömän.

Toisaalta mielekkyyden ehtona on, että itselle tärkeät ihmiset jakavat tämän saman suhtautumisen aikaan ja ajasta sopimiseen. Aineistoni valossa näyttää nimitäin siltä, että vain kollektiivisena kokemuksena kiireettömyys ja suunnittelemattomuus toimivat elämän suolana. Sillä, että aina on tilaa tarttua hetkessä esiin tulleisiin ehdotuksiin, nuori mies varmistaa pysymisen kaveriporukassa. Voisikin ajatella, että väljä aikataulu tai aikatauluttomuus takaa nuorelle miehelle ryhmän hyväksynnän, jolloin se toimii ryhmän normina. Edellä kerrottua konkretisoi Joonaksen esimerkki. Hän harmitteli useaan otteeseen, kuinka hänen kavereistaan on tullut kiireisiä eikä niitä enää näe. Se taas on johtanut siihen, että pojalla itsellään on tylsää.

Kati: Tota onks sulla viikonloppusuunnitelmia?

Joonas: Eei. Ei oikein mitää. Enne oli koko ajan, mut nykyään enää ei oo.

Kati: Ai, mistä se johtuu?

Joonas: Ei noita kavereita enää nää, ku ne on aina töissä. Ei niit ehi näkemään sitten.

Kati: Soitteleks sä niille?

Joonas: Emmä nyt jaksä niille soitellakaa, ku ei niillä oo kumminkaan aikaa. Ne on aina töissä.

Yllä olevassa keskustelussa ymmärrän Joonaksen kommentissa ”enne oli koko ajan, mut nykyään enää ei oo” tarkoittamat suunnitelmat rutiininomaisiksi aikeiksi hengailta kaveriporukan kanssa viikonloppuna enkä niinkään lukkoon lyödyiksi, täsmällisiksi ja aikataulutetuiksi suunnitelmiksi. Aiemmin Joonas oli voinut luottaa siihen, että kavereiden kanssa keksitään kaikenlaista tekemistä viikonloppuna. Nyt hän kärsii siitä, että hän itse pitää edelleen kiinni kiireettömyyden ja suunnittelemattomuuden normeista, mutta moni hänen ystävästään on niistä luopunut. Kiireettömyyttä uhkaa se, että jossain vaiheessa se ei kenties enää olekaan jaettu kokemus ja tavoiteltava hyve, vaan kääntyy itseään vastaan. Se joka itseperintaisesti pitää vielä yksin kiinni normista, tylsistyy, kuten Joonakselle kävi.

Nuoren miehen ihannoimat suunnittelemattomuus ja mahdollisten suunnitelmien nopea muuttaminen, epätasällisyys, ajanhallinnan suurpiirteisyys ja ennalta-arvaamaton aikataulu antavat viitteitä siitä, etteivät aineistoni nuoret miehet jaa ainakaan kokonaan yleensä suomalaiseen kulttuuriin liitettävää yksiaikaista aikakäsitystä.⁷⁸ Heidän aikakäsityksensä näyttäisi muistuttavan enemmän etelän maissa tyypillisesti vallalla olevaa moniaikaista aikakäsitystä. Kyse voi olla kulttuurisesta eriytymisestä. Väitänkin, että aineistoni kuvaa nuorten miesten aikakäsitystä, joka poikkeaa valtavirran aikakäsityksistä. Silti on syytä muistaa, että vaikka käsitys ajasta on kulttuurisidonnainen, kaikissa kulttuureissa on myös yksilöllisesti eri tavoin aikaan suhtautuvia ihmisiä.

⁷⁸ Ihmisten kulttuurisista aikakäsityksistä on olemassa erilaisia jäsennyksiä (esim. Hall 1983; Heiskanen 1989; Toivonen & Kauppi 1999; Urry 2009). Tässä tutkimuksessa viitataan jakoon yksiaikaisesta (monokroninen) ja moniaikaisesta (polykroninen) aikakäsityksestä. Suomalaiset, kuten pohjoismaalaiset yleensäkin, edustavat tyypillisesti tulevaisuussuuntautunutta yksiaikaista kulttuuria. Tällöin eletään tiukasti aikataulutettua elämää ja asioita tehdään yksi kerrallaan. Aika on hyödyke, jota voidaan mitata ja käyttää: tuhata tai säästää. Moniaikaisen kulttuurin edustajat, kuten esimerkiksi venäläiset, eteläeurooppalaiset, aasialaiset, etelä-amerikkalaiset tai afrikkalaiset ovat joustavia ja suuntautuvat nykyhetkeen. He tekevät asioita epäjärjestyksessä ja usein ennalta suunnittelematta. He eivät noudata aikatauluja eivätkä ole täsmällisiä. (Hall 1983; Toivonen & Kauppi 1999, 41–43)

Välittömyys

Neljän edellä mainitun normin lisäksi tutkimukseni nuoria miehiä yhdistää kaksi asennetta tai suhtautumistapaa, jotka näyttäisivät olevan tunnusomaisia nuoren miehen lähikulttuurille: välittömyys ja välinpitämättömyys. Ensinnäkin tietynlainen mutkaton, kursailematon, välitön ja ujostelematon elämänsäsenne viittaa siihen, ettei elämää koeta vakavaksi. Asiat nähdään yksinkertaisina. Nostan aineistosta esiin viisi esimerkkiä kysymys–vastaus-pareista, jotka kuvastavat poikien helppoa suhtautumista elämään. Tutkijana tunnen kyseleväni tyhmiä, vastaukset kun ovat loogisia ja yksinkertaisia.

1. Aten ja Katin keskustelu ruoanlaitosta
Kati: Missä sä oot huono?
Atte: Kokkaamises.
Kati: Mut silti sä teet sitä? Eli löytyyks sielt takaa niinku kuitenkin halu oppii uutta?
Atte: No ei nyt välttämättä, mutta halu syödä että. – – Rakkaus ruokaan.
2. Kasperin ja Katin keskustelu nukkumaan menosta
Kati: Mikä saa sut menemään aikasemmin nukkumaan?
Kasper: Väsymys.
3. Joonaksen ja Katin keskustelu Joonaksen vanhempien työpaikasta
Kati: Meinaan, et onks ne (*sun vanhemmat töissä*) niinkun ruokaravintolassa laittamassa ruokaa vai tarjoilijoita vai?
Joonas: Öö, mutsi on tarjoilija. En mä tiiä voiks sitä sanoo ruokapaikaks, ku en mä oo ikinä nähny, et kukaa söis siellä mitään.
4. Kasperin ja Katin keskustelu siitä, riittääkö perheyrietyksessä töitä
Kati: Mitä sä oot tehny siellä teiän omassa firmassa?
Kasper: Näit kierreportaita.
Kati: Kierreportaita? Okei. Onks se mitenkään sellanen, et se sua innostaa?
Kasper: Kyl niitä hommia ehkä vois tehdä.
Kati: Oisko siellä työtä?
Kasper: Jos ihmiset haluaa kierreportaita. Kyl sitten.
5. Mikon ja Katin keskustelu siitä, mitä Mikko odottaa Tarton reissusta (Mikko on lähdössä Tarttoon koulusta lähtevän porukan kanssa tutustumaan paikalliseen vastaavaan oppilaitokseen)
Kati: No mitä sä odotat siltä reissulta? Kerro vähän mikä mielikuva sulla on siitä.
Mikko: Kyllä siitä voi tulla ihan hyvä reissu.
Kati: Mikä siitä tekis hyvän reissun? Mitä pitäis olla, että sulla olis niinkun hyvä olo tai olisit tyytyväinen?
Mikko: En mä tiiä. – – En tiiä. – – Mikä tekis hyvän olon?
Kati: Niin siitä, et sä voisit sanoo, et se oli siisti reissu tai se oli hyvä reissu.
Mikko: Se on vähän vaikee sanoo nyttun kun ei oo vielä käynny siellä. – – Kysyt sit uudelleen ku tuun takasin niin. – – Mä voin ehkä vastata tähän. – –
Kati: Niin justiinsa. Et sulla ei silleen oo hirveesti sellasia täsmällisiä odotuksia?
Mikko: Ei mulla voi oikein olla, kun en mä tiiä, en mä oo siellä koskaan käynny. Siis Virossa oon käynny. Tartossa en oo koskaan käynny. En oo käynny siellä koulussa, enkä tiiä miten ne hommat toimii siellä, ni tähän on vähän vaikee vastata.
Kati: Niin justiisa. Mut sulla ei kuitenkaan oo sellanen epävarma olo siitä, että?
Mikko: Eiköhän siitä tuu ihan hyvä reissu.

Vastaukset voisi tulkita myös naljailuksi tai kujeiluksi, jolla huvitetaan itseä tutkijan kustannuksella. Kokemukseni kyseisistä tilanteista eivät kuitenkaan anna aihetta ajatella poikien pilailevan kanssani. Vahva väitteeni on, että he olivat toisinaan. Voi olla, että joissakin tilanteissa oli läsnä vähän myös niin sanottua pilkettä silmäkulmassa, mutta se liittyy yleensäkin kevyehköön tapaan suhtautua asioihin. Suurin osa vastaavatyypisistä keskustelunpätkistä käytiin vakavalla mielellä, niin vakavalla kuin nuori mies yleensä voi. Joissakin tilanteissa oli aistittavissa jopa lievää hermostumista siihen, että jankkaan ja kyselen tyhmiä (esimerkiksi viides esimerkki, jossa keskustelen Mikon kanssa).

Poikien vastaukset kuvastavat heidän ajattelu- ja suhtautumistapojaan. Asioista ei ainakaan itse tehdä monimutkaisia, eikä niiden taustalta löydy pitkää ajattelu- ja päättelyketjua. Asiat otetaan sellaisina kuin ne ovat. Aineistoni nuori mies ei näe tarpeelliseksi reflektoida arkisia asioita sen pidemmälle. Hänelle riittää käsillä helposti oleva vastaus tai ratkaisu, joka on yksinkertaisesti todistettavissa ja uskottavissa ja linjassa omien tavoitteiden kanssa. Lyhyt ja helppo vastaus sinetöi asian tai keskustelun. Pidemmälle miettiminen ja reflektointi puolestaan vaatisivat ponnisteluja, eikä sitä osata, viitsitä tai haluta tehdä ainakaan tutkijan takia.

Vuorovaikutus päätutkimusryhmän sisällä on rempseää ja kielenkäyttö joskus jopa ronskia:

Joonaksen kanssa rupateltiin välillä niitä näitä. Kyllä häneltä pääsi suusta hiukan härskiäkin juttua, kuten että 'tää ranneliike on mulle ihan tuttua'. Tämän hän sanoi kun *opettaja* oli opettanut vasaralla hakkaamiseen uuden tekniikan, jossa ranne on rentona. (H37TI21.12.2010)

Istuvat ja puhelevat esimerkiksi äänestämisestä. Mikko: 'Vittu, ei kato yhtään ketään ihmisiä, vaan kattoo vaan numeroita. 'Toi kuusysi näyttää hyvältä'. (H55TI12.4.2011)

Pojat on ihan levottomia. Kirjassa oli englanninkielinen sana 'seisokki', joka sai levottoman poikaporukan aivan hysteerisenä nauramaan. (H56MA18.4.2011)

Siitä keskustelu siirtyi siihen, että Joonas piti pomoaan hyvännäköisenä. Samaten Attekin pitää pomoaan (baarissa) hyvännäköisenä. Se on kuulemma hyvä lisä työpaikassa, että pomo on hyvännäköinen. (H57TO28.4.2011)

Mikakin tuli siihen norkoilemaan. Kysyin, tietävätkö pojat, ovatko Mikko ja Oskari kouluissa ja kun he kuulemma ovat, kysyin, missä he tekevät peräkärryä eli opinnäytetyötään. Kävi ilmi, että he työskentelevät ulkona autokatoksen alla. Mika selitti tätä paikkaa mulle. Ensin en meinannut tajuta, mutta meni sitten jakeluun. Sanoin meneväni katsomaan Mikkoa ja Oskaria, mihin Joonas tokaisi: 'Ne varmaan panee toisiansa siellä'. En voinut sanoa muuta kuin hyvin painokkaasti: 'Joonas'. (H59KE11.5.2011)

Ronski kielenkäyttö sisältää myös kiroilua ja kaksimielisiä ja seksistisesti värittyneitä ilmaisuja. Ammattiaineiden opettajat käyttävät itsekin toisinaan ronskia kieltä, mutta yhteisten aineiden opettajien suusta en juuri muista kirosanoja kuulleet.

Aineistoni nuoren miehen on helppo puhua monista asioista sievistelemättä sellaisina kuin ne ovat. Hän voi olla oma itsensä ja sanoa asenteellisiakin mielipiteitään rohkeasti silloin, kun niitä on. Hän uskaltaa eikä välttämättä koe sitä edes uskaltamiseksi tai rohkeudeksi. Hän sanoo usein, miten asiat ovat, kursailematta. Hänelle elämä näyttäytyy karkeana ja rosoisena. Kieli heijastelee yhteiskuntaluokkaa tai vielä täsmällisemmin: luokka on kieltä. Silloin yhteiskuntaluokkien välinen keskustelu ei aina tukeudu samoihin kulttuurisiin oletuksiin siitä, minkälainen merkitys sanoilla on, mitä niillä tarkoitetaan ja minkälainen puhe on ylipäänsä soveliasta. (Ks. myös Roos 1985, 24–25; Bourdieu 1985, 92–104) Työväenluokkainen nuori mies puhuu omaa *välitöntä* kieltään, jota keskiluokkainen tutkija joskus jopa kavahtaa. Rosoisesta elämästä, arjen tapahtumista, suruista ja iloista puhutaan rohkeasti ja häpeilemättä. Arki tuodaan esille sellaisena kuin se on. Kenties kuulijan nimenomaan oletetaan jakavan saman ajattelu- ja vuorovaikutustavan, mikä näkyy siinä, ettei pelätä, mitä toinen kuulemastaan ajattelee. Ei edes osata ajatella, että kuulija ihmettelee. Nuoren miehen omassa ympäristössä mielipiteet, esimerkiksi erontekoihin liittyvät, eivät ole valtavirrasta poikkeavia, vaan vallitsevia käsitteitä. Omassa ympäristössään hän ei silloin edes tarvitse erityistä rohkeutta sanoa asioita ääneen muiden jakaessa saman arvomaailman. Uuteen valoon mielipiteet asettuvat silloin, kun niitä on kuulemassa toisenlaiseen lähikulttuuriin sosiaalistunut. Joonaksen puheessa tämä tuli monta kertaa esille, mistä seuraavassa kaksi esimerkkiä:

Joonas: Et jos mä tapaan sen tyttären, niin se (*tyttären isä*) tappaa mut.

Kati: Siis tiedät sä mistä se juontaa juurensa?

Joonas: En mä yhtään tiiä, yhtään tiiä, se vaan sano. Siis se laitto mulle tekstiviestin, et se tappaa mut jos mä tuun sinne niin.

Kati: Siis se isä laitto sulle tekstiviestiä?

Joonas: Joo. Se otti niinku sen tyttären kännykän pois ja sano et mä tapan sut jos sä tuut tänne.

Kati: Oot sä nähny sitä isää?

Joonas: En oo. En mä oo ees uskaltanu mennä *kaupunkiin*. Sinne menee sitä paitsi aina viiskymppiä kun menee sinne.

Kati: Niin kyllä. Oot sä sitä tyttöä nähny?

Joonas: En mä oo sitäkään viel nähny itse asias.

Siinäkin on taas mun koira. Se hymyilee. Se ei hymyile tän kuvan takia, vaan se hieroo persettään lattiaan. Sitte siihen jää kiva läikkä, jonka se nuolee pois. – – Koiran nimi on Santeri, sanotaan Santuksi. (Joonas kertoessaan eräästä ottamastaan valokuvasta)

Molemmat esimerkit ovat Joonakselle arkipäivää, mutta kuulijana hätkähdin sisäisesti kuulemaani. Ensimmäinen esimerkki kertoo Joonaksen näkökulmasta katsottuna kielteisestä asiasta, jälkimmäinen neutraalista.

Seuraava Atteen liittyvä päiväkirjakatkelma puolestaan on esimerkki siitä, kuinka myös yhtä lailla myönteiset asiat sisältävät välittömyyttä ja kursailemattomuutta:

Atte jäi vielä istuskelemaan pukukaappien eteen. Kello 9.48 hän huuteli koko työsalin yli aivan yllättäen: 'Kati! Kun kerkeät, voitko kattoo netistä, mitä maksaa kihlasormukset.' Siis aivan reteesti ja reippaalla äänellä. Ihan mahtavaa. No tietenkin sanoin, että 'Oi! Onpas ihanaa. Mutta että sormuksia on joka lähtöön ja monen hintaisia'. Siihen Atte vitsaili vieressään istuvan pojan kanssa, että niin, täytyy ostaa mahdollisimman halpa Tiimarin sormus.

(H38TI11.1.2011)

Tosiasioiden rohkea esiin tuominen ei siis katso sitä, ovatko itse asiat kertojan kannalta negatiivisia, positiivisia tai neutraaleja. Toisaalta asioiden taakse ei siltikään välttämättä mennä eikä omia tunteita reflektoida.

Välittömyys näkyy usein myös suhteessa toisiin ihmisiin. Vaikka aineistoni nuori mies paljastaa erilaisilla tavoilla ennakkoluuloisia ja stereotyyppisiä asenteitaan joitakin ihmisryhmiä⁷⁹ kohtaan, väittäisin hänen silti suhtautuvan kokolailla välittömästi ihmisiin. Tarkoitin tällä sitä, ettei hän arvota keskustelukumppaniaan esimerkiksi ulkonäön perusteella. Hän ottaa ihmisen keskustelukumppanikseen sellaisena kuin tämä on. Hän hyväksyy helposti kaverin kaverin hengaillemaan mukaansa tai viettämään aikaa samaan porukkaan, keskustelelee niitä näitä tuntemattoman kanssa tupakkapaikalla tai aloittaa keskustelun vieraan tutkijan kanssa kysymällä reippaasti, miten tutkimus edistyy.

Nuori mies ei välttämättä pidä itse itseään erityisen välittömänä tyyppinä. Hänen lähikulttuurissaan välitön, mutkaton ja helppo elämänasenne on arkipäivää. Asennetta kuvaa hyvin Jannen seuraava sitaatti:

Kati: Ja sä ilmeisesti olet aika sosiaalinen...

Janne: Joo, siis joo. Voisin mä sanoo, et onhan niitä idioottejakin, joitten kaa mä en tuu toimeen, niin se on sit jostain syystä, et mä tuun melkein kaikkien kanssa toimeen, et mä tai mä siedän ihmisiä, mut sit on sellasii ihmisii, jotka ei siedä tai mä en siedä, kun ne ei esimerkiks siedä muita ihmisii, tai esimerkiks mua. Jotkut jotka ei tykkää musta, niin en mäkään tykkää niistä. Et siis, mut tosi paljon, mul on tosi iso kaveriporukka ja tuun tosi, et tunnen. Et sielläkin kun mä kävelen, niin kaikki mun samanikäiset ja vähän nuoremmat ja vähän vanhemmat kaikki tulee moikattuu. Siellä on sit ihan vanhoja aikuisiikin ihmisii, jotka on niinku tuttuja ja joita moikataan ja tällei, et mä oon aina ihmetelly sitä, miks joltain täytyy vihata, et miks ei voi olla vaan kaikkien kaveri.

Mutkattomien ja välittömien ihmisten seurassa on helppo olla. Osittain välittömyys lienee luonteenpiirrekysymyksenkin, mutta väittäisin, että siinä on jotakin tunnusomaista nuoren miehen lähikulttuurille. Osa pojista uusintaa sitä huomaamattomammin, osa näkyvämmiin.

---

⁷⁹ Esimerkiksi lukiolaiset, insinöörit ja homoseksuaalit

Välinpitämättömyys

Välittömän elämänasenteen ohella nimesin toiseksi tunnusomaiseksi suhtautumistavaksi välinpitämättömyyden. Jostakin näkökulmasta tulkittuna nuori mies voi olla välinpitämätön itseään kohtaan juodessaan kaatokännit, polttaessaan tupakkaa tai kaahaillessaan autolla. Saattaa näyttää siltä, että hän piittaamattomana kärsii elämänhallinnan ja kontrollin puutteesta. Uskon kuitenkin, ettei nuori mies itse koe kohtelevansa itseään huonosti. Päinvastoin hän kokee kohtelevansa itseään hyvin tekemällä ja toteuttamalla pääosin juuri niitä asioita, joista nauttii ja pitää, joita muutkin tekevät ja jotka ovat tunnusomaista ja hyväksytyä toimintaa hänen omassa lähikulttuurissaan. Nuori mies hellii itseään ja ruumistaan niillä asioilla, jotka hän kokee myönteisiksi. Siten välinpitämättömyys ei kohdistukaan ensisijaisesti itseen, eikä se aineistossani ilmene oman itsen laiminlyöntinä.

Välinpitämättömyys ei tulkintani mukaan ilmene myöskään psykososiaalisen stressin tai alakulon oireena. Ennemminkin välinpitämättömyys välittyy nuoren miehen tapana toimia.

Lause ”Jos tietäisin, mihin pipo on hävinnyt, se ei olis enää hävinnyt.” on Joonaksen suusta. Hän kertoi ottamastaan valokuvasta, jossa näki päässään lempipiponsa. Pipo oli valitettavasti hävinnyt. Lopulta ei kuitenkaan näyttänyt olevan väliä sillä, oliko pipo hävinnyt vai ei, sillä Joonas tyytyi tapahtuneeseen tosiasiaan eikä edes jaksanut etsiä pipoa. Se tulisi vastaan, jos olisi tullakseen. Hän hyväksyi asiointilan eikä tehnyt sen muuttamiseksi aktiivisesti juuri mitään (vrt. mahdollisimman vähällä pääseminen yhtenä elämän suolana, luku 6).

Välinpitämättömyys voi näkyä siinä, mitä asioita pannaan merkille ja mihin kiinnitetään huomiota. Jos asiat eivät ole merkityksellisiä itselle eivätkä ne kosketa, niihin suhtaudutaan välinpitämättömästi tai niihin ei kiinnitetä huomiota, mikä käy ilmi seuraavasta Mikon puheesta:

- Kati: No mä nään sun ilmeestä, et sä vähän myhäilet siinä. Kerro ääneen, mitä sä ajattelet siitä (*että Mikon isä seurustelee itseään nuoremman naisen kanssa*).
- Mikko: No en mä tiiä. Jos ne nainen haluaa joskus faijan kaa lapsii, niin kun se nainen on 40, niin faija on 70. Onhan se sillei aika... Senhän asia se on.
- Kati: Sä jotenkin vähän niinkun skeptisesti suhtaudut kuitenkin.
- Mikko: No ei se siis, mulle on ihan sama tapailleks se tai siis ei mua itse asiassa kiinnosta yhtään se niitten juttu, et mulle nyt on ihan sama, että.

Asenteen voisi tulkita myös välittömyydeksi: hyväksytään toisten valinnat. Välinpitämättömyyteen viittaa kuitenkin lause ”tai siis ei mua itse asiassa kiinnosta yhtään se niitten juttu”. Omasta näkökulmasta turhasta miettimisestä luopumisella vapauttaa voimavarojaan niihin asioihin, jotka ovat olennaisia ja merkityksellisiä itselle. Esimerkiksi Joonas on asunut koko ikänsä samassa asunnossa. Silti hän ei muista, onko keittiössä ja eteisessä samanlaiset matot, tai ei tunnista valokuvassa näkyvän ikkunan maisemasta, mistä huoneesta kuva on otettu. ”En oo kiinnittänyt huomiota”, hän toteaa. Hänelle sellaisilla asioilla ei ole merkitystä, minkä tulkitsen välinpitämättömyydeksi sellaisia asioita kohtaan, jotka eivät ole hänelle merkityksellisiä.

Välinpitämättömyys ilmenee siis asioita kohtaan. Mennessäni haastattelemaan Attea tämän kotiin sain havaita, ettei hän juuri piittaa siisteydestä:

Kodin yleisilme oli sekainen: sänky oli myllätty ja petaamatta, keittiön pöydällä oli sokin tavaraa: papereita, tyhjä limupullo ym.. Tavarointa ja pikkuesineitä oli muutenkin ympäri kotia, eikä kaikille ollut paikkaa hyllyillä. Huonekalut olivat nuhjuisia, vanhahtavia ja keskenään eri paria. Näytti siltä, että niitä oli kerätty sieltä täältä. Jossakin kirjahyllyn pätkässä roikkui pala ilmastointiteippiä muistona siitä, että jotakin oli kenties kiinnitetty sillä muuton ajaksi. Yksi verho repsotti kulmastaan.
(H66TO30.6.2011)

Kasperille ei ole niin väliä, minkä kokoinen hänen kaveriporukkinsa on. "On se ihan sopiva. En mä oikein osaa laskea. Kaikki siellä tuntee kaikki." hän vastasi minulle kysyessäni asiaa. Joku ei osannut sanoa, missä päin hänen isoäitinsä asuu, vaikka onkin vierailut tämän luona lukuisia kertoja. Joku puolestaan ei ollut kiinnostunut siitä, missä hänen veljensä asuu tai onko tällä perhettä. Se, mistä ei kiinnostuta, saatetaankin rajata tiukasti.

Joskus sanomiset ovat ristiriidassa toistensa kanssa. Esimerkiksi Joonas kertoi eräessä haastattelussa nyrkkeilevänsä. Toisessa haastattelussa hän sanoi siitä, kun hän on viimeeksi nyrkkeillyt, olevan puolitoista vuotta aikaa. Asiat, joihin liittyvät ilmaisut ovat sisäisesti ristiriidassa keskenään, ovat kiinnostavia. Ristiriitaisia sanomisia liittyi myös esimerkiksi alkoholinkäytön useuteen, juomismääriin ja humalan syvyyteen. Kuten aiemmin (luvussa 5.4.2) totesin, riippuu osin kuulijasta, mitä ja miten kerrotaan. Toisinaan ristiriitaisia näkemyksiä esitetään tietoisesti vaikuttimena esimerkiksi paikan lunastaminen ryhmässä.

On helppo tulkita myös niin, että yleinen arvostus tai kuulijan oletettu mielipide ja odotus vaikuttavat siihen, mitä sanotaan (vrt. liikuntakyselyissä oman liikumisen arviointi yläkanttiin ja alkoholin juomisen arviointi alakanttiin). Väitän kuitenkin, että osa poikien puheissa esiintyvistä ristiriidoista selittyy välinpitämättömyydellä. Ollaan ikään kuin huolimattomia sen suhteen, mitä kerrotaan. Ei välitetä siitä, menevätkö asiat aivan niin kuin niiden tietää olevan. Koska asia ei ole ehkä itselle niin merkityksellinen, vastataan tai kerrotaan asioista sinne päin, ehkä oikaistaan. Välttämättä ei pysähdytä miettimään asiaa tarkasti. Teen tämän tulkinnan siksi, etteivät kaikki ristiriitaisuudet liittyneet sellaisiin asioihin, joista yhteiskunnassamme on olemassa valtavirran tietty moraalinen mielipide ("pitää liikkua"; "alkoholia tulee käyttää korkeintaan kohtuudella"). Sanomisten ristiriitaisuutta saattoi esiintyä hyvinkin mitättömän oloisissa asioissa, kuten seuraavasta esimerkistä käy ilmi (korostukset omiani): Keskustelemme Joonaksen kanssa siitä, kuinka hän on viettänyt kauppakeskus Jumbossa aikaa tyttöystävänsä kanssa. Ensin hän kertoo näin: "Mä olin sen kans neljä päivää Jumbossa putkeen, kaikki yötkin. – –Ja valvottiin, me valvottiin se neljä päivää putkeen. – –" Myöhemmin hän kuvaa samaa ajanjaksoa näin: "Me oltiin siel Jumbossa. Siin lähetyvillä, Jumbon lähetyvillä pyörittiin ja sit tietenkä tos stadissa, mut me menttiin aina jostain kumman syystä sinne Jumboon takasin. Mä en nähny siin mitään järkee, mut oli se ihan kivaa. En mä tiää voiko sanoo kivaa."

Luvussa neljä olen kertonut siitä, kuinka nuori mies myöhästelee ja on paljon pois koulusta. Välinpitämätön asenne kohdistuu siten myös kouluun ja auktoriteetteihin, minkä eräs opettaja kiteyttää seuraavassa:

Kati: Miten toi välinpitämättömyys, miten se näkyy?

Heikki: – – se (välinpitämättömyys) näkyy sillä viisii, että noi poissaolot on niille yks ja sama. Siel on muutamia yksilöitä, jotka tajuaa sen, että kun meillä on itseasias täällä läsnäolopakko niin ne tunnit on käytävä ja ne suoritukset on saatava niinku kirjattua ja arvioitua ja – – merkittävä osa meidän opiskelijoista – – ei nää täs niin kun mitään sellasta suoritusvelvotetta. – –

Mikko puolestaan tuo esille opiskelijan näkökulman:

Mikko: – – aina välillä tulee sit semmone olo, ettei taas jaksu tehdä yhtään mitään.

Koulussa välinpitämättömyyttä ruokkii opettajien esimerkki siitä, mikä on sallittua ja mikä ei. Jos esimerkiksi opettajan oma puhelin soi kesken oppitunnin ja opettaja vastaa siihen, se on viesti siitä, että puhelimen käyttö on sallittua oppitunnin aikana. Myös minä sain tuntea esimerkin voiman:

Mun puhelin soi. Unohdin, että se oli välitunnin aikana äänellisellä. Noloa, mutta eipä se mitään.

(H56MA18.4.2011)

Menin kuitenkin luokan ulkopuolelle puhumaan. Opettajat ja opiskelijat puhuvat usein luokan sisäpuolella. Väitän myös, etteivät he tunne oloaan noloksi puhelimeen vastatessaan.

Välinpitämätön asenne kohdistuu myös ihmisiin. Edellä on käynyt ilmi, kuinka sain tutkijana välinpitämätöntä kohtelua esimerkiksi tapaamisten peruuntumisen tai siirtämisen yhteydessä. Opettajat joutuvat kokemaan välinpitämättömyyttä, kun opiskelijat vähät välittävät siitä, ovatko tunnilla vai eivät tai miten käyttäytyvät koulussa (esimerkiksi juuri puhelimeen vastaaminen tunnilla). Joskus sain viitteitä siitä, etteivät vanhempien ja nuorten toiveetkaan menneet aivan yksiin:

Kati: Mitä se, mitä te (Kasper ja hänen vanhempansa) teette yhdessä?

Kasper: Syödään. – –

Kati: Onks se teillä semmonen tapa, et joka päivä syödään yhdessä?

Kasper: Ei sillei, tai kyl ne haluis, mut kyl se aina vähän menee miten menee.

Kasperille yhdessä syömisellä ei ollut samanlaista merkitystä kuin esimerkiksi Jannelle, joka puolestaan arvostaa perheen kokoontumista yhteiselle ilta-aterialle. Nuori mies siis arvostaa itseään niin paljon, että toimii ja tarttuu itselleen merkityksellisiin asioihin ja on piittaamatta niistä asioista, jotka eivät ole itselle merkityksellisiä. Hän pyrkii pääsemään eroon muiden asettamista häneen kohdistuvista velvoitteista. Nuori mies tekee usein valintoja omasta, jonkun mielestä itsekkäästä näkökulmasta käsin. Tulkintani mukaan se kielii terveestä itsearvostuksesta ja hyvästä itsetunnosta, vaikka siinä voi olla myös tälle ajalle tyypillistä yksilöllisyyden korostumista.

Eräs opettaja kuvasi nuoren miehen hyvää itsetuntoa näin:

Sit mä oon niinku hirveen niin kun kaksjakosesti suhtaudun siihen, että nuo opiskelijat, niil on hirvittävä itseluottamus tänä päivänä. Ne kun on ollu tääl (*koulussa*) jonkun aikaa niin nehän on valmiita tekee melkeen mitä vaan. He niin kun ikään kun väittää osaavansa näitä töitä ja näin poispäin mut se todellinen taito ei oo kuitenkaa sillä tasolla, että työnantaja ois tyytyväinen et tota noin nii ehkä se, tää työtahtihan yks semmonen joka on täällä niin kun ihan, ihan niin kun muuta kun tuol teollisuudessa. Siit huolimatta ne on niinku rinta rottingil et kyl me nää osataan ja kyl me nää hallitaan.

Käsitys itsestä ei siis välttämättä vastaa sitä, mitä moni muu asiasta ajattelee.

Nuoren miehen omat valinnat näyttäytyvät usein välinpitämättömyytenä muita kohtaan, asioita kohtaan tai instituutioita kohtaan. Välinpitämättömyyden aste lienee mitta sille, mitkä asiat ovat nuorelle miehelle merkityksellisiä. Merkityksellisiin asioihin tartutaan, mutta itselle merkityksettömien asioiden eteen ei jakseta eikä haluta nähdä vaivaa. Näin esimerkiksi kesätyön löytymisen tai lenkille lähtemisen merkitys nuorelle miehelle itselleen tulee näkyväksi sen myötä, ponnistellaanko tavoitteen saavuttamiseksi vai ei.

On mahdollista, että välinpitämättömässä suhtautumisessa on kyse myös osaamattomuudesta tai kyvyttömyydestä tarttua asioihin, laiskuudesta, oma-aloitteisuuden puutteesta tai yksilön edun korostumisesta. Tulkitsen, että on asioita, jotka vaikuttavat johtavan nuoren miehen välinpitämättömyyteen tai vaikutelmaan välinpitämättömyydestä. Ensinnäkin nuori mies on omaksunut tietynlaiset toimintamallit, joita esimerkiksi kaveripiiri ja opettajat tukevat omalla toiminnallaan. Hän on oppinut, että välinpitämättömällä asenteella pärjää. Niin kauan kuin valinta on käypä, sitä ei kannata muuttaa (esimerkiksi mahdollisimman vähällä pääsemisen vuoksi), vaikka osaisikin.

Nuori mies voi myös kokea omat vaikuttamismahdollisuutensa pieniksi liittyen esimerkiksi omaan elämäänsä tai kouluttautumiseensa. Tällöin välinpitämättömän asenne voi olla keino lunastaa oma paikkansa ja tehdä asemastaan mielekäs toisten silmissä. Vaikka välinpitämättömyys näyttäytyy toisinaan yksilöllisten valintojen yhteydessä, on siinä paljon sellaista tarttumapintaa, joka on yhteistä nuoren miehen lähikulttuurissa.

7.3 Ammattikoulu yhteiskuntaluokan uusintajana

Sosiaaliset asemat ovat yhteydessä erilaisten yhteiskuntaluokkasidonnaisten instituutioiden käytäntöihin ja rakenteisiin. Ammattikoulun voidaan katsoa olevan tällainen luokkasidonnainen instituutio, sillä nuoret opiskelevat siellä työväenluokan ammatteihin (myös Käyhkö 2006; Käyhkö 2008, 260). Vanhempien koulutustaso määrittelee nuorten koulutusvalintoja, ja ammatillisen koulutuksen opiskelijat valikoituvatkin usein työväenluokkaisista perheistä, joissa vanhemmilla ei ole takana pitkää koulutusuraa tai korkeaa asemaa työelämässä (esim. Kärkkäinen 2004; Muihonen 2013; Myrskylä 2009; Naumanen & Silvennoinen 2010).

Samalla kun nuoret miehet opiskelevat ammattimieheksi, he tulevat oppineeksi paljon muutakin, kuten esimerkiksi, missä on työväenluokkaisen ammattimiehen paikka yhteiskunnassa tai mitä hänen kuuluu tehdä ja mitä ei⁸⁰. Koulutusjärjestelmä on keskeinen yhteiskunnan kasvatusinstituutio. Sen rakenteet ovat kuitenkin osittain ristiriidassa sen kanssa, mikä tekee nuoren miehen elämästä mielekäästä ja elämisen arvoista. Ammattioppilaitoksen institutionaaliset rakenteet eivät mahdollista nuoren miehen täysimääräistä toimijuutta, vaan rajoittavat ja muokkaavat sitä. Oppilaitos on muodostamassa sitä rajattua valinta-avaruuksia, joka nuorelle miehelle rakentuu ja jota hän pitää itselleen sopivana ja mahdollisena (Käyhkö 2006, 28). Koulu tuottaa omalta osaltaan sosiaalisia jaksajia ja vahvistaa luokka-asemien pysyvyyttä.

Koulun epävirallinen ja virallinen kulttuuri vastakkain

Nuoren miehen elämän suolat ovat hänelle niin tärkeitä asioita, ettei hän ole valmis luopumaan niistä kouluinstituution edessä ilman vastarintaa. Nuoren miehen toimijuus haastaa oppilaitoksen kulttuurisia rakenteita mukautumaan. Valta-kamppailua käydään jatkuvasti suhteessa viralliseen kouluauktoriteettiin. Käykin niin, että kamppailu itsessään jo uusintaa monia työväenluokkaisia käytänteitä ja tapoja toimia.

Koulun virallinen kulttuuri tiivistyy virallisiin normeihin, jotka ovat esillä opetussuunnitelmissa, koulun järjestyssäännöissä sekä opettajien keskinäisissä sopimuksissa ja ohjenuorissa (ks. Gordon ym. 2000). Niiden yhteisenä tarkoituksena on antaa opiskelijalle tarvittavat valmiudet selvitä työelämässä opiskelemaan ammatissa⁸¹. Oppilaitoksen omien järjestyssääntöjen tarkoituksena on taata jokaiselle turvallinen työ- ja opiskeluympäristö. Niissä ohjeistetaan käyttäytymään kohteliaasti, siististi, rehellisesti, toisia arvostaen ja asiallista kieltä käyttäen. Järjestyssääntöjen mukaan opiskelijan tulee osallistua säännöllisesti opintoihin, osallistua työrauhan säilyttämiseen, olla savuton ja päihteetön sekä huolehtia

---

⁸⁰ *Piilo-opetussuunnitelmaksi* (the hidden curriculum) kutsutaan sitä, että koulussa opetetaan ja opitaan paljon sellaisia arvoja, asenteita, tapoja ja käyttäytymismalleja, joilla ei ole välttämättä mitään tekemistä näkyvillä olevien virallisten sisältöjen kanssa (lue lisää piilo-opetussuunnitelmasta esim. Broady 1991; Törmä 2003). Osa tällaisista konventioista saattaa olla syntynyt myös epävirallisen ja virallisen kulttuurin vuorovaikutuksessa. Tässä alaluvussa esitetyistä asioista ainakin osa voitaisiin lukea kuuluvaksi ko. ammatillisen oppilaitoksen piilo-opetussuunnitelmaan.

⁸¹ Lain ammatillisesta koulutuksesta (630/1998) tarkoituksena on kohottaa väestön ammatillista osaamista, kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeita sekä edistää työllisyyttä. Ammatillisen koulutuksen kone- ja metallialan perustutkinnon tutkintojen perusteiden mukaan alan perustutkinnon tavoitteena on, että tutkinnon suorittaneella on laaja-alaiset perusvalmiudet toimia alan ammattitehtävissä. Lisäksi tavoitteena on työelämässä toimimisen avaintaitojen saavuttaminen. Tutkinnon suorittanut esimerkiksi tekee työtään sovitulla tavalla, huolellisesti, tarkasti ja vastuuntuntoisesti sekä noudattaa työaikoja. Hän työskentelee ammattikäytäntöjen ja laatuvaatimusten mukaisesti sekä arvostaa omaa ja muiden työtä. Tutkinnon suorittanut huolehtii omasta terveydestään ja toimintakyvystään sekä toimii myös muiden terveyttä ja työkykyä edistävällä tavalla. (Ks. lisää tutkinnon tavoitteista Kone- ja metallialan perustutkinto 2010)

työturvallisuudesta (ks. liite 4).⁸²

Kouluinstituutio ja opettajat pyrkivät pitämään kirjatusta ja kirjaamattomista virallisista säännöistä kiinni. Opettajat ovat toki veloitettujakin tekemään niin noudattaakseen työnantajansa määräyksiä. Opettajat ovat kuitenkin huomanneet koulun epävirallisen kulttuurin voimistuneen viime vuosina. He kuvaavat ilmiötä siten, että opiskelija-aines ja toiminta koulussa ovat muuttuneet. Eräs opettaja kuvailee ”opiskelija-aineksen” muuttumista näin:

Opettaja: – Sit taas mitä tietää niinku aikasemmist, esim omat velipojat, oma isäukko on käyny aikanaan ammattikoulut nii kyl niille niinku motivaatio ja se koulunkäynti on ollu ihan erinäköstä ku tää nykyinen systeemi, näil nykysil opiskelijoilla. Et kyl se niinku se opiskelijamateriaali, opiskelija-aines, mitä se nyt sitte on nimeltää, nii kyllä se on niinku aika lailla hankalaa, tai vaikeesti opetettavaa.

Kati: Mikä siitä tekee vaikeesti opetettavaa tai hankalaa?

Opettaja: Se, et ne ei halua olla täällä. Se on varmaan se tärkein syy. Ne on väärässä paikassa, ja aika moni näist on semmosii, et ne on sen takii opiskelemassa vaan kun on pakko. Ne monet ei viittis opiskella kyl yhtään mitään. Mä luulen et se on suurin tekijä täs meillä näissä ongelmassa, että. Ja sit se tahtoo viel tuhota sit niiltä muiltakin sen opiskelumotivaation, jotka haluais sitä hommaa oikeesti opiskella.

Opettajien mielestä opiskelijoiden motivaatio on siis heikko. Eräs opettaja arvioi ryhmän motivaation keskiarvoksi viitosen, jos arviointiasteikko on yhdestä kymmeneen. Kun nuoren miehen elämän suolat sekä pyrkimys noudattaa omassa lähi-kulttuurissaan ilmeneviä normeja yhdistyvät siihen, ettei nuori mies koe välttämättä olevansa oikealla alalla kone- ja metallialan koulutuksessa ja koulun virallinen kulttuuri näyttää olevan kaukana hänen omista pyrkimyksistään, koulun epävirallisen kulttuurin muodostumiselle ja voimistumiselle on hedelmällinen pohja. Aineistoni pohjalta on mahdollista tunnistaa virallisen kulttuurin normiston rinnalle koulunkäyntiin liittyviä epävirallisia normeja, jotka rakentavat koulun epävirallista kulttuuria (ks. myös luku 4). Koulun epävirallisen kulttuurin piirteet voisi kiteyttää seuraavasti:

1. Koulunkäynti on velvollisuus, ei mahdollisuus.
2. On hyväksyttävää ottaa omaa aikaa: jäädä luvatta pois koulusta, myöhästyä tai lähteä ennen aikaisesti koulusta.
3. Poissaolo on tavanomaisempaa kuin läsnäolo.

---

⁸² Lukuvuoden 2012–2013 alkaessa oppilaitoksen järjestyssääntöjä päivitettiin. Huomasin, että sinne oli lisätty aikaisempiin järjestyssääntöihin verrattuna muun muassa maininnat seuraavista asioista: henkilökohtaisia matkaviestimiä ei saa käyttää opetustilanteiden aikana, opiskelijoiden tulee noudattaa työssäoppimisessa tupakointiin liittyviä työpaikan sääntöjä ja ohjeita, opiskelijalla on itsellään vastuu opiskelustaan ja jollei hän suorita opintojaan säädetyssä ajassa tai on ilman pätevää syytä pois opetuksesta ja on ilmeistä, ettei hänen tarkoituksenaan ole jatkaa opintojaan, hänet voidaan katsoa eronneeksi. Lisäksi opiskelijoiden poissaoloihin puuttumista varten oli laadittu erillinen ohjeistus. Monet lisäyksistä liittyivät sellaisiin kurinpitoasioihin, jotka olivat keskustelun alla sinä lukuvuonna, kun olin keräämässä aineistoani oppilaitoksessa. (Ks. liite 4)

4. Ajoissa olemisen kriteeri on tulla viimeistään varttitunti alkamishetken jälkeen.
5. Myöhästymisistä ja poissaoloista ei ole välttämätöntä ilmoittaa opettajalle. Yleisesti hyväksyttävissä olevan syyn löytäminen poissaololle kuitenkin lisää ilmoittamisen kannattavuutta.
6. Tyhjäkäynti ja koulutehtävistä laistaminen on hyväksyttävää. Jos opiskelu ei kiinnosta, oheistoiminnot tarjoavat mielekästä ajankulua.
7. On turhaa kantaa mukana koulutarvikkeita, kuten kyniä ja kirjoja.
8. Opettajan kanssa voi ja kannattaa neuvotella kaikesta.
9. Tupakoida voi koulun alueella, kunhan sitä ei tee liian provosoivasti.

Epävirallisen kulttuurin tunnuspiirteet ovat lähestulkoon päinvastaisia virallisten normien kanssa. Ne ovat hioutuneet opiskelijoiden keskinäisissä sekä opettajien ja opettajien välisessä vuorovaikutuksessa. Normit tulevat näkyviksi viimeistään opettajien ja opiskelijoiden yhteentörmäyksissä ja opettajien turhautuneisuuden kokemuksissa, mutta niitä ei ole virallistettu. Normeja uusinnetaan käytännössä ja kohtaamisissa joka päivä. Niiden olemassaolon luonnollisuus näkyy esimerkiksi siinä, etteivät opiskelijat paheksu epävirallisten normien mukaista toimintaansa, ja normien mukainen toiminta myös tunnustetaan peittelemättä.

Paul Willis (1984) kutsuu koulun epävirallista kulttuuria koulunvastaiseksi oppositioksi⁸³. Siinä auktoriteetin edustamat arvot on käännetty pääläelleen, mikä näkyy erityisesti koulusta pinnaamisena, pilailemisena, ”kusettamisena” ja muina toimina, joiden avulla oppilaat kamppailevat aikaa ja tilaa itselleen.

Willisin kuvailema koulunvastainen alakulttuuri konkretisoituu symbolisena luovuutena (symbolic creativity). Se tarkoittaa merkitsevillä elementeillä kuten kielellä, keholla, esittämisellä, vaatteilla tai muilla kulutushyödykkeillä tyylyttelyä, mikä auttaa ryhmän keskinäisessä kommunikoinnissa, vahvistaa ryhmään kuulumista ja tekee elämästä mielekästä. Koulunvastaisen opposition luovuutta symbolisoivat erityisesti kolme kulutushyödykettä: vaatteet, tupakointi ja alkoholi, joita työväenluokka kykenee hyödyntämään omiin tarpeisiinsa. Hyödykkeiden avulla kaverit samastuvat aikuisiin, mikä on heille merkityksellistä. Willisin tutkimuksessa kaikki edellä mainitut hyödykkeet aiheuttivat erityisen paljon erimielisyyttä opettajien ja koulunvastaista oppositiota edustavien oppilaiden välillä. Siten nimenomaan virallisen normin vastainen pukeutuminen, tupakointi ja alkoholin nauttiminen symboloivat vastalauseita koululle. (Willis 1984, 21–27; 1990; 2000, 3–4, 69–70)

---

⁸³ Vrt. Takala 1992. Mikko Takala on tuonut 1990-luvulla suomalaisen tieteelliseen keskusteluun kouluallergian käsitteen, joka on yksi tapa jäsentää koulukielteisyyttä ja koulunkäynti-ongelmia. Kouluallergia on oire nuoren vieraantumisen ja syrjäytymisen koulusta, sen normeista ja tavoitteista.

Esimerkiksi tupakointi on normitettu kielletyksi tutkimukseni oppilaitoksen järjestyssäännöissä (liite 4) hyvin yksiselitteisesti. Epävirallisen kulttuurin normien mukaan tupakointi taas on hyväksyttävää. Tupakointi on jopa suotavaa, jos otetaan huomioon nuoren miehen lähikulttuurissa vallalla olevat normit, joiden mukaan tupakointi on esimerkiksi ryhmään pääsyn edellytys. Opettajien ja koulun virallisen kulttuurin näkökulmasta hyvin moni asia, jonka avulla opiskelijat toteuttavat toimijuuttaan, näyttää ongelmalliselta. Epävirallinen kulttuuri haastaa virallisen kulttuurin ja aiheuttaa kurinpidollisia ongelmia, koska opiskelijat myöhästelevät, ovat pois koulusta, tupakoivat, eivät kannu koulutarvikkeita ja kirjoja mukaan tai käyttäytyvät huonosti käyttämällä takkia ja hattua sisällä. Järjestyksenpitoon menee paljon opettajien työaikaa, mikä on pois ammatillisesta opetuksesta.

Eräs opettaja on oivaltanut, kuinka vastassa onkin yksilöiden sijaan ryhmä:

Kati: Ajatteleksä että, et he ei oo niinku ikäänku kypsiä tai he ei oo ehkä löytäny paikkaansa vai onks he liian nuoria siihen vai?

Tapani: Ryhmä, ryhmä, ryhmä, ryhmä. Kato koska ryhmän pitää olla jotain tiettyä mieltä. Ei yksilö pysty vaikuttamaan niin paljon. Et se on aina se ryhmä, ryhmä. Ja ryhmän pitää olla sitä mieltä, että ollaan valmiita tekemään tai ollaan valmiita omaksumaan tai ollaan valmiita jotain, johonki juttuu. Se on, mä luulen, se on se perimmäinen tekijä, että minkä takia joittenki asioitten sisäistäminen tai oppiminen saattaa olla vaikeahkoa.

Kati: Elikkä se ryhmä jollain tavalla estää sitä?

Tapani: Joo. Joo, näin mää luulen.

Kati: Mikä siinä elikä miten se ryhmä estää sitä oppimista? Tai mitä sä ajattelet?

Tapani: Ei, ei oppimista vaan, tai oppimine ja oppimine, siis tarkoitan nyt sitä, että esimerkiksi jos halua opettaa jotain loogista ajattelukykyä tai niinku loogista päätelykykyä niin se luokan, kaikkien pitää olla sitä mieltä, että tää on fansua ja jos siinä on osa porukkaa, jotka tuntee, että se ei oo järkevää, se ei oo kivaa, niin ne pystyy torpedoimaan koko ryhmältä sen opiskelumotivaation, tai oppimis- tai omaksumis- tai mikä termi se sitte onkaa. Näin mä luulen.

Epävirallisen kulttuurin aineellinen perusta onkin nimenomaan ryhmässä. Juuri ryhmä muodostaa epävirallisen kulttuurin ytimen, sillä on mahdotonta muodostaa yksin virallisista normeista poikkeavaa kulttuuria. (Willis 1984, 27–33; ks. myös ”Kaverit” luvusta 6)

Opettajat kokevat suurta ristiriitaa luoviessaan kahden kulttuurin välissä: toisaalta he antavat periksi opiskelijoiden ylläpitämälle kulttuurille ja toisaalta vaativat virallisen kulttuurin noudattamista kykenemättä siihen itsekään. Se, mitä opettajat todellisuudessa hyväksyvät ja milloin, on mielivaltaista ja opettajasta riippuvaista. Opettajat eivät aina oikein tiedä, mitä normistoa noudattaisivat, kun sekä epävirallista että virallista kulttuuria tuntuu toisinaan olevan mahdotonta toteuttaa.

KUVA 9 Koulun virallinen kulttuuri tiivistyy opetussuunnitelmissa, järjestys-säännöissä ja ohjeistuksissa.

Aina opettaja ei seiso virallisten ohjeistuksien takana, mistä seuraavassa on hyvä esimerkki:

Et kyl se niinku tossa omia touhuja ku ajattelee tuol, nii on sen huomannu, et sillon ku sattuu semmone aihepiiri olee, mikä niinku, mist on itellä paljon kokemusta ja vähän jo-pa niinku intooki asiaa kohtaan nii sillo siihe keksii, tai emmä tiä onkse esimerkeistä vai mistä se on kiinni, mut kuitenkin sen saa niinku pennut kuuntelemaan. Mut sitte ku on semmosta diipadaapaa, mikä ei kiinnostu itteesäkään, mut on opsissa sanottu et tää pitää opettaa, niin on hyvin vaikee saaha ne pennut kiinnostuu asiasta jos naama näyttää itelläki siltä, et pelkkää paskaa. – – Ja sit jos siinä saa ittesä väsyttetty nii et alkaa olla päivätolkulla sellane fiilis päällä oli se aihe mikä tahto ja nii ei hyvä. (eräs opettaja)

Useimmat opettajat eivät jaksu välittää esimerkiksi tupakointikiellon rikkomisesta, vaikka kokevat, että heidän pitäisi. Opiskelijoille onkin opettajia selvempää, mitä normistoa he noudattavat. Saattaa olla, että opiskelijat ottavat virallista normistoa huomioon omien mahdollisuuksiensa rajoissa esimerkiksi siirtymällä tupakoimaan ”salaisille” paikoille, mutta piittaavat kuitenkin ensisijaisesti koulun epävirallisen kulttuurin, oman lähikulttuurinsa ja elämän suolojen mukaisista konventioista.

Nuorelle miehelle epävirallisen kulttuurin vaaliminen on merkittävää ja edullista (ks. myös Willis 1984), sillä se palvelee hänen hetkessä elämiseen, kiireettömyyteen, mahdollisimman vähällä pääsemiseen, vapaa-ajan maksimoimiseen ja kavereihin liittyviä intressejään (luku 6). Väitän, että epävirallinen kulttuuri onkin

syntynyt osin näistä nuoren miehen tarpeista. Aineistoni pohjalta näyttäisi nimitäin siltä, että auktoriteetteja vastaan kapinointi ei olekaan opiskelijoille itsetarkoitusta (ks. esim. Laine 1997, 74; Paju 2011, 76–81; vrt. Willis 1984, 13–27). Koulunvastainen kulttuuri saa voimansa ennemminkin opiskelijoiden aktiivisesta toimijuudesta. Nuori mies toimii omien tärkeinä pitamiensä arvojen mukaan kohti päämääriä (elämän suolat) pyrkien tekemään elämästään itselleen mieluisan ja mielekkään. Hän sattuu tavoittelemaan erilaisia asioita, joita koulun virallisessa kulttuurissa pidetään tärkeinä. Hänen toimijuutensa ei siten ole sellaista toimijuutta, jota koulussa arvostetaan.

Opettajat mahdollistavat omalla toiminnallaan epävirallisten normien olemassaolon, mutta eivät virallisesti voi tai henkilökohtaisesti halua kuitenkaan täysin jakaa niitä. He eivät myöskään voi näkyvästi hyväksyä epävirallista kulttuuria, mikä johtaa siihen, että epävirallinen ja virallinen kulttuuri törmäävät koulussa joka päivä. Opettajat ja opiskelijat käyvät jatkuvaa neuvottelua esimerkiksi ajasta ja tilasta (ks. myös Laine 1997, 81–99; 2000a, 55). Molemmat osapuolet (opiskelijat ja opettajat) yhtäältä haluavat omista intresseistään käsin säilyttää ensisijaisesti puolustamansa kulttuurin ja ovat valmiit taistelemaan sen puolesta ja toisaalta tekevät jonkunlaisia myönnytyksiä ja taipuvat vastapuolen vaatimukseen. Kumpikaan kulttuureista ei sinänsä ole oikea tai väärä kulttuurin omista lähtökohdista käsin tarkasteltuna, mutta ne ovat mahdottomia sovittaa yhteen ilman, että jostakin joudutaan tinkimään.

Opettajien keinot säilyttää virallisen kulttuurin normit

Opettajilla on erilaisia tapoja torjua epävirallisen kulttuurin valtapyrkimyksiä. Strategioiden avulla he pyrkivät toimimaan koulun virallisten normien mukaan sekä säilyttämään oman auktoriteettiasemansa ja ammattilypeytensä. Löysin aineistostani seitsemän keinoa, joiden avulla opettajat pyrkivät toisaalta säilyttämään virallista kulttuuria ja toisaalta torjumaan epävirallisen kulttuurin ilmentymiä:

1. vaikuttaa myönteisellä tavalla
2. tehdä läpinäkyväksi ja kyseenalaistaa nuoren miehen toimintaa
3. pitää säännöistä kiinni tarkasti
4. huutaa, tuohtua, haukkua
5. laskea vaatimustasoa
6. katsoa läpi sormien ja olla puuttumatta
7. olla yhteydessä opiskelijoiden vanhempiin.

Ensinnäkin opettajat (keino 1) pyrkivät tietoisesti vaikuttamaan myönteisellä tavalla siihen, että opiskelijat ymmärtäisivät koulun sääntöjä ja tavoitteita. He esimerkiksi kannustavat opiskelijoita; pyrkivät säilyttämään hyvää henkeä; eivät anna valmiita vastauksia vaan houkuttelevat ajattelemaan itse; etsivät mielekkäitä

opetusmetodeja; pitävät opetuksen käytännönläheisenä ja hyödyntävät ryhmää opetuksessaan.

Tossa tää kuitenkin aika pitkälti on tota tommosta harjotustöihin keskittyvää tää opettaminen nii kyl mä nyt oon koittanu niitä niinku kannustaa siihen et ajatelkaa, mitä teette, ja ajatelkaa, mitä se tehtävän tekijä haluais teijän oppivan tästä. Ja toisaalta ajatelkaa ite, miksei se toimi se työn homma. Et en taroo niinku valmiita vastauksia niille, vaan niitten pitäis ite ajatella sitä hommaa. (Rami-opettaja)

Tapani: – – Ja tämän takia mää nään, että nää itsensä kehittäminen ja sosiaalisuus niin ne ovat tärkeitä juttuja.

Kati: Pyriksä niitä jollain tavalla niin kun omassa opetuksessasi niin kun tuomaan esille? Kiinnitäksä siihen huomiota?

Tapani: Kyllä mä koitan sillä taval että porukka miettis omilla aivoillaan aina asioita. Että funtsataan, funtsataan, mietitään tämmöstä ja... Mutta sen verran kun pystyy. Eihän siihen taidot riitä. Ja toisilla niin onko siinä kiinnostustakaan niin paljon?

Kati: Joo.

Tapani: Koska ne sitten honaa? Ehkä vähän myöhemmin, armeijan jälkeen.

– – oon koittanu päästä niinku lähemmäks sitä et se ois niinku semmosta työpaikkaa lähempänä se, et siin ois niinku selkeesti opettaja on se johtaja siinä ja pojat tekee niinku käsketään. Mut on siin niinku kaukana ollaan siitä miten sen homman toimis, tai toivois toimivan ja tota toisaalt myös hakenu vähän semmost niinku armeijamaista tyyliä siihen, että pojat pitäis toisiaan kurissa siellä. Jos yks hölmöilee nii kaikki kärsii. Emmä sit tiä onks se simputusta tai mitä se on, mut tota joskus on pienii merkkei niinku ollu havaittavissa siitä, et se, sil saattais jotain merkitystä olla, mikä sit ehkä vähän sitä yhteisöllisyyttäki siinä parantas kyllä. Et ne ei sit jätä niit yksittäisii hölmöilijöitäkää ihan niinku yksinään sitte. Mut kyl se niinku paljon enemmän pitäis saaha se homma toimii niinku ryhmät ryhminä. (Rami-opettaja)

Toinen opettaja viittaa myös siihen, että osa heidän näkökulmastaan koulun epävirallisen kulttuurin epäkohdista saattaa korjaantua itsestään, kunhan nuoret miehet saavat lisää ikää. Epävirallinen kulttuuri nähdään ikään kuin ohimenevänä ja ikään liittyvänä. Opettajat myös kokevat, että moniin asioihin on hankala panostaa, vaikka haluaisikin.

Toisena keinona (keino 2) opettajat tekevät läpinäkyväksi nuoren miehen toimintaa ja kyseenalaistavat sitä. Tämä näkyy esimerkiksi suoraan puhumisena:

Sä olet samassa vaiheessa kuin viimeksikin.

Taas neljä äijää istuu siinä. Suunnitelkaas! Koettakaa nyt organisoida tätä työtä. Aina kun selkä kääntyy, kaikki vaan istuu.

Ei ne työkalut ihan itsestään löydy. En mä aio teille kaikkia työkaluja etsii.
(H55TI12.4.2011)

Joskus myös huumorin ja sarkasmin avulla nostetaan asioita esille, mistä kertoo erään yhteisten aineiden opettajan vuorosanat seuraavassa päiväkirjamerkinnässäni.

Klo 9.55 Joonas tuli kouluun. Koputteli oven takana. Opettaja päästi sisälle, mutta kommentoi, että sitä tullaan kouluun pari tuntia myöhässä. Seurasi lyhyt saarnantapainen siitä, että nyt on huhtikuun loppu ja opinnäytetyö tulisi saada valmiiksi, mikäli haluaa valmistua. Opettaja on jonkun verran käyttänyt sarkasmiakin, jonka pojat ovat kyllä tunnistanee. Nyt sarkasmi näkyi siinä, että hän sanoi Joonakselle, että ”syvällä sisimmässänsä sä haluaisit jäädä koululle ikuisesti opiskelijaksi”. (H56MA18.4.2011)

Jotkut opettajat (keino 3) pitävät säännöistä kiinni tarkasti. Oppituntia ei esimerkiksi aloiteta ennen kuin kaikilla on pipot pois päästä. Koko koulussa on kuitenkin vain jokunen opettaja, jolla on kurinpidollisesti tiukka maine opiskelijoiden ja opettajienkin keskuudessa. Useimmiten opettaja toimii epäjohton mukaisesti: on joskus tiukka säännöistä ja joskus katsoo läpi sormien. Kurinpidon kanssa joutuu-kin olemaan sitkeä, sillä samoista asioista saisi muistuttaa monta kertaa jopa saman päivän aikana. Tällöin opettaja kokee helposti, että hänellä on ”lastentarhanopettajan” rooli. Systemaattiset vaatimukset alkavat kuitenkin hiljalleen näkyä opiskelijoiden toiminnassa: tiettyjen opettajien tunneilla käyttäytyään siten siivommin kuin toisten.

Opettaja saattaa myös miettiä vakavasti hylätyn antamista, mikäli opiskelija ei täytä kurssin suorittamisen kriteerejä. Toisinaan hän myös hylkää kurssin. Osa kuitenkin etsii viimeiseen asti keinoja, joiden avulla saisi annettua opiskelijalle paremman numeron kuin hänelle kuuluisi. Eräs opettaja kertoi pitävänsä kokeita sen takia, että toivoi opiskelijoiden menestyvän kokeissa voidakseen kohottaa numeroa. Varmistaakseen opiskelijoiden menestymisen hän antoi koetta edeltävällä tunnilla opiskelijoiden lukea kokeisiin.

Joskus opettajan ”pinna palaa”, mikä käy ilmi esimerkiksi seuraavasta havainnotopäiväkirjan katkelmasta:

Yhteisten aineiden opettaja tuli luokkaan vasta klo 9.26. Hän oli tuhtunut siitä, että pojat sanoivat kuuntelevansa perussuomalaisen vaalipuheita. Opettaja alkoi huutaa kilpaa poikien kanssa ja kiihtyneellä äänellä paasasi, että hänen pitää antaa arvosanat. Opettaja sanoi, ettei pidä hermostua ja mun mielestä hän itse hermostui. Kiinnitin huomiota siihen, etteivät pojat ole mun läsnäolosta moksiskaan. He eivät yhtään häpeile sitä, että tekevät ihan jotain muuta kuin koulutehtävää.

Opettaja: 'Hei oikeesti. Ootteekste te nyt aikuisuuden kynnyksellä olevia nuoria miehiä vai lastentarhan pipopäisiä lapsia? Jotenkin vain masentaa tällänen.' Atte vastasi, että jälkimmäisiä.

Sanaakaan ei ollut tullut Mikon paperille. Mikko laati vasta säätöjä liittyen sivun aseuksiin ja riviväleihin, mitä opettaja ihmetteli: 'jo tunti on mennyt jonninjoutavaan'. Poikien mielestä on tärkeämpää jutella ajankohtaisista tärkeistä asioista (eduskuntavaalit).

Mikko ja opettaja kävivät kiivasta keskustelua kirjoitettavan tekstin pituudesta.

Mikko: Ei tästä jumalauta saa neljääkymmentä sivua mitenkään!! Mieti nyt vittu sun omalla päälläsi.

Opettaja: Miten sä puhut mulle? Miten sä Mikko puhut opettajalle?! Kumpi täällä on opettaja?

Mikko: Kai sä nyt kuulet saatana, miten mä puhun sulle.

Jotenkin puhe rauhoittui siitä, kun opettaja mietti ääneen, heittääkö hän Mikon pihalle ja miten Mikko sitten jatkaa työtään.
(H56MA18.4.2011)

Opettajan kynnyks puuttua asioihin (keino 4) huutamalla, tuohtumalla, haukkumalla, saarnaamalla tai ”vittuilemalla”, kuten opiskelijat opettajan toimintaa kuvaavat, saattaa madaltua hitaasti muiden keinojen vähetessä. Pääinformanteista useampi ja useaan eri otteeseen raportoi erään opettajan (esimerkissä: *tietty opettaja*) käytävän huutamista ja haukkumista opetusmetodinaan:

No vittu yleensä se (*tietty opettaja*) huutaa ihan niinku mistä vaan. Tulee myöhässä, niin se rupee vittuilemaan. Ja sit niinku jotain tollasta, et auttaa kaveria, niin se huutaa sit, et pitääks siit antaa sit sulle numero, vai ottaa kaverilta numero pois ja antaa se sulle, kun sä vittu teet sen työn kokonaan. Se on just sellanen, et ketään ei sais auttaa ja kaikkien pitäis tehdä yksin ja sit se niinku ihme asioista huutaa. Keität kahvii, niin se suuttuu iha vitusti ja rupee haukkuu ja huutaa sulle. (Janne)

Tietty opettaja ei osaa opettaa ollenkaan et, se tuli huomattu siinä, ku mulloli se hitsauskone rikki. Sit siel oli se *toinen opettaja* siellä niin. Niin sit tota noin *tietty opettaja* istu siel jossain kahen metrin päässä siitä koneesta ja huus mulle ohjeita mitä sille pitää tehdä, vaik se ei tienny mitä sille pitää tehdä oikeesti. Ja sit mä en tienny mitä pitää tehdä ja sit se *toinen opettaja* tulee opettaa mua ihan kädestä pitäen miten se pitää tehdä. Sit kun se oli korjattu *tietty opettaja* sano, et nyt ala hitsaamaan. Sit mä aloin hitsaamaan, sit se (*kone*) meni taas rikki. Sit se (*tietty opettaja*) haukku mut iha pystyyn. Sit se *toinen opettaja* tuli kattoo siihen, et nyt täs konees on jotain pahasti vikana, et ei se noin mee rikki. Sit *tietty opettaja* meni ihan hiljaseks taas, kun se oli iha väärässä. Se menee aina hiljaseks silloin ku se on väärässä. Siinä on, kukaan ei tiä mikä siinä on. Se ei osaa opettaa. Se osaa vaa huutaa. (Joonas)

Aluksi näytti siltä, että poikien puheet ovat eri suuntaisia kuin omat havaintoni. Pojat kuitenkin kertoivat siitä, että esimerkiksi harvojen tyttöopiskelijoiden läsnä ollessa kyseinen *tietty opettaja* hillitsee itsensä. Sen perusteella arvelin, että opettaja saattaa myös minun läsnä ollessani hillitä itsensä. Se osoittautui myöhemmin varsin osuvaksi päätelmäksi, sillä kenttäjaksoni edetessä tulin myös itse todistamaan huutamista.

Klo 9.40 Janne, *tietty opettaja* ja muutama muu opiskelija tulivat työsalin puolelle luokasta. Teoriapätkä ei ollut kauaa kestänyt. Janne tervehti mua nyökkäämällä, mutta *opettaja* ei tainnut huomata mua siinä. *Opettaja* näki siinä ovensuussa jonkun opiskelijan, jota mä en nähnyt, kun hyllykkö oli edessä. En siis tiedä, kuka hän oli. *Opettaja* aloitti aika kiivaalla äänellä: ”Miks sä oot myöhässä? Sun pitää käydä koulua.” Toinen ei ehtinyt edes vastata, kun *opettaja* jatkoi kieltämättä aika inhottavalla äänensävyllä (sellainen kyllästynyt ja samalla jopa vähän ilkeä): ”Niin niin, koira söi kynän, bussit oli myöhässä...” Luulen, että *opettaja* näki mut siinä kohtaa sitten ja meni hiukan hämilleen sen takia, että kuulin tämän. Nyt kyllä viimeistään uskon opiskelijoita, jotka sanovat, että *opettaja* huutaa heille. Sain tästä pienen hyvän käsityksen nyt. Lopulta *opettaja* ei moikannut mua lainkaan.

Klo on 9.50 ja *opettaja* otti uuden tulemisen. Hän oli ilmeisesti poistunut ovesta työsalin takaa ja tehnyt pienen rundin salin ulkopuolella samalla rauhoittaen mieltään. Hän nimittäin tuli reippaasti työsalin ovesta uudelleen ja astui asemapaikkani eteen. Mun kädet oli tässä tietokoneen näppiksellä, ja *opettaja* hipaisi mua toisella kädellä vasemman käden kämmenselkään ja sanoi erityisen pehmeällä ja tyynellä äänellä, että ’sua mä en vielä ehtinytkään tervehtiä.’”
(H49KE16.3.2011)

Kenties opettaja itsekin ajattelee, ettei huutaminen ja asioiden rumasti sanominen ole hyvä opetusmetodi ja häpeää käyttäytymistään. Silti kyseinen ”tietty” opettaja myöntää itsekin, että joskus menee huutamiseksi:

– – hyvin harvoin mä oon joutunu kyllä itse niitten kans – – Muutaman kerran täs on tullu et ollaan napit oltu vastakkain, että menny ihan turhaan huutamiseksi ja hampaatten kiristelyks, mutta kyllä se kertoo etukäteen, silloin kun kaikki on hyvin, että mitä ei voi tehdä ja mitä on jopa suotavaa tehdä ja mitä siit seuraa eikä sitten tota sinä päivänä ala vast luettelee, eikä muistelee sitte vanhoja enää, että aina asiat kerrallaan. Ei niinku ihmiset ei oo riidelly, asiat on ehkä sitte ja ollaan oltu eri mieltä ja kundit saattaa siitä sitte lähteä vaikka kotiin kesken päivän. Kritiikki ei kelpaa ja joskus sitä itseki pahottaa miensä mut hyvin vähäks aikaa.

Opettajan puheesta käy ilmi myös, kuinka opettaja joutuu kohtaamaan omat tunteensa. Helpottaa, jos ajattelee, että asiat riitelevät, eivät ihmiset.

Opettajan viides keino suhtautua kulttuurien yhteentörmäykseen on (keino 5) laskea omia vaatimuksiaan. Vaatimukset ovat sekä opintoihin liittyviä sisältövaatimuksia että koulun virallisesta kulttuurista kumpuavia käyttäytymis- ja toimintatapavaatimuksia. Moni opettaja kokee kärsivänsä siitä, että joutuu tinkimään sisältövaatimuksista. Oma ammattitaito laskee, kun ei pääse opettamaan vaativampia asioita. Opettaja joutuu koko ajan hakemaan rajaa, kuinka alas voi tason laskea niin, että oman työn arvostus vielä säilyy. Tätä kuvaa hyvin erään yhteisten aineiden opettajan lausahdus, jota jäin pohtimaan tutkimuspäiväkirjassani (korostus tehty jälkeinpäin):

Kyseessä on *yhteisiin aineisiin* liittyvä kurssi, jonka kurssitavoitteet ja sisältökuvaukset sain paperilla. – – Yhdellä opiskelijalla ei ollut kynää mukana, jolloin opettaja sanoi, että ’kaivetaanpa täältä laatikosta’ ja etsi opiskelijalle kynän. Työskentely oli hyvin hiljaista. Opettaja kyseli hiljaisuuden keskellä tutkimuksestani ja oli yllättynyt, kun sanoin seuraavani tätä opetusta koko iltapäivän ajan. Opettajan eräs lausahdus jäi mieleen: ’on yritetty niin, ettei tää olisi ihan ajan tappamista, vaan että joutuis vähän ajattelemaankin.’ Kummallinen ajatus siitä, että lähtökohta on ajan tappamisessa. Mun mielestä pitäisi kai olla aivan itsestänselvyys, että opetus on tavoitteellista ja että sen avulla pyritään johonkin. Miten voi kuvitella, että opiskelijoiden asenteet olisivat jotakin muuta, jos opettajien asenne on tällainen?
(H08TO30.9.2010)

Vuosi vuodelta vaatimuksista tingitään, kun opiskelijat suoriutuvat aina vain huonommin. Kun opettaja laskee omat vaatimuksensa tarpeeksi alhaalle, voi ainakin olla iloinen siitä, että joskus joku niihin yltää. Tavallaan opettaja pääsee siinä aina vain vähemmällä, mutta se ei motivoi opettajaa pidemmän päälle uudistumaan ja pitämään omaa innostustaan yllä.

– – Ja opettajilla sitte se (*välipitämättömyys*) näkyy muun muassa just siinä, että enää ei vaadita. Riittää, että on työpaikka, on antanu ne tehtävät ja pyörittää sitä rutiininomasta lukujärjestysohjelmaa välittämättä siitä, että onks siellä oppilaita vai eiks siel oo.
(eräs opettaja)

Oman vaatimustason laskemisen ohella opettaja siis saattaa myös yksinkertaisesti (keino 6) katsoa läpi sormien ja olla puuttumatta selkeisiinkin kurinpitoa vaativiin asioihin. Puuttumatta jättäminen liittyy usein tupakanpolttoon, takkien ja hattujen

pitämiseen sisällä, poissaoloihin, oheistoimintoihin tunnilla ja myöhästymisiin. Tällaisia esimerkkejä tuli aineistossani esille lukuisia.

Puolen maissa (9.30) tunti pääsi käyntiin ja *opettaja* alkoi käydä asioita läpi. Kesken kaiken hän kysyi Jounilta, missä tämä oli eilen. Jouni sanoi nukkuneensa pommiin, yhteentoista asti. Opetus jatkui. Paikalla oli siis kolme opiskelijaa. Opintoryhmässä on kaiken kaikkiaan kuusi opiskelijaa ja puolet siis paikalla. Jokainen näistä paikalla olijoista oli avannut itselleen oman tietokoneen. Jouni istui kanssani samalla puolella ja hän ainakin on Facebookissa kesken opetuksen. Tosin hän kyllä toisinaan ottaa kantaa opetukseen, joten toisella korvalla hän kuitenkin taitaa seurata. Myös Eetu näpyttelee tietokonetta, mutta kun hän istuu luokassa minua vastapäätä, en näe, missä hän surffailee. Ainoastaan Ville keskittyy pelkästään opetukseen. Itse asiassa kello on nyt 9.53 ja Villekin tekee jotakin koneella.

Opettaja ei puutu siihen, että pojat ovat tietokoneella. Tietokoneita ei nimittäin tarvita lainkaan opetuksessa, joten kaikki, mitä opiskelijat koneella tekevät, ovat ylimääräisiä ja heidän omia hommiaan. Toisaalta opetus keskeytyy aika ajoin siihen, että opettajan puhelin soi.

(H17KE27.10.2010)

Opiskelijat haukottelevat ja minä heidän mukanaan. Kaksi opiskelijaa – – suorastaan nukkuu pöydän päällä. Tekisi mieli tehdä niin itsekin. Ihmettelen, ettei *opettaja* puutu nukkumiseen mitenkään. – – nukkuja on se, joka ei ollut aamupäivällä tunneilla. Ville räpläilee puhelintaan aika ajoin. – – eräällä opiskelijalla soi puhelin ja hän vastasi siihen. Siihenkään ei opettaja reagoinut mitenkään.

(H17KE27.10.2010)

Joskus opettaja ei saattanut edes huomata, että puuttumisen tarvetta olisi. Aina puuttumiseen ei taitaisi auttaa:

Yhteisten aineiden opettaja kertoi, minkälaiset tulee olla sivun asetukset. Samalla käytiin seuraavanlainen keskustelu:

Opettaja: Sitten Atte et surffaile missään asiattomilla sivuilla.

Atte: Tää on just asiallista.

(H56MA18.4.2011)

On kuitenkin asioita, joihin opettajat tietoisesti jättävät puuttumatta. Joistakin asioista on jopa keskusteltu yhdessä opettajien kesken ja sovittu toimintatavoista. Silti niistä lipsutaan.

Tapani: Esimerkiksi päätetään (*opettajien kesken*), että tupakkaa ei sitten polte- saa polttaa kun tuolla aitojen ulkopuolella, niin sitten monta kertaa kun näkee et kaveri polttaa tupakkaa jossain, nii sille et voi vitsi, pitäs mennä sanomaan ja kattoo, et ei näe kukaan minun kollega, että, minä näin ton. ei viihtä mennä sanomaan.

Kati: Puututteks te millä tavalla sitte niinä kertoina kun menee sanomaan, niin millä, miten te puututte sitte vaikka nyt tupakanpoltoon?

Tapani: Tietenkin varmasti mahdollisuuksien mukaan puututaan, ja sanotaan, et ei saa polttaa, ja, ja tupakat on tumpattava ja mentävä polttamaan tuonne aitojen ulkopuolelle.

Kati: Tuleeks siit mitään sanktioo?

- Tapani: Eihän siitä tuu, sehän tässä on. Siitä pitäs tulla sanktio, siihenhän se loppus. Eli sehän, mutta se on sitte niin paljon isompi kysymys, sehän pitäs koko tupakointi kriminalisoida. Ja siihenhän me ei, mehän ei pystytä vaikuttamaan, sehän mennee sitte eduskunnan ja hallituksen kautta, eduskunnan, hallituksen pitää säätää laki, ja eduskunnan määränemmistöllä hyväksyy ja onko... Ei ei ei, ei se, ei, ei. Ei. sitte sitä vas-, sitte se vasta loppus.
- Kati: Eiku meinaan, että teijän, siis teil ei oo kauheesti keinoja niinku puuttua siihen.
- Tapani: Ei, ei. Ainoastaan se, että räkyttää, räkyttää, räkyttää. Siin on ainut.
- Kati: Joo. Joo. Vaan eilen kiinnitin huomiota, just kun joulutauon jälkeen tulin tänne pitkästä aikaa, et aika monella, siis itse asias varmaan kolmella oli niin kun jollain tavalla tupakka esillä täällä koulun sisäpuolella, ei, ei siis niin kun palamassa, mutta tota niin, että mä näin, että siis oli kädessä tupakka-aski tai jokin-
- Tapani: On on, tupakasta mä, en minä nyt oo enää viittiny, mutta sillon ku tulin, ni varmasti pari vuotta minä jaksoin jauhaa siitä tupakasta, että, et sei oo hyvä, sei oo hyvä, mutta äh. Ne jotka polttaa, niin kuuntelivat, kuuntelivat kymmenen minuuttia, ja sitten sanoivat, että hei kuule, puhutsä vielä pitkään, niin että päästäs sätkälle? Vitsit. Ihan, tupakointi on ihan paska tapa. Ite oon polttanu, ja oon päässy siitä eroon, ni oon hyvilläni, et oon päässy eroon.

Tarvittaessa opettaja voi (keino 7) olla yhteydessä opiskelijoiden vanhempiin. Opettajat suhtautuvat asiaan kahtalaisesti. Osa opettajista kokee yhteydenpidon vanhempiin turhauttavaksi ja jossain määrin kiusalliseksikin. Erään opettajien sanojen mukaan on helppo ratkaisu opettajalle olla ottamatta kotiin yhteyttä, jolloin ei joudu selvittelemään asioita. Ja silloin, kun kyseessä on täysi-ikäinen opiskelija, vanhempiin ei edes saisi olla yhteydessä ilman opiskelijan suostumusta. Osa opettajista kuitenkin on sitä mieltä, että yksi ratkaisu yhteentörmäyksen ratkaisemiseen voisi löytyä vanhempien kautta. On kuitenkin vanhempia, jotka ovat kiinnostuneita myös täysi-ikäisten lastensa koulunkäynnistä. Silloin vanhempia sitouttamalla voitaisiin päästä hyödyllisiin tuloksiin.

Opiskelijoiden vallankäytön strategiat

Opettajat käyttävät siis erilaisia keinoja toisaalta puolustaakseen koulun virallista kulttuuria ja toisaalta selvittääkseen itse kahden kulttuurin ristipaineessa. Yhtä lailla opiskelijalla on keinoja uusintaa koulun epävirallista kulttuuria. Nuoren miehen koulunvastainen oppositio (ks. Willis 1984, 33) tulee ilmi niissä näkyvissä mutta joskus tiedostamattomissa strategioissa, joita aineistoni nuori mies käyttää voidakseen määritellä itse oman koulunkäyntinsä ja koulutyön tekemisen aikataulunsa ja rajansa. Tunnistin aineistostani neljä opiskelijan vallankäytön strategiaa, joiden avulla nuori mies kavereineen rakentaa ja pitää yllä koulun epävirallista kulttuuria. Nimesin strategiat seuraavasti:

1. suoraselkäisyyden strategia
2. joukkovoimastrategia
3. oman toiminnan legitimointistrategia
4. pitkittämisstrategia.

Suoraselkäisyyden strategia on häpeilemätöntä ja peittelemätöntä virallisten normien vastaista toimintaa, jota voisi luonnehtia jopa röyhkeäksi. Nuori mies suhtautuu omaan toimintaansa, joka aluksi olisi ollutkin marginaalista, itsevarmasti kuin se olisi itsestään selvä valinta. Kun seistään jämäkästi omien valintojen takana ja arvostetaan niitä, opettajien on työlästä ja vaikeaa kyseenalaistaa niitä. (Ks. Jokinen 2012, 180)

Suoraselkäisyyden strategiaan liittyy myös se, että opettajien valtaan ei alistuta vaan käytetään häpeilemättä samoja keinoja, joilla opettajat koettavat saada valtaa itselleen. Joonas kertoo seuraavassa esimerkissä, kuinka hän vastaa opettajan keinoihin saada auktoriteettiasema itselleen:

- Joonas: Mut sit tän vuoden aikana mä oon oppinu sen, et jos se (*tietty opettaja*) huutaa, ni pitää huutaa aika kovaa takas, niin se menee ihan hiljaseks.
- Kati: Okei.
- Joonas: Niin moni muukin on tehny tossa noin. Se Janne ja Atte on tehny sillei, et jos se huutaa ja alkaa haukkumaan, ku se joskus haukkuu ki meitä, ni huudetaan vaan takas, että pidä kusipää pääs kiinni.
- Kati: Siis mikskä se teitä haukkuu?
- Joonas: Se joskus haukkuu meitä kusipäiks tai jotain.
- Kati: Siis ihan totta?
- Joonas: Joo. Siis kaikkee laiskoiks ja näin. No laiskaks saa haukkua, et ei siinä mitään, mut kaikkee tollei noin. Idiooteiks ja tällei. Mullekin o huutanu monta kertaa. Mä vaan sanoin sille, huudan takas ja sit mä sanon mun kaverille, et näiks sä kuinka se hiljeni? Rupes melkein itkemään, no ei. (naurua) Näin. Pitää vaan sano vastaan. Muuten siit ei tuu yhtään mitään. Mä oon oppinu tos töissäkin, et jos toi pomo tulee huutaa mulle, et tee välillä jotain, ni sit mä oon huutanu sille takas ihan kunnolla, et mä oon just korjannu 50 rollaattoria, tuu säkin välil tekee jotain.

Opiskelijat vastaavat samalla mitalla takaisin, eivätkä suostu alistumaan huutamisen edessä.

Kun suuri osa opiskelijoista sitoutuu koulunvastaiseen oppositioon, tulee virallisten normien vastaisten normien mukaan toimimisesta koko ajan hyväksyttävämpää. Siitä muodostuu opiskelijoiden keskuudessa myös pääsyvaatimus joukkoon kuulumiselle. Joukkovoimastrategiassa ryhmä opiskelijoita muodostaa niin vakuuttavan rintaman, että opettajan auktoriteetti murenee. Opettajan auktoriteetin murtumisen kannalta on eri asia, liikehtiikö koko luokka vai vain yksi opiskelija iltapäivän viimeisellä tunnilla levottomasti päästääkseen aikaisemmin pois. Joukkovoimastrategian avulla opiskelijat voivat sanattomastikin pakottaa opettajan päästämään heidät aikaisemmin koulusta. Lisäksi on syytä olettaa, että opiskelijalle on suurempi kynnys uhmata koulun normeja yksin kuin yhdessä muiden kanssa.

Oman toiminnan legitimointistrategiassa opettajat pakotetaan niin ikään hyväksymään opiskelijoiden virallisten normien vastainen toiminta. Opiskelijat esimerkiksi venyttävät poissaolon hyväksyttävien syiden listaa syyllistämällä (on opettajan vika, jos ei pääse lähtemään varatulle ajotunnille ja joutuu maksamaan varatusta ajasta). Lisäksi keksitään syitä ja selityksiä ja testataan opettajaa, mitä hän uskoo ja mitä ei. Tärkeää on sitkeällä toiminnalla saada opettaja puhutuksi ympäri tai väsytytyksi, jolloin hän saattaa tulla taipuneeksi opiskelijan vaatimukseen tai ainakin hiljaisesti hyväksyneeksi perustelun tai toimintatavan.

Pitkittämisstrategia tähtää nimensä mukaisesti siihen, että pitkitetään toisaalta omaa vapaata aikaa ja toisaalta pitkitetään yhteen koulutehtävään kuluvaan aikaa (ks. myös Käyhkö 2006, 82, 128–129; Paju 2011, 105–107). Ensiksi mainittu näkyy esimerkiksi myöhästymisinä ja poissaoloina. Jälkimmäisessä kategoriassa huomio kiinnitetään epäoleellisiin tai itselle mieluisiin ja merkityksellisiin asioihin, millä pelataan aikaa. Kun ei jakseta opiskella eikä koeta sitä itselle siinä hetkessä merkitykselliseksi, päästään helpommalla, jos ehditään vähemmän.

Edellä mainittujen strategioiden avulla nuori mies saavuttaa omaa aikaa ja tilaa, vähentää velvollisuuksiaan ja vahvistaa koulukaveruuksia. Strategiat ovat poikien aktiivista toimintaa ja samalla nuoren miehen pääomaa, jonka avulla hänellä on ehkä jopa enemmän valtaa kuin hän itse ymmärtää. Valta saavutetaan siinä, että opettajat alistuvat ainakin osittain näiden strategioiden edessä.

KUVA 10 Vallankäytön strategiat ovat poikien aktiivista toimintaa ja nuoren miehen pääomaa.

Opettajien toiminta näyttäytyy epämääräisenä opiskelijoille

Opettajien toimet yhteentörmäykseen vastaamisessa ovat tärkeitä. Mitä sitten tapahtuu, kun opettajat eivät enää kykenekään täysin puolustamaan koulun virallista kulttuuria? Kun opettaja alkaa väsyä ja turhautua, ei olla kaukana siitä, että hän alkaa lipsua vaatimuksistaan koulun virallisen kulttuurin noudattamisesta.

Eräs opettaja osasi pukea väsymisprosessin sanoiksi näin:

Kati: Minkälaiset mahdollisuudet sä näät et sulla opettajana on tukea motivaation syntymistä tai sitte säilymistä, vaikka se ei olis niin kauheen huima siin alkuvaihees?

Rami: No ainaki sen mä tiedän miten latistetaan. Otat oppikirjan ja siitä luetaan se monotonisesti, viel niin et opettaja keskelle tuntia, otetaan tää sivu ja käydään nyt tästä vaikka valuraudoista mielenkiintonen, ihme kyllä jos niinku huhhuh. Et se on parempi et otetaan ne raudat tonne ja otetaan sitte tommone vaikka kipinätyöstökoe et lentää kipinöitä ja sit katotaan ne kipinäsuihkut, et mitäs raaka-ainetta tää vois olla, paljon täs on hiiltä ja näin. Kyl sitä opettaja pystyy tekemään, että tota paljon se pystyy tosiaan latistamaan, paljon helpommin, kun et se saa sitä vauhtii, ilmaa siipien alle. Kyl sil opettajal on hyvät mahikset vaikuttaa. Vaan duunii sitte paljon vaatii, että mä uskosin et tommone kaksvitonen, neljäkymppinen, opettaja siin se on parhaimmillaan, varsinki ku se on just saanu hyvän koulutuksen itse ja innostunu. Niin, että se halua pelastaa maailman, kyllä. Näin mullaki kävi, kyllä oikeestikin väsy tähän, sit kun täs on tätä näin. Varsinki jos alkaa niinku kaikki väsymään ja olla niin ukkoja aletaan olee tosiaan niin sit ei oo sitä hirmu särmää enää, että tehtäis viel toi juttu tähän nii saatais täst viel kivaa ja. Eikä välittäis sit niin kauheesti jos sielt edelleenki pari on et ei huvita, ei jaksa et emmä viitti, ei kiinnosta yhtään. Tämösii vastauksii kun tulee, niin sitä voi helposti sit niinku itseki heittää vähän et okei ei tehdä sit näi ja tehdään sivult seitkytviis ne tehtävät sitte, ottakaa kirjasta. Siihen ku lähtee nii kyl ne tunnissa aika latteeks saa.

Edellä kuvasin niitä keinoja, joita opettajat käyttävät virallisesta kulttuurista kiinni pitämiseksi ja kulttuurien välisestä ristipaineesta itse kunnialla selviytymiseksi. Useista näistä keinoista on hyvin lyhyt matka siihen, että keinot kääntyvätkin tukemaan epävirallista kulttuuria ja mahdollistavat opiskelijoiden toimintaa virallisesta mielipiteestä huolimatta. Nimeän kulttuurien välisen kamppailun negatiivisuuden tai turhautumisen kierteeksi, eräänlaiseksi itseään ruokkivaksi kehäksi, joka saa voimansa sekä opettajien että opiskelijoiden toiminnasta. Lopulta kumpikaan osapuoli ei selviä voittajana, vaan joutuu luopumaan liiasta ollakseen tyytyväinen.

Opettajilla on aito halu tukea opiskelijoita, pitää huolta ammattitaitoisen työvoiman riittämisestä ja osallistua yhteiskunnan järjestyksen säilyttämiseen. He eivät kuitenkaan ole tyytyväisiä joutuessaan tinkimään monella tapaa ammattilypeydestään, saadessaan pelätä työpaikkansa puolesta opiskelijoiden keskeyttäessä opintojaan⁸⁴ ja huomattaessaan olevansa voimattomia tukemaan opiskelijoiden motivaatiota ja herättämään aitoa kiinnostusta opetettavaan alaan.

Opettajien turhautuneisuus vaikuttaa heidän toimintaansa, joka ei lopulta enää palvelekaan virallisen kulttuurin ylläpitämistä vaan ruokkii negatiivisuuden kehää. Opiskelijoille opettajan toiminta näyttäytyy epämääräisenä ainakin neljällä eri tavalla.

Ensinnäkin opiskelijat huomaavat, että (tapa 1) heiltä ei opettajien vaatimusten laskun myötä odoteta enää niin paljon kuin aikaisemmin. Heidän tarvitsee siten ponnistella vähemmän saavuttaakseen alentuneet odotukset ja saadakseen opettajan kannustusta.

Meillä oli (*yhteisten aineiden opettajan kanssa*) hetki aikaa rupertella opiskelijoiden osallistumisesta *aineenopetukseen*. *Opettaja* sanoi, ettei hän odota paikalle saapuvaksi kovin monta opiskelijaa ja veikkasi, että vain yhdellä on *tarvittavat opiskeluvälineet* mukana. Odotusarvo oli siis aika pieni. *Opettaja* perusteli arvelujaan sillä, että *opetuspaikkaan* on hankala löytää ja tulla, kun se on kuitenkin pienen matkan päässä koulusta.

Tunnin alkaessa vartin yli kahdeksan paikalla oli viisi opiskelijaa ja nämä viisi olivat ne, jotka lopulta olivat ylipäänsä tunnilla. Yksi opiskelija tosin soitteli yhdelle paikalla olijoista ja kyseli tulo-ohjeita, mutta hän ei koskaan tullut paikalle. Kaiken kaikkiaan opetusryhmässä lienee pitkälti toistakymmentä opiskelijaa. Kuitenkin *opettaja* piti opiskelijoiden määrää hyvänä. Hän iloitsi opiskelijoiden kuullen siitä, että jokaisella paikalle saapujalla oli *opetusvälineet* mukana. Tämä kävi ilmi esimerkiksi hänen spontaanista lausahduksestaan: 'Olette huippuryhmä', jonka hän sanoi heti sen jälkeen kun kolmas tai neljäs paikallaolijoista nimenhuudon yhteydessä sanoi *tekevänsä sitä, mikä on ohjelmassa*.

(H16TI26.10.2010)

Huippuryhmään kuuluu, jos on opiskeluvälineet mukana ja tekee sitä, mitä opettaja on suunnitellut.

⁸⁴ Ammatillisen peruskoulutuksen rahoituksesta vastaavat valtio ja kunnat yhdessä. Opettajien työpaikka on ainakin välillisesti kiinni siitä, kuinka paljon opiskelijoita koulussa on. Ammatillisen koulutuksen rahoitus määräytyy kertomalla opiskelijaa kohden määrätty yksikköhinta opiskelijamäärällä. Opiskelijamäärää kuvaa oppilaitoksessa olevien opiskelijoiden määrä kahtena tietynä tilastointipäivänä (20.9. ja 20.1.). Käytännössä mahdollisimman korkean rahoituksen saamiseksi oppilaitokselle on edullista se, että tilastointipäivinä oppilaitoksessa on kirjoilla mahdollisimman monta opiskelijaa. Tämän takia mahdollisimman moni opiskelija pyritään saamaan aloittamaan opinnot oppilaitoksessa ja opiskelijoita etsitään kouluun myös yhteishaun ulkopuolelta. Samasta syystä opiskelijoista pidetään tiukasti kiinni ja heitä estetään viimeiseen asti putoamasta pois oppilaitoksen kirjoilta. Opettajat tekevät kaikkensa, että mahdollisimman moni läpäisee kurssit ja saa lopulta tutkinnon.

Lisää tietoa ammatillisen koulutuksen rahoituksen ja yksikköhintojen määräytymisperusteista löytyy Opetushallituksen koulutuksen rahoituksen raportointijärjestelmästä (www.vos.uta.fi/rap/). Itse tarkastelin 17.9.2012 vuoden 2010 yksikköhintoja ja niiden määräytymisperusteita.

Se, että opettajat pelkäävät työpaikkansa puolesta liittyy kone- ja metallialan suureen keskeyttämismäärään ko. oppilaitoksessa. Jos keskeyttäneitä on tarpeeksi paljon, koulun rahoitus pienenee, mikä tarkoittaa käytännössä pienempiä vuosikursseja, vähemmän opiskeluryhmiä, vähemmän opetettavia kursseja ja tunteja ja siten myös vähemmän tarvetta opettajien työpanokselle.

Kun vaatimukset ovat alhaalla, antaa se opettajalle hyvän syyn kannustaa jopa sellaisesta, johon ei ole oikeastaan edes aihetta.

Kuuntelun jälkeen opettaja päästi pojat kotiin, kello 15.47. Hänen saatesanansa olivat 'Saatiin paljon aikaiseksi.' Tulkintani oli niin kovin erilainen.
(H56MA18.4.2011)

Opettajan periaatteena voi olla halu antaa positiivista palautetta myönteisen kierteen aikaansaamiseksi. Kun saa hyvää palautetta, saattaa se auttaa uskomaan itseensä ja kannustaa toimimaan jatkossakin samalla tavalla. Opettajat kuitenkin tekevät opiskelijoille niin sanotun karhunpalveluksen, mikäli tukevat opiskelijalle muodostunutta epärealistista käsitystä hänen omasta osaamisestaan ja ahkeruudesta. Opettajat saattavat siten huomaamattaan tulla vahvistaneeksi kehuilla ja kannustuksella sellaista toimintaa, jota he eivät todellisuudessa halua olla edistämässä. Esimerkiksi kun opiskelijaa palkitaan vuolailla ylisanoilla hitaasta etenemisestä, opiskelija saa vihjeen siitä, että tämäkin riittää hyväksynnän saamiseen eikä hänen tarvitse yrittää seuraavalla kerralla kohti parempaa. Opettajan hyvä tarkoitus kääntyy päällelleen.

Toisinaan opiskelijat kokevat, etteivät opettajat arvosta aidosti heidän tekemisiään ja osaamistaan. Seuraavassa eräs opiskelija kertoo esimerkin tällaisesta tilanteesta. Hän kertoo työharjoittelupaikastaan, jossa opettaja käy silloin tällöin ohjauskäynnillä:

Ne (*työharjoittelupaikan työkaverit*) vähän suuttu, et onneks et tuo ketään. Ne on ain iha vittuuntuneita ku mun maikkaki on siellä. – – Ne aina vähän vittuilee. Mitä toikin täällä tekee? Luulee tietävänsä paremmin asiat ku me. Tai paremmin asiat kun sinä. Kun me korjattiin, me viime vuonna korjattiin sellast sänky siellä.

Ja se (*opettaja*) tuli neuvoo mua mitä mun piti tehdä, niin sit mä sanoin, et mä oon korjannu täällä varmaan 25 tommosta, et älä tuu neuvoo mua. – – Sit ne mun kaverit oli sen näkösi, et älä neuvo Joonasta yhtään. Se tietää mitä se tekee. (Joonas)

Opettajien opiskelijoihin kohdistama vaatimusten ja odotusten laskeminen liittyy läheisesti myös siihen, että turhautuessaan opettajat (tapa 2) näyttivät tinkivän myös opetuksen, erityisesti opetusjärjestelyjen laadusta. En pysty enkä halua arvioida opettajien varsinaista substanssiin liittyvää toimintaa. Sen sijaan havaintoni liittyvät opetuksen organisoimiseen, jolla näyttäisi olevan vaikutusta siihen, miten opiskelijat puolestaan toimivat vuorovaikutuksessa opettajien kanssa. Se taas vaikuttaa opettajien omaan toimintaan. Tässä eräs esimerkki kotitehtävien antamisesta:

Ja sitte ku ei niit kotitehtävii tehdä, ei oo kirjoja, ei ees hommata kirjoja, opettajat ei vaa-di niitä, opettajat ei anna kotitehtäviä. Yhteisten aineiden opettajat antaa, koska se oiski aika outoo, että teoriaa vedettäis eikä annettais tehtäviä siitä. Täällä mä ymmärrän sen, ei tarvii laskee mitään pyörimisnopeuksia kotona kun osaa sorvista ne hakee ja jyrsin-koneesta saa hyvän pinnan laadun ja hyvät mitat kappaleelle niin se riittää. Kylhä sitä nyt kolmannella luokalla voi sitä teoriaa lisätä, mutta... (ammattiaineiden opettaja)

Panin myös merkille, ettei opettaja aina ollut kunnolla valmistautunut tunneilleen. Joskus ammattiaineiden opettaja näytti keksivän tyhjästä tekemistä tunnille. Joskus ennalta valmistellut suunnitelmat eivät toteutuneet, koska opettaja ei ollut

varmistanut esimerkiksi materiaalin saatavuuksia tai opetustilojen varauksia. Joskus opettajan näytti olevan helppo sopia oppitunnin ajaksi muuta tekemistä, kuten esimerkiksi palaverieja tavarantoimittajien kanssa. Tällöin opettaja tinki opetuksesta ja pyysi toista opettajaa sijaistamaan itseään. Yksi opettaja saattoi huolehtia jopa kolmesta opetusryhmästä samaan aikaan, jolloin hänen oli käytännössä mahdotonta selviytyä opetusurakasta. Osittain tämä lienee myös resurssikysymys: ei ole varaa palkata sijaisia oppilaitoksen ulkopuolelta.

Tulkitsen, että poissaolorästejä suorittavat opiskelijat ovat opettajalle rasite. Teettää ylimääräistä työtä keksiä opiskelijalle tekemistä, varsinkin sellaista, mikä vastaisi oikeasti opiskelijan tarpeita. Eräs opiskelija kuvasi, että rästiä suorittaessaan hän ”tekee kaikkea sitä, mitä opettaja käskää”. Kun opettaja ei ollut paikalla käskemässä, opiskelija norkoili työsalissa, etsiskeli opettajaa ja koetti keksiä itselleen tekemistä. Hän koki, että opettajat ovat toisinaan välinpitämättömiä opiskelijoita kohtaan eivätkä opiskelijat saa sellaista opetusta, joka motivoisi heitä. Se turhauttaa nuorta miestä.

Opiskelijat eivät aina tiedä, missä mikäkin oppitunti pidetään, vaan saattavat harhailla oppilaitoksessa oikeaa luokkaa tai työsalia etsimässä. Joskus poikkeusjärjestelyistä, kuten tuntien peruuttamisesta opettajakokouksen takia, unohdettiin kertoa kaikille opiskelijoille.

Jotkut asiat kusee aika pahasti. Mun mielestä jotenkin tuntuu, ettei tieto oikein kulje mihinkään suuntaan. Esimerkiksi opiskelijat ei saa tietää asioita. Jos esimerkiksi opettaja on Tampereella, ei opiskelijoille kerrota, et ei oo tunteja. Opettajat ei saa mitään aikaan. Eikä ne oikein tiedä mistään mitään. (Manu)

Voi myös hyvin olla, että joku opiskelija ei saanut omien poissaolojensa takia tietoa poikkeusjärjestelyistä. Niin tai näin, viestinnälliset ongelmat harmittavat opiskelijoita. Heidän mielestään opettajia ”ei vaan kiinnosta”.

Opettajalla on valta määrätä oppituntien pituuksista. Opiskelijat joko noudattavat pituuksia tai eivät, useimmiten eivät. Oppitunnin pituuden ei kuitenkaan lähtökohtaisesti tulisi riippua siitä, minkälaista oppitunnin pituutta opiskelijat noudattavat, olkoonkin ymmärrettävää, että opiskelijoiden toiminta vaikuttaa opettajien toimintaan. Jos opettajat itse (tapa 3) tinkivät oppituntien pituuksista aloittamalla myöhemmin tai päästämällä aikaisemmin, on se selvä viesti opiskelijalle siitä, ettei oppituntien pituuksilla ole niin merkitystä. Aineistossani on lukuisia esimerkkejä siitä, että oppituntien pituudet riippuvat ensisijaisesti siitä, minkälaista aikataulua opettaja noudattaa ja että hän ei pidä kiinni virallisista pituuksista. Ajoissa oleville opiskelijoille on turhauttavaa, jos tunti alkaa myöhässä. He oppivat, ettei jatkossa kannata olla ajoissa paikalla, kun silloin ei kuitenkaan tapahdu mitään merkityksellistä. Joko opettaja ei tule paikalle tai sitten tunnin alusta käytetään jopa puoli tuntia tai kolme varttia siihen, että soitellaan poissaoleville ja odotellaan heitä paikalle.

Opettajien motiivina saattaa olla toisinaan myös opiskelijoiden miellyttäminen. Erityisesti tämä näkyy oppitunnin lopussa opettajien taipumuksena päästää opiskelijat virallista loppumisaikaa aikaisemmin kotiin. Jos tehdyt työt saadaan valmiiksi ennen tunnin loppumista, ei liene tarkoituksenmukaista pitkittää tuntia turhaan. Arvioni mukaan opiskelijoiden työteho ei kuitenkaan useinkaan ole niin

aktiivinen, että se antaisi perusteet tunnin aikaisemmin lopettamiselle. Joskus kävi myös niin, että opettaja oli varannut oppitunnille varsin vähän tehtävää. Seuraava esimerkki on yhteisten aineiden opetuksesta:

Kun opiskelija oli tehnyt tehtävän, hän kävi näyttämässä sen opettajalle, joka kommentoi suunnitelmaa. Tämän jälkeen sai lähteä kotiin. Eli nopeimmat saivat lähteä kaksoistunnilta (2 x 45 min.) noin 55 minuutin jälkeen.
(H16TI26.10.2010)

Opettaja saattaa perustella aikaisemmin päästämistä sillä, että ammattiaineiden opetuksessa tulee jättää työsalin siivoamiseen aikaa.

Kati: Ja sitten noin kuustoist viistoist teillä loppuu koulu?

Oskari: Joo, no yleensä vähän aikasemmin, et siin puol neljä aletaan siivoamaan ja sit sen jälkeen päästään.

Kati: Okei. Eli opettaja päästää teiät pikkusen etuajassa.

Oskari: Niin.

Jonkinlaisesta itsepetoksesta lienee kuitenkin kyse silloin, kun siivoamiseen mitoitetaan aikaa kolme varttia ja kuitenkin tiedetään, että siivoamiseen käytetty aika on oikeasti mitätön. Kun opiskelijat kokevat, ettei siivottavaa ole, he pääsevät lähemmään aikaisemmin pois.

Lopulta opettajat saattavat (tapa 4) alkaa lipsua säännöistä monella muullakin tapaa huomaamattaan. He eivät vaadi (enää) itseltäänkään niitä asioita, joita vaativat opiskelijoilta, kuten tunnilla ajoissa olemista, puhelimen pitämistä äänettömällä tai puhelimeen vastaamista vain oppituntien ulkopuolella.

Jouduin laittamaan kuulosuojat päähän, kun pauke *opettajan* ryhmän taholta alkoi olla niin kova. Hakkasivat vasaralla jotakin metallista kupua. Huomasin, että moni opiskelijakin oli hakenut kuulosuojat (sellaiset kertakäyttöiset, joita itsekin käytän, eivät ehkä suojaa parhaalla mahdollisella tavalla, mutta suojaavat kumminkin) itselleen. Heti sen jälkeen *opettaja* sanoikin ääneen pojille, että nyt pitäisi olla kuulosuojat. Joku näyttikin omia korviaan, jossa suojat oli. Sen sijaan *opettajalla* ei itsellään ollut minkäänlaisia suojaimia päässään, vaikka hän altistui melulle aivan samalla tavalla kuin muutkin.
(H31TO2.11.2010)

Opettajat paljastavat omalla toiminnallaan hyväksyvänsä epävirallisten normien noudattamisen. Luullakseni tämä tapahtuu osin tiedostamatta. Erityisen hyvin tämä näkyy opettajien suhtautumisessa tupakointiin. Sillä, että opettaja on puuttumatta virallisesti yksiselitteisesti kiellettyyn toimintoon, hän tulee hyväksyneeksi toiminnon. Opiskelijoille se, mihin ei puututa, on sallittua. Joskus opettajat jopa kannustivat opiskelijoita rikkomaan virallista normistoa. Todistin esimerkiksi sellaista tapahtumaa, jossa opettajakuntaan kuuluva ehdotti opiskelijalle, että tämä lahjoisi jonkun tekemään tietyn harjoitustehtävän, jota opiskelija ei itse saanut aikaiseksi tehdä ja joka oli kurssin hyväksytyksi saamisen edellytyksenä.

Opettajan oma esimerkki ei välttämättä kannusta opiskelijaa toimimaan koulun virallisten normien mukaan. Opiskelija kokee, että jos opettaja ei piittaa säännöistä, miksi hänenkään pitäisi.

Itseen ruokkivan kehän ainekset kasassa

Se, että opiskelijoita autetaan kulkemaan eteenpäin kohti tutkintoa, vaatii opettajilta loputonta joustamista virallisista normeista ja jatkuvasti uusien mahdollisuuksien antamista. Opiskelijoiden perään soitetaan, heitä houkutellaan kokeisiin, tarvittaessa etsitään kynät valmiiksi, joustetaan omissa työajoissa. Toisaalta taas lipsutaan opiskelijoihin ja itseensä kohdistuvissa vaatimuksissa, lasketaan ”rimaa” ja odotuksia, katsotaan läpi sormien, turhaudutaan ja väsyttään. Samanaikaisesti haluttaisiin luovuttaa ja yrittää pitää kiinni oman ammatin arvostuksesta. Moni opettaja näkee ja tunnistaa, että oma toiminta näyttyy opiskelijoille epävirallista kulttuuria tukevana virallisista normeista tinkivänä toimintana. Nuori mies saa siitä vahvistusta omalle toiminnalleen ja toteuttaa omaa kulttuuriaan yhä tiiviimmin. Negatiivinen kehä ruokkii itseään opiskelijoiden ja opettajien välisessä vuorovaikutuksessa.

Ei aina välttämättä oo kauheen kiva asia, mut ois ehkä opettajienkin syytä aina välillä vilkasta kuitenkin peiliin ja kattoo, että miten sen oman hommansa hoitaa.
(Rami-opettaja)

Mut nyt, nyt annetaan koko ajan sitä merkkii niille, et ihan sama mitä teette, ei se vaikuta mihinkään. Kolmannella sitte valmistutte, ehkä heikoin paperein, mutta valmistutte kuitenkin. Et ei se, paljon on tehtävää. (Rami-opettaja)

Mut kylhän tää aika paljon semmosta kasvatusta ja lastentarhatouhuu on. – – inhottavan paljon joudutaan keskittyä siihen ’pipot pois, takki pois, tuu paikalle, ole ajoissa’ -linjaan, et kun taas niinku jos ajattelee ammatillisesti koulutuksen kannalta nii nehän pitäis olla itsestään selviä asioita. Tietysti sitte kyllä me nyt vähän opettajakuntana kans kannustetaan siihen hommaan, et ei me muisteta aina niitä pipoja ja takkeja otattaa pois ja toisaalta ni kyllähän meilläki kahvitunnit venähtää ni. Ei me nyt olla minuutintarkkoja itekään ni ei se oo sitte. Ehkä se on kans sitä piilo-opetussuunnitelmaa se oman mallin näyttäminen. (Rami-opettaja)

Mä olin oppilashuoltoryhmässä – – vielä viime vuonna, mutta mä sen koin niin, että me käytettiin laastaria ku ois pitäny estää niitte haavojen tuleminen, että se oli yhtä, se on vieläki sitä loppumatonta, mitä mä *erään toisen opettajan* kans oon jutellu, ne samat ongelmat vaan, että ne tulee ja ne toistuu, että ei oo päästy eikä kukaan oo keksiny viel sitä, että kuinka me möyhennettäis se juttu niin, että meidän ei tarvis vaan tosiaan paikkailla näitä opintoja, antaa tukitunteja vaan et estettäis se, ettei kaveri joudu siihen tilanteeseen... (Tommi-opettaja)

Opettajat siis tunnistavat, että moni asia on vinosti. Joku opettajista tarjosi ratkaisujakin:

Voitas palata semmoseen vanhaan systeemiin, että koulut saa sen rahan, elikkä ei tarttis olla huolissaan omasta taloudesta siinä. Ja sit jos meil ei valmistu ku yks kaveri luokalta nii sit ei valmistu. Se tarkoittaa vaan sitä, et me voitais siinä alkuvaiheessa pätkee varottavat esimerkit pihalle jos tietää et niist ei mitään tuu niit on turha raahata mukana. Ja se antas niille muille sen selkeen merkin, et on vaan pakko tehdä töitä. Jolloin me saatais se keskikaarti nostettuu sieltä ihan toiselle tasolle. Nyt se keskikaarti ei nouse mihinkään, koska ne näkee, että noi heikommatki pärjää tekemättä mitään. – – Ja sitten ku saatas keskikaartitasoo nostettuu, me pystyttäis käyttää paljo enemmän aikaa siihe surkeimpiin tyyppihin sekä sitte jopa panostaa niihin parempiin tyyppihin, jotka nyt on iha heitteillä.

Et se on niinku ihme et ne jaksaa ne parhaatki kaverit niinku opiskella sen takii ku en minä jouda niille mitää muuta ku iskee paperin käteen et kato tosta et osaisitko tehdä tänki. (Rami-opettaja)

Moni kokee kuitenkin, ettei opettajilla ole juurikaan keinoja kääntää negatiivista kierrettä positiiviseksi. Eikä oikeita vastauksia välttämättä edes ole, sillä ratkaisut aiheuttavat ristiriitaa:

Opettaja: Ei meil varsinaisia sopimuksia oo kyl mut ollaan keskusteltu siit et kuka hoi-
taa sitä asiaa mitenki et kuka lempaa kaverin pihalle luokasta ja toiset jat-
kaa paasaamista entisee mallii et palkan saa siit opetuksesta. Se on sitte asi-
akkaiden oma valinta et miten ne sen opetuksen ottaa vastaan. Ei välttämättä
ehkä paras asenne sekään kyllä. Mut selkeetä väsymistä on havaittavissa kyl-
lä opettajakunnassa.

Kati: Joo. Miten tota, entäs sitte noihin niinku myöhästymisiin ja poissaoloihin
puuttumisesta nii onks teil siitä jotain sopimuksia?

Opettaja: Tota, niitä nyt käsitellään aina, ei välttämättä säännöllisin väliajoin, mut
määräajoin kuitenkin. Kyllä niinku luokan- ryhmänohjaajien pitäis koko ajan
valvoa sitä oman ryhmänsä poissaolojen kertymistä ja siihen pitäis puuttua.
Toisaalta meidän pitäis aina soittaa kun tunnit alkaa, että missä oot josset oo
paikalla. Vähän semmost lastentarhahommaa. Jotkut on puhunu siit, että ne
ei päästä väkee enää luokkaan myöhästyneenä ja muuta semmosta, mut ei täl
hetkellä vissii ehkä kukaan käytä semmosta tekniikkaa ku ei se oikeestaa te-
hoo sekää. Sehä on palkinto niille et ei mun tartte mennä ku ovet on lukos.
Lähti kotii.

Tää on asennekysymys. Se on, se on rakennettu meihin sisälle. Siis eihän toikaan nyt tie-
tenkään hyvä oo, että me ruvetaan niin kun johdon taholta vaatimaan, täs on ihan liikaa
duunia, kaikkea sellasta ylimäärästä annettu opettajille, ettei opettajatkaan kaikkia enää
jaksaa toteuttaa. Kyl se pitäis olla niinku sielt lähtösin sielt opettajasta itsestään. Emmä
tiedä, mieluummin kannustusta kun, ku rankasuja. En tiedä, en tiiä sitte millä tavalla tota...
Et onko valittu väriä opettajia sitte tai mikä on, mut tota noin nii. Kyl opettajakunnan
pitäis niinku varmaan se itte ratkasta sisältä päin ja miettiä, että millä tavalla saadaan
tähän opetukseen mielekkyyttä ja saadaan nää pennut pysymään täällä, tääl talossa ja
mikä on sen jatkuvuuden ja sen niinku sen meidän läpäsyykyä edistävän ratkasun ydin.
Missä se vois olla, että, et johan täs nyt talon johtoki puuttunu, et meil on hirveen huono
läpäsyyky, et jos meiltä läpäsee niinku noin kolkyt prosenttia opiskelijoista tän kolmen
vuoden aikana nii kyl se jo kertoo jotaki. – – Kyl me ollaan nyt niinku sellases sirkukses,
että me vaan katotaan tätä vuosikelloo, että kauan vielä. (Heikki-opettaja)

Me ollaan opettajien kanssa aika jumissa tän homman kanssa, ja pennut on kans jumissa
ja kaikki on jumissa. – – jossei kiinnosta penskoja koulunkäynti yhtään, niin ei sitä pysty
sit opettajakaan enää ihmeitä tekee siinä. (Rami-opettaja)

Vaikka opettajat tulkitsevat toisinaan toisin, väitän, että huonosta motivaatiosta
huolimatta on opiskelijoidenkin tarkoituksena enemmän tai vähemmän kulkea
mukana. Osa opiskelijoista sinnittelee jotenkuten, vaikka motivaatio ei suuri ole-
kaan. Toki ammatillinen tutkintotodistus kelpaa heille. Mutta opiskelijoiden ei ole
tarpeen päästä läpi opettajien ehdoilla, koska nämä tekevät muutenkin kaikkensa
auttaakseen opiskelijoita pysymään mukana. Se luo tilanteen, jossa nuori mies voi
itse sanella mukana pysymisen ja olemisen ehtojaan. Osittain opiskelijat tulkitse-
vat tämän voitokseen ja saavat vahvistusta epävirallisen kulttuurin uusintamiseen.

Samalla opiskelijat kuitenkin kokevat, ettei heille laiteta rajoja eikä heidän voimavarojaan hyödynnetä. Opiskelijat kaipaavat opettajalta auktoriteettia ja rentoutta. Kun kysyin, mitä se tarkoittaa, sain vastauksen ”emmä osaa oikein selittää”. Aineistossani ei kuitenkaan tullut esille, että opettajat ja opiskelijat keskustelisivat metatasolla negatiivisesta kierteestä ja hakisivat yhdessä molempia osapuolia tyydyttäviä ratkaisuja.

Edellä olen kuvannut sitä prosessia, jossa opiskelijat, nuoret miehet, toteuttavat toimijuuttaan ja ravisuttavat koulun institutionaalaisia rakenteita. Toimijuus törmää koulun rakenteisiin voimalla, sillä rakenteet eivät pelkästään taivu, vaan pyrkivät vaikuttamaan nuoren miehen toimintaan. Tulkintani poikkeaa Niemen (2010) tulkinnasta, jonka mukaan koulun virallinen ja epävirallinen kulttuuri eivät törmää keskenään kone- ja metallialan käytännöissä niin voimakkaasti kuin aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Willis 1984) on argumentoitu. Hän perustelee tulkintaansa siten, että kone- ja metallialalla suurin osa opetuksesta toteutuu ei-koulumaisena vapaana työskentelynä konehallissa. Väitän kuitenkin, että mikäli epävirallisen kulttuurin vapaus, joustavuus ja epätasaisuuden vaade (vrt. nuoren miehen elämän suolat) sisältyisivät aidosti koulun viralliseen kulttuuriin, ei kulttuurien välinen ristiriita olisi joka päivä niin voimakkaasti läsnä esimerkiksi opettajien ja opiskelijoiden välisissä neuvotteluissa. Keskeinen ero Niemen ja oman tutkimukseni aineistoissa näyttää olevan se, että Niemen tutkimuksen informantit olivat ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoita ja suurin osa heistä oli hakeutunut alalle motivoituneena (ala oli yhteishaussa heidän ensimmäisenä hakuvaihtoehtonaan). Oman aineistoni mukaan ala ei ole kovin suosittu ja suurin osa kone- ja metallialan opiskelijoista on tullut opiskelemaan epämotivoituneena itselleen ”väärää” alaa.

Opettajien ja opiskelijoiden vuorovaikutuksen tuloksena ei synny kahden kulttuurin kompromissia, vaan itseään ruokkiva negatiivinen kehä. Siinä prosessissa koulun epävirallinen kulttuuri saa hiljalleen yhä enemmän valtaa, mutta seekään ei lopulta tyydytä edes opiskelijoita. Heidän motivaationsa koulunkäyntiä kohtaan ei kasva, eivätkä he myöskään saa koulusta irti sitä, mitä toivoisivat.

Tupakointiin ja alkoholin käyttöön kannustaminen esimerkkeinä työväenluokkaan kasvattamisesta

Koulun epävirallisen ja virallisen kulttuurin kamppailu on samalla mielenkiintoinen esimerkki mekanismista, jolla koulu uusintaa työväenluokkaisen kulttuurin käytäntöjä. Aineistoni nuori mies saa kuin saakin lopulta vahvistusta sille, mitä työväenluokkaisen ammattimiehen kuuluu tehdä ja mitä ei, ja minkälainen voi olla sovelias omaa yhteiskuntaluokkaa ilmentävä elämäntapa. Tarkastelen tässä lopuksi vielä nuoren miehen valinnoista tupakanpolttoa ja alkoholin humalahakuista juomista erikseen toimintoina, jotka ovat yhteiskuntaluokan käytäntöjen näkökulmasta mielenkiintoisia. Tarkastelu antaa samalla eväitä pohtia myöhemmin sitä, kuinka vähäinen liikkuminen kiinnittyy työväenluokkaiseen elämäntapaan.

Aiemmin kävi jo ilmi, kuinka opettajat puuttuvat tai useimmiten ovat puuttumatta opiskelijoiden tupakointiin. Tupakointi on yksiselitteisesti kielletty

oppilaitoksen järjestyssäännöissä (liite 4), mutta silti opettajat katsovat sitä läpi sormien:

– – se on meil niinku selkeesti opettajakunnassaki niinku semmone kahtiajako et osa ei välitä pätääkään siitä (*opiskelijoiden tupakoinnista*). Ei ne jaksaa sen homman etee tehdä yhtää reeniä. Jokunen sit aina jaksaa siit asiasta huomautella, et... Ite oon koittanu aina huomautella mut kyl siinä vähän niinku alkaa olla laput silmillä jo et parempi ku ei näe nii pääsee vähemmäl vaivalla et. Se on aika lailla kuolleena syntyny systeemi siinä mielessä et toi tupakoinnin kielto ku ei meil nyt oikeesti mitään aseit oo siihen. Sit jos pystys antaa parille opiskelijalle potkut heti alussa syystä taikka toisesta, nii se kohottais sitä moraalialia, vaikka niistä tuliski ikävä kyllä niitä esimerkkitapauksia sitte. Mut nyt, nyt annetaan koko ajan sitä merkkii niille, et ihan sama mitä teette, ei se vaikuta mihinkään. Kolmannella sitte valmistutte, ehkä heikoin paperein, mutta valmistutte kuitenkin. Et ei se, paljon on tehtävää. (Rami-opettaja)

Opettajat ovat turhautuneita opiskelijoiden tupakointiin. Alituisen saisi olla huomauttamassa asiasta ja kehottaa poistumaan tupakalle pois koulun alueelta. Joskus opettajat itsekin polttavat koulun alueella ja näyttävät näin esimerkkiä.

Seuratessani poikia heidän työssäoppimispaikoissaan kiinnitin huomiota siihen, kuinka itsestään selvää tupakointi siellä on. Tupakointi on osa metallimiehen työkuultuuria tupakkataukoineen, tupakkahuoneineen, tuhkakuppeineen ja tupakansavuineen⁸⁵. Tupakointi on mahdollista myös työn lomassa. Seuraavat lainaukset ovat samalta havainnointipäivältä ja kuvaavat sitä, kuinka tupakointi on kiinteä osa työn tekemistä:

Kahvihuone, josta tavoitimme pomon, oli harmaasta tupakansavusta sakea. Ukkoja oli sisällä vajaa kymmenen ja varmaan kaikki polttivat. Attekin pisti itse asiassa saman tien tupakaksi. Moikkasin kaikkia ja pomoa kättelin. Tämä sanoi mulle, että tervetuloa vaan, laita haalarit jalkaan. Me tultiin ulos tästä savukopista ja Atte vei meidät toiseen kahvihuoneeseen, jossa oli ihan raikas ilma. (H50KE23.3.2011)

Lähes kaikilla äijillä pomoa lukuun ottamatta on jonkunlainen työhaalari päällä ja turvakengät jalassa. Silloin tällöin jollakin on sätkä suussa. Tupakka suussa kuljetaan sisälläkin, myös siinä toisessa ("raikasilmäisessä") kahvihuoneessa. Tosin halli on loistavasti ilmastoitu, sillä täällä on suora yhteys ulkoilmaan ovien rakosten kautta. (H50KE23.3.2011)

Nyt kello on 13.16 ja taidan lähteä halliin katsomaan, missä Atte työskentelee. Ja hänhän ei työskentele missään, vaan istuu paperinkeräyskontin sisällä. Häntä vastapäätä istuu polvillaan jakkaran päällä kolmikymppinen (*työpaikan*) nuorimmalta näyttävä työntekijä. Atte jatkoi siinä sitten yksin työstämistä eli naputteli suoraksi paperinkeräyskontin kantta. Sitten hän laittoi tupakan suuhunsa, hyppäsi trukin rattiin ja lähti kuljettamaan konttia taas johonkin. (H50KE23.3.2011)

---

⁸⁵ Anu Katainen (2011, 53–55) tarkastelee väitöskirjassaan tupakointiin liittyviä yhteiskuntaluokkaeroja ja tupakoinnin roolia ruumiillisessa työssä. Hän kiinnitti huomiota siihen, että työntekijäasemaa kuuluvien työmiesten tupakointi työpaikoilla rakennuksilla ja varastossa oli yleistä. Sosiaalinen ympäristö yllyttää tupakoimaan, sillä tupakointi on itsestään selvää ja rutinoitunutta. Tupakoinnilla oli työntekijöille tärkeä sosiaalinen merkitys. Tupakointi liittyi oleellisesti myös työntekijöiden kokemukseen omasta autonomiastaan. Tupakointi oli esimerkiksi hyväksyttävä ylimääräisen tauon pitämisen syy, jolloin työntekijä saattoi tupakan verukkeella määritellä itse taukonsa ajankohdat. Kataisen tulkinnan mukaan mitä alemmassa asemassa työntekijä on työpaikan hierarkiassa, sitä suurempi on tupakoinnista hänelle koitua hyöty.

Keskustelin tupakoinnista työssäoppimispaikoissa myöhemmin poikien ryhmän-ohjaajan kanssa. Hän myönsi, että käytäntö sotii työssäoppimisen periaatteita vastaan, koska ”on toi savuttomuussääntö”. Hän kuitenkin myönsi, että ”Aten kohdalla on katottu vähän läpi sormien, koska Atte itsekin polttaa” (H53T07.4.2011). Kun opettajat eivät jaksa valvoa tupakoimattomuussäännön noudattamista ja katsovat asiaa läpi sormien, he antavat samalla opiskelijoille merkin siitä, että koulussa ja työharjoittelupaikoissa voi polttaa. Tupakoinnista tulee siten hyväksyty tapa järjestyssäännöistä huolimatta, ja ammattikoulun aikana nuori mies sosiaalistuu siihen, että tupakointi on kiinteä osa metallimiehen arkea. Jos hän ei ollut polttanut ennen ammattikoulun alkua, on suuri kiusaus alkaa polttaa koulutuksen aikana jakaakseen lähikulttuurin normiston ja taatakseen itselleen pääsyn (ydin)ryhmään. Käytäntö uusintaa siten itseään ja vahvistaa tupakan kuulumista kiinteästi kone- ja metallialan ammattimiehen imagoon.

Alkoholin humalahakuinen juominen ei ollut koulussa konkreettisesti näkyvillä, sillä kertaakaan en huomannut, että joku olisi juonut koulussa tai edes pitänyt pulloa näkyvillä. Alkoholinkäyttö oli kuitenkin esillä keskusteluissa tavalla tai toisella lähes joka päivä. Yleensä keskustelijoina olivat pojat itse, mutta ei ollut tavatonta kuulla opettajienkaan alkoholinjuomiskulttuurin ihannointiin viittaavia kommentteja oppituntien aikana. Seuraava esimerkki on tutkimuspäiväkirjastani:

Hän (*ammattiaineiden opettaja*) kertoi (*opiskelijoille*) niistä paikoista, joissa kunnossapidon opiskelijat voisivat olla tulevaisuudessa töissä. Kun oli puhe hallinnon puolen reissutöistä, hän alkoi maalata tilannetta, jossa työntekijä joutuu matkustamaan ympäri maailmaa siten, että matkustaminen alkaa rasittaa koko perhettä: ’Muija ja pentu kotona, jotka kitisee, että taasko sä lähdet.– Äijät tulee posket punaisina ja naama turvoksisissa takaisin. Kun tulette kotiin, käynte vaan lääkärissä.’
(H12KE13.10.2010)

Erään ryhmän oma opettaja suorastaan rohkaisi puheillaan poikia juomaan valmistamisensa kunniaksi. Hän otti ennen valmistujaispäivää monta kertaa esille sen, että poikien kannattaa sopia, kuka toimii valmistujaispäivänä kuskina. Voi olla, että ryhmänohjaaja halusi kannustaa poikia toimimaan vastuullisesti ”kun he kuitenkin juovat”, mutta puhe alkoi kuulostaa korvissani lopulta enemmän juomiseen kannustamiselta. Valmistujaispäivänä yksi opiskelijoista toi ryhmänohjaajalle viinapullon kiitokseksi.

Sekä tupakanpolttoa että alkoholin humalahakuista juomista voi kutsua nuoren miehen valinnoiksi, mutta samalla myös työväenluokkaisiksi totumuksiksi ja normeiksi (ks. luvut 5.4 ja 7.2) (esim. Palosuo 2007; Puusniekka & Jokela 2009; Luopa ym. 2010; Katainen 2011; Helakorpi 2012, 22). Ammattikoulun rakenteet ja käytännöt toimivat usein virallisia normeja vastaan (ks. tupakoinnin osalta Oja-järvi 2009, 407–408). Ammattikoulu työssäoppimisjaksoineen näyttäytyy lopulta nuoren miehen valintoja vahvistavana ja työväenluokkaisia totumuksia uusintavana luokkasidonnaisena ympäristönä ja instituutiona. Siten se on samalla synnyttämässä ja ylläpitämässä yhteiskuntaluokkien välisiä eroja.

7.4 Normien ristipaineessa

Nuoren miehen elämää rajoittavat monet säännöt, kuten perheen sisäiset sopimukset, koulun järjestyssäännöt, laki, yleinen hyväksyntä ja hyvä maku tai kaveripiirin yhdessä luoma ja ylläpitämä normisto. On vaikeampi poiketa lähiyhteisön (kaverit) luomasta normista kuin jonkun ulkopuolisen tai kaukaisen tahon luomasta säännöstä, jota esimerkiksi koulun järjestyssäännöt edustavat. Nuori mies ajautuu herkästi kokeilemaan sääntöjen joustavuutta etenkin, jos ei ole ollut itse mukana luomassa niitä ja siten sitoutunut niihin. Näin ollen koulun läsnäolopakkoa tai koulun alueella vallitsevaa tupakointikieltoa on kohtuullisen helppo uhmata. Sen sijaan kaveripiirissä vallitsevia normeja halutaan noudattaa ja siten uusintaa jatkuvasti.

Tietynlainen toiminnan säännönmukaisuus ja ennustettavuus tekee vuorovaikutuksesta helppoa ja ylipäänsä mahdollista, minkä takia lähiyhteisön normeista halutaan pitää kiinni. Toisaalta yhteisö myös itse valvoo yhdenmukaisuutta hyväksymällä tai olemalla hyväksymättä sen jäsenten toimintaa. Esimerkiksi ryhmään sisään pääseminen ja siellä pysyminen saattaa vaatia tiettyjen normien noudattamista. Aikaisemmin mainitut nuoren miehen lähikulttuurissa vallitsevat keskeiset normit työistä tykkääminen, alkoholin juominen, tupakanpolto ja saman aikakäsityksen jakaminen näyttävät olevan keskeisiä ryhmään hyväksymisen kriteerejä. Yhtenä palkintona normien noudattamisesta on ryhmään pääsy ja hyväksytyksi tuleminen ja rangaistuksena ulkopuolelle sulkeminen. Joskus normien noudattamatta jättämisestä ei varsinaisesti sanktioita, mutta yksilön toiminta saattaa hankaloitua. Asiat eivät välttämättä etene yksilön haluamalla tavalla muiden ollessa haluttomia yhteistyöhön. Kun Joonas haluaa lähteä kesken autolla ajelemissen kotiin, häntä ei yksinkertaisesti päästetä lähtemään.

Toisaalta kaikkien ei kuitenkaan edellytetä toimivan normien mukaan. Hyvänä esimerkkinä on vaikkapa Jannen kaveri, joka muiden halveksunnasta huolimatta pystyy ajamaan sellaisella autolla, joka ei ole arvostettu kavereiden keskuudessa. Luultavasti hän pystyy toimimaan normin vastaisesti ja pysymään silti ryhmässä hyvän itsetunnon avulla. Lisäksi hän lienee lunastanut paikkansa ryhmässä muulla keskeisellä tavalla.

Lähikulttuurin normeista halutaan kuitenkin pääosin pitää kiinni. Kun ilmaisen, että tulkintani mukaan nuori mies kokee usein tinkimättömän pyrkimisen kohti nuhteetonta elämää hankalaksi ja työlääksi, tarkoitan nuhteettomuutta ensisijaisesti suhteessa muihin kuin kavereiden muodostaman lähiyhteisön normistoon. Rehellisyys, kuuliaisuus ja vilpittömyys ovatkin nuorelle miehelle venyviä käsitteitä. Hänen on kohtuullisen helppo kulkea sukkelasti omalla polullaan, niin sanotulla harmaalla alueella. Siellä voi luoda omia sääntöjä ja ennen kaikkea sallia itselleen tai ”omilleen” erivapauksia. Se ei aina ole varsinaista lain vastaista toimintaa, väärin tekemistä tai huijaamista, vaikka joskus niitäkin. Ennemmin oikaiseminen, liioitteleminen, vähätteleminen, lipsuminen tai hutaisuus kuvaavat nuoren miehen asennetta. Tahto ei useinkaan ole paha, mutta seurauksia ei välttämättä pohdita eikä niistä huolestuta. Harmaalla alueella liikkuminen jatkaakin luontevasti aikaisemmin (luku 7.2) esillä olleita välittömyyden ja välinpitämättömyyden teemoja.

Harmaalla alueella liikkuminen tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kotona saataan tehdä vanhempien kieltämiä tai yhdessä kielletyiksi sovittuja asioita, kuten lampunvarjostimen polttamista tupakansytyttimellä koristelutarkoituksessa tai pallopelien pelaamista sisällä, ”kun ei jaksa mennä ulos”. Toisaalta kaikkea ei edes ole kielletty, mutta kielletyn ja sallitun toiminnan rajoja haetaan aktiivisesti. Koulun järjestyssääntöjä rikotaan usein tietoisesti. Henkilöpapereiden väärentäminen, humalassa ajaminen, ylinopeuden ajaminen (”tuplanopeudet taajama-alueella”), viinan myynti kavereille, tupakan ja alkoholin ostaminen alaikäisenä, huumausaineiden käyttö ja hallussapito sekä niin sanotun juoksutaksin ottaminen (luikahdetaan ovesta ulos maksamatta ja paetaan taksinkuljettajaa) ovat esimerkkejä laittomuuksista, joita tehdään harkitusti tai harkitsematta. Jokainen pääinformantti on ollut osallisena sellaiseen toimintaan, joka on jollakin tavalla lain vastaiseksi tulkittavaa.

Joskus ollaan valmiita oikeuttamaan itselle sellaista, minkä tuomitsee toisten tekemänä tai mikä ei ainakaan tunnu itsestä hyvältä toisen tekemänä. Osa asioista on sellaisia, joita on opittu esimerkiksi omilta vanhemmilta, kuten humalahakuinen juominen tai väkivaltainen käytös. Vaikka vanhempien käyttäytymismalli on omasta mielestä huono, nuori mies toimii joskus itse samalla tavalla osaamatta kyseenalaistaa omaa toimintaansa. Omalle toiminnalle keksitään luontevia oikeutuksen antavia selityksiä, kuten itsepuolustus, rentoutuminen tai yhteisymmärryksen hakeminen. Itsepuolustusta on se, että käyttää nyrkkejä huitomiseen. Rentoutumista on päivittäinen oluenjuonti loma-aikana. Yhteisymmärryksen hakeminen puolestaan riittää selitykseksi sille, että saa luokkakaverin puhumaan suututtamalla ja kiusaamalla.

Valehteluun ja epärehellisyyteen suhtautuminen on ristiriitaista: toisaalta se tuomitaan ja toisaalta sallitaan toisille tai itselle. Janne kiteytti asian siten, että silloin voi valehdella, jos se ei haittaa ketään. Se, että tulee harmia itselle, ei ole riittävä syy olla huijaamatta.

Kati: Minkälaisia asioita sä arvostat?

Janne: No rehellisyys on aika paljon. Joissain asioissa tietenkin, ei välttämättä ihan kaikissa. Tai no se, että mulle ollaan rehellisiä. Ei se, että joku kusettaa jotain toista, ei sillä oo mulle mitään väliä. No, mitä mä arvostan? En mä oikein tiiä. – – No se et jos joku lähtee valehtelee niinku kaverille, niin se lakkaa saman tien olemasta kaveri, niinku se on semmonen. – – Et ei siis niinku mikään pieni, esim. aprillipila, eihä semmonen haittaa yhtään ketään. Mut sit jos valehdellaan ihan kunnolla, niin, ni epärehellisyys ja tollanen. – –

Kati: No mitenkä pitkälle asti sä olisit ollu valmis huijaamaan sun opinnäytetyössä?

Janne: No ihan just tasan niin pitkälle, et mä saan sen valmiiks.

Kati: Et tavallaan se riippuu aiheesta, missä sä voit tinkii siitä?

Janne: Joo, et ei siis tollanen, et ketään ei haittaa, niin ei siitä kenellekään tuu mitään harmii oikeesti. Paitsi ehkä itelleni, et mä en oo ite tehny sitä. Ni siit tulee itelle enemmän harmia, kun kellekkään muulle.

Kati: Mitä harmii siitä vois sulle tulla?

Janne: Sillei, et sitä ei oo ite tehny ja siin ei oo välttämättä ite miettiny niitä kaikkii hommii, niin ei siit opi tavallaan sillei oikeestaan mitään. Siinä tekee itelleen vaan hallaa.

Kati: Mut sit sä siitä kuitenkin voisit tinkii?

Janne: Joo ei, mä haluan vaan pois täältä. Mä haluan ne paperit. Mä haluan valmistuu täältä, ettei mun tarvii enää tulla tänne.

Jos kiinnijäämisen riski on tarpeeksi pieni hyötyyn (tässä tapauksessa ammattiin valmistuminen) nähden, ollaan valmiita harkitsemaan huijaamista. Jannekin osti seitsemän viikon "lorvimisen" jälkeen opinnäytetyötään vastaavan valmiin laitteen kaupasta. Hän suunnitteli puhaltavansa laitteesta värin pois ja muokkaavansa siitä itse tehdyn näköisen. Kuulin, kun hän uskaltautui kysymään eräältä luotto-opettajaltaan, kuinka paha asia olisi huijata opinnäytetyössä. Opettaja vastasi, että se olisi paha asia. Tiedä sitten, kuinka paljon opettajan sanomisella oli merkitystä, mutta lopulta Janne ei tietojeni mukaan oikaissut vaan teki oman opinnäytetyönsä alusta loppuun itse.

Eräs poika selitti omaa epärehellisyyttään tyttöystävänsä kohtaan sillä, että asiat tapahtuivat ikään kuin hänellä ei olisi ollut omaa tahtoa: "asiat johtivat toiseen" ja "etenivät sattumien kautta". Hänen "ei ollut itse tarvinnut tehdä mitään", eikä hän edes "oikein voinut tehdä mitään, kun nainen vain kävi päälle", hän kommentoi lähtöään vieraan naisen mukaan. "Sellaisesta ei voi kieltäytyä." Ikään kuin asiat tapahtuisivat nuoren miehen ulkopuolella, eikä hänellä ole mahdollisuutta muuttaa tapahtumien kulkua. Tai sitten sitä kautta löytyy uskottava selitys, joka kelpaa ainakin itselle.

Nuori mies törmää kaiken aikaa elämässään huijaamiseen ja valehteluun:

Faija oli huppelissa ja me otettiin sovittu nyrkkeilymatsi. Mä olin silloin sitä vahvempi ja nopeempi. Faija sano, et lopetetaan ja mä heitin hanskat pois ja sitten se löi mua kolme kertaa takaraivoon. Sanoin, et lopetetaan nyt ja ei se lopettanu. (Joonas)

Toiseksi nuorin pikkubroidi ja faija ja minä poltan. Mutsin sain just kiinni et se polttaa (ainakin sillä on röökiaskeja käsilaukussa). Isobroidi poltti armeijassa. Sanoin fajalle, et sä vaan juot ja poltat meidän kaikki rahat. Faija sano, et ihan samalla tavalla mutsiskin polttaa. Sanoin, et ei polta. Faija sano, että kato sen käsilaukusta. En tienny sitä, et mutsi polttaa. Se polttaa silleen, ettei se polta sisällä niin kun faija. (Joonas)

Yks kaveri on semmonen vähä puhuu ihan helvetisti silleen et se yrittää aina miten sen nyt sanois yrittää puhua aina puolellensa, se on vähän omituinen, se on vähän kaksnaamanen tyyppi. Esim. jos on kaverille velkaa, se yrittää puhua sen silleen, et se ois muka maksanut sen velan muka aikoi sitten, semmonen vähän ylimielinen, jos sattuu sille päälle, on se ihan hyvä kaveri. (Oskari)

Aleksi, pari vuotta Jannea vanhempi, asuu Jannen kanssa samalla kadulla, on töissä Tele Finlandilla ja osoittautunut huippumyyjäksi, joka tienaa yli 3000 euroa kuukaudessa. Hän ei tee ylipitkiä työpäiviä, vaan on vaan niin hyvä myyjä. Janne oli ollut seuraamassa hänen toimintaansa Itäkeskuksessa ja seurannut, miten hän puhuu asiakkaan kanssa. Kuulemma puhuu täyttä paskaa ja valehtelee, minkä kerkeää. Jannen ja Jannen isän tulkinta on se, että moni asia on täyttä valetta, mitä myyjät puhuvat. (H49KE16.3.2011)

Muijat aina sanoo, et niil on puhelin rikki, et ne ei voi soittaa, mut ne voi lähettää tekstiviestejä. (Joonas)

Sitten on helppo itsekin toimia samalla tavalla. Joku kauppa "omaa" maastopyöräänsä, jonka on "löytännyt pari vuotta sitten". Joku ilmoittaa jollekin tytölle, ettei voi seurustella, koska hänellä on näitä tähän tutkimukseen liittyviä haastatte-luja.

Joonas kertoi rahankäytöstään seuraavaa:

Joonas: Sit mun mutsi antaa mulle rahaa välillä. – – Eipä siinä. Sillon sitä rahaa tulee. Jos mutsi sais tietää mitä kaikkee mä oon tehny niillä rahoilla, mitä se on lainannu, niin ei se enää lainais mulle.

Kati: Mitä sä oot tehny niillä rahoilla?

Joonas: Eilen vähän ilta venähti, ni meni sinne kaikki rahat sit mitkä mutsi lainas.

Nuoren miehen puhe sisältää joskus ylimalkaisuutta tai liioittelua, kuten Joonaksen seuraavista esimerkeistä käy ilmi (korostukset omiani):

Ja sit oli tosi heikko olo. Johtu siitä, ku mä en ollu syöny kuukauteen kunnolla mitään. – – Mul ei ollu ikin nälkä. Mä söin aina jonkun yhen leivän tai mä join tosi paljon kyllä. Mulla meni varmaan neljä purkkii maitoo päiväs. – – Ei mul ollu mitään hätää. Ei ollu mitään vaaraa. Sit mä aloin yhtäkkiä syömään kunnolla.

Kati: Sä et syöny sen (*äidin laittamia*) ruokii.

Joonas: Nii, mä en syöny sen ruokii, niin siit se suuttuu. Se on kokannu ihan turhaan monta tuntia ja sit mä en syö sen ruokii, niin se suuttuu.

Kumminki se pistää niitä viestejä mulle päivässä varmaan sata. – – Mä oon niin helvetin kiltti ihminen. Mul menee välillä kaks kymppii yhdessä päivässä. – – Noin viis sataa viestii yhdessä parissa tunnissa. – – Mulla on peukaloki niin kipeenä (tekstiviestien näpyttelystä) – – Sit mullakin tapahtu se myös, et mul meni toi peukalo ihan jumiin, ku mä käytin vaa vasenta kättä koko ajan. Niin mullon toi peukalo koko ajan tosi kipee.

Hänelle ei liene niin väliä, sanooko hän asiat sinne päin vai täsmällisesti oikein. Saattaa olla, että nuoret miehet keskenään osaavat tulkita tätä puhetta, jolloin liioittelu on jaettu toimintatapa. Ulkopuolisena en osannut ohittaa liioittelua. Joskus liioittelu näyttäytyi silmissäni myös suurina suunnitelmina, joista puuttui realismi. Ne eivät olleet välttämättä täsmällisiä tulevaisuuden tavoitteita, vaan enemmänkin puolihuolimattomia ajatuksia siitä, mitä voisi tehdä, mitä voisi tulla vastaan tai minkä tapahtumista ei estelisi.

Harmaalla alueella liikkumisen selityksiä voivat olla esimerkiksi jännityksen hakeminen elämään, elämän helpottaminen tai kapinointi yhteiskunnan normistoa vastaan. Toisaalta en löytänyt aineistostani merkkejä varsinaisesta yhteiskunnan vastaisesta tietoisesta kapinoinnista. Enemmänkin tulkitsen aineistoni nuoren miehen pyrkivän elämään mahdollisimman helppoa elämää yhteiskunnan jotta-kuinkin kunniallisena jäsenenä. Tapa elää vain poikkeaa siitä, mikä on tyypillistä yhteiskunnan valtaa pitävälle keskiluokalle.

OSA IV VÄHÄINEN LIIKUNTA NUOREN MIEHEN MIELEKKÄÄNÄ VALINTANA

Nuoren miehen arjen ja elämäntavan kokonaisvaltainen ymmärtäminen vie sen jäljille, mitä valitaan tai tullaan valituksi ja millä perusteella. Ihminen noudattaa elämässään usein tiettyjä periaatteita ja logiikkaa ja menettelee valintatilanteissa varsin samankaltaisesti, vaikkei olekaan sitä välttämättä itse tiedostanut. Jos on mahdollista ymmärtää valintojen takana olevia perusteita ja selitysmalleja, on mahdollista saman logiikan mukaan tulkita myös, miksi jotakin ei valita.

Oman tutkimusasetelmani kannalta mielenkiintoista on, että pääsen näin tutkimuksen viimeisessä osassa tarkastelemaan myös sitä, minkälaisiin asioihin vähäinen liikkuminen voi liittyä ja miksi vähän liikkuminen saattaakin olla mielekäs valinta nuorelle miehelle. Pohdin, mikä voisi auttaa ymmärtämään vähäisen liikkumisen ilmiötä laajemminkin. Toisin sanoen haen selityksiä sille, miksi nuoren miehen näkökulmasta liikkuminen ei ole juuri koskaan tehtyjen valintojen joukossa.

8 VÄHÄISEN LIKKUMISEN SOSIOLOGISET SELITYKSET

Vähäisen liikkumisen rinnalla on lukuisia toimintoja akvarellimaalauksesta lintujen bongaamiseen, jotka eivät kuulu nuoren miehen arkeen. Jokaisen mieleen juolahtavan tekemisen kohdalla voisi kysyä samaa, miksi nuori mies ei tule valinneeksi toimintoa arkeensa.

Tässä tutkimuksessa en juuri nostanut liikkumista tai vähäistä liikkumista esille informanttien kanssa. Ne nousivat puheenaiheiksi spontaanisti ainoastaan informanttien itsensä aloitteesta. Siten en kysynyt tutkittavilta, miksi he eivät liiku tai mitkä asiat estävät heitä liikkumasta. Halusin viimeiseen asti säilyttää arkielämän, elämäntavan ja arkisten valintojen näkökulman. Ennen kaikkea halusin säilyttää nuoren miehen oman näkökulman välttämällä tuomasta tietoisesti esiin omia mahdollisia ennako-oletuksiani. Tämä tarkoittaa myös sitä, että tässä luvussa esiin nostamani vähäisen liikkumisen taustalla olevat selitykset ovat pääosin nuoren miehen valintojen ja valintojen selitysten kautta tekemiäni tulkintoja.

Tutkimuksessani kävi ilmi, ettei nuori mies häpeile vähäistä liikkumistaan. Hänellä ei ole syytä salailla valintaansa tai tässä tapauksessa valitsematta jättämistään, vaan vähäinen liikkuminen on hänen elämässään samanarvoinen asia kuin moni muukin sellainen toiminto, jota nuori mies ei tee. Usein hän ei edes mieti erikseen, mitä jättää tekemättä. Väitänkin, ettei liikkumisen välttäminen ole nuorelle miehelle sinänsä itsetarkoitus. Siinä ei ole kapinaa liikunnan edistäjien odotuksia vastaan sen enempää kuin koulun epävirallisesta kulttuurista löytyy kapinaa koulun virallista kulttuuria vastaan. Vähäinen liikkuminen on osin tietoinen elämänpoliittinen valinta ja kansalaisoikeus siinä missä liikunnan harrastaminenkin (Vuolle 2007). Osin se on myös tiedostamaton valinta, joka sopii yhteen nuoren miehen habituksen kanssa.

Aikaisemmissa pääosin väestötason tutkimuksissa on löydetty lukuisa joukko tekijöitä, jotka ovat yhteydessä fyysiseen aktiivisuuteen ja siten myös vähäiseen liikkumiseen⁸⁶. Tieto on kuitenkin niukkaa. Tässä luvussa pyrin pääsemään kiinni siihen, mitä on määrällisten mittareiden tuottamien lukuarvojen ja prosenttien sekä tilastollisten yhteyksien takana. Kiinnostavaa on myös, millä tavalla liikkumisesta muodostuu tai ei muodostu yhteys tiettyihin tekijöihin.

---

⁸⁶ Esimerkiksi Trostin, Owenin, Baumanin, Sallisin ja Brownin (2002) katsauksessa ainakin seuraavien tekijöiden on raportoitu olevan yhteydessä fyysiseen aktiivisuuteen aikuisilla: (1) väestötieteelliset tekijät, esimerkiksi ikä, elämänvaihe, sukupuoli, koulutus, sosioekonominen asema, asuinpaikka; (2) psykologiset, kognitiiviset ja emotionaaliset tekijät, esimerkiksi minäkäsitys, liikunnasta saatu ilo, psyykinen terveys, ajan puute, pystyvyyden tunne; (3) käyttäytymiseen liittyvät ja taidolliset tekijät, esimerkiksi tupakointi, liikuntatottumukset lapsuudessa; (4) sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät, esimerkiksi vanhempien vaikutus, ystävien tuki sekä (5) fyysiseen ympäristöön liittyvät tekijät, esimerkiksi vuodenaika, kodin sijainti. (Ks. myös esim. Laakso ym. 2006; Husu 2011) Geneettisten ja ympäristötekijöiden osuudesta liikunta-aktiivisuuden vaihtelussa ks. Aaltonen ym. 2012.

8.1 Nuoren miehen suhde liikkumiseen

Voisi nopeasti arvella, että omakohtaisen liikunnan kautta tarkasteltuna aineistoni nuoren miehen suhde liikuntaan jää heikoksi. Asia ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteinen. Aineistostani löytyi nimittäin eräs tähän liittyvä kiinnostava seikka: vaikka pääinformanttien liikkuminen ja fyysinen aktiivisuus on vähäistä, Oskari ja Atte kertoivat molemmat oma-aloitteisesti olevansa hyviä urheilussa (korostus omani).

- Kati: Missä sä oot hyvä?
Atte: No oon mä tietenki näis urheilussa ja tämmösessä.
Kati: Millä tavalla sä oot urheilus hyvä?
Atte: No esimerkiks joukkuepeleis mä oon aina pärjänny hyvin.
Kati: Mitä ominaisuuksii sus on sellasii, jotka niinku tulee, on niinku eduksi joukkuepelissä?
Atte: No varmaan just kilpailuhenkisyys.
--
Kati: Onks joku muu ominaisuus, mikä on eduksi tota joukkuelajissa nimenomaan?
Atte: Varmaan just se et ei oo niinku ihan kömpelö, et esimerkiks futiksessa.
- Kati: Missä asioissa sä oot hyvä?
Oskari: Urheilussa kohtuuhyvä, melkeinpä jokaisessa lajissa. Osaan pelata kuitenkin esimerkiks jalkapalloo ja koripalloo, skeitata. Jossain tietokonepeleissä.

Suhde liikuntaan⁸⁷ rakentuu konkreettisen ilmiasun lisäksi asennoitumisen ja suhtautumisen kautta. Tällöin jokaisella, myös liikuntaa harrastamattomalla tai vähän liikkuvalla, voidaan ajatella olevan liikuntaan liittyviin merkityksiin tietty suhteensa. (Koski 2004, 190; Koski & Tähtinen 2005, 7) Näin ollen suhdetta liikuntaan määriteltäessä itse fyysisen liikkumisen lisäksi tulee ottaa huomioon ne ajatukset ja asenteet, joita nuorella miehellä on. Molemmat edellä mainitut pääinformantit olivat harrastaneet liikuntaa aiemmin. Atte oli harrastanut palloilu- ja kamppailulajeja ja Oskari pelannut koripalloa kahdeksannelle luokalle asti, mistä liikuntataidot olivat peräisin. Vähäinen fyysinen aktiivisuus ei ainakaan heidän kohdallaan näytä olevan osaamisesta, taidoista – tai itsevarmuudesta – kiinni. Tulee myös muistaa, että Oskari on pojista ainoa, jolla yhdistyy vapaa-ajan hengailuun fyysistä aktiivisuutta kausiluonteisesti skeittailun ja ykkösen pelaamisen muodossa:

Talvella ei oikeestaan tuu liikuttuu melkein yhtään, mitä nyt hengaillee ulkona jonkun aikaa, kavereitten kaa vaan juttelee jotain ja semmosta. Ollaa jossai ulkona vaan tai kavereilla sisällä. Sisällä saatetaa pelata jotain pelikonsolilla. Talvella mitä jos kävelee sinne kauppaan ei muuta erikoista, jos ei tarkene. Kesäsin oikeestaan tulee liikuttua, talvella se sit vähän jää.

⁸⁷ Pasi Koski käyttää käsitettä liikuntasuhde tarkoittaessaan sitä, kuinka intensiivisesti yksilö asennoituu ja kiinnittyy liikunnan sosiaaliseen maailmaan. Yksilön liikuntasuhde voi olla löyhä tai vahva. Se rakentuu osittain tiedostettujen ja osittain tiedostamattomien oletusten pohjalta. (Koski 2000a; Koski 2004) Liikuntasuhteen voi ajatella muodostuvan liikunnan sosiaalisen maailman kolmeen osa-alueeseen: omakohtaiseen liikkumiseen, penkkiurheiluun ja liikunnan hyödykkeisiin. Liikunnan harjoittaminen on siten vain yksi liikuntasuhteen ulottuvuus. Kun liikuntaa näin kulutetaan tai tuotetaan, liikunnan sosiaalisen maailman merkitysrakenteet sisäistetään koko ajan syvemmin ja niiden merkitykset yksilölle kasvavat. Toisin sanoen liikuntasuhde vahvistuu. (Koski 2004, 191–194; Lehmuskallio 2007, 18–19) Käytän tätä jäsenystä kuvaamaan tässä nuoren miehen suhdetta liikuntaan.

Aten fyysinen aktiivisuus koostuu alakouluikäisten sählykerhon ohjaamisesta keran viikossa. Näin ollen aineistoni nuoren miehen liikuntasuhde omakohtaisen liikkumisen osalta ei välttämättä ole merkityksetön tai heikko, vaikka fyysistä aktiivisuutta sisältyisikin arkeen niukasti. Kuvaan pääinformanttien fyysistä aktiivisuutta tai sen vähäisyyttä tarkemmin luvussa 5.5.

Penkkiurheilun osalta suhdetta liikuntaan ilmennetään liikunnan ja urheilun seuraamisella tapahtumapaikoilla, tiedotusvälineiden kautta ja/tai pelaamalla urheiluaiheisia tietokonepelejä (ks. Koski 2004, 192). Kuten tutkimuksen osiossa II (luku 5.3) kävi ilmi, kuudesta pääinformantista ainoastaan Janne ja Atte katsovat urheilua, lähinnä jääkiekkoa. Urheilun katsominen on siten kausiluontoista. He voisivat seurata urheilua vähän useamminkin, jos olisi varaa maksulliseen urheilukanavaan, joka näyttäisi kansallista jääkiekkoa. Joonas katsoisi nyrkkeilyä, jos sitä näytettäisiin. Atte on pääinformanteista ainoa, joka saattaa käydä katsomassa jääkiekkoa joskus myös kotikatsomon ulkopuolella. Näin ollen penkkiurheilun osa-alueellakaan liikuntasuhde ei rakennu kovin vahvaksi.

Vahvimmaksi liikuntasuhteen osa-alueeksi näyttäisi muodostuvan liikuntahyödykkeiden kuluttaminen. Aineistossani ei tullut esille varsinaisten liikuntavälineiden ja -varusteiden käyttäminen kuin Oskarin kohdalla (pyörä, skeittilauta, pallo), mikä lienee luonnollista, kun poikien liikkuminen on vähäistä. Sen sijaan liikkunnallisiin vaatteisiin viittaa esimerkiksi seuraava päiväkirjaote:

- Luokassa siis yhtä aikaa kahdesta opetusryhmästä yhteensä yksitoista poikaa, joista
- seitsemällä on siniset farkut jalassa, kahdella on mustat farkut jalassa ja yhdellä ruskeat sammarit jalassa ja yhdellä mustat collegehousut
  - kahdeksalla näyttäisi olevan collegehuppari
  - kaikilla on jalassaan jonkunlaiset sporttiset jalkineet, kuten tennarit

--

B-ryhmäläisiä on siis kuusi, joista kahdella on lippalakki päässä, yhdellä on pipo päässä, yhdellä on huppu päässä ja yhdellä on huppu ja pipo päässä. Siis ainoastaan yksi on sellainen, jolla ei ole mitään päässä. Kaikilla kuudella on päällystakki päällä.

(H17KE27.10.2010)

Hyvin tyyppillinen kone- ja metallialan opiskelijan asukokonaisuus koostuu farkuista, collegehupparista ja tennareista. Pukeutumista voisi luonnehtia jopa sporttiseksi. Vaatetuksen sporttisuudesta kielivät erityisesti huppari ja tennarit. Tavatonta ei ole sekään, että t-paitojen ja collegehupparien etumusta koristaa tunnettujen urheiluvaatevalmistajien isot logot. Vaatetus ei sinänsä poikkea valtavirrasta, sillä urheilulliset vaatteet ja jalkineet ovat yleisiä yleensäkin vapaa-ajan käytössä (Maguire 1999; Koski 2004, 194). Kiinnostavaksi asian tekee kuitenkin havainto, että nuori mies valitsee mielellään sporttiset vaatteet (huppari ja tennarit), vaikka ei olekaan fyysisesti aktiivinen (vrt. Lehmuskallio 2007, 122–123). Sportisoinnin ilmiö kuvaa hyvin nuoren miehen pukeutumista: liikunta ja urheilu kulttuurisine merkityksineen ulottuvat sellaisille elämän osa-alueille, joilla ei suoranaisesti ole juuri mitään tekemistä liikunnan ja urheilun kanssa. (Maguire 1999; Koski 2004, 193–194)

Vähän liikkuvalla nuorella miehellä on siis omanlaisensa suhde liikkumiseen. Se ei ole yksiselitteisesti pelkästään heikko ja merkityksetön, vaikka näin voisi

nopeasti fyysisen aktiivisuuden määrästä päätellä. Nuoren miehen suhde liikkumiseen näyttää eri osa-alueilla eri vahvuksena. Useimmille pääinformanteille tosin omakohtaisen liikunnan osalta suhde on lähes merkityksetön. Jossain määrin liikuntahyödykkeiden kuluttamisen osa-alueella suhde näyttää kuitenkin kohutuullisen vahvana läpileikaten koko tutkimuskentän. Aineistoni ei kuitenkaan anna mahdollisuuksia tulkita, mitä nuori mies itse asiassa sporttisella vaatetuksellaan viestii ja mitä merkityksiä hänelle sillä on. Voin vain arvella, että tietty pukeutumiskoodi toimii ryhmän normina ja auttaa siten yksilöä tunnistamaan ryhmänsä jäsenet ja pysymään ryhmässä. Toisaalta käytännöllisestä näkökulmasta katsottuna monet liikuntavaatteet ja -jalkineet ovat yksinkertaisesti helppoja käyttää ja mukavia päällä. Vaikka itse liikkuminen sinänsä ei olisikaan nuorelle miehelle merkityksellistä tai suotavaa, tietynasteinen esimerkiksi vaatetuksella esiintuva sporttisuus on hyväksyttävää. Hyväksyttävää on pukeutua valtavirran mukaisesti urheiluvaatevalmistajien logoilla varustettuihin collegehuppareihin ja tennareihin, mutta ei juuri sporttisemmin.

8.2 Nuoren miehen intressit ja liikkumisen funktiot

Liikuntamotivaatio ja liikkumisen motiivit kertovat siitä, mikä kannustaa yksilöä liikkumaan. Liikkumiseen liittyvissä motiivi- ja motivaatiotutkimuksissa on tarkasteltu esimerkiksi eri-ikäisten ja eri liikuntamuotojen ja -lajien harrastajien motiiveja ja liikkua sekä liikuntamotivaatioon vaikuttavia tekijöitä (esim. Telama 1986; Tähtinen ym. 2002; Schutzer & Graves 2004; Kilpatrick 2005; Allender ym. 2006; Korkiakangas ym. 2009; Ponto ym. 2010; Aaltonen ym. 2011; Yli-Piipari 2011).

Yksilöt liittävätkin liikkumiseensa paljon erilaisia merkityksiä, jotka ovat yhteiskunnan ja liikuntakentän pirstaloitumis- ja eriytymiskehityksessä moninaistuneet ja muuttuneet aiempaa subjektiivisemmiksi (Itkonen 1996, 226–230; Itkonen 1997, 47–51). Eräessä tutkimuksessa (Koski & Tähtinen 2005) jäljitettiin liikunnan merkityksiä nuoruudessa⁸⁸. Sen mukaan liikunta sisältää eri muodoissaan lukemattoman määrän merkityksiä, joista kunkin yksilön kohdalla muodostuu omanlainen merkityskokonaisuutensa. Harvat liikunnan merkitykset ovat niin voimakkaita, että fyysinen aktiivisuus voi rakentua yhden merkityksen varaan. Kuitenkin useista vähemmän voimakkaista merkityksistä voi koostua sellainen merkityskokonaisuus, joka saa yksilön liikkumaan. Neljä tärkeintä liikunnan merkitystä nuorilla kaikissa ikäryhmissä, niin tytöillä kuin pojillakin, olivat yhdessäolo, kunnan kohotus, ilo ja terveellisyys.

Turkulaiset 16–25-vuotiaat nuoret etsivät liikunnan avulla elämyksiä (Zacheus ym. 2003a). Heitä motivoi myös terveys, hyvä kunto sekä rentoutuminen ja virkistyminen (Zacheus ym. 2003b, 81–82).

---

⁸⁸ Tutkimuksen aineistona oli 13–18-vuotiaita turkulaisia yläkoululaisia, lukiolaisia ja ammatti-instituutissa opiskelevia koskeva laadullinen (esim. kirjoitustehtävä) ja määrällinen (esim. kyselylomake) aineisto, joka kerättiin keväällä 2003. Kosken ja Tähtisen (2005) artikkeli tukeutuu määrälliseen kyselyaineistoon. Kyselyyn vastanneista 798 nuoresta 163 opiskeli ammatti-instituutin toisella vuosikurssilla.

Lehmuskallio (2007) haki tutkimuksessaan ymmärrystä ja perusteluja lasten ja nuorten liikuntapalvelujen kulutukselle perinteisten motiivitarkastelujen sijaan välittömien ja välineellisten kulttuuristen merkitysten avulla⁸⁹. Jos tarkastellaan yhdeksäsluokkalaisten poikien (n = 178) vastauksia, käy ilmi, että liikkumiseen liitetyiksi tärkeimmiksi merkityskokonaisuuksiksi arvottuivat hyvä olo ja mieli, fyysisyys sekä extreme. (Lehmuskallio 2007, 98–99) Zacheus (2009) puolestaan löysi kaikkein tärkeimmiksi liikuntaan ja urheiluun liittyviksi merkityskokonaisuuksiksi vuosina 1923–1988 syntyneiden suomalaisten nuoruudessa sosiaalisuuden sekä terveyden ja hyvinvoinnin.⁹⁰

Tiivistin edellä mainituista viidestä tutkimuksesta vastaajien itsensä tärkeimmiksi kokemat liikunnan merkitykset kuuteen kategoriaan:

- hyvä olo ja mieli
- ilo ja virkistyminen
- hyvä kunto ja fyysisyys
- terveys ja hyvinvointi
- elämykset ja extreme
- yhdessäolo ja sosiaalisuus.

Yksilöt tekevät omaa kehoa liikuttavia valintoja näiden merkitysten takia. Liikkumisella on itselle jokin merkitys, joka palvelee hyvän elämän kokonaisuuden saavuttamista. Toisin sanoen itselle hyvää elämää tavoitellaan ainakin osittain liikunnan avulla. Liikunnalla on jokin funktio, jonka se täyttää.

Aktiivisena toimijana myös nuori mies pyrkii kohti itselleen tärkeitä asioita. Aineistoni nuoren miehen tavoittelema hyvä elämä tiivistyy aiemmin esiteltyihin elämän suoloihin, jotka tekevät elämästä elämisen arvoisen. Ne toimivat samalla valintoja ohjaavina tekijöinä, jolloin valinnat edistävät elämän suolojen toteutumista tai eivät ainakaan saa estää sitä. Yllä luetelluista liikunnan merkityksistä ja funktioista ainoastaan yhdessäolo ja sosiaalisuus lukeutuvat myös nuoren miehen aktiivisesti tavoittelemien elämän suolojen joukkoon, sillä yksi elämän suoloista on kaverit (ks. luku 6). Sinänsä liikkuminen voi olla hyvinkin sosiaalista toimintaa. Aineistoni nuorelle miehelle etenkin organisoitu liikkuminen ei kuitenkaan tarjoa

---

⁸⁹ Tutkimus toteutettiin Turussa survey-tekniikalla. Tutkimukseen osallistuvat alakoululaiset (n = 442) ja yhdeksäsluokkalaiset (n = 380) arvioivat valmiiksi listattujen merkitysten tärkeyttä itselleen liikuntaa harjoittaessaan. Kymmenistä yksittäisistä merkityksistä koostuneet listat tiivistettiin laajemmiksi merkityskokonaisuuksiksi pääkomponenttianalyysin avulla. Tutkimukseen osallistuvista koululaisista 90 % kulutti säännöllisesti vähintään kerran viikossa eri organisaatioiden tarjoamia liikuntapalveluja organisoidun liikunnan ja/tai liikunta-paikkojen ja -tilojen muodossa. (Lehmuskallio 2007)

⁹⁰ Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena (n = 1477). Kyselylomake lähetettiin satunnaisotannalla 3000:lle vuosina 1923–1988 syntyneelle suomalaiselle. Faktorianalyysin perusteella 58:sta liikunnan merkityksiä kuvaavasta väittämästä muodostettiin 11 merkityskokonaisuutta: kilpailu, terveys / hyvinvointi, fyysisyys, sosiaalisuus, rentoutuminen, muodikkuus, miehisuus, henkinen kasvu, yksinäinen puurtaminen, vanhempien odotukset ja taloudellinen edullisuus. (Zacheus 2009)

juuri niitä sosiaalisia merkityksiä tai vastaa niihin tarpeisiin, joita hän hakee ja tavoittelee.

Omaehtoinen liikkuminen voisi kuitenkin tarjota puitteet myös kavereiden kanssa hengailulle. Hyvänä esimerkkinä toimii aineistossani eräs poikkeustapaus, nimittäin Oskari, jonka kaveriporukka valitsee toisinaan kesäkaudella skeittilaudat, pyörät ja pallon hengailun rekvisiitaksi auton sijaan. Keskeistä on, että ehdot ovat samat kuin muussakin hengailussa: ei ole aikatauluja tai sovittuja kellonaikoja. Tärkeää on kokemus, että aika on omaa aikaa, joka koetaan vapaa-ajaksi ja jonka sisällöstä päätetään itse. Toiminta on omaehtoista ja sille luodaan omat säännöt. Toiminnon voi milloin tahansa keskeyttää, jos ja kun eteen tulee toinen mielenkiintoinen toimintatarjous. Liikkumisen sisällyttäminen kavereiden kanssa hengailuun on siis aineistossani esiintyvän esimerkin valossa tarkasteltuna mahdollista, mutta ei tavallista. Vaikka liikkumiseen hengailutoimintona liittyvät edellytykset täyttyvät hyvää elämää palvelevalla tavalla, ei silti ole itsestään selvää, että liikkuminen tulee valituksi. Liikkumisen tulee olla myös muulla tavalla vartenotettava vaihtoehto muiden hengailuun liittyvien toimintojen, kuten autoilun, tietokonepelaamisen tai television katselemisen rinnalla.

Terveys sen sijaan ei näytä olevan aineistoni nuorelle miehelle tärkeä arvo, päämäärä tai valintoja ohjaava tekijä. Nuori mies tekee arkipäiväisiä valintoja, joiden taustalla ei ole terveyteen liittyvää motiivia. Myös nuoren miehen käsitys terveydestä saattaa poiketa esimerkiksi liikunnan edistäjän käsityksestä (Jallinoja ym. 2008; Pietilä 2008; Hoikkala ym. 2009; ks. myös Katainen 2011, 25; Kärsämä 2012). Nuori mies tavoittelee hyvää elämää ja hellii itseään kahvilla, tupakalla ja monilla muilla itselleen tärkeillä nautinnoilla. Käsitys siitä, mikä on itselle hyväksi, on subjektiivista. Liikunnan terveyttä edistävä vaikutus tai vähäisen liikunnan terveyttä heikentävä vaikutus eivät riitä nuorelle miehelle motiiviksi liikkua, koska nuori mies ei juuri tarkastele valintojaan terveyden kehityksessä. (Ks. myös luku 8.3)

Liikkumisen terveyttä edistävät ja kuntoa kohottavat vaikutukset, jotka löytyvät yllä olevasta liikunnan merkityslistasta, edellyttävät pitkän tähtäimen tinkimätöntä fyysistä ponnistelua, tavoitteellisuutta ja suunnitelmallisuutta. Tavoitteellisuus liittyy liikuntaan ja etenkin kilpaurheiluun laajemminkin: toiminnan kautta pyritään koko ajan parempaan toimintaan. Nuori mies haluaa kuitenkin elää hetkessä ja välttää tekemästä lyhyen tai pitkän tähtäimen suunnitelmia. Liikkumisen tavoitteellisuus, vaikka tavoitteet olisivatkin aluksi vaatimattomia, ei vastaa nuoren miehen tarpeita ja haluja. Liikkumisen voi toki istuttaa hetkessä elämisen tapaan, mutta ainakin organisoitu liikkuminen sopii harvoin käytänteiltään siihen. Aikataulut, sovitut täsmälliset kellonajat ja tietyt harjoitusvuorot ovat juuri niitä, joihin nuori mies ei halua sitoutua.

Mielenkiintoista onkin se, että yksi suurimmista liikkumisen esteistä on tutkimusten (esim. Stutts 2002; Ponto ym. 2010; Zacheus ym. 2003) ja ihmisten arki-kokemusten mukaan ajan puute ja kiire⁹¹. Nuori mies ei koe kiirettä, eikä kiire siten asetu todelliseksi vähäisen liikkumisen syyksi aineistossanikaan (vrt. Zacheus ym. 2003, 35). Hän haluaa olla aikataulullisesti riippumaton, mikä mahdollistaa kiireettömän elämän ja hetken mielijohteista tapahtuvat toiminnot. Harjoitusaikataulut ja sovitut treenivuorot ovat omiaan vähentämään nuoren miehen vapaa-ajaksi kokemaa aikaa, mikä ei sovi yhteen elämän suolojen kanssa. Nuori mies taistelee jo nyt vapaa-aikaa ja omaa aikaa itselleen esimerkiksi koulun organisoidusta ajasta. Siksi hän ei halua sitoutua aikataulullisesti sellaiseen, joka ei tunnu olevan merkityksellistä hänelle itselleen. Tosin kuten jo edellä toin esille, nuori mies saattaisi kysyttäessä sanoa kiireen vähäisen liikkumisen syyksi. Tulkintani mukaan se liittyy enemmänkin nuoren miehen arvioon siitä, mikä on tarpeeksi hyväksyttävä selitys, kuin siihen, että kiire olisi todellinen syy. Niin tai näin, väitän, että nuoren miehen vähäisen liikkumisen selitykset on löydettävä muualta.

Nuoren miehen elämän suoiloista mahdollisimman vähällä pääseminen lienee haastavin tavoiteltava liikkumisen näkökulmasta tarkasteltuna, koska liikkuminen jo sinällään sisältää fyysisen ponnistelemisen vaateen (ks. myös Koski & Tähtinen 2005, 11). Vähällä pääseminen tarkoittaa pyrkimystä minimoida sekä henkiset että fyysiset ponnistelut suhteessa saatavaan hyötyyn. Rationaalisesti ajateltuna ja aiempiin tutkimustuloksiin peilaten yksilö voi hyötyä liikkumisesta monella tapaa. Liikkumisen rationaalinen valitseminen kuitenkin edellyttää, että yksilö näkee hyödyt ja että hyödyillä on jonkinlainen arvo hänelle. Yksilön punnitessa hyödyn ja panostuksen suhdetta voi olla, että hänen näkökulmastaan liikkuminen ei ole panostuksen arvoista. Liikkuminen, esimerkiksi paikasta toiseen liikkuminen omaa kehoa käyttäen, vaatii luonnollisesti ponnistelua enemmän kuin moni muu toiminto. Nuori mies ei koe tätä ”ylimääräistä” fyysistä ponnistelua itseisarvona eikä koe saavansa siitä muutakaan lisäarvoa itselleen (ks. Salasuo & Koski 2010, 7). Ponnistelun vaatima hinta on liian kova. Se jää tekemättä. Janne totesikin seuraavaa vastauksena kysymykseeni siitä, kuinka usein he käyvät ajelemassa autoilla:

No me ollaan niin helvetin laiskoi ihmisiä, ettei me enää jakseta kävellä tuolla ulkona, niinku tyyliin et, ei me sillee, et jos me mennään jonnekin ulos niin me mennään autolla ja ajellaan jossain. – – Se on mun mielestä aika huvittavaa, kun joku kysyy, et mennäänkö ulos ja sit me mennään autoon. (Janne)

Nuori mies näyttää saavan muualta niitä myönteisiä kokemuksia, joita liikunta monelle muulle antaa hyvän olon, ilon, virkistymisen ja elämysten muodossa. Liikkumisen motiiveja ja merkityksiä tarkasteltaessa onkin hyvä muistaa, että sama tarve, toive tai funktio voi tyydyttyä useissa eri toiminnoissa (Telama 1986, 152). Nuoren miehen valitsemat arjen toiminnot täyttävät osittain samoja funktioita,

---

⁹¹ Yksilön näkökulmasta tarkasteltuna liikuntatieteissä on tutkittu, minkälaisia esteitä ihmisillä on liikkua. Erityisesti iäkkäiden ihmisten liikunnan esteistä on tietoa (esim. Schutzer & Graves 2004; Rasinaho ym. 2006). Nuorilla ja aikuisilla yleisiä liikkumisen esteitä ja liikunnan harrastamattomuuden syitä ovat ajan puute, liikunnan kalleus, negatiiviset kokemukset, sairaudet ja vammat, tiedon puute, ystävien harrastamattomuus ja laiskuus (esim. Laakso 1981; Stutts 2002; Zacheus ym. 2003). Liikkumisen esteet voivat käänteisesti olla samalla myös vähäisen liikkumisen motiiveja.

joita liikunta täyttää jonkun toisen kohdalla. Esimerkiksi autoilu voi toimia nuorelle miehelle hänen tiedostamattaan liikunnan funktionaalisenä korvikkeena tarjoten vapautta ja vauhtia, virkistymistä esimerkiksi musiikin kuuntelemiseen yhdistettynä, joskus flow- tai extreme-kokemuksiakin.

Nuori mies rakentaa oman toimintojen hierarkiansa, jossa tietyt toiminnot ja valinnat ovat toisia merkityksellisempiä. Valintojen vaikuttimet ovat yksilöllisiä, kulttuurisia ja alttiina erilaisille ympäristön vaikutuksille. Liikkuminen kilpailee pääsystä nuoren miehen merkitykselliseksi kokemien toimintojen listalle monien muiden toimintojen kanssa. Merkityshierarkian yläpäässä ei ole tilaa liikkumiselle, vaan kaikki osiossa II esittämäni vapaa-ajanviettotavat menevät liikuntaan liittyvien valintojen ohi. Sinänsä itse valinnat eivät välttämättä aina ole toisiaan pois sulkevia. Esimerkiksi juuri kavereiden kanssa hengailuun voisi ainakin teoriassa olla mahdollista liittää liikkumista tietyn edellytyksin. Toisaalta taas esimerkiksi autoilu ja liikkuminen omaa kehoa käyttäen eivät juuri voi toteutua yhtä aikaa.

Aineistoni nuoren miehen arkiset valinnat, kuten television katsominen, tietokoneen ääressä istuminen, autoilu ja kavereiden kanssa hengailu eivät poikkea niistä valinnoista, joita nyky-yhteiskunnassamme on luontevaa tehdä. Autoa tarvitaan yhä useammin pelkästään jo paikasta toiseen liikkumiseen ja viihdeteknologia on kehittynyt huomasti tuoden tarjolle lisää vapaa-ajanviettomahdollisuuksia. Loputtomien mahdollisuuksien äärellä pihaleikit eivät kiinnosta monen mielestä tyylisinä vaihtoehtoina. Keskeistä on se, etteivät vapaa-ajanviettotavat sisällä enää automaattisesti fyysistä aktiivisuutta, jolloin eri merkityksistä ja motiiveista liikuntaa haluavan on tehtävä tietoisia valintoja liikunnan hyväksi arkitoimintoihin yhdistettynä ja/tai erillisinä harrastusvalintoina. Toisaalta on hyvä muistaa, etteivät kaikki ensi alkuun fyysisesti passiivisilta näyttävät toiminnot aina välttämättä olekaan sellaisia. Esimerkiksi joskus tietokonepelaaminen voi olla fyysisesti aktiivista, jos oma keho toimii pelaamisen apuna. Oman arvioni mukaan aineistoni nuoren miehen vapaa-ajan harrasteisiin sisältyi fyysistä aktiivisuutta kuitenkin hyvin vähän. Pojat eivät esimerkiksi pelanneet sellaisia liikuntapelejä, joissa olisi pelattu seisaaltaan ja liikuteltu omaa kehoa.

Salasuo ja Kosken (2010, 6–7) mukaan 2000-luvun vapaa-ajan valinnat ovat kulutusvalintoja (myös Niiniluoto 1994, 228–229). Se tarkoittaa sitä, että (arki)liikunta on saanut viihdekulttuurista ja palveluntarjoajien ja median tarjoomuksista rinnalleen kilpailijoita. Samalla liikunnasta itsestään on tullut kulutusvaihtoehto. (Salasuo & Koski 2010) Nuori mies ei välttämättä osaa kaivata sellaista, jolla ei ole hänelle merkitystä, joka ei ole tullut hänen mieleensä tai joka ei millään tavalla kosketa. Hän ei osaa ajatella, että häneltä puuttuisi jotakin tiettyä. Nuori mies ei koe muutenkaan, että häneltä puuttuisi mitään, paitsi rahaa. Liikkuminen nousee siten harvoin sellaiseksi toiminnoksi, jonka suhteen hänen täytyisi ylipäänsä tehdä tietoinen ratkaisu. Ajatuksesta saa kiinni miettimällä itselle vierasta tekemistä, joka sinänsä voisi olla jostain näkökulmasta tarkasteltuna hyödyllistä, mielenkiintoista tai terveellistä, mutta jota ei ole välttämättä edes pohtinut valitsemisen vaihtoehtona: luomuruuan pienviljelyä, käsitöiden tekemistä tai vapaaehtoistyötä. Nuori mies on tyytyväinen elämäänsä ilman liikkumistakin, eikä siten ole valmis tekemään arkeensa ponnisteluja vaativia muutoksia, ainakaan ulkopuolisten määräyksestä.

8.3 Vähäisen liikkumisen rakenteelliset selitykset

Merkitykset muodostuvat kulttuurisesti. Nuori mies rakentaa ja uusintaa omaa työväenluokkaista lähikulttuuriaan. Tarkastelen tässä yhteiskuntaluokkaa sosiaalista asemaa määrittävien taustamuuttujien (ammatti, koulutus, tulot) kautta elämäntavallisena kysymyksenä, jolloin vähäisen liikunnan ilmiö kytkeytyy erityisesti yhteiskunnan kulttuuriin, taloudellisiin ja institutionaalisiin rakenteisiin.

Perinteisesti työväenluokkaan on liitetty urheilun ja ruumiinkulttuurin traditio. Myös agraarisen perinteen mukaan ruumiillista työtä pidettiin varsinaisena ”oikeana” työnä. Arjen askareista oli liki mahdotonta selviytyä ilman fyysistä ponnistelua. (Ks. esim. Ahponen & Järvelä 1983, 190; Kärkkäinen 1986, 29–32; Mälkiä 1986; Hentilä 1987; Sappinen 2000, 251) Aineistoni nuori mies ilmentää tänä päivänä hyvin erilaista työväenluokkaista ruumiinkulttuuria, eikä hän ole yksin. Vähäisellä liikkumisella ja yhteiskuntaluokalla on nimittäin yhteys. Väestötason kyselytutkimusten tulosten mukaan liikunta-aktiivisuus vaihtelee sosioekonomisen aseman mukaan siten, että pienituloiset, työntekijäasemassa olevat ja vähän koulutusta saaneet liikkuvat vähiten (esim. Burton ym. 2003; Tammelin ym. 2003; Borodulin ym. 2007; Borodulin ym. 2010; Mäkinen 2010; Mäkinen 2011; Helakorpi 2012, 25; Kahma 2012; ks. myös Kouluterveyskyselyn. Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos).

Liikkuminen on siis eriytynyt sosiaalisesti. Eroja selittävästä tekijöistä tiedetään kuitenkin hyvin niukasti. Jos halutaan etsiä tekijöitä, joihin vähäinen liikkuminen kulttuurisesti kiinnittyy, on oleellista ymmärtää vähäisen liikkumisen ja sosiaalisen aseman välistä laadullista yhteyttä. Siinä Bourdieun (1998, 18) käsite *habitus* voi auttaa, sillä *habitus* kääntää tietyn yhteiskunnallisen aseman olennaiset piirteet yhtenäisiksi elämäntavoiksi eli valinnoiksi ja käytänteiksi. Yhteiskuntaluokka ei siis sinällään kausaalisesti selitä elämäntapoja, mutta luokkaperustainen *habitus* ja siihen liittyvä kulttuurinen pääoma selittävät esimerkiksi koulutuksen / kasvatuksen ja elämäntavan välistä yhteyttä (Alasuutari 1997; Katainen 2011, 22). Siispä toisaalta nuoren miehen elämäntapavalinnat ja (kulutus)tottumukset kuvaavat hänen sijoittumistaan yhteiskuntaan (luokkarakenteeseen), ja toisaalta nuori mies uusintaa luokka-asemaansa elämäntavan välityksellä tai kamppailee asemansa puolesta.

Kahman tutkimuksen⁹² mukaan työväenluokkaisissa ammattiteissä työskentelevät harrastavat liikuntaa keski- ja yläluokkaisissa ammattiteissä työskenteleviä harvemmin. Luokkien väliset erot paikantuvat erityisesti osallistumiseen, eivät niinkään siihen, mitä lajeja suositaan. Mitä korkeampi koulutus ja mitä korkeamat tulot kyselyyn vastaajilla oli, sen todennäköisempää liikunnan harrastaminen

---

⁹² Tutkimuksen aineistona oli Tilastokeskuksen keräämä kyselyaineisto ”Kulttuuri ja vapaa-aika Suomessa 2007”. Kyselyssä käsiteltiin kulttuurin kulutukseen liittyviä teemoja, kuten television katsomista, musiikkia, liikuntaa ja harrastuksia. Aineisto kerättiin postikyselyinä. Vastaajat valittiin satunnaisotannalla 18–74-vuotiaista Suomen kansalaisista. Vastausprosentti oli 46,3 (n = 1388). Aineiston analysoinnissa käytettiin yksinkertaisten analyysimenetelmien (mm. muuttujien jakaumien tarkastelu, ristiintaulukointi) lisäksi logistista regressioanalyysia selittämään liikunnan harrastamista. (Kahma 2011, 52–53)

oli. Toisin sanoen koulutus eli yksi kulttuurisen pääoman ilmentäjä selittää liikkumisen eroja, mutta sen rinnalla myös tulot eli taloudellinen pääoma ja ammatti-asema ovat tärkeitä erottelevia tekijöitä. (Kahma 2011, 62–63)

Tarkastelen tässä yhteiskunnallisiin asemiin kuulumista kolmesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin sosiaaliin asemiin liittyy aineellisia oloja, esimerkiksi taloudellisia reunaehtoja. Ne määrittävät sitä, mitä on mahdollista valita ja mitä ei. Toiseksi sosiaaliin asemiin liittyy erilaisia kulttuurisia yhteisesti jaettuja makutottumuksia. Makutottumukset ilmentävät sitä, mistä on hyväksyttävää pitää ja mistä ei. Kolmanneksi sosiaaliset asemat ovat yhteydessä erilaisten yhteiskuntaluokkasidonnaisten instituutioiden, kuten tässä tutkimuksessa esimerkiksi ammattioppilaitoksen ja työssäoppimispaikkojen käytäntöihin ja rakenteisiin.⁹³ Nuoren miehen vähäinen liikkuminen on tulkintani mukaan kiinni työväenluokkaisen kulttuurin alla olevassa nuoren miehen lähikulttuurissa, ja se ilmenee kolmella eri tavalla: taloudellisina ehtoina, makutottumuksina sekä ammattikoulun käytäntöinä.

Vähäiseen liikkumiseen sosiaalistuminen

Liikuntatutkimuksissa on todettu, että perhe on Suomessa hyvin vahva liikkumiseen sosiaalistava tekijä pienillä lapsilla ja kouluikäisillä (Laakso ym. 2006; Lehmuskallio 2011). Lapsuuden elinoloilla ja tässä tapauksessa lapsuudenkodin liikunnallisuudella⁹⁴ on myönteinen yhteys yksilön liikkumiseen myöhemmin. Myös oma lapsuudenaikainen liikunta-aktiivisuus on yhteydessä liikkumiseen aikuisuudessa. (Laakso 1981; Silvennoinen 1981; Rautava 2003; Koski 2004; Takalo 2004; Mäkinen 2010; Mäkinen 2011; Myllyniemi 2012, 52–59; ks. myös Kestilä 2008; Helve 2009, 266; Häkkinen ym. 2012)

Aineistoni kolme pääinformanttia oli harrastanut liikuntaa aiemmin lapsuudessaan, mutta kaikki olivat lopettaneet harrastuksensa. Tutkimuksessa ei kuitenkaan käynyt ilmi, mikä aikoinaan oli saanut Oskarin pelaamaan koripalloa, Janin harrastamaan palloilu- ja kamppailulajeja ja Joonaksen nyrkkeilemään.

---

⁹³ Tässä tutkimuksessa olen löytänyt erityisesti kulttuurisia, aineellisia ja rakenteellisia selityksiä sille, miksi työväenluokkainen nuori mies liikkuu vähän. En tarkastele liikuntaa terveyskäyttämisenä, sillä nuoren miehen näkökulmasta vähäinen liikkuminen ei ole terveyteen liittyvä valinta eikä terveys jäsenä ylipäänsä hänen valintojaan. Siitä huolimatta tutkijoiden ja liikunnan ammattilaisten toimesta liikkuminen / vähäinen liikkuminen usein jäsenetään kuuluvan osaksi terveyskäyttämistä (terveyskäyttäytyminen on käyttäytymistä, jolla on yhteys terveyteen). Tämän huomioiden totean, että terveyskäyttämiseen liittyvien sosioekonomisten erojen selittämiseen on olemassa neljä keskeistä selitysmallia: (1) artefaktaselitykset eli erojen muodostuminen keinotekoisesti, (2) luonnollinen tai sosiaalinen valikointuminen, (3) kulttuuriin ja terveyskäyttämiseen perustuva malli sekä (4) aineellisiin ja rakenteellisiin oloihin perustuva selitysmalli. Nykyään ajatellaan, että terveyskäyttämisen sosioekonomiset erot johtuvat monista eri tekijöistä ja niiden yhteisvaikutuksista. (Townsend & Davidson 1982; Lahelma ym. 2007; Laaksonen & Silvennoinen 2011; ks. myös Kestilä 2008)

⁹⁴ Tarkoitan tässä liikunnallisuudella laajasti esimerkiksi vanhempien ja sisarusten omaa liikunnan harrastamista, muiden perheenjäsenten liikuntaan kannustamista, liikuntamyönteisyyttä ja liikuntamahdollisuuksien tarjoamista.

Oskarin ensisijainen syy liikuntaharrastuksen lopettamiseen oli aikoinaan se, ettei liikuntaseura pystynyt tarjoamaan hänen tarpeilleen puitteita:

Oskari: Oon mä tos pienempänä yläasteella koripalloo pelasin.

Kati: Miten intensiivisesti sä pelasit?

Oskari: Se oli niinku ihan harrastuksena vaan, et. Kyl mä olin kilpaseurassa vähän aikaa, mut se oli mulle enemmän harrastus vaan.

Kati: Niin just.

Oskari: Sen takii se oikeestaan jäikin, kun se harrastusryhmä hajos. Et sen takii en enää pelaa.

Kati: Niin ei oikein löytyny paikkaa mis jatkais sitten?

Oskari: Niin.

Kati: Ihan vaan semmosta pelailua?

Oskari: Niin.

Kati: Sua ei kiinnosta lähtee niinkun...

Oskari: Eikun se oli just silleen, että kuus kertaa viikossa treenit, niin en mä jaksanu semmosta.

Aten selitys harrastuksensa lopettamiseen oli Oskarin selitystä epämääräisempi:

Ku siin aikatauluun ei mahtunu tai sit ei, oli jotain vaivoja, et joutu lopettaa tai jotain muuta vastaavaa.

Edellä olevista sitaateista käy ilmi myös kiireen käyttäminen soveliaana syynä liikunnan vähäisyyteen (ks. lukua 8.2). Aineistoni ei anna viitteitä siitä, kuinka paljon vanhemmat olivat vaikuttaneet näihin liikuntaharrastuksiin. Kertaakaan ei kuitenkaan tullut esiin, että lapsuudenkoti olisi ollut liikunnallinen tai että poikien vanhemmat olisivat kannustaneet, houkuttelleet tai jopa painostaneet informanteja liikunnan pariin (lukuun ottamatta Joonaksen ja tämän isän välistä nyrkkeilymatsia, jossa oli nyrkkitappelun piirteitä, ks. luku 7.4). Joonas mainitsi kuitenkin erikseen, ettei ole koskaan nähnyt tai kuullut vanhempiensa liikkuvan. Hän myös kertoi eräänä aamuna ennen kouluun tuloa olleensa fysioterapeutin vastaanotolla jalkavaivojensa takia. Hän oli saanut fysioterapeutilta kotiohjeita, mutta kotona ei ole rauhaa tehdä jumppaliikkeitä, koska ”broidit häiritsee ja joskus faijakin”. Isä on toisinaan kännissä eikä siksi anna rauhaa. Tämä ei luonnollisestikaan silti kerro vielä kovinkaan paljon informanttien vanhempien suhtautumisesta liikkumiseen. En siis ainakaan saanut viitteitä siitä, että kotona tuettaisiin ja kannustettaisiin liikkumiseen. Tosin aineistossani ei noussut esiin sekään, että nuorten miesten lapsuudenperheet olisivat suuntautuneet erityisesti mihinkään muuhunkaan, kuten esimerkiksi taiteeseen.

Tiedetään, että perheen sosioekonominen asema on yhteydessä lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuteen siten, että alempiin sosioekonomisiin ryhmiin kuuluvien vanhempien lapset liikkuvat vähemmän kuin ylempiin sosioekonomisiin ryhmiin kuuluvien vanhempien lapset (esim. Tammelin ym. 2003). Osa näistä eroista voi selittyä vanhempien oman liikuntaharrastuksen kautta, sillä alempiin sosioekonomisiin asemiin kuuluvat vanhemmat harrastavat vähemmän liikuntaa kuin ylempiin ryhmiin kuuluvat vanhemmat (Laakso 2006). Edellä esittämäni aineistoni rajoitukset huomioiden väitän, että aineistoni nuoren miehen lapsuudenperheen toiminta on tukenut enemmän vähäistä liikkumista kuin liikunnallista aktiivisuutta.

Liikunnan kulutusmahdollisuuksien taloudelliset reunaehdot

Pierre Bourdieu (1978; 1985, 166) tutki yhteiskuntaluokkien välisiä eroja myös liikkumisessa ja eri urheilulajien seuraamisessa. Kuten muillakin kulttuurin alueilla, myös liikuntaan liittyvät valinnat suhteutuvat hänen mukaansa juuri pääomiin, joita luokilla on eri määrä. Bourdieu erottaa toisistaan neljä pääoman tyyppiä: taloudellisen, kulttuurisen, sosiaalisen ja symbolisen pääoman. Taloudellinen pääoma viittaa rahaksi muutettavissa olevaan omaisuuteen ja tuloihin. Kulttuurista pääomaa voi ilmentää kulttuurintuotteilla (taideteokset, kirjat, harrastukset), kulttuurisella tiedolla ja makutottumuksilla sekä saavutetuilla koulutuksellisilla pätevyyksillä (oppiarvo, tutkinto, tietotaito)⁹⁵. Sosiaalinen pääoma puolestaan on sosiaalisia verkostoja, ryhmäjäsennyksiä ja henkilösuhteita. Viime kädessä sekä taloudellinen, sosiaalinen että kulttuurinen pääoma on vaihdettavissa symboliseksi pääomaksi eli arvostukseksi ja kunniaksi. Pääomat saadaan osittain lapsuudenperheeltä kasvatuksena ja perintönä ja osittain koulussa. Osittain ne hankitaan myös *kamppailussa* muiden yhteiskunnan kentillä⁹⁶ toimivien kanssa. Sosiaalisena asemaan kiinnittyvien pääomien määrä ja laatu määrittelevät yksilön pääsyn yhteiskunnan eri kentille ja hänen asemansa siellä sekä vaikuttavat yksilön elämäntapaan. Bourdieulle keskeisimmät pääoman lajit olivat taloudellinen pääoma ja kulttuurinen pääoma, joiden tarkasteluun keskityn myös tässä tutkimuksessa. (Bourdieu 1984; myös Roos 1985, 12)

Taloudelliset resurssit toimivat sosiaalisina erottelijoina samalla tavalla kuin makumieltymyksetkin. Kahma (2011, 63; 2012) havaitsi tutkimuksessaan, että korkeammat tulot selittävät liikunnan harrastamista. Vaikka on paljon liikuntamuotoja, joiden harjoittaminen ei vaadi kalliita välineitä, varusteita tai osallistumismaksuja, liikkuminen voi silti olla kiinni materiaalien tekijöiden puutteesta. Kaikilla ei ole mahdollisuuksia laittaa rahaa liikkumiseen (Puronaho ym. 2001; Berg 2008, 212–213; Salasuo & Koski 2010, 7).

Aineistossani liikkumisen ja taloudellisen pääoman suhde ei kuitenkaan tullut selkeästi esiin. Nuori mies kyllä jäsentää elämäänsä taloudellisten reunaehtojen mukaan, sillä raha ei riitä kaikkeen. Pääinformanteilla ei ole tarpeeksi rahaa omiin tarpeisiinsa, mikä rajoittaa esimerkiksi autoilun määrää.

---

⁹⁵ Lisäksi Bourdieu (1984; 1986) näkee ruumiillistuneen pääoman yhtenä kulttuurisen pääoman muotona ikään kuin ruumiiseen investoituna kulttuurisena resurssina. Shilling (1991, 654) puolestaan näkee fyysisen pääoman olevan liian merkityksellinen nähtäväksi vain kulttuurisen pääoman osana. Fyysisen pääoman kerääminen edellyttää esimerkiksi taloudellisia resursseja ja vaikkapa vapaa-aikaa, jolloin yksilöillä on erilaisia mahdollisuuksia hankkia fyysistä pääomaa itselleen. Kuitenkin koska aineistoni informanteilla olisi esimerkiksi vapaa-aikaa, jota he eivät käytä tai esimerkiksi makunsa mukaan ”halua” käyttää liikkumiseen, tarkastelen tässä liikkumista nimenomaan taloudellisen ja kulttuurisen pääoman näkökulmasta.

⁹⁶ Bourdieun mukaan yhteiskunta muodostuu erilaisista areenoista eli kentistä (Bourdieu 1984; 1985, 105–110).

Aineistoni perusteella tulkitsem, ettei nuorella miehellä ole aina rahaa laittaa liikkumiseen. Kerran Joonas vahvistikin tätä tulkintaani keskustellessamme hänen kipeistä jaloistaan:

- Joonas: Niin mä aattelin, et jos tota noin menis salille, ni siellä pystyis jotenkin kuntouttaa noita jalkoja paremmin. Pääsis vaikka pyöräilemää tai jotain.
Kati: Niin vähän vahvistaa?
Joonas: Niin vahvistaa. Nostaa painoi noilla jaloilla, nii ehkä ne jaksais nostaa, jaksais kävellä tän yläkropan kanssa paremmin.
Kati: Totta. Mistä se on kiinni? Salille meneminen?
Joonas: Se on siit rahasta kiinni. Rahat on loppu.

Väitän, että kuitenkin vielä useammin nuorelta mieheltä puuttuu halua käyttää rahaa juuri liikkumiseen esimerkiksi siitä syystä, että elämässä on muita merkityksellisempiä ”sijoituskohteita”, vaikkapa tupakka (ks. myös Wilson 2002). Se, mihin rahaa halutaan käyttää, määräytyy pitkälti kulttuurisesti.

Vähäinen liikkuminen lähikulttuurin legitiimi valinta ja osa kulttuurista makua

Kaverit ovat nuoren miehen elämässä monella tapaa merkityksellisiä. Aikaisemmin esitin kaverit jopa nuoren miehen elämän suolaksi, sillä kaverit ovat keskeisessä roolissa tekemässä nuoren miehen elämästä mielekäästä. Sosiaalista pääomaa halutaan kerätä, koska se on omassa lähiyhteisössä arvostettua. Kavereiden kanssa ollaankin jatkuvasti tekemisissä. Koska liikkumista ei pidetä lähiyhteisössä merkityksellisenä, siihen käytetty aika olisi pois sosiaalisen pääoman hankkimisesta ja ylläpitämisestä (vrt. Aaltonen 2011, 45). Kaveripiirin muodostamalla lähikulttuurilla on moninaista vaikutusta siihen, mitä arkeen valitaan, mitä kulutetaan ja mitä ei. Nuori mies haluaa valita sellaista, mikä takaa pääsyn kaveriporukkaan ja vahvistaa omaa asemaa siellä.

Yhteiskuntaluokat poikkeavat toisistaan kulttuurin kulutuksen ja maun suhteen⁹⁷. Toisista asioista pidetään ja toisista ei. Joihinkin asioihin otetaan jopa etäisyyttä. (Bourdieu 1984) Tärkeintä vähäisen liikkumisen ilmiön kulttuurisessa ymmärtämisessä lienee tulkinta, ettei nuoren miehen lähikulttuurin perinteisiin (normeihin) kuulu liikkuminen. Nuoren miehen on turvallista ja helppoa olla harastamatta liikuntaa, jolloin hän mukautuu yhteisöönsä eikä joudu kokemaan itsenäisesti ja poikkeavasti toimivaan yksilöön kohdistuvaa ryhmäpainetta (ks. Niiniluoto 1994, 181). Mikäli liikkuminen vastaisikin nuoren miehen elämän suoloja ja tarjoaisi esimerkiksi muita häntä kiinnostavia mahdollisuuksia vaikkapa vapauden ja riippumattomuuden tunteisiin liittyen mutta ei takaisi muiden arvostusta, nuori mies tuskin valitsisi sitä. Hän haluaa kaveripiirin hyväksynnän.

---

⁹⁷ On argumentoitu, että suomalaisessa yhteiskunnassa luokkien väliset makuerot ovat pieniä eikä ranskalaiseen yhteiskuntaan sopiva distinktioteoria ole sovellettavissa suomalaisiin oloihin kovin hyvin. On kuitenkin olemassa tutkimuksia, jotka vahvistavat käsitystä Bourdieun teorioiden sovellettavuudesta myös suomalaisiin oloihin (esim. Alasuutari 1997; Alasuutari 2009; Heikkilä 2011; Kahma 2011; vrt. Liikkanen 2009).

Bourdieu erottelee distinktioteoriassaan (teoria kulttuurisesta erottautumisesta) karkeasti kolme makujen kategorioita: yläluokan, keskiluokan ja työväenluokan maun. Yläluokka pyrkii erottautumaan kulttuurisesti alemmista luokista ja määrittelee niin sanotun hyvän maun. Keskiluokalla on hyvä kulttuuritahto. Se jäljittelee yläluokan valintoja ja pyrkii toimimaan yläluokan makusääntöjen mukaan. Samanaikaisesti keskiluokka haluaa valinnoillaan erottautua työväenluokasta. Työväestön on puolestaan tyytyminen välttämättömiin ja tarpeellisiin valintoihin. Työväenluokka pitää siten hyvänä sitä, minkä se joutuu muutenkin valitsemaan. Yhteiskunnan hallitsevat ryhmät määrittelevät toiminnallaan, minkälainen maku ja kulttuuri on pääomaa eli mikä on yhteiskunnassa kullakin hetkellä arvostettua. (Bourdieu 1984; Roos 1985, 20–21)

Kahma (2011, 65–66) toteaa suomalaista makuavaruutta tarkastellessaan erojen kulttuurin kuluttamisessa olevan luokkien välillä suurempia kuin sukupuolten välillä. Luokkaerot tulevat esille erityisesti tekemisen ja pitämisen aktiivisuudessa. Suomalaiset jakautuvat kulttuurisesti suhteellisen hyvinvoivaan keskiluokkaan sekä kulttuurisesti keskiluokkaa passiivisempaan, yksioikoisempaan ja aikaikkiruokaiseen työväenluokkaan (mts. 68). Työväenluokkainen kulttuuri määrittyy suhteessa keskiluokkaiseen kaikenlaisen kulttuurin harrastamisen (tässä mukaan lukien myös liikunta) ei-tekemisen ja ei-pitämisen kautta. Tämä näkyy selkeästi siis myös liikunnassa: siinä missä keskiluokkainen liikkuu, työväenluokkainen ei sitä tee. Kulttuurinen maku näkyy ensisijaisesti siinä, suositaanko liikkumista yleensäkin vai ei, eikä niinkään siinä, mitä liikuntamuotoja suositaan⁹⁸. (Mts. 62, 65–66) Kummankaan ryhmän kulttuurin kuluttamisen tapa ei kuitenkaan ole kovin distinktiivinen (mts. 68).

Kulttuuriset, arjen valinnoissa ilmenevät makumieltymykset liittyvät pääomien välityksellä yhteiskuntaluokkataustaan. Ihmiset pyrkivät sosiaalisilla kentillä vahvistamaan niitä ominaisuuksia ja sitä pääomaa tai pääoman lajia, mikä kullakin kentällä kullakin hetkellä on käyttökelpoisinta ja arvokkainta. Pääomien arvo määräytyy kunkin kentän omien pelisääntöjen mukaan. Sosiaaliselle kentälle pääsee vain omaksumalla ja hallitsemalla siellä kulloinkin vallalla olevat säännöt. Uudet kentälle pyrkijät yrittävät päästä muuttamaan sääntöjä siten, että heidän suhteellinen asemansa paranee, mutta ei niin paljon, että kenttä romahtaa (Bourdieu 1985, 105–110; Roos 1985, 12).

Omassa aineistossani nuoren miehen toteuttamat toiminnat hengailusta autiluun (luvut 5.1–5.4) ovat konkreettisia legitiimejä valintoja hänen oman kulttuurinsa sisällä⁹⁹. Lisäksi keskeisiksi kaveriporukkaan pääsyn kriteereiksi löytyivät tytöistä tykkääminen, alkoholin juominen, tupakanpolttto sekä moniaikainen aikakäsityksen mukaan eläminen (luku 7.2). Liikkumista ei voi nostaa millään tavalla merkitykselliseksi asiaksi. Ennemminkin vähäinen liikkuminen sopisi

---

⁹⁸ Suomessa ei näyttäisi olevan varsinaisia työväenluokkaisia lajeja samalla tavalla kuin esimerkiksi jalkapallo on monissa maissa. Kahman (2011, 63; 2012) tutkimuksessa ainoastaan jääkiekko osoittautui sellaiseksi lajiksi, jota työväenluokkaiset ryhmät harrastavat muita useammin. Se on sikäli mielenkiintoista, että jääkiekko on yksi kalleimmista nuorten liikuntaharrastuksista (Puronaho ym. 2001).

⁹⁹ Näistä etenkin alkoholin juomista ja tupakanpoltttoa voi kutsua hyvin työväenluokkaisiksi tottuumuksiksi ja tässä normeiksi (ks. luku 7.3; ks. myös esim. Willis 1984, 21; Katainen 2011; Helakorpi 2012, 22)

viidenneksi normiksi. Samalla perusteella listalle tulisi kuitenkin nostaa kaikki muukin sellainen toiminta, jota nuoren miehen ei ole suotavaa tehdä, ja tehtävä olisi mahdoton.

Kolme ensimmäistä lähikulttuurin normia eivät ainakaan heti sulje liikkumista ulkopuolelleen. Julkisuudessa on käyty paljon keskustelua urheilijoiden ja erityisesti jääkiekkoilijoiden alkoholinkäytöstä sekä alkoholin markkinoinnista urheilutapahtumissa¹⁰⁰. Tupakointi saattaa tehdä liikkumisen hankalaksi, kun keuhkot eivät pääse toimimaan täydellä kapasiteetillaan, mutta se ei kuitenkaan varsinaisesti estä liikkumista. Sen sijaan suomalainen organisoitu liikunta ei tiukkoine harjoitusaikatauluineen taivu nuoren miehen moniaikaiseen aikakäsitykseen.

Aineistossani tuli esille tilanteita, jolloin nuoren miehen omat tarpeet, toiveet ja/tai näkemykset olivat ristiriidassa oman lähikulttuurin normien kanssa. Esimerkiksi Jannen kaveri pystyy ajamaan hyvän itsetuntonsa ansiosta Fiatilla, vaikka kyseinen automerkki ei ole kaveripiirissä arvostettu. Väitän, että jos nuorella miehellä olisi jokin liikuntaharrastus, hän joutuisi vastaavanlaiseen tilanteeseen kuin Fiatilla ajava poika: hänet kyseenalaistettaisiin, ja hän tulisi tietoisiksi valintansa aiheuttamasta ristiriidasta. Hyvän itsetunnon lisäksi hän tarvitsisi vankat ja legitiimit perusteet valinnalleen sekä jatkuvan piikittelyn ja ryhmäpaineen sietokykyä. Oletan myös, että liikuntaa harrastavalla nuorella miehellä tulisi olla joitakin sellaisia arvostettuja ja keskeisiä ryhmää hyödyttäviä ominaisuuksia, joiden avulla hän kykenisi lunastamaan paikkansa ryhmässä huolimatta siitä, että hän poikkeaa yhteisistä normeista ja suhtautumistavoista. Lisäksi liikkuminen olisi pois kavereiden kanssa vietetystä ajasta eikä siten lisäisi nuorelle miehelle tärkeää sosiaalisen pääoman määrää. Liikkuja olisi outo tyyppi, joka vain erittäin painavasta syystä hyväksyttäisiin joukkoon. Yhteisön asenteet ja suhtautumistavat ruokkivat vähän liikuntaa sisältävää elämäntapaa.

Kulttuurin, mukaan lukien myös liikunnan, kuluttaminen vaatii oikeanlaista makua, taitoa ja tietoisuutta. Sitä voi kutsua kulttuuriseksi pääomaksi, joka on saatavissa kotikasvatuksen ja koulutuksen avulla. (Bourdieu 1978; 1984; Berg 2008, 199) Kotikasvatus viittaa mahdollisuuksiin sosiaalistua liikuntaan lapsuudenperheessä. Koulutus ja sitä kautta omaksuttu tietotaito voivat puolestaan vaikuttaa siihen, mitä pidetään terveellisenä ja miten terveellisinä pidettyjä asioita valitaan. Korkea koulutus saattaa kannustaa tekemään valintoja terveystietoisuuden ohjaamana. Näin korkeakoulutetuille saattaa muodostua liikkumisesta luonteva valinta, joka on mahdollista tehdä harkinnan jälkeen.¹⁰¹ (ks. Bourdieu 1985, 167–168; Lahelma & Rahkonen 2011, 45–47) Vähäinen liikkuminen puolestaan jäänee

¹⁰⁰ Mielenkiintoista on, että sekä alkoholin humalahakuinen juominen että jääkiekko ovat molemmat eri yhteyksissä osoittautuneet työväenluokkaisiksi ajanvietteiksi. Siten ei liene satunnaista, että nimenomaan jääkiekkoilijoiden alkoholinkäyttö nousee otsikoihin.

¹⁰¹ Tässä tekee mieli hiukan leikitellä Bourdieun distinktioteorialla ja kysyä, onko kyse peräti siitä, että hallitseva luokka haluaa erottautua alemmista luokista terveyden nimissä tekemillään valinnoilla, kuten liikkumisella. Silloin hallitsevalle luokalle on edullista (1) leimata osa ihmisistä vähän liikkuviksi ja saada siten lisää etäisyyttä, (2) tehdä hyväntahtoisiksi mieltämiään tekoja terveyden nimissä ja saada suitsutusta ja (3) kuitenkin säilyttää yhteiskunnassa liikkumisen sosioekonominen jakautuminen. Skenaario lienee kuitenkin teoreettinen, sillä hallitsevan luokan huoli on myös kustannuksissa, joita vähäisestä liikkumisesta syntyy. Kustannukset koituvat myös hallitsevan luokan maksettavaksi, eikä vähäisen liikkumisen ole-massaolo ole välttämättä rationaalisesti perusteltua.

vähemmän koulutusta saaneiden välttämättömäksi valinnaksi¹⁰². Bourdieun (1984, 40–42) mukaan työväenluokka joutuu tyytymään välttämättömään ja tavanomaiseen, mutta kääntää sen hyveeksi (myös Willis 1984, 4). Näin vähemmän koulutetut eivät ajattele vähäisen liikkumisen olevan millään tapaa ongelmallista, mikä kävi aineistostani selkeästi ilmi. Informantit eivät esimerkiksi juuri harmitelleet sitä, että liikkuvat vähän.

Aineistossani tuli esille lukuisia esimerkkejä, joissa nuori mies oli itse aktiivisesti muodostamassa sitä kenttää, jolla hän toimii, ja niitä sääntöjä, joiden mukaan kentällä toimitaan. Kentän säännöiksi voi lukea esimerkiksi lähikulttuurin normit tai koulun epävirallisen kulttuurin piirteet. Nuori mies uusintaa luokka-asemaansa, mutta tekee myös itse kulttuurista määrittelyä. Paul Willisin (1990; 2000, 69–70) mukaan ihmiset ovat arjessaan luovia ja aktiivisia kuluttajia, jolloin he tuottavat symbolisia merkityksiä sen sijaan, että vain uusintaisivat niitä. Tämä tapahtuu suhteessa toisiin vahvistamalla ja tuomalla esiin omaa arvokkuutta kamppailussa luokkien kentillä. Olenkin taipuvainen ajattelemaan Willisin tapaan, että työväenluokalla on myös kykyä nojautua itsenäisesti ja omalakisesti itselle merkitykselliseen kulttuuriperustaan. (Roos 1985, 21; myös Skeggs 2004; ks. kulttuurisesta ymmärryksestä Willis 1984, 1–5, 143–168)

Bourdieun mukaan ihmiset eivät tunnista tavoittelevansa pääomia tai hyötyjä. Pääomien tavoittelu on yksilön itsensä kannalta hyvän ja mielekkään elämän toteuttamista, mitä lapsuudenkodissa ja koulussa sisäistetyt makumieltymykset, asenteet sekä ajatus- ja suhtautumistavat ohjaavat. Tätä järjestelmää Bourdieu kutsuu habitukseksi. Nuori mies ei siten aina valitse liikkuvansa vähän, vaan tulee ikään kuin valinneeksi sen tiedostamattaan luonnollisesti tai automaattisesti, jolloin hänen valintansa heijastelee hänen sosiaalista taustaansa. Habitus ja siihen liittyvät pääomat (esimerkiksi kulttuurinen pääoma sisältäen tietyn kulttuurisen maun) toimivat luokalle yhteisten elämäntapojen näkymättömänä perustana¹⁰³. (Bourdieu 1984; Roos 1988, 12; 1985, 11–12; Alasuutari 1997) Ryhmän tai yhteiskuntaluokan näkökulmasta habituksessa on kyse tulkintakehyksestä, jonka välityksellä toiminnasta tulee kollektiivisesti ymmärrettävää. Kun yksilöiden toimintaa voidaan näin ennakoita, se helpottaa ja sujuvoittaa yksilöiden toimimista

---

¹⁰² Vrt. Katainen (2011) tutki tupakoinnin suhdetta yhteiskuntaluokkaan ja löysi eroja luokkien tavasta reflektoida tupakointiaan. Työväenluokalle tupakointi on välttämättömyys ja paha tapa, joka vastaa Bourdieun ajatusta työväenluokan pakosta tyytyä välttämättömään. Keskiluokka puolestaan voi valita tupakanpolton harkitusti perustelluista syistä ja kokee tupakoinnin myönteisenä nautintona. (Katainen 2011) Samaan tapaan voi ajatella, että silloin, kun keskiluokkaan kuuluva hyväksyy oman vähäisen liikkumisensa (joka tapauksessa kaikista yhteiskuntaluokista löytyy vähäistä liikkumista), hän voi ajatella sen olevan harkittu ja siten sallittu valinta ja jopa etuoikeus.

¹⁰³ Habituksessa yksilö on sisäistänyt yhdessä muiden kanssa muodostamansa (lähi)kulttuurin eräänlaisiksi mahdollisten elämäntapojen kokoelmaksi. Tämän kokoelman puitteissa hänen on periaatteessa mahdollista toteuttaa useita keskenään yhdenmukaisia elämäntapoja (Roos 1990; Bourdieu 1984), vaikka hän tuleekin usein ”valinneeksi” yhden. Esimerkiksi työväen-kulttuuriin voi perustua useita enemmän tai vähemmän homologisia elämäntapoja. Tässä tutkimuksessa ajattelen, että kulttuuri luo edellytykset erilaisille elämäntavoille, jolloin elämäntapa syntyy kulttuurin puitteissa ja ilmentää kulttuuria. (Roos 1988, 9–42) Siten habitus on elämäntapaa laajempi käsite ja lähellä kulttuurin näkökulmaa (vrt. Allardt 1998, 47–49). Habitus viittaa kuitenkin ensisijaisesti yksilöön, kun kulttuuria puolestaan ei voi koskaan muodostaa yksin.

yhdessä. Kiteytettynä habituksessa yhdistyvät sekä toimijan hankkimien pääomien kokonaisuus että niiden ilmenemismuoto, mikä sanelee hänen asemansa luokkien kentässä.

Yksilö valitsee tai tulee valinneeksi asioita arkeensa habituksensa asettamisessa muuttuvissa rajoissa, jolloin osa valittavissa olevista asioista näyttäytyy toisia mahdollisemmilta ja houkuttelevammilta. Voi siis olla, ettei terveyden vaaliminen ja huomioiminen valintoja tehdessä ole ainakaan kokonaan kiinni siitä, että alempiin sosioekonomisiin asemiin kuuluvilla olisi yläluokkia vähemmän varsinaista terveystietoa, kuten tietoa liikunnan ja terveyden välisistä yhteyksistä. Tähän viittaa myös se, että esimerkiksi informanttieni ammattikoulussa pakolliseen terveystiedon opetukseen kuuluu liikkumiseen liittyvä osio, joka sisälsi muun muassa pohdintaa liikkumisen ja terveyden välisistä yhteyksistä. Terveysideologia, terveysvalintoja ohjaavana tekijänä ja siten liikkuminen saattaa ylipäänsä sopia paremmin yhteen keski- ja yläluokkaisen habituksen (kulttuurisen pääoman ilmentäminen nimenomaan kulttuurituotteilla, kuten liikkumisella ja siihen liittyvällä hyvällä maulla) kanssa kuin työväenluokkaisen habituksen kanssa. Liikunnan ja urheilun voi sanoa olevan keskiluokkaistunut. (Kahma 2011, 62–63, 65–66; Katainen 2011, 25–26; vrt. Berg 2008, 216–218) Aineistoni nuori mies ei kuitenkaan häpeile viinalla, tupakalla ja vähäisellä liikkumisella hellimäänsä kehoa, vaan kantaa sen pystypäin.

Totesin edellä, että aineistoni nuorella miehellä ei ole tarpeeksi taloudellisia ja kulttuurisia pääomia tehdä liikkumisen suhteen myönteisiä tietoisia tai tiedostamattomia valintoja (ks. myös Salasuo & Koski 2010, 8). Työväenluokka voidaan haluttaessa nähdä myös Willisin tapaan voimaantuneena ja itsenäisenä, mikä on ollut tärkeä näkökulma myös tässä tutkimuksessa. Silloin voi tulkita myös niin, että nuoren miehen omilla sosiaalisilla kentillä fyysinen aktiivisuus ei ole tavoiteltavan maun tai arvokkaan kulttuurisen pääoman ilmentymä, minkä vuoksi nuori mies ei valitse tai tule valinneeksi liikkumista. Koska näen nuoren miehen aktiivisena toimijana, hänen voi ajatella olevan itse koko ajan rakentamassa kulttuurista makuun.

Koulussa käytävän jatkuvan epävirallisen ja virallisen kulttuurin kamppailun voi niin ikään tulkita Bourdieun distinktioteorian viitekehyksestä käsin kamppailuksi siitä, millä pääomalla lopulta on arvoa ammattikoulun yhteiskuntaluokkasidonnaisessa ympäristössä.

Ammattikoulu vähäistä liikkumista tukevana ympäristönä

Sosiaaliset asemat ovat yhteydessä myös erilaisten luokkasidonnaisten instituutioiden käytäntöihin ja rakenteisiin. Siten ammattikoulussa ilmeneviä liikkumista edistäviä ja estäviä käytäntöjä ja asenteita on syytä tarkastella, jotta voidaan päästä kiinni siihen, minkälaisilla mekanismeilla työväenluokkaiset nuoret omaksuvat vähän liikuntaa sisältävän elämäntavan tai vähintäänkin saavat vahvistusta sille.

Tutkimuksessani ammattikoulu näyttäytyy pääosin vähäisen liikkumisen sosiaalisena ja fyysisenä ympäristönä, vaikka myös liikkumista tukevia rakenteita on olemassa. Tämä näkyy sekä ylätason toimintaa ohjaavissa käytänteissä että ruohonjuuritason toimintatavoissa. Ylätason toimintaa ohjaavilla käytänteillä

tarkoitin niitä ohjeita, sääntöjä ja suunnitelmia, jotka saattavat koskea yksittäisen oppilaitoksen sijaan koko ammatillista opetusta tai vähintäänkin tiettyä opiskelu-alaa kokonaisuudessaan. Yksittäisellä opettajalla ei ole juuri mahdollisuuksia vaikuttaa ylätason toimintaa ohjaaviin käytänteisiin, vaan opettajat toteuttavat jonkun muun suunnitelmaa. Ruohonjuuritason käytänteillä tarkoitin sellaisia arkisia käytänteitä, jotka näkyvät joka päivä ja joiden uusintamiseen osallistuvat niin opettajat kuin opiskelijatkin.

Eräs ylätason vähäistä liikkumista tukeva käytäntö on esimerkiksi se, että liikunnan ja terveystiedon yhtä lailla kuin muidenkin taito- ja taideaineiden opinnot ovat vapaaehtoisia niille opiskelijoille, jotka aloittavat opintonsa 18 vuotta täytettyään (Laki ammatillisesta koulutuksesta). Käytännössä kaikki ne opiskelijat, joilla on tämä mahdollisuus, käyttävät sitä. Kuitenkin kone- ja metallialan opiskelijoista suurin osa on opinnot aloittaessaan alle 18-vuotiaita, joten heidän on siten osallistuttava myös taide- ja taitoaineiden opetukseen¹⁰⁴.

Liikuntaa ja terveystietoa on tarjolla pakollisena yhteisenä oppiaineena yksi opintoviikko kumpaakin (ks. Laakso ym. 2006, 11). Molemmista kursseista puoli opintoviikkoa (8 kaksoistuntia) sijoittuu ensimmäiselle vuosikurssille ja toinen puolikas toiselle vuosikurssille. Liikuntaa voi sisällyttää myös valinnaisiin opintoihin, jolloin liikuntaa on mahdollista opiskella kolmen vuoden aikana yhteensä viisi opintoviikkoa (yksi pakollinen ja neljä vapaavalintaista kurssia).

Valinnaisten aineiden opetus tapahtuu usein neljän oppitunnin mittaisissa peräkkäisissä periodeissa¹⁰⁵, eikä liikunnan valinnaisaineopetus poikkea tästä. Kukaan ei jaksa liikkua aktiivisesti neljää oppituntia peräkkäin, jolloin osa opetusaajasta käytetään muuhun, esimerkiksi opetuspaikoille ja -paikoilta siirtymisiin. Opettajan kanssa sovitaan myös esimerkiksi myöhemmistä aloitusajoista. Käytännössä liikuntaopetuksen määrä supistuu ja osa liikuntatunneista menee hukkaan. Liikuntakurssit ovat liikunnanopettajan mielestä yleisesti ottaen suosittuja valinnaiskursseja, jos tarkastellaan koko oppilaitosta. Suosittuus kuitenkin vaihtelee paljon alakohtaisesti. Esimerkiksi kone- ja metallialan opiskelijat valitsevat liikuntaa vähemmän kuin muut. Aineistoni pääinformanteista ainoastaan yksi valitsi kolmannella vuosikurssilla yhden valinnaisen liikuntakurssin. Opiskelijalla on siis mahdollisuus suorittaa kolmen vuoden ammatillinen tutkinto siten, että hän liikkuu koulun tarjoamissa puitteissa yhteensä 16 viikon ajan kaksi oppituntia viikossa.¹⁰⁶

Liikuntaopetus on käytännön opetusta. Pakollisen teoriaopetuksena toteutettavan terveystiedon kurssin kahdeksasta aihealueisällöstä yksi koskee liikkumista ("luotu liikkumaan"). Olin seuraamassa erään ensimmäisen vuosikurssin ryhmän terveystiedon opetusta, jonka aiheena sattui olemaan juuri liikunta.

---

¹⁰⁴ Ko. oppilaitoksessa on myös aloja, joihin hakeudutaan tyypillisesti myöhemmällä iällä.

¹⁰⁵ Yksi valinnaiskurssi vastaa usein yhtä opintoviikkoa. Kun yksi opintoviikko vastaa noin 40 oppitunnin työpanosta ja yksi opetuskerta sisältää neljä oppituntia, voi liikunnan valinnaiskurssi toteutua käytännössä 8–10 opetuskerran kurssina. Opetuskertoja on siten kerran viikossa.

¹⁰⁶ Vertailun vuoksi: yhteen lukuvuoteen mahtuu noin 38 opiskeluvuikkoa.

Kirjoitin tutkimuspäiväkirjaani seuraavaa:

Seuraavassa ryhmässä terveystiedon tunnille saapui paikalle 11 opiskelijaa. Tunnin aiheena oli liikunta. Alkuun kerrattiin liikuntapiirakka. *Opettajalla* oli näkyvillä vanha liikuntapiirakka vuodelta 2004. Mietin, voisinkohan sanoa hänelle, että liikuntapiirakka on uudistettu vuonna 2009. Kertauksen jälkeen käytiin tarkemmin läpi fyysisen kunnon osa-alueita kestävyys, voima ja liikkuvuus. Kukin laati itselleen kahden viikon kunto-ohjelman, jonka suunnittelussa tuli huomioida liikuntapiirakka.
(H16TI26.10.2010)

Edellisellä tunnilla oli käsitelty terveystiedon tunnille saapui paikalle 11 opiskelijaa. Tunnin aiheena oli liikunta. Alkuun kerrattiin liikuntapiirakka. *Opettajalla* oli näkyvillä vanha liikuntapiirakka vuodelta 2004. Mietin, voisinkohan sanoa hänelle, että liikuntapiirakka on uudistettu vuonna 2009. Kertauksen jälkeen käytiin tarkemmin läpi fyysisen kunnon osa-alueita kestävyys, voima ja liikkuvuus. Kukin laati itselleen kahden viikon kunto-ohjelman, jonka suunnittelussa tuli huomioida liikuntapiirakka.
(H16TI26.10.2010)

Edellisellä tunnilla oli käsitelty terveystiedon tunnille saapui paikalle 11 opiskelijaa. Tunnin aiheena oli liikunta. Alkuun kerrattiin liikuntapiirakka. *Opettajalla* oli näkyvillä vanha liikuntapiirakka vuodelta 2004. Mietin, voisinkohan sanoa hänelle, että liikuntapiirakka on uudistettu vuonna 2009. Kertauksen jälkeen käytiin tarkemmin läpi fyysisen kunnon osa-alueita kestävyys, voima ja liikkuvuus. Kukin laati itselleen kahden viikon kunto-ohjelman, jonka suunnittelussa tuli huomioida liikuntapiirakka.
(H16TI26.10.2010)

Edellisellä tunnilla oli käsitelty terveystiedon tunnille saapui paikalle 11 opiskelijaa. Tunnin aiheena oli liikunta. Alkuun kerrattiin liikuntapiirakka. *Opettajalla* oli näkyvillä vanha liikuntapiirakka vuodelta 2004. Mietin, voisinkohan sanoa hänelle, että liikuntapiirakka on uudistettu vuonna 2009. Kertauksen jälkeen käytiin tarkemmin läpi fyysisen kunnon osa-alueita kestävyys, voima ja liikkuvuus. Kukin laati itselleen kahden viikon kunto-ohjelman, jonka suunnittelussa tuli huomioida liikuntapiirakka.
(H16TI26.10.2010)

Edellisellä tunnilla oli käsitelty terveystiedon tunnille saapui paikalle 11 opiskelijaa. Tunnin aiheena oli liikunta. Alkuun kerrattiin liikuntapiirakka. *Opettajalla* oli näkyvillä vanha liikuntapiirakka vuodelta 2004. Mietin, voisinkohan sanoa hänelle, että liikuntapiirakka on uudistettu vuonna 2009. Kertauksen jälkeen käytiin tarkemmin läpi fyysisen kunnon osa-alueita kestävyys, voima ja liikkuvuus. Kukin laati itselleen kahden viikon kunto-ohjelman, jonka suunnittelussa tuli huomioida liikuntapiirakka.
(H16TI26.10.2010)

Edellisellä tunnilla oli käsitelty terveystiedon tunnille saapui paikalle 11 opiskelijaa. Tunnin aiheena oli liikunta. Alkuun kerrattiin liikuntapiirakka. *Opettajalla* oli näkyvillä vanha liikuntapiirakka vuodelta 2004. Mietin, voisinkohan sanoa hänelle, että liikuntapiirakka on uudistettu vuonna 2009. Kertauksen jälkeen käytiin tarkemmin läpi fyysisen kunnon osa-alueita kestävyys, voima ja liikkuvuus. Kukin laati itselleen kahden viikon kunto-ohjelman, jonka suunnittelussa tuli huomioida liikuntapiirakka.
(H16TI26.10.2010)

Edellisellä tunnilla oli käsitelty terveystiedon tunnille saapui paikalle 11 opiskelijaa. Tunnin aiheena oli liikunta. Alkuun kerrattiin liikuntapiirakka. *Opettajalla* oli näkyvillä vanha liikuntapiirakka vuodelta 2004. Mietin, voisinkohan sanoa hänelle, että liikuntapiirakka on uudistettu vuonna 2009. Kertauksen jälkeen käytiin tarkemmin läpi fyysisen kunnon osa-alueita kestävyys, voima ja liikkuvuus. Kukin laati itselleen kahden viikon kunto-ohjelman, jonka suunnittelussa tuli huomioida liikuntapiirakka.
(H16TI26.10.2010)

Edellisellä tunnilla oli käsitelty terveystiedon tunnille saapui paikalle 11 opiskelijaa. Tunnin aiheena oli liikunta. Alkuun kerrattiin liikuntapiirakka. *Opettajalla* oli näkyvillä vanha liikuntapiirakka vuodelta 2004. Mietin, voisinkohan sanoa hänelle, että liikuntapiirakka on uudistettu vuonna 2009. Kertauksen jälkeen käytiin tarkemmin läpi fyysisen kunnon osa-alueita kestävyys, voima ja liikkuvuus. Kukin laati itselleen kahden viikon kunto-ohjelman, jonka suunnittelussa tuli huomioida liikuntapiirakka.
(H16TI26.10.2010)

Edellisellä tunnilla oli käsitelty terveystiedon tunnille saapui paikalle 11 opiskelijaa. Tunnin aiheena oli liikunta. Alkuun kerrattiin liikuntapiirakka. *Opettajalla* oli näkyvillä vanha liikuntapiirakka vuodelta 2004. Mietin, voisinkohan sanoa hänelle, että liikuntapiirakka on uudistettu vuonna 2009. Kertauksen jälkeen käytiin tarkemmin läpi fyysisen kunnon osa-alueita kestävyys, voima ja liikkuvuus. Kukin laati itselleen kahden viikon kunto-ohjelman, jonka suunnittelussa tuli huomioida liikuntapiirakka.
(H16TI26.10.2010)

Oppilaitoksen neljännessä kerroksessa oli biljardipöytä. Usein sen ympärillä notkuikin porukkaa. Opettajat eivät kuitenkaan syystä tai toisesta aina antaneet mailoja ja palloja opiskelijoiden käyttöön. Muita omatoimisen liikkumisen paikkoja, tiloja tai välineitä ammattikouluympäristö ei tarjonnut.

Jos ajattelee arkista liikkumista oppitunneilla, yhteisten aineiden oppitunnit ovat fyysisesti passivoivia (lukuun ottamatta luonnollisesti liikuntaopetusta). Opetushan tapahtuu pääosin siten, että opettaja seisoo (tai istuu pöytänsä ääressä) edessä ja opiskelijat istuvat pulpeteissaan. Sen sijaan työsaleissa tapahtuvaan opetukseen aktiivisesti osallistuminen vaatii liikehtimistä. Työsaleissa käytännön töiden kimpussa puuhastellaan koko ajan eri asennoissa. Jokin työvaihe tosin voi vaatia samassa, joskus huonossakin, työasennossa olemista varsin pitkään. Asentoa voi kuitenkin helposti vaihtaa, jos vain ymmärtää ja osaa. Lisäksi työtuolit ja jakkarat, joita voi siirrellä tarvittaessa, ovat varustettuja pienimuotoisilla säädöillä. Ainakin korkeutta voi säätää sopivalle tasolle. Jakkaraita voi käyttää esimerkiksi pöytien tai koneiden ääressä. Harva niitä kuitenkaan säätää. Kertaakaan en kuullut, että olisi puhuttu työergonomiaan liittyvistä asioista. Käytännössä työsalityöskentely oli kuitenkin usein muuta kuin hyvissä työasennoissa tapahtuvaa intensiivistä ja ahkeraa opiskelua. Tyypillinen työsalinäköymä oli sellainen, jossa nuoret miehet lojuivat tuoleilla, penkeillä ja pöydillä huonoryhtisessä asennossa.

Oppilaitoksessa tuli esille myös käytänteitä, jotka tukevat liikkumista. Esimerkiksi tutkimusympäristönä toimiva oppilaitos on samalla niin sanottu urheiluo-ppilaitos. Oppilaitoksella on siten erityinen koulutustehtävä urheilijoiden ammatillisen peruskoulutuksen järjestämiseksi. Mikäli opiskelija edustaa omassa lajissaan ikäluokkansa huippua, hän voi saada valmentautumisestaan, kilpailumatkoistaan ja leireistään opintosuorituksia ammatilliseen tutkintoonsa. Tätä mahdollisuutta hyödynsi kuitenkin vain pieni osa kone- ja metallialan opiskelijoista. Vuosittain ainoastaan pari kolme kone- ja metallialan opiskelijaa (noin 250 opiskelijasta) osallistuu urheiluvalmennukseen. Toinen esimerkki kävi ilmi valmistujaisjuhlassa. Vuodesta 1973 alkaen oppilaitos on jakanut liikuntastipendin. Liikuntastipendi jaetaan opiskelijalle, joka ”osallistuu aktiivisesti liikuntatunneille ja menestyy lisäksi koulussa” (H65LA4.6.2011).¹⁰⁷

Jos ammattikoulu sosiaalisena ja fyysisenä ympäristönä ei aina varsinaisesti kannusta vähäiseen fyysiseen aktiivisuuteen, se usein kuitenkin vähintäänkin mahdollistaa sen. Ammattikoulussa on hyvin vähän elementtejä ja tekijöitä, jotka varsinaisesti kannustaisivat opiskelijoita liikkumaan koulun arjessa. Liikunnanopetus on niin pieni osa ammattikoulun rutiineja, ettei se pysty täyttämään koko liikuntakasvatuksen tehtävää. Ammattikoulu on kuitenkin osa niitä nuoren miehen elinolosuhteita, jotka ovat vaikuttamassa hänen (liikunta)tottumuksiinsa.

¹⁰⁷ Ammattikouluhihin on kehitetty ammattiosaajan työkykypassi, jonka ajatellaan olevan jonkinlainen todistus nuoren ”kunnollisuudesta”. Ammattikoulun opiskelija voi suorittaa passin työskentelemällä jokaisella viidellä osa-alueella (toiminta- ja työkykyä edistävä liikunta, terveysosaaminen, ammatin työkykyvalmiudet, harrastuneisuus ja yhteistyötaidot ja työkykyvalmiuksien vahvistaminen) 40 tunnin ajan. Ammattiosaajan työkykypassi suoritetaan ammattiin opiskelun aikana. Suorituksia voi kerätä pakollisista ja vapaasti valittavista kursseista sekä oppilaitoksen tai sen ulkopuolisesta harrastus- ja vapaa-ajantoiminnasta. (ks. www.alpo.fi). Ammattioppilaitos, jossa suoritin kenttätyöni, ei ollut ottanut työkykypassia käyttöönsä.

9 POHDINTA: KOHTAAMISEN MAHDOLLISUUDET

Tutkimukseni keskiössä oleva nuori mies opiskelee ammattikoulussa, jossa myöhästelyt, poissaolot, aikaisin lähtemiset ja työn vieressä hengailumiset ovat arkipäivää. Nuori mies neuvottelee jatkuvasti opettajien kanssa menemisistään, tulemisistaan ja osallistumisistaan. Hän ei ole juurikaan valmis joustamaan näkyvien rakenteiden edessä, jos ne ovat ristiriidassa omien elämän suolojen ja kulttuurisesti jaettujen käsitysten kanssa, ainakaan ilman kamppailua. Kamppailu ei ole kuitenkaan itsetarkoitus, vaan keino säilyttää oma arvokkuus. Opettajat pyrkivät torjumaan epävirallisen kulttuurin valtapyrkimyksiä, mutta ovat kuitenkin taipuvaisia hellittämään virallisista normeista epäviralliseen suuntaan. Koulussa oleva negatiivinen kierre ei tyydytä ketään: Opettajat ovat turhautuneita ja tinkivät opetuksesta, kun opiskelijat eivät ole motivoituneita. Opiskelijat puolestaan ovat turhautuneita, kun eivät koe saavansa hyvää opetusta opettajien tinkiessä opetuksen laadusta, mikä ei ainakaan ole omiaan parantamaan opiskelijoiden motivaatiota. Nuori mies ratkaisee asian niin, että tinkii yhä enemmän koulusta vapaa-ajan hyväksi ja ulottaa vapaa-aikaa yhä enemmän koulutyöhön.

Vapaa-ajallaan nuori mies mielellään hengaa kavereidensa kanssa, autoilee ja istuu ruudun ääressä. Hän nauttii alkoholia ja tupakoi. Nuori mies tekee paljon muutakin, jos sattuu huvittamaan. Tekeminen ei saa vaatia kohtuuttomia henkisiä tai fyysisiä ponnisteluja hyötyyn nähden eikä varsinkaan erikseen sovittavia aika-tilauja. Tulevaisuutta ei mietitä, se on jossakin kaukana. Nuori mies elää kiireetöntä, omasta mielestään mielekästä ja hyvää elämää tässä ja nyt. Moni voisi olla siitä jopa kateellinen.

Liikkuminen ei ole aineistoni nuorelle miehelle itsestänselvyys, vähäinen liikkuminen on. Vähäinen liikkuminen merkitsee hänelle muiden asettamista velvoitteista ja tavoitteista vapaata aikaa, kiireettömyyttä ja mahdollisimman vähällä pääsemistä. Se tarjoaa hänelle mahdollisuuden kuulua porukkaan. Elämänpoliittisesta näkökulmasta tarkasteltuna nuoren miehen vähäinen liikkuminen kyseenalaistaa häneen kohdistuvat toiveet ja odotukset. Nuoren miehen valinta tai tässä tapauksessa erityisesti liikkumisen valitsematta jättäminen politisoituu. (Setälä 2009, 270) Nuoren miehen valinta olla liikkumatta vaikuttaa rakenteisiin: nuori mies ei tee, mitä kansantalous vaatii. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta elämänpolitiikka voidaankin ymmärtää esimerkiksi tavoitteina, ratkaisuina ja toimenpiteinä, joiden avulla yhteiskunnassa valtaa pitävät pyrkivät muokkaamaan tai ohjaamaan yksilöiden toimintaa: tarjoamaan mahdollisuuksia ja asettamaan rajoitteita itsensä toteuttamiselle. (Ks. esim. Roos 1998, 20; Hoikkala & Roos 2000, 24–25; Rose 2001) Elämänpolitiikka ei saisi tehdä yksilön elämänpolitiikkaa täysin mahdottomaksi, vaan ihmisellä tulisi aina olla uusi tilaisuus valita (*toiset mahdollisuudet*, second chances, Giddens 1994, 172, 186–187; ks. myös Heiskala 1998). Voisikin ajatella, että liikunnanedistämisessä tulisi löytää ratkaisuja, jotka mahdollistavat yksilön elämäntavan keskeisten elementtien toteutumisen ja itsensä toteuttamisen (Roos & Hoikkala 1998, 15). Kun nuoren miehen näkökulma, olemisen tapa ja

merkityksellisyyden kokemukset osataan huomioida ja niitä arvostetaan, hyvinvointia on mahdollista rakentaa alhaalta ylöspäin.

Terveyden nimissä tehtyjen liikunnanedistämistoimien uskotaan olevan puhtoisia ja niiden sanoman hyvä ja oikeutettu. Terveys ymmärretäänkin usein automaattisesti hyvänä edistettävänä asiana, jopa arvovapaana (ks. myös Järvi 2011, 11–12; Katainen 2011, 15). Vaikka vähäisellä liikkumisella on kiistattomat haitalliset ja liikkumisella myönteiset vaikutuksensa terveyteen, terveyden viitekehys on liian kapea näkökulma vähäisen liikkumisen ilmiön ymmärtämiseksi kaikessa monimuotoisuudessaan. Esimerkiksi aineistoni nuoren miehen näkökulmasta terveys ei systemaattisesti ohjaa tai jäsennä hänen valintojaan eikä vähäinen liikkuminen siten ole hänen kohdallaan terveyteen liittyvä valinta. (Ks. Katainen 2011, 16) Tässä hetkessä elävän nuoren miehen on vaikea nähdä tulevaisuuteen edes mielikuvissaan. Siten on ymmärrettävää, ettei hänelle ole mielekästä arvioida mahdollisia liikunnan puutteen aiheuttamia ongelmia, joita hän mahdollisesti kohtaisi ikääntyessään. Näin ollen on ongelmallista olettaa, että samat argumentit, jotka innoittavat liikunnanedistäjiä, innoittaisivat vähän liikkuvia. Liikunnanedistäjien toimenpiteet eivät kohtaa vähän liikkuvia, koska ne on suunniteltu ja toteutettu liikunnanedistäjien näkökulmasta, arvomaailmasta ja lähtökohdista käsin. Tämä näkökulma on usein keskiluokkainen.

Olen tutkimuksessani osoittanut, ettei nuoren miehen vähäinen liikkuminen ole pelkästään yksilön itsenäisiin ja vapaisiin valintoihin sekä riippumattomaan tahtoon palautuva ilmiö. Se on seurausta myös vallitsevista kulttuurisista ja rakenteellisista ehdoista ja siten sosiaalisesti määrittynyt. Nuori mies on omaksunut yhteiskuntaluokalleen tyypillisen elämäntavan, jolloin vähäisen liikkumisen voi sanoa olevan kulttuuri- ja luokkasidonnaista. Näyttää siltä, ettei aineistoni nuorella miehellä ole hallussaan sellaista kulttuurista pääomaa (tietoja, taitoja, valmiuksia, suhtautumistapoja, arvoja), joka muuttuisi omaa kehoa liikuttavaksi yleisesti yhteiskunnassamme arvostettavaksi elämäntavalliseksi valinnaksi (Skeggs 2004). Bourdieun ajattelua mukaillen voi tulkita, että nuoren miehen maku liikkumisen suhteen on oikeastaan rationaalista sopeutumista vähäisiin kulttuurisen ja taloudellisen pääoman tarjoamiin mahdollisuuksiin. Nuori mies joutuu tyytymään ikään kuin välttämättömyyteen, vaikka tuskin itse pitää sitä joutumisena tai edes tunnistaa sitä. Hänelle vähäinen liikkuminen on luonnollinen ja arvokas osa omaa olemista.

Bourdieun teorian mukaan hallitseva luokka kykenee määrittelemään sen, mikä on yhteiskunnassa hyvää, soveliasta ja suotavaa ja mikä ei. Se esittää oman luokka-asemansa muovaaman kulttuurisen maun ja elämäntavan objektiivisesti muiden ryhmien makuu paremmaksi, legitiimiksi. Työväenluokan maku ei kelpaa legitiimiksi mauksi, vaan sosiaalisesti arvostettu keho on nimenomaan hallitsevan luokan tavoilla hoidettu ja muokattu. Työväenluokkaisen nuoren miehen keho on kaikkea muuta, eikä se siten ole yhteiskunnassamme sosiaalisesti arvostettu. Toisaalta nuori mies ei koe häviävänsä sellaisessa hyveiden kilvoittelussa, johon hän ei ole edes lähtenyt mukaan. Nuori mies sanoutuu irti häneen kohdistuvista paineista, jos se edes on hänelle tarpeellista. On siis täysin perusteltua kysyä vilpittömästi, mihin liikunnanedistämispönnistelut perustuvat.

Valintoihin, käytäntöihin ja tottumuksiin liittyvät kulttuuriset merkitykset ovat subjektiivisia, suhteellisia ja aina kontekstiin ja aikaan sidottuja. Sama valinta tai toiminta saattaa vaikuttaa toisesta näkökulmasta katsottuna ikävältä pakolta ja velvollisuudelta ja toisesta näkökulmasta katsottuna oikeudelta ja hyvältä mahdollisuudelta. Nämä ryhmien antamat merkitykset eivät ole pysyviä vaan saattavat muuttua kontekstissa, ajassa ja paikassa. Esimerkiksi vähäinen liikkuminen on tänä päivänä usein keskiluokkaisen liikunnanedistäjän näkökulmasta välinpitämättömyyttä, ylimielisyyttä, laiskuutta tai itsekkyyttä, kun taas nuoren miehen näkökulmasta se on vapautta, itsensä arvostamista, luonnollista ja rationaalista. Sinänsä itse vähäinen liikkuminen ei ole huonoa tai hyvää. Huonoa tai hyvää siitä tulee aina suhteessa johonkin. (Ks. Bourdieu 1998, 12–20)

Vähäinen liikkuminen näyttäytyy nuoren miehen omista lähtökohdista tarkasteltuna mielekkäänä ja omaa hyvää elämää tukevana valintana ja valituksi tulleet itsestäänselvyytenä. Tätä valintaa yhteiskunta tukee yhtäältä esimerkiksi teknistymisen ja autoistumisen myötä ja toisaalta pitämällä yllä yhteiskunnallista eriarvoisuutta.

Liikkuminen ja terveys jakautuvat epätasaisesti yhteiskunnan eri kerrostusten kesken. Rahalla ei suoraan saa onnellisuutta, mutta sillä saa merkittävästi pidemmän eliniän ja eritoten pidemmän terveenä eletyn elämän (Roos 2009, 228–229). Kaikilla ei ole samoja mahdollisuuksia liikkumiseen ja liikunnan harrastamiseen, ja yhteiskuntaluokka itse uusintaa eriarvoisuutta. Kulttuuri relativismin nimissä voisi jättää puuttumatta epätasa-arvoisuuteen, sillä universaalia hyvää ei ole olemassa. Jos vähäinen liikkuminen on nuorelle miehelle hyvää elämää, sille tulee antaa arvoa. Olen kuitenkin edellä kuvannut, kuinka valinnat ovat osittain myös rakenteiden muokkaamia, toisinaan jopa pakottamia. Pidän ongelmallisena sitä, että relativistisen ajattelun avulla on mahdollista olla kantamatta vastuuta rakenteiden tuottamasta epätasa-arvosta perustellen sitä kulttuuristen erityispiirteiden kunnioittamisella. Väitän, että tällöin relativismissa kangistuu sekä tutkijan että tutkittavan toimijuus, kuten Valovirta (2010, 98) on osuvasti toisessa yhteydessä kirjoittanut. Mihin vedetään raja kulttuuristen ja universaalien yksilön oikeuksien välillä? Kulttuurisilla oikeuksilla tarkoitan tässä työväenluokkaisen nuoren miehen mielekkyyttä olla liikkumatta. Universaaleilla oikeuksilla puolestaan tarkoitan tiivistettynä sitä ajattelua, jonka mukaan liikkuminen tuottaa yksilölle hyvinvointia, jolloin jokaisella tulisi olla mahdollisuus liikkua. (Kinnunen 2010, 227–228)

Yksilöä ei voi pakottaa liikkumaan, eikä vähäisestä liikkumisesta tule syyllistä tai leimata. Vähäinen liikkuminen ei ole kiinni pelkästään yksilön vapaasta tahdosta, eikä ilmiö ratkea ainoastaan peräänkuuluttamalla yksilön vastuuta (myös Fogelholm 2007). Liikunnanedistämistyötä lienee silti paikallaan tehdä, jotta kaikilla olisi halutessaan mahdollisuuksia liikkumiseen. Edistämistyö voisi ennen kaikkea olla liikkumista mahdollistavaa ja rakenteisiin puuttuvaa. Liikunnanedistämistoiminnan tulee olla läpinäkyvää, vaikuttimien avoimia ja arvoperustan mietittyä. Toivon, että tämä tutkimus kannustaa liikunnanedistämistyötä tekeviä pohtimaan, mistä positioista käsin he työtään tekevät. Keskeistä olisi tunnistaa omat työn tekemisen lähtökohdat eli minkälaisin arvoin ja ennako-oletuksin työtään tekee. Mitä esimerkiksi terveys merkitsee ja tarkoittaa itselle? Liikuntaan ei pidä suhtautua automaattisen myönteisesti, sillä yksilölle voi olla liikkumisesta

myös haittaa. Kokonaisvaltainen hyvinvointi ei välttämättä lisäännä, jos vähän liikkuva alkaa liikkua paineen alla, mutta menettää samalla oman lähiyhteisönsä hyväksynnän ja tuen tai uupuu vaatimusten taakan alla.

Olen määritellyt, että elämäntapa-käsitteeseen liittyy vakiintuneisuus ja josain määrin stabiilius niin, että elämäntapaa ei muuteta tai se ei muutu yhtä helposti ja nopeasti kuin elämäntyö. Elämäntapa muotoutuu hitaassa prosessissa. Voidaanko siten parikymppisen nuoren miehen kohdalla puhua elämäntavasta? Lähdän siitä ajatuksesta, että lapsen ja nuoren elämäntapa kehittyy sosialisointiprosessissa ja vakiintuu hiljalleen kohtuullisen pysyväksi. Nuoruus on elämäntavavaihetta, jossa moni asia on vasta muotoutumassa. Uskon kuitenkin, että 18–20-vuotiaalla on mahdollisista elämäntavavaiheiden ja -tilanteiden joskus nopeistakin muutoksista huolimatta kehkeytnyt jo vahva elämäntavallinen perusta, joka heijastuu tulevaisuuteen (ks. Huotari 2012). Ainakin voin tutkimuksessani nostaa esiin nuoren miehen tämänhetkisiä valintoja, jotka tulkitsen elämäntavallisiksi riippumatta siitä, valitseeko nuori mies tulevaisuudessa samalla tavalla vai ei. Kannattaa kuitenkin olla kriittinen tehdessään pitkälle nuoren miehen tulevaisuuteen ulottuvia johtopäätöksiä elämäntavallisista valinnoista. Todennäköisesti tulevaisuudessa osa valinnoista tulee muuttumaan, muuttuuhan elämäntapa usein esimerkiksi olosuhteiden pakosta (esim. Kortteinen 1982). Kuitenkin osa valintoista selittävistä tekijöistä saattaa silti pysyä samana, jolloin ilmiäsu ja keinot muuttuvat, mutta perustarpeet ja toiminnan funktiot eivät.

Tässä tutkimuksessa kentän muodosti pääosin ammattikoulun yhteiskuntaluokkasidonnainen sosiaalinen ja fyysinen ympäristö. Ammatillisten oppilaitosten ammattialat vaihtelevat sen suhteen, keitä sinne valikoituu opiskelemaan: toisille aloille halutaan ja toisille joudutaan. Sain tutkimukseni aikana viitteitä myös siitä, että esimerkiksi liikuntatunneille osallistuminen saattaa vaihdella ammattialoitain. Muistan keskustelun koulun erään liikunnanopettajan kanssa. Hän arvioi, että rakennusalan opiskelijat valitsevat mielellään liikuntaa valinnaisaineeksi toisin kuin kone- ja metallialan opiskelijat. Olisikin mielenkiintoista verrata, kuinka ammattikoulun eri alojen opiskelijat poikkeavat liikkumisen suhteen ja muiltakin elämäntavoiltaan toisistaan (ks. myös Mikkonen & Tynkkynen 2010, 42). Kiinnostavaa olisi ulottaa tutkimus myös muihin yhteiskuntaluokkasidonnaisiin instituutioihin ja tutkia, millä tavoin eri instituutiot uusintavat vähäistä liikkumista.

Varsinaisten liikuntasosiologisten löydösten lisäksi etnografiani tuotti uusia havaintoja ammattikoulukulttuurista. Osoitin esimerkiksi, että ammattioppilaitoksen opiskelijoiden ja opettajien vuorovaikutuksen tuloksena ei synny koulun epävirallisen ja virallisen kulttuurin kompromissia vaan itseään ruokkiva negatiivinen kehä. Siinä prosessissa koulun epävirallinen kulttuuri saa hiljalleen yhä enemmän valtaa, mikä ei kuitenkaan tyydytä lopulta edes opiskelijoita. Heidän motivaationsa koulunkäyntiä kohtaan ei kasva, eivätkä he myöskään saa koulusta irti sitä, mitä toivoisivat. Tämä löydös avaa mielenkiintoisia mahdollisuuksia kasvatussosiologian ja kouluetnografien hyödynnettäväksi.

Oppilaitokseen liittyen jäin miettimään sitä, kuinka puutteelliseksi opettajien näkökulma jäi tässä tutkimuksessa tutkimustehtävän rajauksen vuoksi. Luonnollisesti aiheeseen olisi saatu mielenkiintoista ulottuvuutta, jos etnografinen tutkimus olisikin kohdistunut painokkaammin oppilaitoksen rakenteisiin. Silloin olisi käynyt

nyt raportoitua paremmin ilmi se vastuu ja paine, jota opettajat kokevat päivittäin. He motivoivat, tukevat opiskelijoiden kasvua ja kehitystä, sosiaalistavat ammattiin ja pyrkivät säilyttämään samalla oman ammattitaitonsa ja -ylpeytensä. Heidän tavoitteenaan on saada mahdollisimman moni kulkemaan koulutusputken läpi kohti ammattitutkintoa taatakseen koulun rahoituksen ja oman työpaikkansa, varmistakseen ammattitaitoisen työvoiman saatavuuden tulevaisuudessa ja ennen kaikkea tarjotakseen opiskelijalle mahdollisuudet kehittymiseen ja kasvamiseen.

Olen tässä tutkimuksessa keskittynyt tarkastelemaan nuorten miesten arkea, elämäntapaa ja vähäistä liikkumista toimijuuden, yhteiskunnan tuotannollisiin, taloudellisiin ja kulttuurisiin suhteisiin kytkeytyvän luokkajaon sekä habituksen näkökulmista. Vaikka vähäinen liikkuminen on yleisintä alemmissa sosioekonomisissa ryhmissä, vähän liikkuvia löytyy kaikista yhteiskunnan kerroksista. Olisi tärkeää tavoittaa erilaisia vähän liikkuvien ryhmiä ja yhteisöjä, sillä vähäiseen liikkumiseen kiinnittyvät merkitykset poikkeavat luultavasti toisistaan eri ryhmien välillä.

Valittu luokkaan sidottu tarkastelu on väistämättä suppea, sillä yhteiskunta jakaantuu myös monien muiden sosiaalisten kategorioiden kuin sosioekonomisen aseman ja yhteiskuntaluokan suhteen. Elämäntavat eriytyvät esimerkiksi sukupuolen, sukupolven, iän, elämänvaiheen, etnisen taustan ja maantieteellisen alueen mukaan. Nämä sosiaalisen hierarkian ja eronteon kategoriat järjestävät ihmisten arkielämää ja sen ehtoja.

Tässä tutkimuksessa nimenomaan sukupuolen olisi voinut nostaa yhteiskuntaluokan ohella tarkastelua jäsentäväksi näkökulmaksi. Nyt tutkimuksestani puuttuvat sukupuoleen ja erilaisiin maskuliinisuuksiin liittyvät tulokset lähes kokonaan tutkimuksen rajauksen vuoksi. Naisten ja miesten liikkumiseen ja vähäiseen liikkumiseen on liittynyt ja liittyy edelleen erilaisia sukupuoleen sidottuja merkityksiä (Berg 2008; 2010). Brittiläisen sosiologin Beverly Skeggsin (2004) mukaan yhteiskuntaluokkaan ei voi kuulua ilman sukupuolta ja seksuaalisuutta. Resurssit jakautuvat epätasaisesti miesten ja naisten välillä, mutta myös miesten ja miesten sekä naisten ja naisten välillä. Siten liikkumiseen tarvittavan pääoman jakautuminen kietoutuneeksi sekä yhteiskuntaluokkaan että sukupuoleen, usein myös muihin kategorioihin. Aina ei ole mahdollista erottaa esimerkiksi sitä, mitkä eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvien yksilöiden vähäiselle liikkumiselle antamat merkitykset ovat yhteydessä yhteiskuntaluokkaan tai sukupuoleen, mitkä esimerkiksi sukupolven tai ikään. Jatkossa olisikin hedelmällistä tutkia, miten vähäisen liikkumisen kulttuuriset merkitykset kietoutuvat edellä mainittuihin sosiaalisiin kategorioihin ja suhteutuvat toisiinsa. Teoreettisen pohdinnan lisäksi olisi tärkeää päästä empiirisesti vertailemaan pääoman jakautumista eri elämäntavan muodostumiseen vaikuttavien tekijöiden kesken, mihin tämän tutkimuksen aineisto ei riittänyt.

Siinä, että nuori mies autoilee, ei ole mitään uutta. Se, että nuori mies elää omasta mielestään mielekästä elämää, ei myöskään liene mullistava tulos. Tämän työn arvo onkin ensisijaisesti siinä, että tutkimuksessa tarkastellaan ensimmäistä kertaa arkea ja elämäntapaa vähän liikkuvan näkökulmasta ja pohditaan, mitä sitten, jos ei liikuta. Tutkimukseni lisää ymmärrystä nuoren miehen elämäntavasta ja arjesta ja siten vähäisestä liikkumisesta yhden kohderyhmän näkökulmasta. Lisäksi tutkimukseni tarjoaa kannustusta, eväitä ja työkaluja yleensäkin vähän liikkuvien näkökulman etsimiseen ja löytämiseen. Kannustan kyseenalaistamaan itsensä selvyyksinä pidettyjä asioita: Mikä on normaalia ja legitiimiä, millä perusteella ja kenelle? Kenellä on oikeus sanoa toiselle, miten kuuluu elää, ja mistä tämä oikeus on peräisin? Ovatko liikunnan edistämiskeinot eettisesti kestäviä ja jos ovat, millä edellytyksillä? Lähestymistapa voi parhaimmillaan tuottaa sellaista ymmärrystä, jota emme tähän mennessä ole juurikaan kyenneet tavoittamaan. Kun tunnistaa omat lähtökohdansa ja on valmis aidosti ymmärtämään ja arvostamaan vähän liikkuvan näkökulmaa, voi saada mahdollisuuksia aikaisempaa parempaan kohtaamiseen.

KUVA 11 Nuoren miehen arjen ja elämäntavan ymmärtäminen hänen omista lähtökohdistaan käsin antaa mahdollisuuden ymmärtää myös liikuntaan liittyviä valintoja tai valitsematta jättämisistä.

Vähän liikkuvien tavoittaminen ei ole yksiselitteisen helppoa. Omassa lähikulttuurissa vähän liikkuminen saattaa olla arvostettua, mutta yhteiskunnassa se ei sitä ole, minkä moni vähän liikkuva tunnistaa. Tarvitaan lisää yhteiskunta- ja liikuntapolitiikkaa, jossa ei aseteta tavoitteita liikkumisen ilmiöstä käsin, vaan ollaan kiinnostuneita ihmisten arjesta ja elämäntavasta.

Olen viimeiseen asti ollut uskollinen tutkimusasetelmalleni enkä tässäkään vastaa kysymykseen, miten nuoret miehet saataisiin liikkumaan. Sitä en edes tutkinut. Sen sijaan annan tutkimukseni avulla äänen kohteelle, jota ei ole totuttu kuulemaan. Tutkimukseni tuo esiin ruohonjuuritason todellisuutta ja antaa arvoa toisin tekemiselle. Toivon, että vähän liikkuvat hyötyvät lopulta tutkimuksestani eniten siten, että liikunnanedistäjillä on aiempaa enemmän halua kuulla ja pyrkimystä ymmärtää heitä.

Tutkimukseni osoittaa, että kuvaamani kaltaisia työväenluokkaisia nuoria miehiä on olemassa. He opiskelevat kone- ja metallialaa, myöhästelevät koulusta, innostuvat autojen tuunaamisesta, polttavat tupakkaa, liikkuvat vähän. Nuorten vähän liikkuvien ammattikoululaismiesten joukko ei kuitenkaan ole yhtenäinen: Toinen on paljon menossa, vaikkei kutsukaan sitä kiireeksi, ja toisella on paljon aikaa. Toinen on tyttöystävän kanssa kihloissa, toinen kärsii siitä, ettei hänellä ole naista koskaan ollutkaan. Toiselle autoilu on merkityksellistä ja toisella ei ole ajokorttia, vaikka istuukin mielellään kyydissä. Suurin osa polttaa, mutta kaikille ei tupakka maistu. Esitykseni ei siten teekään täysin oikeutta nuorille miehille ja niille elämisen tavoille, joita he edustavat. On useita tapoja elää hyvää elämää. On useita tapoja elää työväenluokkaista elämää, ja työväenkulttuurissa voi toteuttaa erilaisia elämäntapoja. Tämä tutkimus on kuvannut informanttien lähikulttuuria ja sen yhtä tapaa ilmentää työväenkulttuuria. Lisäksi kukin yksilö tekee lähikulttuurinsa sisällä omia individualistisia valintojaan. Voin täysin perustellusti sanoa, että esittelemäni kaltaisia nuoria miehiä on.

LÄHTEET

- Aaltonen, Sanna (2010). Mopojen merkityksistä poikien arjessa. *Nuorisotutkimus* 28 (2), 103–107.
- Aaltonen, Sanna; Kivijärvi, Antti; Peltola, Marja & Tolonen, Tarja (2011). Ystävyydet. Teoksessa Mirja Määttä & Tarja Tolonen (toim.) *Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään*. Julkaisuja 112. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 29–56.
- Aaltonen, Sari; Ortega-Alonso, Alfredo; Kujala, Urho M. & Kaprio, Jaakko (2012). Perimän ja ympäristön vaikutus liikkumattomuuteen ja liikunta-aktiivisuuteen: pitkäaikainen tutkimus nuoruudesta nuoreen aikuisikään. *Liikunta & Tiede* 49 (5), 52.
- Aaltonen, Sari; Rintala, Mirva; Kaprio, Jaakko & Kujala, Urho (2011). Liikuntaan motivoivat tekijät vapaa-ajan liikunnan suhteen aktiiveilla ja inaktiiveilla miehillä ja naisilla. *Liikunta & Tiede* 48 (5), 28.
- Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi (2003). Näkökulmia suomalaisen nuoruuden ja nuorison historiaan. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.) *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 909. Nuorisotutkimusverkoston / Nuorisotutkimusseuran Julkaisuja 32. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki, 9–31.
- Abraham, Charles & Graham-Rowe, Ella (2009). Are worksite interventions effective in increasing physical activity? A systematic review and meta-analysis. *Health Psychology Review* 3 (1), 108–144.
- Absetz, Pilvikki & Hankonen, Nelli (2011). Elämäntapamuutoksen tukeminen terveydenhuollossa: vaikuttavuus ja keinot. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 127 (21), 2265–2272.
- Aho, Pauliina & Turja, Tuomo (2010). Urban Audit Eurobarometrin kansallinen kyselytutkimus. Elämänlaatu suomalaisissa kaupungeissa. Taloustutkimus Oy, Helsinki. Saatavilla internetissä: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=3024> (viitattu 2.11.2011).
- Ahponen, Pirkkoliisa & Järvelä, Marja (1983). Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen. Tehdastyöläisten elämäntavan muutos. WSOY, Helsinki.
- Aittasalo, Minna & Vasankari, Tommi (2011). Terveysliikunnan edistämisen työvälineitä. Teoksessa Mikael Fogelholm; Ilkka Vuori & Tommi Vasankari (toim.) *Terveysliikunta*. 2. uudistettu painos. Duodecim. Helsinki, 197–204.
- Alapuro, Risto (1985). Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat 1870-luvulta toiseen maailmansotaan. Teoksessa Tapani Valkonen; Risto Alapuro; Matti Alestalo; Riitta Jallinoja & Tom Sandlund (toim.) *Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana*. 4. painos. WSOY. Helsinki, 36–100.
- Alapuro, Risto (2001). Missä ovat toimijat? *Sosiologia* 38 (1), 51–57.
- Alasuutari, Pertti (1997). Kulttuuripääoma summamuuttujan valossa. *Sosiologia* 34 (1), 3–14.
- Alasuutari, Pertti (2006). Merkitys, toiminta ja rakenne sosiologiassa: kulttuurinen näkökulma. *Sosiologia* 43 (2), 79–92.

- Alasuutari, Pertti (2009). Snobismista kaikkiruokaisuuteen: musiikkimaku ja koulutustaso. Teoksessa Mirja Liikkanen (toim.) *Suomalainen vapaa-aika. Arjen ilot ja valinnat*. Gaudeamus. Helsinki, 81–100.
- Alestalo, Matti (1985). Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat toisen maailmansodan jälkeen. Teoksessa Tapani Valkonen; Risto Alapuro; Matti Alestalo; Riitta Jallinoja & Tom Sandlund (toim.) *Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana*. 4. painos. WSOY. Helsinki, 101–200.
- Alkoholiongelman hoito: Käypä hoito -suositus (2011). Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Päihdelääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä. *Suomalainen Lääkäriseura Duodecim*. Helsinki. Saatavilla internetissä: www.kaypahoito.fi (viitattu 3.12.2012).
- Allardt, Erik (1998). Hyvinvointitutkimus ja elämänpolitiikka. Teoksessa Jeja-Pekka Roos & Tommi Hoikkala (toim.) *Elämänpolitiikka*. Gaudeamus. Helsinki, 34–53.
- Allender, Steven; Cowburn, Gill & Foster, Charlie (2006). Understanding participation in sport and physical activity among children and adults: a review of qualitative studies. *Health Education Research* 21 (6), 826–835.
- Ammattiluokitus 2010 (2011). Käsikirjoja 14. Tilastokeskus. Helsinki.
- Andersson, Leif C.; Hetemäki, Ilari; Mustonen, Riitta & Sihvola, Ari (toim.) 2011. *Kaikki irti Arjesta*. Gaudeamus. Helsinki.
- Antikainen, Janne; Luukkonen, Juho & Pyöriä, Tarja (2006). *Kaupunkiverkko ja kaupunkiseudut 2006*. Julkaisu 10/2006. Sisäasiainministeriö. Helsinki.
- Anttila, Timo; Oinas, Tomi & Nätti, Jouko (2009). Predictors of time famine among Finnish employees. *Work, family or leisure? Electronic International Journal of Time Use Research* 6 (1), 73–91.
- Aro, Jari & Jokivuori, Pentti (2010). *Klassinen sosiologia*. WSOYpro Oy. Helsinki.
- Aro, Laura; Hallia, Outi; Hautala, Timo K.; Kumpulainen, Marjo; Latvala, Johanna; Laukkanen, Minna; Mäkinen, Minna; Nurmi, Ismo; Rovio, Tanja & Säskilähti, Nina (2002). *Jargon. Kulttuuriantropologian englanti-suomi oppisanasto*. 6. korjattu ja täydennetty painos. JYY julkaisusarja 65. Kampus Kustannus, Jyväskylä.
- Assmuth, Laura (1997). *Women's work, women's worth: changing lifecourses in Highland Sardinia*. Toimituksia 39. Suomen antropologinen seura. Helsinki.
- Baker, Philip; Francis, Daniel; Soares, Jesus; Weightman, Alison & Foster, Charles (2011). Community wide interventions for increasing physical activity. *The Cochrane Database of Systematic Reviews* 4, 1–127.
- Berg, Päivi (2008). Ruumiin resurssit ja mahdollisuudet koulun liikunnanopetuksessa ja liikuntaharrastuksissa. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Julkaisuja 83. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Vastapaino. Tampere, 198–223.
- Berg, Päivi (2010). Ryhmärajoja ja hierarkioita: etnografinen tutkimus peruskoulun yläasteen liikunnanopetuksesta. *Sosiaalipsykologisia tutkimuksia* 22. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitos. Helsinki.
- Blom, Raimo (1987). Weber, luokat ja toimintateoria. Teoksessa Tapani Hietaniemi (toim.) *Aiheita Weberistä. Max Weber modernista rationaalisuudesta, uskonnosta, oikeudesta ja yhteiskuntaluokista*. Tutkijaliitto. Helsinki, 127–147.

- Blom, Raimo (2004). Luokkatutkimus: omia ja vieraita kokemuksia. Teoksessa Raimo Blom & Jouko Nikula (toim.) *Plussat ja miinukset. Yhteiskuntatutkimuksen arviointia*. Lumikki-kustannus. Tampere.
- Borodulin, Katja; Helakorpi, Satu; Sulander, Tommi; Puusniekka, Riikka & Prättälä, Ritva (2007). Sosioekonomisiin terveyseroihin vaikuttavat tekijät ja niissä tapahtuneet muutokset: Terveyskäyttäytyminen: Liikunta. Teoksessa Hannele Palosuo; Seppo Koskinen; Eero Lahelma; Ritva Prättälä; Tuija Martelin; Aini Ostamo; Ilmo Keskimäki; Marita Sihto; Kirsi Talala; Elisa Hyvönen & Eila Linnanmäki (toim.) *Terveyden eriarvoisuus Suomessa. Sosioekonomisten terveyserojen muutokset 1980–2005*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:23. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Borodulin, Katja; Mäkinen, Tomi & Prättälä, Ritva (2010). Vapaa-ajan liikuntaa enustavat ylioppilaslakki, valkokaulus ja paksu lompakko. *Liikunta & Tiede* 47 (4), 4–10.
- Bourdieu, Pierre (1978). Sport and social class. *Social Science Information* 17 (6), 819–840.
- Bourdieu, Pierre (1984). *Distinction. A social critique of the judgement of taste*. Engl. Richard Nice. Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts.
- Bourdieu, Pierre (1985). Sosiologian kysymyksiä. Suom. Jeja-Pekka Roos. Vastapaino. Tampere.
- Bourdieu, Pierre (1986) The forms of capital. Teoksessa John G. Richardson (toim.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Greenwood Press. New York, 241–258.
- Bourdieu, Pierre (1998). Järjen käytännöllisyys. Suom. Mika Siimes. Vastapaino. Tampere.
- Broady, Donald (1991). Piilo-opetussuunnitelma. Mihin koulussa opitaan? Suom. toimituskunta Pekka Kämäräinen, Mauri Neste ja Ilmari Rostila. 4. painos. Vastapaino. Tampere.
- Burton, Nicola; Turrel, Gavin & Oldenburg, Brian (2003). Participation in recreational physical activity. Why do socioeconomic groups differ? *Health Education & Behavior* 30 (2), 225–244.
- Carver, Alison; Timperio, Anna; Hesketh, Kylie & Crawford, David (2010). Are children and adolescents less active if parents restrict their physical activity and active transport due to perceived risk? *Social Science & Medicine* 70 (11), 1799–1805.
- Conn, Vicky; Hafdahl Adam; Cooper Pamela; Brown Lori & Lusk, Sally (2009). Meta-analysis of workplace physical activity interventions. *American Journal of Preventive Medicine*, 37(4), 330–339.
- Davies, Charlotte Aull (2008). *Reflexive Ethnography. A guide to researching selves and others*. 2. painos. Routledge. London.
- Demand, Jakob & Østergaard, Jeanette (2007). Partying as everyday life: Investigations of teenagers' leisure life. *Journal of Youth Studies* 10 (5), 517–537.
- Dohan, Daniel & Sánchez-Jankowski, Martín (1997). Using computers to analyze ethnographic field data: Theoretical and practical considerations. *Annual Review of Sociology* 24, 477–498.

- Durkheim, Émile (1982). *Sosiologian metodisäännöt*. Suom. Seppo Randell. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Durkheim, Émile (1990). *Sosiaalisesta työnjaosta*. Suom. Seppo Randell. Gaudeamus. Helsinki.
- Engberg Elina; Alén, Markku; Kukkonen-Harjula, Katriina; Peltonen J. E.; Tikkanen, Heikki Olavi & Pekkarinen H. (2011). *Elämäntapahtumat ja muutos vapaa-ajan fyysisessä aktiivisuudessa: systemaattinen kirjallisuuskatsaus*. *Liikunta & Tiede* 48 (5), 29.
- Eriksen, Thomas Hylland (2004). *Toista maata? Johdatus antropologiaan*. Gaudeamus & Suomen antropologinen seura r.y. Helsinki.
- Erikson, Robert & Goldthorpe, John, H. (1992). *The constant flux. A study of class mobility in industrial societies*. Clarendon Press. Oxford.
- Erola, Jani (toim.) (2010a). *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus. Helsinki.
- Erola, Jani (2010b). *Luokkarakenne ja luokkiin samastuminen Suomessa*. Teoksessa Jani Erola (toim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus. Helsinki, 27–44.
- Erola, Jani; Räsänen, Pekka; Halenius, Laura; Vasunta, Veera & Haapanen, Teemu (2005). *Suomi 2004. Aineistonkeruu ja tutkimusseloste sekä yhteiskunnan ja kulutuksen muutos 1999–2004*. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Kes kustelua ja raportteja 5:2005. Turun kauppakorkeakoulu. Turku.
- Eräsaari, Risto (1998). *Mikä ihmeen elämänpolitiikka?* Teoksessa Jeja-Pekka Roos & Tommi Hoikkala (toim.) *Elämänpolitiikka*. Gaudeamus. Helsinki, 92–109.
- Eskola, Antti (1985). *Persoonallisuustyypeistä elämäntapaan. Persoonallisuuden tutkimuksen metodologisia opetuksia*. WSOY. Helsinki.
- Felski, Rita (2000). *The invention of everyday life*. *New Formations* 39, 15–31.
- Findahl, Olle (2010). *Svenskarna och internet*. Stiftelsen för Internetinfrastruktur & World Internet Institute. Stockholm.
- Fogelholm, Mikael (2007). *Bonuksia terveille, sakkoja sairaille ja huonokuntoisille?* *Liikunta & Tiede* 44 (3–4), 56–57.
- Fogelholm, Mikael; Paronen, Olavi & Miettinen, Mari (2007). *Liikunta – hyvinvointipoliittinen mahdollisuus. Suomalaisen terveystuotteen tila ja kehittyminen 2006*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:1. Sosiaali- ja terveysministeriö, Opetusministeriö & UKK-instituutti. Helsinki.
- Fogelholm, Mikael & Oja, Pekka (2011). *Terveystuotteen suosituksien muuttaminen*. Teoksessa Mikael Fogelholm; Ilkka Vuori & Tommi Vasankari (toim.) *Terveystuotteen muuttaminen*. 2. uudistettu painos. Duodecim. Helsinki, 67–75.
- Foster, Charles; Hillsdon, Melvyn; Thorogood, Margaret; Kaur, Asha & Wedatilake, Thamindu (2012). *Interventions for promoting physical activity*. *Cochrane Database of Systematic Reviews* 4, 1–90.
- Geertz, Clifford (1973). *The interpretation of cultures. Selected essays*. Basic Books. New York.
- Giddens, Anthony (1991). *Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age*. Polity Press. Cambridge.
- Giddens, Anthony (1994). *Beyond left and right. The future of radical politics*. Polity Press. Cambridge.

- Global health risks. Mortality and burden of disease attributable to selected major risks (2009). World Health Organization. Saatavilla internetissä: http://www.who.int/healthinfo/global_burden_disease/GlobalHealthRisks_report_full.pdf (viitattu 21.10.2011).
- Goldthorpe, John H. (2000). On sociology. Numbers, narratives, and the integration of research and theory. Oxford University Press. Oxford.
- Gordon, Tuula; Holland, Janet & Lahelma, Elina (2000). Making spaces. Citizenship and difference in schools. Macmillan. London.
- Green, Lawrence & Kreuter, Marshal (1999). Health promotion planning: An educational and environmental approach. 3. painos. Myfield. Mountain View (CA).
- Gronow, Jukka (1996). Karl Marx – yksilön vieraantumisen poliittisen taloustieteen kritiikkiin. Teoksessa Jukka Gronow; Arto Noro & Pertti Töttö Sosiologian klassikot. Gaudeamus. Helsinki University Press. Helsinki, 89–138.
- Grönfors, Martti (1985). Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. 2. painos WSOY. Porvoo.
- Hall, Edward (1983). The dance of life. The other dimension of time. Doubleday. New York.
- Hammersley, Martyn & Atkinson, Paul (2007). Ethnography. Principles in practice. 3rd ed. Routledge. London.
- Hannerz, Ulf (2003). Being there...and there...and there! Reflections on multi-site ethnography. Ethnography 4 (2), 201–216.
- Heikkilä, Riie (2011). Bättre folk, bättre smak? Suomenruotsalaisten maku ja kulttuuripääoma. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2011:5. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Heinonen, Jari (2006). Työläismies ahdingossa? Kolme miessukupolvea rakennemuutosten Suomessa. Palmenia-sarja 11. Yliopistopaino. Helsinki.
- Heinonen, Visa (2012). Arkielämän tutkimusperinteet, kulutus ja rutiinit. Kulutus-tutkimus. Nyt 6 (1), 60–74.
- Heiskala, Risto (1998). Modernisoitumisen seuraukset ja elämänpolitiikka: Giddensin 1990-luvun tuotanto. Teoksessa Jea-Pekka Roos & Tommi Hoikkala (toim.) Elämänpolitiikka. Gaudeamus. Helsinki, 110–127.
- Heiskala, Risto (2004). Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteesiä yhteiskuntateoriassa. 2. painos. Gaudeamus. Helsinki.
- Heiskanen, Jarmo; Kärkkäinen, Olli-Pekka; Hakonen, Harto; Lindholm, Harri; Eklund, Jyrki; Tammelin, Tuija & Havas, Eino (2011). Suomalaisen työikäisen kestävyyskunto. Nykyhetken tilanne ja ennusteita. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 247. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES. Jyväskylä.
- Heiskanen, Pirkko (toim.) (1989). Aika ja sen ankaruus. Gaudeamus. Helsinki.
- Helajärvi, Harri; Pahkala, Katja; Raitakari, Olli; Tammelin, Tuija; Viikari, Jorma & Heinonen, Olli (2013). Istu ja pala! – Onko istuminen uusi terveysuhka? Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 129 (1), 51–56.

- Helakorpi, Satu; Mäkelä, Pia; Helasoja, Ville; Karvonen, Sakari; Sulander, Tommi & Uutela, Antti (2007). Sosioekonomisiin terveyseroihin vaikuttavat tekijät ja niissä tapahtuneet muutokset: Alkoholi. Teoksessa Hannele Palosuo; Seppo Koskinen; Eero Lahelma; Ritva Prättälä; Tuija Martelin; Aini Ostamo; Ilmo Keskimäki; Marita Sihto; Kirsi Talala; Elisa Hyvönen & Eila Linnanmäki (toim.) Terveyden eriarvoisuus Suomessa. Sosioekonomisten terveys erojen muutokset 1980–2005. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:23. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki, 141–148.
- Helakorpi, Satu; Pajunen, Tuuli; Jallinoja, Piia; Virtanen, Suvi & Uutela, Antti (2011). Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys, kevät 2010. Raportti 15/2011. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Helakorpi, Satu; Holstila, Anna-Leena; Virtanen, Suvi & Uutela, Antti (2012). Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys, kevät 2011. Raportti 45/2012. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Helve, Helena (2009). Nuorten vapaa-aika, luottamus ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa Mirja Liikkanen (toim.) Suomalainen vapaa-aika. Arjen ilot ja valinnat. Gaudeamus. Helsinki, 250–269.
- Hentilä, Seppo (1987). Urheilu, kansakunta ja luokat. Teoksessa Risto Alapuro; Ilkka Liikkanen; Kerstin Smeds & Henrik Stenius (toim.) Kansa liikkeessä. Kirjayhtymä. Helsinki, 213–235.
- Hentilä, Seppo (1992). Urheilupolitiikasta liikuntapolitiikkaan. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 131. VAPK-Kustannus. Helsinki, 351–367.
- Highmore, Ben (2002). *Everyday life and cultural theory. An introduction.* Routledge. London.
- Highmore, Ben (2004). Homework. Routine, social aesthetics and the ambiguity of everyday life. *Cultural Studies* 18 (2–3), 306–327.
- Hiidenheimo, Silja; Lång, Fredrik; Ritamäki, Tapani & Rotkirch, Anna (2009). Me muut. Kirjoituksia yhteiskuntaluokista. Teos. Helsinki.
- Himanen, Pekka (2010). Kukoistuksen käsikirjoitus. WSOY. Helsinki.
- Hirvonen, Noora; Huotari, Marja-Leena; Niemelä, Raimo & Korpelainen, Raija (2012). Information behavior in stages of exercise behavior change. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 63 (9), 1804–1819.
- Hoffrén, Jukka; Lemmetyinen, Inka & Pitkä, Leeni (2010). Esiselvitys hyvinvoinnin indikaattoreista. Mittareiden vertailu ja kehittämiskohteet. Sitran selvityksiä 32. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto. Helsinki.
- Hoggett, Paul (2001). Agency, rationality and social policy. *Journal of Social Policy* 30 (1), 37–56.
- Hoikkala, Tommi & Roos, Jea-Pekka (2000). Onko 2000-luku elämänpolitiikan vuosituhat? Teoksessa Tommi Hoikkala & Jea-Pekka Roos (toim.) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhatvuoden vaihteesta. Gaudeamus. Helsinki, 9–31.

- Hoikkala, Tommi; Salasuo, Mikko & Ojajärvi, Anni (2009). Tunnetut sotilaat. Varusmiehen kokemus ja terveystaju. Julkaisuja 94. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Helsinki.
- Honkasalo, Marja-Liisa (2008). Reikä sydämessä. Sairaus pohjoiskarjalaisessa maisemassa. Vastapaino. Tampere
- Hout, Michael & DiPrete, Thomas A. (2004). What we have learned: RC28's contributions to knowledge about social stratification. Working paper. Survey Research Center. Berkeley. Saatavilla internetissä: http://www.columbia.edu/~tad61/Hout&DiPrete_23July04.pdf (viitattu 10.12.2012).
- Hovi, Minna & Malvela, Miia (2012). Urheiluseurat terveystieteiden markkinoilla. KKI-ohjelman seuratoiminnan kehittämishankkeet 2006–2010. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 257. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES. Jyväskylä.
- Huotari, Pertti (2012). Physical fitness and leisure-time physical activity in adolescence and in adulthood – A 25-year secular trend and follow-up study. LIKES – Research Reports on Sport and Health 255. LIKES – Research Center for Sport and Health Sciences. Jyväskylä.
- Husu, Pauliina; Paronen, Olavi; Suni, Jaana & Vasankari, Tommi (2011). Suomalaisen fyysinen aktiivisuus ja kunto 2010. Terveyttä edistävän liikunnan nykytila ja muutokset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:15. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Helsinki.
- Huttunen, Laura (2010). Tiheä kontekstointi: haastattelu osana etnografista tutkimusta. Teoksessa Johanna Ruusuvaara; Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Vastapaino. Tampere, 39–63.
- Häkkinen, Antti; Ojajärvi, Anni; Puuronen, Anne & Salasuo, Mikko (2012). Sukupolvien väliset suhteet nuoren terveystottumusten suuntaajina. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Nuorisotutkimusverkoston / Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 127, verkkojulkaisuja 53, Nuorisosaian neuvottelukunnan julkaisuja 46. Opetus- ja kulttuuriministeriö; Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta. Helsinki, 186–200.
- Itkonen, Hannu (1996). Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Gaudeamus. Helsinki.
- Itkonen, Hannu (1997). Liikuttaako suvaitsevaisuus? Tutkimus liikuntakulttuurin suvaitsevaisuudesta. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 118. Joensuun yliopisto. Joensuu.
- Jallinoja, Piia; Ojajärvi, Anni; Salasuo, Mikko & Hoikkala, Tommi (2008). Varusmiehen terveystaju. Teoksessa Piia Jallinoja; Timo Sahi & Antti Uutela (toim.) Varusmiesten ravitsemus, terveyden riskitekijät ja terveystaju. VARU-interventiotutkimuksen palvelukseenastumisvaiheen tulokset Panssariprikaatissa ja Kainuun Prikaatissa vuonna 2007. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B16/2008. Kansanterveyslaitos. Helsinki.

- Joensuu, Mika (2011). Nuoret verkossa toimijoina. Teoksessa Jani Merikivi; Päivi Timonen & Leena Tuuttila (toim.) Sähköä ilmassa. Näkökulmia verkkoperustaiseen nuorisotyöhön. Nuorisotutkimusverkoston / Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 111. Humanistinen ammattikorkeakoulun (HUMAK) sarja C 25. Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen julkaisuja 2/2011. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura; Humanistinen ammattikorkeakoulu (HUMAK) & Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus. Helsinki, 14–22.
- Jokinen, Arto (2010). Kriittinen mies- ja maskuliinisuustutkimus. Teoksessa Tuija Saresma; Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino. Tampere, 128–139.
- Jokinen, Eeva (2005). Aikuisten arki. Gaudeamus. Helsinki.
- Jokinen, Kimmo (2006). Käänteet sosiologian ja kulttuurintutkimuksen itseymmärryksessä. Kulttuurintutkimus 23 (1), 3–15.
- Jokinen, Kimmo (2012). Paul Willis. Kulttuuri, vastarinta ja oppiminen. Teoksessa Tapio Aittola (toim.) Kasvatussosiologian suunnannäyttäjiä. Gaudeamus. Helsinki, 161–182.
- Jokinen, Kimmo & Saaristo, Kimmo (2006). Suomalainen yhteiskunta. 2. uudistettu painos. WSOY. Helsinki.
- Jolanki, Outi & Karhunen, Sanna (2010). Renki vai isäntä? Analyysiohjelmat laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa Johanna Ruusuvuori; Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Vastapaino. Tampere, 395–410.
- Julkunen, Raija; Nätti, Jouko & Anttila, Timo (2004). Aikanyrjähdys. Keskiluokka työn puristuksessa. Vastapaino. Tampere.
- Järvelä, Marja (1996). Elämäntavan näkökulma kulttuurin muutoksen tulokinnassa. Teoksessa Jari Kupiainen & Erkki Sevänen (toim.) Kulttuurintutkimus. Johdanto. Tietolipas 130. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki, 76–96.
- Järvelä, Marja (2005). Yhteiskuntapolitiikan notkea liike. Kirja-arvio. Janus 13 (4), 485–490.
- Järvi, Ulla (2011). Media terveyden lähteillä. Miten sairaus ja terveys rakentuvat 2000-luvun mediassa. Jyväskylä Studies in Humanities 150. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Järvinen, Katriina & Kolbe, Laura (2007). Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa. Nykysukupolven kokemuksia tasa-arvosta. Kirjapaja. Helsinki.
- Kabat-Zinn, Jon (2008). Kehon ja mielen viisaus. Tietoisen läsnäolon parantava voima. Suom. Soili Takkala. Basam Books. Helsinki.
- Kahma, Nina (2010). Keskiluokan valossa. Suomalaisten luokkasamastuminen empiirisessä tarkastelussa. Sosiologia 47 (2), 81–96.
- Kahma, Nina (2011). Yhteiskuntaluokka ja maku. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2011:8. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Kahma, Nina (2012). Sport and social class: The case of Finland. International Review for the Sociology of Sport 47 (1), 113–130.

- Kallio, Pauliina; Mäyrä, Frans & Kaipainen, Kirsikka (2009). Pelikulttuurin monet kasvot. Digitaalisen pelaamisen arkiset käytännöt Suomessa. Teoksessa Jaakko Suominen; Raimo Koskimaa; Frans Mäyrä & Olli Sotamaa Pelitutkimuksen vuosikirja 2009. Tampereen yliopisto. Tampere, 1–15. Saatavilla internetissä: <http://www.pelitutkimus.fi/vuosikirja2009/ptvk2009-kaikki.pdf> (viitattu 10.12.2012).
- Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010. Lapset ja nuoret / Aikuisliikunta / Senioriliikunta. SLU:n julkaisusarja 6/2010. Nuori Suomi ry; Suomen Liikunta ja Urheilu ry; Suomen Kuntoliikuntaliitto ry; Suomen Olympiakomitea; Helsingin kaupunki & Opetus- ja kulttuuriministeriö. Helsinki.
- Kansallinen terveystieteiden kaventamisen toimintaohjelma 2008–2011 (2008). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:16. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Karisto, Antti (1988). Liikunta ja elämäntyyli. Teoksessa Esa Sironen (toim.) Uuteen liikuntakulttuuriin. Vastapaino. Tampere, 43–74.
- Karisto, Antti (1998). Hyvinvointitutkimus ja elämänpolitiikka. Teoksessa Jeja-Pekka Roos & Tommi Hoikkala (toim.) Elämänpolitiikka. Gaudeamus. Helsinki, 54–75.
- Karvinen, Juho & Mäyrä, Frans (2011). Pelaajabarometri 2011: Pelaamisen muutos. Research Reports 6. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Kasvio, Antti (1982). Teollisuustyö ja elämäntapa. Tutkimus kahden suuren teollisuuslaitoksen ammattitaitoisten työntekijöiden työn ja työn ulkopuolisen elämän kehityspiirteistä 1980-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa. Acta Universitatis Tamperensis, ser A: 134. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Katainen, Anu (2011). Tupakka, luokka ja terveystietämättömyyden ongelma. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2011:2. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Kauravaara, Kati (2011). Etnografisella liikuntatutkimuksella pintaa syvemmälle. Liikunta & Tiede 48 (5), 71–74.
- Katzmarzyk, Peter (2011). Cost-effectiveness of exercise is Medicine®. Current Sport Medicine Reports 10 (4), 217–223.
- Kestilä, Laura & Salasuo, Mikko (2007). Nuorten aikuisten alkoholinkäyttö – sosiaalisen eriarvoisuuden ilmentymä? Teoksessa Christoffer Tigerstedt (toim.) Nuoret ja alkoholi. Nuorisotutkimusverkoston / Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 75. Alkoholi- ja huumeututkijain seura & Nuorisotutkimusseura / Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki, 33–58.
- Kestilä, Laura (2008). Pathways to health. Determinants of health, health behaviour and health inequalities in early adulthood. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja A23/2008. Kansanterveyslaitos. Helsinki.
- Kiiskinen, Urpo; Vehko, Tuulikki; Matikainen, Kristiina; Natunen, Sanna & Aromaa, Arpo (2008). Terveystietämättömyyden edistämisen mahdollisuudet. Vaikuttavuus ja kustannusvaikuttavuus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:1. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Kilpatrick Marcus; Hebert, Edward & Bartholomew, John (2005). College students' motivation for physical activity: Differentiating men's and women's motives for sport participation and exercise. Journal of American College Health 54 (2), 87–94.

- Kinnunen, Taina (2010). Sukupuolen ja seksuaalisuuden ruumiillinen muoto-oppi. Teoksessa Tuija Saresma; Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino. Tampere, 226–240.
- Klemola, Heikki (1975). Suomalaisen kuntoliikunnan historiaa. Teoksessa Risto Rantala & Markku Siukonen (toim.) Urheilumme kasvot, osa 6: kuntoliikunta, kuntourheilu, liikuntakasvatus, liikuntakoulutus, liikuntatiede. Scandia Kirjat. Jyväskylä, 173–193.
- Koivuniemi, Kaisa & Suutari, Anna (2010). Kokemuksia toimivista liikuntaneuvontakäytännöistä. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 238. Liikunnan ja kansanterveyden edistämisyhdistys LIKES. Jyväskylä.
- Kojo, Marjaana (2010). Laajentunut nykyisyys: nuorten tulevaisuuteen suuntautuminen työn marginaalissa. Nuorisotutkimus 28 (2), 23–35.
- Kokkonen, Jouko (2008). Kansakunta kilpasilla. Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä 1900–1952. Bibliotheca Historica 119. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Kokkonen, Jouko (2010). Valtio liikuntarakentamisen linjaajana. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 165. Liikuntatieteellinen Seura. Helsinki.
- Kone- ja metallialan perustutkinto (2010). Tutkintojen perusteet. Opetushallitus. Helsinki.
- Korkiakangas, Eveliina (2010). Aikuisten liikuntamotivaatioon vaikuttavat tekijät. Acta Universitatis Ouluensis D Medica 1084. Oulun yliopisto. Oulu.
- Korkiakangas, Eveliina; Taanila, Anja; Jokelainen, Jari & Keinänen-Kiukaanniemi, Sirkka (2009). Liikuntamotivaatioon vaikuttavat tekijät eri-ikäisten naisvoimistelijoitten kuvaamina. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 46, 95–108.
- Kortteinen Matti (1982). Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Otava. Helsinki.
- Kortteinen, Matti (1992). Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona. Hanki ja jää. Hämeenlinna.
- Kortteinen, Matti (2005). Kulttuurintutkimuksen rajoista. Sosiologia 42 (2), 110–124.
- Kortteinen, Matti & Tuomikoski, Hannu (1998). Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Hanki ja jää. Hämeenlinna.
- Koskela, Hille (2009). Pelkokierre. Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta. Gaudeamus. Helsinki.
- Koski, Pasi (2000a). Liikunta kansalaisaktiivisuutena. Teoksessa Hannu Itkonen; Juha Heikkala; Kalervo Ilmanen & Pasi Koski Liikunnan kansalaistoiminta – muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 152. Liikuntatieteellinen Seura. Helsinki, 40–55.
- Koski, Pasi (2004). Liikuntasuhde – liikunnan kohtaaminen kulttuurisesti rakentuvana sosiaalisena maailmana. Teoksessa Kalervo Ilmanen (toim.) Pelit ja kentät. Kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta. Tutkimuksia 3/2004. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Jyväskylä, 189–208.
- Koski, Pasi & Tähtinen, Juhani (2005). Liikunnan merkitykset nuoruudessa. Nuorisotutkimus 23 (1), 3–21.

- Koski, Tapio (2000b). Liikunta elämäntapana ja henkisen kasvun välineenä. Filosofinen tutkimus liikunnan merkityksestä, esimerkkeinä jooga ja zen-budo. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 59. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Koskinen, Seppo; Kestilä, Laura; Martelin, Tuija & Aromaa, Arpo (toim.) (2005) Nuorten aikuisten terveys. Terveys 2000 -tutkimuksen perustulokset 18–29-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B 7 / 2005. Kansanterveyslaitos. Helsinki.
- Koskiranta, Katarina (toim.) (1995). Sielu metallin sukua. Metallityöläisten elämää. Työväenkulttuurijulkaisuja 9. Museovirasto. Helsinki.
- Koste, Asmo (toim.) (2010). Nuorista Suomessa 2010. Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry. Helsinki.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa & Tani, Sirpa (2009). Hengailun maantiede. Arjen kaupunki nuorten olemisen tilana. *Alue ja ympäristö* 38 (1), 51–58.
- Kärkkäinen, Pekka (1986). Suomalaisen liikuntakulttuurin kehityslinjoja. Teoksessa Pauli Vuolle; Risto Telama & Lauri Laakso (toim.) Näin suomalaiset liikkuvat. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 50. Liikunnan ja kansanterveyden edistämisyhdistys LIKES. Jyväskylä, 27–41.
- Kärkkäinen, Tuulikki (2004). Koulutuksen ja lapsi-vanhempisuhteen yhteys elämässä selviytymiseen. Sosiaalinen perimä ja koulutuskulttuurisen pääoman periytyminen sukupolvesta toiseen. Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 250. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Kärsämä, Jenni (2012). Lihaa ja lihasta? Hegemonisen maskuliinisuuden piirteet oululaisten nuorten miesten raportoidussa terveyskäyttäytymisessä. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. Oulu.
- Käyhkö, Mari (2006). Siivoojaksi oppimassa. Etnografinen tutkimus työläistyöistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa. Joensuu University Press. Joensuu.
- Käyhkö, Mari (2008). Käden jälki näkyviin – koulunpenkkiä väistelevät nuoret työläisnaiset. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Julkaisuja 83. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Vastapaino. Tampere, 255–273.
- Laakso, Lauri (1981). Lapsuuden ja nuoruuden kasvuympäristö aikuisiän liikuntaharrastuksen selittäjänä: retrospektiivinen tutkimus. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 14. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Laakso, Lauri; Nupponen, Heimo; Koivusilta, Leena; Rimpelä Arja & Telama, Risto (2006). Liikkuvaksi nuoreksi kasvaminen on monen tekijän summa. *Liikunta & Tiede* 43 (2), 5–13.
- Laaksonen, Mikko & Silventoinen, Karri (toim.) (2011). Sosiaaliepideologia. Väestön terveyserot ja terveyteen vaikuttavat sosiaaliset tekijät. Gaudeamus. Helsinki, 41–59.
- Lappalainen, Sirpa; Hynninen, Pirkko; Kankkunen, Tarja; Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja (toim.) (2007). Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Vastapaino. Tampere.
- Lappalainen, Tuomo (2010). Valkokaulusten vastaisku. Ammattien arvostus 2010. *Suomen Kuvalehti* 20, 30–44.

- Lahelma, Eero & Rahkonen, Ossi (2011). Sosioekonominen asema. Teoksessa Mikko Laaksonen & Karri Silventoinen (toim.) Sosiaaliepideologia. Väestön terveyserot ja terveyteen vaikuttavat sosiaaliset tekijät. Gaudeamus. Helsinki, 41–59.
- Lahelma, Eero; Rahkonen, Ossi; Koskinen, Seppo; Martelin, Tuija & Palosuo, Hannele (2007). Sosioekonomisten terveyserojen syyt ja selitysmallit. Teoksessa Hannele Palosuo; Seppo Koskinen; Eero Lahelma; Ritva Prättälä; Tuija Martelin; Aini Ostamo; Ilmo Keskimäki; Marita Sihto; Kirsi Talala; Elisa Hyvänen & Eila Linnanmäki (toim.) Terveyden eriarvoisuus Suomessa. Sosioekonomisten terveyserojen muutokset 1980–2005. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:23. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki, 25–41
- Lahti, Jouni; Laaksonen, Mikko; Lahelma, Eero & Rahkonen, Ossi (2010). The impact of physical activity on sickness absence. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports* 20 (2), 191–199.
- Laine, Kaarlo (1997). Ameba pulpetissa. *SoPhi Yhteiskuntatieteiden ja filosofian julkaisuja* 13. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Laine, Kaarlo (2000a). Koulukuvia. Koulu nuorten kokemistilana. *SoPhi Yhteiskuntatieteiden ja filosofian julkaisuja* 43. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Laine, Kaarlo; Blom, Antti; Haapala, Henna; Hakamäki, Matti; Hakonen, Harto; Havas, Eino; Jaako, Jaana; Kulmala, Janne; Mäkilä, Martta; Rajala, Katja & Tamminen, Tuija (2011). Liikkuva koulu -hankkeen väliraportti kevät 2011. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 245. Liikunnan ja kansanterveyden edistämisyhtiö LIKES. Jyväskylä.
- Laine, Leena (2000b). Työväen urheiluliikkeen naiset. Otava. Helsinki.
- Laine, Sofia; Gretschel, Anu; Siivonen, Katriina; Hirsjärvi, Irma & Myllyniemi, Sami (2011). Toiminnan motiivit. Teoksessa Mirja Määttä & Tarja Tolonen (2011) Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään. *Julkaisuja* 112. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 92–108.
- Laitinen, Lotta (2012). Onnelliset opintiellä. Lukiolaisten hyvinvointitutkimus 2012. Suomen Lukiolaisten Liitto ry. Helsinki.
- Lappalainen, Sirpa; Hynninen, Pirkko; Kankkunen, Tarja; Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja (toim.) (2007). *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Vastapaino. Tampere.
- Leccardi, Carmen (2005). Facing uncertainty. Temporality and biographies in the new century. *Young. Nordic Journal of Youth Research* 13 (2), 123–146.
- Lehmuskallio, Mari (2007). Liikuntakulutus kaupunkilaislasten ja -nuorten liikuntasuhteessa. Sarja C osa 263 *Scripta Lingua Fennica* Edita. Turun yliopisto. Turku.
- Lehmuskallio, Mari (2011). Ei Villegalle vaan vertaiset, valmentajat ja vanhemmat – lasten ja nuorten näkemyksiä liikuntakiinnostukseensa vaikuttajista. *Liikunta & Tiede* 48 (6), 24–31.
- Lehtola, Ilkka (2008). Matka maalta markettiin. Liikkuminen ja palvelujen muutos itäsuomalaisella maaseudulla. Tiehallinnon selvityksiä 25/2008. Tiehallinto. Kuopio.
- Lewis, Oscar (1989). *Sánchezin lapset*. Suom. Pentti Saarikoski. 2. painos. WSOY. Helsinki.

- Liikkanen, Mirja (2009). Suomalaisen makukulttuurin erityispiirteitä. Teoksessa Mirja Liikkanen (toim.) Suomalainen vapaa-aika. Arjen ilot ja valinnat. Gaudeamus. Helsinki, 161–200.
- Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla. Ehdotus kansalliseksi liikuntaohjelmaksi julkisen ohjauksen näkökulmasta (2008). Opetusministeriön työryhämämuistioita ja selvityksiä 2008:14. Opetusministeriö. Helsinki.
- Liikunta: Käypä hoito -suositus (2010). Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Käypä hoito -johtoryhmän asettama työryhmä. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Helsinki. Saatavilla internetissä: www.kaypahoito.fi (viitattu 21.10.2011).
- Liikunta valintojen virrassa. Kansallista liikuntaohjelmaa valmistelevan toimikunnan väliraportti (2007). Opetusministeriön työryhämämuistioita ja selvityksiä 2007:13. Opetusministeriö. Helsinki.
- Luokkaprojekti (1984). Suomalaiset luokkakuvassa. Vastapaino. Tampere.
- Luopa, Pauliina; Lommi, Anni; Kinnunen, Topi & Jokela, Jukka (2010). Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000-luvulla. Kouluterveyskysely 2000–2009. Raportti 20/2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Lähteenmaa, Jaana (2000). Myöhäismoderni nuorisokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmiin kuulumisen ulottuvuuksista. Julkaisuja 14. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Helsinki.
- Lähteenmaa, Jaana (2011). Nuoret työttömät ja yliviritetty toimijuus. Nuorisotutkimus 29 (4), 47–60.
- Maguire, Joseph (1999). Global sport. Identities, societies, civilizations. Polity Press. Cambridge.
- Marcus, George E. (1995). Ethnography in / of the world system: The emergence of multi-sited ethnography. Annual Review of Anthropology 24, 95–117.
- Marx, Karl & Engels, Friedrich (1976). Kommunistisen puolueen manifesti. 7. painos. Kansankulttuuri. Helsinki.
- Maunu, Antti & Simonen, Jenni (2010). Miksi juodaan? Nuoret, humala ja sosiaalisuus. Teoksessa Pia Mäkelä; Heli Mustonen & Christoffer Tigerstedt (toim.) Suomi juo. Suomalaisien alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, 85–98.
- Melin, Harri (2010). Tarvitaanko vielä luokkatutkimusta? Teoksessa Jani Erola (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Gaudeamus. Helsinki, 211–226.
- Melin, Harri & Blom, Raimo (2011). Yhteiskunnallinen eriarvoisuus. Teoksessa Atte Oksanen & Marko Salonen (toim.) Toiminnallisia loukkuja. Hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa. Tampere University Press. Tampere, 194–213.
- Metalliliiton suhdannekatsaus, kevät 2011 (2011). Metallityöväen Liitto ry. Helsinki. Saatavilla internetissä: http://www.metalliliitto.fi/c/document_library/get_file?uuid=a70a0d83-813d-4a1a-be8d-48d2e8c1dba7&groupId=10137 (viitattu 17.11.2011).
- Metalliteollisuuden palkkakehitys 4. neljännes 2011 (2011). Metallityöväen Liitto ry. Helsinki. Saatavilla internetissä: http://www.metalliliitto.fi/c/document_library/get_file?uuid=91175738-68b2-4e4a-9b60-281eee60579c&groupId=10137 (viitattu 6.6.2012).

- Mikkonen, Juha & Tynkkynen, Lotta (2010). Terve amis! Ammattiin opiskelevien terveyden taustatekijät: 50 toimenpide-ehdotusta terveysterojen kaventamiseksi. Elämäntapaliitto. Helsinki.
- Muhonen, Reetta (2013). "Työläisten lapsista ei herroja kouluteta". Kokemuksia opintiellä etenemisestä itsenäisyyden alun Suomessa. *Sociologia* 50 (1), 29–45.
- Mustonen, Heli; Metso, Leena & Mäkelä, Pia (2010). Milloin suomalaiset juovat. Teoksessa Pia Mäkelä; Heli Mustonen & Christoffer Tigerstedt (toim.) *Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*. Helsinki, 55–69.
- Mustonen, Taru (2004). Tupakkariippuvuuden neurobiologinen tausta. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 120 (2), 145–152.
- Myllykangas, Markku (2009). Rahan raiskaama terveydenhuolto. Rasalas. Helsinki.
- Myllykangas, Markku & Tuomainen, Tomi-Pekka (2010). *Pharmageddon. Näin sairasteollisuus tekee meistä kipeitä*. WSOY. Helsinki.
- Myllyniemi, Sami (2009a). Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009. Nuorisotutkimusverkoston / Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 92; Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 40. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura; Nuorisoasiain neuvottelukunta & Opetusministeriö. Helsinki.
- Myllyniemi, Sami (2009b). Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009. Nuorisotutkimusverkoston / Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 97 & Nuorisoasian neuvottelukunnan julkaisuja 41. Opetusministeriö; Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta. Helsinki.
- Myllyniemi, Sami (toim.) (2012). *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*.
- Myrskylä, Pekka (2009). Koulutus periytyy edelleen. *Hyvinvointikatsaus* 20 (1). Saatavilla internetissä: http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_002.html. (viitattu 29.4.2013).
- Mäkelä, Pia (2010). Miten yhteiskunnallinen asema vaikuttaa juomiseen? Teoksessa Pia Mäkelä; Heli Mustonen & Christoffer Tigerstedt (toim.) *Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*. Helsinki, 251–263.
- Mäkelä, Pia; Mustonen, Heli & Huhtanen, Petri (2009). Suomalaisten alkoholinkäyttötapojen muutokset 2000-luvun alussa. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (3), 268–289.
- Mäkinen, Tomi (2010). Trends and explanations for socioeconomic differences in physical activity. *Research* 41. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Mäkinen, Tomi (2011). Liikunnan sosioekonomisia eroja selittävät tekijät aikuisilla. Teoksessa Pauliina Husu; Olavi Paronen; Jaana Suni & Tommi Vasankari *Suomalaisten fyysinen aktiivisuus ja kunto 2010. Terveyttä edistävän liikunnan nykytila ja muutokset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:15. Opetus- ja kulttuuriministeriö*. Helsinki, 53–59.
- Mälkiä, Esko (1986). Liikunta työssä. Teoksessa Pauli Vuolle; Risto Telama & Lauri Laakso (toim.) *Näin suomalaiset liikkuvat. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja* 50. Liikunnan ja kansanterveyden edistämisseitiö LIKES. Jyväskylä, 77–83.

- Määttä, Mirja & Tolonen, Tarja (toim.) (2011). Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään. Julkaisuja 112. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Helsinki.
- Naumanen, Päivi & Silvennoinen, Heikki (2010). Koulutus, yhteiskuntaluokat ja eriarvoisuus. Teoksessa Jani Erola (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Gaudeamus. Helsinki, 67–88.
- Nevanlinna, Tuomas (1999). Hyväkuntoisena taivaaseen. Tammi. Helsinki.
- Niiniluoto, Ilkka (1994). Järki, arvot ja välineet. Otava. Helsinki.
- Niiniluoto, Ilkka (2003). Ihminen medikalisaation pihdeissä. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 119, 1857–1862.
- Niiniluoto, Ilkka (2007). Liikkumattomat liikkeelle – valistusta vai holhousta? Liikunta & Tiede 44 (3–4), 8–11.
- Niemi, Anna-Maija (2010). Työ ja työelämä nuorten ammattiopiskelijoiden ja opettajien puheessa. Teoksessa Anu-Hanna Anttila; Kristiina Kuussaari & Tiina Puhakka (toim.) Ohi puhuttu nuoruus. Nuorten elinot -vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Nuorisoasiain neuvottelukunta. Helsinki, 144–154.
- Nowotny, Helga (1994). Time. The modern and postmodern experience. Polity Press. Cambridge.
- Nuorisotutkimusverkoston / Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 127; verkkojulkaisuja 53. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 46. Opetus- ja kulttuuriministeriö; Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta. Helsinki.
- Oikarinen, Arja (2008). Kainuulaisten miesten terveystyöskäyttyminen – kulttuurinen näkökulma. Universitatis Ouluensis D Medica 975. Oulun yliopisto, Oulu.
- Oinas, Tomi; Anttila, Timo & Nätti, Jouko (2010). Yhteiskuntaluokat ja ajankäyttö Suomessa. Teoksessa Jani Erola (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Gaudeamus. Helsinki, 107–123.
- Ojajärvi, Anni (2009). Varusmies savuaa – tupakoinnin sosiaalinen ja kulttuurinen paikka armeijassa. Yhteiskuntapolitiikka 74 (4), 400–411.
- Ojanen, Karoliina (2011). Tyttöjen toinen koti. Etnografinen tutkimus tyttökulttuurista ratsastustalleilla. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1319. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Paavola, Meri; Vartiainen, Erkki & Puska, Pekka (2001). Smoking cessation between teenage years and adulthood. Health Education Research 16 (1), 49–57.
- Paju, Elina (2009). Kamera, kenttä ja etnografinen tieto. Visuaalisen etnografian annista aineistontuotannolle. Sosiologia 46 (3), 210–223.
- Paju, Elina (2013). Lasten arjen ainekset. Etnografinen tutkimus materiaalisuudesta, ruumiillisuudesta ja toimijuudesta päiväkodissa. Episteme-sarja. Tutkijaliitto. Helsinki.
- Paju, Petri (2011). Koulua on käytävä. Etnografinen tutkimus koululuokasta sosiaalisena tilana. Julkaisuja 115. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Helsinki.

- Palosuo, Hannele; Koskinen, Seppo; Lahelma, Eero; Prättälä, Ritva; Martelin, Tuija; Ostamo, Aini; Keskimäki, Ilmo; Sihto, Marita; Talala, Kirsi; Hyvänen, Elisa & Linnanmäki, Eila (toim.) (2007). *Terveyden eriarvoisuus Suomessa. Sosioekonomisten terveyserojen muutokset 1980–2005. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:23. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.*
- Paronen Olavi & Nupponen Ritva (2011). *Terveyden ja liikunnan edistäminen. Teoksessa Mikael Fogelholm & Ilkka Vuori (toim.) Terveysliikunta. Duodecim. Helsinki, 186–196.*
- Patja, Kristiina (2005). *Elintavat: Tupakointi. Teoksessa Seppo Koskinen; Laura Kestilä; Tuija Martelin & Arpo Aromaa (toim.) Nuorten aikuisten terveys. Terveys 2000 -tutkimuksen perustulokset 18–29-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B 7 / 2005. Kansanterveyslaitos. Helsinki, 60–62.*
- Pavey, Toby; Taylor, Alex; Fox, Kathryn; Hillsdon, Melvyn; Anokye, Nana; Campbell, Leigh J.; Foster, Charles; Green, Catherine; Moxham, Tiffany; Mutrie, Nanette; Searle, Julia; Trueman, Paul & Taylor, Rod S. (2011). *Effect of exercise referral schemes in primary care on physical activity and improving health outcomes: Systematic review and meta-analysis. British Medical Journal 343, 1–14.*
- Pelkonen, Risto (2003). *Elämä on vaarallista: riskilläkin on riskinsä. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 119, 1900–1905.*
- Peltonen, Markku; Harald, Kennet; Männikkö, Satu; Saarikoski, Liisa; Peltomäki, Päivi; Lund, Laura; Sundvall, Jouko; Juolevi, Anne; Laatikainen, Tiina; Aldén-Nieminen, Helena; Luoto, Riitta, Jousilahti, Pekka; Salomaa, Veikko; Taimi, Marketta & Vartiainen, Erkki (2008). *Kansallinen FINRISKI 2007 -terveys-tutkimus. Tutkimuksen toteutus ja tulokset. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B34/2008. Kansanterveyslaitos. Helsinki.*
- Penttinen, Pekka (2006). *Elämänpoliittiset valinnat elämänkulussa. Teoksessa Heidi Sinevaara-Niskanen & Raimo Rajala (toim.) Kasvatuksen yhteisöt – uupumusta, häirintää vai yhteisöllistä kasvua? Kasvatustieteen päivien 2002 julkaisu. Kasvatustieteellisiä julkaisuja 3. Lapin yliopisto. Rovaniemi, 380–392.*
- Pietilä, Ilkka (2008). *Between rocks and hard places: Ideological dilemmas in men's talk about health and gender. Acta Universitatis Tamperensis 1329. Tampere University Press. Tampere.*
- Pihkala, Lauri (1943). *Suomen miehen kuntokurssi. Otava. Helsinki.*
- Pink, Sarah (2007). *Doing visual ethnography: Images, media and representation in research. Sage. London.*
- Poikolainen, Kari & Pirkola, Sami (2005). *Elintavat: Alkoholinkäyttö. Teoksessa Seppo Koskinen; Laura Kestilä; Tuija Martelin & Arpo Aromaa (toim.) Nuorten aikuisten terveys. Terveys 2000 -tutkimuksen perustulokset 18–29-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B 7/2005. Kansanterveyslaitos. Helsinki, 63–64.*
- Ponto, Eeva; Pehkonen, Mikko; Penttinen, Seppo & Nupponen, Heimo (2010). *Nuoren aikuisen liikunnan motiivina hyvä olo – esteenä kiireinen arki. Liikunta & Tiede 47 (4), 11–16.*
- Puolimatka, Tapio (2002). *Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuus ja totuus-teoriat. Kasvatus 33 (5), 466–474.*

- Puolustusvoimien liikuntastrategia 2007–2016 (2007). Pääesikunnan henkilöstöosasto. Puolustusvoimat. Helsinki.
- Puronaho, Kari; Näckel, Ilari; Matilainen, Pertti; Pulkkinen, Riikka; Hartman, Anne-Mari & Pavelka, Bela (2001). Mitä liikunta maksaa? Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Puusniekka, Riikka & Jokela, Jukka (2009). Riski päihteiden käyttöön suurempi ammattiin opiskelevilla kuin lukiolaisilla. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (2), 174–184.
- Pääkkönen, Hannu (2010). Perheiden aika ja ajankäyttö. Tutkimuksia kokonaisyöajasta, vapaaehtoistyöstä, lapsista ja kiireestä. *Tutkimuksia* 254. Tilastokeskus. Helsinki.
- Pääkkönen, Hannu & Hanifi, Riitta (2011). Ajankäytön muutokset 2000-luvulla. Tilastokeskus. Helsinki.
- Pääkkönen, Hannu & Hanifi, Riitta (2012). Suomalaisten vapaa-aika lisääntyy ja päivärytmit myöhentyvät. Ajankäytön muutokset 2000-luvulla. *Hyvinvointikatsaus* 23 (3), 48–50.
- Rahkonen, Keijo (1985). J. P. Roos elämäntapaa etsimässä. *Julkaisusarja* 34. Tutkijaliitto. Helsinki.
- Raisamo, Susanna; Pere, Lasse; Lindfors, Pirjo; Tiirikainen, Mikko & Rimpelä, Arja (2011). Nuorten terveystapatutkimus 2011. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2011. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Rantakokko, Merja; Mänty, Minna; Iwarsson, Susanne; Törmäkangas, Timo; Leinonen, Raija; Heikkinen, Eino & Rantanen, Taina (2009). Fear of moving outdoors and development of outdoor walking difficulty in older people. *Journal of the American Geriatrics Society* 57 (4), 634–640.
- Rasinaho, Minna; Hirvensalo, Mirja; Leinonen, Raija; Lintunen, Taru & Rantanen, Taina (2006). Motives for and barriers to physical activity among older adults with mobility limitations. *Journal of Aging and Physical Activity* 15 (1), 90–102.
- Rastas, Anna (2010). Haastatteluaineistojen monet tehtävät etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa Johanna Ruusuvoori; Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Vastapaino. Tampere, 64–89.
- Rautava, Pasi (2003). Vanhemmat paljon vartijoina. Vanhempien merkitys 5. luokan oppilaiden liikuntaharrastuksessa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Rhodes, Ryan & Pfaeffli, Leila (2010). Mediators of physical activity behavior change among adult non-clinical populations: A review update. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity* 37 (7).
- Rintanen, Hannu (2000). Terveys ja koulutuksellinen syrjäytyminen nuoren miehen elämänculussa. *Acta Universitatis Tamperensis* 740. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Roos, Jeja-Pekka (1985). Pelin säännöt: intellektuellit, luokat ja kieli. Teoksessa Pierre Bourdieu *Sosiologian kysymyksiä*. Suom. Jeja-Pekka Roos. Vastapaino. Tampere.
- Roos, Jeja-Pekka (1986). Elämäntapateoriat ja suomalainen elämäntapa. Teoksessa Kalle Heikkinen (toim.) *Kymmenen esseetä elämäntavasta*. Yleisradio. Helsinki, 35–76.

- Roos, Jeja-Pekka (1987). *Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämänkerroista*. Toimituksia 454. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Roos, Jeja-Pekka (1988). *Elämäntavasta elämänkertaan – Elämäntapaa etsimässä 2*. Tutkijaliitto. Helsinki.
- Roos, Jeja-Pekka (1989). *Liikunta ja elämäntapa*. Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisu 14. Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimusyksikkö. Jyväskylä.
- Roos, Jeja-Pekka (1998). *Mitä on elämänpolitiikka?* Teoksessa Jeja-Pekka Roos & Tommi Hoikkala (toim.) *Elämänpolitiikka*. Gaudeamus. Helsinki, 20–33.
- Roos, Jeja-Pekka (2009). *Luokka vuoristoratana*. Teoksessa Silja Hiidenheimo; Fredrik Lång; Tapani Ritamäki & Anna Rotkirch (toim.) *Me muut*. Kirjoituksia yhteiskuntaluokista. Teos, Helsinki.
- Roos, Jeja-Pekka & Hoikkala, Tommi (toim.) (1998). *Elämänpolitiikka*. Gaudeamus. Helsinki.
- Rose, Nikolas (2001). *Elämän itsensä politiikka*. Suom. Mianna Meskus. Tiede & Edistys 2/2001, 81–101.
- Rose, David; Pevalin, David; Elias, Peter & Martin, Jean (2001). *Towards a European socio-economic classification. Final report to Eurostat of the expert group*. Eurostat. Great Britain.
- Rovio, Esa (2011). *Vähän liikkuvat – keitä he ovat?* Teoksessa Esa Rovio & Teijo Pyykkönen *Vähän liikkuvat juoksuttavat päättäjiä ja tutkijoita*. Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi nro 26. Liikuntatieteellinen Seura. Helsinki, 29–47.
- Rovio, Esa; Hakonen, Harto; Kankaanpää, Anna; Eskola, Jari; Hakamäki, Matti; Tammelin, Tuija; Helakorpi, Satu; Uutela, Antti & Havas, Eino (2009). *Vähän liikkuvat nuoret aikuiset – alaryhmien tunnistaminen*. Liikunta & Tiede 46 (6), 26–33.
- Ruuskanen, Olli-Pekka (2004). *An econometric analysis of time use in Finnish households*. ETLA A-246. Helsinki School of Economics. Helsinki.
- Räsänen, Pekka (2003). *In the twilight of social structures: A mechanism-based study of contemporary consumer behaviour*. Julkaisuja, sarja B osa 263. Turun yliopisto. Turku.
- Saaranen- Kauppinen, Anita; Rovio, Esa; Wallin, Anna & Eskola, Jari (2011). *”Kaino löysi parin, mutta jatkaa liikunnan harrastamista edelleen” – Sosiaaliset suhteet ja liikunta-aktiivisuus*. Liikunta & Tiede 48 (6), 18–23.
- Salasuo, Mikko (2005). *Ecstasy users and health literacy – identifying, preventing and reducing risks and health problems*. Teoksessa Tommi Hoikkala; Pekka Hakkarainen & Sofia Laine (toim.) *Beyond health literacy. Youth cultures, prevention and policy*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura & Stakes. Helsinki, 139–153.
- Salasuo, Mikko (2006). *Atomisoitunut sukupolvi. Pääkaupunkiseudun nuorisokulttuurinen maisema ja nuorisotyön haasteita 2000-luvun alussa*. Tutkimuksia 6/2006. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki.

- Salasuo, Mikko (2009). Puolustusvoimat: Suomen suurin kuntokoulu. Teoksessa Tommi Hoikkala; Mikko Salasuo & Anni Ojajärvi Tunnetut sotilaat. Varusmiehen kokemus ja terveystaju. Julkaisuja 94. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 303–340.
- Salasuo, Mikko & Koski, Pasi (2010). Miten kilpaurheilu istuu nykynuorten sielunmaisemaan. Näkökulmia liikuntasuhdetta vahvistaviin ja heikentäviin tekijöihin. Liikunta & Tiede 47 (2–3), 4–9.
- Salasuo, Mikko & Ojajärvi, Anni (2009). Miksi jannut eivät jaksa? Teoksessa Tommi Hoikkala; Mikko Salasuo & Anni Ojajärvi Tunnetut sotilaat. Varusmiehen kokemus ja terveystaju. Julkaisuja 94. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 341–348.
- Sands, Robert R. (2002). Sport ethnography. Human Kinetics. Champaign.
- Santtila, Matti; Kyröläinen, Heikki; Vasankari, Tommi; Tiainen, Seppo; Palvalin, Kauko; Häkkinen, Arja & Häkkinen, Keijo (2006). Physical fitness profiles in young Finnish men during the years 1975–2004. *Medicine & Science in Sports & Exercise* 38 (11), 1990–1994.
- Sappinen, Eero (2000). Arkielämän murros 1960- ja 1970-luvuilla. Tutkimus suomalaisen työväestön elämäntavoista ja niiden paikallisista raumalaisista piirteistä. *Kansatieteellinen arkisto* 46. Suomen Muinaismuistoyhdistys. Helsinki.
- Sarpila, Outi; Räsänen, Pekka; Erola, Jani; Kekki, Joonas & Pitkänen, Karoliina (2010). Suomi 2009. Tutkimusseloste ja aineistojen 1999–2009 vertailua. Turun yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Turku.
- Savola, Elina & Koskinen-Ollonqvist, Pirjo (2005). Terveiden edistäminen esimerkein. Käsitteitä ja selityksiä. Terveiden edistämisen keskuksen julkaisuja -sarja 3/2005. Terveiden edistämisen keskus ry. Helsinki.
- Schlegel, Alice & Barry III, Herbert (1991). *Adolescence: An anthropological inquiry*. Free Press. New York.
- Setälä, Vienna (2009). Vastuulliset biokansalaiset ja kenttäasiantuntijat läskikapinassa. *Sociologia* 46 (4), 269–285.
- Shilling, Chris (1991). Educating the body: physical capital and the production of social inequalities. *Sociology* 25 (4), 653–672.
- Schütz, Alfred (2007). Sosiaalisen maailman merkitykseks rakentuminen. Johdatus ymmärtävään sosiologiaan. Suom. Veikko Pietilä. Vastapaino. Tampere.
- Schutzer, Karen & Graves, Sue (2004). Barriers and motivations to exercise in older adults. *Preventive Medicine* 39 (5), 1056–1061.
- Silvennoinen, Martti (1981). 11–19-vuotiaiden koululaisten liikuntaharrastukset, liikuntamotiivit ja näitä selittävät tekijät. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 31. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES. Jyväskylä.
- Silverman, David (1997). *Qualitative research: theory, method and practice*. Sage. London.
- Silverman, David (2006). *Interpreting qualitative data: methods for analysing talk, text and interaction*. Sage. London.
- Simonen, Jenni (2007). Nuorten juomisen sosiaalisuuden lajit. Teoksessa Christopher Tigerstedt (toim.) Nuoret ja alkoholi. Nuorisotutkimusverkoston / Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 75. Alkoholi- ja huumeututkijain seura, Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki, 33–58.

- Siurala, Lasse (1982). Nuorisotyöttömyyden vaikutuksia – myytit ja todellisuus. Työvoimapolitiittisia tutkimuksia 31. Työvoimaministeriö. Helsinki.
- Skeggs, Beverley (2004). *Class, self, culture*. Routledge. London.
- Sosioekonomisen aseman luokitus 1989 (2001). Käsikirjoja 17. Tilastokeskus. Helsinki.
- Spradley, James P. (1979). *The ethnographic interview*. Holt, Rinehart & Winston. New York.
- Spradley, James P. (1980). *Participant observation*. Holt, Rinehart & Winston. New York.
- Stengård, Eija; Appelqvist-Schmidlechner, Kaija; Upanne, Maila; Parkkola, Kai & Henriksson, Markus (2008). Time Out! Aikalisä! Elämä raiteilleen. Varusmies- ja siviilipalveluksen ulkopuolelle jääneiden miesten elämäntilanne ja psykososiaalinen hyvinvointi. Stakesin raportteja 18/2008. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki.
- Stutts, Wanda (2002). Physical activity determinants in adults. Perceived benefits, barriers, and self efficacy. *AAOHN Journal* 50 (11), 499–507.
- Sulkunen, Pekka (2003). Johdatus sosiologiaan. Käsitteitä ja näkökulmia. 2.–3. painos. WSOY. Helsinki.
- Sulkunen, Pekka (2006). Projektiyhteiskunta ja uusi yhteiskuntasopimus. Teoksessa Kati Rantala & Pekka Sulkunen (toim.) *Projektiyhteiskunnan käänköpuolia*. Gaudeamus. Helsinki, 17–38.
- Sulkunen, Pekka; Alasuutari, Pertti; Nätkin, Ritva & Kinnunen, Merja (1985). *Lähiöravintola*. Otava. Helsinki.
- Sundström, Charlotte & Söderling, Trygve (2009). *Obs! Klass*. Schildts. Helsinki.
- Suominen, Petteri (2009). Suomi – Euroopan turvallisimaa? Tutkimus suomalaisten turvallisuuskäsityksistä. Poliisin ylijohdon julkaisusarja 7/2009. Sisäasiainministeriö. Helsinki.
- Söderholm, Stig (1996). Antropologinen kulttuurintutkimus. Teoksessa Jari Kupiainen & Erkki Sievänen (toim.) *Kulttuurintutkimus. Johdanto*. Tietolipas 130. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki, 119–142.
- Taanila, Henri; Suni, Jaana & Parkkari, Jari (2011a). Huono kunto ennustaa tuki- ja liikuntaelinvaivoja varusmiespalveluksessa. *Liikunta & Tiede* 48 (2–3), 60–65.
- Taanila, Henri; Hemminki, Antti J. M.; Suni, Jaana H.; Pihlajamäki, Harri & Parkkari, Jari (2011b). Low physical fitness is a strong predictor of health problems among young men: A follow-up study of 1411 male conscripts. *BMC Public Health* 11: 590, 1–14.
- Taanila, Henri; Suni, Jaana; Pihlajamäki, Harri; Mattila, Ville M.; Ohrakämnen, Olli; Vuorinen, Petteri & Parkkari, Jari (2010). Aetiology and risk factors of musculoskeletal disorders in physically active conscripts: A follow-up study in the Finnish Defence Forces. *BMC Musculoskeletal Disorders* 11: 146, 1–19.
- Takala, Mikko (1992). "Kouluallergia" – Yksilön ja yhteiskunnan ongelma. *Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 335*. Tampereen yliopisto. Tampere.

- Takalo, Susanna (2004). Kuka minua liikuttaa? Sosiaalisen ympäristön koettu merkitys 10–12-vuotiaiden lasten liikunta-aktiivisuuteen. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 163. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES. Jyväskylä.
- Tammelin, Tuija; Näyhä, Simo; Laitinen, Jaana; Rintamäki, Hannu & Järvelin, Marjo-Riitta (2003). Physical activity and social status in adolescence as predictors of physical inactivity in adulthood. *Preventive Medicine* 37 (4), 375–381.
- Telama, Risto (1986). Mikä liikunnassa kiinnostaa – liikuntamotivaatio. Teoksessa Pauli Vuolle; Risto Telama & Lauri Laakso (toim.) Näin suomalaiset liikkuvat. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 50. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES. Jyväskylä, 149–175.
- Toivonen, Veli-Matti & Kauppi, Timo (1999). Aika muovailuvahana. NLP ja henkilökohtaisen ajan rakenne. Ai-Ai. Helsinki
- Tolonen, Tarja (toim.) (2008a). Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Julkaisuja 83. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Vastapaino. Tampere.
- Tolonen, Tarja (2008b). Yhteiskuntaluokka: menneisyyden dinosauruksen luiden kolinaa? Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Julkaisuja 83. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura julkaisuja 83. Vastapaino. Tampere, 8–17.
- Tolonen, Tarja (2008c). Menestys, pärjääminen ja syrjäytyminen. Nuorten elämäntyyliä ja luokkaerot. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Julkaisuja 83. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Vastapaino. Tampere, 226–254.
- Tolonen, Tarja (2010). Yhteiskuntaluokan ja paikallisuuden merkitys nuorten ryhmien ja tyylien muotoutumisessa. *Nuorisotutkimus* 28 (2), 3–22.
- Townsend, P. & Davidson, N. (toim.) (1982). *Inequalities in health*. The Black Report. Penguin Books. Harmondsworth.
- Trost, Steward; Owen, Neville; Bauman, Adrian; Sallis, James & Brown, Wendy (2002). Correlates of adults' participation in physical activity: review and update. *Medicine & Science in Sport & Exercise* 34 (12), 1996–2001.
- Tuomainen, Raimo; Myllykangas, Markku; Elo, Jyrki & Ryyänen, Olli-Pekka (1999). *Medikalisaatio – aikamme sairaus*. Vastapaino. Tampere.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2011). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 7. uudistettu painos. Tammi. Helsinki.
- Tupakkariippuvuus ja tupakasta vieroitus: Käypä hoito -suositus (2012). Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Yleislääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Helsinki. Saatavilla internetissä: www.kaypahoito.fi (viitattu 10.12.2012).
- Tählin, Michael (1990). Politics, dynamics and individualism. The Swedish approach to level of living research. *Social Indicators Research* 22, 155–180.
- Tähtinen, Juhani; Rinne, Risto; Nupponen, Heimo & Heinonen, Olli J. (2002). Liikuntakulttuurin muutos ja elämäntyylien eriytyminen. *Liikunta & Tiede* 39 (1), 47–55.
- Törmä, Sirpa (2003). Piilo-opetussuunnitelman jäljillä. Teoksessa Marjo Vuorikoski; Sirpa Törmä & Sinikka Viskari, *Opettajan vaiettu valta*. Vastapaino. Tampere, 109–130.

- Törrönen, Jukka (2005). Nuorten aikuisten humalakokemukset. Analyysi juomataapojen dynamiikasta ravintola- ja juomispäiväkirjoissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (5), 488–506.
- Törrönen, Jukka & Maunu, Antti (2006). Pihvin pariin punaviini, raju ryyppäys ris-teilyllä. Juomistilanteiden lajityypit ja sukupuolisidonnainen säätely päiväkir-joissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (5), 499–514.
- Urry, John (2009). Speeding up and slowing down. Teoksessa Rosa Hartmut & Wil-liam E. Scheuerman (toim.) *High-speed society. Social acceleration, power, and modernity*. Pennsylvania State University Press. Pennsylvania.
- Uusitupa, Matti; Stancáková, Alena; Peltonen, Markku; Eriksson, Johan; Lindström, Jaana; Aunola, Sirkka; Ilanne-Parikka, Pirjo; Keinänen-Kiukaanniemi, Sirkka; Tuomilehto, Jaakko & Laakso, Markku (2011). Impact of positive family histo-ry and genetic risk variants on the incidence of diabetes. *Diabetes Care* 34 (2), 418–423.
- Vaaranen, Heli (2004). Kaaharipoikia ja rappioromantiikkaa. Tutkimus erään kaa-hailukulttuurin elämänilosta ja tuhoisuudesta. *Yhdyskuntasuunnittelun tut-kimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A 30*. Teknillinen korkeakoulu. Es-poo.
- Valovirta, Elina (2010). Ylirajaisten erojen politiikkaa. Teoksessa Tuija Saresma; Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Vastapai-no. Tampere, 92–105.
- Vasankari, Tommi (2011). Liikkumattomuuden hinta. Esitelmä. KKI-päivät. 17.–18.3.2011. Tampere.
- Vasara, Erkki (1992). Miljoonan suomalaisen liike. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia*. Liikun-tatieteellisen Seuran julkaisu nro 131. VAPK-Kustannus. Helsinki, 393–419.
- Vasara, Erkki (1997). Valkoisen Suomen urheilevat soturit. Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918–1939. *Bibliotheca Historica* 23. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki.
- Vasara, Erkki (2004). Valtion liikuntahallinnon historia. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 157. Liikuntatieteellinen Seura. Helsinki.
- Vasankari, Maria (toim.) (1996). Kulttuurin kenttätutkimuksen alkeet. Osallistuva havainnointi. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Turku.
- Vuolle, Pauli (2000). Liikunnan merkitys rakentuu elämänkaarella. Teoksessa Mari Miettinen (toim.) *Haasteena huomisen hyvinvointi – miten liikunta lisää mahdollisuuksia? Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu II*. Tutkimuskatsa-us. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 124. Liikunnan ja kansantervey-den edistämissäätiö LIKES. Jyväskylä, 23–46.
- Vuolle, Pauli (2007). Liikuntaa kaikille – tarpeen ja tahdon mukaan. *Liikunta & Tiede* 44 (3–4), 15.
- Vuori, Ilkka & Laukkanen, Raija (2010). Vaarantaako istuminen terveytesi? *Suo-men Lääkärilehti* 65 (39), 3108–3109.
- Vuorinen, Leena (2009). Ikääntyminen maalaiskylässä. Päijät-Hämeen ja Itä-Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Verso. Lahti.

- Väisänen, Katri (toim.) (2009). Hyvinvoinnin lähteillä. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 226. Suomen Mielenterveysseura ry & Kunnossa kaiken ikää -ohjelma / Liikunnan ja kansanterveyden edistämisyhdistys LIKES. Jyväskylä.
- Weber, Max (1968). *Economy and society. An outline of interpretive sociology.* Bedminster Press. New York.
- Whyte, William Foote (1984). *Learning from the field. A guide from experience.* Sage. Beverly Hills.
- Williams, Raymond (1976). *Keywords. A vocabulary of culture and society.* Fontana. Great Britain.
- Willis, Paul (1978). *Profane culture.* Routledge & Kegan Paul. London.
- Willis, Paul (1984). Koulun penkiltä palkkatyöhön. Miten työväenluokan nuoret saavat työväenluokan työt. Suom. Airi Mäki-Kulmala. Vastapaino. Tampere.
- Willis, Paul (1990). *Common culture.* Open University Press. London.
- Willis, Paul (2000). *The ethnographic imagination.* Polity Press. Cambridge.
- Wilson, Thomas (2002). The paradox of social class and sports involvement. The roles of cultural and economic capital. *International Review for the Sociology of Sport* 37 (1), 5–16.
- Wolfenstetter, Silke & Wenig, Christina (2010). Economic evaluation and transferability of physical activity programmes in primary prevention: a systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 7 (4), 1622–1648.
- Wood, Laura & Danylchuk, Karen (2011). Playing our way: contributions of social groups to women's continued participation in golf. *Leisure Sciences* 33 (5), 366–381.
- Ylikännö, Minna (2011). Sopivasti työtä ja vapaa-aikaa? Tutkimuksia ajankäytöstä eri elämäntilanteissa. *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* 117. Kelan tutkimusosasto. Helsinki.
- Yli-Piipari, Sami (2011). The development of students' physical education motivation and physical activity. A 3.5-year longitudinal study across grades 6 to 9. *Studies in sport, physical education and health* 170. University of Jyväskylä.
- Zacheus, Tuomas (2008). Luonnonmukaisesta arkiliikunnasta liikunnan eriytymiseen. Suomalaiset liikuntasukupolvet ja liikuntakulttuurin muutos. Turun yliopiston julkaisuja sarja C osa 268. Turun yliopisto.
- Zacheus, Tuomas (2009). Liikunnan merkitykset vuosina 1923–1988 syntyneiden suomalaisten nuoruudessa. *Liikunta & Tiede* 46 (6), 34–40.
- Zacheus, Tuomas (2010). Liikunnan ja urheilun merkitys maahanmuuttajien koutoutumiselle. *Kasvatus & Aika* 2, 55–68. Saatavilla internetissä: http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?page_id=276 (viitattu 20.10.2011).
- Zacheus, Tuomas; Tähtinen, Juhani; Koski, Pasi; Rinne, Risto & Heinonen, Olli J. (2003a). Miten elämänkaari jäsentää liikuntakäyttäytymistä. *Liikunta & Tiede* 40 (5–6), 33–38.
- Zacheus, Tuomas; Tähtinen, Juhani; Rinne, Risto; Koski, Pasi & Heinonen, Olli J. (2003b). Kaupunkilaisten liikunta ikäpolvittain. Turkulaisten liikuntatottumukset 2000-luvun alussa. *Kasvatustieteellisen tiedekunnan julkaisuja A:201.* Turun yliopisto. Turku

- Zola, Irving (1972). Medicine as an institution of social control. *Sociological Review* 20, 487–504.
- Ås, Dagfinn (1978). Studies of time-use. Problems and prospects. *Acta Sociologica* 21 (2), 125–141.
- +60 prosenttia – Katso kenen tienestit nousivat eniten (2011). *Taloussanomat* 7.10.2011. Saatavilla internetissä: <http://www.taloussanomat.fi/tyo-ja-koulutus/2011/10/07/60-prosenttia-katso-kenen-tienestit-nousivat-eniten/201114315/139> (viitattu 6.6.2012).

Lähteenä käytetyt lait ja asetukset

Laki ammatillisesta koulutuksesta 21.8.1998/630.
Nuorisolaki 27.1.2006/72.

Lähteenä käytetyt tilastot

- Finnpanel Oy: TV-mittaritutkimus (verkkojulkaisu). Helsinki. (viitattu: 5.7.2012).
Saantitapa: <http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv.php>.
- Kouluterveyskysely. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (verkkojulkaisu). Helsinki. (viitattu: 12.7.2012 ja 17.7.2012). Saantitapa:
<http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely/FI/tulokset/index.htm>.
- Suomen virallinen tilasto: Ajankäyttötutkimus (verkkojulkaisu). ISSN=1799-5639.
Helsinki: Tilastokeskus (viitattu: 2.7.2012). Saantitapa:
<http://www.stat.fi/til/akay/tup.html>.
- Suomen virallinen tilasto: Ammatillinen koulutus (verkkojulkaisu). ISSN=1799-196X. oppisopimuskoulutuksen opiskelijat ja tutkinnon suorittaneet 2010.
Helsinki: Tilastokeskus (viitattu: 24.5.2012). Saantitapa:
http://www.stat.fi/til/aop/2010/01/aop_2010_01_2011-06-22_tie_001_fi.html.
- Suomen virallinen tilasto: Lukiokoulutus (verkkojulkaisu). ISSN=1799-1633. 2010.
Helsinki: Tilastokeskus (viitattu: 24.5.2012). Saantitapa:
http://www.stat.fi/til/lop/2010/lop_2010_2011-06-09_tie_001_fi.html.
- Suomen virallinen tilasto: Palkkarakenne (verkkojulkaisu). ISSN=1799-0076.
Helsinki: Tilastokeskus (viitattu: 6.6.2012). Saantitapa:
<http://www.stat.fi/til/pru/index.html>.
- Suomen virallinen tilasto: Väestörakenne (verkkojulkaisu). ISSN=1797-5379.
Helsinki: Tilastokeskus (viitattu: 24.5.2012). Saantitapa:
<http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>.

LIITE 1 Tutkimuksen pääinformanttien esittely

TAULUKKO 3 Tutkimuksen pääinformanttien esittely

Infor- mantti	Asuminen ja perhetilanne	Perhe, koti ja kodin askareet	Fyysiset ympäristöt	Paikasta toiseen liikkuminen	Metallialan kiinnostavuus
Janne	Asuu omakotitalossa <i>opiskelukaupungissa</i> vanhempiensa ja kahden sisarensa kanssa. Kokee kuuluvansa myös tyttöystävänsä perheeseen.	Perheen yhteinen ruokahetki tärkeä: ”Mun mielestä se on, et näkee siinä, kerran päivässä. Pystyy vaihtaa noi kuulumiset ja et se on tosi hyvä. Et meil on pienestä asti ollu se, et viideltä syödään. Eihän mulle kumpikaan soita enää, et nyt himaan, koska ne tietää, et mä oon 18 ja käytännössä mun ei tarvii totella niitä. Kyl mä aina meen tai mä soitan, et mä en tuu. –” ”Tupakoinnista ja alkoholista ne (<i>vanhemmat</i>) jakso marmattaa aika pitkään, mut ei ne enää, kun mä täytin 17, ni ne ehkä hiffas, et se on ihan turhaa.”	Oma kaupunginosa on ”meidän huudi”, johon kuuluu muun muassa oma koti, tyttökaverin koti, kavereiden pihat, ja viereinen valintatalo. ”Siel hengataan, siel käydään ostaa tavaraa ja kaikkee tämmöstä. Välillä mennään vaan siihen istuu. Niin no välillä ajetaan autolla siihen parkkipaikalle ja jäädään siihen.” Viettää aikaa myös kotoa muuttaneen kaverin kämpässä ja lähikaupungissa sijaitsevalla tyttöystävän faijan kaverin autonkorjaushallilla. Reviiri laajenee autoillessa: ”Tälläki viikolla käytiin ihan tuolla <i>naapuri-kaupungissa</i> asti pyörähtää. Käytiin vaa ajelee kaikkia ihme teitä, missä me ei oltu ennen oltu. Tutkittiin paikkoja” Mökkeilee kaveriporukalla esimerkiksi Levillä. Lomailee tyttöystävänsä kanssa Kreetalla.	Auto tärkeä. Mihinkään ei mennä kävellen.	Kokee olevansa väärällä alalla. Ei päässyt muualle peruskoulun jälkeen, joten päätti aloittaa kone- ja metallialan opiskelut. Olisi halunnut autopuolelle.

<p>Oskari</p>	<p>Asuu vanhempiensa sekä veljensä ja sisarensa kanssa kerrostalossa <i>opiskelu-kaupungissa</i>.</p>	<p>Ei kotiintuloaikoja enää täysi-ikäisenä.</p> <p>”Et ei siel nyt voi olla ihan miten halua vaik onki täysikänen, lähinnä vaik jotain kotitöitäki siel pitää tehdä.”</p>	<p>Viihtyy kavereilla kotona ja viikonloppuisin baarissa.</p> <p>Kesällä usein ulkona entisen ala-asteen pihalla ja kavereiden ”pihoilla ja parkkiksilla”:</p> <p>”Siel vaa jossain, mis on penkit. Istutaan siellä.”</p> <p>”On skeittipuistokin, mut se on niin kaukana, eikä sinne jaksa ikin mennä.”</p> <p>Liikkuu lisäksi läheisellä ostarilla ja käy usein lähikaupassa kavereiden kanssa.</p>	<p>Temppuilee kesäisin pyörällä ja skeittilaudalla. Niillä ei kuitenkaan kuljeta välimatkoja.</p> <p>Kulkee välimatkat julkisilla kulkuvälineillä.</p>	<p>Miettii välillä, onko valinnut väärän alan.</p>
<p>Mikko</p>	<p>Asuu yksin kerrostaloyksiossä <i>opiskelu-kaupungin</i> lähiössä.</p> <p>Yksi sisko ja kaksi siskopuolta.</p> <p>Vanhemmat eronneet.</p>	<p>Äiti on opettanut ruoanlaittoa ja Mikko osaa tehdä itse jauheliha-kastiketta, makaronilaatikkoa, lihakeittoa, kalakeittoa.</p> <p>”No joku makkarakeitto, niin sen nyt osaa tehdä tyhmäkin.– Eihän siihen tarvii heittää ku vettä kattilaan, vihannekset pilkkoo, perunat pilkkoo sinne sekaan ja heittää lihaliemi kuution vaan vaikkapa ja sit siskonmakkarat. Ja jotain pippurii mitä sinne nyt haluukaan änkee.– Jos mä teen jonkun keiton, niin mä teen semmosen, mulla on semmonen jumalaton kattila, niin mä syön sitä sit joku kolme neljä päivää melkein.”</p> <p>Hyvät välit perheeseen.</p> <p>Käy tervehtimässä myös isovanhempia.</p>	<p>Viihtyy omassa kodissaan ja viettää siellä paljon aikaa:</p> <p>”– – kyl mä kans tykkään ihan semmosesta himassa ollaan ja ihan vaan ottaa rennosti.”</p> <p>Käy myös kapakassa, joskus jossakin ”räkälässä <i>toisessa kaupunginosassa</i>”.</p> <p>Viettää aikaa myös kavereidensa luona.</p> <p>Autoilee Savoon tervehtimään serkkuja ja mummoa.</p>	<p>Oma auto, jolla liikkuu paikasta toiseen.</p> <p>Kuljettaa myös pikkusiskoa.</p>	<p>Isä ja molemmat sedät ovat olleet metallialalla, joten ala oli entuudestaan tuttu.</p> <p>Ensimmäisenä hakutoiveena oli sähköasennus, ja Mikko olisi lopulta päässytkin sinne. Päätti kuitenkin jäädä metallialan opintoihin:</p> <p>”Vähän niinkun seuraan suvun jalanjalkia.”</p> <p>”No kyllä mä ainakin tykkään tästä alasta, että en mä sit tiä osaanks mä tätä alaa. Ilmeisesti osaan.”</p>

<p>Joonas</p>	<p>Asuu kotona kerrostalossa <i>opiskelukaupungin</i> lähiössä yhdessä vanhempiensa, kahden veljensä ja koiran kanssa. Kaksi muuta veljeä muuttaneet pois kotoa.</p>	<p>Äitiin hyvät välit, isän kanssa tulee sanaharkkaa. Pikkuveljen kanssa eniten tekemisissä. Puolustaa tätä.</p> <p>”No mä en jaksa aina tehdä sitä mitä vaikka faija pyytää, et siivoa tai tyhjentää pesukone tai jotain muuta. Mut kyl mä sit teen jos joku muu pyytää, vaikka mun mutsi tai jotain. Jos mutsi pyytää, ni kyl mä sit vähä jotai siivoon. Jos faija pyytää, niin ei mua kiinnosta, ku ei sekää tee ikinä mitään. Miks munkaan pitäis?”</p> <p>Oma koti on ”kämpä”.</p> <p>”Siellä mun huoneessa mä kaikki päivät oon. Se on sellanen varasto, ku emmä jaksa avata tota kaapin lukkoo, ni mun sänky on aina täynnä vaatteita. Nukun toisessa huoneessa, missä on parempi sänky. Meillä ei oikein ikinä kukaan himassa.”</p> <p>”Meillä on ihan valkoset seinät, paitsi olohuoneessa on röökinkeltanen väri. Se on tullu kuudentoista vuoden asumisen tuloksena.”</p>	<p>”Meit lähtee yleensä ajelemaan vaan joku kolmistaan tai nelistään. Sit me hengailaan jossain metsäs tai satamas tai ihan missä vaan niinkun, niin sit siel onki varmaan viistoista ihmistä.”</p> <p>Hengailupaikkoja lisäksi myös ostoskeskus ja <i>naapurikaupunginosan</i> huoltoasema. Käy baarissa. Viihtyy paljon myös kotona.</p> <p>Sosiaalinen media muodostunut erittäin tärkeäksi ympäristöksi, jossa pyörii (Facebook, erilaiset chatit ja meset). ”Netis tapaa paljon tyttöjä”.</p> <p>Autoillessa revii saattaa laajeta entisestään: ”Sit me aina ajellaan tuolla, aina silloin ku on se autotyyppi täällä näin, niin ajellaan tuolla.– – Silloin mennää vaikka Turkuun, jos halutaan.”</p> <p>Ei enää käy vanhempien kanssa Savossa mökillä. Matkustaa naapurikaupunkeihin ja pidemmälle esimerkiksi Yteriin.</p>	<p>Ei ole ajokorttia, eikä perheessäkään ole autoa. Autoilee kuitenkin kavereiden kanssa. Kulkee välimatkat julkisilla kulkuvälineillä.</p>	<p>Ei koe olevansa omalla alallaan ja hakeutunee rakennusalalle armeijan jälkeen.</p>
----------------------	--	--	--	---	---

<p>Atte</p>	<p>Tutkimusjakson alussa asui äitinsä ja tämän puolison kanssa <i>opiskelu-kaupungissa</i>. Tutkimusjakson aikana muutti <i>toiseen kaupunkiin</i>, jossa asui yksin kerrostaloyksiossä kaupungin lähiössä. Vanhemmat eronneet. Kaksi velipuolta. Tyttöystävä tärkeä läheinen ihminen.</p>	<p>Kokee omat perhesuhteensa monimutkaisiksi. Isään hyvä suhde. Mummon kanssa tekemisissä.</p> <p>”Atte sanoi ovella, ettei hän ole siivonnut. Sanoin, ettei ole tarvinnutkaan. Kaikki voi olla juuri niin kuin teillä yleensä on. - - Kodin yleisilme on sekainen. - -” (P155: H66TO30.6.2011)</p>	<p>Pyörii pääosin kahdessa kaupungissa: <i>entisessä kotikaupungissaan (eli opiskelukaupungissa)</i> ja <i>nykyisessä kotikaupungissaan</i>, jonne muutti yksin asumaan.</p> <p>”Paljon mieluummin mä asuisin <i>aiemmassa kotikaupungissa</i>. Kaikki kaverit ja kaikki on siellä. Paitsi akka <i>kolmannella paikkakunnalla</i>.”</p> <p>Matkustaa tyttöystävän luokse <i>paikkakunnalle</i>. Kun on <i>opiskelukaupungissa</i>, käy isän luona ja hengaillee kavereiden kanssa <i>kaupunginosan</i> huoltoasemalla ja satamassa autoilla. <i>Nykyisessä kotikaupungissaan</i> pyörii kaupoissa, Kelassa ja työvoimatoimistossa.</p> <p>Sosiaalinen media tärkeä ympäristö (Facebook)</p>	<p>Oma ajokortti on, muttei autoa. Lainaa toisinaan isänsä autoa. Käyttää paljon myös julkisia kulkuvälineitä.</p>	<p>Ei olisi halunnut alalle, koska se ei kiinnosta. Tuli kuitenkin laittaa neeksi alan toiseksi hakutoiveekseen varmistaakseen, ettei tarvitse mennä lukioon. Miettii hakeutumista poliisi-kouluun. Sitä ennen suorittaa armeijan.</p>
<p>Kasper</p>	<p>Asuu <i>opiskelu-kaupungin</i> ulkopuolella toisella paikkakunnalla vanhempiensa ja kahden pikkuveljen kanssa. Tyttöystävä.</p>	<p>”Vanhemmat haluais, et syötäis yhdessä, mutta se aina vähän menee miten menee.”</p>	<p>Liikkuu maantieteellisesti laajalla alueella jo siksikin, että asuu <i>opiskelukaupungin</i> ulkopuolella <i>toisella paikkakunnalla</i> ja osa kavereista on <i>opiskelukaupungissa</i>. Kesällä ollaan ulkona ja talvella enemmän sisällä.</p> <p>”Mennään johonkin kaverille, kuka asuu omassa kodissa”</p> <p>Viihtyy myös tyttöystävän kotona.</p>	<p>Oma auto, jolla kulkee välimatkat.</p>	<p>Tuli hakeneeksi alalle. Isä samalla alalla.</p>

LIITE 2 Kohderyhmän valinta ja tutkittavien valikoituminen

Nuoret miehet valikoituivat tutkimuksen kohderyhmäksi monesta syystä. Olin aiemmin ollut kiinnostunut työttömien vähäisestä liikkumisesta, mutta sysäyksen kohderyhmän vaihtamiseen antoi Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKESin tutkimus, jossa tunnistettiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen keräämästä vuosien 2003–2008 Aikuisväestön terveyskäyttäytyminen (AVTK) -kyselyaineistoista kahdeksan vähän liikkuvien¹⁰⁸ 15–45-vuotiaiden aikuisten väestöryhmää. Ryhmät erosivat toisistaan terveytensä ja elämäntyyliensä perusteella. (Rovio 2011) Vähän liikkuvien ryhmien tunnistaminen vahvisti käsitystäni siitä, kuinka monimuotoisesta ilmiöstä vähäisessä liikkumisessa on kyse.

Yksi LIKESin tutkimuksessa tunnistetuista ryhmistä oli ”nuorten opiskelijoiden ryhmä”, johon kuuluvien keski-ikä oli 22 vuotta. Ryhmään kuului yhteensä 14 % kaikista tutkimuksessa vähän liikkuviksi luokitelluista henkilöistä (n = 387). Väestöön suhteutettuna se tarkoittaa noin 75 000 suomalaista. Ryhmään kuuluvista miehiä oli 44 %, joka vastaa väestöön suhteutettuna 33 000 nuorta miestä. Ryhmään kuuluville tunnusomaista oli, että he kokivat olevansa terveitä mutta heillä oli epäterveelliseksi luokiteltuja elintapoja esimerkiksi ruokailutottumusten suhteen.

Minua alkoi kiinnostaa, minkälaista monimuotoisuutta nuorten opiskelijoiden ryhmän sisältä löytyy. En nimittäin uskonut, että kaikki siihen kuuluvat nuoret eläisivät kiireistä opiskelijaelämää (Rovio 2011, 32), johon liikkuminen ei aikataullisesti mahdu. Aiempien tutkimusten mukaan tiedetään, että liikuntatottumukset eivät jakaudu tasaisesti eri väestöryhmien kesken sosioekonomisen aseman mukaan tarkasteltuna. Näin ollen uskoin, että nuorten vähän liikkuvien opiskelijoiden ryhmässä vähäinen liikkuminen saattaa saada erilaisia merkityksiä sen mukaan, mihin yhteiskuntaluokkaan opiskelija kuuluu ja minkälaisen lähikulttuurin ympäröimänä hän elää. Koska vähäinen liikkuminen kasaantuu alemmissa sosioekonomisissa asemassa oleviin (esim. Borodulin 2010; Mäkinen 2010; Mäkinen 2011), olin kiinnostunut löytämään tutkittavia erityisesti tästä joukosta.

Nuorten omaksumat elämäntavat saavat usein vahvistusta yhteiskuntaluokkasidonnaisissa ympäristöissä, joita myös ammattikouluinstituutio edustaa. Siten oli luontevaa lähteä etsimään tutkittavia ammattikoulusta. Eräässä jatkokoulutusseminaarissa joulukuussa 2009 aloimme yhdessä jatko-opiskelijakollegojen kanssa intuitiivisesti miettiä, miltä ammattikoulun alalta vähän liikkuvia voisi löytyä.

---

¹⁰⁸ Vähän liikkuvaksi määriteltiin henkilö, joka liikkui 0–1 päivänä viikossa vähintään 30 minuutin ajan. Vähän liikkuvien määritelmä oli siten tässä tiukempi kuin esimerkiksi terveyden kannalta riittävän liikunnan määrän alittaminen. Toisin sanoen henkilö, joka liikkuu 2–4 päivänä viikossa vähintään 30 minuutin ajan, ei täytä terveyden kannalta riittävän liikunnan kriteeriä mutta ei myöskään kuulu tässä tarkoitettuun vähän liikkuvien ryhmään. (Rovio 2011; Rovio ym. 2009).

Mieleeni jäivät ainakin seuraavat kommentit:

Alat, joissa 'mututuntumalla' liikutaan vähän, voisivat olla tietoliikenneala, tekniikan ala ja kulttuuriala.

Yhteinen nimittäjä voisi olla 'auto' (ammattikoulun autolinja).

Rakennusala.

Kulttuuriala, myös musiikkiala (kaikki kulttuurialat eivät kuitenkaan lukeudu tähän, esim. tanssi) ja luonnontieteiden ala.

Otin yhteyttä erään pääkaupunkiseudulla sijaitsevan ammattioppilaitoksen rehtoriin. Kirjoitin hänelle näin: ” – – Tutustuin oppilaitoksenne verkkosivuihin ja sen perusteella rohkenen arvella, että kohderyhmäni edustajia saattaisi hyvinkin löytyä oppilaitoksestanne etenkin joiltain tietyiltä aloilta, esimerkiksi kone- ja metallialan koulutuslinjalta.” (Sähköposti 6.8.2010) Rehtori tarttui asiaan. Kävi ilmi, että kaupungin tutkimusluvan saamiseksi hän oli omatoimisesti ollut yhteydessä miesvaltaisen kone- ja metallialan koulutuksen johtajaan ja sopinut tutkimuksen tekemisestä hänen kanssaan. Näin ollen hetken mielijohteesta esittämäni ehdotuksen perusteella rehtori oli tullut valinneeksi tarkan tutkimukseni kohderyhmän. Siten juuri kone- ja metallialaa opiskelevat nuoret miehet valikoitui kohderyhmäksi. Erityisesti olin kiinnostunut kolmannen vuosikurssin opiskelijoista, jotka täyttivät viimeistään kenttätyöni ensimmäisen syksyn aikana 18 vuotta.

Aluksi havainnoin ammattikoulussa kone- ja metallialan osastolla yleisesti. Eräs asemapaikoistani oli ruokala, jossa opiskelijat ja opettajat kävivät lounastunnin lisäksi myös kahvitaukojen aikana. Alkuvaiheessa yritin tutustua tasapuolisesti kaikkien kone- ja metallialan kolmannen vuosikurssin opiskelijoihin, joita oli neljässä opiskeluryhmässä yhteensä noin 30. (Opintojen alkaessa kaksi vuotta aiemmin vuosikurssilla oli 80 opiskelijaa. Lopulta heistä 32 valmistui ammattiin.) Havainnoin siis vuorotellen kaikissa neljässä ryhmässä.

Yhdestä kolmannen vuosikurssin opiskeluryhmästä muodostui hiljalleen päätutkimusryhmä, jossa aloin havainnoida eniten. Näin kirjoitin tutkimuspäiväkirjaani marraskuussa 2010:

Huomaan keskittyväni pikkuhiljaa enemmän juuri tähän C-ryhmään. Kai se on luontevaa, että tutkija lähestyy sitä porukkaa, jossa asia etenee luontevimmin. Edelleenkin pidän ovia avoinna muuallekin, mutta luotan samalla myös siihen, että ohjaudun oikeaan suuntaan. Koskaan ei tiedä, mitä seuraavan oven takaa avautuu. Näin ollen olen päättänyt tämän tutkimukseni suhteen olla stressaamatta etukäteen siitä, mihin mikäkin asia johtaa, tai siitäkään, jos mikään ei näytä johtavan mihinkään. Tarvittaessa otetaan uutta suuntaa. Edelleen pidän avoinna muitakin mahdollisuuksia ja koitan havainnoida muitakin ryhmiä. (H23MA8.11.2010)

C-ryhmään eli päätutkimusryhmään kuului yhdeksän opiskelijaa. Ryhmän valikointumiseen vaikutti tärkeänä tekijänä ryhmän vastuuopettajan myönteinen suhtautuminen tutkimukseen. Hän koki tutkimuksen merkitykselliseksi opiskelijoille itselleen. Se näkyi esimerkiksi siinä, että opettaja oli pyytämättä tehnyt puolestani pohjatyötä kertomalla tutkimuksestani ennakkoon opiskelijoille.

Ryhmä C oli kolmannen vuosikurssin ryhmistä syyslukukaudella eniten koulussa, sillä ryhmän opiskelijoiden työssäoppimisjakso sijoittui vasta kevätlukukaudelle. Kaikkien muiden kolmannen vuosikurssin ryhmillä työssäoppimisjaksoja sijoittui ainakin osittain syyslukukaudelle. Esimerkiksi B-ryhmä oli syyslukukaudella jopa kahteen otteeseen työssäoppimassa. Siten vietin C-ryhmän kanssa eniten aikaa.

Päätutkimusryhmän opiskelijat saivat osallistua tutkimukseeni siten kuin kokivat parhaimmaksi. Kerroin alussa heille olevani kiinnostunut vähäisen liikkuamisen ilmiöstä, ja että erityisesti minua kiinnostaa, minkälainen on nuoren miehen elämäntapa ja arki. Korostin, etten arvota heidän valintojaan tai yritä muuttaa niitä, vaan pyrin tutkimuksessani ymmärtämään erilaisia elämänvalintoja. Kerroin myös, miten tulisin keräämään aineistoni ja mihin he voivat halutessaan osallistua. Yhdeksästä opiskelijasta kolme (Iiro, Mika ja Roni) halusi osallistua tutkimukseen ainoastaan osallistuvan havainnoinnin kohteina. He antoivat havainnoida itseään koulussa sekä ammattiaineiden että yhteisten aineiden opetuksessa ja työssäoppimisjaksolla. Kuusi opiskelijaa (Janne, Oskari, Atte, Joonas, Mikko ja Kasper) halusi osallistua tutkimukseen muita intensiivisemmin. Kutsun heitä tutkimuksessani pääinformanteiksi.

LIITE 3 Tutkimusaineistot ja niiden hankinta

Tutkimuspäiväkirja

Tutkimuspäiväkirjani sijoittuu aikavälille 30.8.2010–8.9.2011. Kirjoitin kaikki päiväkirjamerkintäni samaan dokumenttiin, jota kutsun tutkimuspäiväkirjaksi. Tutkimuspäiväkirja sisältää ainakin seuraavanlaisia merkintöjä:

- havaintoja kentältä (kenttämuistiinpanot havaintopäiviltä)
- sähköposti-, tekstiviesti- ja puhelinkeskusteluja tutkittavien kanssa
- omaa tutkijan reflektointiani
- kenttätöiden etenemisen kuvauksia.

Lisäksi tutkimuspäiväkirjastani löytyy paljon myös haastatteluaineistoksi mielletävää materiaalia (ks. myös Huttunen 2010, 41; Rastas 2010, 67–68), sillä olen kirjannut ylös myös kuulemiani keskustelun pätkiä tai kuvannut keskusteluja, joihin olen informanttien kanssa itse osallistunut.

Havaintopäiviä oli yhteensä 66, ja ne sijoittuvat aikavälille 17.9.2010–30.6.2011. Havaintopäiviksi lasken sellaiset päivät, jolloin olin läsnä koulussa tai muissa tutkittaville merkittävissä ympäristöissä heidän kanssaan.

Kenttätöni koulussa sijoittui aikavälille 17.9.2010–4.6.2011. Koulussa tai työharjoittelupaikoissa vietin yhteensä 62 päivää. Koulussa viettämistäni havainnointipäivistä viitenäkymmenenä päivänä havainnoin ammattiaineiden opetustiloissa, seitsemänä päivänä yhteisten aineiden opetustiloissa ja viitenä päivänä ydinryhmän työssäoppimispaikoissa.

Viitenä päivänä havainnoin informantteja muissa kuin kouluun liittyvissä ympyröissä (yksi päivä näistä oli sellainen, jolloin olin päivällä koulussa havainnoimassa ja illalla muualla):

- seurakunnan sählykerhossa, jossa Atte oli ohjaajana
- kuppilassa, jossa Atte työskenteli viikonloppuisin
- Inttikondis-ryhmässä, johon Joonas osallistui
- Joonaksen kotikulmilla
- Aten kodissa.

Kuudestakymmenestäkuudesta (66) havainnointipäivästä vietin intensiivistä aikaa juuri päätutkimusryhmän tai siihen kuuluvien yksittäisten opiskelijoiden kanssa vähintään neljänäkymmenenäviitenä (45) päivänä. Lisäksi niinä päivinä, kun tein

yleisiä havaintoja esimerkiksi koulun ruokalassa tai havainnoin muita ryhmiä, pidin aistini herkkinä kaikelle muullekin, myös päätutkimusryhmään kuuluviin nuoriin miehiin liittyville havainnoille.

Varsinaisten havaintopäivien lisäksi olin myös muulloin yhteydessä pääinformantteihin puhelimitse, tekstiviestitse ja muutaman kerran myös sähköpostitse. Useimmiten minä olin aloitteentekijä yhteydenpidossa. Yksinkertaisimmillaan yhteydenotot liittyivät tapaamisten sopimisiin tai muiden käytännön asioiden varmisteluun. Ei kuitenkaan ollut tavatonta, että informantti oli aloitteentekijä yhteydenotoissa. Varsinaisten havaintopäivien lisäksi tapasin informantteja useita kertoja myös muualla kuin koulussa esimerkiksi yrittäessäni viedä tai hakea kertakäyttökameraa tai kyydittäessäni heitä joskus kotiin koulusta tai muualta. Siten myös satunnaiset kohtaamiset ja keskustelut tutkittavieni kanssa muodostavat osan tutkimusaineistoani. Jotta pystyin hyödyntämään aineistoa analyysissä, kirjasin kaikki tapahtumat huolellisesti tutkimuspäiväkirjaani.

Pohdin tutkimuksen alkuvaiheessa, olisiko minun hyödyllistä liittyä Facebook-palveluun ja ryhtyä myös sitä kautta pitämään yhteyttä tutkittaviini. Koska sosiaalinen media ei ole itselleni luontainen kommunikointikanava, en lopulta kuitenkaan hyödyntänyt sitä.

Osallistuvan havainnoinnin menetelmä¹⁰⁹ tarkoitti tutkimuksessani sitä, että työskentelin vahvassa vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. Aluksi tutustuin havainnoinnin avulla informantteihin. Vähitellen osallistumiseni lisääntyi. Keskustelin informanttien kanssa, kuuntelin heitä, katselin ympärilleni, kerroin omista tekemisistäni ja ajatuksistani sekä osallistuin erilaisiin toimintoihin, kuten syömiseen, internetin selailuun tai hengailuun kaupungilla. Toisinaan vain tarkkailin ja tein muistiinpanojani. Yritin kiinnittää huomioni erityisesti sellaiseen arkiseen, joka on usein niin tavanomaista, että se sivuutetaan. Havainnointi on pikemminkin pyrkimystä ymmärtää arjen rutiineja kuin sitä, mikä on jännittävää (Silverman 1997, 30).

Vaikka yritin kirjata ylös ”puhtaita” havaintojani, oli toisinaan käytännössä miltei mahdotonta pelkistää niitä vapaiksi omista tulkinnoistani. Tiedostin kuitenkin, että tulkinnoista vapaita havaintoja oli helpompi käsitellä myöhemmin. Mitä paljaammin kykenin kirjaamaan havaintojani ylös, sen paremmat mahdollisuudet minulla oli myöhemmin liittää niihin erilaisia tulkintoja.

Kenttätöön aikana täydensin tutkimuspäiväkirjaani myös liitteillä. Liitteitä kertyi yhteensä 20. Liitteet ovat esimerkiksi opetusmonisteita, terveystiedon kokeiden vastauksia, koulusta tehtyjä lehtijuttuja, lukujärjestyksiä, työssäoppimajakson arviointilomakkeita ja opiskeluoppaita.

---

¹⁰⁹ Osallistuva havainnointi on antropologisen kenttätöön päämenetelmiä. Metodien kehittäjänä pidetään Bronislaw Malinovskia, joka teki kenttätöitään Trobriandien saarilla vuosina 1915–1918. Keskeistä on, että tutkija pääsee ikään kuin yhteisön sisältä päin tarkastelemaan informanttien elämää. (Grönfors 1982, 18; Aro ym. 2002, 128)

Haastatteluaineisto

Haastattelujen tekeminen on osa etnografian kenttätöitä. Tein yhteensä 19 haastattelua, joista 14 on pääinformanttien haastattelua, yksi ei-päätutkimusryhmään kuuluvan kolmannen vuosikurssin opiskelijan, Manun, haastattelu ja neljä opettajien haastattelua. Manun haastatteluun tarjoutui kerran sopiva hetki, kun hän norkoili työsalissa suorittamassa rästitehtäviä ja odottamassa opettajan tehtävänantoa. Haastattelut on lueteltu taulukossa 4.

TAULUKKO 4 Tutkimuksen haastatteluaineistot

Haastateltava	Haastattelupäivä	Haastattelun kesto	Litteroija
<i>Pääinformantit:</i>			
Mikko	HI 27.10.2010	arvioitu 00:30:00	ei tallennettu
	HII 25.11.2010	00:34:20	Katja Pöyhönen
Janne	HI 1.11.2010	00:43:11	Katja Pöyhönen
	HII 10.3.2011	00:21:00	Katja Pöyhönen
Atte	HIII 1.4.2011	00:52:50	Katja Pöyhönen
	HI 1.11.2010	00:45:53	Katja Pöyhönen
Joonas	HII 30.6.2011	01:07:51	Ilmi Havas
	HI 3.11.2010	00:41:54	Katja Pöyhönen
Oskari	HII 25.1.2011	01:05:41	Katja Pöyhönen
	HIII 25.2.2011	01:31:44	Katja Pöyhönen
	HIV 27.5.2011	01:26:00	ei tallennettu
	HI 8.11.2010	00:32:18	Katja Pöyhönen
Kasper	HII 27.5.2011	01:30:00	ei tallennettu
	HI 14.12.2010	00:30:52	Katja Pöyhönen
<i>Muut kolmannen vuosikurssin pojat:</i>			
Manu	HI 10.3.2011	00:33:14	Ilmi Havas
<i>Opettajat:</i>			
Heikki	HI 20.12.2010	00:56:27	Ilmi Havas
Tapani	HI 12.1.2011	00:45:38	Ilmi Havas
Tommi	HI 18.1.2011	00:48:43	Ilmi Havas
Rami	HI 18.1.2011	01:10:49	Ilmi Havas

Olen itse tehnyt kaikki haastattelut. Ne on myös kolmea lukuun ottamatta tallennettu. Ensimmäisessä haastattelussa tallennus meni pieleen, koska toimin taitamattomasti tallentimen käsittelyssä. Kahdessa haastattelussa minulla ei sattumalta ollut tallenninta mukana, kun en ollut suunnitellut tekeväni varsinaisia haastatteluja kyseisinä päivinä. Päätin kuitenkin hyödyntää tarjoutunutta tilaisuutta haastatteluun ilman asianmukaisia välineitä. Näistä kaikista kolmesta haastattelusta tein muistiinpanot.

Valtaosa (17) haastatteluista tehtiin ammattioppilaitoksen tiloissa. Etsimme haastateltavan kanssa aina rauhallisen tilan, josta äänten ei ollut mahdollista kantautua muiden korviin. Joonaksen kanssa teimme yhden haastattelun (HIII) talviloman aikana. Aloitimme haastattelun kaupungin kirjastossa ja kun se meni kiinni, siirryimme paikalliseen kuppilaan jatkamaan haastattelua. Aten kanssa yksi haastattelu (HII) tehtiin hänen kotonaan.

Informantit osallistuivat haastatteluun yksin lukuun ottamatta yhtä haastattelua, jossa oli läsnä informantin tyttöystävä. Tyttöystävän osallistuminen haastatteluun ei ollut etukäteen suunniteltu. Hän sattui olemaan paikalla haastatteluhetkellä. Oli kuitenkin kaikkien yhteinen sopimus, että hän osallistui. Siinä oli sekä hyvät että huonot puolensa. Tyttöystävä osallistui keskusteluun ja hänen kauttaan keskustelu ajautui välillä sellaiseen suuntaan, minne en olisi itse osannut sitä viedä. Tyttöystävän avulla esiin tuli uusia asioita ja arvokkaita näkökulmia. Toisaalta tyttöystävän läsnäolo saattoi vaikuttaa siihen, mitä tutkittava toi esille. Minulla oli heti haastattelun jälkeen hetki aikaa keskustella informantin kanssa kahdestaan, jolloin refleктоimme haastattelua. Hän ei ainakaan omien sanojensa mukaan kokenut haastattelun olleen kiusallinen – tai sitten hän ei vain tohtinut sanoa sitä.

Haastattelut vaihtelivat hyvin keskustelunomaisesta jutustelutuokiosta puoli-strukturoituun teemahaastatteluun riippuen esimerkiksi siitä, missä vaiheessa kenttätyötä haastattelu tehtiin. Ensimmäiset haastattelut olivat strukturoidumpia kuin viimeisimmät haastattelut. Ei myöskään ollut epätavallista, että informantti nosti esiin sellaisen aiheen, josta ryhdyimme haastattelun aikana keskustelemaan. Usein juuri näitä spontaaneja keskustelun hetkiä pidin haastattelun hedelmällisimpänä antina.

Haastattelujen kesto on yhteensä noin 16,5 tuntia (16:25:25). Eräs Jannen haastatteluista oli lyhyin (21:00). Pisimmän haastattelun tein Joonaksen kanssa, ja se kesti hieman yli puolitoista tuntia (1:31:44).

LIKES-tutkimuskeskuksessa kesällä 2011 työskennelleet Katja Pöyhönen ja Ilmi Havas litteroivat kaikki tallennetut haastattelut huolellisesti. Ennen työskentelyä heidän kanssaan sovittiin asianmukaisesti aineiston luottamuksellisesta käsittelemisestä niin, ettei informanttien henkilöllisyys tule ilmi. Litteroinnissa on pääosin jätetty merkitsemättä puheeseen liittyvät tauot, huokaukset, naurahdukset tai muut ei-sanalliset ilmaisut. Litteroinnin jälkeen kävin läpi jokaisen haastattelun siten, että kuuntelin äänen nauhalta ja seurasin litteroitua tekstiä. Tein tekstiin

tarvittavia korjauksia. Samalla myös saatoin lisätä litterointiin tarpeelliseksi katsomiani ääniä (esimerkiksi työsalista kuuluvaa meteliä tai naurahduksia).

Valokuvat

Käytin tutkimuksessani valokuvausta aineistonhankintametodina kahtalaisessa tarkoituksessa¹¹⁰. Ensinnäkin otin itse valokuvia kentältä. Valokuvasin koneita ja laitteita, työkenkiä, työkaluja, varusteita, yleisnäkyviä ja myös informantteja. Omien valokuvieni tarkoituksena oli lähinnä toimia muistini apuna. Kuvien avulla saatoin helposti palauttaa mieleeni kentän tunnelmia ja näkymiä. Sitä kautta koin myös saavani tutkittaviini kosketuksen kenttätöön jälkeen.

Erääksi aineistonkeruun haasteeksi muodostui se, etteivät informantit innostuneet osallistumisestani heidän arkeensa koulukontekstin ulkopuolella. Sain idean kertakäyttökameroiden antamisesta tutkittaville eräältä etnografian metodikurssilta. Pienimuotoinen valokuvausprojekti tutkittavien kanssa vastasi tarpeeseen saada lisää mahdollisuuksia kurkistaa informanttien arkeen saavuttaakseni yhä paremman ymmärryksen heidän elämäntapansa kokonaisuudesta.

Kertakäyttökameroilla kuvaamisen tavoitteena oli saada uudenlainen tarkastelukulma tutkittavien arkeen; päästä katsomaan kenties jotakin sellaista, jonne minulla ei koskaan olisi muutoin pääsyä ja lisätä kanssakäymistä tutkittavien kanssa.

Kaikki kuusi pääinformanttia huolivat kertakäyttökameran ja dokumentoivat sillä arkeaan. Annoin kameran ohjeistuksen kera. Pyysin kuvaamaan toisaalta paljon sellaista, joka on tavanomaista, mitä tapahtuu yleensä ja paljon ja minkä itse kokee tärkeäksi ja merkitykselliseksi. Toisaalta pyysin kuvaamaan myös jotakin erityistä ja epätavanomaista. Kuvata sai arkena ja viikonloppuna ja eri vuorokaudenaikoina. Kaikki kuvauskohteet sai itse valita. Valokuvaamisella ei ollut kiire, vaan sitä sai tehdä oman aikataulun mukaan.

Tunnollisimmin projektiin suhtautuivat Oskari (11 onnistunutta valokuvaa) ja Joonas (18), jotka palauttivat kamerat ja joiden kanssa kävin seikkaperäiset keskustelut kuvauskohteista ja niihin liittyvistä ajatuksista haastattelujen yhteydessä. Myös Atte (4) ja Mikko (17) palauttivat kamerat, jolloin sain heidän ottamansa kuvat teetettyä. Kummankaan kanssa emme lopulta löytäneet yhteistä hetkeä, jolloin olisimme voineet keskustella heidän ottamistaan valokuvista. Kasperin ja Jannen kameroita en koskaan saanut takaisin, vaikka hekin oman kertomansa perusteella olivat ottaneet valokuvia. Yritimme sopia kameran palauttamisesta useaan otteeseen, mutta siitä ei koskaan tullut mitään.

Informantit valokuvasivat kavereitaan ja lemmikkieläimiään, heitä kiinnostavaa tekemistä ja kiinnostavia asioita, tavaroita ja esineitä, kotejaan ja huoneitaan,

---

¹¹⁰ Valokuvia voidaan etnografisessa tutkimuksessa käyttää huomattavan paljon monipuolisemmin kuin niitä omassa tutkimuksessani käytin. Lisää tietoa visuaalisesta etnografiasta esimerkiksi Pink 2007; Davies 2008; Paju 2009.

erilaisia ympäristöjä, joissa he kulkivat, ruokia ja juomia, maisemia ja itseään. Kuvaamisen anti oli erityisesti siinä, että kuvien avulla pääsimme Oskarin ja Joonaksen kanssa keskustelemaan sellaisista asioista, jotka eivät muuten olisi tulleet ilmi. Esimerkiksi Oskari oli ottanut kuvia ollessaan kavereidensa kanssa pelaamassa yköstä. En olisi osannut kysyä häneltä ykösen pelaamisesta, jos se ei olisi tullut kuvien kautta ilmi. Valokuvista keskustelut on dokumentoitu haastattelujen muodossa.

LIITE 4 Oppilaitoksen järjestyssäännöt

(Poimittu Opiskelijan oppaasta 2009–2010)

Oppilaitoksessamme on yhteiset järjestyssäännöt. Sääntöjä noudattamalla saamme jokaiselle turvallisen työ- ja opiskeluympäristön. Järjestyssääntöjen tavoitteet ja sisällöt käsitellään yhdessä opintojen alussa.

1. Toimintaa ohjaavat keskeiset arvot ja kasvatustavoitteet

Vastuullisuus

Otamme kukin vastuun omasta toiminnastamme, yhteisten tavoitteidemme saavuttamisesta sekä työ- ja opiskeluyhteisömme ilmapiiristä. Toimimme vastuullisesti yhteiskunnan jäsenenä ja noudatamme kestävän kehityksen periaatteita.

Oikeudenmukaisuus

Kunnioitamme kaikkia ihmisiä yksilöinä ja kohtelemme heitä tasapuolisesti. Arvostamme toisiamme ja toimimme keskinäisen luottamuksen pohjalta.

Avoimuus

Toimimme vuorovaikutustilanteissa avoimesti ja olemme rehellisiä. Otamme huomioon toistemme mielipiteet. Tiedotamme yhteisistä asioista avoimesti ja annamme jokaiselle mahdollisuuden vaikuttaa itseään koskeviin ratkaisuihin.

Vuonna 2012 päivitettyissä säännöissä järjestyssääntöjen kannalta keskeisiksi kasvatustavoitteiksi ja arvoiksi on nostettu oikeudenmukaisuus, kestävä kehitys ja turvallisuus. Vastuullisuus ja avoimuus oli kokonaan jätetty pois.

2. Käyttäytyminen

Noudatamme yleisesti hyväksytyjä käytöstapoja, joita ovat kohteliaisuus, siisteys, rehellisyys, työyhteisön jäsenten keskinäinen arvostus ja asiallinen kielenkäyttö. Oppilaitoksessamme ei hyväksytä fyysistä eikä henkistä kiusaamista tai loukkauksia. Noudatamme näiden järjestyssääntöjen lisäksi oppilaitoksen henkilökunnan antamia opetukseen, työturvallisuuteen ja käyttäytymiseen liittyviä ohjeita.

3. Työaikojen noudattaminen

Noudatamme työjärjestyksen mukaisia opetusaikoja. Opiskelija osallistuu säännöllisesti kaikkiin oman opintolinjansa pakollisiin ja valitsemiinsa valinnaisiin opintoihin ellei hänelle ole hyväksytty korvaavuutta aiempien suoritusten perusteella. Työssä oppimisessa noudatetaan työpaikan työaikaa. Välituntien ajaksi opiskelijat poistuvat opetustiloista ellei asianomaisen opettajan kanssa toisin sovita.

Vuonna 2012 päivitettyissä säännöissä on lisätty seuraava kohta: "Opiskelijoiden poissaoloista on oppilaitokselle laadittu erikseen ohjeistus (Varhainen puuttuminen opiskelijoiden poissaoloihin)."

4. Omaisuuden käsittely

Käsitlemme oppilaitoksen omaisuutta huolellisesti. Kun opiskelija huomaa opetusvälineissä puutteita, hän ilmoittaa niistä opettajalle, erityisesti työturvallisuutta vaarantavista asioista. Käsitlemme annettuja raaka- ja tarveaineita säästäväisesti. Jos opiskelija vahingoittaa tai kadottaa oppilaitoksen omaisuutta, hän ilmoittaa siitä viipymättä opettajalleen. Tahallisesti aiheuttamastaan vahingosta opiskelija on korvausvastuussa vahingonkorvauslain mukaisesti.

5. Työrauha ja viihtyvyys

Jokaisella oppilaitoksessa työskentelevällä ja opiskelevalla on oikeus työrauhaan ja viihtyvyyteen, joiden ylläpitäminen on yhteinen asiamme. Opiskelijan häiritessä opiskelua opettajalla on mahdollisuus poistaa opiskelija opetustilasta. Arvostamme työympäristöämme ja pidämme oppilaitosalueen siistinä.

Vuonna 2012 päivitettyissä säännöissä on lisättyä muun muassa seuraavat kohdat:

Henkilökohtaisia matkaviestimiä sekä ääni- ja kuvatallentimia ei käytetä oppituntien tai muiden opetustilanteiden aikana.

Opetustiloihin ja -tilaisuuksiin ei saa tuoda ruokia ja juomia. Oppilaitoksen ravintoloissa noudatamme hyviä ruokailutapoja ja henkilökunnan antamia ohjeita sekä ruokailuaikoja.

Opiskelijan häiritessä opiskelua opettajalla on oikeus poistaa opiskelija opetustilasta jäljellä olevan oppituntin tai muun tilaisuuden ajaksi. Opiskelijan osallistuminen opetukseen voidaan evätä enintään jäljellä olevan työpäivän ajaksi, jos on olemassa vaara, että toisen opiskelijan tai oppilaitoksessa tai muussa opetustilassa työskentelevän henkilön turvallisuus kärsii opiskelijan väkivaltaisen tai uhkaavan käyttäytymisen vuoksi taikka opetus tai siihen liittyvä toiminta vaikeutuu kohtuuttomasti opiskelijan häiritsevän käyttäytymisen vuoksi.

6. Päihteet ja tupakointi

Päihteettömyys on tärkeä työturvallisuustekijä ammattioppilaitoksessa. Päihdyttävien ja huumaavien aineiden hallussapito, nauttiminen tai niiden vaikutuksen alaisena esiintyminen on kielletty. Tupakointi on kielletty sekä opiskelijoilta että henkilöstöltä oppilaitoksemme alueella.

Vuonna 2012 päivitettyissä säännöissä on lisätty seuraava kohta: "Tupakointi ja kaikkien tupakkatuotteiden, myös sähkötukoiden, käyttö ja käsittely on kielletty sekä opiskelijoilta että henkilöstöltä oppilaitoksemme alueella. Työssäoppimisessa opiskelijat noudattavat tupakointiin liittyviä työpaikan sääntöjä ja ohjeita."

7. Tapaturmat ja työsuojelu

Työturvallisuus on keskeinen asia työympäristössämme. Noudatamme oppilaitoksen työturvallisuutta koskevia ohjeita. Tapaturman sattuessa asiasta on ilmoitettava välittömästi opettajalle ja terveydenhoitajalle. Tarvittava ensiapu on annettava mahdollisuuksien mukaan.

8. Järjestyssääntöjen soveltamisalue

Järjestyssäännöt ovat voimassa oppilaitoksen alueella ja opiskeluun liittyvissä tilanteissa. Oppilaitoksen alueita ovat oppilaitoksen tontit ja niillä olevat rakennukset sekä kaikki ne alueet, joilla opiskelijat suorittavat opetussuunnitelmien mukaisia tehtäviä. Opiskeluun välittömästi liittyviä tilanteita ovat mm. oppilaitoksen järjestämät opiskeluaikana ja opiskeluajan ulkopuolella pidettävät tilaisuudet, opiskelijoiden oppilaitoksen tiloissa järjestämät tilaisuudet ja tapahtumat, joissa opiskelijat edustavat oppilaitosta. Työssä oppimisaikana noudatamme ensisijaisesti työssä oppimispaikan järjestyssääntöjä.

Niissä asioissa, joista järjestyssäännöissä ei erikseen mainita, noudatamme ammatillisia oppilaitoksia koskevia säännöksiä ja määräyksiä.

9. Järjestyssääntörikkomukset

Järjestyssääntörikkomukset käsitellään ammatillisesta koulutuksesta annettujen säädösten ja kaupungin opetustoimen johtosäännön periaatteiden mukaisesti.

Vuonna 2012 päivitettyissä säännöissä on lisättyä kokonaan muun muassa seuraava kohta:

Opiskelijan vastuu opiskelustaan

Opiskelu on jokaiselle opiskelijalle tärkeä vaihe tulevan elämän kannalta ja siihen pitää suhtautua vastuullisesti. Jos opiskelija ei suorita opintojaan säädettyssä ajassa tai on pätevää syytä ilmoittamatta pois opetuksesta ja on ilmeistä, ettei hänen tarkoituksenaan ole jatkaa opintojaan, hänet voidaan katsoa eronneeksi.

Yllä olevat järjestyssäännöt tarkistettiin niin, että uudet säännöt olivat voimassa lukuvuoden 2012–2013 alkaessa syksyllä.